

PUBLII OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBRI XV.

Interpretatione & Notis

ILLUSTRAVIT

DANIEL CHRISPINUS HELVETIUS

AD USUM

Sereniſſimi Delphini.

In hâc EDITIONE decem notarum pars expungitur, quarum loco adjiciuntur aliæ: Et INTERPRETATIO paſſim emendatur.

LONDINI:

Impenſis W. GINGER & SON, G. G. & J. ROBINSON, R. BALDWIN, J. JOHNSON, F. & C. RIVINGTON, M. POTE & WILLIAMS, T. N. LONGMAN & REES, VERNOR & HOOD, H. BALDWIN, J. SCATCHERD, H. GARDNER, J. SEWELL, RICHARDSON & CO., G. WILKIE, OGILVIE & SON, & C. LAW;

A D. BYE & H. LAW, ST JOHN'S SQUARE, CLERKENWELL.

1800.

INDEX

EORUM QUÆ IN UNOQUOQUE

LIBRO ET FABULA

METAMORPHOSEON OVIDII

CONTINENTUR.

LIBER I.

METAMORPHOSEOS.

LIBER II.

INDEX.

P. Ovidii Nasonis

METAMORPHOSEON

LIBRI XV.

LIBER I.

ARGUMENTUM.

PRINCIPIO Chaos in elementa quatuor distinguitur. Quibus cùm sui darentur singulis incolæ; homo ex terrâ & aquâ creatus est. Secutæ sunt ætates hominum quatuor. In quarum postremâ de Gigantum sanguine nati sunt homines: qui cùm essent impii, Jupiter, quamvis antea Lycaonem in lupum mutâsset, generali nihilominus supplicio diluvium inducens, omnia in aquam convertit. Hîc soli relinquuntur superstites Deucalion & Pyrrha. Qui post redditam terram, jactis post terga lapidibus humanum reparârunt genus. Nam reliqua quidem animalia sponte suâ ex humore & calore prodierunt; interque ea & Pytho serpens. Quem cùm Apollo interemisset, Pythios ludos in rei memoriam instituit. In quibus victores esculeâ coronâ donabantur: nondum enim extiterat laurus, donec in eam Daphne puella fuit conversa. Quod cùm accidisset, tum ad patrem ejus Peneum, cùm reliqui fluvii sive congratulandi, sive etiam consolandi gratiâ convenissent; solus desideratus est Inachus; quod de filiâ suâ Ione sollicitus esset, quam Jupiter post stuprum in juvencam mutârat. Ea cùm ab Argo custodiretur, Mercurius eum, narratâ priùs Nymphæ Syringis in arundinem transformatione, occidit. Cujus oculi deinde à Junone in pavonem collati fuerunt. Tum Io, pristinâ mulieris formâ receptâ, Epaphum parit.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER I.

IN nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora. Dî cœptis (nam vos mutâstis & illas)
Adſpirate meis: primâque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

INTERPRETATIO.
Mens mea cupit cantare formas verſas in nova corpora. Dii (nam vos quoque convertiſtis illas) favete meis auſis, & deducite poëma continuum à primo exordio orbis ad meum ætatem.

NOTÆ.

1. *In nova*] Omnium poëtarum laudatiſſimo more hîc noſter ſcitè, & breviter, totius operis ſui proponit argumentum.

Ib. *Formas mutatas*] Hypallage ad ſcopum aptiſſima, pro *corpora mutata in novas formas*; conſultò & eleganter à poëtâ factum judicat Ger. Voſſius; ut qui de corporum converſione eſſet dicturus, à verborum converſione auſpicaretur.

2. *Nam vos*] Conjunctio & vim habet Emphaticam, quæ prorsùs perit, ſi altera interpretatio admittatur. Sc. *nam mutaſtis vos, & illas*; quando vos iſta *illas* includit, etiam ipſas deorum mutatas formas.

3. *Adſpirate*] Metaphora à navigantibus, quibus adſpirantes venti maximo ſunt auxilio.

Ib. *Ab origine*] A judæis ad Ægyptios, ab Ægyptiis ad Græcos, alias deinde gentes quaſi per manus pervenit Patriarcharum traditio; ut, licet variis fabularum involucris obſcuratam, ipſiſſimam tamen veritatem ſæpiſſimè retinuiſſe etiam ethnicos nullus non poſſit jure ſuſpicari. Cæterùm haud ſcio (quanquam ex Platonicis, Heſiodo, aliis, plurima hauſerit noſter) an non ex Judæis ipſis multa ſurripuerit.

4. *Perpetuum*] *Continuum, nuſquam interruptum.* Quæ ſumma laus eſt tum ingenii, tum artificii poëtæ, qui tot fabulas tam reconditas, tam varii argumenti, continuâ ſerie, & quaſi contiguâ ſtructurâ, ad modum annulorùm in torque aut catenâ conſertorum, ab orbe uſque condito, ad Auguſti tempora, tam aptè contexuerit.

Ib. *Deducite*] Voci *perpetuum* verbum aptiſſimè reſpondens; metaphorâ à lanam trahentibus, ſeu fila ducentibus, ſumptâ.

FABULA . I.

ANte mare & tellus, &, quod tegit omnia, cœlum,
Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixêre Chaos; rudis indigeſtaque moles;
Nec quiçquam, niſi pondus iners; congeſtaq; eódem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina Titan;
Nec nova creſcendo reparabat cornua Phœbe;
Nec circumfuſo pendebat in aëre tellus,
Ponderibus librata ſuis; nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite.
Quáque fuit tellus, illìc & pontus & aër:
Sic erat inſtabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aër. Nulli ſua forma manebat.
Obſtabatque aliis aliud: quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia ſiccis,
Mollia cum duris, ſine pondere habentia pondus.
Hanc Deus, & melior litem Natura diremit.
Nam cœlo terras, & terris abſcidit undas:
Et liquidum ſpiſſo ſecrevit ab aëre cœlum.
Quæ poſtquam evolvit, cæcoque exemit acervo,
Diſſociata locis concordi pace ligavit.

I. *Mare & terra, & cœlum, quod involvit cætera, fuerant priùs una facies naturæ in mundo universo, quam vocaverunt Chaos*; quæ quidem *fuit maſſa craſſa & confuſa, nec aliud quàm pondus ignavum, & ſemina diſſidentia rerum malè cohærentium in unam coacta. Nullus ſol miniſtrabat adhuc lucem orbi; nec luna renovabat nova cornua creſcendo, nec terra pendebat in aëre circumfluo ſuſpenſa ſuâ gravitate; nec mare extenderat brachia, longâ terrarum extremitate: & quâ parte fuit terra, ibidem & mare & aër* fuerunt. *Eo modo terra non erat ſolida, nec aquà natabilis* aut fluida; *aër* erat *luce carens: nulli ſua forma conſtabat. Atque ſe invicem impediebant, quia in eâdem mole frigida certabant cum calidis, humida cum aridis; mollia cum duris; gravia cum levibus. Deus & æquior natura, compoſuit hanc diſcordiam. Separavit enim terram à cœlo, & aquam à terrâ, & ſe junxit ætherem puriorem ab aëre craſſo. Quæ poſtquam expedivit, & extraxit obſcurâ congerie, ea locis ſuis diſtincta & ſeparata amicè compoſuit.*

NOTÆ.

6. *Unus*] Antequam mundi partes erant diſtributæ, latuerunt rerum ſemina inerti mole promiſcuè confuſa, quam *Chaos* poëtæ; *primam* autem *materiam* indigitârunt philoſophi. Ὁ δ' οὐρανὸς τὲ γαῖα τ' ἦν μορφὴ μία, Euripid. Menalippa. Quæ lucem præfert ſequentibus; *Quâque erat et tellus*, &c.

9. *Semina*] Elementa quatuor.

10. *Titan*] Sol eſt, à patre Hyperione, ex Titanibus uno, ſic appellatus.

11. *Phœbe*] Luna eſt, à fratre Phœbo ſeu Sole ſic dicta.

13. *Librata*] Ita ſuſtentata, ut nullâ ex parte ſurſum verſùs trudi poſſet. Sed in imo ſemper ſidat. Conſule Carteſianos.

Ib. *Brachia*] Aquas oceani intelligit, quibus veluti brachiis univerſam terram (quæ in *medio* aquarum ſita eſt) amplectitur. Sic noſter lib. II. Met. *Æquora medias cingentia terras.*

14. *Amphitrite*] Neptuni uit uxor, quæ hîc pro mari terram circumferente & alluente ponitur, παρὰ τὸ ἀμφιτρίβειν.

16. *Inſtabilis*] *Mobilis.* Significat enim nulli elementorum in illo Chao propriam fuiſſe naturam.

18. *Obſtabat*] Quia contrariæ qualitates erant in eodem ſubjecto.

21. *Natura*] Nihil autem aliud eſt natura, ut Seneca ait, quàm deus & divina quædam ratio toti mundo & partibus ejus inſerta. Proinde particulam & expoſitivè hic accipiunt grammatici; quaſi dicas, deus, ſive natura, vel, ut vulgò loquuntur, deus, i. e. natura.

23. *Cœlum*] Pro æthere poſuit, qui puriſſimus eſt, & clariſſimus.

24. *Cæco*] Chao, &c. *Cæcum* παθητικῶς poëtis, quod non cernitur.

25. *Concordi pace ligavit*] Compoſuit elementorum diſcordiam; priùs enim dixit.

Frigida pugnabant calidis, &c.

Ignea

Ignea convexi vis & ſine pondere cœli
Emicuit, ſummâque locum ſibi legit in arce.
Proximus eſt aër illi levitate, locoque;
Denſior his tellus: elementaque grandia traxit;
Et preſſa eſt gravitate ſui. Circumfluus humor
Ultima poſſedit, ſolidumque coërcuit orbem.
II. Sic ubi diſpoſitam, quiſquis fuit ille deorum,
Congeriem ſecuit, ſectamque in membra redegit;
Principio terram, ne non æqualis ab omni
Parte foret, magni ſpeciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffundi, rapidiſque tumeſcere ventis
Juſſit, & ambitæ circumdare littora terræ:
Addidit & fontes, immenſaque ſtagna, lacuſque;
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis:
Quæ diverſa locis partim ſorbentur ab ipsâ;

Igneus impetus convexi cœli & ſine gravitate exiliit, & ſibi elegit ſedem in parte ſupremâ. Aër eſt illi proximus levitate & ſede: terra eſt ſpiſſior iſtis, & ſumpſit principia craſſiora: & depreſſa eſt ſuo pondere. Aqua circumfuſa ultimam ſedem obtinuit, & continuit durum terrarum orbem.

II. Poſtquam deorum aliquis (quicunque is fuit) eo modo diviſit & ordinavit acervum & diviſum in partes reduxit, primò rotundavit terram in modum ingentis globi, ne non eſſet æqualis ab omni parte. Deinde imperavit maria diffluere, & turgeſcere ventis præcipitibus, & circumcingere oras telluris circumdatæ. Adjecit etiam ſcaturigines, & vaſta ſtagna, & lacus; & repreſſit amnes defluentes ripis ſinuoſis: qui quidem ſedibus diſſiti partim abſorbentur ab ipſâ terrâ.

NOTÆ.

26. *Convexi*] Eo nomine appellatur corpus in orbem figuratum, cùm extrinſecus conſideratur; intrinſecus *Concavum* dicitur.

Ib. *Ignea convexi vis*] Periphraſis eſt ætheris atque ignis qui ſupremum propter levitatem ſibi locum vendicavit.

28. *Proximus eſt aër*] Aër, inquit, & levitate & loco proximè ad ignem ætheremque accedit, Nam aër, ſi terræ, aquæve comparetur, levis eſt; ſi ætheri, gravis.

Ib. *Proximus eſt*] *Jovis* nomine æther, ſive ignis; *Junonis* aër μυθολογικῶς ſignificatur. Et quoniam calor ille æthereus agit in aërem, cujus ſumma pars ad æthercam puritatem propiùs accedit; hinc Junonem Jovis & *ſororem & conjugem* dixerunt.

29. *Elementaque grandia traxit*] Hoc eſt, partes graviores ex illo acervo ſecum traxit: vi enim naturali omnia gravia & ponderoſa deorſum trahuntur.

30. *Humor*] De aquæ elemento loquitur.

31. *Ultima*] Non dixit *infima*, quod Philoſophis falſum fuiſſet; nam ſecundum eorum opinionem, terra graviſſima & in centro poſita; quod apertè indicat poëta, cùm humorem dicit *circumfluum*. Per ultima igitur intelligit *extima*, qui ſenſus congruit ſequenti; ——*Solidumque coërcuit orbem*.

32. *Diſpoſitam*] Per ſectionem & diviſionem, *ſcilicet*. Non ſecuit diſpoſitam, ſed per ſectionem diſpoſuit.

Ib. *Quiſquis*] Innuit deum hunc creatorem majorem aliquem potentioremque fuiſſe iis, qui vulgò pro diis habiti ſunt.

33. *Congeriem*] De chao loquitur.

Ib. *Membra*] Elementa *ſcilicet*.

35. *Magni glomeravit*] Effecit in ſimilitudinem magni globi & pilæ; ita tamen, ut aqua ſimul cum terrâ ſumatur.

37. *Ambitæ*] Non omni quidem parte, ſicuti aëre undiquaque terra ſimul & aquis cingitur; ſed tamen ita, ut in illis quaſi fluitet. Ceterùm pleonaſmus eſt in verbis *ambitæ & circumdare*, cujuſmodi ſæpe utitur Naſo.

36. *Obliquis*] Propter terræ flexuoſam neque versùs eandem partem continuatam declivitatem; quâve fluenti aquæ ſerpentis in modum neceſſe eſt flexus capere.

40. *Sorbentur*] Talem memorat in Peloponneſo Alpheum, Virg. Æn. 3. Talis eſt in Hiſpaniâ citeriore Anas; in tali navigavimus noſtro Rhodano, quanquam non ita ſorbentur à terrâ iſti fluvii, quin poſt aliquod ſpatium renaſcantur, & aperto alveo in mare recurrant.

In mare perveniunt partim, campoque recepta
Liberioris aquæ, pro ripis littora pulsant.
Jussit & extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.
Utque duæ dextrâ cœlum, totidemque sinistrâ
Parte secant Zonæ, quinta est ardentior illis;
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei: totidemque plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu:
Nix tegit alta duas: totidem inter utramq; locavit;
Temperiemque dedit mistâ cum frigore flammâ.
Imminet his aër, qui, quantò est pondere terræ
Pondus aquæ levius, tantò est onerosior igni.
Ille & nebulas, illic consistere nubes
Jussit, & humanas motura tonitrua mentes,
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoq; non passim mundi fabricator habendum

partim in mare devolvuntur, & recepti æquore liberiori, pro ripis obstrepunt littoribus. Imperavit etiam planitiem porrigi, valles ima petere, nemora vestiri foliis, montes saxosos eminere. Et sicuti duo cingula dividunt cœlum à dextra parte, & totidem à sinistrâ, quintum est fervidius illis; ita dei providentia divisit molem inclusam pari numero; & totidem terræ tractus urgentur. Quorum qui medius est, non potest coli propter ardores: nives cumulatæ tegunt duos: posuit totidem inter utrumque: & temperavit calore cum frigore conjuncto: Aër imminet istis, qui tantò est gravior igne, quantò gravitas aquæ est minor gravitate terræ. Voluit etiam nubes & nebulas illic locum habere, & tonitrua concussura mentes hominum, fulminaque & ventos procreantes frigus. Atque orbis conditor non illis dedit aërem passim pro libitu possidendum.

NOTÆ.

41. *Campo*] Æquor dicit aut mare.

42. *Liberioris*] Quia non angustis ripis in mari aqua coarctatur, prout antea cùm alveo suo retinebatur.

Ib. *Littora*] Distinguit poëta inter littus & ripam, ut hæc sit fluminum, illud maris: quanquam non semper observatur hæc differentia.

45. *Utque duæ dextrâ*] *Dextra* pars mundi hîc accipienda est de Septentrione; *Sinistra* de Meridie. Vide Turneb. lib. XVIII. cap. 35. Dividunt cœlum astronomi secundum latitudinem in quinque zonas, mediam inter tropicos *Torridam* vocant; duas extremas, polis subjectas, hanc ad polum Arcticum *Dextram*, illam ad Antarcticum *Sinistram*. Inter has & *Torridam* alterutrinque *Temperatam* statuunt, cui divisioni & terram subjacentem respondere volunt. Mediam, sive *Torridam* propter solis ardores antiqui credebant inhabitabilem, ut duas extremas propter frigus. Habent autem nomina circuli, vel à regione cœli, ut *Arcticus* & *Antarcticus*; vel à causis, ut *Tropicus Æstivalis*, *Tropicus Hyemalis*, sive Hybernus, & Æquinoctialis: nam sub hoc existente sole æquinoctia fiunt, sub illis, *Solstitia*, quas Græci τρόπας vocant,

Quinque tenent cœlum Zonæ: quarum una corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni;
Quam circùm extremæ dextrâ lævâque trahuntur
Cæruleâ glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter mediamque, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Divum.——

47. *Onus*] Terram dicit, cujus partes non imperitè dixerunt astronomi partibus cœli oppositis, & ejus virtutibus respondere: quanquam eâ sapientiâ deus omnia attemperavit, ut etiam sub sole, & in ipsis ardoribus, quod veteres non satis cognoverunt, jucundissimam vitam brutis & hominibus liceat agitare.

Ib. *Numero*] Zonarum *scilicet*.

48. *Cura dei*] Pro deo ipso, Græcorum more venustissimo poëtis familiari.

Ib. *Plagæ*] Quæ cœli respectu dicuntur Zonæ, eæ in se sunt plagæ aut terræ partes, quas cœlum premit.

49. *Quarum*] Ita verò illi crediderunt, qui ventis, terræ situ, aliisque plurimis nesciverunt inexperti temperari solis ardores.

50. *Duas*] Quæ sunt versus polos.

51. *Mista*] Temperatas dicit Zonas ab utroque latere torridæ; quæ solis radiis illustrantur quidem; non ita tamen, ut non polorum frigus participent.

57. *Non passim*] Qui alter ab ortu, alius ab occasu spirat, &c.

Aëra permisit. Vix nunc obsistitur illis,
Cùm sua quisque regant diverso flamina tractu,
Quin lanient mundum; tanta est discordia fratrum.
Eurus ad Auroram, Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, & radiis juga subdita matutinis.
Vesper, & occiduo quæ littora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro: Scythiam Septemq; trionem
Horrifer invasit Boreas; contraria tellus
Nubibus assiduis, pluvioq; madescit ab Austro.
Hæc super imposuit liquidum & gravitate carentem
Æthera, nec quicquam terrenæ fæcis habentem.
Vix ea limitibus dissepserat omnia certis;
Cùm, quæ pressa diu massâ latuêre sub illâ,
Sidera cœperunt toto effervescere cœlo.
Neu regio foret ulla suis animantibus orba:
Astra tenent cœleste solum, formæque deorum:
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ:
Terra feras cepit: volucres agitabilis aër.

Ægrè jam illis resistitur, quanquam singuli moderentur suos flatus aliâ plagâ, quò minus orbem discerpant, tanta est fratrum dissensio. Subsolanus profugit ad Auroram & regionem Nabathæam & Persidem, & montes subjectos radiis matutinis. Vesper, & oræ quæ calescunt sole occidente, juxta Favonium positæ sunt. Terribilis Aquilo occupavit Scythiam & Septentrionem. Terra opposita humida est à Noto pluviali, & nubibus perpetuis. Collocavit super hæc ætherem fluidum & destitutum pondere, nec tenentem quicquam terrestris sedimenti. Vix disjunxerat ea omnia constitutis terminis, cùm astra, quæ oppressa diu occultata fuerant sub illâ mole, cœperunt radiare toto cœlo. Et ne ulla ora esset expers suis animalibus, astra & formæ deorum occupant sedes cœlestes: aquæ fuerunt nitidis piscibus frequentandæ: terra excepit feras; aër mobilis alites.

NOTÆ.

60. *Fratrum*] Ventorum, Auroræ, & Astræi gigantis, filiorum. Hes. Theog.

61. *Auroram*] Pro oriente posita est, unde spirat ventus *Eurus* seu *Subsolanus*, dictus.

Ib. *Nabathæaque*] Regio est Arabiæ, quam suo nomine appellâsse volunt filium Ismaelis *Nabath*; quæ regio ad ortum respectu Italiæ est porrecta.

62. *Persidaque*] Est persis Asiæ regio notissima.

Ib. *Radiis*] Periphrasis est terrarum, quæ solem orientem respiciunt, habitâ ratione Græcorum & Italorum, à quibus ad nos pervenerunt scientiæ.

64. *Proxima*] Ita ut ad Zephyri seu Favonii ditionem spectent, qui ab illâ parte spirat.

Ib. *Scythiam*] Scythia Asiæ ferocissimis populis notissima regio est.

Ib. *Septemque trionem*] Borealem plagam, frigore horridam, per signum cœleste describit, quod ursam majorem vocant. *Septentriones* verò aut *septem Triones* dictum est hoc signum, quia plaustri refert speciem cum septem bobus aratoriis stellarum dispositio, quæ illud signum constituunt; quos quidem boves aratorios *Triones* priscâ linguâ dixerunt. Gell. lib. II. c. 21.

65. *Contraria*] Meridionalis, Antarctica *scilicet* septentrionali opposita.

66. *Pluvio*] Qui Auster seu Notus, à mari perflans Italiam, Galliamque & ejus tractûs provincias, nubes quæ in aquam solvuntur secum volvit. Cæterùm plurimi sunt venti intermedii, quos ex nautis præsertim licet cognoscere, de quibus poëtam loqui non decuit.

67. *Liquidum*] *Purum & ab omni fæce remotum.*

70. *Massâ*] Chao, *scilicet.*

71. *Sidera*] Sidus est, quod Græci ἄςρον vocant, signum ex multis stellis compositum, ut Aries, Taurus; stellæ enim sunt singulares ac solæ, qui ἀςέρες à Græcis appellantur, ut sunt planetæ.

73. *Astra*] Adeóque in Platonicorum descendit opinionem, qui astra & deos inter animantia recensent.

Ib. *Solum*] Eo nomine dicitur quicquid rem aliquam sustinet; atque ita mare piscium *solum*; cœlum astrorum, *&c.*

74. *Cesserunt*] *In orbis divisione piscibus obtigerunt, & in jus eorum venerunt.*

Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset.
Natus homo est. Sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat semina cœli.
Quam satus Iapeto, mistam fluvialibus undis
Finxit in effigiem moderantûm cuncta deorum.
Pronaque cùm spectent animalia cætera terram;
Os homini sublime dedit: cœlumque tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.
Sic, modò quæ fuerat rudis, & sine imagine tellus
Induit ignotas hominum conversa figuras.

III. Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo,
Sponte suâ sine lege fidem rectumq; colebat.
Pœna metusque aberant: Nec verba minacia fixo
Ære legebantur: nec supplex turba timebant
Judicis ora sui: sed erant sine vindice tuti.
Nondum cæsa suis, peregrinum ut viseret orbem,
Montibus, in liquidas pinus descenderat undas:
Nullaque mortales, præter sua littora, nôrant.

Desiderabatur adhuc animal sanctius his, & capacius excelsæ mentis, & quod posset imperium exercere in reliqua. Homo ortus est: seu ille rerum artifex, fons mundi præstantioris, illum genuit divino semine; seu terra nova, & modò à sublimi æthere discreta servabat semina cœli congeniti. Quam dilutam aquis fluvialibus filius Iapeti efformavit ad imaginem deorum omnia gubernantium. Et cùm reliqua animalia inclinata intueantur humum, fecit homini vultum elatum, & imperavit cœlum respicere, & erigere sublimem faciem ad astra. Sic terra quæ nuper fuerat inculta atque informis, immutata sumpsit formas hominum nondum cognitas.

III. *Prima facta sunt tempora aurea, quæ ultro sine lege, ultore nullo, servabant fidem & æquum. Mulcta & timor procul erant; nec voces minas intentantes legebantur in ære affixo: nec supplex multitudo metuebant vultum sui judicis; sed securi erant absque ultore. Nondum abies ex montibus suis desecta descenderat in aquas fluidas, ut terras alienas adiret: & nulla littora nisi sua hominibus perspecta.*

NOTÆ.

76. *Sanctius*] Hîc ferè pro positivo ponitur comparativus, ut admirandum & suspiciendum dicat hominem.

77. *Deerat*] Cui antè à sapientissimo opifice omnia in usum parata, quàm crearetur.

78. *Divino semine*] Est istud ex Platonis academiâ & Zenonis porticu ortum; quibus philosophis anima humana est scintilla cœlestis, & ut ait Hor.

—— *Divinæ particula auræ.*

79. *Origo*] A quo omnia bona orta sunt.

81. *Cognati*] Simul nati. Nam terra unà cum cœlo ex illo acervo, quod *Chaos* vocârunt nata perhibetur. Vel etiam revera *cognati*, quoniam in eâdem confusione, eâdemque massâ cum illo permixta fuerat.

Ib. *Semina*] *Vim quandam eadem producendi, quæ in cœlo essent.*

82. *Satus Iapeto*] Prometheus est, qui universi generis humani artifex, eo ipso tempore quo alterius filius, à poëtis dicitur. Ridiculè, si fabulam spectes, & in veritatis integumento hæreas; appositè, si agrestes & sævos homines ad humanos mores informâsse, eosdemque ignis inventionem & usum, multa alia insuper docuisse Prometheum, virum à providentiâ sermone Græco sic dictum, satis intelligas.

82. *Mistam*] Terram aquâ temperavit, ut ea in humanam speciem formanda facilius tractaretur.

88. *Conversa*] In figuram, quam habet, commutata.

89. *Aurea*] In quatuor ætates hominum vitam partiti sunt Ethnici, quas metallorum nomine, auri, argenti, æris, & ferri, prout illi à nativâ probitate ad omnem nequitiam desciverunt, non imperitè inscripserunt. Quam fabulam ex statuâ per somnum Nebuchodonosori oblata, de quâ aliquid inaudierant Græci, derivatam volunt; Daniele illam de quatuor imperiis explicante.

Ib. *Vindice*] *Punitore.* Nulli enim tum erant judices, nulli lictores, nulli rerum capitalium vindices, nec ulli carceres.

91. *Minacia*] Intelligit leges æreis tabulis inscriptas & loco conspicuo affixas, ut publicè legerentur: hinc figere & refigere, pro leges ferre, & abrogare.

94. *Orbem*] Pro orbis parte posuit, synecdochicè.

Nondum præcipites cingebant oppida foſſæ:
Non tuba directi, non æris cornua flexi,
Non galeæ, non enſis, erant. Sine militis uſu
Mollia ſecuræ peragebant otia gentes.
Ipſa quoque immunis raſtroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per ſe dabat omnia tellus:
Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patulâ Jovis arbore glandes.
Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat:
Nec renovatus ager gravidis canebat ariſtis.
Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant:
Flavaque de viridi ſtillabant ilice mella.
IV. Poſtquam, Saturno tenebroſa in Tartara miſſo,
Sub Jove mundus erat; ſubiit argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretioſior ære.
Jupiter antiqui contraxit tempora veris:
Perque hyemes, æſtuſque, & inæquales autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor annum.

Nondum foſſæ præruptæ circumdabant urbes; neque tuba æris oblongi, neque cornua æris curvi, neque caſſides erant, neque gladius. Animi tranquilli fruebantur almâ pace à militibus liberi. Ipſa quoque terra libera & raſtro illæſa, nec ullo aratri dente vulnerata, ſponte cuncta præbebat: & læti eſculentis natis ſine omni culturâ, carpebant fructus arbuteos, & fraga montana, & corna, & mora naſcentia in aſperis rubetis, & glandes quæ defluxerant vaſtâ arbore Jovis. Ver erat perpetuum, & Favonii mites flatibus temperatis blandiebantur floribus ortis ſine ſemine. Statim etiam terra inculta proferebat fruges; nec requietus ager (novale) albicabat plenis ariſtis. Fluvii currebant nunc lactis, nunc nectaris; & mella crocea fluebant de virenti quercu.

IV. *Poſtquam orbis fuit ſub Jove, Saturno deturbato in obſcura Tartara, progenies argentea ſucceſſit, pejor aureâ, melior aheneâ. Jupiter minuit ſpatium veteris veris, & diviſit annum in quatuor partes per hyemem, æſtatem, autumnos varios, & ver contractum.*

NOTÆ.

103. *Cogente*] Qui agros colit, cogere ipſos videtur, ut fructus emittant.

105. *Cornaque*] Poma ſunt rubicunda, quæ propter nucleorum duritiem *Lapidoſa* à Virgilio dicuntur.

106. *Jovis arbore*] Quercu Jovi ſacrâ; ſicuti laurus Apollini, Marti fraxinus, Herculi populus, Baccho vitis, Plutoni cupreſſus, Minervæ olea, Veneri myrtus, &c.

107. *Ver erat*] Nullæ tunc, inquit, erant temporum variationes, ſed Zephyri aſſiduè flantes ita fovebant flores ſine ullo ſemine naſcentes, ut *ver æternum* eſſe videretur.

110. *Renovatus*] Novale dicitur ager qui alternis annis ſeritur, quo genere nihil opus fuit hominibus, cùm ſponte è terrâ naſcerentur omnia.

111. *Nectaris*] *Nectar* dicitur deorum potio ſuaviſſima perpetuam fovens juventutem, quam ipſa Hebe juventæ dea miniſtrabat.

113 *Saturno*] Saturnum, qui primam ætatem tam ſuaviter adminiſtraverat, filius Jupiter ſequentibus ætatibus imperaturus de ſolio dejecit; & in Latio, quod Virgilius, ipſe etiam Naſo alibi ſcribit, *latere* coëgit. Quæ omnia, quo modo quâve cauſſâ facta fuerint, ſi tanti eſt ſingulatim cognoſcere, apud omnes reperias Mythologos.

114. *Pretios*] Ætas argenti nomine inſignita, aureâ durior.

116. *Antiqui*] Semper ante virentis, & æterni.

117. *Inæquales*] Temperie & tempeſtate incertos, modò calore æſtuantes, modò frigore rigentes; atque hinc morbidos.

Tum

Tum primùm siccis aër fervoribus ustus
Canduit: & ventis glacies adstricta pependit.
Tum primùm subière domos. Domus antra fuerunt,
Et densi frutices, & vinctæ cortice virgæ.
Semina tum primùm longis Cerealia sulcis
Obruta sunt, pressique jugo gemuêre juvenci.
V. Tertia post illas successit ahenea proles,
Sævior ingeniis, & ad horrida promptior arma;
Nec scelerata tamen. De duro est ultima ferro,
Protinus irrumpit venæ pejoris in ævum
Omne nefas: fugêre pudor, verumque, fidesque:
In quorum subière locum fraudesque dolique:
Insidiæque, & vis, & amor sceleratus habendi.
Vela dabat ventis, nec adhuc bene noverat illos
Navita: quæque diu steterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis insultavêre carinæ.
Communemque priùs, ceu lumina solis & auræ,
Cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantùm segetes, alimentaque debita, dives
Poscebatur humus; sed itum est in viscera terræ:
Quasque recondiderat, Stygiisq; admoverat umbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.
Jamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum

Tum primùm aër fervens aridis caloribus ignitus est, & glacies ventis concreta pependit. Tum primùm homines ingressi sunt domos: domus fuerunt speluncæ, itemque spissi frutices, & rami colligati cortice. Tum primùm frumentaria semina operta sunt longis sulcis, & juvenci jugo oppressi gemuerunt.

V. Tertia ab illis secuta est ætas ænea crudelior animis, & paratior ad arma terribilia; nec tamen scelesta. Postrema est de ferro rigido. Continuò scelus omne irruit in seculum venæ deterioris: verecundia, veritas, & fides recesserunt: in quorum locum & fraudes, & doli, & insidiæ, & violentia, & detestandum possidendi studium irrepserunt. Nauta pandebat carbasa ventis, quos nondum bene noverat: & naves, quæ diu erectæ fuerant in excelsis montibus, impetum fecerunt in undas ignotas. Et peritus mensor distinxit producto termino terram antea communem, ceu lumen, solis, & aër. Neque modò fruges & cibi debiti petebantur à terrâ opulentâ: sed ventum est in ejus præcordia: & divitiæ incitamenta scelerum, quas abdiderat, & removerat ad umbras Stygias, eruuntur. Jamque ferrum noxium, & aurum perniciosius ferro exierat:

NOTÆ.

119. *Tum*] Post expulsum à Jove Saturnum.

Ib. *Fervoribus*] Æstatis veri succedentis.

123. *Longis*] *In longum aratro ductis.*

Ib. *Cerealia*] Quæ, vel quorum usum & serendi modum Ceres docuit, ut ipse postea docebit Ovidius.

125. *Ahenea proles*] Ætas est præcedente adhuc durior, cui ab ære, viliori metallo, nomen inditum.

128. *Venæ*] Metalli deterioris, quod per venas in terræ visceribus distributum invenitur.

131. *Habendi*] Ditescendi. Sic Phædrus;
Quamvis in ipsâ natus sim pœne scholâ,
Curamque habendi *penitùs corde eraserim*, &c.

132. *Nec adhuc bene*] Ut hinc hominum corda protsus invasisse avaritiam intelligas.

133. *Steterant*] Non naves quidem, sed arbores ex quibus confectæ sunt.

135. *Lumina solis & auræ*] Quibus nihil potest esse communius. Ita Virg.

—Cunctis undæque auræque patentes.

136. *Longo*] Sunt verò agrorum limites seu termini longi; attamen per limites intelligi malim hoc in loco sulcos majores, seu fossas, quibus agri discernuntur.

137. *Debita*] Propter culturam & hominis laborem; cujus causâ debet terra laboranti sudoris præmium.

138. *Itum est*] *Video*, inquit Sen. VII. lib. Benef. cap. 10. *ferrum ex iisdem tenebris prolatum, quibus argentum & aurum: ne aut instrumentum in cædes mutuas deesset, aut pretium.*

139. *Stygiisque umbris*] Id est, in terræ profundissimas speluncas abdiderat. Est enim Styx fluvius aut palus inferorum, ubi niger deus habitat, & umbris imperat.

Prodierat:

Prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque:
Sanguineâque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto. Non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero: fratrum quoque gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti;
Lurida terribiles miſcent aconita novercæ;
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa jacet pietas; & virgo cæde madentes
Ultima cœleſtûm terras Aſtræa reliquit.
VI. Neve foret terris ſecurior arduus æther;
Affectâſſe ferunt regnum cœleſte Gigantas,
Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes.
Tum pater omnipotens miſſo perfregit Olympum
Fulmine, & excuſſit ſubjecto Pelio Oſſam.
Obruta mole ſuâ cùm corpora dira jacerent,
Perfuſam multo natorum ſanguine terram

bellum exit, quod utroque ad pugnam utitur, & ciet arma ſtrepentia cruentâ manu. Prædâ veſcuntur. Hoſpes non eſt tutus ab hoſpite; non ſocer à genero; amor etiam fratrum eſt rarus. Maritus invigilat perniciei uxoris, illa mariti: ſævæ novercæ miſcent venena nigricantia: filius ſciſcitatur ante tempus ætatem patris. Pietas neglecta deſtituitur; & virgo Aſtræa deſeruit poſtrema terras ſanguine infectas.

VI. *Et ne æther ſublimis eſſet tutior tellure, aiunt Gigantes appetiiſſe cœleſte imperium, & erexiſſe ad aſtra montes in cumulum coactos. Tum pater omnipotens protrivit Olympum fulmine intorto, & dejecit Oſſam Pelio ſubſtrato. Cùm immania* Gigantum *corpora ſuâ propè mole victa caderent; dicunt terram delibutam multo cruore filiorum.*

NOTÆ.

142. *Utroque*] Acriùs tamen auro; nam ut elegantiſſimè ſcripſit Horat. Car. lib. III. Ode 19.

Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa, potentius
Ictu fulmineo.

147. *Lurida*] *Luridum* dicitur eſſe, quod eo eſt colore, qui in corporibus loro vexatis apparet, atque adeò ab effectu aconitum, herba venenoſa, *luridum* dicitur; niſi magìs ad ipſius plantæ folio ſubflava autor reſpexit.

Ib. *Novercæ*] Quæ plerumque in privignos ſæviunt, non tantùm ut ſuis liberis faveant, ſed fortè arcano quodam in illorum matres odio.

148. *Ante diem*] Sortilegos conſulit filius, utrum multos annos pater ſit victurus, an paucos.

149. *Victa jacet*] Pietas ab impietate ſuperata jacet, i. e. *contemnitur, in nullo eſt pretio.*

150. *Ultima*] Quia ſpretis diis, neceſſe tamen fuit utcunque brutis hominibus aliquam inter ſe, utilitatis causâ, ſervare juſtitiam.

Ib. *Aſtræa*] Filia fuit Aſtræi gigantis, vel Jovis, ut aliis placet; quæ propter inſignem juſtitiam pro ipsâ ſumitur.

151. *Neve foret*] Tranſitio eſt ad gigantum fabulam, quos immenſæ molis & ſimilis matri filios Terra produxit, & quorum magnitudinis par exarſit audacia.

152. *Gigantas*] Nati fuerunt gigantes Terrâ & Cœli ſanguine à Saturno caſtrati, ut plurimis viſum; omnes ſtaturæ excelſiſſimæ, draconum pedibus horribiles, qui adverſus Jovem etiam bellum auſi movêre. Quorum fabulam alii ad res naturales ſpirituſque terram concutientes, aut ex terrâ in cœlum aſcendentes, à quibus fulgura & tonitrua, referunt; alii de quibuſdam impiis hominibus, exponunt; alii alia excogitant. A Nimrodo, ſeu Nembrotho ſtrenuo venatore, ſeu potiùs rebelli videtur derivata.

154. *Pater omnipotens*] Jupiter, qui audaciſſimorum monſtrorum fruſtrancos conatus eluſit.

Ib. *Olympum*] Montem in confinio Theſſaliæ, & Macedoniæ, quem Pelio & Oſſæ, ut ita in cœlum aſcenderent, gigantes impoſuerant.

155. *Pelio*] Eſt Pelion mons Theſſaliæ, ad Pelaſgicum ſinum vergens, inter quem & Olympum tertius Oſſa porrigitur.

Imma-

immaduisse, & animâsse sanguinem æstuantem: & ne nulla indicia sævæ sobolis superessent, mutâsse in formam humanam. Verum illa etiam progenies fuit impia, & cupidissima feræ stragis, & truculenta: cognosceres ortos fuisse ex sanguine.

VII. *Quæ ut parens Saturnius cognovit ex arce supremâ ingemit: & revolvens animo horrendas epulas mensæ Lycaoniæ, nondum in vulgus prolatas, quia modò admissum, ciet iras maximas & dignas Jove; & concilium cogit. Nulla cunctatio detinuit accitos. Est callis excelsus, apertus cælo sereno; Lacteus dicitur, albore ipso conspicuus. Hâc patet via divis ad limina magni Jovis, & domum regiam. A dextrâ & sinistrâ frequentantur atria majorum deorum, portis patentibus. Vulgus habent sedes locis dissitas. Dii potentes & illustres statuerunt suas domos à fronte. Hic locus est, quem, si licentia condonetur vocabulis, non reformidem appellâsse palatia vasti cæli. Postquam igitur dii consederunt marmoreo secessu, ipse* Jupiter *sede sublimior, & incumbens sceptro eburno, terque quaterque agitavit tremendam comam,*

Immaduisse ferunt, calidumque animâsse cruorem:
Et, ne nulla feræ stirpis monumenta manerent,
In faciem vertisse hominum. Sed & illa propago
Contemptrix superûm, sævæque avidissima cædis,
Et violenta fuit: scires è sanguine natos.
VII. Quæ pater ut summâ vidit Saturnius arce,
Ingemit: & facto nondum vulgata recenti
Fœda Lycaoniæ referens convivia mensæ,
Ingentes animo & dignas Jove concipit iras;
Conciliumque vocat. Tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis, cœlo manifesta sereno,
Lactea nomen habet; candore notabilis ipso.
Hâc iter est Superis ad magni tecta Tonantis,
Regalemque domum. Dextrâ lævâque Deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
Plebs habitant diversa locis. A fronte potentes
Cœlicolæ, clarique suos posuêre penates.
Hic locus est; quem, si verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixisse palatia cœli.
Ergo ubi marmoreo superi sedêre recessu,
Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis concussit terque quaterque.

NOTÆ.

162. *Scires è sanguine*] Nimirum à crudelitate & barbarie.

163. *Pater Saturnius*] Jupiter Saturni filius.

164. *Facto*] De insidiis loquitur, quas Lycaon Jovi ipsi paraverat, sicuti ipse idem Jupiter mox narraturus est.

165. *Convivia*] In quorum ferculis Lycaon Pelasgi filius, lævissimus rex Arcadiæ, hospitum trucidatorum carnes conviviis apponebat.

167. *Concilium*] Majorum Gentium deos, quos vocant & selectos; vel ex iis Consentes duodecim in maximis rebus Consiliarios, Jupiter advocavit.

168. *Via*] Lacteus circulus splendorem cepit ex lacte, quod Hercules, cum satis superque ex Junonis mammâ hausisset, totum continere non potuit: quod cecidit, inter sidera fusum est, ex quo fulgor natus. Aristoteles verò è stellarum splendore ortum ait. Utramque opinionem complexus est Manilius lib. I. Astronom.

172. *Nobilium*] Majorum Gentium.

173. *Plebs*] Dii minores, adscriptitii, indigetes.

Ib. *Potentes*] Quales Consentes duodecim, quos duobus his versibus comprehendit Ennius:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Ib. *A fronte*] Intellige quosdam nobiles deos in aditu hujus viæ habitare. Vide Alex. ab Alex. lib. VI. cap. 4.

176. *Palatia*] Ad imperatorum alludit ædes magnificas, quæ à monte Palatino, Palatii nomen obtinuerunt.

179. *Concussit*] Indignationem significans. Descriptionem hanc irati Jovis ab Homero expressit, Il. α.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Cæsariem

Cæsariem; cum quâ terram, mare, sidera movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
Non ego pro mundi regno magis anxius illâ
Tempestate fui, quâ centum quisque parabat
Injicere anguipedum captivo brachia cœlo.
Nam, quanquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
Corpore, & ex unâ pendebat origine bellum.
Nunc mihi, quâ totum Nereus circumtonat orbem,
Perdendum mortale genus. Per flumina juro
Infera, sub terras Stygio labentia luco,
Cuncta priùs tentata: sed immedicabile vulnus
Ense recidendum; ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi Semidei, sunt rustica numina Nymphæ,
Faunique, Satyrique; & monticolæ Silvani:
Quos quoniam cœli nondum dignamur honore;
Quas dedimus, certè terras habitare sinamus.
An satis, ô Superi, tutos fore creditis illos,
Cùm mihi, qui fulmen, qui vos habeoque, regoque,

cum quâ concussit terram, mare, astra. Tum aperuit os iratum hoc modo: Ego non fui magis sollicitus pro orbis imperio eo tempore, quo quisque Gigantum anguipedum conabantur immittere centum lacertos cœlo domito. Quamvis enim hostis sævu esset, tamen illud bellum imminebat ab unâ societate, & ex unâ causâ: Nunc tota progenies humana est mihi delenda, quà Oceanus concutit universum terrarum ambitum. Juro per fluvios infernos fluentes sub terras, per silvas Stygias, omnia jamdudum experta sunt: sed malum insanabile resecandum est gladio, ne pars integra corrumpatur. Habeo Semideos, habeo Nymphas deas rusticolas, & Faunos & Satyros, & Sylvanos montanos: quos, siquidem nondum cœli gloriam impertimur, certè partiamur incolere terram, quam iis sortiti sumus. An existimatis, ô Dii, illos futuros satis tutos, cùm Lycaon immanitate cognitus paraverit perniciem mihi, qui fulmen, qui vos etiam *tempero?*

NOTÆ.

184. *Anguipedum*] Gigantibus, ob naturæ & morum pravitatem, draconum, à poëtis, pedes ascribuntur.

Ib. *Captivo*] Quod captivum reddere cupiebant. Assignat Jupiter rationem, cur magis nunc sollicitus sit, quàm cùm gigantes cœlum affectârant. Nam quamvis gigantes essent fortissimi. mihi tamen bellum minimè cum toto hominum genere suscipiendum fuit, sed cum unâ solùm gigantum progenie.

186. *Corpore*] Gigantum sodalitio. Ita. Cic. in Phil. 2. ait, *Reip. corpus.*

Ib. *Origine*] Causâ. Alii sic; exponit id, quod *ab uno corpore* dixit; ab unâ enim gigantum *progenie* bellum fuit Jovi indictum.

187. *Nereus*] Deus est marinus, qui sæpe pro oceano ponitur, terram ambiente, undarumque mugitibus illi obstrepente.

188. *Flumina*] Stygem dicit, inferorum fluvium aut paludem, cujus nomen nullo jurejurando, nec diis ipsis violare licet, ut Virg.

Dii cujus jurare timent & fallere numen.

Quia Styx conjuratorum contra Jovem deum, cùm ipsum vincire voluerant, insidias patefecerat, hanc illi dignitatem concessit, ut dii jusjurandum per Stygem sanctissimum haberent.

190. *Vulnus*] Hâc similitudine colligit universum genus humanum, esse perdendum, cùm totum corruptum, ne Satyri, Fauni, &c. (qui sunt *pars sincera*, incorrupta) *trahantur*, in corruptionem ducantur, *scil.* hominum sceleribus inquinati.

192. *Nymphæ*] Terrestres fuerunt nymphæ. Dryades & Hamadryades in quercubus, aut cum iis natæ à quibus etiam apud Græcos nomen acceperunt: Oreades seu Montanæ, quæ montium, Napeæ, quæ saltuum convalliumque curam gesserunt. Fuerunt item marinæ & fluviales, ex quibus illæ Nereides à Nereo, & Oceanitides ab Oceano patribus; hæ Naiades à fluendo Græcâ Etymologiâ dictæ sunt.

194. *Nondum dignamur*] Si quis objiceret, si times semideis, &c. ab humano genere in cœlum transferas: at, inquit Jupiter, Nondum censeo dignos, qui in cœlum recipiantur.

Struxerit

Struxerit insidias notus feritate Lycaon?
Confremuêre omnes: studiisque ardentibus ausum
Talia deposcunt. Sic, cùm manus impia sævis
Sanguine Cæsareo Romanum extinguere nomen,
Attonitum tanto subitæ terrore ruinæ
Humanum genus est; totusque perhorruit orbis.
Nec tibi grata minùs pietas, Auguste, tuorum,
Quàm fuit illa Jovi. Qui postquam voce manuque
Murmura compressit; tenuêre silentia cuncti.
Substitit ut clamor pressus gravitate regentis;
Jupiter hoc iterum sermone silentia rumpit;
Ille quidem pœnas (curam dimittite) solvit;
Quod tamen admissum, quæ sit vindicta, docebo.
Contigerat nostras infamia temporis aures:
Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo,
Et Deus humanâ lustro sub imagine terras.
Longa mora est, quantum noxæ sit ubique repertum,
Enumerare: minor fuit ipsa infamia vero.
Mænala transieram latebris horrenda ferarum,
Et cum Cylleno gelidi pineta Lycæi.

cum indignatione assentiunt cuncti; & requirunt flagrantibus desideriis cum qui tam atrocia esset conatus. Eo modo, cum scelesta caterva furore impulsa, ausa est eruere nomen Romanum cæde Cæsaris, gens humana perculsa est tanto pavore repentini exitii; & totus mundus contremuit. Nec, Auguste, pietas tuorum tibi minùs fuit accepta quàm illa fuit Jovi. Qui postquam repressit voce & manu tumultum, omnes præstiterunt silentium. Ut sedatus fuit fremitus, repressus dignitate moderantis, Jupiter frangit denuo silentium his verbis: Ille quidem luit pœnas, ne ampliùs sitis soliciti: & tamen narrabo quodnam sit flagitium, & quæ sit ultio. Dedecus seculi, pervenerat ad nostras aures; quod fictum exoptans, descendo à supremo cœlo, & deus percurro terras sub formâ humanâ. Prolixum esset recensere quantum sceleris sit inventum ubique. Infamia illa quam audivi *minor erat, quàm re ipsâ inveni. Prætereram* montem *Mænalum terribilem latibulis ferarum & pineta Lycæi frigidi, & Cyllenum.*

NOTÆ.

199. *Confremuêre*] Simul omnes fremuêre, facinoris immanitate commoti, & testantes assensum cum indignatione.

200. *Deposcunt*] Ad supplicium.

Ib. *Manus impia*] Conjurantium in Augustum, quorum meminit Suetonius, c. 19. Neque enim placet intelligere de Julio Cæsare, qui conjurationi non superfuit.

207. *Substitit*] Postquam cessavit clamor, Jovis (omnia *regentis*) auctoritate cohibitus.

210. *Admissum*] Lycaonis crimen dicit.

211. *Infamia temporis*] *Rumor aut fama de perditissimis hominum moribus:* quo propemodum modo non Jovem, sed Jehovam locutum Gen. xviii. legimus; *Descendam*, inquit, *& videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint; an non sit ita, ut sciam.*

212. *Olympo*] Est propriè Olympus mons inter Thessaliam & Macedoniam, qui propter excelsitatem, pro ipso cœlo positus: à quo Jupiter ipse *Olympius* dictus est.

215. *Minor*] Atque adeò in pejori statu omnia reperit Jupiter, quàm fama didicerat.

216. *Mænala*] Est Mænalus, seu Mænala plurali numero, mons Arcadiæ celeberrimus, à Mænalo Arcadis filio denominatus: à quo & urbs eodem nomine dicta.

217. *Cylleno*] Est Cyllene, seu Cyllenus, mons Arcadiæ Mercurio (unde *Cyllenius* appellatur) dicatus: cujus regem prolepticè *Arcada* poëta nominat; cùm postea ab Arcade filio Callistûs, quæ filia erat Lycaonis, Arcadia (antea Pelasgis, Parrhasia, &c.) cognominata fuerit.

Ib. *Lycæi*] Mons est Arcadiæ, Pani sacer.

Arcados

Arcados hinc sedes & inhospita tecta tyranni
Ingredior, traherent cùm sera crepuscula noctem.
Signa dedi venisse Deum; vulgusque precari
Cœperat. Irridet primò pia vota Lycaon.
Mox ait, Experiar, Deus hic, discrimine aperto,
An sit mortalis; nec erit dubitabile verum.
Nocte gravem somno nec opinâ perdere morte
Me parat. Hæc illi placet experientia veri.
Nec contentus eo, missi de gente Molossâ
Obsidis unius jugulum mucrone resolvit:
Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim subjecto torruit igni.
Quos simul imposuit mensis; ego vindice flammâ
In domino dignos everti tecta Penates:
Territus ille fugit: nactusque silentia ruris
Exululat, frustrâque loqui conatur: ab ipso
Colligit os rabiem, solitæque cupidine cædis
Vertitur in pecudes: & nunc quoq; sanguine gaudet:
In villos abeunt vestes, in crura lacerti;
Fit lupus, & veteris servat vestigia formæ;
Canities eadem est, eadem violentia vultu:
Idem oculi lucent: eadem feritatis imago.
VIII. Occidit una domus: sed non domus una perire

Inde subeo regiam & feram domum Arcadici tyranni, quo tempore tarda crepuscula reducerent noctem. Feci indicium deum advenisse; & plebs cœperat orare. Primò Lycaon contemnit religiosa vota; deinde dicit, Experiar, an hic deus sit, an mortalis, evidenti periculo; nec veritas erit incerta. Aggreditur me per noctem somno gravatum inopinâ morte opprimere. Hæc exploratio veri illi arridet. Neque eo expletus, jugulavit cultro unum obsidem missum de gente Molossâ: atque ita partim concoquit membra semiviva aquis bullientibus, partim assat igne supposito. Quæ ut primùm apposuit mensis, ego flammâ ultrici subrui domum in penates tam impio domino dignos. Ille tremefactus exiit; & nactus solitudinem agrorum exululat, & nequicquam tentat loqui: rictus sumunt feritatem ab ipso, & ruit in pecudes desiderio stragis consuetæ; & nunc etiam lætatur cruore. Amictus mutantur in pilos, brachia in crura; fingitur in lupum, & habet indicia antiquæ naturæ. Canities est eadem, eadem sævitia in ore, iidem oculi rubent, eadem forma immanitatis.

VIII. *Unde domus diruta est; sed non una tantùm domus.*

NOTÆ.

218. *Arcados*] Lycaonis regis Arcadiæ. Genitivus Græcus.

219. *Crepuscula*] Eo nomine appellatur lux illa dubia, quæ solis exortum præcedit, ejusdemque occasum sequitur.

226. *Molossâ*] Fuerunt Molossi Epiri populi ad Ambracii sinûs partem orientalem, qui bello victi obsides Lycaoni dederant; quorum unum hic impius mactavit, Jovique epulandum apposuit. Quam quidem fabulam planè aliter tractant alii; & apud Hyginum, Apollodorum, aliosque legere poteris.

227. *Resolvit*] *Aperuit.*

231. *Dignos*] Sunt Penates dii maximè regioni, urbi aut domui cuipiam proprii, qui in penetralibus, id est, penitis, & maximè domûs abditis partibus colebantur. In hos Lycaonis pravos, qui tali monstro faverent, se domum evertisse testatur Jupiter.

232. *Territus*] Ædium ruinâ.

234. *Colligit os*] Lupinum oris rabiem à Lycaonis internâ rabie esse dicit: ut hinc, ex characteribus externis ad intima cordis aditum esse, quivis possit colligere.

238. *Canities*] Scilicet in proverbium abiit *Lup. senectus, & pravitas.*

240. *Domus*] Lycaonis; cujus & aliorum ejusmodi monstrorum causâ terras Jupiter inviserat, quas postea, cognitâ hominum nequitiâ, diluvio perdere constituit.

Ib. *Non una*] Imò omnes, quia perditissimorum latronum latebræ, & speluncæ.

Digna fuit. Quà terra patet, fera regnat Erinnys.
In facinus juràsse putes. Dent ocyùs omnes,
Quas meruêre pati, sic stat sententia, pœnas.
Dicta Jovis pars voce probant, stimulosque frementi
Adjiciunt: alii partes assensibus implent.
Est tamen humani generis jactura dolori
Omnibus: &, quæ sit terræ mortalibus orbæ
Forma futura, rogant; quis sit laturus in aras
Thura; ferisne paret populandas tradere gentes?
Talia quærentes, sibi enim fore cætera curæ,
Rex superúm trepidare vetat; sobolemque priori
Dissimilem populo promittit origine mirâ.
Jamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
Sed timuit, ne fortè sacer tot ab ignibus æther
Conciperet flammas, longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat; & mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum.

meruit occidere. Quatunque tellus extenditur, vitium & crudelitas dominatur. Credas vovisse in nefas. Exsolvant statim omnes pœnas, quas digni sunt ferre, ita constitui. Pars assentiuntur verbis sententiæ Jovis, & instigant furentem: alii nutibus assensum significant. Interim exitium humanæ gentis molestum est omnibus; & petunt quæ figura, quis status futurus sit terræ, cùm vacua fuerit hominibus; quis sit præbiturus thura altaribus; an velit homines feris devorandos permittere? Rex deorum probibet exquirentes talia metuere, se omnia curaturum dicit, & pollicetur progeniem à priori discrepantem stupendâ procreatione. Jamque erat immissurus fulmina per omnes terras; verùm reformidavit, ne fortè æther incenderetur tot ignibus, & longus mundi axis arderet. Recordatur etiam esse in fatis futurum tempus, quo mare, quo terra, & cœli arces comburerentur, & orbis gravis machina premeretur. Fulmina facta manibus Cyclopum deposita sunt.

NOTÆ.

241. *Erinnys*] *Feritas, impietas, inhumanitas.* Erinnys enim dicitur furia infernalis, discordiâ, bello, contentioneque gaudens. Sunt autem Erinnyes deæ tres (Alecto, Tisiphone, & Megara) ultrices illorum, qui sunt impii erga parentes. Dictæ sunt παρὰ τὸ ἐν τῇ ἔρᾳ ναίειν quòd in *terris habitent*, hominum facta speculantes. Eædem & Eumenides dicuntur Græcis per Antiphrasin; & σεμναὶ θεαὶ apud Atticos, ubi & ara illarum quædam fuit.

242. *Facinus*] Posses, inquit, putare omnes homines, se mala omnia perpetraturos, conjuràsse.

243. *Stat*] Fixa est, & immota.

244. *Pars*] Deorum: Atque ad curiam Romanum allusisse videtur poëta, in quâ majorum gentium patres, vel à censoribus in senatum lecti, sententiam dicebant; minorum verò, vel nondum in senatum lecti, in aliorum sententias pedibus ire solebant; ex quo, vel eo quòd pedibus in senatum venirent, Pedarii dicti. A. Gel. lib. III. c. 18. Hinc Laberii Versus.

Caput sine linguâ Pedaria sententia est.

252. *Mirâ*] Sc. ex lapidibus.

255. *Longus*] Axem dicunt mathematici lineam rectam, quæ ab unâ orbis extremitate ad aliam per centrum porrigitur: finxerunt etiam circa ejusmodi lineæ extremitates, seu cardines, quibus totus orbis innitatur, eundem verti.

256. *Fatis*] Nihil aliud per fatum intellige, quàm quòd à deo constitutum est, ut necessariò eveniat; vel indeclinabilem rerum seriem & catenam.

258. *Ardeat*] De hâc ultimâ orbis per ignem, priorique per aquam devastatione, non modò multa à patribus ethnici audiverunt, sed & multa fabularum titulo scripserunt: de conflagratione autem extat Sibyllæ carmen.

Ib. *Operosa*] Multi operis.

259. *Cyclopum*] Sunt illi monoculi Vulcani in subigendo ferro, & Jovis fabricandis fulminibus, &c. administri, Neptuno & Amphitrite nati, vel, ut Hesiodo placet, Cœli & Terræ filii.

Pœna

Pœna placet diverſa: genus mortale ſub undis
Perdere, & ex omni nimbos dimittere cœlo.
Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quæcunque fugant inductas flamina nubes:
Emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
Terribilem piceâ tectus caligine vultum.
Barba gravis nimbis; canis fluit unda capillis;
Fronte ſedent nebulæ; rorant pennæque, ſinuſque.
Utque manu latâ pendentia nubila preſſit,
Fit fragor, hinc denſi funduntur ab æthere nimbi.
Nuncia Junonis varios induta colores
Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus adfert.
Sternuntur ſegetes, & deplorata coloni
Vota jacent; longique labor perit irritus anni.
Nec cœlo contenta ſuo Jovis ira; ſed illum
Cæruleus frater juvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes. Qui, poſtquam tecta tyranni
Intravêre ſui, Non eſt hortamine longo
Nunc, ait, utendum: vires effundite veſtras.
Sic opus eſt. Aperite domos: ac mole remotâ
Fluminibus veſtris totas immittite habenas.
Juſſerat. Hi redeunt, ac fontibus ora relaxant:
Et defrænato volvuntur in æquora curſu.
Ipſe tridente ſuo terram percuſſit: at illa

Supplicium aliud probatur: extinguere ſcilicet gentem humanam in aquis, & dimittere imbres ex toto cœlo. Continuò boream coërcet in ſpeluncis Æoliis, & ventos omnes qui depellunt nubes inductas (ceu velum) *terræ: & laxat auſtrum. Auſter prorumpit alis humidis, velatus faciem horrendam nigris tenebris. Barba onuſta imbribus: aqua decurrit albâ comâ; nebulæ ſparguntur per frontem; & pennæ, & amictus exudant. Et poſtquam compreſſit vaſtâ manu nubes ſuſpenſas, erumpit ſonitus: inde ſpiſſi imbres ſparguntur ab æthere. Iris, miniſtra Junonis ornata diverſis coloribus haurit aquas, & miniſtrat pabula nubibus: Sata proſternuntur, & ſpes inanes agricolæ profligatæ ſunt; & opera prolixi anni evaneſcit ſine omni fructu. Neque Jovis indignatio expleta ſuo cœlo; ſed illi frater Neptunus aquas ſuas in auxilium accommodat. Hic arceſſit fluvios; qui poſtquam ſubierunt domum ſui regis, Nunc, inquit, non eſt opus prolixâ hortatione: exhaurite opes veſtras. Ita expedit. Reſerate domos: & ſublatis impedimentis laxate tota fræna veſtris fluviis. Imperavit. Illi revertuntur, & reſolvunt ora ſcaturiginibus: & ruunt in campos curſu indomito: Ipſe impulit terram ſuo tridente: & illa*

NOTÆ.

260. *Diverſa*] Omnino, ſiquidem non igne, ſed aquâ genus mortale delere deſtinat Jupiter. Quod diluvium, regnante Deucalione, in Theſſaliâ, anno mundi 1437, 219 ante univerſale Noëticum accidit, ut quibuſdam placet; niſi, quod probabilius eſt, per Deucalionem Noam ipſum intelligas, ſiquidem Lucianus in libro de deâ Syriâ, & Deucalionis arcam, & ejus uxorem, & filios, & columbam nunciam, & bina animalia ex omni genere memoret; quæ omnia vix quiſquam de diluvio aliquo particulari poſſit exponere.

261. *Nimbos*] Eo nomine appellatur pluvia cum impetu ruens.

262. *Æoliis*] Æoli ventorum regis, Jovis filii.

Ib. *Claudit*] Quia nubes depellit, cœlumque ſerenat ventus ab axe ſeptentrionali furens.

264. *Notum*] Ventum meridionalem Italis, & iis, qui ex illorum parte Mediterraneo mari ſunt ſubjecti, aquæ nuncium.

265. *Tectus vultum*] Phraſis Græca pro *tectum habens vultum.*

268. *Preſſit*] Hoc verbum aquarum deſcendentium copiam exprimit. Nubes enim, veluti ſpongia ebria compreſſa, aquam effundebant.

269. *Fragor*] Ex præcipitatis aquis, aut nubibus.

270. *Nuncia*] Pluvias ſiquidem denunciat, quæ in aëre, quem Juno ſuo nomine deſignat, concipiuntur: ſeu quoniam è nubibus fiunt, quibus Juno præeſt, ut Servius ait.

279. *Mole*] Obice quocunque.

Ib. *Domos*] *Fontes*, ubi habitant fluviorum Dii.

280. *Habenas*] Metaphora ab equis, quâ, ut rapidiſſimo curſu in terras ſæviant, flumina hortatur Neptunus.

282. *Æquora*] *Camporum planitiem.*

283. *Tridente*] Eſt tridens Neptuni ſævum geſtamen, quo ſceptri vice utitur, poteſtatemque ſuam exercet. Quâ etiam terram concutit, unde apud Homerum dicitur ἐνοσίγαιος & ἐννοσίχθων.

Intremuit, motuque ſinus patefecit aquarum.
Expatiata ruunt per apertos flumina campos;
Cumque ſatis arbuſta ſimul, pecudeſque, virol
Tectaque, cumque ſuis rapiunt penetralia ſac
Si qua domus manſit, potuitque reſiſtere tanto
Indejecta malo; culmen tamen altior hujus
Unda tegit, preſſæque labant ſub gurgite turres.
Jamque mare & tellus nullum diſcrimen habel
Omnia pontus erant. Deerant quoque littora pc
Occupat hic collem: cymbâ ſedet alter aduncá
Et ducit remos illìc, ubi nupèr arârat.
Ille ſupra ſegetes, aut merſæ culmina villæ,
Navigat: hic ſummâ piſcem deprêndit in ulm
Figitur in viridi (ſi Fors tulit) anchora prato:
Aut ſubjecta terunt curvæ vineta carinæ.
Et, modò quà graciles gramen carpsêre capell
Nunc ibi deformes ponunt ſua corpora phocæ.
Mirantur ſub aquâ lucos, urbeſque, domoſque
Nereïdes: ſilvaſque tenent delphines, & altis
Incurſant ramis, agitataque robora pulſant.
Nat lupus inter oves: fulvos vehit unda leone
Unda vehit tigres. Nec vires fulminis apro,
Crura nec ablato proſunt velocia cervo.
Quæſitiſque diu terris, ubi ſidere detur,
In mare laſſatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immenſa licentia ponti,
Pulſabantque novi montana cacumina fluctus.

concuſſa eſt, & mota aperuit receſſus aquarum. Fluvii vagi impetum faciunt in vaſtos campos; & auferunt arbuſta unà cum ſegetibus, & pecudes & homines, & domos, & penetralia cum ſuis ſacris. Si qua domus ſtetit, & valuit obniti non obruta tantâ calamitate; nihilominus aqua altior occulit ejus faſtigium, & turres ſubmerſæ vacillant ſub aquarum congerie. Jamque nulla erat differentia inter æquor & terram. Omnia erant mare, & mare carebat littoribus. Hic invadit collem, alter ſedet in curvo navigio, & ibi movet remos, ubi nupèr araverat. Ille navigat ſupra ſata, aut faſtigia villæ abſorptæ: hic invenit piſcem in ſupremâ ulmo. Anchora fortè jacitur in prato virenti: aut naves aduncæ radunt vineta ſubjecta. Et quâ parte macilentæ capellæ nupèr carpſerunt gramen, nunc ibi turpes phocæ demittunt ſua corpora. Nereïdes admirantur lucos ſub aquâ & oppida, & domos: & delphines poſſident nemora & feruntur in excelſos ramos, & impingunt in quercus concuſſas. Lupus natat inter oves. rapit rufos leones: aqua rapit tigres. Nec dentes fulminei juvant aprum, nec pedes celeres c undarum impetu *abreptum. Atque avis vaga labitur in mare, alis defeſſis, poſtquam diu vit terras, ubi liceat quieſcere. Immoderata licentia maris texerat colles, & inuſitatæ alluebat faſtigia montium.*

NOTÆ.

286. *Satis*] Sata dicuntur frumenta, præſertim poſtquam in herbam eorum germen erupit.

287. *Sacris*] Penatibus, quos ſuprà in penetralibus coli diximus.

292. *Omnia pontus erant*] *Egregiè & pro rei magnitudine dixit*, inquit Seneca. Malè autem, redundat altera pars carminis, minùs enim dicit quàm priùs dictum eſt.

300. *Phocæ*] Vituli ſunt marini.

302. *Nereïdes*] Maris nymphæ, Nerei filiæ.

304. *Nat lupus*] Hic pro more ſuo in diluvii deſcriptione nimiùm moratur: id tamen iniquè reprehendit Seneca, quod ingenio ſuo laſcivè & pueriliter indulgeat: non enim, ut illi viſum eſt, nugatur, *& quod oves & lupi faciant, curat*, ſed ſeriò dicit lupum prædæ oblitum, utpote qui de ſuâ ja tuendâ magìs erat ſollicitus. Ita ſ poëta in 3 Georg. ſæviſſimam peſtem bens, ait:

Nec lupus inſidias explorat ovilia circum nimirum.

—— Acrior illum
Cura domat.——

305. *Fulminis apro*] Utrum ab exertis que dentibus fulminis cuſpides referen an quia ut fulmen, *obliquâ præſtringit flamma*; ſic & Aper *obliquo latrantes ictu?* lib. VII. ver. 344.

306. *Ablato*] Alii *alato*.

308. *Vaga*] Tum vaga præſertim: qu los ſibi notos nec campos, nec arbores vi

Ma:

Maxima pars undâ rapitur: quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi jejunia victu.
Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis,
Terra ferax, dum terra fuit; sed tempore in illo
Pars maris, & latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.
Hìc ubi Deucalion (nam cætera texerat æquor)
Cum consorte tori parvâ rate vectus adhæsit;
Corycidas nymphas, & numina montis adorant,
Fatidicamque Themin; quæ tunc orac'la tenebat.
Non illo melior quisquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illâ metuentior ulla deorum.
Jupiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
Et superesse videt de tot modò millibus unum,
Et superesse videt de tot modò millibus unam;
Innocuos ambos, cultores numinis ambos;
Nubila disjecit: nimbisque Aquilone remotis,
Et cœlo terras ostendit, & æthera terris.
Nec maris ira manet. Positoque tricuspide telo
Mulcet aquas rector pelagi, supraque profundum
Extantem, atque humeros innato murice tectum
Cæruleum Tritona vocat; conchæque sonaci

Maxima pars aufertur aquâ: jejunia illos vincunt cibi indigentiâ, quibus aqua indulsit. Phocis solum fertile, quamdiu solum fuit, sed tunc pars maris, & vastus campus aquarum repentinarum dividit Aonios ab agris Atticis. Ibi mons excelsus, nomine Parnassus, porrigitur ad sidera duobus cacuminibus, & excedit nubes vertice. Postquam Deucalion huc (nam mare obruerat alia omnia) appulit cum uxore, vectus exiguâ navi, venerantur nymphas Corycidas, & deos montanos, & Themin fatidicam, quæ tunc habebat oracula. Nullus vir fuit melior, nec magis addictus justitiæ illo; aut ulla magis pia, quàm illa fuit. Dum Jupiter videt mundum demersum liquidis paludibus, & unum restare de tot millibus, & unam restare de tot millibus: ambos insontes, ambos pios; nubes dispersit; & imbribus à Boreâ fugatis, patefacit terras cœlo, & cœlum terris. Neque æstus maris durat: & moderator ponti mitigat aquas, remoto telo trisulco: & arcessit glaucum Tritonem eminentem super mare, & obductos habentem humeros conchis congenitis; & concham personantem

NOTÆ.

313. *Aonios*] Est Aonia Bœotia regio montana.

Ib. *Actæis*] Atticâ regione, quæ olim Actæa dicta est ab ἀκτη littus.

Ib. *Phocis*] Regio est inter Bœotiam & Atticam, à Phoco denominata, in quâ mons Parnassus.

316. *Verticibus*] Parnassus Mons biceps est, alter vertex *Tithoreum*, alter *Hyampeum* dicitur; hic Baccho, ille Musis, & Apollini sacer.

—Gemino petit æthera colle
Mons Bromio, Phœboque sacer —

319. *Consorte*] Pyrrhâ, *scilicet*.

320. *Corycidas*] Nymphæ fuerunt antri Corycii, sic dicti à nymphâ Coryciâ, ex quâ Apollo genuit Lycorum, a quo urbs nominata est Lycorea. Atque hinc Lucianus in Timone ait, Arcam appulisse ad Lycorim montem.

Ib. *Numina montis*] Deos topicos adorare advenis moris erat.

321 *Fatidicamque Themin*] Arcana fatorum prædicentem. Themis Cœli Terræque fuit filia, quam Jupiter nuptias suas fugientem in Macedoniâ assecutus compressit, Minervamque sustulit. Dea fuit, quæ præcipiebat hominibus, ut à diis peterent quod *fas* esset, unde etiam nomen accepit. Nam Θέμις *fas*, ac justum significat. Oracula ante Apollinem Delphis edidit, ut patet ex Sidonio, & Am. Marcellino.

332. *Murice*] Est murex concha ex cujus sanguine purpureus color conficitur, qui sæpe per muricem intelligendus: Tritonis autem humeris ingenitas conchas volunt, pro squamis honoris causâ.

333. *Tritona*] Erat Triton Neptuni filius, comes ejusdem, & tubicen, ore hominum, caudâ piscem referens.

Inspirare jubet; fluctusque & flumina signo
Jam revocare dato. Cava buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ medio concepit ut aëra ponto,
Littora voce replet sub utroque jacentia Phœb
Tum quoque, ut ora dei madidâ rorantia barb
Contigit, & cecinit jussos inflata receptus,
Omnibus audita est telluris & æquoris undis:
Et quibus est undis audita, coërcuit omnes.
Jam mare littus habet: plenos capit alveus am
Flumina subsidunt: colles exire videntur:
Surgit humus: crescunt loca decrescentibus ur
Postque diem longam nudata cacumina silvæ
Ostendunt, limumque tenent in fronde relictun
Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inar
Et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lachrymis ita Pyrrham affatur obort
O soror, ô conjux, ô fœmina sola superstes,
Quam commune mihi genus, & patruelis orig
Deinde torus junxit; nunc ipsa pericula jungı
Terrarum, quascunque vident occasus & ortus
Nos duo turba sumus. Possedit cætera pontus.
Nunc quoque adhuc vitæ non est fiducia nostr
Certa satis: terrent etiamnum nubila mentem.
Quid tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
Nunc animi, miseranda, foret? quo sola timor
Ferre modo posses? quo consolante dolores?
Namque ego, crede mihi, si te modò pontus habe
Te sequerer, conjux, & me quoque pontus habe

Imperat inflare & confestim revocare undas & fluvios signo dato. Ille corripit cornu cavum & intortum, quod auctum est in amplitudinem ab infimo orbe: quod quidem, ut spiritu inflatum est in medio mari, pervadit sonitu littora porrecta sub utroque sole. Tum etiam, postquam admotum est ad ora dei madidâ barbâ stillanti, & inflatum indicavit jussos regressus, pervasit ad omnes fluctus terræ & maris; & repressit omnes, ad quos penetravit. Nunc mare habet littus: fossæ continent fluvios cumulatos, amnes deprimuntur: colles videntur prodire: Terra apparet: loca augentur aquis defluentibus: Postque dies aliquot, arbores exhibent fastigia spoliata, & habent lutum adhærens ramis. Mundus restitutus erat. Quem ut Deucalion vidit vacuum, & terras afflictas late silere, hoc modo alloquitur Pyrrham lachrymis prorumpentibus: O soror, ô uxor, o mulier sola superstes, quam sanguis idem cum meo, & origo patruelis, deinde lectus conjunxit; nunc ipsa pericula consociant: nos duo sumus frequentia terrarum, quascunque oriens & occidens aspicit. Mare absorbuit reliqua. Nunc nondum satis est tuta vita nostra: nubes etiamnum concutiunt animum. Quis nunc tibi sensus esset, ô misera, si fuisses liberata fatis sine me? Quomodo posses tolerare metum sola? quo leniente dolores? Namque ego, fidem mihi habe, siquidem jam mare te teneret, te comitarer, & me quoque haberet.

NOTÆ.

334. *Signo dato*] Signo intellige quod det Triton, buccinâ solitus aquas increpare.

336. *Quæ turbine*] Quæ ab ore angusto incipit, & in amplum desinit ad turbinis speciem.

337. *Medio*] Quo possit commodiùs ex omni parte à marinis fluctibus, velut animatis, exaudiri.

Ib. *Concepit*] Buccinam eam inflante Tritone.

338. *Sub utroque*] *Oriente & occidente*: quæ hyperbole est; maxima audita est buccina, aquis canens receptui.

346. *Longam*] Post multos dies, in menses, anni denique spatium, si de di universali intelligas.

Ib. *Nudata*] Scilicet & fructus & fol ciderant.

351. *Soror*] Patruelis, non germana.

352. *Patruelis origo*] Quippe Deucalion methei, Pyrrha Epimethei; Promethe Epimetheus Iapeti soboles.

358. *Erepta fatis*] Ut sola superste isses.

O uti

O utinam possem populos reparare paternis
Artibus; atque animas formatæ infundere terræ!
Nunc genus in nobis restat mortale duobus.
Sic visum Superis: hominumque exempla manemus.
Dixerat, & flebant. Placuit cœleste precari
Numen; & auxilium per sacras quærere sortes.
Nulla mora est; adeunt pariter Cephisidas undas,
Ut nondum liquidas, sic jam vada nota secantes.
Inde ubi libatos irroravêre liquores
Vestibus, & capiti; flectunt vestigia sanctæ
Ad delubra Deæ; quorum fastigia turpi
Squallebant musco; stabantque sine ignibus aræ.
Ut templi tetigêre gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina justis
Victa remollescunt, si flectitur ira deorum;
Dic, Themi, quâ generis damnum reparabile nostri
Arte sit, & mersis fer opem, mitissima, rebus.
Mota Dea est; sortemque dedit: Discedite templo;
Et velate caput; cinctasque resolvite vestes;
Ossaque post tergum magnæ jactate parentis.
Obstupuêre diu: rumpitque silentia voce
Pyrrha prior: jussisque Deæ parere recusat:
Detque sibi veniam, pavido rogat ore: pavetque

O utinam mihi liceret renovare humanum genus calliditate patris; atque immittere animas limo effecto! Nunc gens humana superest in nobis duobus: Sic diis placitum: & sumus exemplaria hominum. Absolverat, & lacrymabantur. Libuit orare potentiam divinam; & opem petere per sacra oracula. Sine cunctatione descendunt simul ad aquas Cephisidas, quemadmodum nondum puras, sic tamen nunc pervadentes notum alveum. Tum postquam infuderunt aquas delibatas vestimentis & capiti, iter instituunt ad templum sacræ deæ; cujus cacumina turpiter mucescebant; & foci erant sine ignibus. Ut tetigerunt gradus templi, uterque pronus humi sternitur, & timidus deosculatus est petram frigidam. Atque ita locuti sunt: Si dii superati flectuntur æquis precibus, si ira eorum temperatur; dic, Themi, quomodo exitium nostræ gentis sit medicabile, &, suavissima, succurre rebus obrutis. Dea victa est; & responsum dedit: Amolimini vos à templo; & tegite caput; & discingite amictus adstrictos; & mittite post dorsum ossa magnæ matris. Diu admirati sunt: & Pyrrha prior locuta est: & negat se obsecuturam mandatis deæ: & precatur ore timido, sibi ignoscat: & veretur

NOTÆ.

363. *Paternis*] Promethei, quem antea hominem ex luto finxisse, eumque igne cœlitus surrepto animâsse vidimus.

368. *Sortes*] Oracula & deorum responsa. Turneb. lib. V. cap. 21.

369. *Cephisidas*] Cephisi amnis, ex Parnasso manantis, & præterfluentis Delphos. Lucan. lib. III. v. 177.

——Quos impiger ambit
Fatidicâ Cephisos aquâ——

370. *Nondum liquidas*] Imò limo turbidas.

Ib. *Vada nota secantes*] Quia intra alveum continebantur.

371. *Irroravêre*] Solemni sacra facientium more, aquæ vivæ, id est, fluentis, & Themidi sacræ aspergine sese lustraverunt. Antiqui enim templum ingressuri, deosque precaturi, pedes se aquâ aspergebant, & lavabant.

373. *Deæ*] Themidis, cui sacer Cephisus.

376. *Pavens*] Præsentis numinis horrore correpti sunt.

381. *Templo*] Templum est locus Auguris manu vel lituo designatus.

Ib. *Discedite*] Istud ex veteribus ritibus curiosiùs exponunt nonnulli, quod simpliciter accipiendum arbitror.

382. *Velate caput*] Istud jam ex disciplinâ veteri: Nempe velato capite deos adorabant, humiles se & indignos confessi, aut veriti, ne quid mali ominis sacra interturbaret, id docente Plutarcho. Unde Helenus Æneid. III. ad Æneam.

Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne quà inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto:
Hâc casti maneant in religione nepotes.

Ib. *Cinctasque*] Piaculum enim in sacrificio erat aliquid esse religatum.

Lædere jactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt cæcis obscura latebris
Verba datæ sortis secum, inter seque volutant.
Inde Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet, &, Aut fallax, ait, est solertia nobis:
Aut pia sunt, nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est: lapides in corpore terra
Ossa reor dici: jacere hos post terga jubemur.
Conjugis augurio quamquam Titania mota est;
Spes tamen in dubio est. Adeo cœlestibus amb
Diffidunt monitis. Sed quid tentare nocebit?
Descendunt; velantque caput, tunicasque recingun
Et jussos lapides sua post vestigia mittunt;
Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
Ponere duritiem cœpere, suumque rigorem;
Mollirique morâ, mollitaque ducere formam.
Mox, ubi creverunt, naturaque mitior illis
Contigit, ut quædam, sic non manifesta, videri
Forma potest hominis; sed uti de marmore cœ
Non exacta satis, rudibusque simillima signis.
Quæ tamen ex illis aliquo pars humida succo,
Et terrena fuit, versa est in corporis usum.
Quod solidum est, flectique nequit, mutatur in o
Quod modò vena fuit, sub eodem nomine man
Inque brevi spatio, Superorum munere, saxa
Missa viri manibus faciem traxêre virilem;
Et de fœmineo reparata est fœmina jactu.

violare manes matris, ossibus jactatis. Interea revolvunt secum voces dati responsi obscuras arcanis mysteriis, & inter se excutiunt. Postea Promethei filius solatur Pyrrham lenibus verbis, & inquit, Aut me animus fallit, aut responsa deæ sunt pia, & nullum nefas suadent. Terra est magna mater; opinor saxa vocari ossa in corpore terræ: jubemur ea mittere pone dorsum. Quamvis Titania tacta est conjecturâ mariti, tamen spes fluctuat: adeò uterque diffidit jussis cœlestibus. Verùm quid oberit periculum facere? Descendunt, & caput operiunt, & laxant vestes, & post terga jaciunt saxa præscripta ab oracula ita jactari. *Lapides (quis isti rei fidem adhibeat, nisi antiquitas probet?) cœperunt omittere suam duritatem, & suum rigorem; & emolliri tempore, & emolliti sumere formam. Mox ubi aucti sunt, & natura lenior illis data est, ut aliqua dignosci potest figura hominis, sic non evidens, sed sicut de marmore sumto, non satis accurata, & simillima statuis impolitis. Quæ tamen pars ex illis fuit madida aliquo humore; terrestris, mutata est in substantiam corporis: Quod durum est, & nequit molliri, transit in quod modò fuit vena, perstitit sub eodem nomine. Atque brevi, deorum dono, lapides jacti ma viri induerunt formam masculam; & fœmina restituta est jactu fœmineo.*

NOTÆ.

387. *Umbras*] *Animas*; quas lædi credebat antiquitas illata cadaveribus, aut tumulis injuria.

388. *Latebris*] Latebat verò sensus sub obscurorum verborum ambage.

390. *Promethides*] Deucalion Promethei filius.

Ib. *Epimethida*] Pyrrham Epimethei filiam.

395. *Augurio*] *Interpretatione*, sanè felici.

Ib. *Titania*] Pyrrha Iapeti Titanis neptis.

404. *Ut quædam*] Lapides dicit, qui projecti fuerant, quanquam aliquam post m tantillum formam induissent, imperfect tamen habuisse, ut nondum constaret q essent.

405. *Cœpto*] *Inchoato, & nondum ad fin cu alicujus perfectam formam expolito.*

408. *Corporis*] *Carnis*, quæ tamen prop de animalibus mortuis dicitur.

410. *Vena*] Habent etiam lapides suo r do venas, quas & oculis licet deprehendere

413. *Fœmineo*] Pyrrhæ, quæ lapides terga etiam projecerat.

Inde genus durum sumus, experiensque laborum ;
Et documenta damus, quâ simus origine nati.
IX. Cætera diversis tellus animalia formis
Sponte suâ peperit, postquam vetus humor ab igne
Percaluit Solis ; cœnumque, udæque paludes
Intumûere æstu ; fœcundaque semina rerum
Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo
Creverunt, faciemque aliquam cepêre morando.
Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alveo,
Æthereoque recens exarsit sidere limus ;
Plurima cultores versis animalia glebis
Inveniunt ; & in his quædam modò cœpta sub ipsum
Nascendi spatium : quædam imperfecta suisque
Trunca vident numeris : & eodem in corpore sæpe
Altera pars vivit ; rudis est pars altera tellus.
Quippe ubi temperiem sumsêre humorque, calorque,
Concipiunt : & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cùmque sit ignis aquæ pugnax ; vapor humidus omnes
Res creat, & discors concordia fœtibus apta est.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus æthereis, altoque recanduit æstu,
Edidit innumeras species : partimque figuras
Retulit antiquas : partim nova monstra creavit.

Hinc progenies sumus aspera & patiens laborum ; & sumus indicio, quo simus principio orti.

IX. Terra produxit ultro reliqua animalia variis formis, postquam vetus succus incaluit à radiis solis ; & lutum, & humidæ paludes inflatæ sunt calore ; & semina fœcunda rerum in terrâ vegetâ aucta sunt, sicut in utero matris, & induerunt aliquam formam tempore. Sic ubi Nilus septemfluus destituit campos humidos, & reduxit suas undas in veterem fossam, & cœnum novum incaluit sole ; agricolæ reperiunt multa animalia cespitibus inversis ; atque inter ea nonnulla primulùm inchoata in ipso generationis tempore : vident alio nondum absoluta, & destituta suis partibus : & in eodem corpore pars altera vivit ; pars altera est terra crassa. Nempe ubi calor & humiditas temperati sunt, concipiunt : & omnia initium habent ab istis duobus. Et cùm calor sit contrarius humiditati ; calor humidus creat res omnes, & discors concordia est idonea ad generationes. Postquam igitur terra cænosa superâ eluvie incaluit sole æthereo, & intensis caloribus, emisit species infinitas : & partim reddidit formas antiquas : partim formavit nova monstra.

NOTÆ.

416. *Cætera*] Falsò quidem hoc dicit ; nam vel de insectis etiam, num sine semine aliquo generentur, non sine causâ dubitant nonnulli : sunt ergo hæc pura poëtarum figmenta.

417. *Vetus*] Ex diluvii aquis.

419. *Intumûere*] Ut prægnantes solent.

420. *Vivaci solo*] Terrâ vitam subministrante.

422. *Septemfluus*] Quia per septem ostia præcipua in mare erumpit Nilus, qui singulis annis Ægyptum, regionem alioqui siccam, inundat & fœcundat.

424. *Sidere*] Sole.

425. *Animalia inveniunt*] Quæ per se sine semine, *scil.* natura produxerit ; quod & Mela historicus refert. Cæterùm insecta quidem ex corruptione nasci plerique concedunt ; perfecta animalia sine semine generari posse naturaliter, non is sum qui credam.

427. *Imperfecta*] Inchoatis equidem perfectiora, sed quæ omnibus membris nondum constiterint, terramque inanimatam secum traxerint, nondum numeris omnibus absoluta.

430. *Temperiem*] Quæ est medium siccitatis & frigiditatis participans, ex caloris & humiditatis pugnâ conflatum.

431. *Concipiunt*] Ex humidi & calidi temperie fieri docet generationem : quam quidem sine illâ dari posse, vix quisquam ausit affirmare.

432. *Vapor*] Pro calore sumitur ; quomodo & Virgilius, aliique sunt locuti.

Illa quidem invita, sed produxit te quoque eo tempore, maxime Python; & eras horror recentibus populis, serpens ignote: tantam tegebas partem montis. Deus arcu insignis, & nunquam usus antea ejusmodi telis, nisi adversus damas & capreas fugaces, interfecit hunc impeditum mille sagittis, pharetrâ, propemodum exinanitâ, tabo exhausto per atra vulnera: Et ne tempus possit oblivioni mandare gloriam facti, instituit sacros ludos claro certamine, dictos Certamina *Pythia à nomine serpentis interfecti. Quicunque adolescentum victor discesserat pugilatu, cursu, aut curru, reportabat coronam ex ramis esculi. Laurus nondum extabat; & Apollo redimibat dequâvis arbore tempora insignia prolixâ comâ.*

X. *Daphne Peneïa fuit primus amor Apollinis, quem non fortuna inscia, sed atrox ira cupidinis movit.*

Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
Tum genuit: populisque novis, incognite serpens,
Terror eras: tantum spatii de monte tenebas.
Hunc Deus arcitenens, & nunquam talibus armis
Antè, nisi in damis, capreisque fugacibus, usus,
Mille gravem telis, exhaustâ penè pharetrâ,
Perdidit effuso per vulnera nigra veneno.
Neve operis famam possit delere vetustas;
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia de domiti serpentis nomine dictos.
His juvenum quicunque manu, pedibusve, rotâve
Vicerat; esculeæ capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat; longoque decentia crine
Tempora cingebat de quâlibet arbore Phœbus.

X. Primus amor Phœbi Daphne Peneïa; quem non
Fors ignara dedit, sed sæva Cupidinis ira.

NOTÆ.

438. *Python*] Serpens fuit miræ magnitudinis, ex terræ corruptione, post diluvium, natus, quem Apollo interfecit. Quâ fabulâ gravissimas à diluvio exhalationes radiis suis solem attenuâsse significare voluerunt Mythologi: quanquam alia alii, ad libitum quisque, comminiscuntur.

441. *Arcitenens*] *Apollo* est seu *Sol*, jaculandi peritiâ, & radiantibus suis sagittis poëtis decantatissimus.

443. *Gravem* Al. gravi; i. *e.* gravida, plena. *Gravem telis*] Quæ in ipsum serpentem Apollo conjecerat.

444. *Nigra*] Propter circumfusum sanguinem nigrum.

446. *Instituit sacros*] Vide Scal. poët. lib. I. cap. 23. A Diomede tamen Pausanias in Corinthiacis Pythia instituta scribit; ab Eurylocho Thessalo. Pindari interpres: ab Apolline, noster poëta. Apud Græcos nobilitata sunt quatuor ludorum genera. Olympiaci, Pythii, Isthmii, Nemeæi; de quibus Pausanias, lib. II. cap. 3.

448. *Manu*] Id est, pugilatu, cursu, pedestri, & curuli. Quanquam & certamina, & victorum præmia, & tempora variè immutata fuisse, hinc inde, ut est fabularum præsertim, & veteris historiæ, itemque hominum ingenium, apud varios legere poteris.

449. *Esculeæ*] Ex esculi arboris fronde confectâ coronâ donabantur victores; quæ quidem esculus ex glandiferarum est genere, ita dicta, autore Servio, quòd ejus glandibus, ante fruges inventas, mortales, pro *escâ* uterentur.

450. *Longo*] Ira verò pingebatur, & pingi decuit propter radios.

452. *Primus*] Lauri, aut ex eâ arbore confectæ coronæ, quâ donabantur victores, occasione, ad Phœbi erga Daphnen amores poëta descendit, quæ in laurum, ejus nominis arborem, mutata est.

Ib. *Daphne*] Penei fuit Thessaliæ fluvii (vel, ut aliis placet, Ladonis) filia, cujus consitæ ripæ lauris: unde locus datus fabulæ: nam laurus Græcè Daphne dicitur.

453. *Cupidinis*] *Amoris*, Jovis & Veneris filii, ut nonnullis placet; vel, ut alii volunt, Martis & Veneris; vel Cœli & Terræ, &c.

Delius

Delius hunc, nupèr victâ serpente superbus,
Viderat adducto flectentem cornua nervo:
Quidque tibi, lascive puer, cum fortibus armis?
Dixerat: ista decent humeros gestamina nostros;
Qui dare certa feræ, dare vulnera possumus hosti;
Qui modò pestifero tot jugera ventre prementem
Stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
Tu face nescio quos esto contentus amores
Irritare tuâ: nec laudes assere nostras.
Filius huic Veneris: Figat tuus omnia, Phœbe;
Te meus arcus, ait: quantóque animalia cedunt
Cuncta tibi, tantò minor est tua gloria nostrâ.
Dixit: & eliso percussis aëre pennis,
Impiger umbrosâ Parnassi constitit arce;
Eque sagittiferâ promsit duo tela pharetrâ
Diversorum operum. Fugat hoc, facit illud amorem.
Quod facit, auratum est, & cuspide fulget acutâ:
Quod fugat, obtusum est, & habet sub arundine plumbum.
Hoc Deus in nymphâ Peneïde fixit; at illo
Læsit Apollineas trajecta per ossa medullas.
Protinus alter amat; fugit altera nomen amantis,
Sylvarum latebris, captivarumque ferarum.
Exuviis gaudens, innuptæque æmula Phœbes,
Vitta coërcebat positos sine lege capillos.
Multi illam petiêre: illa aversata petentes,

Apollo, elatus ob nupèr superatam serpentem, viderat hunc curvantem arcum nervo adducto: & dixerat. Quid tibi cum duris armis, puer lascive? Ista gestamina conveniunt nostris humeris: qui possumus certas plagas inferre feris & hostibus: qui nuper occidimus infinitis spiculis Pythonem inflatum, tegentem tot jugera ventre venenato. Tibi satìs sit incendere nescio quos amores face tuâ: nec tibi arroga nostram gloriam. Filius Veneris huic respondit: Apollo, arcus tuus cætera transverberet, meus te figat: & quantò animalia omnia sunt te minora, tantò minores sunt tuæ laudes nostris. Absolverat, & celer, aëre percusso alis agitatis, pedem posuit in cacumine umbroso Parnassi, & sumsit duas sagittas ex pharetrâ variorum effectuum. Hæc excutit, illa inducit amorem. Quæ inducit aurata est, & splendet mucrone acuminato; quæ excutit est hebes, & habet plumbum sub cannâ. Deus immisit hancce in nympham Peneïdem; at vulneravit illâ medullas Apollinis per ossa transfixa. Continuò alter amat; altera odit nomen amantis, sese oblectans antris silvarum, & spoliis ferarum captarum, & imitans Dianam virginem, vitta retinebat comam incomtam. Plurimi illam concupiverunt: illa exosa ambientes,

NOTÆ.

454. *Delius*] Apollo est, in Delo Ægæi maris insulâ, unà cum Dianâ sorore natus.

455. *Flectentem cornua*] *Sagittas arcu emittentem*. Cornua autem, quæ ad arcûs extremitatis aptantur, pro ipso arcu posuit.

458. *Qui dare*] Vide annon magnificè hæc omnia, & ut decuit mox superbiâ suâ periturum.

461. *Nescio quos amores*] Cum quodam contemptu hæc dicuntur; ac si diceret, leves, molles, & hominibus negligendos.

Ib. *Face*] Faces videmus in amoribus, sicut & sagittas, arma Cupidinis.

467. *Arce*] Pro cacumine posuit Parnassi.

469. *Diversorum operum*] Id est, quorum contrarius erat effectus.

471. *Arundine*] Est arundo aquaticus frutex, quo fiebant sagittæ: unde pro ipsis persæpe sumitur.

472. *Nympha*] Daphnen plumbo armatâ sagittâ tetigit.

474. *Fugit altera*] Fingitur Daphne Apollinem (seu Solem) fugere, quòd laurus umbram & loca opaca amet.

476. *Phœbes*] *Dianam* dicit Phœbi sororem, quæ virgo incorrupta & venatrix.

477. *Vitta*] Fascia est, quâ matronæ pudicæ, virgines, vestalesque crines coërcebant, & caput ornabant; sæpius pro pudicitiâ indicandâ Ovidius utitur.

478. *Multi*] Proci *scilicet*.

Impatiens

Impatiens, experſque viri, nemorum avia luſtrat;
Nec quid Hymen, quid Amor, quid ſint connubia curat.
Sæpe pater dixit: Generum mihi, filia, debes.
Sæpe pater dixit: Debes mihi, nata, nepotes.
Illa velut crimen tædas exoſa jugales,
Pulchra verecundo ſuffunditur ora rubore;
Inque patris blandis hærens cervice lacertis,
Da mihi perpetuâ, genitor cariſſime, dixit,
Virginitate frui: dedit hoc pater antè Dianæ.
Ille quidem obſequitur: ſed te decor iſte, quod optas,
Eſſe vetat: votoque tuo tua forma repugnat.
Phœbus amat; viſæque cupit connubia Daphnes:
Quæque cupit, ſperat: ſuaque illum oracula fallunt.
Utque leves ſtipulæ demtis adolentur ariſtis;
Ut facibus ſepes ardent, quas fortè viator
Vel nimis admovit, vel jam ſub luce reliquit;
Sic deus in flammas abiit: ſic pectore toto
Uritur, & ſterilem ſperando nutrit amorem.
Spectat inornatos collo pendere capillos.
Et, Quid ſi comantur? ait. Videt igne micantes
Sideribus ſimiles oculos. Videt oſcula; quæ non
Eſt vidiſſe ſatis. Laudat digitoſque, manuſque,
Brachiaque, & nudos mediâ plùs parte lacertos.

Impatiens & expers mariti percurrit loca devia & intercepta ſilvarum: neque cogitat quid ſit Hymen, quid ſit amor, quid ſint conjugia. Parens dixit ſæpe: Nata, debes mihi generum. Parens dixit ſæpe: Nata, debes mihi poſteros. Illa averſata faces nuptiales, tanquam flagitium erubeſcit venuſto ore; & amplectens collum patris mitibus brachiis, dixit, Concede mihi, pater ſuaviſſime, indelibatâ virginitate frui: Parens iſtud conceſſit antea Dianæ. Ille equidem annuit: verùm iſta elegantia prohibet eſſe quod voves: & tua pulchritudo facit contra tuum deſiderium. Apollo amat; & optat conjugia viſæ Daphnes: & ſperat quæ optat, & ſua reſponſa illum decipiunt. Et quemadmodum levis culmus comburitur ſublatis ariſtis; quemadmodum ſepes flagrant tædis, quas fortè viator vel nimis admovit, vel jam deſeruit ſub die; ſic deus conflagravit; ſic æſtuat totis viſceribus, & alit ſperando vanum amorem. Videt comam incomtam lapſam ſuper collo. Et dicit, Quid ſi componatur? Videt oculos radiantes luce pares aſtris. Videt os; quod non eſt ſatis vidiſſe. Probat digitos & manus, & brachia, & lacertos plùs dimidiâ parte nudos.

NOTÆ.

480. *Hymen*] Fuit Hymen ſive Hymenæus deus nuptiarum præſes, Liberi patris & Veneris, vel, ut aliis placet, Uraniæ filius; qui etiam pro ipſis nuptiis ſumitur.

483. *Tædas jugales*] *Nuptias.* Novis enim nuptis (quæ in maritorum domum noctu deducebantur) quinque faces præferebantur; ut ſcribit Plutarchus in Problematicis.

486. *Da mihi perpetuâ*] Ita Diana ipſa apud Callimachum.

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν.

487. *Pater*] Jupiter: quod jam ſæpe vidimus.

488. *Ille*] Peneus filiæ obtemperans.

Ib. *Sed te*] Daphnem ipſam alloquitur poëta, ingenii ſui non immemor.

489. *Repugnat*] Quia à multis expetuntur quæ pulchræ ſunt.

491. *Suaque*] Notiora ſunt Apollinis oracula, quàm ut toties decantata narrare inſtituamus. Negat Naſo ſibi potuiſſe conſulere Apollinem, qui aliis ipſorum fata aparuerit.

492. *Demtis*] *Poſtquam pars major paleæ unà cum ariſtis collecta eſt, manente in campo ſtipulâ.*

494. *Reliquit*] Viatores, adventante luce, facem nullius jam uſûs objiciunt negligenter; unde ſepibus incendium.

Semuſtamque facem vigilatâ nocte viator Ponit.—Faſt. lib. IV. ver. 164.

496. *Sterilem*] Vanum, ex quo nullam voluptatem eſt habiturus.

499. *Non eſt vidiſſe*] Quia enim non tantùm parva ora videre, ſed ea oſculari cupiebat.

Si qua latent, meliora putat. Fugit ocyor aurâ
Illa levi: neque ad hæc revocantis verba resistit:
Nympha, precor, Peneïa, mane: non insequor hostis.
Nympha, mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam pennâ fugiunt trepidante columbæ;
Hostes quæque suos. Amor est mihi caussa sequendi.
Me miserum! ne prona cadas, indignave lædi
Crura secent sentes; & sim tibi causa doloris.
Aspera, quâ properas, loca sunt. Moderatiùs, oro,
Curre, fugamque inhibe: moderatiùs insequar ipse.
Cui placeas, inquire tamen. Non incola montis,
Non ego sum pastor: non hîc armenta, gregesve
Horridus observo. Nescis, temeraria, nescis
Quem fugias: ideoque fugis. Mihi Delphica tellus,
Et Claros, & Tenedos, Pataræaque regia servit.
Jupiter est genitor. Per me quod eritque, fuitque,
Estque, patet. Per me concordant carmina nervis.
Certa quidem nostra est; nostrâ tamen una sagitta
Certior, in vacuò quæ vulnera pectore fecit.
Inventum medicina meum est; opiferque per orbem
Dicor; & herbarum subjecta potentia nobis:
Hei mihi, quòd nullis amor est medicabilis herbis:
Nec prosunt domino, quæ prosunt omnibus, artes!
Plura locuturum timido Peneïa cursu
Fugit; cumque ipso verba imperfecta reliquit:
Tum quoque visa decens. Nudabant corpora venti,

Si quædam occultantur, credit formosiora. Illa celerior vento levi properat: neque remoratur ad hæc verba revocantis: Nympha Peneïa, quæso, expecta, inquit Apollo: *non persequor infensus: Nympha, expecta. Sic agna fugit lupum, sic cerva leonem, sic columbæ sese surripiunt ab aquilâ alis timidis; singulæ suos hostes. Amor est mihi caussa insequendi. Me infelicem! ne labaris prona, & vepres lacerent pedes immeritos vulnerari; & sim tibi caussa mœroris. Loca quà festinas, sunt difficilia: curre, quæso, leniùs, & cohibe fugam: ipse persequar leniùs, Quære tamen cui grata sis. Ego non sum monticola, non sum pastor; non hîc custodio hirsutus armenta vel greges. Nescis, inconsulta, quem vites: ideoque vitas. Terra Delphica, & Claros, & Tenedos, & regia Pataræa mihi paret. Jupiter pater est. Quodcunque fuit, est, & erit, apparet per me. Per me versus consonant chordis. Nostrum quidem spiculum certum est; attamen unum certius, quod læsit cor liberum. Medicina est reperta à me, & vocor auxiliaris per mundum; & vires plantarum nobis subjiciuntur. Hei mihi, quòd amor nullis herbis est sanabilis: neque scientia, quæ omnes, juvat magistrum: Daphne fugit cursu pavido plura dicturum; & destituit verba incompleta cum ipso: Tum etiam visa est pulchra: aura detegebat corpus,*

NOTÆ.

505. *Sic agna*] Non minùs Phœbum Daphne fugiebat, quam agna lupum, &c.

507. *Amor*] Verba sunt Phœbi Daphnen fugientem sequentis.

515. *Delphica*] Fuit urbs *Delphi* Phocidis in Achaiâ, ad Parnassum, Apollinis oraculo clarissima.

516. *Claros*] Oppidum fuit Ioniæ, ubi mons & lucus Apollini sacer: itemque insula in mari Myrtoo, de quâ hîc sermonem esse voluerunt nonnulli.

Ib. *Tenedos*] Insula fuit è regione Trojæ, in mari Ægæo.

Ib. *Pataræaque*] Sita fuerant Patara juxta mare Lycium in minore Asiâ, ubi delubrum fuit Apollini sacrum oraculorum fide celeberrimum.

518. *Concordant*] Quia musicæ & lyræ inventor.

519. *Certa quidem nostra*] Se peritum quidem sagittarium profitetur; sed Cupidinem, à quo erat percussus, peritiorem esse ait.

520. *Vacuo*] Libero ab amoris affectu.

522. *Herbarum*] Quia medicinæ inventor. Herbas autem in medicinâ potentes sol (seu Apollo) è terrà elicit. Hinc Apollo dicitur medicinæ inventor.

526. *Imperfecta*] Quæ nondum Apollo plura dicturus, absolverat.

Obviaque

Obviaque adversas vibrabant flamina vestes:
Et levis impexos retro dabat aura capillos:
Auctaque forma fugâ est. Sed enim non sustinet ultra
Perdere blanditias juvenis deus: utque movebat
Ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.
Ut canis in vacuo leporem cùm Gallicus arvo
Vidit; & hic prædam pedibus petit, ille salutem:
Alter inhæsuro similis, jam jamque tenere
Sperat, & extento stringit vestigia rostro:
Alter in ambiguo est, an sit deprênsus: & ipsis
Morsibus eripitur; tangentiaque ora relinquit.
Sic deus, & virgo est: hic spe celer, illa timore.
Qui tamen insequitur, pennis adjutus amoris
Ocyor est, requiemque negat: tergoque fugaci
Imminet: & crinem sparsum cervicibus afflat.
Viribus absumtis expalluit illa: citæque
Victa labore fugæ, spectans Peneïdas undas,
Fer, pater, inquit, opem; si flumina numen habetis.
[Quâ nimiùm placui, tellus, aut hisce, vel istam,
Quæ facit ut lædar, mutando perde figuram.]
Vix prece finitâ, torpor gravis alligat artus:
Mollia cinguntur tenui præcordia libro.
In frondem crines, in ramos brachia crescunt:
Pes modò tam velox pigris radicibus hæret:
Ora cacumen obit: remanet nitor unus in illâ.
Hanc quoque Phœbus amat: positâq; in stipite dextrâ

& venti oppositi agitabant amictus reluctantes: & lenia flamina rejiciebant in humeros comam incomtam: & forma speciosior fuit fugâ. Verùm juvenis deus non potest ampliùs profundere sua blandimenta: & pro impulsu ipsius amoris sequitur vestigia festino gressu. Quemadmodum canis Gallicus, cùm vidit leporem in campo aperto; & hic quærit rapinam pedibus, ille incolumitatem: alter similis correpturo, jam jamque credit apprehendere, & instat vestigiis porrecto rostro: alter dubitat, an sit correptus; & avellitur ipsis morsibus; & destituit rictus pertingentes. Sic deus & puella est: hic spe velox, illa metu. Qui tamen persequitur, sustentatus pennis amoris, celerior est, neque dat spatium respirandi: & instat tergo fugaci: & ventilat spiritu capillos diffusos per collum. Illa expalluit viribus exhaustis, & superata labore celeris fugæ aspiciens aquas Peneïdas, dixit, Genitor succurre; si vos fluvii habetis aliquam potestatem. Vel hisce, ô Terra, in quâ nimis grata fui, vel dele formam, quæ causa est ut offendar, eam transformando. Vix absolutâ oratione, gravis stupor coërcet membra: tenera viscera coarctantur subtili cortice. Capilli augentur in frondes, lacerti in ramos: Pes, modò tam celer, affixus est segnibus radicibus: fastigium habet vultus: solus splendor superest in illâ. Apollo amat etiam hanc: & manu admotâ trunco,

NOTÆ.

530. *Auctaque forma*] Amantium more, qui omnia putant decere, ut ait Lucret. lib. IV.

Hoc faciunt homines plerumque cupidine capti,
Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda verè.

533. *Vacuo*] *Patente*, ubi nec arbores, nec segetes, in quibus sese lepus occultare posset: non enim vertagi, aut canes Gallici, odore feras investigant.

541. *Tergo*] Fugientis Daphnes.

544. *Peneïdas*] Patris Peneï Thessaliæ fluvii: nam alius fuit Elidis in Peloponneso.

545. *Numen*] *Potestatem & benefaciendi potentiam.*

546. *Quâ nimiùm*] Hi duo versus tollendi sunt, quippe qui non sunt Ovidiani. *Heinsius* legit inverso ordine.

Quæ facis, ut lædar, tellus, aut hisce, vel istam,
Quâ nimiùm placui, mutando perde figuram.

549. *Libro*] *Cortice*: nam ea est primaria vocis significatio; quamvis postea quam in libris seu arborum tenuissimis corticibus scribi cœptum, frequentiùs pro ipsis voluminibus usurpetur.

553. *Amat*] Atque etiam Apollini dicata est laurus: ut paulo infrà,

Arbor eris certè, dixit, mea. ——

Sentit

Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus.
Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis,
Oscula dat ligno: refugit tamen oscula lignum.
Cui deus, At conjux quoniam mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea. Semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ, laure, pharetræ.
Tu ducibus Latiis aderis, cùm læta triumphum
Vox canet; & longæ visent Capitolia pompæ.
Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis; mediamque tuebere quercum.
Utque meum intonsis caput est juvenile capillis;
Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores.
Finierat Pæan. Factis modò laurea ramis
Annuit: utque caput, visa est agitâsse cacumen.
XI. Est nemus Hæmoniæ, prærupta quod undique claudit
Silva: vocant Tempe. Per quæ Penëus ab imo
Effusus Pindo spumosis volvitur undis,
Dejectuque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, summasque aspergine silvas

sentit pectus micare adhuc sub recenti libro. Et amplexus ramos suis brachiis, tanquam artus, deosculatur lignum: lignum tamen oscula refugit. Quam deus sic alloquitur, At siquidem non potes esse uxor, profectò eris mea, arbor mea. Tu, Laure, capillos, citharam, pharetram nostram semper ornabis. Tu comitaberis imperatores Latinos, cùm triumphi cantu celebrabuntur; & productæ pompæ ascendent in capitolium. Eadem effigeris custodia certissima postibus Augustis ante portam; & defendes mediam quercum. Et quemadmodum caput meum est juvenile comâ intonsâ; tu etiam habe semper gloriam illibatam foliorum. Apollo finem fecerat. Laurus annuit ramis modò creatis; & visa est movere verticem tanquam caput.

XI. *Est nemus Thessaliæ, quod silva alta circumdat undique, dicitur Tempe; per quæ Peneus defluens à radicibus Pindi, fluctibus spumosis fertur, & vehementi lapsu devolvit nebulas facientes subtilem rorem, & arbores extremas irrigatione*

NOTÆ.

556. *Refugit*] Quia magìs in locis umbrosis, nec tam solis radiis oppositis, virescit.

558. *Habebunt*] Solebant poëtæ, itemque musici, & duces, caput, & sua pleraque lauri ramis decorare.

559. *Te citharæ*] Hince laureati in scenâ citharœdi.

560. *Triumphum*] Mos erat triumphantibus acclamare, cùm in capitolium & Jovis templum sacrificaturi ascenderent, *Io Triumphe*, Vide *Alex. ab Alex. lib.* VI. *cap.* 6.

561. *Longæ pompæ*] Captivorum, ac rerum omnium pretiosarum, in bello captarum; imaginem præterea urbium expugnatarum, &c.

562. *Custos*] Quia in vestibulo ædium Augusti imperatoris laurus fuit posita, in quâ corona querna (quæ ob servatos cives *Civica* dicebatur) suspensa est. Vid. Dion. lib. LIII. De hâc ita Plinius lib. XV. cap. ult: *Laurus triumphis propriè dicatur, vel gratissima domibus janitrix Cæsarum, pontificumque quæ sola & domus exornat, & ante limina excubat*, &c.

564. *Intonsis*] Fingitur Apollo comatus & imberbis; quâ re radiorum solarium vigor nunquam senescens significatur.

566. *Pæan*] Eo nomine Græcis dictus est Apollo *παίων* sagittis, id est, radiis feriens; vel *παύων* sedans, & coërcens morbos, vel ab acclamatione matris dum Pythonem interficeret *ἰὲ παῖ*, *Jace fili.*

Ib. *Laurea*] *Laurus*; quanquam pro ipsis foliis propriè *laurea* sumitur.

568. *Est nemus*] Tempe amœnissimam Hæmoniæ vallem describit poëta, quo commodiùs Ius, Inachi amnis filiæ, Metamorphosin in juvencam cum superiore connectat. Nam juxta Tempe est spelunca Penei fluvii, Daphnes patris, ad quem consolandum omnes vicini amnes convenerunt, præter Inachum, qui amissam filiam lugebat.

Ib. *Hæmoniæ*] *Thessaliæ*, ab Hæmone Pelasgi filio ita dictæ.

569. *Tempe*] Cujus loci amœnitas, multis. Æliano præsertim venustissimè decantata, in proverbium abiit, ut pro locis amœnis sumatur Tempe.

570. *Pindo*] Pindus mons est Thessaliæ, aut certè eam terminans.

Ib. *Spumosis*] Exaquæ cursu præcipiti cum multo saxorum latentium collisu.

571. *Fumos*] Minutissimas dicit aquæ partes, quæ fluminis impetu dispersæ nubis aut fumi speciem referunt.

Impluit;

Impluit; & sonitu plùs quàm vicina fatigat.
Hæc domus, hæ sedes, hæc sunt penetralia magni
Amnis: in hoc residens facto de cautibus antro,
Undis jura dabat, Nymphisque colentibus undas.
Conveniunt illuc popularia flumina primùm,
Nescia gratentur, consolenturne parentem;
Populifer Spercheos; & irrequietus Enipeus,
Apidanusque senex, lenisque Amphrysos, & Æas:
Moxque amnes alii: qui, quà tulit impetus illos,
In mare deducunt fessas erroribus undas,
Inachus unus abest: imoque reconditus antro
Fletibus auget aquas: natamque miserrimus Io
Luget, ut amissam. Nescit vitâne fruatur,
An sit apud manes. Sed quam non invenit usquam,
Esse putat nusquam; atque animo pejora veretur.
Viderat à patrio redeuntem Jupiter Io
Flumine: &, O virgo Jove digna, tuoque beatum
Nescio quem factura toro, pete, dixerat, umbras
Altorum nemorum (& nemorum monstraverat umbras)
Dum calet, & medio sol est altissimus orbe.
Quòd si sola times latebras intrare ferarum;
Præside tuta Deo, nemorum secreta subibis;
Nec de plebe Deo, sed qui cœlestia magna
Sceptra manu teneo; sed qui vaga fulmina mitto.

madefacit; & gravis est strepitu pluribus quàm propinquis locis. Hæc regia, hæ sedes, hæc sunt penetralia magni fluvii; habitans hanc speluncam de saxis paratam, aquis imperabat, & nymphis frequentantibus aquas. Fluvii vicinæ regionis illuc concurrunt; dubitantes primò gratulenturne, an consolentur patrem: advenit multæ populi ferax Spercheus, & concitatus Enipeus, & senex Apidanus, & mitis Amphrysus, & Æas: & statim cæteri fluvii: qui, quà rapiditas illos impulit, devolvunt in æquor aquas lassas flexosis cursibus. Solus Inachus desideratur: & latens specu profundissimâ, crescere facit aquas lacrymis: & infelicissimus deflet filiam Io, tanquam perditum. Ignorat vivatne, an sit apud inferos. Verùm nullibi credit esse quam nullibi reperit; atque secum timet graviora. Jupiter intuitus erat Io venientem à fluvio patrio: & dixerat, O puella digna Jove, & tuo lecto nescio quem felicem redditura, accede ad umbras excelsarum silvarum (& ostenderat umbras silvarum) dum æstus est, & sol est sublimis medio cœlo. Quòd si vereris subire sola latibula ferarum; secura ingredieris recessus silvarum deo duce; nec deo de infimo ordine, sed qui tracto sceptra cœlestia ampla manu; sed qui jacio fulmina vaga.

NOTÆ.

574. *Domus*] Habebant aquarum numina, poetarum beneficio, domos suas in ipsis fontibus & scaturiginibus.

576. *Nymphis*] Nymphæ fluminum propriè dicuntur *Naiades*.

578. *Nescia gratentur*] Quia filiam Peneus quanquam amisit. Apollini adamatam, & dei cumulatam beneficiis cognoscit.

580. *Senex*] Quia lenis & tardus ejus lapsus. Sunt verò hæc Thessaliæ fluviorum nomina.

Ib. *Amphrysus*] Juxta hunc Admeti regis armenta pavit Apollo.

Ib. *Æas*] Aliis dicitur *Aous* qui ex iisdem prope montibus cum Peneo prodiens, longè diversissimas terras alluit, ad occasum in Adriaticum mare sese exonerans, cùm ille in Ægæum ad ortum cursum suum dirigat.

582. *Erroribus*] *Errores* vocat flexuosos, & obliquos fluminum cursus. Et cùm *errare* undas dicat, non mirùm si eâdem libertate *fessas* vocat: nam qui errant in itineribus, fatigantur.

583. *Inachus*] Fluvius Achaiæ ab Inacho rege dictus.

584. *Io*] Accusativus est Græcus, ab Io lûs.

586. *Sit apud manes*] *Sit mortua*. Per Manes enim sæpe dii inferi, itemque animæ è corporibus egressæ intelliguntur.

587. *Animo pejora veretur*] *Gravissima omnia præ timore suspicatur*. Vel fortè, *timet graviora pericula veris*, ut alibi loquitur poëta.

596. *Vaga*] Non quidem fit ad Jovem respicies, cujus ictus certissimi; sed habitâ ratione hominum, quibus fortuiti videntur fulminis tactus.

Ne fuge me. Fugiebat enim. Jam pascua Lernæ,
Consitaque arboribus Lyrcæa reliquerat arva:
Cùm Deus inductâ latas caligine terras
Occuluit, tenuitque fugam, rapuitque pudorem.
Interea medios Juno despexit in agros:
Et noctis faciem nebulas fecisse volucres
Sub nitido mirata die, non fluminis illas
Esse, nec humenti sentit tellure remitti:
Atque, suus conjux ubi sit, circumspicit; ut quæ
Deprensi toties jam nôsset furta mariti.
Quem postquam cœlo non reperit; Aut ego fallor,
Aut ego lædor, ait. Delapsaque ab æthere summo
Constitit in terris; nebulasque recedere jussit.
Conjugis adventum præsenserat, inque nitentem
Inachidos vultus mutaverat ille juvencam.
Bos quoque formosa est. Specimen Saturnia vaccæ,
Quanquam invita, probat: nec non & cujus, & unde
Quòve sit armento, veri quasi nescia, quærit.
Jupiter è terrâ genitam mentitur, ut auctor
Desinat inquiri. Petit hanc Saturnia munus.
Quid faciat? crudele, suos addicere amores:
Non dare, suspectum. Pudor est, qui suadeat illinc;
Hinc dissuadet amor. Victus pudor esset amore:
Sed leve si munus sociæ generisque, torique
Vacca negaretur; poterat non vacca videri.
Pellice donatâ, non protinus exuit omnem
Diva metum; timuitque Jovem, & fuit anxia furti,
Donec Aristoridæ servandam tradidit Argo.

Ne vita me. Nam vitabat. Jamque præterierat pascua Lernæ & campos Lircæos plenos arboribus; cùm deus involvit vastas terras tenebris immissis, & repressit fugam, & abstulit pudicitiam. Interea Juno oculos convertit in latam planitiem; & mirata nebulas celeres induxisse speciem noctis sub luce clarâ, cognoscit eas non esse fluvii, nec reddi ab humidâ terrâ: atque exquirit ubi sit suus maritus; ut pote quæ jam perspecta haberet adulteria ejus toties deprehensi. Quem cùm non invenit in cœlo; Vel, inquit, ego decepta, vel injuriâ affecta sum. Et postquam descendisset à supremo cœlo, pedem fixit in terris; & imperavit nubila discuti. Ille præviderat accessum uxoris, & transformaverat faciem filiæ Inachi in nitidam vaccam. Vacca quoque pulchra est. Filia Saturni, quamvis reluctante animo laudat elegantiam vaccæ, & quasi incerta veritatis, petit cujus sit, & unde, & ex quo armento. Jupiter fingit à terrâ ortam esse, ne dominus uiterius petatur. Juno hanc poscit dono. Quid agat? Durum in alterius potestatem tradere suos amores; non tradere suspectum. Pudor illinc sollicitat, hinc amor. Pudor fuisset superatus amore; sed si juvenca donum tam exiguum recusaretur & quæ pariter soror est & uxor; videretur non esse juvenca. Pellice traditâ dea non ponit statim omnem timorem; & metuit Jovem, & fuit sollicita de adulterio, usque dum dedit Io custodiendam Argo Aristoris filio.

NOTÆ.

597. *Lernæ*] Fuit Lernæ palus in Peloponneso agro Argivo, ubi vixit Hydra serpens, quam Hercules occidit juxta Inachum fluvium.

598. *Lyrcæa*] Urbs fuit ejus nominis in Arcadiâ, itemque mons, ex quo Inachus amnis decurrebat. Pausanias scribit in Corinthiacis *Lyrcæam* opp. unicâ mutatâ literâ, dictam esse postea Lyrcæam, à Lyrco abantis notho, qui eam occupavit.

603. *Fluminis*] Physici aiunt, nebulas aut à fluviis, aut à vaporibus terræ generari.

608. *Lædor*] Mariti perfidiâ, qui furtivos quærat concubitus.

611. *Inachidos*] Iûs Inachi filiæ, à quo Inachis dicta.

612. *Saturnia*] Juno Saturni filia.

615. *E terrâ*] *Ignotis parentibus natos, terræ filios nominamus*, Lactant. Sic Perf. Sat. 6. *Progenies terræ*. Contra quorum virtutem miramur, *de cœlo cecidisse dicimus*. Quod & Cicero, *quasi cœlo delapsus*, scribit.

621. *Poterat non vacca*] Quod ne cognosceret Juno, Jovi maximè cautum.

623. *Anxia*] Ne fortè ad simulatæ vaccæ consuetudinem rediret Jupiter.

Centum

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat:
Inde ſuis vicibus capiebant bina quietem:
Cætera ſervabant, atque in ſtatione manebant.
Conſtiterat quocunque modo, ſpectabat ad Io:
Ante oculos Io, quamvis adverſus, habebat.
Luce ſinit paſci: cùm ſol tellure ſub altâ eſt,
Claudit, & indigno circumdat vincula collo.
Frondibus arbuteis, & amarâ paſcitur herbâ:
Proque toro, terræ non ſemper gramen habenti
Incubat infelix, limoſaque flumina potat.
Illa etiam ſupplex Argo cùm brachia vellet
Tendere; non habuit, quæ brachia tenderet Argo:
Conatoque queri mugitus edidit ore:
Pertimuitque ſonos: propriâque exterrita voce eſt.
Venit & ad ripas, ubi ludere ſæpe ſolebat,
Inachidas ripas: novaque ut conſpexit in undâ
Cornua, pertimuit, ſeque externata refugit.
Naïdes ignorant, ignorat & Inachus ipſe,
Quæ ſit. At illa patrem ſequitur, ſequiturque ſorores:
Et patitur tangi, ſeque admirantibus offert.
Decerptas ſenior porrexerat Inachus herbas;
Illa manus lambit, patriiſque dat oſcula palmis;
Nec retinet lachrymas: &, ſi modò verba ſequantur,
Oret opem; nomenque ſuum, caſuſque loquatur.
Littera pro verbis, quam pes in pulvere ducit,
Corporis indicium mutati triſte peregit.
Me miſerum! exclamat pater Inachus: inq; gementis
Cornibus, et niveæ pendens cervice juvencæ,
Me miſerum! ingeminat. Tune es quæſita per omnes,
Nata, mihi terras? Tu non inventa repertâ
Luctus eras levior. Retices: nec mutua noſtris
Dicta refers. Alto tantùm ſuſpiria prodis
Pectore; quodq; unum potes, ad mea verba remugis.
At tibi ego ignarus thalamos, tædaſque parabam:

Argus habebat caput circumdatum centum oculis: ex quibus duo ſuo ordine quieſcebant; reliqui officio ſuo invigilârunt. Quocunque modo ſtetit, converſus erat ad Io: habebat Io præ oculis, quamvis ab eâ faciem averteret. De die ad paſtum ducit: cùm ſol ſub terrâ eſt, includit, & vinculo cingit collum vinculo *indignum: Veſcatur foliis arbuti, & herbâ amarâ: & miſera ſternitur in terrâ non ſemper herboſâ pro lectu, & bibit undas lutulentas. Illa etiam ſupplex, cùm vellet porrigere brachia Argo; non habuit brachia quæ porrigeret Argo: & mugivit ore volente conqueri: & metuit ſonos: & tremefacta eſt voce propriâ. Deſcendit quoque ad ripas, ubi conſueverat ſæpe ſeſe oblectare; ad ripas Inachidas: &, ut vidit inſolita cornua in aquâ, exhorruit, & timore percuſſa ſeſe voluit effugere. Naïades neſciunt, ipſa Inachus neſcit quæ ſit. At illa ſequitur patrem & ſorores: & ſinit ſe tangi & exhibet ſe laudantibus. Senex Inachus obtulerat gramina revulſa; illa lambit & deoſculatur manus patris; nec reprimit lachrymas: &, ſi voces proderent, auxilium peteret, & proferret nomen ſuum & infortunia. Vice verborum, littera, quam pes ſignavit in pulvere, dedit mæſtum indicium transformati corporis. Me infelicem! exclamat pater Inachus: & ingeminat me infelicem! affixus cornibus & collo vaccæ candidæ conquerentis. Tune es quæſita à me, filia, per omnes terras? tu, nondum inventa, eras mæror tolerabilior,* quàm jam cùm *reperta es. Siles: nec reddis voces reciprocas noſtris. Emittis tantùm ſuſpiria ex imo corde: & quod ſolum licet, remugis ad mea dicta. At neſcius ego tibi nuptias parabam.*

NOTÆ.

625. *Centum luminibus, &c.*] Fabulæ hujus ſenſum quod attinet, alii ad hiſtoriam, quidam ad mores, plurimi ad phyſicam referunt. Vid. Nat. Com. Mythol. lib. VIII. cap. 18.

627. *In ſtatione*] Militum more qui agunt excubias. *Oculi tanquam ſpeculatores in arce collocati.* Cic. de Nat. Deor.

653. *Ingeminat*] Exclamationem illam, *Me Miſerum!* duplicat, repetit.

655. *Luctus eras levior*] Quia pejus erat vaccam inveniſſe, quàm omnino non reperiſſe; nec verè filiam invenerat, qui eam in vaccam mutatam cognoverat.

657. *Remugis*] *Reſpondere volens, non hominum, ſed boum more id præſtas.*

Speſque

Spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores;
Sed nocet esse deum; præclusaque janua leti
Æternum nostros luctus extendit in ævum.
Talia mœrenti stellatus submovet Argus,
Ereptamque patri diversa in pascua natam
Abstrahit. Ipse procul montis sublime cacumen
Occupat, unde sedens partes speculetur in omnes.

XII. Nec superûm rector mala tanta Phoronidos ultra
Ferre potest: natumque vocat; quem lucida partu
Pleïas enixa est: letoque det, imperat, Argum.
Parva mora est, alas pedibus, virgamque potenti
Somniferam sumsisse manu, tegimenque capillis.
Hæc ubi disposuit, patriâ Jove natus ab arce
Desilit in terras. Illîc tegimenque removit,
Et posuit pennas: tantummodo virga retenta est.
Hâc agit, ut pastor, per devia rura capellas,
Dum venit, abductas: & structis cantat avenis.
Voce novæ captus custos Junonius artis,
Quisquis es, hoc poteras mecum considere saxo,
Argus ait; neque enim pecori fœcundior ullo
Herba loco est; aptamque vides pastoribus umbram.

& spes mihi fuit prior generi, altera nepotum. Nunc maritum habes de armento, nunc filius habendus de armento. Nec mihi concessum est tanto mœrori moriendo finem imponere; sed obest esse deum; & porta mortis obstrata producit nostros planctus in æternum. Argus oculatus subducit filiam patri querenti talia, & agit abstractam in dissita pascua. Ipse procul verticem excelsum montis insidet, ex quo circumspiciat in omnes partes.

XII. *Neque rex deorum sustinet pati amplius tanta infortunia Phoronidos: & accersit filium, quem Pleïas splendida emisit partu; & jubet ut interficiat Argum. Sine cunctatione accommodat alas pedibus, & caduceum somniferum potenti dextræ, & pileum comæ. Postquam filius Jovis ista aptavit, delabitur ab arce patris in terras. Ibi deposuit velamen, & sustulit alas: retinuit solum caduceum. Eo cogit, ut pastor, cum revertitur, capellas abstractas per campos devios; & canit compositis calamis. Argus pastor Junonius, delinitus sono inauditæ artis, dixit, Quisquis es, licet consistere mecum in hâc rupe: nam neque herba copiosior est ullibi pecori; & cernis umbram utilem pastoribus.*

NOTÆ.

668. *Phoronidos*] Phoronei nepotis. Phoroneus Inachi pater fuit.

669. *Quem*] *Mercurius* est, Jovis ex Majâ filius.

Ib. *Lucida*] Sunt Pleiades seu Virgiliæ stellæ septem in Tauro, ita inter se constipatæ, ut vix distingui possint: quas, priusquam in cœlum reciperentur, plurimi Atlantis & Pleiones volunt fuisse filias. Sunt verò illæ diversa inter se magnitudine, Maia præsertim præclaro lumine illustrata, quia Mercurii mater est.

670. *Leto*] Unde ille nomen Ἀργειφόντης.

671. *Alas*] Alata talaria; quæ idcirco Mercurio attribuuntur, quia omnium planetarum videtur velocissimus.

Ib. *Virgam*] Quæ *Caduceus* dicitur, duobus implicata serpentibus, quâcum animas ab inferis revocare, somnum inducere, multa alia, de quibus poëtæ, posse creditur.

672. *Tegimen*] Petasum, & pileum alatum, quem *Causiam* dicunt.

673. *Patriâ arce*] *Cœlo*, quo Jovis patris Mercurii sedes.

677. *Abductas*] *Mercurius* deus furacissimus.

Ib. *Structis cantat avenis*] Pastoritio more carmen modulatur, calamis inæqualibus simul compactis (ut ipse Ovid. ait, lib. VIII. v. 191.) in alæ formam. Hujusmodi fistula Virg. Ecl. 2. dicitur,

—— *Disparibus septem compacta cicutis,*

& expressius Tibull. lib. II. El. 5.

Fistula cui semper decrescit arundinis ordo,
Nam calamus cerâ jungitur usque minor.

678. *Novæ*] Non modò novissimè inventæ: sed quâ etiam novo & suavissimo modo *Mercurius* uteretur.

Mercurius conſtitit, & fefellit diem lubentem confabulationibus, multa narrando; & conatur ſopire oculos vigiles cantando calamis cerâ conjunctis. Ille tamen nititur ſuperare lenem ſoporem; & quamvis ſomnus eſt admiſſus parte oculorum, parte tamen experrectus eſt. Petit etiam quomodo fiſtula ſit inventa, namque recens inventa erat.

XIII. *Tum deus reſpondit, Una Naïas fuit notiſſima inter Hamadryadas Nonacrinas in montibus frigidis Arcadiæ. Nymphæ appellabant Syringa. Sæpe illa fefellerat & Satyros perſequentes, & quoſcumque deos ſeu nemus opacum, ſeu campus fertilis habet. Venerabatur deam Ortygiam votis, & ipſâ virginitate; imo cincta more Dianæ quemvis deciperet, & poſſet ſumi pro ipſâ, niſi arcus eſſet corneus huic, niſi eſſet aureus illi. Ita etiam decipiebat. Pan ſpectat revertentem monte Lyceo, & redimitus caput pinu aculeatâ hujuſmodi habet orationem: ſupererat voces repetere, & nympham ſeſe ſurripuiſſe per avia precibus neglectis, donec, ad pulchrum fluvium arenoſi Ladonis*

Sedit Atlantiades, & euntem multa loquendo
Detinuit ſermone diem; junctiſque canendo
Vincere arundinibus ſervantia lumina tentat.
Ille tamen pugnat molles evincere ſomnos:
Et, quamvis ſopor eſt oculorum parte receptus;
Parte tamen vigilat. Quærit quoque, namque reperta
Fiſtula nupèr erat, qua ſit ratione reperta.
XIII. Tum Deus, Arcadiæ gelidis in montibus, inquit,
Inter Hamadryadas celeberrima Nonacrinas
Naïas una fuit. Nymphæ Syringa vocabant.
Non ſemel & Satyros eluſerat illa ſequentes,
Et quoſcunque Deos umbroſave ſilva, feraxve
Rus habet. Ortygiam ſtudiis, ipsâque colebat
Virginitate Deam. Ritu quoque cincta Dianæ
Falleret, & credi poſſet Latonia, ſi non
Corneus huic arcus, ſi non foret aureus illi.
Sic quoque fallebat. Redeuntem colle Lyceo
Pan videt hanc, pinuque caput præcinctus acutâ,
Talia verba refert. Reſtabat verba referre,
Et precibus ſpretis fugiſſe per avia Nympham;
Donec arenoſi placitum Ladonis ad amnem

NOTÆ.

682. *Atlantiades*] *Mercurius*, cui mater Maia, Atlantis filia.

684. *Servantia lumen*] Oculos obſervantes & cuſtodientes vaccam.

Ib. *Vincere lumina*] Donec cantûs ſuavitate ſomno opprimerentur.

689. *Tum Deus*] Artificioſiſſimè Syringis fabulam præcedenti inſerit poëta.

Ib. *Arcadiæ*] Fuit Arcadia Peloponneſi provincia, per quam totam præſertim verò in Lyceo & Mænalo montibus Pan deus colebatur.

690. *Hamadryadas*] Sunt propriè Hamadryades nymphæ, ſimul cum quercubus genitæ, quæ cum iis pariter interire crederentur. Ex ἅμα & δρῦς.

Ib. *Nonacrinas*] *Arcadas*: Nonacris enim mons eſt & oppidum Arcadiæ.

692. *Satyros*] Sunt illi capripedes, agreſtes, dii ſalaciſſimi.

693. *Quoſcunque*] Faunos dicit, Sylvanos, nomine ferè à Satyris diverſos, Terminos, &c.

694. *Ortygiam Deam*] *Dianam* dicit, quæ in Delo inſulâ nata: inſulâ, inquam, Græcè ob coturnicum copiam, Ortygia dictâ.

Ib. *Studiis*] Quia venatrix, & ſylvis gaudens.

696. *Latonia*] *Diana* Latonæ filia.

699. *Pan*] Paſtorum fuit ac nemorum deus, ſemicaper, hirſutus, cornutus, &c. deſcriptionem ejus vide apud Servium ad Virg. Ecl. 2.

Ib. *Pinuque*] Coronâ è pinû, quæ illi deo arbor ſacra.

700. *Reſtabat*] Supererat, inquit poëta, ut Mercurius verba, quibus Pan nympham allocutus eſt, & reliquam fabulam Argo narraret; ſed is interim obdormivit.

702. *Ladonis*] Anſam fabulæ dedit natura fluvii, quem Dionyſius vocat, Εὐκαλάμον ποτάμον. Σύριγξ Græcè ſignificat *fiſtulam* paſtoritiam, à συρίζω ſibilo.

Et Zephyri cava per calamorum ſibila primùm Agreſtes docuêre.——&c. Lucr. lib. V.

Venerit.

Venerit. Hîc illi cursum impedientibus undis,
Ut se mutarent, liquidas orasse sorores:
Panaque, cùm prênsam sibi jam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuisse palustres:
Dumque ibi suspirat, motos in arundine ventos,
Effecisse sonum tenuem, similemque querenti:
Arte novâ, vocisque Deum dulcedine captum,
Hoc mihi concilium tecum, dixisse, manebit:
Atque ita disparibus calamis compagine ceræ
Inter se junctis nomen tenuisse puellæ.
Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
Succubuisse oculos, adopertaque lumina somno.
Supprimit extemplo vocem; firmatque soporem,
Languida permulcens medicatâ lumina virgâ.
Nec mora; falcato nutantem vulnerat ense,
Quâ collo confine caput: saxoque cruentum
Dejicit: & maculat præruptam sanguine cautem.
Arge, jaces: quodque in tot lumina lumen habebas,
Exstinctum est: centumque oculos nox occupat una.
Excipit hos, volucrisque suæ Saturnia pennis
Collocat; & gemmis caudam stellantibus implet.
XIV. Protinus exarsit, nec tempora distulit iræ;
Horriferamque oculis animoque objecit Erinnyn
Pellicis Argolicæ, stimulosque in pectora cæcos
Condidit, & profugam per totum terruit orbem.
Ultimus immenso restabas, Nile, labori:

pervenerit. Hîc rogâsse sorores fluidas ut se transformarent, fluctibus prohibentibus illi fugam: & Pana, cùm arbitraretur Syringem jam sibi correptam, apprehendisse arundines palustres pro corpore nymphæ: & dum ibi suspirat, auras agitatas inter calamos reddidisse sonum humilem & similem mœrenti: Deum motum arte inauditâ & suavitate soni dixisse, Hæc erit mihi conjunctio tecum: atque ita arundinibus inæqualibus inter se connexis coagmentatione ceræ, eas servâsse nomen virginis. Mercurius ejusmodi narraturus advertit cunctos Argi oculos victos, & lumina clausa esse sopore. Tacet illico, & somnum aggravat, deliniens oculos sopore graves ferulâ incantatâ. Et sine cunctatione ferit nutantem acinace, ex eâ parte quâ caput jungitur collo; & devolvit à rupe sanguine infectum; & tingit cruore saxum preceps. Prostratus es, Arge, & lux, quâ fruebaris per tot oculos, oppressa est: & una caligo tenet centum oculos. Juno hos colligit, & inserit pennis suæ avis, & plenam reddit caudam gemmis radiantibus.

XIV. *Continuò excanduit, nec spatium concedit excandescentiæ; & immisit furiam terribilem oculis & menti pellicis Argolicæ; & occultavit ignotos aculeos in corde, & metu perculit exulem per universum mundum. Nile, postremus supereras immoderatæ pœnæ.*

NOTÆ.

704. *Sorores*] Nymphas Ladonis incolas.

710. *Concilium*] Hoc me tibi conciliabit. Concilio contrarium *dissidium*. Lucret. lib. II.

Conciliis & dissidiis exercita crebris.

712. *Nomen*] Græci namque fistulam *Syringa* vocant.

713. *Cyllenius*] *Mercurius* est, à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus, sic dictus

716 *Medicatâ*] *Medicaminum vim habente.*

722. *Volucrisque*] De pavone loquitur, Junoni ave sacrâ.

725. *Erinnyn*] Furia est, rabies, aut furoris œstrum.

726. *Pellicis Argolicæ*] Iûs, Inachi Argivorum regis filiæ.

728. *Nile*] Est Nilus Ægypti fluvius, apud quem Jovis commiseratione formam pristinam recuperâsse Io vaccam, quæ deinceps Api regi nupserit, & sub Isidis nomine pro deâ culta sit, voluerunt veteres.

Quem simul ac tetigit, positisque in margine ripæ
Procubuit genibus, resupinoque ardua collo,
Quos potuit, solos tollens ad sidera vultus,
Et gemitu, & lachrymis, & luctisono mugitu
Cum Jove visa queri est, finemque orare malorum.
Conjugis ille suæ complexus colla lacertis,
Finiat ut pœnas tandem, rogat: Inque futurum
Pone metus, inquit, nunquam tibi causa doloris
Hæc erit: & Stygias jubet hoc audire paludes.
Ut lenita Dea est, vultus capit illa priores:
Fitque quod antè fuit. Fugiunt è corpore setæ:
Cornua decrescunt: fit luminis arctior orbis:
Contrahitur rictus: redeunt humerique, manusque:
Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.
De bove nil superest, formæ nisi candor, in illâ
Officioque pedum nymphe contenta duorum
Erigitur: metuitque loqui, ne more juvencæ
Mugiat; & timidè verba intermissa retentat.
Nunc Dea linigerâ colitur celeberrima turbâ.
Huic Epaphus magni genitus de semine tandem
Creditur esse Jovis: perque urbes juncta parenti
Templa tenet. Fuit huic animis æqualis & annis
Sole satus Phaëton: quem quondam magna loquentem,
Nec sibi cedentem, Phœboque parente superbum,
Non tulit Inachides: Matrique, ait, omnia demens
Credis; & es tumidus genitoris imagine falsi.
Erubuit Phaëton, iramque pudore repressit:
Et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem.
Quóque magìs doleas, genitrix, ait: ille ego liber,
Ille ferox tacui. Pudet hæc opprobria nobis
Et dici potuisse; & non potuisse refelli.
At tu, si modò sum cœlesti stirpe creatus;
Ede notam tanti generis: meque assere cœlo.

Quem cùm primùm attigit, & procubuit genibus flexis ad extremam ripam, & elato collo reflexo, erigens ad astra faciem solam, quam potuit, visa est cum Jove expostulare gemitu, & fletibus, & lugubri mugitu, & poscere finem dolorum. Ille amplexus brachiis collum suæ uxoris, orat ut denique finem imponat supplicio: &, ait, Excute omnem timorem; hæc nunquam tibi erit caussa mœroris: & imperat Stygias paludes ista advertere. Postquam placata est dea, illa sumit veteram formam: & fit quod fuit priùs. Villi cadunt ex corpore: cornua evanescunt: globus oculi contrahitur: os coarctatur: humeri & manus renovantur: & ungula divisa in quinque ungues tollitur. Nihil restat in illâ de vaccâ, nisi nitor formæ: & nympha, contento auxilio duorum pedum, assurgit: & timet fari, ne mugiat ad modum bovis: & timidè reiterat voces interruptas. Jam dea clarissima adoratur à turbâ linigerâ. Denique Epaphus, procreatus ex semine magni Jovis, putatur esse huic filius: *& habet per urbes delabra conjuncta* delubris *matris. Phaëton, Solis filius, illi par fuit ferocitate & ætate, quem olim magnifica proferentem, nec sibi concedentem, & elatum patre Apolline, Inachides non sustinuit: & inquit, Fidem adhibes matri, in omnibus insane: & superbus opinione ficti patris. Phaëton pudore suffusus est, atque eo coërcuit dolorem: & renunciavit matri Clymene opprobria Epaphi. Et quò magis irascaris, mater, inquit, ego ille effrænus, ille asper obmutui. Erubesco hæc convicia potuisse jaci in nos; & non potuisse redargui. At tu, siquidem saltem sum ortus generi cœlesti, fac indicium tantæ originis, & me vindica de cœlo* ortum.

NOTÆ.

731. *Solus*] Quia manus habeat nullas.

737. *Stygias*] Quas diis ipsis perjurio nefas violare: ut jam sæpe diximus.

747. *Linigerâ*] Lino enim, ab Iside invento, ornati Isidis sacerdotes, quam plerique Lunam esse voluerunt: sicuti Osirin seu Apin ipsum Solem. Al *Niligena*.

748. *Epaphus*] Hunc Herodotus in Euterpe Apin esse dicit.

753. *Inachides*] Epaphus Inachi nepos.

756. *Clymenen*] Quæ nympha dicta est Oceani & Tethyos filia.

Dixit; & implicuit materno brachia collo:
Perque suum, Meropisque caput, tædasque sororum,
Traderet, oravit, veri sibi signa parentis.
Ambiguum, Clymene precibus Phaëtontis, an irâ
Mota magis dicti sibi criminis; utraque cœlo
Brachia porrexit: spectansque ad lumina solis,
Per jubar hoc, inquit, radiis insigne coruscis,
Nate, tibi juro, quod nos auditque, videtque;
Hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,
Sole satum. Si ficta loquor, neget ipse videndum
Se mihi; sitque oculis lux ista novissima nostris.
Nec longus patrios labor est tibi nôsse penates:
Unde oritur, terræ domus est contermina nostræ.
Si modò fert animus; gradere, & scitabere ab ipso.
Emicat extemplo lætus post talia matris
Dicta suæ Phaëton; & concipit æthera mente.
Æthiopasque suos, positosque sub ignibus Indos
Sidereis, transit; patriosque adit impiger ortus.

Dixit; & amplexus est lacertis collum matris: & rogavit per suum caput, & Meropis, & nuptias sororum, uti sibi patefaceret verum patrem. Dubium est, an Clymene sit magis tacta oratione Phaëtontis, an dolore criminis sibi objecti; ambos lacertos tetendit ad cælum: & respiciens lucem solis, Juro tibi, ait, per istum splendorem spectabilem radiis micantibus, qui nos audit & intuetur, te ortum isto sole quem vides, te isto ortum, *qui regit mundum. Si vana dico, ipse prohibeat se spectandum mihi, & iste dies sit ultimus nostris oculis. Neque est tibi difficile certiorem te facere de domo paternâ: Domus unde oritur sita est juxta nostram terram. Si saltem cupis; vade, & ipsum interrogabis. Illico Phaëton hilaris prosilit post talia verba matris suæ; & cælum animo præsumit. Et pervadit suos Æthiopes, & Indos sitos sub caloribus sidereis; & gnavus pervenit ad ortus patris.*

NOTÆ.

763. *Meropisque*] Qui Merops Clymenen uxorem duxit.

Ib. *Tædasque sororum*] Quos matri curæ esse noverat.

766. *Dicti sibi*] Cùm adhuc inupta esset, credit sibi crimen objici, si diceretur Epaphum ex alio præter deum habuisse.

774. *Domus*] Solis regia, quæ in Oriente, ultra Indos esse fingitur.

Ib. *Nostræ*] Æthiopiæ, non quidem strictò sensu intellectæ, prout definiverunt recentiores geographi, quibus accuratiùs post tam multas navigationes, terrarum situs cogniti; sed lato modo, quo, usque ad Susianam etiam Æthiopiæ fines veteres promoverunt.

776. *Emicat*] Exilit. Nam *emicare* cum subsiliente corpore lætitiam notat.

——*Juvenum manus* emicat *ardens*
Littus in Hesperium. Virgil.

777. *Æthera*] Maxima quælibet, etiam patris currum ascendere.

778. *Ignibus sidereis*] *Sole ipso*, sub quo Indi vitam degunt.

LIBER II.

ARGUMENTUM.

QUI cùm aliquando Phaëtonti Apollinem, ut falsum ac suppositium patrem, objecisset; ille currus Solaris imperium ad diem unum à patre in pignus veræ stirpis petit. Quo impetrato, terra ab eo tota accenditur, & inter cætera nigrescunt Æthiopes. Phaëtontem deinde fulmine percussum dum lugent sorores, & unà cognatus Cygnus; illæ in arbores, hic in cygnum mutatur. Tum Jupiter, lustrato terrarum orbe ac pristino vigori restituto, in Callistonem incidit, eumque, sumptâ Dianæ formâ, stupravit. Ob id irata Juno, Callistonem in ursam convertit: quam postea Arcas filius transfixurus fuerat, nisi utrumque Jupiter inter sidera retulisset. Quâ de re cùm apud Oceanum Juno conquesta esset, in cælum relata fuit humeris pavonum, qui nuper variegati fuerunt: sicut & corvus nuper ex albo niger erat redditus, cùm Cornicis monitis, quæ illi tum suam in cornicem, tum Nyctimenes in noctuam mutationem explicaret, non obtemperâsset, sed audacter Coronidis adulterium ad Apollinem detulisset. Ejus deinde filio, Æsculapio, cùm futura prædiceret Ocyroë, in aquam irâ divinâ vertitur. Tum Chiron pater, Apollinis auxilium frustrâ invocavit: quòd ille jam inde Elide pastor factus, aliud ageret, neglectis etiam bobus. Id quod Mercurio illos furandi occasionem dedit; qui deinde Batti, cùm is solus esset furti conscius, perfidiâ se commutandœ deprehensâ, in indicem lapidem, eum convertit. Inde in Atticam ingressus, Herce, Cecropis filiâ, potitur. Cui dum invidet soror Aglauros, in saxum obrigescit. Postea Jupiter, cùm ipsum boves Agenoris ad littus advertere jussisset, sumptâ tauri specie, Europam per mare in Cretam transvexit.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER II.

REGIA Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammasque imitante pyropo:
Cujus ebur nitidum fastigia summa tegebat:
Argenti bifores radiabant lumine valvæ.
Materiem superabat opus; nam Mulciber illìc
Æquora cælârat medias cingentia terras,
Terrarumque orbem, cœlumque quod imminet orbi.
Cæruleos habet unda Deos; Tritona canorum,
Proteaque ambiguum, balænarumque prementem
Ægæona suis immania terga lacertis,
Doridaque, & natas: quarum pars nare videntur,
Pars in mole sedens virides siccare capillos;
Pisce vehi quædam. Facies non omnibus una,

INTERPRETATIO.

Regia Solis erat excelsa columnis altis, insignis auro radiante, & pyropo scintillante: cujus culmen ebur splendidum tegebat: Valvæ duplices micabant splendore argenti. Ars vincebat materiam: nam Vulcanus ibi sculpserat maria ambientia medias terras, & ambitum terrarum, & cœlum quod orbi super impositum est. Aqua habet deos glaucos, Tritonem buccinatorem, & Proteum mutabilem, & Ægæonem urgentem suis brachiis vasta terga balænarum, & Doridem, & filias: quarum pars videntur nare, pars sedens super rupe exsiccare glaucam comam, & aliæ vehi à piscibus. Vultus non est idem omnibus,

NOTÆ.

1. *Regia*] Sunt qui hìc Augusti templum Apollini dicatum, aut Latini regiam describi volunt; sed rectiùs Farn. ait, cum Phaëtonte suo *Æthera concepisse* poëtam, & ex ingenio suo hanc regiæ Solis descriptionem hausisse.

2. *Micante*] *Per intervalla lucente.*

Ib. *Pyropo*] Carbunculum intellige lapillum, eo, quem vocant *Rubinum*, pretiosiorem.

5. *Opus*] Omne id quod artificiosissimè Vulcanus in valvis cælaverat, adeòque artificium ipsum pretiosiùs argento.

7. *Orbi*] Terrarum & aquarum.

8. *Tritona*] Quem antea Neptuni tubicinem fuisse diximus.

9. *Protea*] Antea etiam hunc marinum deum vidimus, phocarum seu vitulorum marinorum pastorem; quem voluerunt poëtæ quascunque libuisset posse formas inducere: adeóque eum *ambiguum* vocat poëta.

10. *Ægæona*] Quem cum Briareo unum & eundem facit Homerus; alii deum marinum Ponti & Terræ dicunt filium: quod quidem hìc secutus est Ovidius.

11. *Doridaque*] Est Doris nympha Oceani & Tethyos filia, Nereï conjux, ex quâ nymphæ ortæ plurimæ, quas de patris nomine Nereïdas vocaverunt.

Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.
Terra viros, urbesque gerit, silvasque, ferasque,
Fluminaque, & nymphas, & cætera numina ruris.
Hæc super imposita est cœli fulgentis imago:
Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
Quò simul acclivo Clymeneïa limite proles
Venit, & intravit dubitati tecta parentis;
Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus,
Consistitque procul: neque enim propiora ferebat
Lumina. Purpureâ velatus veste sedebat
In solio Phœbus claris lucente smaragdis:
A dextrâ lævâque, Dies, & Mensis, & Annus,
Sæculaque, & positæ spatiis æqualibus Horæ:
Verque novum stabat cinctum florente coronâ:
Stabat nuda Æstas, & spicea serta gerebat:
Stabat & Autumnus calcatis sordidus uvis:
Et glacialis Hyems canos hirsuta capillos.
Inde loco medius, rerum novitate paventem
Sol oculis juvenem, quibus aspicit omnia, vidit.
Quæque viæ tibi caussa? quid hâc, ait, arce petîsti,
Progenies, Phaëton, haud inficianda parenti?
Ille refert, O lux immensi publica mundi,
Phœbe pater, si das hujus mihi nominis usum,
Nec falsâ Clymene culpam sub imagine celat:
Pignora da, genitor; per quæ tua vera propago
Credar, & hunc animis errorem detrahe nostris.
Dixerat. At genitor circum caput omne micantes
Deposuit radios, propiúsque accedere jussit:
Amplexuque dato, Nec tu meus esse negari
Dignus es: & Clymene veros, ait, edidit ortus.
Quóque minùs dubites; quodvis pete munus, ut illud

nec tamen omnino absimilis, qualis debet esse sororum. Tellus fert homines, & urbes, & nemora, & feras, & fluvios, & nymphas, et reliquos deos agrestes. Figura cœli splendentis est constituta super hæc: et sex constellationes valvis dextris, totidemque lævis. Quò statim atque filius Clymenes pervenit arduâ viâ, et subiit domum patris incerti; continuò dirigit gressus versus ejus faciem, et gradum sistit procul: neque enim ferre poterat lucem propiorem. Apollo positus erat in solio radiante pellucidis smaragdis, tectus amictu purpureo: à dextrâ et sinistrâ dies, et Mensis, et Annus, et Sæcula, et Horæ distributæ paribus intervallis: ver etiam novum aderat redimitum sertis florentibus: æstas adstabat nuda, et gestabat coronam spiceam: stabat insuper autumnus turpis uvis pressis: et hyems frigida hispidos gerens et albos capillos. Sol in medio positus inde intuitus est oculis, quibus intuetur omnia, adolescentem perculsum rebus insolitis. Et, inquit, Quænam est tibi caussa itineris, fili Phaëton patri non abnegandi? quid quæsivisti in hac arce? Ille respondet: O lux communis vasti orbis, Apollo pater si sinis me appellare te *eo nemine; neque Clymene tegit crimen mendacio; fac indicia, pater, per quæ ego existimer verus tuus filius, et tolle hoc dubium ex mente nostrâ. Absolverat. At pater removit radios splendentes circum totum caput et imperavit adire propius: et postquam complexus esset: Neque, inquit, meritus es a me rejici, et Clymene* tibi *nunciavit veram originem. Et ut minus incertus sis; posce quodvis donum, ut illud*

NOTÆ.

15. *Terra*] In valvis cælata.

18. *Signaque*] Sedebat itaque Phœbus in æquatore; hinc inde zodiaci signis divisis; septentrionalibus ad dextram, australibus ad sinistram.

26. *Horæ*] Quæ Homero cœli janitrices, Solis ministræ, &c.

28. *Nuda*] Fortè quia per id tempus terra frugibus spoliatur.

37. *Falsâ sub imagine*] *Falsa imago est falsum* nomen patris, sub quo illa crimen celare poterat.

41. *Radios*] Quibus propiùs accedere Phaëton prohibeatur.

43. *Veros edidit ortus*] Hoc est, vel *Clymene narravit tibi veram originem*; vel *edidit*, i. e. *peperit* te *veros ortus*, i. e. veram & legitimam prolem.

Me

Me tribuente feras. Promiſſis teſtis adeſto
Dîs juranda palus, oculis incognita noſtris.
Vix bene deſierat: currus rogat ille paternos,
Inque diem alipedum jus & moderamen equorum.
Pœnituit juràſſe patrem: Qui terque quaterque
Concutiens illuſtre caput, Temeraria, dixit,
Vox mea facta tuâ eſt. Utinam promiſſa liceret
Non dare! confiteor, ſolum hoc tibi, nate, negarem.
Diſſuadere licet. Non eſt tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaëton; & quæ nec viribus iſtis
Munera conveniant, nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis: non eſt mortale quod optas.
Plùs etiam, quàm quod Superis contingere fas ſit,
Neſcius affectas. Placeat ſibi quiſque licebit;
Non tamen ignifero quiſquam conſidere in axe
Me, valet, excepto. Vaſti quoque rector Olympi,
Qui fera terribili jaculatur fulmina dextrâ,
Non agat hos currus. Et quid Jove majus habemus?
Ardua prima via eſt; & quâ vix manè recentes
Enitantur equi: medio eſt altiſſima cœlo;
Unde mare & terras ipſi mihi ſæpe videre
Fit timor, & pavidâ trepidat formidine pectus.
Ultima prona via eſt; & eget moderamine certo.
Tunc etiam, quæ me ſubjectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, Tethys ſolet ipſa vereri.
Adde, quòd aſſiduâ rapitur vertigine cœlum;

à me conſequaris. Palus juranda diis, ignota noſtris oculis, ſit teſtis noſtris promiſſis. Vix bene abſolverat; ille orat currum patris; et poteſtatem et regimen equorum velocium in unum *diem. Pœnituit genitorem quòd juràſſet: qui movens ter quaterque caput ſplendidum, dixit, Tuis verbis mea facta ſunt inconſiderata. Utinam concederetur non ſtare policitis! agnoſco, fili, recuſarem tibi hoc unum. Licet aliud tibi ſuadere. Votum tuum eſt periculoſum. Rogas magna, Phaëton, et dona quæ nec apta ſint tuis viribus, nec ætati uſque adeò teneræ. Conditio tua eſt mortalis: quod cupis non eſt mortale. Cupis inſuper ignarus ultra quàm liceat diis conſequi. Concedetur ut* deorum *quiſque ſibi plaudat; interim nullus quiſquam, præter me, poteſt permanere in curru ignifero. Moderator etiam cœli magni, qui mittit terribilia fulmina tremendâ manu, non poſſit regere hos currus. Et quid habemus majus Jove? Primus callis præruptus eſt: et quem manè equi alacres vix ſuperent: medio cœlo eſt excelſiſſimus; unde ipſe paveo aſpicere mare et terras, et cor micat trepido pavore. Extremus callis eſt declivis; et opus habet firmo regimine. Tunc etiam ipſa Tethys, quæ me accipit fluctibus ſubſtratis, ſolet metuere ne ruam. Adjice, quòd cœlum aufertur revolutione continuâ;*

NOTÆ.

46. *Palus*] Styx, Deus Deorum: Orcus; *Dî cujus jurare timent, & fallere numen,* ut loquitur Virgilius. Vide lib. I. v. 188.

Ib. *Oculis*] Quia ad inferos, aut Tartara nullum ſolis lumen penetrat.

48. *Alipedum*] Quos & poſtmodum *volucres* appellat, quibuſque pennas aſſignat.

51. *Tuâ*] Ex tuâ petitione patet mea promiſſa fuiſſe temeraria.

Ib. *Utinam promiſſa liceret*] Sed non licet, ut ipſe infra confitetur; *Ne dubita, dabitur; Stygias juravimus undas.*

59. *Axe*] Synecdochicè axem ſeu lignum circa quod rota vertitur, pro toto curru poſuit cui Sol inſidet.

63. *Manè*] Perinde loquitur, ac ſi revera Sol ipſe nocte quieſceret: atque ita deinceps in aliis.

67. *Ultima prona*] Aſcenſus propter acclivitatem laborioſus; medium propter altitudinem terribile; deſcenſus propter caſum, plena metûs ſunt.

Ib. *Eget moderamine*] Quia ſponte ſuâ velociùs ruit, quàm equis trahitur currus.

68. *Quæ me ſubjectis*] Videtur verò Sol in mare ſeſe mergere, cùm occidit.

69. *Tethys*] Quam Cœli & Terræ filiam vidimus antea Oceani uxorem, ponitur pro ipſo mari.

70. *Rapitur*] Spatio nempe 24 horarum dicitur primum mobile ſubjectos orbes ab ortu ad occaſum ſuper mundi polos violento motu rapere.

... ... *forte animo fingas illic esse lucos et urbes deorum, et templa ditata muneribus: at nil tale est. Via est per insidias et figuras ferarum. Et quamvis sequaris callem, neque aberres; nihilominus incedes per cornua Tauri oppositi, et arcus Thessalos et rictus saevi Leonis, et Scorpium flectentem fera brachia vasto ambitu, et Cancrum* ... *equos feroces illis ignibus, quos gerunt in pectore, & emittunt* ...

Utque viam teneas, n
Per tamen adversi gra
Hæmoniosque arcus,
Sævaque circuitu curv
Scorpion, atque aliter c
Nec tibi quadrupedes
Quos in pectore habe
flant,

NOTÆ.

72. *Nitor in adversum*] Cœlum namque ab oriente in occidentem volvitur, secumque trahit & solem, & reliquos planetas. Sol verò cum reliquis planetis, suo ac naturali motu; hoc est, cum quodam nisu & conatu movetur.

Ib. *Nec me*] Neque me sub eclipticâ lineâ manentem moratur illa primi mobilis impetuosa rotatio; sicut deviant cæteri planetæ retrogadi, citiùs aut tardiùs moventes, propter apsides.

75. *Axis*] Celerrima illa rotatio cœli, quam hic *citum axem* nominat; ut supra *axem* pro curru. Alioqui *axis* est linea recta, per centrum sphæræ ad illius circumferentiam transiens, circa quam sphæra ipsa volvitur.

78. *Formasque*] Placuit enim astronomis, Scorpionis etiam & Leonis nomine, quædam signa cœlestia posteris inculcare ...

Ib. *Ta*
orientem
sum tauru
dit ad occ
signa Pho
rum suum
deterreat.

81. *Il*
intellige;
num cœl
alii, in qu
Thessalur
Euphemε
Parnassi a

Ib. *Le*
Hercules
astra relat

82. *L*

tu regere est. Vix me patiuntur, ut acres
animi; cervixque repugnat habenis.
iesti ne sim tibi muneris auctor,
'e: dum resque sinit, tua corrige vota.
it nostro genitum te sanguine credas,
erta petis. Do pignora certa timendo:
pater esse metu probor. Aspice vultus
s: utinamque oculos in pectora posses
& patrias intus deprêndere curas!
juidquid habet dives circumspice mundus:
ac tantis cœli, terræque, marisque,
iis aliquid: nullam patiere repulsam.
hoc unum; quod vero nomine pœna,
r est: pœnam, Phaëton, pro munere poscis.
i colla tenes blandis, ignare, lacertis?
ta; dabitur (Stygias juravimus undas)
jue optaris: sed tu sapientiùs opta.
nonitus. Dictis tamen ille repugnat:
mque tenet: flagratque cupidine currûs.
i licuit genitor cunctatus, ad altos
uvenem, Vulcania munera, currus.
cit erat, temo aureus, aurea summæ
a rotæ; radiorum argenteus ordo.
chrysolithi, positæque ex ordine gemmæ,
ercusso reddebant lumina Phœbo.
ea magnanimus Phaëton miratur, opusque
: ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
s Auróra fores, & plena rosarum

est facile moderari. Ægrè me ferunt, cùm violenti animi sunt accensi; & collum resistit habenis. At tu, fili, tibi prospice, ne sim tibi caussa doni luctuosi; & dum res patitur, corrige tua desideria. Nimirum poscis indubitata indicia, ut scias te esse satum nostro genere. Do signa certa metuendo: & asseror pater timore paterno. En contemplare meam faciem; atque utinam liceret immittere lumina in cor, & videre sollicitudinem paternam intus! Selige tandem quicquid orbis opulentus continet: & pete aliquid ex tot & tantis bonis cœli, terræ & maris: nihil denegabitur. Hoc unum averto, quod proprio nomine est supplicium, non gloria: Phaëton, petis supplicium pro dono. Quamobrem, inscie, implicas meum collum mitibus brachiis? Ne sis incertus (juravimus aquas Stygias) quodcunque cupiveris concedetur: sed tu expete sapientiùs. Absolverat hortationes. Ille tamen adversus monita nititur: & perstat in sententiâ suâ: & ardet desiderio currûs. Pater igitur moratus it, deducit adolescentem ad excelsos currus, quos donavit illi Vulcanus. Axis erat aureus, orbis rotæ extremæ aureus; radii omnes argentei. Chrysolithi dispersi per juga, dinatæ remittebant clara lumina soli reflexo. Et dum animo elatus Phaëton admirastrat opus: ecce Aurora experrecta aperit ab ortu rubicundo purpureas fores, & rosis

NOTÆ.

i] Aspice, inquit, vultum meum tea radios deposuerat) in quo pas indicia deprehendes.

a] Cave pro equis accipias, qui ant. Potiùs per *juga*, ipsam curintelligis; quomodo in navibus remigum sedilia, *juga* etiam vo-. Æn. VI.

per juga longa sedebat.

Ib. *Chrysolithi*] Est Chrysolithus lapis pretiosus, qui auri colore quia nitet, ab eo apud Græcos nomen illud accepit.

110. *Repercusso Phœbo*] *Solis radiis à gemmarum solido corpore repulsis.*

112. *Patefecit Aurora*] Aurora siquidem dicitur lumen illud quod solis ortum antevertit, venustissimè certè cœlum aperire fingitur.

113. *Rosarum*] Roseo colore perfusa est Auroræ, eique rosas dicavit antiquitas.

atria. Stellæ recedunt: quarum Lucifer ante se agit exercitus, & ultimus cœli stationem relinquit. At Sol *pater, ut cernit terras & orbem rubere, & extremitates cornuum Lunarium quasi evanescere; jubet Horas celeres admovere equos currui. Citæ Deæ exequuntur mandata, & ducunt ab excelsis stabulis quadrupedes efflantes ignem, plenos succo Ambrosiæ; & aptant fræna tinnientia. Tum genitor unxit faciem sui filii sacro medicamento; & reddidit firmam adversus flammam fervidam. Et addidit radios capillis: atque ingeminans ex pectore anxio suspiria prænuncia mœroris, dixit: Si jam saltem obsequi vis præceptis paternis, omitte, adolescens, instigare* equos meos; *& attrahe fortiter habenas*

Atria. Diffugiunt stellæ: quarum agmina cogit
Lucifer, & cœli statione novissimus exit.
At pater, ut terras, mundumque rubescere vidit,
Cornuaque extremæ velut evanescere Lunæ;
Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Jussa Deæ celeres peragunt: ignemque vomentes
Ambrosiæ succo saturos præsepibus altis
Quadrupedes ducunt; adduntque sonantia fræna.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
Contigit; & rapidæ fecit patientia flammæ.
Imposuitque comæ radios: præsagaque luctûs
Pectore sollicito repetens suspiria, dixit:
Si potes hîc saltem monitis parere paternis,
Parce, puer, stimulis; & fortiùs utere loris.
Sponte suâ properant: labor est inhibere volentes.
Nec tibi directos placeat via quinque per arcus.
Sectus in obliquum est lato curvamine limes,
Zonarumque trium contentus fine, polumque
Effugit australem, junctamque aquilonibus Arcton
Hâc sit iter: manifesta rotæ vestigia cernes.

Ultro festinant; difficile est coërcere ultro currentes. Neque teneas iter per quinque zonas directas. Callis est porrectus in obliquum vasto volumine, qui contentus limite trium circulorum, deflectit à polo australi, & ursa conjuncta Boreæ. Hanc insiste viam: videbis signa aperta rotæ

NOTÆ.

114. *Diffugiunt*] Quia, ob majorem solis lucem, non apparent.

115. *Lucifer*] Venus ita dicta, quoniam assidua solis assecla prima post illius occasum, ultima ante ortum apparet; unde poëta dicit eam cæterarum stellarum agmen claudere, & quasi cogere.

Ib. *Statione*] Translatio à militibus stationariis. Videntur enim sidera noctu vigilare atque excubias agere.

118. *Horis*] Horæ suprà ad v. 26. dictæ sunt solis ministræ, quippe quæ ex illius motu pendent, ab illo mensurantur, & distinguuntur.

120. *Ambrosiæ*] Est Ambrosia deorum cibos, sicuti nectar eorum potus; quanquam confunduntur aliquando. Ambrosiam etiam describit Plinius herbam odore non injucundo.

124. *Radios*] Coronam radios emittentem, quam sol ipse solet gestare, ut videre est ex v. 40. supra.

129. *Nec tibi*] Phaëtontem filium hortatur Sol, ne eat per circulos parallelos, sed per zodiacum, qui æquatorem obliquè intersecat.

Ib. *Quinque per arcus*] Æquinoctialem dicit circulum, duos Tropicos, Cancri, & Capricorni, cum Arctico & Antarctico.

130. *Limes*] Qui est zodiacus.

131. *Zonarum*] Cœlum & terram in quinque partes diviserunt mathematici, quas zonas seu *cingula* vocaverunt, prout diversè solaribus radiis subjiciuntur.

Ib. *Fine*] Duos Tropicos Cancri & Capricorni, qui fines sunt duarum zonarum temperatarum, quos sol non transgreditur. Tertiæ autem zonæ limes, quem dicit solem attingere, æquator est.

132. *Australem*] Quem communiter vocant *Antarcticum*, id est, Arctico oppositum.

Ib. *Arcton.*] Per Arcton seu Ursam, quod signum est cœleste in plagâ septentrionali, vel boreali, polum Arcticum intellige, aut partem cœli quæ ultra Tropicum Cancri porrigitur. Est autem Ursa eadem quæ ante Callisto fuerat Lycaonis filia à Junone in Ursum mutata, deinde à Jove in cœlum translata. Aquilonibus junctam dicit poëta, quia ex eâ cœli parte, quâ posita est Ursa, spirant venti Septentrionales.

Utque ferant æquos & cœlum & terra calores,
Nec preme, nec summum molire per æthera currum.
Altiùs egressus, cœlestia tecta cremabis;
Inferiùs, terras: medio tutissimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet in anguem
Neve sinisterior pressam rota ducat ad aram:
Inter utrumque tene. Fortunæ cætera mando;
Quæ juvet; & meliùs, quàm tu tibi, consulat, opto.
Dum loquor, Hesperio positas in littore metas
Humida nox tetigit. Non est mora libera nobis:
Poscimur. Effulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus, utere nostris,
Dum potes, & solidis etiamnum sedibus adstas;
Dumquè malè optatos nondum premis inscius axes.
Quæ tutus spectes, sine me dare lumina terris.
Occupat ille levem juvenili corpore currum:
Statque super; manibusque datas contingere habenas
Gaudet; & invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyroeis, & Eous, & Æthon
Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusq; repagula pulsant.
Quæ postquam Tethys fatorum ignara nepotis
Reppulit; & facta est immensi copia mundi:
Corripuêre viam, pedibusque per aëra motis
Obstantes findunt nebulas, pennisque levati

Et ut cœlum & terra fruantur æquis caloribus, neque deprime, neque age currum ad superum cœlum. Sublimiùs si tendas, incendes domos cœlestes; si inferiùs, terras: securiùs veheris medio. Neve rota dextra devehat te ad serpentem sinuosum; neve læva trahat ad aram depressam: tende iter inter utrumque. Committo reliqua fortunæ, quæ opem ferat; & meliùs (precor) prospiciat tibi, quàm tu ipse prospicis. *Dum verba facio, nox madida pervenit ad terminos sitos in littore occiduo. Non licet cunctari: vocamur. Aurora splendet, tenebris discussis. Sume habenas manu, vel si cor habes flexile, utere monitis nostris, non curribus, dum licet, & insistis adhuc sedibus firmis: dumque nescius nondum insides currui stultè desiderato. Patere me immittere terris lucem, quâ fruaris securus. Ille prosilit in currum levem corpore alacri: & insidet: & exultat apprehendere manibus concessa lora; deinde gratias agit patri repugnanti. Interea equi Solis alati Pyroeis, & Eous, & Æthon, & quartus Phlegon, implent aërem hinnitibus igniferis, & quatiunt carceres pedibus. Quos ut Tethys nescia fatorum nepotis removit; & apertus est vastus orbis: velocissimè iter carpserunt, & pedibus agitatis per aërem dividunt nubila opposita, et sustentati pennis*

NOTÆ.

138. *Anguem*] Draconem dicit, signum cœleste, olim Hesperidum aurea mala custodientem, quem Hercules interfecit; Juno inter duas Arctos seu Ursas ita collocavit, ut utramque corporis flexibus comprehendat.

139. *Aram*] Sidus australe, constans 7 stellis non longè à caudâ Scorpii; Latus autem mundi Austrinum depressius; Boreale, nobis sublime; zodiacus medius.

142. *Hesperio*] Id est *Atlantico*, ab Hespero Atlantis fratre sic dicto. Ceterùm per Atlanticum littus occidentale intellige, quò cùm nox perveniat, necesse est dies, adeòque sol ad orientale pervenerit.

150. *Occupat*] Celeritatem notat.

153. *Pyroeis & Eous, &c.*] Nomina quatuor equorum à Græcâ origine derivantur. Pyroeis ab igne, Eous ab Aurorâ, Æthon & Phlegon ab urendo sic dicti.

155. *Repagula*] Ad carceres alludit, è quibus, in ludorum celebratione, equi emittebantur.

156. *Tethys*] Oceani conjux, & Clymenes mater, apud quam sol pernoctare creditur, quia in mare, cùm occidit, sese videtur immergere.

Prætereunt

Prætereunt ortos [illegible]m de partibus Euros.
Sed leve pondus e[illegible]; nec quod cognoscere possent
Solis equi: solitâque jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ justo sine pondere naves,
Perque mare instabiles nimiâ levitate feruntur;
Sic onere assueto vacuos dat in aëra saltus,
Succutiturque altè; similisque est currus inani.
Quod simul ac sensère, ruunt, tritumque relinquunt
Quadrijugi spatium: nec quo priùs, ordine currunt.
Ipse pavet; nec quà commissas flectat habenas,
Nec scit, quà sit iter: nec, si sciat, imperet illis.
Tum primùm radiis gelidi caluêre Triones,
Et vetito frustrà tentârunt æquore tingi.
Quæque polo posita est glaciali proxima serpens,
Frigore pigra priùs, nec formidabilis ulli;
Incaluit: sumsitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote;
Quamvis tardus eras, & te tua plaustra tenebant.
Ut verò summo despexit ab æthere terras
Infelix Phaëton, penitùs penitúsque patentes,
Palluit, & subitò genua intremuêre timore:
Suntque oculis tenebræ per tantum lumen obortæ.
Et jam mallet equos nunquam tetigisse paternos:
Jamque agnôsse genus piget, & valuisse rogando;
Jam Meropis dici cupiens; ita fertur, ut acta
Præcipiti pinus Boreâ, cui victa remisit

[illegible] tunt subsolanos qui ex eâdem plagâ oriuntur. Sed onus erat parvum, & quod equi Solis non potuerunt sentire: & jugum carebat pondere consueto: Et sicuti aduncæ naves sine onere convenienti vacillant, atque incertæ fluctuant nimiâ levitate; sic currus saltat in aërem sine pondere solito, & sursum valde concutitur; & est similis vacuo. Quod statim atque equi quadrijugi advertunt, exiliunt, & deserunt viam calcatam: nec currunt eodem ordine quo antea. Ipse tremit, neque novit quà torqueat lora sibi concredita, neque viam, quà sit insistendum: neque si cognosceat, regere queat illos. Tum primùm frigidi Triones intepuerunt radiis, & conati sunt incassùm mergi in mari prohibito. Et anguis, qui situs est juxta [illegible]um gelidum, antea iners [illegible], neque metuendus cuiquam, arsit: & nova ira ferbuit per calores. Dicunt etiam, Boote, te trepidum celeriter discessisse: tametsi lentus esses, & tuus currus te [illegible]. Cùm autem miser Phaëton intuitus est à supremo æthere terras usque & usque apertas, expalluit, & repentè genua concussa sunt pavore: & caligo occupavit oculos [illegible] tantum lumen. Et jam præoptaret nunquam attigisse equos paternos: & jam pœnitet cognovisse stirpem, & [illegible] patrem oravisse: Jam cupiens appellari Filius Meropis; perinde agitur, ut navis impulsa ruenti Aquilone, cui victum permisit

NOTÆ.

171. *Triones*] Ursa est major, cujus septem [illegible] Stellæ plaustri formam referunt, cum bubus (quos veteres Triones à terendâ terrâ ut Varroni videtur, dixerunt.) Quod signum nunquam occidit: quia, si fabulam spectes, Juno pellicem Callisto cœlo receptam indignata, à Tethye Oceani uxore, impetravit ne aquis ejus tingeretur; si veritatem quæras, quia polo ratione nostri situs elevato vicinior est Ursa, quàm ut possit sub horizontem descendere.

17[illegible]. *Serpens*] Signum est; quod jam antè in boreali plagâ diximus esse.

176. *Boote*] Signum est; qui & Arctophylax dicitur, signum juxta Ursam majorem, quæ bubulci more palustrum sequi videtur. Plaustrum autem, Triones, & Ursam, unum & idem signum esse diximus.

177. *Tardus*] Utpote polo vicinior, adeoque minor illi ambitus.

179. *Penitùs penitúsque*] Hoc est, valde depressas, ac longe à se remotas. Nam geminatum illud adverbium immensum illud intervallum notat, inter cælum & terras.

181. *Tenebræ*] Vertigo caligans offusa est oculis & animo in luce mediâ, imo in tantâ.

184. *Meropis*] Mallet se homine natum dici & salvum esse, quàm deo satum & perire.

185. *Pinus*] Pro navi ex pinu factâ, metonymicè.

Fræna

rector, quam Dis votisque reliquit.
multum cœli post terga relictum:
plus est: Animo metitur utrumque.
os illi fato contingere non est,
asus: interdum respicit ortus.
t ignarus, stupet: & nec fræna remittit,
valet: nec nomina novit equorum.
ie in vario passim miracula cœlo,
: videt trepidus simulacra ferarum.
geminos ubi brachia concavat arcus
caudâ, flexisque utrinque lacertis,
patium signorum membra duorum.
it nigri madidum sudore veneni
atâ minitantem cuspide vidit;
s, gelidâ formidine lora remisit.
am summum tetigêre jacentia tergum,
equi: nulloque inhibente per auras
nis eunt; quâque impetus egit,
e ruunt, altoque sub æthere fixis
llis, rapiuntque per avia currum.
ima petunt, modò per decliva, viasque
atio terræ propiore feruntur.
suis fraternos currere Luna
quos: ambustaque nubila fumant.
ammis, ut quæque altissima tellus;
rimas, & succis aret ademtis.
ennt: cum frondibus uritur arbos:
: suo præbet seges arida damno.
. Magnæ pereunt cum mœnibus urbes.
totas populis incendia gentes
ertunt. Silvæ cum montibus ardent.

nauclerus suus gubernaculum, quum concrediderit diis & precibus. Quid agat? Magna pars cœli relicta est à tergo: major est præ occulis: mensurat utrumque mente: & nunc à longinquo spectat occasum, quò fata non sinunt illum pervenire: nunc intuetur ortum. Atque nesciens quid possit agere, obstupescit: & neque laxat habenas, neque potest tenere: neque scit nomina equorum. Spectat etiam timidus hinc inde prodigia posita in cœlo diversis signis distincto, & imagines magnarum ferarum. Est locus ubi Scorpius flectit lacertos in duos arcus, & extendit artus in spatium duorum siderum, caudâ & brachiis curvatis utrinque. Cùm juvenis intuitus est hunc squalentem sudore veneni atri, intentantem plagas caudâ reflexâ, deficiens animo laxavit habenas frigido timore. Quæ postquam collapsæ sunt equorum *summa in dorsa, equi divagantur: & nemine obstante feruntur per spatia incognitæ plagæ; & quà furor impulit, hàc currunt sine modo & impetum faciunt in stellas positas sub summo æthere, & abstrahunt currum per avia. Et modò eunt per depressa, & limites præruptos,* aut *i... Et Luna stupet equos fratris ire inferiùs suis: & nubes incensæ fumum emittunt. ...sublimior est, accenditur; & divisa hiat, & arida est humore exhausto. Herbæ ...det cum foliis: & fruges ardentes suppeditant pabulum suo incendio. De exiguis ...vastæ civitates intereunt cum muris: & conflagratio redigit in favillas totas na...tiis. Nemora flagrant cum montibus.*

NOTÆ.

...Pro gubernaculo: quod poëtis

...signum zodiaci constans stel...læ signorum spatia occupans: ...Libram constituere videntur; ...um caudâ recurvâ designat.

197. *In spatium duorum*] Alterum namque brachiis; alterum caudâ facit.

198. *Madidum*] Ex caloris viciniâ sudantem, æstuantem, sævientem.

205. *Incursant stellis*] Quippe cum nimium jam ascenderent equi.

Ardet

Athos flagrat, & Taurus Ciliciæ mons, *& Tmolus, & Œta, & Ida, jam arida, olim nobilissima fontibus; & Helicon virginibus sacer, & Hæmus nondum Œagrius* dictus. *Ætna flagrat flammis duplicatis sine modo, & Parnassus, in duos vertices divisus, & Eryx, et Cynthus, & Othrys, & tandem Rhodope vacua nivibus, & Mimas, & Dindyma, & Mycale, & Cythæron sacris dicatus. Nec sua frigora opem ferunt Scythiæ: Caucasus flagrat, & Ossa cum Pindo, & Olympus major utroque: & Alpes aëriæ, & Apenninus nubilosus.*

Ardet Athos, Taurusque Cilix, & Tmolus, & Œ
Et nunc sicca, priùs celeberrima fontibus, Ide
Virgineusque Helicon, & nondum Œagrius Hæ
Ardet in immensum geminatis ignibus Ætne,
Parnassusque biceps, & Eryx, & Cynthus, & Oth
Et tandem Rhodope nivibus caritura, Mimasqu
Dindymaque, & Mycale, natusque ad sacra Cithæ
Nec prosunt Scythiæ sua frigora: Caucasus ard
Ossaq; cum Pindo, majorq; ambobus Olympus:
Aëriæque Alpes, & nubifer Apenninus.
Tunc verò Phaëton cunctis è partibus orbem
Aspicit accensum: nec tantos sustinet æstus:
Ferventesque auras, velut è fornace profundâ,
Ore trahit, currusque suos candescere sentit.
Et neque jam cineres ejectatamque favillam

Tunc verò Phaëton spectat mundum inflammatum ex omnibus partibus: nec patitur tantos ard & haurit ore aërem calidum tanquam ex fornace profundâ, & sentit suos currus ignescere. neque jam potest sustinere cineres & favillam jactatam:

NOTÆ.

217. *Athos*] Macedoniæ mons altissimus.

Ib. *Taurus*] Mons est totius Asiæ maximus, diversa nomina apud varias gentes in quas dividitur, sortitus, à Cilicibus *Taurus* dictus.

Ib. *Tmolus*] Mons est Phrygiæ, vino, croco, & melle abundans.

Ib. *Œte*] In Thessaliâ, Herculis rogo & morte celeberrimus.

218. *Ide*] Mons est, qui ad Troadem spectat, fontibus suis inclytus.

219. *Helicon*] Hic Bœotiæ est, Musis sacer, ideoque [illegible] dictus.

Ib. *Hæmus*] Mons Thraciæ altissimus, in quo Orpheus, Œagri & Calliopes filius, ubi quidem voluerunt nonnulli, à Mænadibus, seu furentibus Bacchis discerptus est: unde mons dictus est Œagrius.

220. *Geminatis ignibus Ætne*] Nempe tam suis quàm incendii [illegible] ignibus, Ætna enim Siciliæ mons flammas evomit.

221. *Parnassusque*] Mons Phocidis in duos vertices divisus.

Ib. *Eryx*] Hunc, olim Veneri dicatum, habet Sicilia.

Ib. *Cynthus*] In Delo insulâ est, [illegible] linem & Dianam Latona peperit [illegible] quo ille Cynthius, hæc Cynthia [illegible]

222. *Rhodope*] Mons Thraciæ p
nivibus horridus.

Ib. *Mimasque*] Mons est Ioniæ,
mari oppositus. Itemque Thraciæ conti
obsessus imbribus.

223. *Dindyma*] Montes Troadis, matri
rum sacri; unde Cybele Dindymæ dicta.

Ib. *Mycale*] Qui Cariæ est, è regione
insulæ.

Ib. *Cithæron*] Hic fuit Bœotiæ, Bacch
crificiis notissimus, ubi Pantheum Bacchi
temptorem Bacchæ discerpserunt.

224. *Caucasus*] Scythiæ, regionis ad
tentrionem frigidissimæ, mons est, ad
Prometheus fuit religatus.

225. *Ossa cum Pindo*] Qui sunt Thessal

Ib. *Olympus*] In confinio est Macedon
Thessaliæ, tam altus ut cœlum ipsum pe
gere videatur: quare etiam pro ipso no
quam sumitur.

226. *[illegible]*] Montes sunt excelsi, Ita
à Galliâ discriminantes.

Ib. *Apenninus*] Longissimus est mo
tractus Italiam dividens. A sublimitat
cat poëta *nubiferum* quasi ad nubes pertin
[illegible] etiam Alpes *aërias*, quia in auras alt
[illegible]

ſt: calidoque involvitur undique fumo.
ıt, aut ubi ſit, piceâ caligine tectus
: arbitrio volucrum raptatur equorum.
:um credunt in corpora ſumma vocato,
ı populos nigrum traxiſſe colorem.
ı eſt Libye, raptis humoribus æſtu,
:n Nymphæ paſſis fonteſque, lacuſque
comis. Queritur Bœotia Dircen,
ymonen, Ephyre Pirenidas undas.
ı loco diſtantes flumina ripas
ent; mediis Tanaïs fumavit in undis,
ſenex, Theutranteuſque Caïcus,
:menos, cum Phocaïco Erymantho,
: iterum Xanthus, flavuſque Lycormas,
curvatis ludit Mæandros in undis;
ſque Melas, & Tænarius Eurotas.
ıphrates Babylonius, arſit Orontes,
nque citus, Gangeſque, & Phaſis, & Iſter:

& circumfunditur undique fumo fervido. Neque intelligit quò vadat, aut ubi ſit, involutus obſcuris tenebris; & auſertur pro libitu alatorum equorum. Credibile eſt populos Æthiopum tunc ſumſiſſe atrum colorem, ſanguine educto ad extremas partes corporis. Tum Libya facta eſt ſicca, humiditate ſublatâ caloribus: tum nymphæ ejulaverunt capillis ſparſis, & fontes, & lacus. Bœotia conqueritur Dircen, Argos Amymonen, Corinthus aquas Pirenidas exſiccatas eſſe. *Neque fluvii nacti ripas loco diſſitas ſunt ſecuri: Tanaïs fumavit in mediis aquis, & ſenex Peneus, & Caïcus Theutranteus, & rapidus Iſmenus ı Phocaïco, & Xanthus iterum deflagraturus, & flavus Lycormas, & Mæander, :is flexuoſis; & Melas Mygdonius, & Eurotas Tænarius. Euphrates etiam Baı eſt, arſit Orontes, & celer Thermodon, & Ganges, & Phaſis, & Danubius:*

NOTÆ.

] Africæ eſt pars aridiſſima, inam, & Cyrenaïcam regionem, :curatè aſſignare errones populi

,] Fontem, quo, caloribus jam non liceret. Atque in hunc ›rocul à Thebis mutata fuerat Thebarum regis, uxor.

ıonen] Fuit Amymone Danai n, apud Argos, converſa.

] *Corinthus*, ubi fons Pirente

rtita loco] *Non exigui modò fontes, vii exaruerunt.*

:] Fluvius eſt Scythiæ maximus, .ſiâ dividens.

] Fluvius eſt Myſiæ, ideo Theuı, quòd ex Theutrantiâ Myſiæ ıuvius terrâ hauſtus, deinde Caï-

ıs] Bœotiæ fluvius in Euripum

tho] Phocidis eſt, aut Phocaïcus n Arcadiâ, ubi & mons ejuſdem

us] Fluvius eſt Trojæ, qui belli ore, iterum Vulcani vi arſit & e Il. φ'.

Ib. *Lycormas*] Evenus eſt Ætolia fluvius, flavas volvens arenas; aliis etiam nominibus appellatus.

246. *Mæandros*] Phrygiæ eſt hic, 600, ut numerant gyris, & ſinuoſis flexibus, ita fluens, ut in fontem ſuum ſæpius recurrere videatur.

247. *Melas*] Fluvius eſt Mygdoniæ, qui oves *nigras* efficere dicitur; μέλας enim *niger* ſignificat.

Id. *Tænarius*] Eurotas Laconiæ fluvius, Tænarius dict. à Tænaro, quod Solinus cap. 12. Laconiæ ſpiraculum dicit.

248. *Euphrates*] Nobiliſſimus eſt Aſiæ fluvius ex Armeniâ, per Meſopotamiam, lotâ Babylone urbe, Perſicum ſinum defluens.

Ib. *Orontes*] Hic Syriæ, ex Libano monte decurrens; *Typhon*, à Typhonte gigante illic fulminato, aliis etiam appellatus nominibus.

249. *Thermodon*] Thraciæ eſt; juxta quem ſedes poſuiſſe volunt Amazones, ex Scythiâ in Europam migrantes.

Ib. *Ganges*] Maximus & notiſſimus Indorum fluvius.

Ib. *Phaſis*] Colchorum eſt, qui Medeæ etiam nomen ſuum dedit.

Ib. *Iſter*] Europæ maximus eſt fluvius, qui & Danubius dicitur, in pontum Euxinum influens.

Æstuat Alpheos: ripæ Sperchïedes ardent: 250
Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.
Et, quæ Mæonias celebrârant carmine ripas,
Fluminceæ volucres medio caluêre Caystro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet. Ostia septem
Pulverulenta vacant septem sine flumine valles. 256
Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat,
Hesperiosque amnes, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Cuique fuit rerum promissa potentia, Tybrin. 259
Dissilit omne solum; penetratque in Tartara rimis
Lumen, & infernum terret cum conjuge regem.
Et mare contrahitur: siccæque est campus arenæ,
Quod modò pontus erat: quosq; altum texerat æquor,
Exsistunt montes, & sparsas Cycladas augent.
Ima petunt pisces: nec se super æquora curvi 265
Tollere consuetas audent Delphines in auras.
Corpora phocarum summo resupina profundo

Alpheos fervet: ripæ Sperchëides flagrant: & aurum quod Tagus volvit suo flumine liquescit per ardores. Et aves fluviatiles, quæ nobilitaverunt ripas Mæonias cantu suo, arserunt in medio Caystro. Nilus tremefactus recessit ad ultimum orbem, & abscondit caput, quod adhuc tegitur. Septem ejus ostia pulvere respersa septem evadunt valles absque flumine. Eâdem sorte exaruerunt Hebrus & Strymon Thracii, itemque Rhenus & Rhodanus ad occasum porrecti, & Tybris; cui mundi *imperium fuit assignatum. Universa terra hiat; & lux pervadit usque ad inferos per fissuras, & terrefacit regem inferum cum uxore. Pelagus etiam coarctatur: & quod jam erat mare, est vastitas constrata glareâ: & montes, quos profundum mare operuerat, apparent, & Cycladum, quæ latè huc illuc sparguntur,* numerum *augent. Pisces se recipiunt in profundum: neque Delphines pandi audent se efferre super mare in aërem assuetum. Corpora Phocarum super extremam maris faciem inversa*

NOTÆ.

250. *Alpheos*] Arcadiæ est hic in Peloponneso, qui ibi absorptus, intermixtis aquis, ex Græciâ, subter mare & terram currens, se in Siciliâ rursus extollit, ubi Arethusæ fonti immixtus, sese deinde in mare Siculum exonerat. Quam fabulam non modò poëtæ, sed historici etiam scripserunt; de quâ suo loco nostrum quoque audiemus Nasonem.

Ib. *Sperchëides*] Sperchii, Thessaliæ fluvii, qui in Maliacum sinum illabitur.

251. *Tagus*] Hispaniæ fluvius, aureas vehens arenas, quas jam sole liquefactas aquæ ritu devolutas insolenti hyperbole fingit poëta.

252. *Mæonias*] Est Mæonia eadem quæ Lydia, Asiæ minoris regio, in quâ Caystrus fluvius cygnis suis à poëtis celebratus.

253. *Volucres*] De cygnis loquitur.

254. *Nilus*] Celeberrimus Ægypti fluvius, cujus fontes quia veteres ignoraverunt, ideo caput condidisse dicit poëta; quod tamen in Lunæ montibus Ptolemæus recentiores ex quibusdam lacubus quos *Zaflan* & *Zembre* vocant, assignârunt.

256. *Vacant*] Septem dicit alveos, per quos in mare erumpit Nilus, ita exaruisse ut valles apparerent.

257. *Ismarios*] *Thracios*, ab Ismaro, Thraciæ monte. Synecdoche est.

Ib. *Hebrum*] Sunt Hebrus & Strymon duo Thraciæ fluvii in Ægeum mare influentes.

258. *Hesperios*] Id est, qui magis ad occidentalem plagam spectant. Nam Rhenus Germaniæ, Rhodanus Galliæ, Padus seu Eridanus Italiæ, fluvii notissimi.

259. *Cui*] Id est, Romanis, fluminis illius accolis. Metonymia est.

261. *Infernum*] *Plutonem* cum Proserpinâ conjuge.

264. *Cycladas*] Sunt Cyclades Ægæi maris insulæ, in orbem collectæ, quæ hic pro quibuslibet synecdochicè sumuntur.

ıta natant. Ipſum quoque Nerea, fama eſt,
ıe, & natas, tepidis latuiſſe ſub antris.
ɔtunus aquis cum torvo brachia vultu
auſus erat: ter non tulit aëris æſtus.
men Tellus, ut erat circumdata ponto.
uas pelagi, contractoſque undique fontes,
ondiderant in opacæ viſcera matris,
omniferos collo tenus arida vultus:
tque manum fronti: magnoque tremore
oncutiens paullùm ſubſedit, & infrà,
olet eſſe, fuit: ſiccâque ita voce locuta eſt:
hoc, meruique, quid ô tua fulmina ceſſant,
Deûm? liceat periturae viribus ignis,
ire tuo; cladeemque auctore levare.
dem fauces hæc ipſa in verba reſolvo.
t ora vapor.) Toſtos en aſpice crines!
ulis tantum, tantum ſuper ora favillæ.
ihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
e refers: quòd adunci vulnera aratri,
mque fero, totoque exerceor anno?
cori frondes, alimentaque mitia, fruges
generi; vobis quòd thura miniſtro?
n exitium fac me meruiſſe: quid undæ,
ruit frater? cur illi tradita ſorte
decreſcunt, & ab æthere longiùs abſunt?
nec fratris, nec te mea gratia tangit;
miſerere tui. Circumſpice utrumque;
terque polus: quos ſi vitiaverit ignis,
tra ruent. Atlas en ipſe laborat!
uis humeris candentem ſuſtinet axem.
ſi terræ pereunt, ſi regia cœli;
antiquum confundimur. Eripe flammis,

mortuæ fluitant. Aiunt etiam ipſum Nereum, & Doridem, & filias ſeſe abdidiſſe in cavernis calidis. Neptunus conatus erat ter emittere aquis lacertos, vultu truci: ter non toleravit ardores aëris. Mitis tamen Terra, ut erat cincta mari, inter aquas pelagi, & fontes undique congeſtos, qui ſeſe receperant in præcordia vaſtæ matris, ſicca extulit faciem omnia ferentem collo tenus: & prætulit manum fronti: & percellens cuncta ingenti pavore paullùm ſubſedit & conſtitit inferiùs quàm ſolet eſſe: & hanc orationem habuit voce aridâ: Siquidem hoc gratum eſt, ô maxime deorum, & digna ſum, quamobrem tua fulmina quieſcunt? Concedatur interituræ fervore ignis interire igne tuo; & ſolatium habere exitii ab auctore. Ægrè equidem os aperio in hanc ipſam orationem (calor præcluſerat fauces.) En vide capillos aſſos! & nihil niſi cineres in oculis, & in vultum. Præſtaſne mihi hanc mercedem atque *hunc honorem feracitatis, & ſervitii; quòd patior plagas curvi aratri & raſtrorum, & torqueor toto anno? quòd exhibeo folia pecori, & fruges, cibos dulces humanæ genti; quòd vobis* præbeo *thura? Sed te dignam eſſe calamitate: aquæ quid* meritæ *ſunt, quid meritus eſt frater? quamobrem ta ſorte minuuntur, & diſtant longiùs à cœlo? Quòd ſi neque favor fratris, neque* [illegible] *miſerearis cœli tui. Intuere utrumque* polum; *uterque polus fumum emittit: quos ſi it, domus veſtræ cadent. Ecce ipſe Atlas nutat! vixque fert ſuis humeris ardentem aria, ſi terræ intereunt, ſi baſilica cœli; ruimus in antiquum chaos. Aufer ex igne,*

NOTÆ.

ea] Fuit Nereus deus maris, vates Ægeo mari præcipuè habitans, uxorem habuit, ex quâ 50 ſuſ- i patre *Nereïdas* dictas.

ractos] Intellige vel calore dimirtim exſiccatos, vel potiùs in ma- congregatos & coactos, ut patet enti.

iferos] Quia omnia alit Terra, unde Græcis παμμήτωρ dicitur, & Virg. Æn. 6. *Omniparens.*

281. *Auctore*] *Si Jovis potiùs quàm Phaëtontis manu periero.*

296. *Atlas*] Mons Mauritaniæ, qui propter altitudinem cœlum ſuſtinere dicitur; vel quia Atlas rex Mauritaniæ, qui in illum montem fertur transmutatus, primus omnium de Aſtrologicâ tractâſſe creditus.

Si quid adhuc superest: & rerum consule summæ.
Dixerat hæc Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulteriùs potuit, nec dicere plura: suumque
Rettulit os in se, propioraque Manibus antra.
At pater omnipotens Superos testatus, & ipsum,
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi; summam petit arduus arcem;
Unde solet latis nubes inducere terris:
Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat.
Sed neque, quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit: nec, quos cœlo dimitteret, imbres.
Intonat: & dextrâ libratum fulmen ab aure
Misit in aurigam: pariterque, animâque, rotisque,
Expulit, & sævis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi: &, saltu in contraria facto,
Colla jugo excutiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic fræna jacent, illîc temone revulsus
Axis; in hâc radii fractarum parte rotarum:
Sparsaque sunt latè laceri vestigia currûs.
At Phaëton, rutilos flammâ populante capillos,
Volvitur in præceps, longoque per aëra tractu
Fertur; ut interdum de cœlo stella sereno,
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul à patriâ diverso maximus orbe
Excipit Eridanus: spumantiaque abluit ora.
II. Naïdes Hesperiæ trifidâ fumantia flammâ
Corpora dant tumulo; signantque hoc carmine saxum;
Hic situs est Phaëton, currûs auriga paterni:

si quid adhuc restat: & prospice summæ rerum. Terra hæc locuta erat: nec verò potuit pati diutiùs calorem, nec plura narrare: & recepit suum caput in se, & [illegible] viciniores inferis. At pater omnipotens testatus deos, & ipsum Phœbum *qui tradiderat currus omnia peritura [illegible] fato, nisi succurrat; excelsius ascendit in supremam arcem; unde solet immittere nubila [illegible] terris: unde [illegible] tonitrua, & vibrat fulmina missa. Sed neque tum habuit nubila quæ posset spargere in terras: neque imbres quos à cœlo mitteret. Intonat: & jacit in aurigam* Phaëtontem *fulmen libratum ab aure dextrâ: & deturbavit pariter animâ & rotis, & [illegible] ignes suis ignibus. Equi attoniti sunt: & saltu retrorsum dato, subtrahunt colla jugo, & deserunt habenas laceratas. Fræna illic sunt strata, illic axis evulsus temone; ex hâc parte radii rotarum quassatarum; & reliquiæ currûs [illegible] sunt latè dispersa. At Phaëton flammâ [illegible] comam [illegible] [illegible], & trahitur per [illegible] [illegible] tractu; [illegible] quandoque stella de cœlo puro, quanquam non delapsus est, tamen potuit videri decidisse. Quem Eridanus maximus recipit longè à patriâ disjuncto orbe; & lavit faciem æstuantem.*

II. Naïdes Hesperiæ condunt sepulcro corpus fumans igne trisulco; & inscribunt hoc epigramma [illegible] sepulchrali: hic positus est Phaëton moderator currûs paterni;

NOTÆ.

300. *Summæ*] Summa rerum, in quâ rerum maxima pars consistit.

306. *Summam petit arcem*] Cùm sit altissimum in naturâ cœlum, est tamen in ipso aliquid altius, illud verticem cœli vocat Virgilius.

311. *Ab aure*] Qui telum vibrant, illud [illegible] ad aurem adducant.

313. *Ignibus*] [illegible] Ignis ignem [illegible] verùm flammam valentior minùs [illegible] opprimit, sicut infirmiora à robustioribus in naturâ subiguntur in eodem genere.

321. *Stella*] Non stella quidem, sed exhalatio quædam incensa, stellæ speciem referens.

323. *Procul*] Multùm enim distat Italia à Æthiopiâ.

324. *Eridanus*] Fluvius Italiæ, qui & Padus dicitur.

325. *Hesperiæ*] Occidentales & Italiæ. *Hesperia* enim ferè pro Italiâ, sicut alia *Hesperia* pro Hispaniâ sumitur. Naïades autem Hesperiæ, Phaëthusa, Lampetie, & Phœbe sorores erant Phaetontis.

Ib. *Trifidâ*] *Fulmine*, quod trifidâ cuspide pingitur.

i non tenuit, magnis tamen excidit ausis.
ater obductos luctu miserabilis ægro
erat vultus: &, si modò credimus, unum
n sine Sole ferunt. Incendia lumen
ant; aliquisque malo fuit usus in illo.
nene postquam dixit, quæcunque fuerunt
s dicenda malis; lugubris & amens,
ta sinus, totum percensuit orbem:
esque artus primò, mox ossa requirens,
t ossa tamen peregrinâ condita ripâ.
tque loco: nomenque in marmore lectum
lachrymis, & aperto pectore fovit.
nùs Heliades fletus, & inania morti
, dant lachrymas: & cæsæ pectora palmis
diturum miseras Phaëtonta querelas
dieque vocant: adsternunturque sepulchro.
ater junctis implêrat cornibus orbem:
re suo (nam morem fecerat usus)
em dederant: è queîs Phaëthusa sororum
, cùm vellet terræ procumbere, questa est
se pedes: ad quam conata venire
Lampetie, subitâ radice retenta est.
cùm crinem manibus laniare pararet;
frondes. Hæc stipite crura teneri,
t fieri longos sua brachia ramos.
e ea mirantur, complectitur inguina cortex;
gradus uterum, pectusque, humerosque,
nanusque,
& exstabant tantùm ora vocantia matrem.
ciat mater? nisi, quò trahat impetus illam,
, atque illuc? &, dum licet, oscula jungat?
is est: truncis avellere corpora tentat,
os manibus ramos abrùmpere: at inde

quem si tenere non potuit frustratus est tamen inceptis ingentibus. Nam parens lamentabilis gravi ærumnâ velaverat faciem opertam: & si modò fidem adhibemus, aiunt unum diem præteriisse absque sole. Deflagratio lucem afferebat; & nonnulla fuit utilitas in illo dispendio. At Clymene postquam protulit quæcumque fuerunt proferenda in tantis malis, tristis & furiosa, & scissas vestes habens, perlustravit totum mundum: & exquirens primò membra mortua, mox ossa, invenit ossa quamquam sepulta ripâ exterâ. Et ibi insedit: & irrigavit lachrymis nomen lectum in marmore, & calefecit gremio nudato. Neque minùs solis filiæ præbent morti lachrymas & ejulatus, dona vana: & plangentes pectora manibus explicitis citant nocte & die Phaëtontem non percepturum lamentabiles querimonias: & jacent ad tumulum. Luna quater absolverat orbem cornibus coëuntibus: illæ ex consuetudine suâ (nam usus in consuetudinem abierat) lamentationes continuaverant, è quibus Phaëthusa, grandior natu sororum, cùm cuperet sese in terram mittere, ingemuit pedes induruisse: ad quam cùm alba Lampetie vellet accedere, correpta *odò natâ. Cùm tertia vellet lacerare comam manibus; decerpit frondes. Hæc queritur ita esse trunco, illa lacertos suos mutari in productos ramos. Et dum ea stupent, [illegible] ina; & circumdat paulatim ventrem, & pectus, & humeros, & manus; & superora citantia matrem. Quid agat mater? nisi feratur huc atque illuc, quo furor illam misceat basia, dum datur? Non satis est: nititur eripere corpora stipitibus, & revellere manibus: at inde*

NOTÆ.

cidit] Magna tamen aggredi ausus idem abundè pulchrum atque magnum.

gro] Id est, qui ægros facit. Meton.

censuit] Inveniendi filii causâ.

ux] Postquam corpus non invenerat.

iades] Solis filiæ, à patre Græcè *quæ* & à fratre *Phaëtontiades*. Tres tantùm hîc memorat poëta, alii plures. Hyginus usque ad septem; quæ postquam fratrem per quatuor menses assiduè flevissent, tandem Jovis miseratione in populos, vel, ut aliis placet, in alnos, ipsarum verò lachrymæ in succina seu electra, mutatæ sunt.

344. *Luna quater junctis*] Quatuor menses transierant.

 Sanguineæ

Sanguineæ manant, tanquam de vulnere, guttæ:
Parce, precor, mater, quæcunquæ est saucia, clamat:
Parce, precor: nostrum laniatur in arbore corpus.
Jamque vale. Cortex in verba novissima venit.

III. Inde fluunt lachrymæ: stillataq; sole rigescunt
De ramis electra novis: quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.

IV. Adfuit huic monstro proles Stheneleïa Cycnus,
Qui tibi materno quamvis à sanguine junctus,
Mente tamen, Phaëton, propior fuit. Ille, relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat urbes)
Imperio, ripas virides, amnemque querelis
Eridanum implerat, silvamque sororibus auctam:
Cùm vox est tenuata viro: canæque capillos
Dissimulant plumæ: collumque à pectore longum
Porrigitur, digitosque ligat junctura rubentes:
Penna latus vestit: tenet os sine acumine rostrum:
Fit nova Cycnus avis. Nec se cæloque, Jovique
Credit, ut injustè missi memor ignis ab illo.
Stagna colit, patulosque lacus: ignemque perosus,
Quæ colat, elegit contraria flumina flammis.
Squallidus interea genitor Phaëtontis, & expers
Ipse sui decoris, qualis, cùm deficit orbem,
Esse solet: lucemque odit, seque ipse, diemque:
Datque animum in luctus: & luctibus adjicit iram:
Officiumque negat mundo. Satìs, inquit, ab ævi

guttæ cruentæ fluunt tanquam de cicatrice. Ignosce, quæso, mater, vociferatur, quæcunque est vulnerata: ignosce, quæso: corpus nostrum discerpitur in arbore. Jamque vale. Liber occupavit os ultima verba proferens.

III. *Inde stillant lachrymæ: & electra derivata de novis ramis indurantur sole: quæ fluvius purus excipit, et mittit Italis puellis induenda.*

IV. *Cycnus filius Stheneli adstitit huic prodigio, qui utcumque tibi devinctus sanguine materno, Phaëton, tamen fuit conjunctior* benevolo *animo. Ille neglecto regno (nam imperium tenebat in gentem Ligurum, et amplas civitates) questibus impleverat ripas glaucas, et fluvium Eridanum, et nemus amplificatum sororibus cùm vox est imminuta viro: et plumæ candidæ imitantur comam: ut collum productum à pectore extenditur, et ligamina committunt* pedum *articulos rubentes. Penna tegit latus, rostrum occupat os sine acumine: Cycnus mutatur in avem novam. Nec se committit cælo, & Jovi, tanquam recordans fulminis injustè conjecti ab illo. Frequentat stagna, & vastos lacus: & aversatus ignem assumsit flumina contraria flammis, quæ habitet. Interea pater Phaëtontis horridus, & ipse spoliatus sua elegantia, qualis consuevit esse cùm orbem suum obscuratum habet: & odio habet splendorem, seipsum, & diem; & animum adjicit ad mœrorem: & addit iram mœrori, & recusat officium* suum præstare *orbi. Satìs, ait, ab temporum*

NOTÆ.

361. *Parce, precor*] Sic Polydorus apud Virg.

Quid miserum, Ænea, laceras? jam parce sepulto;
Parce pias scelerare manus.——

363. *In verba*] Hoc est, cortex os obducens, verba Heliadum ultima occupavit.

367. *Adfuit huic*] Quo Heliades in arbores populos, & lachrymæ in electra conversæ sunt. Nunc ad Cycni Stheneli filii progreditur fabulam qui Phaëtonti sanguine & amicitiâ conjunctus, cùm, relictâ Liguriâ, ad Padi ripas venisset, multùmque amici casum deflevisset, in avem sui nominis fuit mutatus.

370. *Ligurum*] Sunt Ligures, quibus imperabat Cycnus, Italiæ populi, inter Varum & Macram amnes siti, Tuscis ab ortu contermini.

372. *Sororibus*] *Phaëtontis:* Quas ante in populos mutatas vidimus.

375. *Junctura*] Pelliculam dicit rubentem, quâ continentur Cycnorum digiti.

377. *Nec se cæloque*] Naturalem causam petit ex fabulâ.

Ib. *Jovique*] Id est, *aëri*.

382. *Deficit orbem*] Ubi deliquium & eclipsim patitur, opaci lunæ corporis interjectu obscuratus.

385. *Officiumque*] Currum regere, cujus beneficio illustratur orbis.

Sol

a principiis fuit irrequieta: pigetque
n sine fine mihi, sine honore, laborum:
t alter agat portantes lumina currus.
est, omnesque Dei non posse fatentur;
it: ut saltem, dum nostras tentat habenas,
ra patres aliquando fulmina ponat.
iet, ignipedum vires expertus equorum,
eruisse necem, qui non benè rexerit illos.
ioentem circumstant omnia Solem
: neve velit tenebras inducere rebus,
e voce rogant. Missos quoque Jupiter ignes
, precibusque minas regaliter addit.
amentes, & adhuc terrore paventes,
s equos: stimuloque domans & verbere sævit:
im, natumque objectat, & imputat illis.
t pater omnipotens ingentia mœnia cœli
: &, ne quid labefactum viribus ignis
t, explorat. Quæ postquam firma, suique
esse videt: terras, hominumque labores
it. Arcadiæ tamen est impensior illi
æ: fontesque, & nondum audentia labi
a restituit: dat terræ gramina, frondes
us; læsas ... jubet revirescere silvas.
dit, itque frequens; in virgine Nonacrinâ
& accepti caluêre sub ossibus ignes.
at hujus opus lanam mollire trahendo;
situ variare comas; ubi fibula vestem,
ercuerat neglectos alba capillos, (cum;
ò læve manu jaculum, modò sumpserat ar-
rat Phœbes; nec Mænalon attigit ulla

initio conditio mea fuit laboriosa: et me pœnitet laborum exactorum sine fine, sine honore. Quivis alius regat currus ferentes lucem. Si nullus est, et omnes dii concedunt se esse impares, ipse regat, ut saltem, dum tractat nostra lora, deponat quandoque fulmina quæ privent parentes liberis. *Tum cognoverit, postquam tentaverit impetum equorum ignipedum, non dignum esse morte qui non bene moderatus fuerat illos. Omnes dii circumdant Solem talia proferentem: & orant voce supplice ne placeat immittere caliginem mundo. Jupiter etiam excusat flammas à* se *conjectas, & adjicit pro imperio comminationes precibus. Sol cogit equos attonitos, et trementes adhuc pavore, et compescens* eos *aculeo, et scuticâ furit: furit enim, et objicit filium, et* eos *accusat de* ejus morte.

V. *At Pater omnipotens perlustrat vastum ambitum cœli: et prospicit, ne quid corruptum viribus ignis perierit. Quæ postquam invenit integra, et sibi constantia: intuetur terras, et labores hominum. Magis tamen in-*
tus ad suam Arcadiam: et renovat fontes et fluvios nondum ausos fluere: decorat
bis, arbores foliis, et imperat nemora vastata revirescere. Dum sæpius meat atque re-
itus defixis oculis *in puellâ Nonacrinâ: et amor medullis receptus incaluit. Non erat*
us lanam trahere et mollem reddere, et variâ positurâ capillos distinguere: postquam
gerat amictus, vitta candida comam fluentem, et nunc corripuerat manu expolitum ja-
c arcum; erat miles Dianæ: neque ulla tetigit Mænalon

NOTÆ.

se] *Jupiter*, quem tamen iratus de-
ppellare.
rcadiæ suæ] A se amatæ; sive prop-
, quæ in Cyllene, ipsius Arcadiæ
ercurium peperit. Vel *suæ* ait poëta,
ades non minùs, quam Cretenses,
tum esse Jovem contendunt. Sic
in Arcadicis.
onacrinâ] *Arcadicâ*; Synecdochicè.
Lycaonis filia, cui nomen fecit
adiæ *Nonacris*.

412. *Positu variare*] Id est, in varias figuras componere.

413. *Vitta alba*] Quæ pudicitiæ symbolum.

415. *Miles erat*] Id est, Venationi erat dedita: nam & talis fuit Diana.

Ib. *Phœbes*] *Dianæ*, Apollinis seu Phœbi sororis.

Ib. *Mænalon*] Arcadiæ montem, ubi Diana venari solita.

Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.
Nitor in adversum: nec me, qui cætera, vincit
Impetus: & rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus. Quid agas? poterisne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
Forsitan & lucos illic, urbesque deorum
Concipias animo; delubraque ditia donis
Esse. Per insidias iter est, formasque ferarum.
Utque viam teneas, nulloque errore traharis;
Per tamen adversi gradieris cornua Tauri,
Hæmoniosque arcus, violentique ora Leonis,
Sævaque circuitu curvantem brachia longo
Scorpion, atque aliter curvantem brachia Cancrum.
Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis
Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant,

et rapit excelsa astra, et convertit pernici vertice. Contendo in partem diversam: nec vis, quæ superat reliqua, me rapit; *et sursum feror contra velocem cæli* motum. *Suppone concessos* tibi *currus. Quid facias? poterisne obviàm ire polis circumactis, ita ut Te cœlum rapidum non abripiat? fortè animo fingas illic esse lucos et urbes deorum, et templa ditata muneribus:* at nil tale est. *Via est per insidias et figuras ferarum. Et quamvis sequaris callem, neque aberres; nihilominus incedes per cornua Tauri oppositi, et arcus Thessalos et rictus sævi Leonis, et Scorpium flectentem fera brachia vasto ambitu, et Cancrum diverso modo flectentem brachia. Neque equos feroces illis ignibus, quos gerunt in pectore, & emittunt ore & naribus, tibi*

NOTÆ.

72. *Nitor in adversum*] Cœlum namque ab oriente in occidentem volvitur, secumque trahit & solem, & reliquos planetas. Sol verò cum reliquis planetis, suo ac naturali motu; hoc est, cum quodam nisu & conatu movetur.

Ib. *Nec me*] Neque me sub eclipticâ lineâ manentem moratur illa primi mobilis impetuosa rotatio; sicut deviant cæteri planetæ retrogradi, citiùs aut tardiùs moventes, propter apsides.

75. *Axis*] Celerrima illa rotatio cœli, quam hic *citum axem* nominat; ut supra *axem* pro curru. Alioqui *axis* est linea recta, per centrum sphæræ ad illius circumferentiam transiens, circa quam sphæra ipsa volvitur.

78. *Formasque*] Placuit enim astronomis, Scorpionis etiam & Leonis nomine, quædam signa cœlestia posteris inculcare, per quæ soli zodiacum percurrenti transire necesse sit.

80. *Gradieris*] Neque verò ignoravit Ovidius anni spatio, non uno die, omnia zodiaci signa solem percurrere: sed perinde loquentem solem induxit, ac si uno die cuncta illa perlustraret, quia ad ipsius temerarium filium, omni indiscriminatam periculo sese objicientem, verba spectant, si fortè imperitum à proposito valeant revocare.

Ib. *Tauri*] Est Taurus signum in zodiaco orientem spectans; dicitur ergo sol per *adversum* taurum tendere, quia diurno motu tendit ad occasum. Cæterum aspectu terribiliora signa Phœbus enumerat, ut ab improbâ currum suum regendi cupiditate Phaëtonta filium deterreat.

81. *Hæmonios*] Per Hæmonios, Thessalos intellige; per *arcus*, Sagittarium ipsum, signum cœleste in zodiaco; quem Sagittarium, alii, in quibus Ovidius, Centaurum Chironem, Thessalum; alii Crotum seu Crotonem filium Euphemes nutricis Musarum, suo tempore Parnassi aut Heliconis accolam, volunt fuisse.

Ib. *Leonis*] Hic Nemæus creditus, quem Hercules interfecit, Junonis beneficio inter astra relatus.

82. *Longo*] Brachia usque adeò porrigit, ut Libram, aliud signum, comprehendat.

83. *Scorpion*] Signum est cœleste ex Scorpio ortum, quem adversus Orionem Terra immisit, indignata quòd quæcunque ex eâ orirentur se posse interficere, gloriaretur; quem Scorpium Jupiter in cœlum assumsit.

Ib. *Aliter*] Contra quam Scorpius; hic scilicet Occasum versus, ille Orientem spectat. Aut quia Cancer non tam latè divaricat brachia, ac Scorpio.

In

In promptu regere est. Vix me patiuntur, ut acres
Incaluêre animi; cervixque repugnat habenis.
At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
Nate, cave: dum resque sinit, tua corrige vota.
Scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas,
Pignora certa petis. Do pignora certa timendo:
Et patrio pater esse metu probor. Aspice vultus
Ecce meos: utinamque oculos in pectora posses
Inserere, & patrias intus deprêndere curas!
Denique quidquid habet dives circumspice mundus:
Eque tot ac tantis cœli, terræque, marisque,
Posce bonis aliquid: nullam patiere repulsam.
Deprecor hoc unum; quod vero nomine pœna,
Non honor est: pœnam, Phaëton, pro munere poscis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Nec dubita; dabitur (Stygias juravimus undas)
Quodcunque optaris: sed tu sapientiùs opta.
Finierat monitus. Dictis tamen ille repugnat:
Propositumque tenet: flagratque cupidine currûs.
Ergo, quà licuit genitor cunctatus, ad altos
Deducit juvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ
Curvatura rotæ; radiorum argenteus ordo.
Per juga chrysolithi, positæque ex ordine gemmæ,
Clara repercusso reddebant lumina Phœbo.
Dumque ea magnanimus Phaëton miratur, opusque
Perspicit: ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, & plena rosarum

est facile moderari. Ægrè me ferunt, cùm violenti animi sunt accensi; & collum resistit habenis. At tu, fili, tibi prospice, ne sim tibi caussa doni luctuosi; & dum res patitur, corrige tua desideria. Nimirum poscis indubitata indicia, ut scias te esse satum nostro genere. Do signa certa metuendo: & asseror pater timore paterno. En contemplare meam faciem; atque utinam liceret immittere lumina in cor, & videre sollicitudinem paternam intus! Selige tandem quicquid orbis opulentus continet: & pete aliquid ex tot & tanta bonis cæli, terra & maris: nihil denegabitur. Hoc unum averto, quod proprio nomine est supplicium, non gloria: Phaëton, petis supplicium pro dono. Quamobrem, inscie, implicas meum collum mitibus brachiis? Ne sis incertus (juravimus aquas Stygias) quodcunque cupiveris concedetur: sed tu expete sapientiùs. Absolverat hortationes. Ille tamen adversus monita nititur: & perstat in sententiâ suâ: & ardet desiderio currûs. Pater igitur moratus quantùm potuit, deducit adolescentem ad excelsos currus, quos donavit illi Vulcanus. Axis erat aureus, temo aureus, orbis rotæ extremæ aureus; radii omnes argentei. Chrysolithi dispersi per juga, & gemmæ ordinatæ remittebant clara lumina soli reflexo. Et dum animo elatus Phaëton admiratur, & perlustrat opus: ecce Aurora experrecta aperit ab ortu rubicundo purpureas fores, & rosis sparsa

NOTÆ.

92. *Vultus*] Aspice, inquit, vultum meum (namque antea radios deposuerat) in quo paterni affectus indicia deprehendes.

109. *Juga*] Cave pro equis accipias, qui nondum aderant. Potiùs per *juga*, ipsam currûs sellam intelligas; quomodo in navibus transtra, seu remigum sedilia, *juga* etiam vocantur. Virg. Æn. VI.

——*per juga longa sedebat.*

Ib. *Chrysolithi*] Est Chrysolithus lapis pretiosus, qui auri colore quia nitet, ab eo apud Græcos nomen illud accepit.

110. *Repercusso Phœbo*] *Solis radiis à gemmarum solido corpore repulsis.*

112. *Patefecit Aurora*] Aurora siquidem dicitur lumen illud quod solis ortum antevertit, venustissimè certè cœlum aperire fingitur.

113. *Rosarum*] Roseo colore perfusa est Auroræ, eique rosas dicavit antiquitas.

Atria.

atria. Stellæ recedunt: quarum Lucifer ante ſe agit exercitus, & ultimus cœli ſtationem relinquit. At Sol pater, ut cernit terras & orbem rubere, & extremitates cornuum Lunarium quaſi evaneſcere; jubet Horas celeres admovere equos currui. Citæ Deæ exequuntur mandata, & ducunt ab excelſis ſtabulis quadrupedes efflantes ignem, plenos ſucco Ambroſiæ; & aptant fræna tinnientia. Tum genitor unxit faciem ſui filii ſacro medicamento; & reddidit firmam adverſus flammam fervidam. Et addidit radios capillis: atque ingemiſcens ex pectore anxio ſuſpiria prænuncia mœroris, dixit: Si jam ſaltem obſequi vis præceptis paternis, omitte, adoleſcens, inſtigare equos meos; & attrahe fortiter habenas. Ultro feſtinant; difficile eſt coërcere ultro currentes. Neque teneas iter per quinque zonas directas. Callis eſt porrectus in obliquum vaſto volumine, qui contentus limite trium circulorum, deflectit à polo auſtrali, & urſa conjuncta Boreæ. Hanc inſiſte viam: videbis ſigna aperta rotæ.

Atria. Diffugiunt ſtellæ: quarum agmina cogit
Lucifer, & cœli ſtatione noviſſimus exit.
At pater, ut terras, mundumque rubeſcere vidit,
Cornuaque extremæ velut evaneſcere Lunæ;
Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Juſſa Deæ celeres peragunt: ignemque vomentes
Ambroſiæ ſucco ſaturos præſepibus altis
Quadrupedes ducunt; adduntque ſonantia fræna.
Tum pater ora ſui ſacro medicamine nati
Contigit; & rapidæ fecit patientia flammæ.
Impoſuitque comæ radios: præſagaque luctûs
Pectore ſollicito repetens ſuſpiria, dixit:
Si potes hîc ſaltem monitis parere paternis,
Parce, puer, ſtimulis; & fortiùs utere loris.
Sponte ſuâ properant: labor eſt inhibere volentes.
Nec tibi directos placeat via quinque per arcus.
Sectus in obliquum eſt lato curvamine limes,
Zonarumque trium contentus fine, polumque
Effugit auſtralem, junctamque aquilonibus Arcton.
Hâc ſit iter: manifeſta rotæ veſtigia cernes.

NOTÆ.

114. *Diffugiunt*] Quia, ob majorem ſolis lucem, non apparent.

115. *Lucifer*] Venus ita dicta, quoniam aſſidua ſolis aſſecla prima poſt illius obitum, ultima ante ortum apparet; unde poëta dicit eam cæterarum ſtellarum agmen claudere, & quaſi cogere.

Ib. *Statione*] Tranſlatio à militibus ſtationariis. Videntur enim ſidera noctum vigilare atque excubias agere.

118. *Horis*] Horæ ſuprà ad v. 26. dictæ ſunt ſolis miniſtræ, quippe quæ ex illius motu pendent, ab illo menſurantur, & diſtinguuntur.

120. *Ambroſiæ*] Eſt Ambroſia deorum cibos, ſicuti nectar eorum potus; quanquam confunduntur aliquando. Ambroſiam etiam deſcribit Plinius herbam odore non injucundo.

124. *Radios*] Coronam radios emittentem, quam ſol ipſe ſolet geſtare, ut videre eſt ex v. 40. ſupra.

129. *Nec tibi*] Phaëtontem filium hortatur Sol, ne eat per circulos parallelos, ſed per zodiacum, qui æquatorem obliquè interſecat.

Ib. *Quinque per arcus*] Æquinoctialem dicit circulum, duos Tropicos, Cancri, & Capricorni, cum Arctico & Antarctico.

130. *Limes*] Qui eſt zodiacus.

131. *Zonarum*] Cœlum & terram in quinque partes diviſerunt mathematici, quas *zonas* ſeu *cingula* vocaverunt, prout diversè ſolaribus radiis ſubjiciuntur.

Ib. *Fine*] Duos Tropicos Cancri & Capricorni, qui fines ſunt duarum zonarum temperatarum, quos ſol non tranſgreditur. Tertiæ autem zonæ limes, quem dicit ſolem attingere, æquator eſt.

132. *Auſtralem*] Quem communiter vocant *Antarcticum*, id eſt, Arctico oppoſitum.

Ib. *Arcton.*] Per Arcton ſeu Urſam, quæ ſignum eſt cœleſte in plagâ ſeptentrionali, vel boreali, polum Arcticum intellige, aut partem cœli quæ ultra Tropicum Cancri porrigitur. Eſt autem Urſa eadem quæ ante Calliſto fuerat Lycaonis filia à Junone in Urſum mutata, deinde à Jove in cœlum tranſlata. Aquilonibus junctam dicit poëta, quia ex eâ cœli parte, quâ poſita eſt Urſa, ſpirant venti Septentrionales.

Utque

Utque ferant æquos & cœlum & terra calores,
Nec preme, nec summum molire per æthera currum.
Altiùs egressus, cœlestia tecta cremabis;
Inferiùs, terras: medio tutissimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet in anguem
Neve sinisterior pressam rota ducat ad aram:
Inter utrumque tene. Fortunæ cætera mando;
Quæ juvet; & meliùs, quàm tu tibi, consulat, opto.
Dum loquor, Hesperio positas in littore metas
Humida nox tetigit. Non est mora libera nobis:
Poscimur. Effulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus, utere nostris,
Dum potes, & solidis etiamnum sedibus adstas;
Dumquè malè optatos nondum premis inscius axes.
Quæ tutus spectes, sine me dare lumina terris.
Occupat ille levem juvenili corpore currum:
Statque super; manibusque datas contingere habenas
Gaudet; & invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyroeis, & Eous, & Æthon
Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusq; repagula pulsant.
Quæ postquam Tethys fatorum ignara nepotis
Reppulit; & facta est immensi copia mundi:
Corripuêre viam, pedibusque per aëra motis
Obstantes findunt nebulas, pennisque levati

Et ut cœlum & terra fruantur æquis caloribus, neque deprime, neque age currum ad supremum cœlum. Sublimiùs si tendas, incendes domos cœlestes; si inferiùs, terras: securiùs veheris medio. Neve rota dextra devehat te ad serpentem sinuosum; neve læve trahat ad aram depressam: tende iter inter utrumque. Committo reliqua fortunæ, quæ opem ferat; & meliùs (precor) prospiciat tibi, quàm tu ipse prospicis. *Dum verba facio, nox madida pervenit ad terminos sitos in littore occiduo. Non licet cunctari: vocamur. Aurora splendet, tenebris discussis. Sume habenas manu, vel si cor habes flexile, utere monitis nostris, non curribus, dum licet, & insistis adhuc sedibus firmis: dumque nescius nondum insides currui stultè desiderato. Patere me immittere terris lucem, quâ fruaris securus. Ille prosiluit in currum levem corpore alacri: & insidet: & exultat apprehendere manibus concessa lora; deinde gratias agit patri repugnanti. Interea equi Solis alati Pyroeis, & Eous, & Æthon, & quartus Phlegon, implent aërem hinnitibus igniferis, & quatiunt carceres pedibus. Quos ut Tethys nescia fatorum nepotis removit; & apertus est vastus orbis: velocissimè iter carpserunt, & pedibus agitatis per aërem dividunt nubila opposita, et sustentati pennis*

NOTÆ.

138. *Anguem*] Draconem dicit, signum cœleste, olim Hesperidum aurea mala custodientem, quem Hercules interfecit; Juno inter duas Arctos seu Ursas ita collocavit, ut utramque corporis flexibus comprehendat.

139. *Aram*] Sidus australe, constans 7 stellis non longè à caudâ Scorpii; Latus autem mundi Austrinum depressius; Boreale, nobis sublime; zodiacus medius.

142. *Hesperio*] Id est *Atlantico*, ab Hespero Atlantis fratre sic dicto. Cæterùm per Atlanticum littus occidentale intellige, quò cùm nox pervenit, necesse est dies, adeòque sol ad orientale pervenerit.

150. *Occupat*] Celeritatem notat.

153. *Pyrois & Eous, &c.*] Nomina quatuor equorum à Græcâ origine derivantur. Pyroeis ab igne, Eous ab Aurorâ, Æthon & Phlegon ab urendo sic dicti.

155. *Repagula*] Ad carceres alludit, è quibus, in ludorum celebratione, equi emittebantur.

156. *Tethys*] Oceani conjux, & Clymenes mater, apud quam sol pernoctare creditur, quia in mare, cùm occidit, sese videtur immergere.

Prætereunt

Prætereunt ortos ... de partibus Euros.
Sed leve pondus ... ; nec quod cognoſcere poſſent
Solis equi: ſolitâque jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ juſto ſine pondere naves,
Perque mare inſtabiles nimiâ levitate feruntur;
Sic onere aſſueto vacuos dat in aëra ſaltus,
Succutiturque altè; ſimiliſque eſt currus inani.
Quod ſimul ac ſenſêre, ruunt, tritumque relinquunt
Quadrijugi ſpatium: nec quo priùs, ordine currunt.
Ipſe pavet; nec quà commiſſas flectat habenas,
Nec ſcit, quà ſit iter: nec, ſi ſciat, imperet illis.
Tum primùm radiis gelidi caluêre Triones,
Et vetito fruſtrà tentârunt æquore tingi.
Quæque polo poſita eſt glaciali proxima ſerpens,
Frigore pigra priùs, nec formidabilis ulli;
Incaluit: ſumſitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugiſſe, Boote;
Quamvis tardus eras, & te tua plauſtra tenebant.
Ut verò ſummo deſpexit ab æthere terras
Infelix Phaëton, penitùs penitùſque patentes,
Palluit, & ſubitò genua intremuêre timore:
Suntque oculis tenebræ per tantum lumen obortæ.
Et jam mallet equos nunquam tetigiſſe paternos:
Jamque agnôſſe genus piget, & valuiſſe rogando:
Jam Meropis dici cupiens; ita fertur, ut acta
Præcipiti pinus Boreâ, cui victa remiſit

animadvertunt ſubſolanos qui ex eâdem plagâ oriuntur. Sed onus erat parvum, & quod equi Solis non potuerunt ſentire: & jugum carebat pondere conſueto: Et ſicuti aduncæ naves ſine onere convenienti vacillant, atque incertæ fluctuant nimiâ levitate; ſic currus ſaltat in aërem ſine pondere ſolito, & ſurſum valde concutitur; & eſt ſimilis vacuo. Quod ſtatim atque equi quadrijugi advertunt, exiliunt, & deſerunt viam calcatam: nec currunt eodem ordine quo antea. Ipſe tremit, neque novit quà torqueat lora ſibi concredita, neque viam, quâ ſit inſiſtendum: neque ſi cognoſcat, regere queat illos. Tum primùm frigidi Triones intepuerunt radiis, & conati ſunt incaſſùm mergi in mari prohibito. Et anguis, qui ſitus eſt juxta polum gelidum, antea iners rigore, neque metuendus cuiquam, arſit: & nova ira ferbuit per calores. Dicunt etiam, Boote, te trepidum celeriter diſceſſiſſe: tametſi lentus eſſes, & tuus currus te remoraretur. Cùm autem miſer Phaëton intuitus eſt à ſupremo æthere terras uſque & uſque apertas, expalluit, & repentè genua concuſſa ſunt pavore: & caligo occupavit oculos per tantum lumen. Et jam præoptaret nunquam attigiſſe equos paternos: & jam pœnitet cognoviſſe ſtirpem, & viciſſe patrem orando: Jam optans appellari Filius Meropis; perinde agitur, ut navis impulſa ruente Aquilone, cui victam permiſit

NOTÆ.

171. *Triones*] Urſa eſt major, cujus ſeptem Lucidiores ſtellæ plauſtri formam referunt, cum bobus (quos veteres Triones à terendâ terrâ ut Varroni videtur, dixerunt.) Quod ſignum nunquam occidit: quia, ſi fabulam ſpectes, Juno pellicem Calliſto cœlo receptam indignata, à Tethye Oceani uxore, impetravit ne aquis ejus tingeretur; ſi veritatem quæras, quia polo ratione noſtri ſitus elevato vicinior eſt Urſa, quam ut poſſit ſub horizontem deſcendere.

173. *Serpens*] Signum eſt; quod jam antè in Boreali plagâ diximus eſſe.

176. *Boote*] Signum eſt; qui & Arctophylax dicitur, ſignum juxta Urſam majorem, quæ bubulci more paluſtrum ſequi videtur. Plauſtrum autem, Triones, & Urſam, unum & idem ſignum eſſe diximus.

177. *Tardus*] Utpote polo vicinior, adeóque minor illi ambitus.

179. *Penitùs penitúſque*] Hoc eſt, valde depreſſas, ac longe à ſe remotas. Nam geminatum illud adverbium immenſum illud intervallum notat, inter cœlum & terras.

181. *Tenebræ*] Vertigo caligans offuſa eſt oculis & animo in luce mediâ, imo in tantâ.

184. *Meropis*] Mallet ſe homine natum dici & ſalvum eſſe, quàm deo ſatum & perire.

185. *Pinus*] Pro navi ex pinu factâ, metonymicè.

Fræna

ius rector, quam Dîs votisque reliquit.
iat? multum cœli post terga relictum:
ilos plus est: Animo metitur utrumque.
, quos illi fato contingere non est,
occasus: interdum respicit ortus.
agat ignarus, stupet: & nec fræna remittit,
nere valet: nec nomina novit equorum.
ioque in vario passim miracula cœlo,
aque videt trepidus simulacra ferarum.
, in geminos ubi brachia concavat arcus
; & caudâ, flexisque utrinque lacertis,
in spatium signorum membra duorum.
ier ut nigri madidum sudore veneni
curvatâ minitantem cuspide vidit;
nops, gelidâ formidine lora remisit.
stquam summum tetigêre jacentia tergum,
itur equi: nulloque inhibente per auras
egionis eunt; quâque impetus egit,
lege ruunt, altoque sub æthere fixis
t stellis, rapiuntque per avia currum.
summa petunt, modò per decliva, viasque
es spatio terræ propiore feruntur.
ue-suis fraternos currere Luna
ur equos: ambustaque nubila fumant.
ur flammis, ut quæque altissima tellus;
agit rimas, & succis aret ademtis.
anescunt: cum frondibus uritur arbos:
nque suo præbet seges arida damno.
ror. Magnæ pereunt cum mœnibus urbes.
suis totas populis incendia gentes
em vertunt. Silvæ cum montibus ardent.

naucleras suus guberna-culum, quam concrediderat dîis & precibus. Quid a-gat? Magna pars cœli relicta est à tergo: major est præ oculis: mensurat utrumque mente: & nunc è longinquo spectat occasum, quò fata non sinunt illum pervenire: nunc intuetur ortum. Atque nescius quid possit agere, obstupescit: & neque laxat habenas, neque potest tenere: neque scit nomina equorum. Spectat etiam timidus hinc inde prodigia posita in cœlo diversis signis distincto, & imagines magnarum ferarum. Est locus ubi Scorpius flectit lacertos in duos arcus, & extendit artus in spatium duorum siderum, caudâ & brachiis curvatis utrinque. Cùm juvenis intuitus est hunc squalentem sudore veneni atri, intentantem plagas caudâ reflexâ, deficiens animo laxavit habenas frigido timore. Quæ postquam collapsæ sunt equorum *summa in dorsa, equi divagantur: & nemine obstante feruntur per spatia incognitæ plagæ; & quà furor impulit, hàc currunt sine modo & impetum faciunt in stellas positas sub summo æthere, & abstrahunt currum per avia. Et modò eunt per depressa, & limites præruptos,* aut *lo-*
niora. Et Luna stupet equos fratris ire inferiùs suis: & nubes incensæ fumum emittunt. terra sublimior est, accenditur; & divisa hiat, & arida est humore exhausto. Herbæ bor ardet cum foliis: & fruges arentes suppeditant pabulum suo incendio. De exiguis r. Vastæ civitates intereunt cum muris: & conflagratio redigit in favillas totas na-s alumnis. Nemora flagrant cum montibus.

NOTÆ.

ena] Pro gubernaculo: quod poëtis

pius] Signum zodiaci constans stel-m penè signorum spatia occupans: achia, Libram constituere videntur; rò ipsum caudâ recurvâ designat.

197. *In spatium duorum*] Alterum namque brachiis; alterum caudâ facit.

198. *Madidum*] Ex caloris viciniâ sudantem, æstuantem, sævientem.

205. *Incursant stellis*] Quippe cum nimiùm jam ascenderent equi.

Ardet

Athos flagrat, & Taurus Ciliciæ mons, *& Tmolus, & Œta, & Ida, jam arida, olim nobilissima fontibus; & Helicon virginibus sacer, & Hæmus nondum Œagrius* dictus. *Ætna flagrat flammis duplicatis sine modo, & Parnassus, in duos vertices divisus, & Eryx, et Cynthus, & Othrys, & tandem Rhodope vacua nivibus, & Mimas, & Dindyma, & Mycale, & Cythæron sacris dicatus. Nec sua frigora opem ferunt Scythiæ: Caucasus flagrat, & Ossa cum Pindo, & Olympus major utroque: & Alpes aëriæ, & Apenninus nubilosus.*

Ardet Athos, Taurusque Cilix, & Tmolus, & Œte;
Et nunc sicca, priùs celeberrima fontibus, Ide;
Virgineusque Helicon, & nondum Œagrius Hæmos.
Ardet in immensum geminatis ignibus Ætne,
Parnassusque biceps, & Eryx, & Cynthus, & Othrys,
Et tandem Rhodope nivibus caritura, Mimasque,
Dindymaque, & Mycale, natusque ad sacra Cithæron.
Nec prosunt Scythiæ sua frigora: Caucasus ardet,
Ossaq; cum Pindo, majorq; ambobus Olympus:
Aëriæque Alpes, & nubifer Apenninus.
Tunc verò Phaëton cunctis è partibus orbem
Aspicit accensum: nec tantos sustinet æstus:
Ferventesque auras, velut è fornace profundâ,
Ore trahit, currusque suos candescere sentit.
Et neque jam cineres ejectatamque favillam

Tunc verò Phaëton spectat mundum inflammatum ex omnibus partibus: nec patitur tantos ardores: & haurit ore aërem calidum tanquam ex fornace profundâ, & sentit suos currus ignescere. Et neque jam potest sustinere cineres & favillam jactatam:

NOTÆ.

217. *Athos*] Macedoniæ mons altissimus.

Ib. *Taurus*] Mons est totius Asiæ maximus, diversa nomina apud varias gentes in quas dividitur, sortitus, à Cilicibus *Taurus* dictus.

Ib. *Tmolus*] Mons est Phrygiæ, vino, croco, & melle abundans.

Ib. *Œte*] In Thessaliâ, Herculis rogo & morte celeberrimus.

218. *Ide*] Mons est, qui ad Troadem spectat, fontibus suis inclytus.

219. *Helicon*] Hic Bœotiæ est, Musis sacer, ideoque à poëtâ *virgineus* dictus.

Ib. *Hæmos*] Mons Thraciæ altissimus, in quo Orpheus, Œagri & Calliopes filius, uti quidem voluerunt nonnulli, à Mænacibus, seu furentibus Bacchis discerptus est: unde mons dictus est Œagrius.

220. *Geminatis ignibus Ætne*] Nempe tam suis quàm incendii Phaëtontæi ignibus, Ætna enim Siciliæ mons flammas evomit.

221. *Parnassusque*] Mons Phocidis in duos vertices divisus.

Ib. *Eryx*] Hunc, olim Veneri dicatum, habet Sicilia.

Ib. *Cynthus*] In Delo insula est, ubi Apollinem & Dianam Latona peperisse [illegible], à quo ille Cynthius, hæc Cynthia appellata.

222. *Rhodope*] Mons Thraciæ perpetuis nivibus horridus.

Ib. *Mimasque*] Mons est Ioniæ, Icario mari oppositus. Itemque Thraciæ continuis obsessus imbribus.

223. *Dindyma*] Montes Troadis, matri deorum sacri; unde Cybele Dindyme dicta.

Ib. *Mycale*] Qui Cariæ est, è regione Sami insulæ.

Ib. *Cithæron*] Hic fuit Bœotiæ, Bacchi sacrificiis notissimus, ubi Pantheum Bacchi contemptorem Bacchæ discerpserunt.

224. *Caucasus*] Scythiæ, regionis ad Septentrionem frigidissimæ, mons est, ad quem Promotheus fuit religatus.

225. *Ossa cum Pindo*] Qui sunt Thessaliæ.

Ib *Olympus*] In confinio est Macedoniæ & Thessaliæ, tam altus ut cœlum ipsum pertingere videatur: quare etiam pro ipso nonnunquam sumitur.

226. *Alpes*] Montes sunt excelsi, Italiam à Galliâ disterminantes.

Ib. *Apenninus*] Longissimus est montium tractus Italiam dividens. A sublimitate vocat poëta *nubiferum* quasi ad nubes pertingeret, ita etiam Alpes *aërias*, quia in auras alte surgunt.

Ferre

Indevitato trajecit pectora telo.
Ista dedit gemitum, tractoque à vulnere ferro,
Candida Puniceo perfudit membra cruore:
Et dixit, Potui pœnas tibi, Phœbe, dedisse:
Sed peperisse priùs. Duo nunc moriemur in unâ.
Hactenus; & pariter vitam cum sanguine fudit.
Corpus inane animæ frigus lethale secutum est.
Pœnitet, heu! sero pœnæ crudelis amantem:
Seque, quòd audierit, quòd sic exarserit, odit.
Odit avem, per quam crimen caussamque dolendi
Scire coactus erat: nervumque, arcumque, manumque
Odit; cumque manu temeraria tela sagittas,
Collapsamque fovet: seràque ope vincere fata
Nititur; & medicas exercet inaniter artes.
Quæ postquam frustrà tentata, rogumque parari
Sensit, & arsuros supremis ignibus artus;
Tum verò gemitus (neque enim cœlestia tingi
Ora decet lachrymis) alto de corde petitos
Edidit. Haud aliter, quàm cùm spectante juvencâ.
Lactantis vituli, dextrâ libratus ab aure,
Tempora discussit claro cava malleus ictu.
Ut tamen ingratos in pectora fudit odores,
Et dedit amplexus, injustaque justa peregit;
Non tulit in cineres labi sua Phœbus eosdem
Semina: sed natum flammis uteroque parentis
Eripuit, geminique tulit Chironis in antrum.
Sperantemque sibi non falsæ præmia linguæ
Inter aves albas vetuit considere corvum.
X. Semifer interea divinæ stirpis alumno

transverberavit pectora ineluctabili sagittâ. Coronis *tacta ingemuit et ferro erepto ex vulnere infecit artus niveos sanguine purpureo: et dixit. Potui tibi pœnas exsolvisse, ô Apollo; sed antea fœtum emisisse. Nunc duo cademus in unâ. Hoc usque* locuta est; *et emisit pariter vitam cum sanguine. Frigus mortiferum corripuit corpus vacuum animâ. Heu! serò pœnitet amantem sævæ vindictæ: et sese odio prosequitur, quòd aurem præbuerit, quòd sic irâ incensus fuerit. Odio habet alitem, per quam necesse fuerat cognoscere vitium, et causam luctûs: et aversatur nervum, et arcum et manum, et cum manu, tela* illa *inconsideratè emissa, sagittas. Et incumbit jacenti, et conatur superare fata auxilio,* jam nimiùm *serò, et nequicquam experitur artes medicas. Quæ postquam* vidit *incassum admota, et videt rogum adornari, et membra flagratura ultimâ flammâ, tum verò emisit suspiria ducta ex imo corde (neque enim decet vultus cœlestes irrigari lacbrymis.) Non aliter, quàm cùm juvencâ intuente malleus impactus ab aure dextrâ* percussoris *perfregit tempora depressa vituli sugentis ictu personanti. Postquam tamen irroravit pectus unguentis ingratis, et amplexus est, et absolvit exequias iniquas: non passus est Apollo prolem suam cadere in cineres eosdem: sed eximit igni & ventre matris filium, et portavit in speluncam Chironis,* qui formæ erat *ambiguæ. Et prohibuit corvum expectantem mercedem linguæ non mendacis consistere inter candidas volucres.*

X. *Interea semiferus* Centaurus Æsculapio *alumno divinæ originis*

NOTÆ.

609. *Duo*] Ipsa cum filio Æsculapio, qui jam in utero erat.

610. *Hactenus*] Id est, pauca dixit, quasi plura dicere volentem vita deseruerit.

626. *Ingratos*] Utpote in re tali. Munus erat flebile & triste ministerium.

627. *Justa*] Exequias *injustas* vocat, quarum se ingratum injustumque damnabat autorem.

629. *Natum*] *Æsculapium,* quem utero Coronis gestabat.

630. *Chironis*] Fuit Chiron centaurus, Saturno & Philyre Oceani filiâ ortus, cujus ideo pars superior hominis, posterior equi dicitur fuisse, quòd pater, ne ab uxore Ope, amoribus interveniente cognosceretur, in equum sese confestim mutaverit. Probitate autem, justitiâ: medicâ arte, aliisque fuit inclytus Chiron; quamobrem Achilles juventæ moderator constitutus.

633. *Semifer*] *Chiron*, semivir & semiequus Æsculapii institutor.

Æstuat Alpheos: ripæ Sperchïedes ardent:
Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.
Et, quæ Mæonias celebrârant carmine ripas,
Flumineæ volucres medio caluêre Caystro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet. Ostia septem
Pulverulenta vacant septem sine flumine valles.
Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat,
Hesperiosque amnes, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Cuique fuit rerum promissa potentia, Tybrin.
Dissilit omne solum; penetratque in Tartara rimis
Lumen, & infernum terret cum conjuge regem.
Et mare contrahitur: siccæque est campus arenæ,
Quod modò pontus erat: quosq; altum texerat æquor,
Exsistunt montes, & sparsas Cycladas augent.
Ima petunt pisces: nec se super æquora curvi
Tollere consuetas audent Delphines in auras.
Corpora phocarum summo resupina profundo

Alpheos fervet: ripæ Sperchïides flagrant: & aurum quod Tagus volvit suo flumine liquescit per ardores. Et aves fluviatiles, quæ nobilitaverunt ripas Mæonias cantu suo, arserunt in medio Caystro. Nilus tremefactus recessit ad ultimum orbem, & abscondit caput, quod adhuc tegitur. Septem ejus ostia pulvere respersa septem evadunt valles absque flumine. Eadem sorte exaruerunt Hebrus & Strymon Thracii, itemque Rhenus & Rhodanus ad occasum porrecti, & Tybris; cui mundi *imperium fuit assignatum. Universa terra hiat; & lux pervadit usque ad inferos per fissuras, & terrefacit regem inferum cum uxore. Pelagus etiam coarctatur: & quod jam erat mare, est vastitas constrata glareâ: & montes, quos profundum mare operuerat, apparent, & Cycladum, quæ latè huc illuc sparguntur,* numerum *augent. Pisces se recipiunt in profundum: neque Delphines pandi audent se efferre super mare in äërem assuetum. Corpora Phocarum super extremam maris faciem inversa*

NOTÆ.

250. *Alpheos*] Arcadiæ est hic in Peloponneso, qui ibi absorptus, intermixtis aquis, ex Græciâ, subter mare & terram currens, se in Siciliâ rursus extollit, ubi Arethusæ fonti immixtus, sese deinde in mare Siculum exonerat. Quam fabulam non modò poëtæ, sed historici etiam scripserunt; de quâ suo loco nostrum quoque audiemus Nasonem.

Ib. *Sperchëides*] Sperchii, Thessaliæ fluvii, qui in Maliacum sinum illabitur.

251. *Tagus*] Hispaniæ fluvius, aureas vehens arenas, quas jam sole liquefactas aquæ ritu devolutas insolenti hyperbole fingit poëta.

252. *Mæonias*] Est Mæonia eadem quæ Lydia, Asiæ minoris regio, in quâ Caystrus fluvius cygnis suis à poëtis celebratus.

253. *Volucres*] De cygnis loquitur.

254. *Nilus*] Celeberrimus Ægypti fluvius, cujus fontes quia veteres ignoraverunt, ideo caput condidisse dicit poëta; quod tamen in Lunæ montibus Ptolemæus recentiores ex quibusdam lacubus quos *Zaflan & Zembre* vocant, assignârunt.

256. *Vacant*] Septem dicit alveos, per quos in mare erumpit Nilus, ita exaruisse ut valles apparerent.

257. *Ismarios*] *Thracios*, ab Ismaro, Thraciæ monte. Synecdoche est.

Ib. *Hebrum*] Sunt Hebrus & Strymon duo Thraciæ fluvii in Ægeum mare influentes.

258. *Hesperios*] Id est, qui magìs ad occidentalem plagam spectant. Nam Rhenus Germaniæ, Rhodanus Galliæ, Padus seu Eridanus Italiæ, fluvii notissimi.

259. *Cui*] Id est, Romanis, fluminis illius accolis. Metonymia est.

261. *Infernum*] *Plutonem* cum Proserpinâ conjuge.

264. *Cycladas*] Sunt Cyclades Ægæi maris insulæ, in orbem collectæ, quæ hìc pro quibuslibet synecdochicè sumuntur.

Exanimata natant. Ipsum quoque Nerea, fama est,
Doridaque, & natas, tepidis latuisse sub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
Exserere ausus erat: ter non tulit aëris æstus.
Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto.
Inter aquas pelagi, contractosque undique fontes,
Qui se condiderant in opacæ viscera matris,
Sustulit omniferos collo tenus arida vultus:
Opposuitque manum fronti: magnoque tremore
Omnia concutiens paullùm subsedit, & infrà,
Quàm solet esse, fuit: siccâque ita voce locuta est:
Si placet hoc, meruique, quid ô tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat perituræ viribus ignis,
Igne perire tuo; clademque auctore levare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resolvo.
(Presserat ora vapor.) Tostos en aspice crines!
Inque oculis tantum, tantum super ora favillæ.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officiique refers: quòd adunci vulnera aratri,
Rastrorumque fero, totoque exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentaque mitia, fruges
Humano generi; vobis quòd thura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse: quid undæ,
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt, & ab æthere longiùs absunt?
Quòd si nec fratris, nec te mea gratia tangit;
At cœli miserere tui. Circumspice utrumque;
Fumat uterque polus: quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat!
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli;
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,

mortua fluitant. Aiunt etiam ipsum Nereum, & Doridem, & filias sese abdidisse in cavernis calidis. Neptunus conatus erat ter emittere aquis lacertos, vultu truci: ter non toleravit ardores aëris. Mitis tamen Terra, ut erat cincta mari, inter aquas pelagi, & fontes undique congestos, qui sese receperant in præcordia vastæ matris, sicca extulit faciem omnia ferentem collo tenus: & prætulit manum fronti: & percellens cuncta ingenti pavore paullùm subsedit & constitit inferiùs quàm solet esse: & hanc orationem habuit voce aridâ: Siquidem hoc gratum est, ô maxime deorum, & digna sum, quamobrem tua fulmina quiescunt? Concedatur interituræ fervore ignis interire igne tuo; & solatium habere exitii ab auctore. Ægrè equidem os aperio in hanc ipsam orationem (calor præcluserat fauces.) En vide capillos assos! & nihil nisi cineres in oculis, & in vultum. Præstasne mihi hanc mercedem atque *hunc honorem feracitatis, & servitii; quòd patior plagas curvi aratri & rastrorum, & torqueor toto anno? quòd exhibeo folia pecori, & fruges, cibos dulces humanæ genti; quòd vobis* præbeo *thura? Sed pone tamen me dignam esse calamitate: aquæ quid* meritæ *sunt, quid meritus est frater? quamobrem maria illi data sorte minuuntur, & distant longiùs à cœlo? Quòd si neque favor fratris, neque meus te movet; at miserearis cœli tui. Intuere utrumque* polum; *uterque polus fumum emittit: quos si ignis corruperit, domus vestræ cadent. Ecce ipse Atlas nutat! vixque fert suis humeris ardentem polum. Si maria, si terræ intereunt, si basilica cœli; ruimus in antiquum chaos. Aufer ex igne,*

NOTÆ.

268. *Nerea*] Fuit Nereus deus maris, vates insignis, in Ægeo mari præcipuè habitans, qui Doridem uxorem habuit, ex quà 50 suscepit filias, à patre *Nereïdas* dictas.

273. *Contractos*] Intellige vel calore diminutos, & partim exsiccatos, vel potiùs in matris gremium congregatos & coactos, ut patet ex versu sequenti.

275. *Omniferos*] Quia omnia alit Terra, unde Græcis παμμήτωρ dicitur, & Virg. Æn. 6. *Omniparens*.

281. *Auctore*] Si Jovis potiùs quàm Phaëtontis manu periero.

296. *Atlas*] Mons Mauritaniæ, qui propter altitudinem cœlum sustinere dicitur; vel quia Atlas rex Mauritaniæ, qui in illum montem fertur transmutatus, primus omnium de Astrologicâ tractâsse creditus.

Sanguineæ manant, tanquam de vulnere, guttæ:
Parce, precor, mater, quæcunquæ est saucia, clamat:
Parce, precor: nostrum laniatur in arbore corpus.
Jamque vale. Cortex in verba novissima venit.
III. Inde fluunt lachrymæ: stillataq; sole rigescunt
De ramis electra novis: quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.
IV. Adfuit huic monstro proles Stheneleïa Cycnus,
Qui tibi materno quamvis à sanguine junctus,
Mente tamen, Phaëton, propior fuit. Ille, relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat urbes)
Imperio, ripas virides, amnemque querelis
Eridanum implerat, silvamque sororibus auctam:
Cùm vox est tenuata viro: canæque capillos
Dissimulant plumæ: collumque à pectore longum
Porrigitur, digitosque ligat junctura rubentes:
Penna latus vestit: tenet os sine acumine rostrum:
Fit nova Cycnus avis. Nec se cæloque, Jovique
Credit, ut injustè missi memor ignis ab illo.
Stagna colit, patulosque lacus: ignemque perosus,
Quæ colat, elegit contraria flumina flammis.
Squallidus interea genitor Phaëtontis, & expers
Ipse sui decoris, qualis, cùm deficit orbem,
Esse solet: lucemque odit, seque ipse, diemque:
Datque animum in luctus: & luctibus adjicit iram:
Officiùmque negat mundo. Satìs, inquit, ab ævi

guttæ cruentæ fluunt tanquam de cicatrice. Ignosce, quæso, mater, vociferatur, quæcunque est vulnerata: ignosce, quæso: corpus nostrum discerpitur in arbore. Jamque vale. Liber occupavit os ultima verba proferens.

III. *Inde stillant lachrymæ: & electra derivata de novis ramis indurantur sole: quæ fluvius purus excipit, et mittit Italis puellis induenda.*

IV. *Cycnus filius Stheneli adstitit huic prodigio, qui utcumque tibi devinctus sanguine materno, Phaëton, tamen fuit conjunctior* benevolo *animo. Ille neglecto regno (nam imperium tenebat in gentem Ligurum, et amplas civitates) questibus impleverat ripas glaucas, et fluvium Eridanum, et nemus amplificatum sororibus cùm vox est imminuta viro: et plumæ candidæ imitantur comam: at collum productum à pectore extenditur, et ligamina committunt* pedum *articulos rubentes. Penna tegit latus, rostrum occupat os sine acumine: Cycnus mutatur in avem novam. Nec se committit cælo, & Jovi, tanquam recordans fulminis injustè conjecti ab illo. Frequentat stagna, & vastos lacus: & aversatus ignem assumsit flumina contraria flammis, quæ habitet. Interea pater Phaëtontis horridus, & ipse spoliatus sua elegantia, qualis consuevit esse cùm orbem* suum *obscuratum habet: & odio habet splendorem, seipsum, & diem; & animum adjicit ad mærorem: & addit iram mærori, & recusat officium* suum præstare *orbi. Satis, ait, ab temporum*

NOTÆ.

361. *Parce, precor*] Sic Polydorus apud Virg.

> *Quid miserum, Ænea, laceras? jam parce sepulto;*
> *Parce pias scelerare manus.——*

363. *In verba*] Hoc est, cortex os obducens, verba Heliadum ultima occupavit.

367. *Adfuit huic*] Quo Heliades in arbores populos, & lachrymæ in electra conversæ sunt. Nunc ad Cycni Stheneli filii progreditur fabulam qui Phaëtonti sanguine & amicitiâ conjunctus, cùm, relictâ Liguriâ, ad Padi ripas venisset, multùmque amici casum deflevisset, in avem sui nominis fuit mutatus.

370. *Ligurum*] Sunt Ligures, quibus imperabat Cycnus, Italiæ populi, inter Varum & Macram amnes siti, Tuscis ab ortu contermini

372. *Sororibus*] *Phaëtontis:* Quas ante in populos mutatas vidimus.

375. *Junctura*] Pelliculam dicit rubentem quâ continentur Cycnorum digiti.

377. *Nec se cæloque*] Naturalem causam petit ex fabulâ.

Ib. *Jovique*] Id est, aëri.

382. *Deficit orbem*] Ubi deliquium & eclipsim patitur, opaci lunæ corporis interjectu obscuratus.

385. *Officiumque*] Currum regere, cujus beneficio illustratur orbis.

Sors mea principiis fuit irrequieta: pigetque
Actorum sine fine mihi, sine honore, laborum:
Quilibet alter agat portantes lumina currus.
Si nemo est, omnesque Dei non posse fatentur;
Ipse agat: ut saltem, dum nostras tentat habenas,
Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruisse necem, qui non benè rexerit illos.
Talia dicentem circumstant omnia Solem
Numina: neve velit tenebras inducere rebus,
Supplice voce rogant. Missos quoque Jupiter ignes
Excusat, precibusque minas regaliter addit.
Colligit amentes, & adhuc terrore paventes,
Phœbus equos: stimuloque domans & verbere sævit:
Sævit enim, natumque objectat, & imputat illis.
V. At pater omnipotens ingentia mœnia cœli
Circuit: &, ne quid labefactum viribus ignis
Corruat, explorat. Quæ postquam firma, suique
Roboris esse videt: terras, hominumque labores
Perspicit. Arcadiæ tamen est impensior illi
Cura suæ: fontesque, & nondum audentia labi
Flumina restituit: dat terræ gramina, frondes
Arboribus; læsas [illegible] jubet revirescere silvas.
Dum redit, itque frequens; in virgine Nonacrinâ
Hæsit; & accepti caluêre sub ossibus ignes.
Non erat hujus opus lanam mollire trahendo;
Nec positu variare comas; ubi fibula vestem,
Vitta coërcuerat neglectos alba capillos, (cum:
Et modò læve manu jaculum, modò sumpserat ar-
Miles erat Phœbes: nec Mænalon attigit ulla

initio conditio mea fuit laboriosa: et me pœnitet laborum exactorum sine fine, sine honore. Quivis alius regat currus ferentes lucem. Si nullus est, et omnes dii concedunt se esse impares, ipse regat, ut saltem, dum tractat nostra lora, deponat quandoque fulmina quæ privent parentes liberis. *Tum cognoverit, postquam tentaverit impetum equorum ignipedum, non dignum esse morte qui non bene moderatus fuerat illos. Omnes dii circumdant solem talia proferentem: & orant voce supplice ne placeat immittere caliginem mundo. Jupiter etiam excusat flammas à se conjectas, & adjicit pro imperio comminationes precibus. Sol cogit equos attonitos, et trementes adhuc pavore, et compescens* eos *aculeo, et scuticâ furit: furit enim, et objicit filium, et* eos *accusat de* ejus morte.

V. *At Pater omnipotens perlustrat vastum ambitum cœlis et prospicit, ne quid corruptum viribus ignis perierit. Quæ postquam invenit integra, et sibi constantia: intuetur terras, et labores hominum. Magis tamen intendit animum ad suam Arcadiam: et renovat fontes et fluvios nondum ausos fluere: decorat terram herbis, arbores foliis, et imperat nemora vastata revirescere. Dum sæpius meat atque remeat, consistit* defixis oculis *in puellâ Nonacrinâ: et amor medullis receptus incaluit. Non erat hujus pensum lanam trahere et mollem reddere, et variâ positurâ capillos distinguere: postquam fibula collegerat amictus, vitta candida comam fluentem, et nunc corripuerat manu expolitum jaculum, nunc arcum; erat miles Dianæ: neque ulla tetigit Mænalon*

NOTÆ.

390. *Ipse*] *Jupiter*, quem tamen iratus dedignatur appellare.

405. *Arcadiæ suæ*] A se amatæ; sive propter Maiam, quæ in Cyllene, ipsius Arcadiæ monte, Mercurium peperit. Vel *suæ* ait poëta, quòd Arcades non minùs, quam Cretenses, apud se natum esse Jovem contendunt. Sic Pausanias in Arcadicis.

409. *Nonacrinâ*] *Arcadicâ*; Synecdochicè. Callisto erat Lycaonis filia, cui nomen fecit Mons Arcadiæ *Nonacris*.

412. *Positu variare*] Id est, in varias figuras componere.

413. *Vitta alba*] Quæ pudicitiæ symbolum.

415. *Miles erat*] Id est, Venationi erat dedita: nam & talis fuit Diana.

Ib. *Phœbes*] *Dianæ*, Apollinis seu Phœbi sororis.

Ib. *Mænalon*] Arcadiæ montem, ubi Diana venari solita.

Gratior hâc Triviæ. Sed nulla potentia longa est.
Ulterius medio spatium Sol altus habebat;
Cùm subit illa nemus, quod nulla ceciderat ætas.
Exuit hîc humero pharetram lentosque retendit
Arcus: inque solo, quod texerat herba, jacebat;
Et pictam positâ pharetram cervice premebat.
Jupiter ut vidit fessam, & custode vacantem,
Hoc certè conjux furtum mea nesciet, inquit:
Aut si rescierit; sunt, ô, sunt jurgia tanti?
Protinus induitur faciem, cultumque Dianæ:
Atque ait, O comitum virgo pars una mearum,
In quibus es venata jugis? de cespite virgo
Se levat: &, Salve numen, me judice, dixit,
Audiat ipse licet, majus Jove. Ridet, & audit;
Et sibi præferri se gaudet; & oscula jungit:
Nec moderata satìs, nec sic à virgine danda.
Quâ venata foret silvâ narrare parantem
Impedit amplexu: nec se sine crimine prodit.
Illa quidem contrà, quantùm modò fœmina possit,
(Aspiceres utinam, Saturnia, mitior esses!)
Illa quidem pugnat; sed quæ superare puellæ,
Quisque Jovem poterat? superum petit æthera victor
Jupiter. Huic odio nemus est, & conscia silva.
Unde, pedem referens, pœne est oblita pharetram
Tollere cum telis, &, quem suspenderat, arcum.
Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
Mænalon ingrediens, & cæde superba ferarum,
Aspicit hanc, visamque vocat: clamata refugit;
Et timuit primò, ne Jupiter esset in illâ.

magìs *accepta*, quàm *hæc Triviæ. Sed nulla* gratia aut *potentia est durabilis. Sol excelsius tenebat locum ulteriorem medio, cùm illa intrat silvam, quæ nullo tempore decisa erat. Hic deposuit pharetram humero, et relaxavit arcum flexilem: et strata erat super terrâ, quam gramen vestiverat: et sustentabat pictâ pharetrâ caput impositum. Cùm Jupiter aspexit defatigatam, et sine custode; Certè, dicit, uxor mea ignorabit istud stuprum: aut si cognoverit, suntne rixæ, ô suntne tanti? Continuò assumit vultus et ornatum Dianæ: atque inquit, O puella, pars una mearum comitum, in quibus collibus es venata? Puella surgit, et ait, Salve numen, meâ sententiâ, majus Jove,* quamvis *ipse* me *audiat.* Ipse *audit et ridet; et lætatur se sibi anteponi; et dat suavia, nec satis modesta, nec sicut à puellâ dari oporteat. Implicat amplexu conantem referre quâ silvâ venata sit; et se manifestat non sine crimine. Illa equidem (utinam videres, Juno, esses lenior!) Illa equidem contrà nititur quantùm saltem puella possit: sed quæ puella, quisve poterat vincere Jovem? Jupiter voti compos ascendit in supremum cælum. Hæc odit nemus, et silvam consciam. Unde digrediens oblita est ferè colligere pharetram cum sagittis, et arcum quem appenderat. Ecce Dictynna stipata suis comitibus ambulans per excelsum Mænalon, et elata nece ferarum videt banc, et arcessit visam:* hæc *vocata recedit, et metuit primò, ne Jupiter lateret in illâ.*

NOTÆ.

416. *Triviæ*] *Dianæ*; quæ ideo Trivia dicitur, quòd in triviis triformi, & tricipiti sacra fierent. Vide Fast. lib. I. Est nempe Diana in terris, eadem quæ in cœlo Luna, & inferis Proserpina, quam in triviis equino, canino, medioque humano capite repræsentabant.

417. *Ulterius spatium*] Meridiem jam pertransiisse significat.

418. *Quod nulla*] Quod nunquam cæsum erat, adeòque arboribus densissimum, umbrâque gratissima.

424. *Sunt jurgia tanti?*] Suntne tanti momenti, ut me ab hisce deliciis absterreant?

435. *Aspiceres*] Id est, si vidisses, Juno, quàm reluctanter Jovi cesserit, non adeò in immerentem sævires.

438. *Conscia*] Stupri à Jove illati.

441. *Dictynna*] Diana ἀπὸ τῶν δικτύων, à retibus, quibus usa dea venatrix. Quanquam in Britomartis nymphæ & comitis honorem hoc nomen sibi assumsisse Dianam voluerunt alii. Illa nempe cùm Minoïs amorem fugeret, & sese in mare præcipitem dedisset, à Cretensibus, oraculo monitis ut hoc pacto grassantem pestem effugerent, retibus ex mari extracta est. Qui Cretenses Dianæ templum, sub Dictynnæ nomine, extructum dicaverunt.

Sed,

Sed, postquam pariter Nymphas incedere vidit,
Sensit abesse dolos, numerumque accessit ad harum.
Heu quàm difficile est crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo: nec, ut antè solebat,
Juncta Deæ lateri, nec toto est agmine prima,
Sed silet; & læsi dat signa rubore pudoris.
Et (nisi quod virgo est) poterat sentire Diana
Mille notis culpam. Nymphæ sensisse feruntur.
Orbe resurgebant Lunaria cornua nono;
Cùm Dea venatrix, fraternis languida flammis,
Nacta nemus gelidum; de quo cum murmure labens
Ibat, & attritas versabat rivus arenas.
Ut loca laudavit: summas pede contigit undas.
His quoque laudatis, Procul est, ait, arbiter omnis:
Nuda superfusis tingamus corpora lymphis.
Parrhasis erubuit. Cunctæ velamina ponunt:
Una moras quærit. Dubitanti vestis adempta est:
Quâ positâ, nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitæ, manibusque uterum celare volenti,
I procul hinc, dixit, nec sacros pollue fontes,
Cynthia: deque suo jussit secedere cœtu.
Senserat hoc olim magni matrona Tonantis;
Distuleratque graves in idonea tempora pœnas.
Caussa moræ nulla est: & jam puer Arcas (id ipsum
Indoluit Juno) fuerat de pellice natus.
Quò simul obvertit sævam cum lumine mentem:
Scilicet hoc unum restabat, adultera, dixit,
Ut fœcunda fores: fieretque injuria partu
Nota: Jovisque mei testatum dedecus esset.
Haud impunè feres: adimam tibi nempe figuram,

Sed postquam cognovit Nymphas unà ambulare, intellexit fraudem non esse, et se addidit earum choro. Heu quàm difficile est non indicare crimen ore! vix erigit oculos; neque, ut antea consueverat, affixa est lateri deæ; neque est prima toto choro. Verùm tacet; et rubore suo indicat pudicitiam violatam. Et, nisi ipsa esset virgo, Diana poterat cognoscere crimen mille indiciis. Nymphæ dicuntur cognovisse. Cornua Lunæ renovabantur nono mense, cùm Diana *dea venatrix languens nimio fervore fratris, devenit in silvam opacam; ex quâ manabat rivus fluens cum strepitu, et verrebat sabulum detritum. Postquam probavit loca, attigit pede aquas supremas. Iis quoque probatis, Longè abest, inquit, omnis testes: abluamus nuda corpora aquis superfusis. Parrhasis rubore correpta est. Omnes exuunt vestes:* ea *sola cunctatur. Amictus deceptus est moras nectenti: quo exuto, culpa prodita est cum nudo corpore. Diana dixit huic exterritæ, et quærenti tegere ventrem manibus, Fuge hinc, neque contamina sacros fontes: et imperavit abire à suo numero. Conjux magni Tonantis hoc olim adverterat; et demiserat in tempus opportunum atrox supplicium. Non est causa* diutius *morandi: et jam puer Arcas erat natus de adulterâ: id ipsum Junoni mœrori erat. In quem puerum statim atque conjecit feros oculos, ferumque animum; Scilicet, inquit, hoc unum supereret, pellex, ut fœcunda esses: et injuria innotesceret partu: et crimen mei Jovis esset hoc testimonio confirmatum. Non discedes inulta: namque tibi eripiam formam,*

NOTÆ.

451. *Sensisse feruntur*] Adeóque perspicaciores, minúsque, quàm ipsa Diana, virgines: vel quia cum illâ familiariter magìs versarentur.

453. *Orbe*] *Nonus mensis aderat.*

454. *Fraternis*] *Solis,* qui Dianæ frater.

456. *Attritas*] *Minutas,* quæque adeò pedes non læderent.

460. *Parrhasis*] *Callisto,* Arcadica. Memoratur enim Arcadiæ mons Parrhasius, nemus, oppidum, regiuncula; à Parrhaso Lycaonis filio.

461. *Adempta*] Puellari protervitate & joco.

464. *Sacros*] Fontes, quibus erat perennis scaturigo, numen habere credebantur.

465. *Cynthia*] *Diana,* à Cyntho, Deli monte, ubi cum Apolline nata.

468. *Caussa moræ nulla*] Juno non videt causam, quare iram suam diutius differat.

Ib. *Arcas*] Quem ex Jove peperit Calisto

Quâ tibi, quâq; places nostro, importuna, marito.
Dixit: &, adversâ prênsis à fronte capillis,
Stravit humi pronam. Tendebat brachia supplex:
Brachia cœperunt nigris horrescere villis,
Curvarique manus, & aduncos crescere in ungues,
Officioque pedum fungi: laudataque quondam
Ora Jovi, lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos, & verba superflua flectant;
Posse loqui eripitur. Vox iracunda, minaxque,
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
Mens antiqua tamen factâ quoque mansit in ursâ;
Assiduoque suos gemitu testata dolores,
Qualescunque manus ad cœlum & sidera tollit:
Ingratumque Jovem, nequeat cùm dicere, sentit.
Ah quoties, solâ non ausa quiescere silvâ,
Ante domum, quondamque suis erravit in agris!
Ah quoties, per saxa canum latratibus acta est!
Venatrixque metu venantum territa fugit!
Sæpe feris latuit visis; oblita quid esset:
Ursaque conspectos in montibus horruit ursos:
Pertimuitque lupos; quamvis pater esset in illis.
VI. Ecce Lycaoniæ proles ignara parenti
Arcas adest, ter quinque ferè natalibus actis:
Dùmque feras sequitur; dum saltus eligit aptos,
Nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
Incidit in matrem; quæ restitit, Arcade viso;
Et cognoscenti similis fuit. Ille refugit:
Immotosque oculos in se sine fine tenentem
Nescius extimuit: propiúsque accedere aventi
Vulnifico fuerat fixurus pectora telo.
Arcuit omnipotens; pariterque ipsosque, nefasque

quâ tibi plaudis, odiosa, et quâ grata es viro nostro. Locuta est: & comâ correptâ à fronte oppositâ, prosurbatam projecit in terram. Supplex porrigebat lacertos: lacerti cœperunt rigere pilis atris, & manu flecti, & augeri in ungues hamatos, & vicem pedum præstare: & vultus olim probati à Jove fieri turpes vastis faucibus. Et ne preces, & copia orationis moveat mentem, tollitur potestas loquendi. Vox sæva, infensa, & plena terroris emittitur de rauco gutture. Animus tamen pristinus inest in ursâ factâ, & indicans pœnam suam continuo gemitu, tollit ad cœlum et astra manus qualescunque: & cogitat Jovem ingratum, licet non possit ita predicare. Ah! quoties verita requiescere in nemore deserto, expatiata est ante domum, et in campis olim suis. Ah! quoties agitata est per rupes latratibus canum! Et venatrix effugit tremefacta metu venatorum! Sæpe se abdidit feris conspectis; non recordans quid esset: & ursa expavit ursos visos in collibus, & lupos, quanquam parens esset immixtus illis.

VI. *Ecce Arcas filius Callistûs nescius incidit in matrem, annos natus propemodum quindecim: et dum persequitur feras, dum eligit saltus idoneos et circumdat silvas Erymanthidas cassibus intextis, occurrit matri, quæ constitit, Arcade conspecto et visa est cognoscere* illum. *Ille recessit: et ignorans expavit hærentem semper in se oculis fixis et jacturus erat telum vulneraturum pectus* matris *cupientis accedere propiùs. Omnipotens* id *vetuit et simul ipsos* corripuit, *et nefas,*

NOTÆ.

478. *Brachia*] In ursam mutata est. Cujus fabulæ hanc causam assignat Palæphatus. Ingressa erat Callisto venatrix ursæ cubile, à quâ consumpta est: Exivit deinde ursa, nec deinceps apparuit Callisto: eam ursam esse comites dictitârunt.

487. *Tollit*] Solent nempe ursi posterioribus tantùm pedibus quandoque insistere, more hominum.

493. *Quid esset*] Ejusmodi nempe fera, cui ab aliis nihil timendum esset.

495. *Pater*] Patrem illius Lycaonem antea in lupum Jovis irâ mutatum vidimus Lib. I.

499. *Erymanthidas*] *Arcadicas*; *Erymanthus* quippe Arcadiæ mons est, apro ab Hercule cæso factus celebris.

Sustulit; & celeri raptos per inania vento
Imposuit cœlo, vicinaque sidera fecit.
Intumuit Juno, postquam inter sidera pellex
Fulsit: & ad canam descendit in æquora Tethyn,
Oceanumque senem: quorum reverentia movit
Sæpe deos: caussamque viæ scitantibus infit:
Quæritis æthereis quare regina Deorum
Sedibus huc adsim? pro me tenet altera cœlum.
Mentiar, obscurum nisi nox cùm fecerit orbem,
Nuper honoratas summo mea vulnera cœlo
Videritis stellas illìc, ubi circulus axem
Ultimus extremum spatioque brevissimus ambit.
Est verò, cur quis Junonem lædere nolit,
Offensamque tremat; quæ prosim sola nocendo?
En ego quantùm egi! quàm vasta potentia nostra est!
Esse hominem vetui: facta est Dea. Sic ego pœnas
Sontibus impono: sic est mea magna potestas!
Vindicet antiquam faciem, vultusque ferinos
Detrahat; Argolicâ quod in antè Phoronide fecit.
Cur non & pulsâ ducat Junone, meoque
Collocet in thalamo, socerumque Lycaona sumat?
At vos si læsæ contemptus tangit alumnæ,
Gurgite cæruleo septem prohibete Triones:
Sideraque in cœlo stupri mercede recepta
Pellite; ne puro tingatur in æquore pellex.
VII. Dî maris annuerant. Habili Saturnia curru

prohibuit; & affixit cœlo ablatos vento rapido per aërem, & astra effecit sibi invicem vicina. Juno excanduit, postquam adultera micuit inter astra, & devecta est ad veterem Tethyn in mare & senem Oceanum; quorum honos tetigit sæpe deos: & ita incipit verba faciens ad eos *qui caussa itineris interrogaverunt: Petitis quamobrem regina deorum huc advenerim ab arcibus cœlestibus? Alia habet cœlum pro me. Sim mendax, nisi, cùm nox induxerit tenebras mundo, aspexeritis* Arcadem & Callistonem, *meos dolores, stellas jam insignes supremo cœlo, illic ubi circulus ultimus & minimus ambitu circumdat polum. Reliquum autem est* aliquid, *quamobrem quisquam metuat offendere Junonem, & metuat læsam, quæ sola juvem officiendo? En quantùm ego profeci! quanta est nostra potestas! prohibui esse hominem, facta est dea. Ita ulciscor noxios: ea est mea vasta potentia! Asserat ei pristinam formam, & tollat faciem belluinam; quod fecit antea Phoronide Argolicâ. Cur non etiam eam uxorem ducat, Junone repudiatâ, & constituat in meo cubiculo, & accipiat Lycaonem in socerum? At si fastidium alumnæ spretæ vos movet, arcete à glauco mari septem Triones; & abigite sidera cœlo, quod iis stupri præmium est, admota; ne adultera mergatur in aquâ purâ.*

VII. *Dii maris assensi erant. Filia Saturni curru agili*

NOTÆ.

506. *Inania*] *Per spatium aërium*, quod vacuum videtur.

507. *Sidera*] Callisto fuit in Ursam majorem mutata, quam Arctophylax, in quem mutatus Arcas, comitatur.

509. *Canam*] Spumis & ætate; nam omnium rerum, etiam deorum nutrix credita.

510. *Quorum reverentia*] Oceanus & Tethys magno sunt in honore apud omnes deos, quia antiquissimi. Alter deorum parens; altera mater, sive nutrix. Vide Natal. lib. VIII. cap. 1.

516. *Circulus*] *Arcticus*, qui minimus est ad polum Septentrionalem.

522. *Sontibus*] Nocentibus, & meis pellicibus.

523. *Vindicet*] Restituat illi priorem formam, sicut & restituit suam Io nepoti Phoronei, quæ, cùm in vaccam Junonis metu fuit conversa, humanæ tandem formæ à Jove fuit restituta.

525. *Ducat*] Callistonem, quam in tanto dolore, multùm cavet ne nominet.

527. *Alumnæ*] Jam antea Junonem à Tethy educatam diximus: cui fabulæ natura ipsa ansam præbuit. Per Junonem enim infimam aëris regionem præsertim intelligunt fabularum consarcinatores, qui quidem aër Tethy seu aquâ rarefactâ gignitur & nutritur.

528. *Septem Triones*] Id est, Ursam majorem.

530. *Ne puro*] Hoc ideo fictum, quòd Ursa, & polo nobis sublato vicina sidera non subeant horizontem, qui quidem poëtis, ut & vulgò, videtur mare.

Ingreditur liquidum pavonibus aëra pictis:
Tam nuper pictis cæso pavonibus Argo,
Quàm tu nuper eras, cùm candidus antè fuisses,
Corve loquax, subitò nigrantes versus in alas.
Nam fuit hæc quondam niveis argentea pennis
Ales, ut æquaret totas sine labe columbas:
Nec servaturis vigili Capitolia voce
Cederet anseribus, nec amanti flumina cycno.
Lingua fuit damno: linguâ faciente loquaci,
Qui color albus erat, nunc est contrarius albo.
VIII. Pulchrior in totâ, quam Larissæa Coroni
Non fuit Hæmoniâ. Placuit tibi, Delphice, certè
Dum vel casta fuit, vel inobservata. Sed ales
Sensit adulterium Phœbeïus; utque latentem
Detegeret culpam non exorabilis index,
Ad dominum tendebat iter: quem garrula motis
Consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix.
Auditâque viæ causâ, Non utile carpis,
Inquit, iter: ne sperne meæ præsagia linguæ.
Quid fuerim, quid simque, vide; meritumque re-
quire:
Invenies nocuisse fidem. Nam tempore quodam

pavoribus stellatis: ascendit in cœlum fluidum: stellatis inquam, tam nuper Argo interfecto, quàm tu, corve garrule, nuper eras repentè mutatus in alas atras cùm priùs albus fuisses. Nam hæc avis fuit olim splendida pennis candidis, ut par esset columbis prorsùs sine omni macula: neque cederet anseribus custodituris voce experrectâ Capitolium, neque cycno prosequenti fluvios. Lingua nocuit: linguâ garrulâ id præstante, ut color qui erat candidus, nunc sit contrarius candido.

VIII. *Non fuit* puella *formosior in totâ Hæmonia, quàm Larissæa Coronis. Sanè grata tibi fuit, Delphice, dum vel pudica fuit, vel minùs observata. Sed avis Apollinis cognovit stuprum: &, ut index inexorabilis revelaret vitium occultum, gressus dirigebat ad dominum: quem indicem cornix loquax persequitur alis agitatis, ut omnia percunctetur. Et cognitâ causâ vi. Non, ait, iter facis,* tibi *commodum: ne contemne omnia linguæ meæ. Inspice quid sim, & qu fuerim, et percunctare de merito: reperies fidem* mihi *obfuisse. Nam aliquando*

NOTÆ.

532. *Pictis*] Quorum caudas stellantibus gemmis, ex Argi oculis nuper ornaverat Juno. Picti verò pavones propriè trahunt currum Junonis propter diversam & multi colorem aëris naturam: quâ de causâ & Iris eidem nuncia & ministra est.

533. *Tam nuper*] Repetitio est, ut ad sequentem fabulam faciliùs descendat, & lectoris animum præparet.

534. *Quam tu nuper eras*] Corvus initio fuit candidus; sed quum ejus indicio Apollo cognovisset Coronida amicam cum alio juvene (Ischyde sc.) rem habere, eamque sagittis interfecisset puerumque Æsculapium exciso utero extraxisset; pœnitentiâ ductus, corvum indicem sibi aliquid præmii sperantem, ex albo nigrum fecit.

538. *Nec servaturis*] Alludit ad historiam Romanam, quæ Gallos testatur, olim per noctis silentia ad summum Capitolini obsessi ascendisse; itaut non custodes solùm, sed & canes fefellerint: anseres tamen clangore, & alarum strepitu M. Manlium excitâsse, qui cum al Gallos de arce Romanâ deturbavit.

542. *Larissæa*] Larissâ Thessaliæ urbe or unda; quare ab aliâ Coronide Phocaïca di tinguitur.

543. *Hæmonia*] *Thessaliâ*, ab Hæmo vici monte, ut placet Servio; at potiùs ab aliq rege, quorum causâ sæpissime nomen mutav

Ib. *Delphice*] Apollinem compellat, qu Delphis, Phocidis urbe, ubi celeberrimum h buit templum & oraculum, hoc nomen con cutus est.

545. *Phœbëius*] Corvus est, propter augur vaticinia, & præsagia, Apollini sacer.

546. *Non exorabilis*] Inexorabilis dicit corvus, quia cornicis monita audire nolueri vel fortè quia Coronis eum precibus frus fatigavit ne rem proferret.

551. *Quid fuerim*] Comes namque fui M nervæ.

Ib. *Quid sim*] Nunc à comitatu Miner repulsa contemnor.

Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
Clauserat Actæo textâ de vimine cistâ:
Virginibusque tribus gemino de Cecrope natis
Hanc legem dederat, sua ne secreta viderent.
Abdita fronde levi densâ speculabar ab ulmo,
Quid facerent. Commissa duæ sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse. Timidas vocat una sorores
Aglauros; nodosque manu diducit: at intus
Infantemque vident, apporrectumque draconem.
Acta Deæ refero; pro quo mihi gratia talis
Redditur, ut dicar tutelâ pulsa Minervæ;
Et ponar post noctis avem. Mea pœna volucres
Admonuisse potest; ne voce pericula quærant.
At puto, non ultro, nec quicquam tale rogantem
Me petiît. Ipsâ licet hoc à Pallade quæras:
Quamvis irata est, non hoc irata negabit.
Nam me Phocaïcâ clarus tellure Coroneus
(Nota loquor) genuit, fueramq; ego regia virgo:
Divitibusque procis (ne me contemne) petebar.
Forma mihi nocuit. Nam dum per littora lentis
Passibus, ut soleo, summâ spatiarer arenâ,
Vidit, & incaluit pelagi Deus: atque precando
Tempora cum blandis absumsit inania verbis:
Vim parat, & sequitur. Fugio, densumque relinquo

Minerva incluserat Erichthonium filium natum absque matre, capsâ factâ de vimine Actæo: et præfuerat hanc legem tribus puellis ortis ex Cecrope biformi, ne intuerentur sua arcana. Ego tecta levibus foliis observabam quid agerent ab ulmo spissâ. Duæ, Pandrosos et Herse, fideliter servant concredita. Una Aglauros accersit sorores meticulosas; et resolvat vincula manu; et intuentur intus et puerum, et draconem juxta stratum. Renuncio Deæ quæ facta essent: pro quo hæc mihi gratia refertur, ut dicar rejecta à clientelâ Palladis; et habear post alitem noctis. Meum supplicium potest docuisse alites, ne arcessant damna loquacitate. At dices, Credo, Minerva non expetiit me sponte suâ, cùm ego ab illâ tale nihil rogarem. Possis istud à Minervâ ipsâ exquirere: tametsi infensa est, infensa non istud diffitebitur. Nam, dico quæ passim nota sunt, Coroneus illustris terrâ Phocaïcâ me progenuit; et eram puella regia: et quærebar à procis opulentis; ne me despice. Pulchritudo mihi obfuit. Nam dum ambularem in extremâ glareâ tardis gressibus per littora, ut consueveram, deus maris Neptunus intuitus est me; et amore correptus est: et postquam contrivit orando vanum tempus, et molles voces, vi nititur, et me persequitur. Prosilio, et destituo solidum

NOTÆ.

553. *Erichthonium*] Fuit hic suo tempore rex Atheniensium, ex Vulcani semine in terram effuso, dum vim Minervæ pararet, genitus; quem quidem draconis pedibus natum cistâ inclusit ipsa Minerva, tribusque Cecropis Virginibus commendavit, *&c.*

554. *Actæo*] *Ex Atticâ regione direpto.*

555. *Gemino*] Fuit Cecrops Atheniensium rex primus, à quo illi *Cecropidæ*: dictus ideo geminus: vel quòd ex parte serpens, vel quòd linguâ duplici, Ægyptiâ, nemc Ægypto oriundus, & Atticâ. Alii alias causas afferunt.

562. *Acta*] A Cecropis filiabus.

563. *Ut dicar*] Cornicem ob garrulitatem aversatur prudentiæ dea: cujus generis aves in Minervæ templis lucisque raro, Athenis omnino non conspici, scripsit Plinius, lib. X. cap. 12.

564. *Noctis avem*] *Noctuam*; quæ Minervæ sacra, qui in tenebris perspicit; atque in nocte consilium: ut & propter oculos cæsios, qui illi cùm Minervæ communes.

565. *Voce*] Plurimis nocet avibus, quæ per vocem & propter eam in aucupis manus deveniunt.

566. *At puto*] Tacitæ occurrit objectioni. Dicet enim corvus, *Non ob indicium repulsa fuisti, ô Cornix, sed quia nunquam Minervæ grata*; quod omnem cornici suasionis vim adimebat. Atque hanc postea ita dissolvit objectionem, ut sponte fuerit ab ipsâ Minervâ comes petita.

569. *Phocaïcâ*] In Phocide Græciæ regione, Atticæ finitimâ, imperans.

572. *Lentis*] Qui cornicum etiam mos est.

Littus,

Littus, & in molli nequicquam lassor arenâ.
Inde Deos, hominesque voco: nec contigit ullum
Vox mea mortalem. Mota est pro virgine virgo,
Auxiliumque tulit. Tendebam brachia cœlo:
Brachia cœperunt levibus nigrescere pennis.
Rejicere ex humeris vestem molibar; at illa
Pluma erat, inque cutem radices egerat imas.
Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
Sed neque jam palmas, nec pectora nuda gerebam.
Currebam; nec, ut antè, pedes retinebat arena:
Et summâ tollebar humo. Mox acta per auras
Evehor, & data sum comes inculpata Minervæ.
Quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
Crimine Nyctimene nostro successit honori?
IX. An, quæ per totam res est notissima Lesbon,
Non audita tibi est? patrium temerâsse cubile
Nyctemenen? avis illa quidem: sed conscia culpæ
Conspectum, lucemque fugit, tenebrisque pudorem
Celat; & à cunctis expellitur æthere toto.
Talia dicenti, Tibi, ait, revocamina, corvus,
Sint precor ista malo: nos vanum spernimus omen.
Nec cœptum dimittit iter: dominoque jacentem
Cum juvene Hæmonio vidisse Coronida narrat.
Laurea delapsa est audito crimine amantis:
Et pariter vultusque, Deo, plectrumque, colorque
Excidit. Utque animus tumidâ fervebat ab irâ,
Arma assueta capit; flexumque à cornibus arcum
Tendit; & illa suo toties cum pectore juncta

Littus et frustrà defatigor in molli sabulo. Postea precor deos et homines: neque vox mea movit ullum hominem. Virgo tacta est pro virgine, et opem tulit. Porrigebam lacertos ad cœlum: lacerti cœperunt obscurari pennis levibus. Conabar deripere amictum ab humeris; at illa erat pluma, et fixerat radices extremas in cutem. Molibar percutere pectora nuda meis palmis; sed neque habebam palmas neque pectora nuda. Currebam: neque utì priùs sabulum coërcebat pedes: et levabar extremâ terrâ. Continuò vecta per aërem tollor, et sum addita comes illibata Palladi. Quid tamen juvat istud si Nyctimene, facta ales crimine nefando, occupavit nostrum honorem?

IX. *An factum, quod vulgatum est per totam Lesbon, et tibi inauditum? Nyctimenen violâsse lectum paternum? Illa quidem* est *ales: sed conscia criminis vitat omnium conspectum et diem, et tegit pudorem caligine; et fugatur ab omnibus* avibus *toto cœlo. Corvus dicit proferenti talia, Oro ut istæ revocationes sint tibi exitio; nos contemnimus vanum præsagium. Neque desistit ab incepto itinere; et refert domino* Apollini *se vidisse Coronidem cubantem cum juvene Hæmonio. Laurea* corona *excidit deo, audito stupro amantis, atque simul alacritas, et plectrum, et color. Et cùm mens excandesceret irâ turgente, sumit tela consueta, et curvat arcum tensum à cornibus; et illa toties connexa cum pectore suo*

NOTÆ.

577. *Nequicquam*] Quia plùs poterat Neptunus insequendo, quàm Coronis fugiendo.

579. *Virgo*] Minerva perpetuâ gaudens virginitate, virginis Coronidis causâ mota est.

587. *Et summâ*] Jam levior facta est, nec, ut antè, mollis arena cedit pedibus, & gressus retardat.

589. *Diro*] Quia Nyctimene, Nyctæi regis Lesbia filia, patris amore capta, cum eo concubuisse dicitur. Hæc miserante Minervâ, in noctuam mutata est: hinc lucifuga ab avibus, interdiu si prodeat, incessitur.

590. *Nostro*] Quia Minervæ carissima.

591. *Lesbon*] Est Lesbos maris Ægæi insula nobilis, Troadi à meridie opposita. Hodie *Metelin.*

596. *Tibi, ait, revocamina*] Id est, malè tibi sit, quæ me ab incepto itinere revocas.

599. *Coronida*] Larissæam intellige, quam cum Ischye, aut Ischyde concubuisse suprà diximus.

601. *Plectrum*] Quo citharam percutiebat.

603. *Arma*] Arcum, & sagittas.

Indevitato

tato trajecit pectora telo.
ædit gemitum, tractoque à vulnere ferro,
la Puniceo perfudit membra cruore:
it, Potui pœnas tibi, Phœbe, dediſſe:
periſſe priùs. Duo nunc moriemur in unâ.
ıus; & pariter vitam cum ſanguine fudit.
s inane animæ frigus lethale ſecutum eſt.
et, heu! ſero pœnæ crudelis amantem:
quòd audierit, quòd ſic exarſerit, odit.
vem, per quam crimen cauſſamque dolendi
coactus erat: nervumque, arcumque, manumque
cumque manu temeraria tela ſagittas,
ſamque fovet: ſeráque ope vincere fata
r; & medicas exercet inaniter artes.
oſtquam fruſtrà tentata, rogumque parari
& arſuros ſupremis ignibus artus;
'erò gemitus (neque enim cœleſtia tingi
cet lachrymis) alto de corde petitos
Haud aliter, quàm cùm ſpectante juvencâ
ıtis vituli, dextrâ libratus ab aure,
ɔra diſcuſſit claro cava malleus ictu.
ıen ingratos in pectora fudit odores,
it amplexus, injuſtaque juſta peregit;
ılit in cineres labi ſua Phœbus eoſdem
: ſed natum flammis uteroque parentis
:, geminique tulit Chironis in antrum.
temque ſibi non falſæ præmia linguæ
ves albas vetuit conſidere corvum.
Semifer interea divinæ ſtirpis alumno

transverberavit pectora ineluctabili ſagittâ. Coronis *tacta ingemuit et ferro erepto ex vulnere infecit artus niveos ſanguine purpureo: et dixit. Potui ibi pœnas exſolviſſe, ô Apollo; ſed antea fœtum emiſiſſe. Nunc duo cadomus in unâ. Hoc uſque* locuta eſt; *et emiſit pariter vitam cum ſanguine. Frigus mortiferum corripuit corpus vacuum animâ. Heu! ſerò pœnitet amantem ſævæ vindictæ: et ſeſe odio proſequitur, quòd aurem præbuerit, quòd ſic irâ incenſus fuerit. Odio habet alitem, per quam neceſſe fuerat cognoſcere vitium, et cauſam luctûs: et averſatur nervum, et arcum et manum, et cum manu, tela* illa *inconſiderate emiſſa, ſagittas. Et incumbit jacenti, et conatur ſuperare fata auxilio,* jam nimiùm *ſerò, et nequicquam experitur artes medicas. Quæ poſtquam* vidit *incaſſum admota, et videt rogum adornari, et membra flagratura ultimâ flammâ, tum verò emiſit ſuſpiria ducta ex imo corde (neque enim docet vultus cœleſtes irrigari lachrymis.) Non aliter, quàm cùm juvencâ intuente malleus impactus ab aure dextrâ* percuſſoris *tempora depreſſa vituli ſugentis ictu perſonanti. Poſtquam tamen irroravit pectus un-ratis, et amplexus eſt, et abſolvit exequias iniquas: non paſſus eſt Apollo prolem ſuam ineres eoſdem: ſed eximit igni & ventre matris filium, et portavit in ſpeluncam Chiro-*ɔrmæ erat *ambiguæ. Et prohibuit corvum expectantem mercedem linguæ non mendacis ıter candidas volucres.*
:rea ſemiferus Centaurus Æſculapio *alumno divinæ originis*

NOTÆ.

luo] Ipſa cum filio Æſculapio, qui ɪro erat.

Hactenus] Id eſt, pauca dixit, quaſi re volentem vita deſeruerit.

ngratos] Utpote in re tali. Munus ɛ & triſte miniſterium.

uſta] Exequias *injuſtas* vocat, quarum m injuſtumque damnabat autorem.

'atum] *Æſculapium,* quem utero Coıbat.

hironis] Fuit Chiron centaurus, Saturno & Philyre Oceani filiâ ortus, cujus ideo pars ſuperior hominis, poſterior equi dicitur fuiſſe, quòd pater, ne ab uxore Ope, amoribus interveniente cognoſceretur, in equum ſeſe confeſtim mutaverit. Probitate autem, juſtitiâ: medicâ arte, aliiſque fuit inclytus Chiron; quamobrem Achilles juventæ moderator conſtitutus.

633. *Semifer*] *Chiron,* ſemivir & ſemiequus Æſculapii inſtitutor.

Lætus

oblectabatur; et lætus erat honore conjuncto oneri. Ecce nata Centauri adest, humeros habens velatos crinibus rubentibus, quam Nympha Chariclo cùm peperisset olim ad ripam fluvii impetuosi, appellavit Ocyroën. Huic non satis fuit doctam fuisse artes paternas: aperiebat secreta fatorum. Postquam igitur correpta fuit impetu fatidico, et incaluit Deo, quem habebat conditum in corde, intuetur infantem, et inquit, Adolesce infans, salutifer universo mundo: corpora mortalia sæpe debebunt se tibi: Licebit tibi animas sublatas restituere. Postquam etiam id semel inceperis diis repugnantibus, igne avi tui arcebe-ris posse iterum hoc facere: atque ex deo fies corpus inanimum: et deus, qui eras modo corpus: et bis mutabis tua fata. Tu etiam pater amabilis, non jam morti obnoxius, et factus lege natalium ut sis superstes omnibus seculis, tunc optabis posse interire, cùm torqueberis veneno crudelis serpentis admisso per artus vulneratos. Et dii facient te mortalem ex immortali; et tres deæ secabunt tua fila.

Lætus erat; mistoque oneri gaudebat honore.
Ecce venit rutilis humeros protecta capillis
Filia Centauri; quam quondam nympha Chariclo
Fluminis in rapidi ripis enixa, vocavit
Ocyroën. Non hæc artes contenta paternas
Edidicisse fuit: fatorum arcana canebat,
Ergo ubi fatidicos concepit mente furores,
Incaluitque Deo, quem clausum pectore habebat;
Aspicit infantem, totique salutifer orbi
Cresce puer, dixit: tibi se mortalia sæpe
Corpora debebunt: animas tibi reddere ademptas
Fas erit. Idque semel dîs indignantibus ausus,
Posse dare hoc iterum flaminâ prohibebere avitâ:
Eque Deo corpus fies exsangue; Deusque,
Qui modò corpus eras: & bis tua fata novabis.
Tu quoque, care pater, non jam mortalis, & ævis
Omnibus ut maneas, nascendi lege creatus;
Posse mori cupies tum, cùm cruciabere diræ
Sanguine serpentis per saucia membra recepto.
Teque ex æterno patientem numina mortis
Efficient: triplicesque Deæ tua fila resolvent.

NOTÆ.

636. *Chariclo*] Nympha fuit Apollinis, aut Oceani filia, ut alii tradunt, ab illâ diversa, cujus Apollodorus meminit, quæ vatis Tiresiæ mater fuit.

638. *Ocyroën*] Ab eo quòd ad rapidi fluminis ripas nata Græcè nomen habuit: ὠκὺς enim *celer*, & ῥοὴ *fluxus* dicitur.

Ib. *Paternas*] Medicinam, Astronomiam, Musicam.

641. *Deo*] *Afflatu aut spiritu divino correpta est.*

642. *Totique salutifer orbi*] Æsculapius enim adeò præstans in medicinâ fuit, ut etiam Hippolytum ab equis discerptum *Superas revocavit ad auras*, Virgil, propter quod à Jove fulmine fuit extinctus, ac postea deus effectus.

645. *Dîs*] Plutone scilicet querente, & Jove indignante, Hippolytum ab Æsculapio in vitam restitui posse.

646. *Dare hoc*] Mortuum advitam *revocare*.

Ib. *Avita*] Avi jovis fulmine, quo occisus est Æsculapius.

648. *Bis tua*] Primò è matris morientis utero raptus; secundo, ubi à fulminis conflagratione reviviscens divinitatem consecutus est. Vel quia ex deo evasit corpus mortuum, & deinde deus factus est post mortem.

649. *Tu*] Patrem Chironem compellat Ocyroë, cujus exitium prædicit.

652. *Serpentis*] Lernææ hydræ, cujus veneno Herculis sagittæ tinctæ erant, quas aliquando cùm Chiron attractaret, earum una fortuitò in ejus pedem decidit.

653. *Teque*] Cum intolerandos ferre non posset Chiron ex vulnere cruciatus, mori utroque parente immortali immortalis exoptavit; quod cùm impetrâsset, deorum miseratione in cœlum est translatus, ubi Sagittarii nomine signum in zodiaco efficit.

654. *Triplicesque*] *Parcæ*. Tres dicuntur esse, *Clotho*, *Lachesis*, *Atropos*: quarum prima vitæ stamen ducit, & nos in vitam vocat; altera fusum versat, & sortem præfinit; tertia vitæ filum abrumpit. Quâ fabulâ *fatum*, aut quod à deo præfinitum est, intelligitur.

fatis aliquid: suspirat ab imis
ıs, lachrymæque genis labuntur obortæ;
, Prævertunt, inquit, me fata; vetorque
ıui; vocisque meæ præcluditur usus.
ant artes tanti, quæ numinis iram
re mihi. Mallem nescisse futura.
i subduci facies humana videtur:
s herba placet: jam latis currere campis
est: in equam, cognataque corpora vertor.
ıen quare? pater est mihi nempe biformis.
enti pars est extrema querelæ
ı parum: confusaque verba fuêre.
verba quidem, nec equæ sonus ille videtur;
lantis equam: parvoque in tempore certos
nnitus: & brachia movit in herbas.
iti coëunt; & quinos alligat ungues.
cornu levis ungula; crescit & oris,
patium: longæ pars maxima pallæ
:. Utque vagi crines per colla jacebant,
s abiêre jubas: pariterque novata est
ɛ facies. Nomen quoque monstra dedêre.
lebat, opemque tuam frustrà Philyreius
ɛros, 676
, poscebat. Sed nec rescindere magni
is poteras, nec, si rescindere posses,
ɛras: Elin, Messeniaque arva colebas.

Superat aliquid fatis; ducit gemitus exalto corde, & lachrymæ irrumpentes fluunt in genas; atque sic loquitur, Fata me occupant, & prohibeor plura dicere, & usus meæ vocis eripitur. Artes non fuerant tanti, quæ derivaverunt in me iram dei: optarem ignorâsse futura. Jam vultus humanus mihi videtur eripi: jam gramen grata est esca: jam percupio proruere in vastos agros: mutor in equam, & corpora cognata. Quamobrem tamen tota? quandoquidem parens meus est bimembris. Pars ultima querimoniæ Ocyrhoës *ejusmodi proferentis parum audita est, & voces fuerunt confusæ. Mox neque vox humana, neque ille sonus videtur equæ, sed imitantis equam, & post breve tempus emisit hinnitus apertos; & movit armos in gramina. Tunc digiti connectuntur, & levis ungula committit quinos ungues cornu continuo: os quoque augetur, itemque collum; pars potior prolixæ pallæ mutata est: & sicuti capilli sparsi fluebant per colla, mutati sunt in jubas dextras; & vox & facies pariter mutati: prodigium dedit quoque* illi *nomen novum.*

Philyreius ejulabat, & implorabat tuum auxilium, ô Apollo; sed neque poteras mutare a Jovis; neque si posses mutare, tunc aderas: frequentabas Elin, & campos Messenios.

NOTÆ.

ı] Patris intelligo: nam nondum ɔdiaci signum transmutatum iri

vertunt] *Antè me occupant, quàm ictura eram, effari potuerim.*

raxêre] Se ideo credit transformajora, quàm quæ fert sors humtaverit.

ıata] Quia pater mediâ sui parte

tamen quare?] Vellet saltem, si liquâ parte humanam formam rei pater, qui partim homo erat.

æ] Vestimentum est, quo palam ntur.

bra] Metamorphosin dicit Ocyrhoës ipsius nomen mutâsse, cùm postea equa facta *Evippe*, id est, equitatu præstans, dicta sit.

676. *Philyreius*] *Chiron est*, Philyræ ex Saturno filius Ocyrrhoës pater.

677. *Delphice*] Id est, *ô Apollo*; qui à *Delphis*, ubi templum celeberrimum habuit, *Delphicus* appellatur. Fuit verò ille deus medicinæ, cujus appositè hoc in loco meminit poëta, ut ad sequentem ejus fabulam descendat.

679. *Elin*] Est Elis & urbs, & regio Peloponnesi.

Ib. *Messeniaque*] Est Messene urbs Peloponnesi, sicut & Messenia ejusdem regiuncula: ubi Admeti boves pavisse Apollinem dicit poëta.

Illud erat tempus; quo te paſtoria pellis
Texit; onuſque fuit baculum ſilveſtre ſiniſtræ:
Alterius, diſpar ſeptenis fiſtula cannis.
Dumque amor eſt curæ, dum te tua fiſtula mulcet,
Incuſtoditæ Pylios memorantur in agros
Proceſſiſſe boves. Videt has Atlantide Majâ
Natus; & arte ſuâ ſilvis occultat abactas.
Senſerat hoc furtum nemo, niſi notus in illo
Rure ſenex; Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic ſaltus, herboſaque paſcua Nelei,
Nobiliumque greges cuſtos ſervabat equarum.
Hunc timuit, blandâque manu ſeduxit: &, Eia,
Quiſquis es, hoſpes, ait, ſi fortè armenta requiret
Hæc aliquis, vidiſſe nega: neu gratia facto
Nulla rependatur; nitidam cape præmia vaccam:
Et dedit. Acceptâ voces has reddidit hoſpes:
Tutus eas. Lapis iſte priùs tua furta loquatur.
Et lapidem oſtendit. Simulat Jove natus abire.
Mox redit; &, verſà pariter cum voce figurâ,
Ruſtice, vidiſti ſi quas hoc limite, dixit,
Ire boves; fer opem: furtoque ſilentia deme.
Juncta ſuo pretium dabitur tibi fœmina tauro.
At ſenior, poſtquam merces geminata, ſub illis
Montibus, inquit, erunt. Et erant ſub montibus
illis.

Illud erat tempus, quo pellis paſtoria te veſtivit, & baculus ſilveſtris fuit geſtamen lævæ manus, *alterius, fiſtula inæqualis ſeptem* compacta *arundinibus. Et dum amor te ſollicitat; dum tua fiſtula te oblectat, vaccæ inobſervatæ dicuntur abiiſſe in campos Pylios. Filius Maiæ Atlante ſatæ has aſpexit, & in nemus abductas fraude ſuâ abſcondit. Nullus adverterat hoc furtum, præter ſenem cognitum in illo agro. Omnes vicini* illum *appellabant Battum. Hic paſtor cuſtodiebat ſaltus & paſcua graminea, & armenta præſtantiſſimarum equarum Nelei. Metuit hunc* Mercurius, *& ſeorſum prehendit molli manu; &, Eia inquit, quiſquis es, amice, ſi forſitan aliquis quærat iſtos greges, dic te non advertiſſe: & ne nullum præmium detur* tibi pro hoc *ſervitio, accipe in mercedem bovem ſplendidam: Atque obtulit. Amicus acceptâ* bove *retulit has voces. Diſcedas ſecurus: iſtud ſaxum priùs proferat tuam fraudem. Et ſaxum indicat. Mercurius ſe fingit diſcedenti, & ſtatim revertitur, & mutatâ formâ ſimul cum voce; Ruſtice, inquit, ſi adverti[ſti] quaſdam vaccas diſcedentes ex iſtis regionibus, adjuva, & ne preme furtum ſilentio. Merces tibi exhibebitur vacca cum ſuo tauro. At ſenex, poſtquam præmium duplo auctum, Erunt, ait, ſub illis collibus: & erant ſub illis collibus.*

NOTÆ.

680. *Paſtoria pellis*] Ideo volunt poëtæ cœlo exul fuiſſe Apollinem, & ad paſcendos Admeti greges compulſum fuiſſe, quòd ut Æſculapii filii, à Jove fulmine peremti, necem ulciſceretur, Cyclopas fulminum fabricatores ad unum ſagittis confixiſſet; quâ re offenſus Jupiter ipſum divinitate ſpoliavit.

684. *Pylios*] Tres ſunt in Peloponneſo urbes, quibus nomen *Pylus*, *Eliaca* una in Elide, altera *Meſſeniaca* in Meſſeniâ, & tertia inter duas, Neſtoris patria, de quâ hîc agitur.

686. *Natus*] *Mercurium* dicit, qui Jovem & Maiam Atlantis filiam, parentes habuit.

Ib. *Arte ſuâ*] Id eſt, furto; quia Mercurius furum deus, quem laudat Horatius,

Callidum, quicquid placuit, jocoſo
Condere furto.

Ib. *Abactas*] Buculas 12, boves 100, taurumque armenti virum abegiſſe Mercurium refert Ant. Liberalis Met. 23.

689. *Nelei*] Qui pater fuit Neſtoris, rex Pyli.

690. *Nobilium*] Palmis in certaminibus: vel communiter *nobilium*, ſenſu quo Horatius

Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus———

691. *Timuit*] Ne furtum indicaret.

699. *Limite*] Pylios à Meſſeniis diſterminante.

702. *Geminata*] Quia prius unam vaccam duntaxat dederat Mercurius; jam alienâ indutus formâ taurum cum vaccâ pollicetur.

703. *Et erant*] Alluſum volunt ad Battum quendam ineptum poëtam, qui in ſuis verſibus eadem identem iterare ſolebat. Battum eadem verba titubanter repetentem deridet iidem Mercurius. Vide Eraſmi Adag. Βαττολογια.

Inde (fide majus) glebæ cœpêre moveri:
Primaque de sulcis acies apparuit hastæ.
Tegmina mox capitum picto nutantia cono:
Mox humeri, pectusque, onerataque brachia telis
Existunt: crescitque seges clypeata virorum.
Sic, ubi tolluntur festis aulæa theatris,
Surgere signa solent; primumque ostendere vultum;
Cætera paullatim: placidoque educta tenore
Tota patent; imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat.
Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat; nec te civilibus insere bellis.
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Cominus ense ferit: jaculo cadit eminus ipse.
Hic quoque, qui letho dederat, non longius illo
Vivit, & exspirat, modò quas acceperat, auras.
Exemploque pari furit omnis turba: suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
Jamque brevis spatium vitæ sortita juventus
Sanguineam trepido plangebant pectore matrem;
Quinque superstitibus: quorum fuit unus Echion.
Is sua jecit humi monitu Tritonidis arma;
Fraternæque fidem pacis petiitque, deditque.
Hos operis comites habuit Sidonius hospes;
Cùm posuit jussam Phœbæis sortibus urbem.

Postea (incredibile) glebæ cœperunt agitari; et mucro lanceæ primus prodiit ex sulcis: mox galeæ nutantes picto apice; mox humeri, et pectus, et lacerti instructi armis apparent, et seges scutata virorum augetur. Eo modo imagines consueverunt prodire, cùm vela picturata theatri tolluntur festis diebus, atque primò exhibere faciem; reliqua paulatim, donec æquabili motu surgentia tota signa se ostendant, et statuant pedes in extremam aream. Cadmus tremefactus repentino hoste parabat arma sumere: Ne sume, vociferatur unus de populo, quem terra produxerat; nec te immisce bellis civilibus. Atque ita cùm dixerat, percutit cominus duro gladio unum de fratribus terrâ genitis: ipse procumbit spiculo eminus misso. Hic quoque, qui interfecerat, non diutius vitam profert, et emittit spiritum quem paulò antè hauserat. Atque tota turba furit simili exemplo; et fratres repentini pereuntur suo bello per plagas reciprocas. Jamque adolescentes, nacti exiguum tempus vitæ, verberabant terram *matrem cruentam trepido pectore, quinque* solùm *restantibus; quorum unus fuit Echion. Ille in terram abjecit sua arma jussu Minervæ, & poposcit, et dedit fidem pacis fraternæ. Hospes Sidonius habuit hos socios laboris, cùm statuit urbem præstitutam oraculo Apollinis.*

NOTÆ.

108. *Cono*] A coni formâ ita appellatur galeæ apex, ubi variis coloribus pennæ, struthiocamelo præsertim deceptæ, apponi solent.

111. *Sic ubi, &c.*] Ut hæc viris è terrâ surgentibus respondeant, cogitandum est aulæa circumvoluta & plicata lentè evolvi atque in theatri parietes attolli; ita intextæ illis imagines paullatim se spectatoribus ostendunt.

Ib. *Aulæa*] Quibus theatra per ludorum tempus ornantur.

112. *Signa*] Intellige imagines in aulæis pictas.

116. *Unus*] Dicunt alii, Minervæ consilio, lapides aut lapidem inter eos conjecisse Cadmum, qui à se invicem feriri existimantes, statim inter se pugnam inierunt. Cadmus fertur ex Phœniciâ primus advexisse litteras in Græciam, unde Erasmus serpentinos dentes interpretatur litteras, quibus digladiantur inter se conficiuntque se invicem seditiosi è litteratis.

123. *Subiti*] Id est, qui ex terrâ subitò nati erant, & subitò iterum perierunt.

125. *Trepido plangebant pectore matrem*] Id est, in terram palpitantes jacuerunt.

126. *Echion*] Quatuor alios, Udæum, Ohthonium, Hyperenorum, & Pelorem nominat Apollodorus.

129. *Sidonius hospes*] *Cadmus* Phœnix. Nam Sidon urbs est Phœniciæ.

130. *Jussam Phœbæis*] Apollinis oraculo monitus erat Cadmus Thebas condere.

II. Jam

Obstupuit formâ Jove natus: & æthere pendens
Non secùs exarsit, quàm cùm Balearica plumbum
Funda jacit: volat illud, & incandescit eundo:
Et quos non habuit, sub nubibus invenit, ignes.
Vertit iter: cœloque petit diversa relicto:
Nec se dissimulat: tanta est fiducia formæ.
Quæ quanquam justa est; curâ tamen adjuvat illam:
Permulcetque comas, chlamydemq; ut pendeat aptè,
Collocat: ut limbus, totumque appareat aurum:
Ut teres in dextrâ, quâ somnos ducit & arcet,
Virga sit: ut tersis niteant talaria plantis.
Pars secreta domûs ebore & testudine cultos
Tres habuit thalamos; quorum tu, Pandroso, dextrum,
Aglauros lævum, medium possederat Herse.
Quæ tenuit lævum, venientem prima notavit
Mercurium: nomenque Dei scitarier ausa est,
Et caussam adventûs. Cui sic respondit Atlantis
Pleïonesque nepos: Ego sum, qui jussa per auras
Verba patris porto. Pater est mihi Jupiter ipse.
Nec fingam caussas. Tu tantum fida sorori
Esse velis, prolisque meæ matertera dici.
Herse caussa viæ: Faveas oramus amanti.
Adspicit hunc oculis iisdem, quibus abdita nuper

Filius Jovis Mercurius attonitus est specie: & libratus in aëre non aliter incaluit, quàm cùm funda Balearica emittit glandem: Illa volat, & incalescit motu: & reperit in aëre calorem quem priùs *non habuit. Flectit viam, & remota* loca *petit cœlo relicto, neque se celat: tanta est confidentia suæ elegantiæ. Quæ* fiducia *quamvis non iniqua est, illam tamen* elegantiam suam *auget curâ: & pectit capillos: & accommodat chlamydem ut bene fluat; ut fimbria & totum aurum emineat; ut baculus, quo allicit & subducit soporem, sit expolitus in manu; ut talaria splendeant in pedibus nitidis. Penetralia domûs habuerunt tria cubicula ornata ebore & testudine, quorum tu, Pandroso, dextrum, Aglauros tenebat sinistrum, Herse medium. Quæ habuit sinistrum observavit prior Mercurium accedentem; neque verita est requirere nomen dei, & caussam accessûs: cui nepos Atlantis & Pleïones talia reddit; Ego sum qui fero mandata patris per aërem. Ipse Jupiter est meus pater. Neque dissimulabo caussas adventûs. Tu modò fidelis esse velis sorori, & appellari matertera meæ progeniei. Herse* est *causa itineris: precamur indulgeas amanti. Intuetur hunc iisdem oculis, quibus nuper latens*

NOTÆ.

727. *Balearica*] Sunt Baleares insulæ sub Hispaniâ, hodie *Majorcæ & Minorcæ* nomine, quorum incolæ olim peritissimi funditores; quare etiam *Baleares* Græcâ etymologiâ dicti.

Ib. *Plumbum*] Aut ex eo pilam seu glandem factam, quam fervore motûs liquescere quoque hyperbolicè admodum scripsit Virgilius.

732. *Curâ*] Compositis omnibus quæ formam adjuvare possent.

733. *Chlamydem*] Est chlamys vestimentum quod thoraci, ornatûs causâ superinduebatur.

737. *Pars secreta*] Cecropis domûs eam partem describit, quâ erant ejus filiarum thalami.

Ib. *Testudine*] Testudinum crustis, seu squamis ornabantur etiam thalami.

738. *Pandroso*] Tres habuisse filias Cecropem testatur etiam Apollodorus, qui pariter eas Pandroson, Aglauron, & Hersen nominat.

739. *Aglauros*] Aliis meliùs videtur, ut sic uti Pandrosos & Herse à rore apud Græcos nomen habuerint, Agraulos ab agris pariter suum obtinuerit. *Agraulos* enim, non Aglauros, ab Antigono scribitur.

743. *Pleïonesque*] Quæ Pleïone Atlantis uxor, Maiæ mater fuit, ex quâ Maiâ natus Mercurius.

Ib. *Jussa per*] Mercurius, inquit Arnobius quasi quidem Medicurrius dictus; quòd inter loquentes duos media currat & reciproca oratio. Sed, nisi Græca etymologia est, Mercurius à mercibus dictus.

748. *Iisdem*] Id est, insidiis.

t Aglauros flavæ ſecreta Minervæ:
: miniſterio magni ſibi ponderis aurum
ıt. Interea tectis excedere cogit.
ad hanc torvi Dea bellica luminis orbem,
:o penitùs traxit ſuſpiria motu,
iter pectus, poſitamque in pectore forti
concuteret. Subit, hanc arcana profanâ
ſſe manu tum, cùm ſine matre creatam
colæ ſtirpem contra data fœdera vidit:
:amque Deo fore jam, gratamque ſorori:
m ſumto, quod avara popoſcerit, auro.
ıs Invidiæ nigro ſquallentia tabo
petit. Domus eſt imis in vallibus antri
, ſole carens, non ulli pervia vento,
, & ignavi pleniſſima frigoris: & quæ
acet ſemper, caligine ſemper abundet.
bi pervenit belli metuenda virago;
tit ante domum (neque enim ſuccedere tectis
bet) & poſtes extremâ cuſpide pulſat.
ſſæ patuêre fores. Videt intus edentem
as carnes, vitiorum alimenta ſuorum,
ım: visâque oculos avertit. At illa
humo pigrâ, ſemeſarumque relinquit

Aglauros aſpexerat myſteria flavicomæ Palladis; & petit ſibi pro officio hoc aurum magni ponderis: interea cogit exire domo. Dea belli infenſis oculis hanc intuetur, & ex alto duxit gemitus tanto impetu, ut percelleret pariter pectus & loricam ſtrenuo pectori adhærentem. Meminit hanc tum violâſſe manu impiâ ſecreta, cùm aſpexit ſobolem Lemnicolæ, natam ſine matre, contra fidem datam; meminit *etiam fore jam acceptam deo, & acceptam ſorori, & opulentam auro recepto, quod avara petierit. Continuò it domum Invidiæ madidam atrâ ſanie. Domus latet in ultimo ſeceſſu ſpeluncæ, ſole carens, nullâ aurâ recreanda, lugubris, & refertiſſima pigri frigoris, & quæ ſemper deſtituta ſit igne, ſemper ſit tenebris obſita. Poſtquam illuc acceſſit tremenda virago belli, ſubſtitit ante domum* *im licet* illi *ſubire eam) & concutit poſtes extremâ* parte *cuſpidis. Janua percuſſa aperta t intus Invidiam devorantem carnes vipereas, eſcam ſuæ feritatis, & dimovet oculos à : illa tollitur humo torpente, & relinquit ſemeſorum*

NOTÆ.

ecreta] *Erichthonium* nempe, de quo

Miniſterio] Si illa Mercurio in ejus faveret.

Torvi] Quod iræ indicium.

Ægida] Fuit *Ægis* lorica, ſeu potiùs ıt clypeus Jovis & Minervæ, deinde atque etiam nonnunquam heroum, i ex capræ Amaltheæ pelle ſibi Jupiıs coriis ſeu pellibus alii ſibi paraveıus deinde æs aditum. A caprâ ila ortum quæ Græcis αἴξ dicta. De Ægide, quam Vulcani juſſu fabriclopes, ita Virgilius:

que horrificam turbatæ Palladis arma,
ı ſquamis ſerpentum, auroque polibant;
ſque angues, ipſamque in pectore divæ
ı, deſecto vertentem lumina collo.

Ib. *Concuteret*] Quare bellum indicere, & terrorem incutere credebatur.

757. *Lemnicolæ*] *Erichthonium* filium Vulcani, qui, ob deformitatem, è cœlo in *Lemnon* Ægæi maris inſulam Septentrionalem præcipitatus, ibi etiam ferrariam exercuit.

Ib. *Contra*] Prohibuerat enim Minerva, ne ciſtulam, quâ Erichthonium Vulcano fatum incluſerat, Cecropis filiæ aperirent.

758. *Gratam fore deo*] *Mercurio*, cujus moribus illa faveret; quam tamen, utpote impiam, felicem eſſe non oportebat.

760. *Invidiæ*] Furiarum furiæ, potiùs quàm deæ, cujus operâ tamen Pallas utitur.

765. *Belli virago*) *Pallas* dea belli.

766. *Neque enim*] Nulli Invidiæ peſtifero afflatui obnoxia eſſe poteſt, Jovis ex cerebro nata, dea ſapientiæ.

771. *Pigrâ*] Quam ſol nullus, ars nulla mulceat, quæ verò pigritiam inſuper Invidiæ foveat.

ſic frigus mortiferum pedetentim corripuit pectus, & obſtruxit meatus vitales, & reſpirationem. Neque tentavit fari, neque, ſi tentâſſet, haberet tranſitum vocis: ſilex jam habebat colla, & os diriguerat, & erat ſtatua exanimata. Neque petra erat candida. Suus animus invidus illam inquinaverat.

XIII. *Poſtquam filius Atlantis eo modo ultus eſt verba & animum impium, deſerit terras appellatas à Minervâ & intrat cœlum alis motis. Pater* Jupiter *eum ſeorſum prehendit, neque aperuit cauſſam amoris, Fili, inquit, fidelis miniſter mandatorum meorum, feſtina, & velox deſcende motu aſſueto: & ito in eam terram, quæ aſpicit tuam matrem ſita à parte lævâ (incolæ appellant Sidonidem) & age ad littus gregem regium quem cernis paſci procul herbâ montanâ. Locutus eſt;* & ita *juvenci abacti ex monte eunt ad littora præſcripta, ubi filia magni regis conſueverat ſe oblectare ſtipata puellis Tyriis. Majeſtas & amor non bene congruunt, nec conſiſtunt in uno loco. Ille pater & rex ſuperûm, cui dextra triſidis*

Sic lethalis hyems paullatim in pectora venit:
Vitaleſque vias, & reſpiramina clauſit.
Nec conata loqui eſt; nec, ſi conata fuiſſet,
Vocis haberet iter. Saxum jam colla tenebat;
Oraque duruerant, ſignumque exſangue ſedebat.
Nec lapis albus erat. Sua mens infecerat illam.

XIII. Has ubi verborum pœnas mentiſque profanæ
Cepit Atlantiades; dictas à Pallade terras
Linquit, & ingreditur jactatis æthera pennis.
Sevocat hunc genitor, nec cauſſam faſſus amoris,
Fide miniſter, ait, juſſorum nate meorum,
Pelle moram, ſolitoque celer delabere curſu:
Quæque tuam matrem tellus à parte ſiniſtrâ
Suſpicit (indigenæ Sidonida nomine dicunt)
Hanc pete: quodque procul montano gramine paſci
Armentum regale vides ad littora verte.
Dixit; & expulſi jamdudum monte juvenci
Littora juſſa petunt: ubi magni filia regis
Ludere virginibus Tyriis comitata ſolebat.
Non bene conveniunt, nec in unâ ſede morantur,
Majeſtas & amor: ſceptri gravitate relictâ,
Ille pater rectorque Deûm; cui dextra triſulcis

NOTÆ.

827. *Lethalis hyems*] *Mortiferum frigus.*

828. *Reſpiramina*] *Pulmonis reſpirationes.*

831. *Signum*] *Statua ſine ſanguine.* In ſtatuam namque lapideam Aglauros fuit converſa. Scripſit verò Pauſanias, Aglauron & Herſen, quæ ciſtam, ſibi, & Pandroſo à Minervâ concreditam, reſignâſſent, viſo Erichthonio, furiis agitatas ſeſe ex arce præcipites dediſſe: quod de unâ ſaltem, in Diris adverſus Ibin, comprobare videtur poëta.

.832. *Nec lapis albus*] Dicit eam ob nigrum invidi animi venenum cùm in ſaxum mutaretur, eundem retinuiſſe colorem.

834. *Dictas à Pallade*] Antè diximus Pallada ſeu Minervam, Neptuno victo, qui cum ipsâ diſceptaverat, uter novæ civitati nomen daret, cùm munus præſtantius oleam, quàm Neptuni equum contuliſſet, Athenis nomen ſuum dediſſe: Ipſa enim 'Αθήνη dicitur.

839. *Quæque tuam*] Poëta non disertè dicit *Phœnices ſuſpicere Pleïades à ſiniſtrâ parte* (quamquam & hoc defendi utcumque potuit) ſed potiùs *ſitos ex ſiniſtrâ parte reſpectu Pleïadum & inde illas ſuſpicere.* Maia autem Mercurii mater una eſt Pleïadum.

840. *Sidonida*] Fuit Sidon antiquiſſima & celeberrima Phœniciæ civitas ad maris Mediterranei oram orientalem; à quâ *Sidonis* patronymicum, quod hîc pro terrâ Sidoniâ ponitur.

842. *Regale*] *Agenoris* Phœnicum regis, Beli filii.

844. *Filia*] *Europa* eſt Agenoris filia.

845. *Tyriis*] Tyro antiquiſſimâ & Sidonis vicinâ urbe oriundis.

860. *Non bene conveniunt*] Antè emollit poëta quod ridiculum eſt in Jovis fabulâ, quàm illud exponat.

Ignibus armata eſt, qui nutu concutit orbem;
Induitur tauri faciem: miſtuſque juvencis
Mugit, & in teneris formoſus obambulat herbis.
Quippe color nivis eſt; quam nec veſtigia duri
Calcavêre pedis, nec ſolvit aquaticus Auſter.
Colla toris extant: armis palearia pendent:
Cornua parva quidem; ſed quæ contendere poſſis
Facta manu, purâque magìs perlucida gemmâ.
Nullæ in fronte minæ; nec formidabile lumen:
Pacem vultus habet. Miratur Agenore nata,
Quòd tam formoſus, quòd prælia nulla minetur.
Sed, quamvis mitem, metuit contingere primò.
Mox adit: & flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans; &, dum veniat ſperata voluptas,
Oſcula dat manibus. Vix ah, vix cætera differt.
Et nunc alludit, viridique exſultat in herbâ:
Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis.
Paullatímque metu demto, modò pectora præbet
Virgineâ plaudenda manu; modò cornua ſertis
Impedienda novis. Auſa eſt quoque regia virgo,
Neſcia quem premeret, tergo conſidere tauri.
Cùm Deus à terrâ ſiccoque à littore, ſenſim
Falſa pedum primis veſtigia ponit in undis.
Inde abit ulteriùs, mediique per æquora ponti
Fert prædam. Pavet hæc: littuſque ablata relictum
Reſpicit: & dextrâ cornu tenet; altera dorſo
Impoſita eſt: tremulæ ſinuantur flamine veſtes.

flammis instructa eſt, qui agitat mundum nutu; depoſito ſceptri pondere, ſumit vultum tauri, & immiſtus juvencis mugit, & pulcher oberrat in teneris graminibus. Scilicet illi color eſt nivis, quam neque planta duri pedis preſſit, neque notus humidus liquefecit. Colla eminent pulpis: palearia pendent humeris: cornua parva equidem, ſed quæ poſſis aſſerere manu fabri facta, & ſplendidiora nitidâ gemma. Nullæ minæ in fronte, neque oculi terribiles; facies eſt pacifica. Filia Agenoris admiratur quòd tam pulcher ſit, quòd nullas pugnas intentet. Sed quamquam docilem, timet primò tangere; mox accedit, & admovit flores ori niveo. Amans lætatur, & deoſculatur manus, donec gaudium expectatum veniat: ægrè, ab ægrè prorogat cætera. Et modò alludit, & ſalit in virenti gramine: modò demittit latus candidum in ſabulo nigricante. Et timore paullatim ſublato, nunc dat pectus mulcendum manu virgineâ, nunc cornua implicanda novis ſertis. Puella regia auſa eſt quoque inſidere dorſo tauri, ignorans quem premeret: cùm deus immittit paullatim fictas plantas pedum à terrâ & littore ſicco in primas aquas. Inde ſeſe promovet ulteriùs, & fert rapinam per æquora medii maris. Hæc timet, & abrepta oculos vertit ad littus relictum; & dextrâ apprehendit cornu, altera eſt affixa tergo; amictus fluctantes ventro corrugantur.

NOTÆ.

850. *Tauri faciem*] Herodotus in ipſo hiſtoriæ ſuæ limine refert Græcos quoſdam, Crecenſes poſtea nominat, raptam Io ulturos, navigâſſe in Phœniciam; inde inter alias Europam regis Agenoris filiam rapuiſſe. Navis inſigne fuit *Taurus*; vel ut alii ferunt, dux prædonum *Taurus*, anſam dederunt fabulæ Europæ à Jove Tauro raptæ. Sed vide Seldeni Syntagma de Diîs Syris, II. cap. 15.

854. *Toris*] Eo nomine eminentiores intellige muſculorum partes, quæ vires & naturæ robur indicant, in tauri collo maximè laudatum.

Ib. *Palearia*] Pelles ſunt ex boum collo pendentes, quæ, quò amplæ magis & ad genua productæ, eò pulchriores ſunt.

855. *Sed quæ*] Nempe ita pulchra ſunt, ut diceres arte elaborata eſſe & polita.

863. *Oſcula dat*] Amanti pariter & tauro iſtud conveniunt.

867. *Plaudenda*] *Leviter percutiendo mulcenda:* nam eo modo equos & alia bruta manſuefacimus.

871. *Falſa*] Quia tauri videbantur eſſe, Jovis erant.

LIBER III.

ARGUMENTUM.

HIC Agenor Cadmum jubet filiam amissam investigare. Quod dum ille facit, è dentibus draconis occisi in terrâ satis enascuntur homines; cum quibus ille deinde Thebas condidit. Huic primum valde luctuosa fuit nepotis Actæonis in cervum mutati dilaceratio: quamvis Junoni grata fuerit, quæ Semelen pellicem oderat. Ideoque ad ipsam sub facie Beroës nutricis accedens, mortem illi procuravit. Paulò post Jupiter cum Junone disputans, utra Venus esset suavior, Tiresiam adhibet arbitrum: quandoquidem sexum utrumque fuerat expertus. Is, latâ contra Junonem sententiâ, ab illâ quidem visu privatus, à Jove autem vaticinandi scientiam consecutus est. Primum autem ejus oraculum in Narcisso comprobatum fuit: qui cùm puellas omnes, inter quas & Echo præ amoris impatientiâ in vocem fuerat conversa, contempsisset: sui ipsius denique amore contabescens, in florem mutatus est. Pentheus tamen vatem hunc irridebat, quamquam & ipsi vera prædixerat. Nam cùm Bacchi celebrarentur Orgia, ille famulum quendam sacrorum, postquam nautas in pisces fuisse transformatos ab eo intellexerat, in vincula conjecit: & inde à Bacchis fuit discerptus. Id quod magnam apud omnes fidem sacris conciliavit.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER III.

JAMQUE Deus, positâ fallacis imagine tauri,
Se confessus erat; Dictæaque rura tenebat;
Cùm pater ignarus Cadmo perquirere raptam
Imperat: & pœnam, si non invenerit, addit
Exilium, facto pius & sceleratus eodem.
Orbe pererrato (quis enim deprêndere possit
Furta Jovis?) profugus patriamque iramq; parentis
Vitat Agenorides: Phœbique oracula supplex
Consulit: &, quæ sit tellus habitanda, requirit.
Bos tibi, Phœbus ait, solis occurret in arvis,
Nullum passa jugum, curvique immunis aratri.
Hâc duce carpe vias: &, quâ requieverit herbâ,
Mœnia fac condas: Bœotiaque illa vocato.
Vix bene Castalio Cadmus descenderat antro:
Incustoditam lentè videt ire juvencam,
Nullum servitii signum cervice gerentem.
Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu;

INTERPRETATIO.

Jamque Deus se Jovem esse manifestaverat, depositâ specie ficti tauri, & erat in agris Dictæis; cùm pater nesciens filiam à Jove surreptam, *jubet Cadmum perquirere ablatam, & pro supplicio minatur* illi *exilium, nisi reperiat, pius & scelestus eodem facinore. Filius Agenoris, postquam frustrà omnes terras lustrâsset (quis enim possit detegere furta Jovis?) exul fugit patriam, & iram patris; & supplex consilium petit ab oraculo Apollinis, & exquirit quæ terra sit* sibi *incolenda. Bos, inquit, nullum jugum passa, & libera ab aratro curvo, ibit tibi obviàm in campis desertis. Eâ indice sequere iter; & quo gramine procubuerit, fac ponas muros; & illos appellato Bœotios. Vix dum Cadmus digressus erat speluncâ Castaliâ, cernit juvencam absque custode lentè incedere, nullum habentem indicium servitii in collo. Subsequitur, & insistit vestigiis suspenso passu;*

NOTÆ.

2. *Dictæa*] *Cretam* insulam, in quâ mons Dicte.

3 *Cadmo*] Qui Europæ frater, Agenoris fuit filius. Cæterùm non Cadmo tantùm, sed Phœnici, qui in Africam profectus, ubi Pœnis nomen dedit, & Cilici, à quo Cilices, sororis investigandæ curam Agenor demandavit. Hygin. Fab. 178.

5. *Facto pius*] Pius erga filiam, sceleratus ergo filios.

11. *Immunis*] Expers, quæ nunquam traxerat aratrum; ἄζυγος.

13. *Bœotiaque*] Bœotia, ita dicta vel ἀπὸ τῆς βόος, vel à *Bœoto* Neptuni & Arnes filio. Quidam etiam Thebes à *Thebe* (quæ linguâ Syriâ *bovem* significat) dici volunt.

14. *Castalio*] Id est, Delphis, ubi erant Apollinis oracula. Nam fons est & mons Castalius inter Delphos & Parnassum, ad cujus Parnassi radices urbs Delphi posita. Adeóque hic metonymia est adjuncti.

17. *Presso gressu*] Represso & tardo, ne anteiret vaccam.

Auctoremque viæ Phœbum taciturnus adorat.
Jam vada Cephiſi, Panopeſque evaſerat arva:
Bos ſtetit; &, tollens ſpatioſam cornibus altis
Ad cœlum frontem, mugitibus impulit auras.
Atque ita, reſpiciens comites ſua terga ſequentes,
Procubuit, teneràque latus ſubmiſit in herbâ:
Cadmus agit grates; peregrinæque oſcula terræ
Figit; & ignotos montes, agroſque ſalutat.
Sacra Jovi facturus erat: jubet ire miniſtros,
Et petere è vivis libandas fontibus undas.
Silva vetus ſtabat, nullâ violata ſecuri;
Eſt ſpecus in medio virgis ac vimine denſus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum;
Uberibus fœcundus aquis. Hoc conditus antro
Martius anguis erat, criſtis præſignis & auro.
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno:
Treſque vibrant linguæ: triplici ſtant ordine dentes.
Quem poſtquam Tyriâ lucum de gente profecti
Infauſto tetigere gradu; demiſſaque in undas
Urna dedit ſonitum; longo caput extulit antro
Cæruleus ſerpens: horrendaque ſibila miſit.
Effluxère urnæ manibus: ſanguiſque relinquit
Corpus, & attonitos ſubitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus ſquamoſos nexibus orbes
Torquet, & immenſos ſaltu ſinuatur in arcus:
Ac mediâ plûs parte leves erectus in auras
Deſpicit omne nemus: tantoque eſt corpore, quanto,
Si totum ſpectes, geminas qui ſeparat Arctos.

& tacitus veneratur Apollinem, quo authore iter hoc ſuſcepit. Jam prætericrat vada Cephiſi, & campos Panopes: juvenca conſtitit, & erigens ad cœlum caput vaſtum productis cornibus concuſſit aërem mugitibus. Atque ita, oculos convertens ad comites legentes ſua veſtigia, in terram ſe demiſit, & poſuit latus in molli gramine. Cadmus agit gratias Apollini, *& deoſculatur terram ignotam, & ſalutem dicit campis & montibus incognitis. Volebat ſacra facere Jovi: imperat famulis diſcedere, & haurire ex vivis fontibus aquas libandas. Vetus lucus erat, ſecuri intactus. Eſt antrum in medio obſitum virgis ac vimine, efficiens depreſſam camerum junctura lapidum, abundans aquis multis. Serpens Martius conſpicuus criſtis & auro latebat in eo ſpecu. Oculi radiant igne: totum corpus turgeſcit tabo: & tres linguæ micant; dentes cohærent triplici ordine. Quam ſilvam poſtquam digreſſi ex natione Tyriâ tetigerunt infelici paſſu, & ſitula projecta in aquam fecit ſtrepitum, anguis cæruleus emiſit caput profundâ ſpeluncâ, & ſibila emiſit terribilia. Situlæ exciderunt manibus & ſanguis deſtituit corpus, & horror repentinus ſubiit membra ſtupentia. Iſte ducit ſpiras ſquameas nodis flexilibus, & curvatur in ſinus immenſos; & ſublatus plùs parte mediâ in tenuem aërem ex alto aſpicit totam ſilvam; & eſt tanto corpore, quantò* Serpens *qui dividit duas urſas, ſi totum* ſimul *aſpicere poſſis.*

NOTÆ.

19. *Cephiſi*] Bœotiæ eſt fluvius ex Parnaſſo fluens.

Ib. *Panopes*] Urbs Phocidis.

22. *Comites*] Cadmum cum ſociis, qui bovis veſtigiis inſtitere.

27. *Petere è vivis*] Abeſſe à ſacrificiis aqua non poteſt.

31. *Uberibus*] Fontem vocaverunt Direen per anticipationem, cùm multò pòſt in fontem Dircen mutata fuerit Dirce Lyci Thebarum regis uxor.

32. *Martius anguis*] Marti dicatus ac bellicoſus, Martis filius, ut quibuſdam placuit, nomine *Dercyllus*. Ut eſt videre in comment. Euripidis in Phœniſſ.

34. *Vibrant*] Neutraliter; id eſt, celerrimè moventur: tantâ enim celeritate plicatilem linguam ſerpens vibrat, ut triplex eſſe videatur; quam fortè & revera trifidem fingit.

35. *Tyriâ*] Phœnices, Cadmi ſocii; Tyrus enim & Sidon urbes fuerunt vicinæ, quæ à ſcriptoribus ita conjunguntur, ut prope in multis confundantur.

41. *Ille volubilibus*] Id eſt, corpus in nodos aut ſpiras fingit; caudâ orbes deſcribit: Qui ſerpentum mos eſt.

44. *Tantoque*] Tam magno erat ille ſerpens, quantus eſt is, qui inter duas Urſas in cœlo ſpectatur. Eſt autem tantus, ut fluvius eſſe videatur; ut Virg. ſcribit.

Nec

Nec mora: Phœnicas (sive illi tela parabant,
Sive fugam; sive ipse timor prohibebat utrumque)
Occupat; hos morsu, longis complexibus illos;
Hos necat afflatos funesti tabe veneni.
Fecerat exiguas jam Sol altissimus umbras;
Quæ mora sit sociis miratur Agenore natus;
Vestigatque viros. Tegimen direpta leoni
Pellis erat: telum splendenti lancea ferro,
Et jaculum: teloque animus præstantior omni.
Ut nemus intravit, lethataque corpora vidit,
Victoremque supra spatiosi corporis hostem
Tristia sanguineâ lambentem vulnera linguâ;
Aut ultor vestræ, fidissima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero. Dixit: dextrâque molarem
Sustulit: & magnum magno conamine misit.
Illius impulsu cum turribus ardua celsis
Mœnia mota forent: serpens sine vulnere mansit.
Loricæque modo squamis defensus, & atræ
Duritiâ pellis, validos cute reppulit ictus.
At non duritiâ jaculum quoque vincit eâdem,
Quod medio lentæ fixum curvamine spinæ
Constitit: & toto descendit in ilia ferro.
Ille, dolore ferox, caput in sua terga retorsit:
Vulneraque adspexit, fixumque hastile momordit.
Idque, ubi vi multâ partem labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit: ferrum tamen ossibus hæret.
Tum verò; postquam solitas accessit ad iras
Plaga recens, plenis tumuerunt guttura venis:
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus:
Terraque rasa sonat squamis; quique halitus exit
Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
Ipse modò immensum spiris facientibus orbem
Cingitur: interdum longâ trabe rectior exit.

Nec mora, (seu Phœnices ad arma se accingebant, seu ad fugam, seu ipse metus impediebat utrumque,) serpens illos invadit, hos morsu, alios longâ corporis implicatione: alios perimit afflatos sanie mortiferi veneni. Jam sol sublimis sparserat umbras parvas; filius Agenoris stupet quæ sit cunctatio comitum, & quærit viros. Pellis detracta leoni erat ei amictus, arma erant lancea ferro radiante, & jaculum, & virtus fortior omnibus armis. Postquam lucum subiit, & spectavit corpora letho data, & hostem vastæ molis victorem insistentem, & lambentem funestas plagas linguâ cruentâ; Aut, inquit, ô carissima pectora, ero vindex, aut comes vestræ mortis. Ablocuti; & dextrâ corripit saxum ingens, & jacit summo nisu. Muri alti cum sublimibus turribus illius impetu essent concussi; anguis perstitit invulneratus; & protectus squamis, tanquam thorace, & rigore cutis removit à se graves ictus. At non superat quoque spiculum eâdem firmitate, quod inhæsit admissum medio flexu dorsi flexibilis, & penetravit ilia toto ferro. Ille furens dolore reflexit caput in suum dorsum, & intuitus est plagas, & dentibus apprehendit immissum jaculum. Et postquam illud in omnem partem versavit magno conatu, vix revellit dorso: ferrum tamen adhuc *manet in ossibus. Tum vero, postquam vulnus novum augebat iram solitam, collum intumuit plenis venis; & spuma albicans sparsa est per os mortiferum, & terra obtrita squamis edit strepitum; & spiritus ater qui prodit rictu Tartareo polluit aërem peste afflatum. Nonnunquam ipse involvitur nodis describentibus vastissimum circuitum: nunc extenditur rectior longo tigno.*

NOTÆ.

50. *Fecerat*] Id est, *meridies* erat.

52. *Tegimen*] Heroum more, qui ejusmodi virtutis suæ symbolum gestabant & ostentabant: leoninam pellem Cadmus gerebat.

59. *Molarem*] *Maximum.* Antiqui heroës, consumptis gladiis, finguntur ad grandia confugere saxa, quibus hostem obterebant. Id quod ubique in Homero.

65. *Vincit*] *Reppulit.* Tunc enim jacula *vinci* dicuntur, cùm repelluntur.

76. *Stygio*] *Venenato*, qualis est Styx inferorum palus.

78. *Cingitur*] Id est, in se ipsum convolvitur, & quasi coarctatur; qui serpentis vulnerati mos est, sese deinde explicantis, atque in varias partes agitantis.

II. Jam Thebæ fuerant conditæ; poteras jam credi beatus exsilio, Cadme; Mars et Venus tibi obvenerant soceri: adde insuper stirpem de tantâ uxore, tot filios, filiasque, & nepotes dilecta pignora; hos quoque jam adultos: sed ultimus novissimus semper dies est expectanda homini; & nemo debet prædicari felix ante mortem et ultimas exequias. Nepos, et cornua aliena intexta illius capiti, vos insuper, canes, expletæ sanguine domini, fuerunt tibi, Cadme, prima caussa mœroris, inter tot res prosperas. At bene si scruteris, reperies in illo nepote crimen fortunæ non flagitium: quod enim flagitium erat in ignorantia? Mons erat tinctus sanguine diversarum ferarum; et jam dies breviores fecerat umbras medias rerum, et Sol aberat æqualiter ab utroque termino, cùm juvenis Thebanus sic alloquitur ore amico socios laborum errantes per latebras ferarum: Socii, retia et tela sunt madida sanguine ferarum, et dies fuit satis faustus; cùm altera Aurora rediens curru roseo revehet diem;

II. Jam stabant Thebæ: poteras jam, Cadme, videri
Exilio felix: soceri tibi Marsque, Venusque
Contigerant. Huc adde genus de conjuge tantâ,
Tot natos, natasque, & pignora cara nepotes:
Hos quoque jam juvenes: sed scilicet ultima semper
Expectanda dies homini: dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet.
Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
Caussa fuit luctûs, alienaque cornua fronti
Addita, vosque, canes, satiatæ sanguine herili.
At bene si quæras; Fortunæ crimen in illo,
Non scelus invenies. Quod enim scelus error habebat?
Mons erat, infectus variarum cæde ferarum:
Jamque dies rerum medias contraxerat umbras;
Et Sol ex æquo metà distabat utrâque;
Cùm juvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat Hyantius ore:
Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum:
Fortunæque dies habuit satìs; altera lucem
Cùm croceis invecta rotis Aurora reducet;

NOTÆ.

132. *Marsque*] Quia Harmoniam, vel, ut alii scribunt, Hermionem Martis & Veneris filiam, ut plurimis placet, uxorem duxit; in cujus nuptiis dii omnes relicto cælo adfuerunt, qui sponsam quoque donis cumularerunt.

133. *Genus*] Progenies fuit nobilissima quæ à Marte & Venere per Harmoniam fluxerit.

134. *Tot natos*] Unicum Polydorum Apollodorus, Hyginus, aliique memorant.

Ib. *Natasque*] Quas quatuor dicunt fuisse, Ino, Semelem, Agaven, Autonoën.

Ib. *Nepotes*] Quales Bacchus ex Jove & Semele; Pentheus, qui suo tempore rex Thebanum, ex Echione, & Agave; Actæon, ex Aristæo & Autonoe; Melicerta & Learchus, ex Athamante & Ino.

135. *Ultima semper*] Fuit hæc Solonis, ex Græciæ sapientibus unius, sententia ad Crœsum, quam prolixè narrat Herodotus in Clio. Plinius, lib. VII. c. 40.

138. *Nepos*] *Actæon*, ad cujus historiam pronam faciliem viam sibi munivit poëta.

139. *Aliena*] Quæ non sunt homini destinata, sed brutis propria. Tangit illud poëta, quòd in cervum fuerit mutatus Actæon.

140. *Canes*] Quibus Actæon præda fuit, ut mox videbimus.

141. *Error*] *Actæonis*, qui inscius Dianam vidit sine vestibus.

143. *Mons*] *Cithæron*, ut tradit Apollodorus.

145. *Metâ utrâque*] *Oriente & Occidente* Meridianam horam describit: ut suprà v. 50.

147. *Hyantius*] Actæonem dicit Bœotium; nam fuerunt Hyantes veteres Bœotiæ populi.

148. *Lina*] Id est, ex iis facta retia, metonymicè.

150. *Croceis*] Quia ut plurimum croceo colore apparet cælum sub ipso lucis adventu, διὰ κροκόπεπλος.

Propo-

ım repetamus opus. Nunc Phœbus utrâque
ɜm terrâ; finditque vaporibus arva.
ius præfens: nodofaque tollite lina.
faciunt; intermittuntque laborem.
at piceis, & acutâ denfa cupreffu
Gargaphie; fuccinctæ facra Dianæ:
extremo eft antrum nemorale receffu,
ratum nullâ: fimulaverat artem
ıatura fuo: nam pumice vivo,
s tophis nativum duxerat arcum.
at à dextra tenui perlucidus undâ,
gramineo patulos incinctus hiatus.
filvarum venatu feffa folebat
ȝ artus liquido perfundere rore.
quam fubiît; Nympharum tradidit uni
: jaculum, pharetramque, arcufque retentos:
pofitæ fubjecit brachia pallæ:
ıæ pedibus demunt: Nam doctior illis
Crocale, fparfos per colla capillos
n nodum; quamvis erat ipfa folutis.
t laticem Nepheleque Hyaleque Rhanifque
, & Phiale; funduntque capacibus urnis.
ibi perluitur folitâ Titania lymphâ;
os Cadmi, dilatâ parte laborum,
ıs ignotum non certis paffibus errans,

redeamus ad opus inceptum: nunc fol diftat æqualiter terrâ utrâque, & dividit terram calore. Intermittite opus præfens, & colligite retia intexta. Viri exequuntur mandata, & ab opere defiftunt. Vallis erat confita piceis, & cupreffu acutâ, nomine Gargaphie, facra Dianæ expeditâ vefte *cinctæ; in cujus ultimo receffu eft fpelunca arboribus tecta, nullâ arte parata: Natura imitata erat artem indole: nam ftruxerat fornicem naturalem vivo pumice & levibus tophis. A dextrâ fons perlucidus ftrepit aquâ exiguâ, circumdatas habens patentes ripas margine herbofo. Hic dea nemorum laffa venatu confueverat lavare aquâ fluente membra virginea. Quò poftquam intravit, dedit uni nympharum armigeræ jaculum, & pharetram & arcus remiffos: Alia lacertis accepit pallam* veftem à Di*anâ depofitam: Duæ tollunt cothurnos pedibus: nam Crocale Ifmeni filia peritior illis religat co*per colla, *& ipfa interim erat fparfis* crinibus. *Nephele, & Hyale, & Rhanis, &* ... *excipiunt aquas, & fundunt ex amplis fitulis. Dumque Titania ibi abluitur* ... *ecce Actæon, nepos Cadmi, parte operis* venatorii *remiffâ* in diem fequentem, *paffibus incautis per filvam minùs cognitam,*

NOTÆ.

] Subaudi *fpatium*.

ctæ] Quales effe decet deam & deam filvarum, ut magis fit *ita*.

...] Id eft, nemore amœno tec-

ce vivo] *Naturali*. Eft pumex perforatus, poliendis rebus, erapilis accommodatus.

s] *Patentes* ripas. Hiare enim ;, ut fluvii alveum efficiant.

ftæ fubjecit] Id eft, exuit pallentem excepit.

s] Quibus foleæ, aut calcei pedi-

169. *Ifmenis*] Ifmeni Bœotiæ fluvii filia, cui ex linguâ Græcâ nomen conveniens dedit poëta; quippe χερχάλη calculus eft littoralis, vel qui in amnibus volvitur.

171. *Laticem*] *Aquam* ex antro fcatentem.

Ib. *Nephele*] *Nubes*. Atque his omnibus Dianæ comitibus ingeniosè nomina ex Græcâ linguâ affinxit poëta.

Ib. *Hyale*] *Vitrea, pellucida*; ab ὕαλος, *vitrum*.

Ib. *Rhanifque*] A ῥαίνω, *afpergo*.

172. *Pfecas*] A ψεκὰς, *guttula roris*.

Ib. *Phiale*] Quafi è φιάλης aut capaci urnâ perfundat dominam.

pervenit in lucum; fata sic illum agebant. Qui statim atque subiit speluncas aquis stillantes, nymphæ nudæ, sicut erant, planxerunt sua pectora, viro conspecto, & impleverunt totam silvam repentinis clamoribus, & circumfusæ velaverunt Dianam suis corporibus. Nihilominus ipsa dea est procerior illis, & apparet suprà omnes collo tenus. Color, qui consuevit esse nubibus tinctis irradiatione solis oppositi, aut Auroræ roseæ, is fuit in facie Dianæ conspectæ sine amictu. Quæ quamvis circumdata choro comitum suarum, tamen stetit latere in obliquum verso & vultum retro vertit; & sicuti optaret habuisse sagittas expeditas, sic sumpsit aquas quas habuit, & sparsit in os hominis, & perfundens capillos aquis ultricibus, adjecit hæc verba præsaga exitii appropinquantis: Jam licet ut renunties me conspectam à te absque amictu; si poteris renuntiare. Neque minata plura affigit capiti aquis perfuso cornua cervi diu viventis; producit collum; & acuit aures extremas; & vertit manus pedes, & lacertos in crura producta; & tegit corpus pilis misti coloris: Adjectus est & me[tus]. Heros Autoneïus vertitur in fugam, & miratur se tam velocem in ipso cursu. Cùm autem asp[ice]... sua cornua in aquis consuetis, Me infelicem! dicturus erat; nullum verbum prolatum est. Su[spi]ravit, ille fuit sonus; & lachrymæ per faciem,

Pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.
Qui simul intravit rorantia fontibus antra;
Sicut erant, viso, nudæ sua pectora Nymphæ
Percussêre, viro, subitisque ululatibus omne
Implevêre nemus, circumfusæque Dianam
Corporibus texêre suis. Tamen altior illis
Ipsa Dea est, colloque tenus supereminet omnes.
Qui color infectis adversi Solis ab ictu
Nubibus esse solet, aut purpureæ Auroræ,
Is fuit in vultu visæ sine veste Dianæ.
Quæ quanquam comitum turbâ stipata suarum,
In latus obliquum tamen adstitit, oraque retro
Flexit: & ut vellet promptas habuisse sagittas;
Quas habuit, sic hausit aquas: vultumque virilem
Perfudit: spargensque comas ultricibus undis,
Addidit hæc cladis prænuncia verba futuræ:
Nunc tibi me posito visam velamine narres,
Si poteris narrare, licet. Nec plura minata,
Dat sparso capiti vivacis cornua cervi:
Dat spatium collo: summasque cacuminat aures:
Cum pedibusque manus, cum longis brachia muta[t]
Cruribus: & velat maculoso vellere corpus:
Additus & pavor est. Fugit Autoneïus heros:
Et se tam celerem cursu miratur in ipso:
Ut verò solitis sua cornua vidit in undis,
Me miserum! dicturus erat: vox nulla secuta est.
Ingemuit; vox illa fuit; lachrymæque per ora

NOTÆ.

181. *Corporibus texere*] Ne dea nuda conspiceretur.

183. *Infectis*] Rubore suffusæ apparent nubes, cùm certo quodam modo solis radiis illustrantur.

187. *In latus*] Ut faciliùs, quod conspici nollet, occultaret.

Ib. *Oraque retro*] Ut respiceret Actæonem.

188. *Sagittas*] Quibus Actæonem conficeret.

194. *Vivacis*] Quem quadrigentos annos implere nonnunquam scripsit Plinius.

195. *Spatium*] Cervi longius est collum quam hominis.

Ib. *Cacuminat*] In acutum, ut sunt cer[vi] aures, effingit.

198. *Autoneïus*] *Actæon* Autonoës filius.

202. *Illa*] Ingemere. Fabulæ sensum qu[od] attinet, plerique ad mores detorquent: de [ni]miùs scrutandis deorum aut regum consili[is] intelligunt (ut Fr. Baconus cap. X. De sapientiâ veterum) quæ cognita vitam suspicionibus implicant; Palæphatus Actæonem can[um] studio rem suam dicit neglexisse, eòque periisse: quamvis & revera non Actæonem modò pelle circumdatum cervinâ, sed alios etiam venatores furore actis canibus laniatos legimus.

Non ſua fluxerunt. Mens tantùm priſtina manſit.
Quid faciat? repetatne domum & regalia tecta?
An lateat ſilvis? timor hoc, pudor impedit illud.
Dum dubitat, vidêre canes: primuſque Melampus,
Ichnobateſque ſagax latratu ſigna dedêre;
Gnoſſius Ichnobates, Spartanâ gente Melampus.
Inde ruunt alii rapidâ velociùs aurâ,
Pamphagus, & Dorceus, & Oribaſus, Arcades omnes;
Nebrophonoſq; valens, & trux cum Lælape Theron,
Et pedibus Pterelas, & naribus utilis Agre,
Hylæuſque fero nuper percuſſus ab apro,
Deque lupo concepta Nape, pecudeſque ſecuta
Pœmenis, & natis comitata Harpyia duobus,
Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia Ladon:
Et Dromas, & Canace, Sticteque, & Tigris, & Alce,
Et niveis Leucon, & villis Aſbolus atris.

non ſuam decurrerunt. Solus animus prior ſuperfuit. Quid agat? Redeatne domum & in tecta regia? An latitet nemoribus? Metus obſtat huic rei, pudor illam prohibet. Dum hæret, canes aſpexerunt, & primus Melampus, & Ichnobates ſagax indicium fecerunt latratu: Ichnobates, inquam, *Gnoſſius, Melampus ſtirpe Spartanâ. Poſtea alii incurrunt celeriùs vento ruente, Pamphagus, & Dorceus, & Oribaſus, omnes Arcades; & fortis Nebrophonus, & terribilis Theron cum Lælape, & Pterelas pedibus, & Agre utilis naribus, & Hylæus nuper ictus ab apro ſævo, & Nape genita de lupo, & Pœmenis ſolita ſequi pecudes, & Harpyia ſtipata duobus filiis, & Ladon Sicyonius habens ilia contracta, & Dromas, & Canace, Sticteque, & Tigris, & Alce, & Leucon pilis candidis, & Aſbolus nigris,*

NOTÆ.

203. *Mens tantùm*] Hoc transformatis omnibus graviſſimum erat ſupplicium, quòd calamitatis ſuæ eſſent conſcii.

206. *Melampus*] Id eſt, *pedibus niger*. Nimius verò videtur poëta, in recenſendis aut fabricandis canum nominibus: atque etiam contra venatorum legem peccâſſe, quibus cautum eſt paucarum ſyllabarum nomina, ad pronuntiandum facilia, atque vocalia canibus ſuis aſſignare. Columella cap. 12. lib. VIII.

207. *Ichnobataſque*] Id eſt, *per veſtigia vadens*.

Ib. *Signa dedêre*] Reliquos canes feram adeſſe admonuerunt.

208. *Gnoſſius*] *Cretenſis*: eſt nempe Gnoſus urbs Cretæ.

Ib. *Spartanâ*] *Laconicâ*. Cretenſes enim & Laconici canes aptiſſimi ſunt venationibus.

210. *Pamphagus*] *Omnia comedens.*

Ib. *Dorceus*] *Acutè videns.*

Ib. *Oribaſus*] *Montes aſcendens.*

211. *Nebrophonos*] *Hinnulos interficiens.*

Ib. *Lælaps*] Eſt Lælaps nomen venti procelloſi & verticoſi, quem Latini vocant turbinem; unde canis hujus velocitatis atque impetus intelligitur.

Ib. *Theron*] *Ferus.*

212. *Pterelas*] *Alis impulſus, alatus.*

Ib. *Agre*] *Venatrix.*

213. *Hylæus*] *Silveſtris*. Quia verò ab Apro percuſſum dicit, fortè ad Hylæum venatorem alluſit, qui cum Ancæo ab apro Calydonio vulneratus interiit, ut ſcribit Apollodorus.

214. *Nape*] Quòd in *ſaltibus* erraret.

215. *Pœmenis*] *Paſtoralis.*

Ib. *Harpyia*] *Rapax*; & rapaciſſimus Harpyiis ſimilis.

216. *Subſtricta*] *Contracta*, qualia habeant vertagi. *Brevis alvus.* Virgil.

Ib. *Sicyonius*] A Sicyone urbe Peloponneſi, ad ſinum Corinthiacum.

Ib. *Ladon*] Nomen eſt fluvii Arcadiæ in Peloponneſo à quo huic cani nomen; niſi etymologia Græca eſt à λάζομαι *capio*.

217. *Dromas*] *Curſor.*

Ib. *Canace*] Hæc vox Græcè *ſtrepitum* ſignificat; quare à *ſtrepitu* & perſonante *latratu* huic cani nomen inditum.

Ib. *Sticte*] Id eſt, *Picta*; à στίζω *diſtinguo, pungo*.

Ib. *Tigris*] *Tigridi velociſſimæ feræ ſimilis.*

Ib. *Alce*] *Robuſta.*

218. *Leucon*] *Albus*. Etymologiam ipſe Naſo indicavit.

Ib. *Aſbolus*] *Fuliginoſus.*

Prævalidusque Lacon, & cursu fortis Aëllo.
Et Thous, & Cyprio velox cum fratre Lycisca:
Et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos, & Melaneus, hirsutaque corpore Lachne:
Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati,
Labros, & Agriodos, & acutæ vocis Hylactor:
Quosque referre mora est. Ea turba cupidine prædæ
Per rupes, scopulosque, adituque carentia saxa,
Quà via difficilis, quàque est via nulla, feruntur.
Ille fugit, per quæ fuerat loca sæpe secutus:
Heu famulos fugit ipse suos! clamare libebat,
Actæon ego sum! dominum cognoscite vestrum.
Verba animo desunt: resonat latratibus æther.
Prima Melanchætes in tergo vulnera fecit:
Proxima Theridamas; Oresitrophus hæsit in armo.
Tardiùs exierant; sed per compendia montis
Anticipata via est. Dominum retinentibus illis
Cætera turba coit, confertque in corpore dentes.
Jam loca vulneribus desunt. Gemit ille, sonumque
Etsi non hominis, quem non tamen edere possit
Cervus, habet: mœstisque replet juga nota querelis
Et genibus supplex pronis, similisque roganti,
Circumfert tacitos, tanquam sua brachia, vultus.
At comites rapidum solitis latratibus agmen

& Lacon fortissimus, & Aëllo valens cursu & Thous, & celer Lycisca cum fratre Cyprio, & Harpalus distinctam habens frontem atram à candido medio, & Melaneus, & Lachne hispido corpore; & Labros, & Agriodos sati patre Dictæo, sed matre Laconicâ, & Hylactor vocis acutæ: & quos longum est memorare. Ea caterva ruunt desiderio prædæ per saxa, & præruptas rupes, & petras inaccessas, quà iter asperum, & quà vix nullum datur. Ille fugit per loca, per quæ sæpe fuerat insecutus cervos. Heu! ipse vitat servos suos. Volebat vociferari, Ego sum Actæon! agnoscite dominum vestrum: Voces destituunt mentem, aër personat latratibus. Prima Melanchætes plagam impegit dorso: dein Theridamas; Oresitrophus corripuit humerum. Hi canes *seriùs* reliquis *prodierant, sed iter præoccupatum est per compendia montis. Dum illi cohibent dominum, cætera turba convenit, & confert dentes in corpore. Jam loca desunt ad plagas. Ille ducit suspiria, & reddit sonum, si non etiam hominis, qualem tamen cervus nequeat reddere; & implet cacumina cognita gemitibus lugubribus: & procumbens in genua flexa, & similis precanti circumflectit faciem silentem, uti solet* sua brachia. *At turbam* canum *infestam assuetis ululatibus comites*

NOTÆ.

219. *Lacon*] *Sonans, crepans*: à λακέω. Vel à patriâ *Laconiâ*.

Ib. *Aëllo*] A *procellâ*; quòd impetuosè ferretur.

220. *Thous*] *Thos*, is, inquit Plinius, *lupi* est genus cæteris procerius, crurumque levitate dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini, per hyemes hirtum, æstate nudum. Atque ab eo luporum genere huic cani nomen videtur datum.

Ib. *Lycisca*] Canis lupo nata.

222. *Harpalos*] *Rapax*.

Ib. *Melaneus*] Niger.

Ib. *Lachne*] *Hirsuta*. Etymologiam poëta ipse ad verbum expressit: *Lachne* enim lanugo est, seu illorum densitas.

223. *Dictæo*] Cretensi.

224. *Labros*] *Avidus, Vorax, Vehemens, Rapidus*.

Ib. *Agriodos*] *Dente agresti*, aut *feroci*, vel *agrestibus viis* aptus.

Ib. *Hylactor*] *Latrator*.

232. *Melanchætes*] *Pilos habens nigros*.

233. *Theridamas*] *Feras domans*.

Ib. *Oresitrophus*] *In montibus nutritus*.

234. *Compendia*] Id est per vias compendiosas. Contrarium appellavit Lucanus *dispendia silvæ*.

235. *Anticipata*] Al. *Præcipitata*, i. e. præcipiti cursu peracta.

241. *Circumfert*] Ut supplices brachia, ita ille ora extendit, & circumfert.

242. *Comites*] Qui cum Actæone fuerant.

Ib. *Latratibus*] Clamoribus latrantum canum haud absimilibus canes hortantur.

Ignari

Ignari instigant, oculisque Actæona quærunt,
Et velut absentem certatim Actæona clamant.
Ad nomen caput ille refert, ut abesse queruntur,
Nec capere oblatæ segnem spectacula prædæ.
Vellet abesse quidem; sed adest: velletque videre,
Non etiam sentire canum fera facta suorum.
Undique circumstant, mersisque in corpore rostris
Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi.
Nec, nisi finitâ per plurima vulnera vitâ,
Ira pharetratæ fertur satiata Dianæ.
III. Rumor in ambiguo est: aliis violentior æquo
Visa Dea est: alii laudant, dignamque severâ
Virginitate vocant. Pars, invenit utraque caussas.
Sola Jovis conjux, non tam culpetne, probetne,
Eloquitur; quàm clade domûs ab Agenore ductæ
Gaudet: & à Tyriâ collectum pellice transfert
In generis socios odium. Subit ecce priori
Caussa recens, gravidamque dolet de semine magni
Esse Jovis Semelen: tum linguam ad jurgia solvit.
Profeci quid enim toties per jurgia, dixit?
Ipsa petenda mihi est: ipsam, si maxima Juno
Ritè vocor, perdam; si me gemmantia dextrâ
Sceptra tenere decet: si sum regina, Jovisque
Et soror & conjux: Certè soror. At puto furto
Contenta: & thalami brevis est injuria nostri.
Concipit; id deerat: manifestaque crimina pleno

nescii irritant & lustrant Actæonem oculis, & vociferantur certatim Actæonem tanquam absentem. Ille reflectit caput ad nomen; dolent tanquam longè esset, & quia tardus non se oblectaret spectaculo prædæ oblatæ. Optare: quidem longè esse, sed præsens est, & cuperet spectare, non etiam sentire sævum impetum canum suorum Sunt undique circumfusi, & rictibus fixis in corpore dilaniant dominum sub specie ficti cervi: Neque ira Dianæ pharetratæ dicitur expleta, nisi vitâ exhaustâ per plurimas plagas.

III. *Fama est dubia: dea credita est à nonnullis ultra modum severa: alii celebrant, & appellant dignam rigidâ virginitate: pars utraque nititur rationibus. Sola uxor Jovis non tam dicit arguatne, an laudet, quàm lætetur damno domûs ortæ ab Agenore; & traducit odium natum ab adulterâ Tyriâ in* ipsius *cognatos. Ecce nova caussa accedit præcedenti, & iniquo animo patitur. Semelen esse prægnantem de semine magni Jovis. Tum os aperit ad rixas. Quid verò, ait, promovi toties per rixas? Ipsa* Semele *est mihi appetenda; ipsam perimam, si verè dicor maxima Juno; si me decet tractare dextrâ sceptra splendentia; si sum regina, & soror & uxor Jovis: Certè soror sum. At credo* Semele *exsatiata est furto; & injuria nostri lecti citò præterit. Concipit; id* unum dedecori meo *aberat; & exigam apertam intumescente*

NOTÆ.

256. *Sola*] Pertinet istud ad fabulæ sequentis connexionem.

257. *Domûs*] Ex quâ Actæon fuit; nam Autonoën Cadmi filiam matrem habuit, Cadmum verò Agenoris filium antea vidimus.

258. *A Tyriâ pellice*] Ab Europâ, quam è Phœniciâ rapuit Jupiter.

261. *Semelen*] Quam antea Cadmi filiam diximus, Bacchi matrem.

Ib. *Tum linguam*] Primo Jovem jurgio adoriri cupit Juno; quod statim, ut iratorum & sui impotentium mos est, improbat; volens ipsa Semelen dolo perdere.

266. *Certè soror*] Hoc ita à Junone infertur, quasi desiêrit esse conjux, cùm Jupiter alias amet: Sic quoque apud Senecam ipsa loquitur; *Soror Tonantis: hoc enim solum mihi relictum nomen est.* Herc. Fur.

Ib. *Puto furto*] Id est, *forsitan cum Jove semel concubuisse Semele contenta est.* Quod quidem, ut fortius neget, non sine amarissimâ ironiâ proponit.

268. *Deerat*] Ultimum innuit esse opprobrium Juno, quod sibi oblatæ injuriæ perpetuos indices Semele in lucem proferat.

Ib. *Manifestaque*] Bacchum dicit puerum, quo Jovis & Semeles in lucem manifesta fiebant. Argutè verò manifesta dicit, quæ utero inclusa,

Fert utero; & mater, quod vix mihi contigit uni,
De Jove vult fieri. Tanta est fiducia formæ.
Fallat eam saxo: nec sim Saturnia, si non
Ab Jove mersa suo Stygias penetrârit in undas.
Surgit ab his solio, fulvâque recondita nube
Limen adit Semeles. Nec nubes antè removit,
Quàm simulavit anum; posuitque ad tempora canos:
Sulcavitque cutem rugis: & curva trementi
Membra tulit passu: vocem quoque fecit anilem.
Ipsaque fit Beroë, Semeles Epidauria nutrix.
Ergo ubi, captato sermone, diuque loquendo,
Ad nomen venêre Jovis; suspirat: &, Optem
Jupiter ut sit, ait: metuo tamen omnia. Multi
Nomine divorum thalamos inière pudicos.
Nec tamen esse Jovem satìs est: det pignus amoris:
Si modò verus is est: quantusque & qualis ab altâ
Junone excipitur; tantus talisque rogato
Det tibi complexus: suaque antè insignia sumat.
Talibus ignaram Juno Cadmeïda dictis
Formârat: rogat illa Jovem sine nomine munus.
Cui Deus, Elige, ait: nullam patiere repulsam.
Quoquè magìs credas, Stygii quoq; conscia sumo
Numina torrentis, timor & Deus ille Deorum.

ventre gestat; & tanta est confidentia pulchritudinis, vult esse mater de Jove; quod vix mihi uni evenit. Efficiam ut Jupiter *eum decipiat: nec dicar Saturni filia, si non descendat in aquas infernas deturbata ab Jove suo. Dein descendit solio; & velata flavâ nube accedit ad ædes Semeles. Neque antè discussit nubes, quàm formam induit anûs & affixit temporibus crines albos. Et exaravit cutem rugis, & movit artus inflexos gressu tremulo; finxit insuper vocem anilem. Mutatur in ipsam Beroën, Semeles nutricem Epidauriam. Postquam igitur, colloquio quæsito, & diu confabulando venerunt ad nomen Jovis, gemit; &, Velim, inquit, ut sit Jupiter* qui te vitiavit: *tamen omnia reformido. Plurimi deorum titulo subierunt casta cubilia. Neque etiam satìs est esse Jovem: conferat pignus amoris, siquidem saltem is est verus: & orato, ut veniat in tuos amplexus qua[lis] & qualis recipitur ab excelsâ Junone, & induat priùs sua insignia. Juno ejusmodi verbis [in]struxerat filiam Cadmi nescientem* se deludi. *Illa petit à Jove donum, quod non indicavit. [Ad] quam Deus respondit, Elige: nullam feres repulsam. Et quò magìs fidem adbibeas, numina flu[minis] Stygii sint etiam testes, ille* Styx est *terror & deus deorum.*

NOTÆ.

269. *Vix*] Martem, Vulcanum, & Heben Jove & Junone, quidem Junone solâ ortas scripserunt. Bene itaque se vix de Jove matrem esse dicit.

Ib. *Uni*] Atqui pluribus de Jove matres esse contigat: adeóque non quod est, sed quod esse deberet, zelotypiâ commota, & pellices, quasi non essent contemnens, superba Juno protulit.

270. *Tanta est*] Exclamatio est ex indignatione.

272. *Suo*] *Tam perditè amato.*

Ib. *Stygias*] Pellici ab ipso Jove ruinam minitatur.

275. *Canos*] Simplicitur cani appellantur albi senum capilli.

276. *Sulcavit*] In sulcorum modum frontem contraxit, ut vetula videretur.

278. *Ipsaque est*] Id est, tam accuratè nutricis, quæcunque essent, omnia imitatur, [ut] ea ipsa videatur.

Ib. *Epidauria*] Ex Epidauro, Argolidis [in] Peloponneso, urbe Æsculapii templo nobili.

284. *Si modo*]
Εἰ δὲ καὶ ὡς ἐνέπεις σέο νυμφίος ἐςὶ Κρονί[ων]
Ἐλθέτω ἐς σέο λέκτρα σὺν ἡμερίοισι κεραυ[νοῖς]
&c. Nonn. Dio[n]y[s].

216. *Insignia*] Fulmen, & quæcunque deinceps enumerat poëta.

287. *Cadmeïda*] *Semelen* Cadmi filiam.

288. *Formârat dictis*] Id est, ita imbuerat, ut eadem sequi constituisset.

Ib. *Sine nomine*] Rogat à Jove munus, quale sit illud munus nondum dicit, id est, rogat ut ille concederet quodcunque illa tacitè cupierit.

291. *Timor & Deus*] Ille quem dii tantùm timent quantùm homines Deos.

Læta

Læta malo, nimiûmque potens, perituraque amantis
Obsequio Semele, Qualem Saturnia, dixit,
Te solet amplecti, Veneris cùm fœdus initis;
Da mihi te talem. Voluit Deus ora loquentis
Opprimere. Exierat jam vox properata sub auras;
Ingemuit: neque enim non hæc optâsse, neque ille
Non jurâsse potest. Ergo mœstissimus altum
Æthera conscendit; nutuque sequentia traxit
Nubila: queis nimbos, immistaque fulgura ventis
Addidit, & tonitrus, & inevitabile fulmen.
Quà tamen usque potest, vires sibi demere tentat.
Nec, quo centimanum dejecerat igne Typhœa,
Nunc armatur eo: nimiùm feritatis in illo.
Est aliud levius fulmen; cui dextra Cyclopum
Sævitiæ flammæque minus, minus addidit iræ:
Tela secunda vocant Superi. Capit illa; domumque
Intrat Agenoream. Corpus mortale tumultus
Non tulit æthereos; donisque Jugalibus arsit.
Imperfectus adhuc infans genitricis ab alvo
Eripitur, patrioque tener (si credere dignum)
Insuitur femori; maternaque tempora complet.
Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat. Inde datum nymphæ Nyseïdes antris

Semele gestiens damno, & nimiùm valens, & interitura obsequio amantis, Præbe te, inquit, mihi talem, qualem filia Saturni consuevit te complecti cùm venitis ad gaudia Veneris: Deus voluit occludere os loquentis: Sed jam vox expedita exierat in aërem. Suspiravit: neque enim illa *potest non vovisse ista, neque ille non jurejurando confirmâsse. Igitur tristissimus petit supremum cœlum, & corripuit nutu sequaces nubes, quibus adjecit nimbos, & fulgura immixta ventis, & tonitrua, & fulmen ineluctabile. Nititur tamen vires suas minuere, quantùm potest: neque instruitur eâ flammâ, quâ deturbaverat centimanum Typhœum;* nimia erat *sævitia in illâ. Est aliud fulmen mitius, cui dextra Cyclopum minus apposuit feritatis & ignis & minus excandescentiæ: Dii appellant Secunda fulmina. Sumit illa; & subit domum Agenoris. Corpus morti obnoxium non potuit pati tempestatem æthercam, & flagravit muneribus nuptialibus. Fœtus adhuc immaturus extrahitur ab utero matris, & si credere fas est, tener insuitur femori patris, &* ibi *absolvit tempora* quæ *in matris utero complenda erant. Ino matertera clam* Junone *illum educat primis cunis. Deinde nymphæ Nyseïdes sibi creditum antris*

NOTÆ.

292. *Malo*] Quod quidem boni sub specie intuebatur, sese ideo efferens, quòd votis suis quibuscumque Jupiter indulgeret.

297. *Neque enim*] Præterita est jam & Semeles petitio, & Jovis promissio; adeóque neutra potest revocari.

303. *Typhœa*] Fuit Typhœus gigas immanis, vertice cœlum pertingens, centum draconum capitibus ex humeris pullulantibus, luminibus igneis, ore flammas eructante, aliisque rebus terribilibus; quem bello adversus superos congredi ausum Jupiter tandem prostravit, insulâque Siciliâ obruit.

305. *Cyclopum*] Cyclopes sunt Vulcani in fabricandis fulminibus ministri.

308. *Agenoream*] Semeles, cui avus fuit Agenor.

Ib. *Tumultus*] Ex fulmine & reliquo Jovis apparatu.

309. *Donis jugalibus*] Fulmine aliisque supra recensitis, quæ amoris testimonia Semele à Jove expetierat.

310. *Infans*] *Bacchus.*

312. *Materna*] Decem menses lunares: quamdiu in utero materno, ut plurimùm, fœtus fovetur.

313. *Ino*] Quam antè Semeles sororem Cadmi filiam videmus.

314. *Antris suis*] Antrum illud, in quo Bacchus nutritus fuerat. *Dythrytes* vocatur. Unde & Bacchus Dythyrambus vocatur, eò quòd διθύρας, hoc est, duo januas, antrum habuerit, ut quidem è Græcis narrant. Sed vide infrà, *ver.* 397.

Ib. *Nyseïdes*] Plures Bacchi, plures Nysæ urbes fuerunt; ex quoin unum congestas Græcorum fictiones ad aliquam veritatis speciem difficile sit reducere. Plinius Nysam Indiæ

Occuluêre suis; lactisque alimenta dedêre.
IV. Dumque ea per terras fatali lege geruntur;
Tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi:
Fortè Jovem memorant diffusum nectare, curas
Seposuisse graves, vacuâque agitâsse remissos
Cum Junone jocos: &, Major vestra profectò est,
Quam quae contingit maribus, dixisse, voluptas.
Illa negat. Placuit quae sit sententia docti
Quaerere Tiresiae. Venus huic erat utraque nota.
Nam duo magnorum viridi coëuntia silvâ
Corpora serpentum baculi violaverat ictu:
Deque viro factus (mirabile) foemina septem
Egerat autumnos. Octavo rursus eosdem
Vidit: &, Est vestrae si tanta potentia plagae,
Dixit, ut auctoris sortem in contraria mutet:
Nunc quoque vos feriam. Percussis anguibus iisdem,
Forma prior rediît, genitivaque venit imago.
Arbiter hic igitur sumtus de lite jocosâ
Dicta Jovis firmat. Graviùs Saturnia justo,
Nec pro materiâ fertur doluisse: suique
Judicis aeternâ damnavit lumina nocte,
At pater omnipotens (neque enim licet irrita cuiquam
Facta Dei fecisse Deo) pro lumine adempto
Scire futura dedit: poenamque levavit honore.
V. Ille per Aonias famâ celeberrimus urbes
Irreprehensa dabat populo responsa petenti.
Prima fidem vocisque ratae tentamina sumsit

suis abdiderunt, & praebuerunt lac in alimentum.

IV. *Et dum ea fatorum decreto fiunt per terras, & incunabula Bacchi bis geniti sunt secura; Jovem dicunt delibutum nectare dimisisse curas asperas, & otiosè lusisse cum otiosâ Junone, & dixisse, Sanè vestra gaudia sunt majora quàm quae eveniunt maribus. Illa diffitetur. Utrique placuit petere, quodnam sit judicium experti Tiresiae. Utraque voluptas erat ei perspecta. Nam vulneraverat virenti baculo duo corpora coëuntia magnorum anguium, & mutatus in foeminam de masculo (quod mirandum est) traduxerat septem autumnos. Rursus octavo intuitus est eosdem serpentes; &, inquit, Si tanta est vis vestri vulneris, ut vertat sexum vulnerantis in oppositum, nunc iterum vos percutiam. Serpentibus iisdem verberatis, forma pristina rediit, & species nativa successit. Hic ergo judex lectus de jurgio jocoso, confirmat sententiam Jovis. Filia Saturni dicitur tulisse iniquius, nec pro tam levi causâ: & addixit oculos sui arbitri tenebris aeternis. At pater omnipotens (nam nefas est cuiquam Deo rescindere facta Dei alterius) dedit nosse futura pro oculis sublatis, & minuit supplicium honore.*

V. *Ille notissimus famâ per urbes Aonias reddebat certa oracula populo petenti. Fidem vocis certae tentavit prima*

NOTAE.

montem indicat, quem Strabo & Aelianus *Meron*, id est, *femur* vocitant, ad cujus radices urbs Nysa. Cùm verò in illo monte Bacchum nutritum fuisse fabulata sit antiquitas, atque illic Jovi mons sacer fuerit, non abs re hinc Graecos mentiendi licentiam traxisse crediderim, ut in Jovis *Mero* seu femore Bacchum suum nutritum fuisse dixerint.

317. *Bis*] Semel ex matris utero, deinde ex Jovis femore; unde & *Dithyrambus* dictus.

319. *Remissos*] Id est, qui remissorum sunt otio abundantium.

323. *Tiresiae*] Tiresiam Mythologi annum interpretantur; propter alternas anni vices modò marem, modò foeminam.

327. *Autumnos*] Per septem annos mansit foemina.

329. *Contraria*] *Atque ex mari foeminam, & ex foemina marem faciat.*

334. *Nec pro materiâ*] Graviùs, quàm tam levis & jocosa causa posceret.

339. *Aonias*] *Boeotias.* Est enim Aonia Boeotiae regio montana, ab Aone Neptuni filio, qui illic imperavit, sic dicta; quae pro Boeotiâ totâ persaepe sumitur.

341. *Ratae*] *Cujus responsa rata & certa essent.* Al. *datae*, i. e. concessae artis vaticinandi.

Caerula

Cærula Liriope; quam quondam flumine curvo
Implicuit, clausæque suis Cephisos in undis
Vim tulit. Enixa est utero pulcherrima pleno
Infantem, Nymphis jam tunc qui posset amari;
Narcissumque vocat. De quo consultus, an esset
Tempora maturæ visurus longa senectæ,
Fatidicus vates, Si se non noverit, inquit.
Vana diu visa est vox auguris. Exitus illam,
Resque probat, lethique genus, novitasq; furoris.
Jamque ter ad quintos unum Cephisius annum,
Addiderat: poteratque puer, juvenisque videri.
Multi illum juvenes, multæ cupiere puellæ.
Sed fuit in tenerâ tam dira superbia formâ;
Nulli illum juvenes, nullæ tetigêre puellæ.
Aspicit hunc, trepidos agitantem in retia cervos,
Vocalis Nymphe, quæ nec reticere loquenti,
Nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.
Corpus adhuc Echo, non vox erat; & tamen usum
Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat;
Reddere de multis ut verba novissima posset.
Fecerat hoc Juno: Quia, cùm deprêndere posset
Sub Jove sæpe suo Nymphas in monte jacentes,
Illa Deam longo prudens sermone tenebat
Dum fugerent Nymphæ. Postquam Saturnia sensit;
Hujus, ait, linguæ, quâ sum delusa potestas
Parva tibi dabitur, vocisque brevissimus usus.

cærula Liriope; *quam* Liriopen *Cephisus olim clausit amne obliquo, et vitiavit implicitam in suis aquis. Formosissima enisit ventre gravido puerum, qui jam tum posset amari à nymphis, & appellat Narcissum: de quo vates fatidicus interrogatus, an esset venturus ad tempora longa maturæ senectutis, respondit. Si se non viderit. Responsum vatis diu creditum est inane: eventus & res aliud confirmat, itemque genus mortis, & novitas amoris. Jamque filius Cephisi adjecerat unum annum ad decimum quintum, & poterat videri puer & adolescens. Multi adolescentes, multæ virgines illum exoptarunt. Verùm fastus fuit usque adeò crudelis in tenerâ pulchritudine, ut nulli adolescentes, nullæ virgines illum moverint. Echo sonora, nympha garrula, quæ neque didicit silere ad loquentem, neque prior loqui, hunc vidit agentem pavidos cervos in plagas. Echo erat adhuc corpus, non sonus tantùm, & tamen loquax nullum alium habebat usum oris quàm nunc habet, ut posset repetere ultimas voces de multis. Juno istud fecerat; quia cùm posset sæpe prehendere nymphas cum Jove suo versatas in collibus, illa de industria remorabatur deam prolixâ oratione, donec nymphæ sese subduxerunt. Postquam Saturnia advertit, Potestas, inquit, hujus linguæ, quâ ego sum decepta, exigua tibi conceditur, & usus vocis brevissimus.*

NOTÆ.

342. *Liriope*] Nympha fuit Oceani & Tethyos filia, à Cephiso Bœotiæ fluvio compressa, unde & Narcissi Cephissi mater facta est. Ἀπὸ τοῦ λειρίου *Lilio* Narcissi matri congruam nomen habuit.

Ib. *Curvo*] Sinuosus verò admodum in tabulis nostris pingitur Cephisus, cujus cursus modò in orientem, deinde septentrionem, omnes denique mundi partes flectitur.

346. *Narcissum*] Ἀπὸ τοῦ νάρκαν, quòd citò marcescat: verùm & de flore, & de juvene Narcisso, quòd citò marcescant.

348. *Si se non noverit*] Quia postquam se vidit, sui ipsius cæco amore contabuit.

352. *Puer*] Propter pulchritudinem: *Juvenis* propter magnitudinem.

359. *Corpus*] Quia illi non corpus, sed vocis usus à Junone ademtus; quod jam narrabit poëta.

Ib. *Non vox*] Echo dicitur sonus repercussus, aut vox quam reddunt loca quædam concava. In ejusmodi vocem nondum transmutatam fuisse dicit Echo nympham, cùm tamen oris non alium usum haberet, quam habet nunc; nec prior loqui, sed ultima verba tantùm referre posset.

363. *Monte*] Sæpissimè verò in montibus Echo resonat.

364. *Prudens*] Terentianum est, *Prudens, sciens*, i. e. deditâ operâ.

Réque minas firmat. Tamen hæc in fine loquendi
Ingeminat voces: auditaque verba reportat.
Ergo ubi Narcissum per devia lustra vagantem
Vidit, & incaluit; sequitur vastigia furtim;
Quóque magis sequitur; flammâ propiore calescit.
Non aliter quàm cùm summis circumlita tædis
Admotam rapiunt vivacia sulphura flammam.
O quoties voluit blandis accedere dictis,
Et molles adhibere preces! natura repugnat;
Nec finit incipiat. Sed quod finit, illa parata est
Expectare sonos, ad quos sua verba remittat.
Fortè puer, comitum seductus ab agmine fido,
Dixerat, Ecquis adest? &, Adest, responderat Echo.
Hic stupet: utque aciem partes divisit in omnes:
Voce, Veni, clamat magnâ. Vocat illa vocantem.
Respicit: & nullo rursus veniente, Quid, inquit,
Me fugis? & totidem, quot dixit, verba recepit.
Perstat; & alternæ deceptus imagine vocis;
Huc coëamus, ait; nullique libentius unquam
Responsura sono, Coëamus rettulit Echo:
Et verbis favet ipsa suis: egressaque silvis
Ibat, ut injiceret sperato brachia collo.
Ille fugit: fugiensque, Manus complexibus aufer:
Antè, ait, emoriar, quàm sit tibi copia nostri.
Rettulit illa nihil; nisi, Sit tibi copia nostri.
Spreta latet silvis: pudibundaque frondibus ora
Protegit: & solis ex illo vivit in antris.
Sed tamen hæret amor; crescitque dolore repulsæ:
Attenuant vigiles corpus miserabile curæ;
Adducitque cutem macies; & in aëra succus
Corporis omnis abit. Vox tantùm, atque ossa supersunt.
Vox manet. Ossa ferunt lapidis traxisse figuram.

Et certas facit minas re ipsâ. Hæc tamen iterat verba in fine sermonis; & reddit voces acceptas. Cùm vidit igitur Narcissum errantem per silvas invias, & amore correpta est; furtim legit gressus. Et quò magis sequitur, amoris igne ardentiore uritur: non secùs ac cùm viva sulphura circumducta lignis corripiunt ignem appositum. O quoties voluit admovere se suavibus verbis, & addere blandas preces! Natura negat, nec patitur ut incipiat loqui: *sed quod fert, illa instituit expectare voces, ad quas reddat suos sonos. Fortè adolescens digressus à turbâ fideli comitum dixerat, Ecquis hîc est? & Echo retulerat, Hic est. Hic miratur: & postquam oculos vertit in omnes partes, vociferatur voce elatâ, Veni: illa arcessit arcessentem. Respicit; & cum nullus adesset, Quamobrem, ait, me vitas? & remissas accepit tot voces quot protulit. Pergit; & delusus similitudine soni reciproci, Huc inquit, jungamur; & ipsa obsequitur suæ voci, & egressa silvis ibat, ut immitteret lacertos collo optato. Ille exsilit, & fugiens, Tolle, inquit, manus ab amplexu, priùs peream, quàm me potiaris. Illa nihil respondit, nisi, Me potiaris, Contempta se abdit silvis, & verecunda occulit ora foliis, & ab eo* tempore *ætatem agit in speluncis. Sed tamen amor restat, & augetur indignatione repulsæ. Sollicitudo assidua minuit luctuosum corpus; & macies contrahit cutem, & omnis humor corporis vanescit in auras: Sonus tantùm atque ossa sunt reliqua. Sonus restat; dicunt ossa induisse formam saxi.*

NOTÆ.

379. *Puer*] *Narcissus*, quem potius puerum amatoriè nominat.

382. *Vocat illa*] Quia Narcissi verbum repetit, *Veni.*

384. *Et totidem*] Echo ille remisit eadem verba quæ ipse protulerat, nempe *Quid me fugis?*

385. *Alternæ vocis*] Alternatim emissæ primum à Narcisso, deinde ab Echo.

388. *Favet*] Quia ad Narcissum accedit.

394. *Antris*] In illis verò fiunt vocis repercussus, quos *Echo*, id est, sonos vocamus.

399. *Ossa ferunt lapidis, &c.*] Nempe inter saxa, & rupes vox repercussa fortius resilit.

Inde

ris, nulloque in monte videtur:
litur. Sonus est, qui vivit in illâ.
nc, sic alias undis aut montibus ortas
Nymphas; sic cœtus antè viriles.
aliquis despectus ad æthera tollens,
: licèt, sic non potiatur amato,
ssensit precibus Rhamnusia justis.
mis, nitidis argenteus undis,
pastores, neque pastæ monte capellæ
aliudve pecus: quem nulla volucris,
pârat, nec lapsus ab arbore ramus.
circa, quod proximus humor alebat:
: lacum passura tepescere nullo.
studio venandi lassus & æstu,
aciemque loci, fontemque secutus.
m .edare cupit; sitis altera crevit:
it, visæ correptus imagine formæ,
rpore amat: corpus putat esse, quod
a est.
: sibi: vultuque immotus eodem
Pario formatum marmore signum.
positus geminum, sua lumina, sidus,
ccho, dignos & Apolline crines;
genas, & eburnea colla, decusque
iveo mistum candore ruborem:
iratur; quibus est mirabilis ipse.
rudens. Et qui probat, ipse proba-

it, petitur, pariterque incendit, & ardèt,
quoties dedit oscula fonti!
oties visum captantia collum

Inde latitat in nemoribus, nec conspicitur in ullo monte: Auditur ab omnibus, sola vox illi superest.

VI. *Iste sic fefellerat hanc nympham, sic* fefellerat *alias ortas ex aquis aut collibus; sic* fefellerat *antea turbas masculas. Quamobrem aliquis contentus tollens manus ad astra dixerat, Pari modo iste, quamvis diligat, pari modo non potiatur dilecto. Rhamnusia annuit petitionibus. Fons erat sine luto, clarissimus lymphis, quem neque pastores, neque capræ pastæ in collibus, aut aliud pecus tetigerant, quem nulla avis nec fera turbaverat, neque ramus ab arbore decidens. Cinctus erat herbâ quam vicina aqua nutriebat; atque nemore, quod non sinebat stagnum ullo sole calescere. Juvenis defessus & studio venandi, & vehementi calore, hîc se in terram projecit, secutus speciem* amœnam *loci & fontem. Et dum optat levare sitim, alia sitis ducta est, & dum potat, tactus simulacbro pulchritudinis conspectæ, diligit rem sine corpore, arbitratur esse corpus quod est umbra. Ipsemet seipsum admiratur, & torpet defixus in eâdem facie, tanquam statua effecta ex* *Stratus humi contemplatur suos oculos* quasi *duo astra, & comam dignam Baccho, & Phœbo, & malas imberbes, & colla nivea, & os pulchrum, & ruborem suffusum omni:: suspicit, ob quæ ipse est admirandus. Inscius se expotat, & ipse qui Et:, dum poscit, poscitur: pariterque inflammat & flagrat. Quoties obtulit doloso! Quoties tinxit lacertos captantes collum conspectum*

NOTÆ.

a] *Nemesin* dicit potentem & superbiæ ultricem, Jovis am, quæ Rhamnunte Attin habuit, unde Rhamnusia ffigies erat coronata & alata, stam fraxineam, sinistrâ phiclusi erant Æthiopes; cervo Clariss. Baconum in Nemesi, ».

407. *Fons erat*] Ad Narcissi pœnam festinat poëta, fonte descripto, ubi in sui amorem incidit.

414. *Secutus*] Oculis. Admirando, amœnitate captus.

415. *Altera*] Amor sui.

419. *Pario*] Pro quovis marmore candido, quale ex Paro, Ægæi maris insulâ, exportabatur.

Et neque jam color eſt miſto candore rubori,
Nec vigor, & vires, & quæ modò viſa placebant;
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quæ tamen ut vidit, quamvis irata memorque
Indoluit: quotieſque puer miſerabilis, Eheu,
Dixerat; hæc reſonis iterabat vocibus, Eheu.
Cúmque ſuos manibus percuſſerat ille lacertos,
Hæc quoque reddebat ſonitum plangoris eundem.
Ultima vox ſolitam fuit hæc ſpectantis in undam,
Heu fruſtrà dilecte puer! totidemque remiſit
Verba locus: dictoque, Vale, Vale inquit & Echo.
Ille caput viridi feſſum ſubmiſit in herbâ.
Lumina nox claudit domini mirantia formam.
Tum quoque ſe, poſtquam eſt infernâ ſede receptus,
In Stygiâ ſpectabat aquâ. Planxêre ſorores
Naïades: & ſectos fratri poſuêre capillos.
Planxêre & Dryades. Plangentibus aſſonat Echo.
Jamque rogum, quaſſaſq; faces, feretrumq; parabant:
Nuſquam corpus erat. Croceum pro corpore florem
Inveniunt, foliis medium cingentibus albis.
VII. Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
Attulerat famam: nomenque erat auguris ingens.
Spernit Echionides tamen hunc, ex omnibus unus
Contemptor ſuperum Pentheus: præſagaque ridet
Verba ſenis: tenebraſque & cladem lucis ademtæ
Objicit. Ille movens albentia tempora canis,

Et neque jam color eſt albis confuſus cum rubore; neque vigor & vires, & quæcunque nuper conſpecta grata erant; neque corpus reſtat, quod Echo olim dilexerat. Quæ tamen cùm aſpexit, quamquam infenſa & memor, ingemuit; & quoties deflendus adoleſcens, Eheu! dixerat, hæc repetebat verbis repercuſſis, Eheu! Et cùm ille planxerat lacertos ſuos manibus, hæc etiam referebat eundem ſonum percuſſionis. Hæc noviſſima fuerunt verba intuentis in aquam conſuetam, Heu juvenis nequicquam amate! & cavitas loci reddidit totidem voces; & prolato Vale, Vale etiam reſpondit Echo. Ille poſuit caput laſſum in virente gramine. Mors preſſit oculos admirantes pulchritudinem domini ſui. *Tum etiam, poſtquam eſt admiſſus in ſedes Stygias, aſpiciebat ſe in ſtagnis infernis. Sorores Naïades percuſſerunt fratri crines detonſos. Dryades quoque percuſſerunt pectora: Echo ſimili ſono reſpondet plangentibus. Jamque parabant rogum & tædas quaſſatas, & feretrum: Corpus nullibi erat: & reperiunt florem puniceum pro corpore,* cujus *medium folia alba circumdant.*

VII. *Res vulgata comparaverat famam meritam auguri* Tireſiæ *per urbes Græcas; & gloria vatis erat maxima. Attamen Pentheus Echionis filius maximus contemptor deorum hunc ex omnibus ſolus deſpicit; & irridet voces prænuncias ſenis; & exprobrat cæcitatem, & damnum luminis ſublati. Ille concutiens tempora cana candidis* capillis,

NOTÆ.

504. *Tum quoque*] Dicit Plato in Gorg. quaſcumque curas aut ſtudia à naturâ, aut affectibus, in hàc vità contraxerimus, eaſdem retinemus etiam cùm corpus exuerimus. Ita Virg. Æn. 9.

——Quæ curæ nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtas.

507. *Naïades*] Cephiſi & Liriopes nymphæ vidimus antea filium fuiſſe Narciſſum; ejus ſorores adeóque fuerunt fontium & fluviorum nymphæ.

Ib. Sectis] Uſque ab Homero ad Romanos, in acerbiſſimo luctu mos ille manavit, ut mulieres ſaltem crines detonderent, atque etiam in defuncti corpus deponerent.

508. *Quaſſaſque*] Noctu verò quia afferebatur corpus, facibus ad funera utebantur.

509. *Croceum florem*] *Narciſſum. Flores* Flos hic diis inferis ſacer fingitur, ut qui floreat tantùm, & tranſeat, neque illum ex ſe fructum edat. Ita & ingenia præcocia haud facilè perveniunt ad frugem.

513. *Echionides*] *Pentheus* eſt Echionis & Agaves filius, ad cujus fabulæ narrationem artificioſè deſcendit poëta.

Quàm

Quàm felix esses, si tu quoque luminis hujus
Orbus, ait, fieres: ne Bacchia sacra videres!
Jamque dies aderit, jamque haud procul auguror esse;
Quâ novus huc veniat proles Semeleïa Liber.
Quem nisi templorum fueris dignatus honore;
Mille lacer spargere locis: & sanguine silvas
Fœdabis, matremque tuam, matrisque sorores.
Evenient: neque enim dignabere numen honore:
Meque sub his tenebris nimiùm vidisse quereris.
Talia dicentem proturbat Echionie natus.
Dicta fides sequitur; responsaque vatis aguntur.
Liber adest; festisque fremunt ululatibus agri.
Turba ruunt: mistæque viris matresque nurusque,
Vulgusque, proceresque, ignota ad sacra feruntur.
Quis furor, anguigenæ, proles Mavortia, vestras
Attonuit mentes? Pentheus ait, Ærane tantùm
Ære repulsa valent? &.adunco tibia cornu?
Et magicæ fraudes? ut quos non belliger ensis,
Non tuba terruerint, non strictis agmina telis;
Fœmineæ voces, & mota insania vino,
Obscœnique greges, & inania tympana vincant?
Vosne senes, mirer? qui lónga per æquora vecti

Quam beatus esses, inquit, si tu etiam hâc luce privareris, ne sacra Bacchi cerneres! Jamque dies adventat, jamque prædico non longe abesse, quâ Bacchus novus hospes *filius Semeles huc pergat: quem nisi colueris honore templorum, dilaniatus in mille loca disjicieris, & inficies silvas cruore, & matrem tuam & materteras.* Hæc *fient: neque enim honorabis dei potentiam: & dolebis me nimium intuitum esse in hâc caligine. Filius Echionis profligat talia proferentem. Fides sequitur vocem, & oracula auguris exitum sortiuntur,* & re comprobantur. *Bacchus venit; campi personant festis clamoribus. Agmen cum impetu feruntur, & matres, & nurus, confusæ cum maribus, & plebs, & primores concurrunt ad sacra insolita. Quæ vesania, inquit Pentheus, perculit vestros animos; serpente nati, progenies Martia? Tantúmne possunt ære percussa æra, & tibia cornu curvo, & incantationes sortilegæ; ut quos non gladius bellicus, non tuba, non acies expeditis missilibus moverint, clamores fœminei, & furor excitus mero, turba infamis, & tympana vacua superent? demirerne senes, qui adducti per vastum mare*

NOTÆ.

[52]0. *Novus*] Nondum scilicet satis cognitus.

Proles Semeleïa] Huic Jovis & Semeles [filio q]uæcumque ab aliis Bacchis facta, attri[bu]unt.

[52]3. *Matrem*] *Agaven*, cujus sorores [I]no & Autonoë.

. *Evenient*] Quæcumque prædico.

Quereris] Quia vellet omnino Pen[theus c]æcus fuisse, nec Bacchum vidisse, cujus [jussu d]iscerptus fuit: Adeóque acutissimè [...]io invidendum proponit Tiresias illud [q]uod sibi vitio & damno objecerat.

Sequitur] Quia eventu firmantur quæ [dixer]at vates.

[A]*guntur*] *Suo ordine geruntur quæcumque* [dix]*ant.*

[F]*estis*] In his Sacris Bacchantes, quæ [f]erebant, pampinis hederâque coronatæ [geb]ant vites, hircos, cophinos, phallos; per sylvas, montes, nemora furibundæ saltabant; dissono clamore ululatu, tibiarum cantu, & cymbalorum tinnitu omnia replebant. Hinc stupra promiscua, & cædes nefandæ.

530. *Ignota*] Quippe quibus nunquam interfuerant.

531. *Anguigenæ*] Thebanos compellat Pentheus; quos vidimus antea ex draconis Marti dicati dentibus, à Cadmo seminatis, ortos. Optimè verò, quamquam impiè, licet generis eorum commemoratione, prudentes & Martios viros, à turpi mollium & ebriosorum hominum ignavia, aut certè mulierculàrum consortio studet retrahere.

532. *Ærane tantùm Ære*] *Tympana ærea æreis bacillis pulsata.*

537. *Obscœnique greges*] *Turpis & libidine corrupta multitudo*; in quâ & Satyri. Bacchi sacerdotes, obscœnissimum genus.

Hæc

Hâc Tyron, hâc profugos posuistis sede Penates:
Nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior ætas,
O juvenes, propiorque meæ? quos arma tenere,
Non thyrsos; galeâque tegi, non fronde decebat?
Este, precor, memores, quâ sitis stirpe creati:
Illiusque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite serpentis. Pro fontibus ille lacuque
Interiit: at vos pro famâ vincite vestrâ.
Ille dedit letho fortes: vos pellite molles,
Et patrium revocate decus. Si fata vetabant
Stare diu Thebas; utinam tormenta virique
Mœnia diruerent, ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine: sorsque querenda,
Non celanda foret: lachrymæque pudore carerent.
At nunc à puero Thebæ capientur inermi:
Quem neque bella juvant, nec tela, nec usus equorum:
Sed madidus myrrhâ crinis, mollesque coronæ,
Purpuraque, & pictis intextum vestibus aurum.
Quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam
Assumtumque patrem, commentaque sacra fateri.
An satis Acrisio est animi, contemnere vanum
Numen, & Argolicas venienti claudere portas;
Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
Ite citi (famulis hoc imperat) ite, ducemque
Attrahite huc vinctum. Jussis mora segnis abesto.
Hunc avus, hunc Athamas, hunc cætera turba suorum

statuistis Tyrum & Penates exules in his locis; nunc patimini superari sine pugnâ? an vos, o Juvenes, ætas violentior, & propior meæ, quos decorum erat tractare arma, non thyrsos, & velari galeâ, non frondibus? Mentem vestram subeat, quæso, qui genere sitis sati: & induite iras illius draconis, qui solus peremit multos. Ille periit pro fontibus & stagno: at vos vincite pro vestrâ gloriâ. Ille morti dedit strenuos; vos fugate effœminatos: & reparate laudem patriam. Si fata prohibebant Thebas diu manere, utinam machinæ bellicæ, & viri muros dejicerent, & ferrum & flamma streperent! Essemus infelices sine culpâ, & sors esset deflenda, non tegenda, & fletus essent sine dedecore. At nunc Thebæ capientur à puero armis destituto, quem neque acies, neque arma, aut usus equorum delectat, sed coma delibuta myrrha, & effœminata serta, & purpura, & aurum implicitum versicoloribus indumentis. Quem quidem ego confestim adigam (vos tantùm quiescite) agnoscere & patrem fictum & sacra fraudium excogitata. An satis est virtutis Acrisio spernere futilem Deum, & obserare valvas Argolicas accedenti; peregrinus tremefaciet Pentheum cum totis Thebis? Properate (sic jubet ministris) properate, & huc perducite ducem catenis constrictum: nulla pigra cunctatio differat mandata. Avus hunc, hunc coarguit Athamas, & reliquum agmen suorum

NOTÆ.

539. *Tyron*] Tyro aut Sidone antiquissimis Phœniciæ urbibus oriundum vidimus antea Cadmum, qui cum sociis Thebas Bœoticas condidit; adeoque vere nunc Pentheus ad illos scenes, *Hâc Tyron*, &c. Dictum vero, ut illud Virgilii;

Illum in Italiam transfer, victosque penates.

545. *Fontibus*] Ex quibus aquam socii Cadmi haurire jussi fuant.

549. *Tormenta*] Instrumenta sunt aut machinæ bellicæ, lapidibus, aliisque torquendis missilibus aptæ.

558. *Assumtum*] Jovem dicit, quem falsò suum patrem Bacchus jactaret, uti quidem ipse Pentheus prædicabat.

559. *Acrisio*] Fuit Acrisius Abantis Argivorum regis filius, pater Danaës, qui neque Bacchum Deum, neque ejus sacra admisit, occlusis portis.

561. *Advena*] Bacchus, quem non civem agnoscit Pentheus, nedum deum.

564. *Avus*] Cadmum intellige, namque ejus filia fuit Agave Penthei mater! Scripsitque Euripides in Bacchis, neque Cadmum, neque Tiresiam audire voluisse Pentheum.

Ib. *Athamas*] Æoli fuit filius, Cadmi gener.

Corripiunt

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Alcithoë tamen, unà cum sororibus, constanter ea contemnebat. Adeò ut in festo varias ad colum historias illæ sibi invicem narrare cœperint. Partim de moris denigratis, partim de Apolline in Eurynomen verso, ut cum Leucothoë concumberet: quamobrem Clytie zelotypa in Heliotropium fuerit mutata: partim de Hermaphrodito & Salmacide nymphâ in unum corpus concretis. Quo facto, sorores ipsæ in vespertiliones, earumque telæ in vitem & pampinos transformatæ sunt. Hâc de re cùm Agave lætaretur, magnus ei dolor oblatus est: quando Ino & Athamas in mare per insaniam prosiluerunt, & facti sunt dii marini. Quos dum mulieres Thebanæ pro mortuis deplorant, in saxa & volucres commutantur. Cadmus quoque hâc calamitate commotus, relictis Thebis, in Illyriam cum uxore profectus est. Ubi uterque anguineam formam accepit. Solus itaque restabat è Bacchi contemptoribus Acrisius, avus Persei, qui Gorgonis caput amputavit. E cujus guttis in terram delapsis angues exorti sunt, & Atlantem in montem, virgasque, post Andromedam liberatam, in lapides convertit. Orto deinde in nuptiis tumultu, Phineum cum suis, undique Prætum & Polydecten, saxeos reddidit.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEO

LIBER IV.

INTERPRETATIO.

I. *Alcithoë Minyæ filia non opinatur orgia Dei esse admittenda; sed insana profitetur adhuc Bacchum non esse filium Jovis: & habet sorores participes* ejusdem *impietatis. Sacerdos monuerat frequentare festum, & dominas, & ancillas vacantes à suis operibus velari pectora pellibus, solvere vittas crinales, impedire capillos coronis, & manus thyrsis frondosis; & prædixerat indignationem Dei spreti fore violentam. Et matres, & nurus obtemperant, & omittunt telas, & qualos, & pensa imperfecta; & immittunt thura; & citant Bacchum, & Bromium, & Lyæum, & Ignigenarumque genitum, & solum bimatrem.*

AT non Alcithoë Minyeïas orgia censet
Accipienda Dei; sed adhuc temeraria
chum
Progeniem negat esse Jovis: sociasque sorores
Impietatis habet. Festum celebrare sacerdos,
Immunesque operum dominas, famulasque suor
Pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
Serta comâ, manibus frondentes sumere Thyr
Jusserat; & sævam læsi fore numinis iram
Vaticinatus erat. Parent matresque, nurusqu
Telasque, & calathos, infectaq; pensa reponun
Thuraque dant: Bacchumque vocant, Bromium
Lyæumque,
Ignigenamque, satumque iterum, solumq; b
trem.

NOTÆ.

1. *Minyeïas*] Ex Minyâ filio Orchomeni prognata.

Ib. *Orgia*] Bacchi sacra fuerunt alio nomine Dionysia; temque Bacchanalia dicta.

2. *Sed adhuc*] Etiam post functum illud Penthei exemplum.

3. *Sorores*] Antoninus lib. II. tres numerat sorores, Leucippam (quæ Ovidio Leuconoë) Arsippam, quam alii Aristippen, alii Arsinoën vocant, & Alcithoën.

4. *Sacerdos*] Fortasse Tiresias.

6. *Pelle tegi*] Νεβρῶν hinnulorum, & Βασσάρων vulpium. *Crinales*] Quod in omnibus sacris fieri solet.

7. *Serta*] Ex pampinis.

10. *Infecta*] Imperfecta, opera pe intermisso.

11. *Bacchumque*] Omnibus nominibu religiosè appellare solebant, eorumque a censere, quod illis gratissimum arbitraba

Ib. *Bromium*] Id est, *frementem*, à βρέμειν.

Ib. *Lyæum*] Ἀπὸ τῦ λύειν, à solvendo vinum curas solvat: unde etiam Latini *pater*.

12. *Ignigenam*] Quia fulminis ictu ut vidimus antea.

Ib. *Iterum*] Quia Joviis femori in quòd illi alterius matris loco fuit, und pater, & Dithyrambus.

Ad

mnes alii. Prædæ tam cæca cupido est.
amen hanc sacro violari pondere pinum
:iar, dixi: pars hîc mihi maxima juris.
aditu obsisto. Fuit audacissimus omni
mero Lycabas: qui Thuscâ pulsus ab urbe
ım, dirâ pœnam pro cæde, luebat.
ii, dum resto, juvenili guttura pugno
: & excussum misisset in æquora, si non
ém, quamvis amens, in fune retentus.
Impia turba probat factum. Tum denique Bacchus,
ıus enim fuerat) veluti clamore solutus
ıor, eque mero redeant in pectora sensus;
facitis? quis clamor, ait? quâ, dicite, nautæ,
pe perveni? quò me deferre paratis?
metum, Proreus, & quos contingere portus
elis, dixit. Terrâ sistêre petitâ.
ı, ait Liber, cursus advertite vestros:
ihi domus est: vobis erit hospita tellus.
are fallaces, perque omnia numina jurant
:e: meque jubent pictæ dare vela carinæ.
â Naxos erat. Dextrâ mihi lintea danti,
facis, ô demens? quis te furor, inquit, Acœte,
quisque, tenet? lævam pete: maxima nutu
ihi significat: pars, quid velit, aure susurrat.
pui: Capiatque alius moderamina, dixi:
: ministerio scelerisque, artisque removi.
ıor à cunctis; totumque immurmurat agmen.
ıus Æthalion, Te scilicet omnis in uno
ı salus posita est? ait, & subit ipse: meumque
: opus, Naxoque petit diversa relictâ.

Cæteri idem faciunt; tam cæcum est desiderium prædæ. Non tamen dixi, sinam violari hanc navem sacro onere: hujus pars maxima mei juris est: & contrà nitor ingressu. Lycabas, qui ejectus ab urbe Thuscâ, pro crudeli homicidio exsilium patiebatur, omnium violentissimus rabiem exercebat. Is, dum repugno, fregit mihi collum forti pugno; & me proturbatum ejecisset in mare, nisi ut exanimis adhæsissem retentus in rudente.

IX. *Perfidum agmen laudat hæc facta. Tum denique Bacchus (is enim erat) tanquam somnus sit excussus clamore, & sensus ebrietate soluti redeant in pectus, Quid agitis? inquit. Quis fremitus, quo auxilio huc perveni, dicite nautæ, quò me vultis vehere? Omitte timorem, inquit ille qui proræ præerat, & dic quos portus cupias intrare: duceris in terram optatam. Dirigite, inquit Bacchus, cursus vestros Naxon. Illæ sunt meæ sedes, & vobis etiam terra erit amica. Mendaces jurant per æquor, & per omnes Deos sic futurum, & imperant me pandere carbasa pictæ navis. Naxus erat dextrâ: cùm ego ad dextram vela ex-* *Quid agis, insane, quæ vesania te habet, Acœte? exclamant pro se singuli. Verte ad* *Pars maxima mihi indicat signo quid cupiat, pars in aurem obmurmurat. Hæsi, &, in-* *us regat navem: & me subduxi officio scelerato & doloso. Arguor ab omnibus, & tota turba murmurat; è quibus Æthalion, Nimirum, inquit, omnis nostra salus à te solo pendet? &* *lit; & officio meo fungitur; & in partem diversam abit, Naxo relictâ.*

NOTÆ.

Pars hîc] Navis bona pars ad illum t; atque adeò gubernator erat, ut hymno modò citato.

[s]opor] Ebrietas quam ille simulaverat.

Quid facitis?] Homerus & Nonnus ₍erunt Bacchum à prædonibus vincu-₎ n fuisse, vincula autem ultro excidisse , & pedibus.

634. *Proreus*] Ille est qui proræ præest, nempe Melanthus.

642. *Pro se quisque*] *Cavens*, intellige, ne Naxon veheretur.

644. *Obstupui*] Quia perfidos videbat aliud præstare: atque adeò cum illis operis particeps esse noluit.

647. *Scilicet*] Increpantis est & irridentis.

X. Tum deus illudens, tanquam modò deniqu fraudem
Senserit, è puppi pontum prospectat aduncâ,
Et flenti similis, Non hæc mihi littora, nautæ,
Promisistis, ait: non hæc mihi terra rogata est.
Quo merui pœnam facto? quæ gloria vestra est,
Si puerum juvenes, si multi fallitis unum?
Jamdudum flebam. Lachrymas manus impia nostras
Ridet: & impellit properantibus æquora remis.
Per tibi nunc ipsum (nec enim præsentior illo
Est Deus) adjuro, tam me tibi vera referre,
Quàm veri majora fide. Stetit æquore puppis
Haud aliter, quàm si siccum navale teneret.
Illi admirantes remorum in verbere perstant:
Velaque deducunt; geminâque ope currere tentant.
Impediunt hederæ remos, nexuque recurvo
Serpunt; & gravidis distringunt vela corymbis.
Ipse, racemiferis frontem circumdatus uvis,
Pampineis agitat velatam frondibus hastam.
Quem circa tigres, simulacraque inania lyncum,
Pictarumque jacent fera corpora pantherarum.
Exsiluère viri; sive hoc insania fecit,
Sive timor: primusque Medon nigrescere pinnis
Corpore depresso, & spinæ curvamina flecti
Incipit. Huic Lycabas, In quæ miracula, dixit,
Verteris? & lati rictus, & panda loquenti
Naris erat, squammamque cutis durata trahebat.
At Libys, obstantes dum vult obvertere remos,
In spatium resilire manus breve vidit; & illas
Jam non esse manus, jam pinnas posse vocari.
Alter ad intortos cupiens dare brachia funes,
Brachia non habuit; truncoque repandus in undas

X. *Tum deus* nautis *imponens, sicuti nunc denique dolum cognoverit, prospicit mare puppi curvâ, & similis lacbrymanti, Non, inquit, nautæ, polliciti estis mihi hæc littora; hæc terra non est exoptata à me. Quare dignus sum hâc injuriâ? quænam est laus vestra, si adulti decipitis puerum, si multi unum? Jamdiu lacbrymabar. Turba scelesta irridet meos fletus; & pulsat aquas remis festinantibus. Nunc tibi juro per ipsum* Bacchum *(neque verò est Deus illo magis propitius) me tibi certa narrare, quanquam supra fidem vi*dentur. *Non aliter repressa est navis in mari, quàm si esset in sicco navali. Illi stupentes pergunt insistere remis, & expandunt carbasa, & nituntur currere duplici auxilio. Hæderæ implicant remos, & diffunduntur nodis aduncis, & impediunt lintea ponderosis corymbis. Ipse redimitam habens frontem uvis racemiferis hastam quatit obductam frondibus teneræ vitis: & circa illum tigres, & vanæ imagines lyncum, & maculatarum pantherarum ferocia corpora sternuntur. Viri emicuerunt, seu hoc præstitit vesania, seu pavor; & Medon cœpit prior nigrescere pinnis corpore submisso, & flexu spinæ* dorsi *incurvari: ad quem Lycabas, In quæ monstra mutaris, dixit? & os vastum, & patulæ evadebant nares loquentis, & cutis rigens induebat squammas. At dum Libys, tentat convertere remos obstantes, advertit manus reflecti in exiguum spatium, & jam non esse manus, jam posse dici pinnas. Alius nitens manibus apprehendere funes implicitos, non habuit lacertos, & curvatus mutilato in aquas*

NOTÆ.

661. *Navale*] Navalia dicuntur loca, in quibus stant aut reponuntur naves.

663. *Deducunt*] Vela priùs collecta & antennis adstricta jam solvunt, & explicant.

Ib. *Gemina*] Remis velisque.

664. *Impediunt*] Ne moveri possent.

665. *Corymbis*] Eo nomine appellantur uvæ quas fert hedera.

667. *Pampineis*] *Thyrsum qualis.*

Ib. *Agitat*] Concutit ad terrorem nautis incutiendem.

668. *Quem circa tigres*] Tigres & lynces sunt feræ Baccho dictæ, quas ideo nautarum oculis objecit Bacchus, ut earum aspectu territi in mare desilirent.

672. *Curvamina flecti*] Græcismus est.

674. *Panda*] *Recurva*, qualis est Delphini

680. *Trunco*] Quia brachiis mutilatum.

Corpor

iluit. Falcata noviſſima cauda eſt,
luæ ſinuantur cornua lunæ.
nt ſaltus: multâque aſpergine rorant:
ıe iterum; redeuntq; ſub æquora rurſus:
ludunt ſpeciem: laſcivaque jactant
: acceptum patulis mare naribus efflant.
ginti (tot enim ratis illa ferebat)
lus. Pavidum, gelidumque trementi
que meum firmat Deus, Excute, dicens,
n, Diamque tene. Delatus in illam,
s Baccheïa ſacra frequento.
longis, Pentheus, ambagibus aures,
ra morâ vires abſumere poſſet.
famuli rapite hinc: cruciataque diris
mentis Stygiæ dimittite nocti.
tractus ſolidis Tyrrhenus Acœtes
tectis: & dum crudelia juſſæ
necis ferrumque, igneſque parantur;
ıatuiſſe fores, lapſaſque lacertis
fama eſt, nullo ſolvente, catenas.
onides: nec jam jubet ire, ſed ipſe
lectus facienda ad ſacra Cithæron
clarâ bacchantum voce ſonabat.
er equus, cùm bellicus ære canoro
ıbicen, pugnæque aſſumit amorem:
ctus longis ululatibus æther
udito clangore recanduit ira.
nedio eſt, cingentibus ultima ſilvis,
ıoribus, ſpectabilis undique campus.
lum cernentem ſacra profanis
prima eſt inſano concita motu,
miſſo violavit Penthea thyrſo
geminæ, clamavit, adeſte ſorores.

corpore exſiliit: ultima cauda eſt in modum falcis figurata: quomodo cornua lunæ dimidiæ curvantur. Undiquaque proſiliunt, & multo rore aſpergunt: Erumpunt iterum: & ſeſe rurſus immergunt aquis: & ludunt in modum chori, & concutiunt luxuriantia corpora, & emittunt aquam hauſtam patentibus naribus. Solus ſupereram de viginti (nam illa navis tot habebat) qui modò in nave erant. Deus erigit me tremefactum, torpentem, corpore tremente, & vix mei compotem; dicens, Ejice metum animo, & Naxum pete. Illic appulſus celebro Bacchi feſta aris incenſis. Commodavimus, inquit Pentheus, aures prolixis verborum anfractibus; ut ira poſſet exhaurire ſuas vires cunctatione. Famuli tollite hinc ſublimem ocyùs; & deturbate corpora punita horrendis cruciatibus ad tenebras infernas. Continuò Acœtes Tyrrhenus abreptus coërcetur firmis carceribus; & dum ſæva inſtrumenta conſtituta mortis, & ferrum & flammæ adornantur, rumor invaluit portas ultro apertas eſſe, & ultro vincula ſoluta eſſe brachiis, nullo expediente. Pentheus obfirmat animum; neque nunc imperat alicui ſervorum ire, ſed ipſe it ubi Cithæra peragenda fremebat cantibus & elatâ voce baccbantum. Quemadmodum gene, cum bellicus tubicen fecit indicia ære perſonante, & ducitur amore certaminis; petitis clamoribus perculit Pentheum; & furor iterum inflammatus eſt auditis ulu- eſt ex omni parte patens ferè in monte medio, vacua arboribus quæ circumdant ex- itis. Hic mater prima cernit illum ſpectantem ſacra oculis profanis, prima eſt im- , prima appetit ſuum Pentheum thyrſo jaculato: Io vociferata eſt, accurrite

NOTÆ.

] Delphinorum deſcribit na- e, ſeſe in gyrum verſare, a- : non agitare modò, ſed etiam

Obſtinatè Bacchum ejuſque entheus Echionis filius.

702. *Cithæron*] Mons Bœotiæ, Bacchi ſacris inclytus.

706. *Ululatibus*] Bacchantum & Orgia celebrantium clamoribus.

707. *Movit*] Ad iram concitavit.

708. *Monte*] Cithærone:

713. *Geminæ*] Ino & Autonoë.

Sæpe ut conſtiterant, hinc Thiſbe, Pyramus illinc;
Inque vicem fuerat captatus anhelitus oris;
Invide, dicebant, paries, quid amantibus obſtas?
Quantum erat, ut ſineres nos toto corpore jungi!
Aut hoc ſi nimium, vel ad oſcula danda pateres!
Nec ſumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
Quòd datus eſt verbis ad amicas tranſitus aures.
Talia diversâ nequicquam ſede locuti;
Sub noctem dixêre Vale: partique dedêre
Oſcula quiſque ſuæ, non pervenientia contrà.
Poſtera nocturnos Aurora removerat ignes,
Solque pruinoſas radiis ſiccaverat herbas:
Ad ſolitum coïere locum. Tum murmure parvo
Multa priùs queſti, ſtatuunt ut nocte ſilenti
Fallere cuſtodes, foribuſque excedere tentent:
Cùmq; domo exierint, urbis quoq; tecta relinquant:
Neve ſit errandum lato ſpatiantibus arvo;
Conveniant ad buſta Nini: lateantque ſub umbrâ
Arboris. Arbor ibi niveis uberrima pomis
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent: & lux tardè diſcedere viſa
Præcipitatur aquis, & aquis nox ſurgit ab îſdem.
Callida per tenebras, verſato cardine, Thiſbe
Egreditur, fallitque ſuos; adopertaque vultum
Pervenit ad tumulum: dictâque ſub arbore ſedit:
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde leæna boum ſpumantes oblita rictus,
Depoſitura ſitim vicini fontis in undâ.
Quam procul ad lunæ radios Babylonia Thiſbe
Vidit: & obſcurum timido pede fugit in antrum.
Dumque fugit, tergo velamina lapſa relinquit.
Ut lea ſæva ſitim multâ compeſcuit undâ,
Dum redit in ſilvas, inventos fortè ſine ipsâ
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Seriùs egreſſus veſtigia vidit in alto

Sæpe poſtquam convenisſent, hinc Thiſbe, Pyramus illinc; & ſpiritus oris eſſet utrobique captatus; Livide mure, dicebant, quamobrem prohibes amantes? Quàm parum eſſet, ut votereris nos convenire toto corpore? Aut ſi hoc nimiùm, ſaltem apertus eſſes ad jungenda ſuavia! non tamen ſumus ingrati: Agnoſcimus tibi nos hoc debere, quòd via facta eſt vocibus ad aures amicas. Poſtquam ejuſmodi fruſtra è diverſo loco dixiſſent, adventante nocte dixerunt Vale; & quiſque obtulerunt baſia muro qui ex ſuâ parte fuit, non prætereuntia in alteram. Sequens Aurora fugaverat ſidera nocturna, atque ſol radiis exſiccaverat gramina pruinâ conſperſa; convenerunt in eundem locum. Tum priùs conqueſti plurima voce ſummiſsâ ſecum decernunt, ut nocte intempeſtâ conentur fallere janitores, & valvis egredi; & poſtquam domo prodierint, egrediantur inſuper urbe; & ne opus ſit vagari per vaſtos agros, coëant ad tumulum Nini, & lateant ſub umbrâ arboris. Ibi erant morus arbor procera, fœcundiſſima pomis candidis, proxima fonti frigidiſſimo. Conditiones probantur; & dies ſerò credita tranſire præcipitatur in aquas, & nox excitatur ab iiſdem acquis. Solers Thiſbe erumpit per opaca noctis, cardine dimoto, & ſuos domeſticos decipit, & velatum os habens pervenit ad ſe[pul]chrum, & ſubſiſtit ſub præſtitutâ arbore. Amor præſtabat eam audacem. Ecce leæna adeſt in[ter]tum habens os æſtuans recenti cæde boum, ſedatura ſitim aquâ fontis proximi. Quam Thiſbe B[aby]lonia intuita eſt è longinquo ad lucem lunæ, & pede tremente tendit in tenebroſam ſpeluncam: & [fu]giendo emittit à tergo lapſa velamina. Poſtquam crudelis leæna ſedavit ſitim multâ aquâ, revertitur in nemus, forte diſcerpit rictu ſanguinolento ſubtilem veſtem repertam ſine Thiſbe. [Py]ramus, qui tardiùs exierat, aſpexit in ultimo

NOTÆ.

74. *Quantùm*] Quaſi dicat *minimum.*

78. *Diverſa*] Quia hinc Thiſbe, illinc Pyramus ſedebat.

84. *Queſti*] De parentibus ſuis, aut fati iniquitate.

83. *Buſta*] Ad Nini ſepulchrum ſeu lo[cum] ubi ultus & ſepultus fuerat, ubique, Dio[doro] teſte, moles erat inſtar arcis cujuſdam m[...] ſtadiis diſtans ab urbe.

93. *Verſato cardine*] *Apertâ januâ.*

Pulve[...]

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Leithoë tamen, unà cum sororibus, constanter ea contemnebat. Adeò ut in festo varias ad colum historias illæ sibi invicem narrare cœpe- . Partim de moris denigratis, partim de Apolline in Eurynomen [lo], ut cum Leucothoë concumberet: quamobrem Clytie zelotypa in He- [o]pium fuerit mutata: partim de Hermaphrodito & Salmacide nymphâ unum corpus concretis. Quo facto, sorores ipsæ in vespertiliones, [u]mque telæ in vitem & pampinos transformatæ sunt. Hâc de re cùm [..]ve lætaretur, magnus ei dolor oblatus est: quando Ino & Athamas in [..]e per insaniam prosiluerunt, & facti sunt dii marini. Quos dum [..]ieres Thebanæ pro mortuis deplorant, in saxa & volucres commutan- . Cadmus quoque hâc calamitate commotus, relictis Thebis, in Illy- [..]n cum uxore profectus est. Ubi uterque anguineam formam accepit. [..]s itaque restabat è Bacchi contemptoribus Acrisius, avus Persei, qui [..]gonis caput amputavit. E cujus guttis in terram delapsis angues ex- [..]sunt, & Atlantem in montem, virgasque, post Andromedam libera- , in lapides convertit. Orto deinde in nuptiis tumultu, Phineum [..]suis, unàque Prœtum & Polydecten, saxeos reddidit.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER IV.

INTERPRETATIO.

I. *Alcithoë Minyæ filia non opinatur orgia Dei esse admittenda; sed insana profitetur adhuc Bacchum non esse filium Jovis: & habet sorores participes ejusdem impietatis. Sacerdos monuerat frequentare festum, & dominas, & ancillas vacantes à suis operibus velari pectora pellibus, solvere vittas crinales, impedire capillos coronis, & manus thyrsis frondosis; & prædixerat indignationem Dei spreti fore violentam. Et matres, & nurus obtemperant, & omittunt telas, & qualos, & pensa imperfecta; & immittunt thura; & citant Bacchum, & Bromium, & Lyæum, & Ignigenam, iterumque genitum, & solum bimatrem.*

AT non Alcithoë Minyeïas orgia censet
Accipienda Dei; sed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat esse Jovis: sociasque sorores
Impietatis habet. Festum celebrare sacerdos,
Immunesque operum dominas, famulasque suorum;
Pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
Serta comâ, manibus frondentes sumere Thyrsos,
Jusserat; & sævam læsi fore numinis iram
Vaticinatus erat. Parent matresque, nurusque;
Telasque, & calathos, infectaq; pensa reponunt;
Thuraque dant: Bacchumque vocant, Bromiumque, Lyæumque,
Ignigenamque, satumque iterum, solumq; bimatrem.

NOTÆ.

1. *Minyeïas*] Ex Minyâ filio Orchomeni prognata.

Ib. *Orgia*] Bacchi sacra fuerunt alio nomine Dionysia; tum quoque Bacchanalia dicta.

2. *Sed adhuc*] Etiam post functum illud Penthei exemplum.

3. *Sorores*] Antoninus lib. II. tres numerat sorores, Leucippam (quæ Ovidio Leuconoë) Arsippam, quam alii Aristippen, alii Arsinoën vocant, & Alcithoën.

4. *Sacerdos*] Fortasse Tiresias.

6. *Pelle tegi*] Νεβρῶν hinnulorum, & βασσάρων vulpium. *Crinales*] Quod in omnibus sacris fieri solet.

7. *Sertas*] Ex pampinis.

10. *Infecta*] Imperfecta, opera per festa intermissa.

11. *Bacchumque*] Omnibus nominibus Deos religiosè appellare solebant, eorumque acta recensere, quod illis gratissimum arbitrabantur.

Ib. *Bromium*] Id est, *frementem*, ἀπὸ τοῦ βρέμειν.

Ib. *Lyæum*] Ἀπὸ τοῦ λύειν, à solvendo, quòd vinum curas solvat: unde etiam Latinis *Liber pater*.

12. *Ignigenam*] Quia fulminis ictu editus, ut vidimus antea.

Ib. *Iterum*] Quia Jovis femori inclusus, quòd illi alterius matris loco fuit, unde & *bimater*, & Dithyrambus.

Additur

Additur his Nyſeus indetonſuſque Thyoneus,
Et cum Lenæo genialis conſitor uvæ,
Nyctelius que Eleleuſque parens, & Iacchus, & Evan:
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. Tibi enim inconſumpta Juventas.
Tu puer æternus, tu formoſiſſimus alto
Conſpiceris cœlo: tibi, cùm ſine cornibus adſtas,
Virgineum caput eſt: Oriens tibi victus, aduſq;
Decolor extremo quæ cingitur India Gange.
Penthea, tu venerande, bipenniferumque Lycurgum
Sacrilegos mactas: Tyrrhenaque mittis in æquor
Corpora. Tu bijugum pictis inſignia frænis
Colla premis lyncum: Bacchæ, Satyriq; ſequuntur:

Adjicitur his Nyſeus, & Thyoneus intonſus, & Lenæus, & inventor genialis uvæ, & Nyctelius, & pater Eleleus, & Iacchus, & Evan: & inſuper nomina plurima, quæ conſecutus es inter nationes Græcas, ô Liber. Tibi enim integra Juventus: Tu puer æternus, tu es pulcherrimus in excelſo cœlo: tibi eſt caput puellæ, cùm te offers ſine cornibus. Oriens à te ſuperatus, uſque ad Indiam, quæ fuſca circumdatur ultimo Gange. Tu, venerande, perdis Pentheum & impium Lycurgum, qui in vites bipennem tulit; & deturbas in mare corpora Tbuſca. Tu urges colla lyncum bijugum ſpecioſa pictis frænis: Bacchæ & Satyri te comitantur;

NOTÆ.

13. *Nyſeus*] À Nysâ nutrice, vel Nysâ monte, apud quem educatus, vel Nysâ Indiæ urbe, quam Bacchus ædificavit.

Ib. *Indetonſus*] Quippe Apollini & Baccho perpetuam eſſe juventutem voluerunt.

Ib. *Thyoneus*] A matre Semele, quæ etiam *Thyone* dicta. Macr. Saturn. l. 18.

14. *Lenæo*] A torculari ſeu lacu, qui λῆνος Græcis dicitur.

Ib. *Genialis*] Genio & voluptati maximè accommodatæ.

15. *Nyctelius*] A nocturnis feſtis.

Ib. *Eleleuſque*] A clamore Orgia celebrantium, & hortantium voce ἐλελεῦ, quâ in hymnis Pæanibus itemque hortationibus bellicis utebantur.

Ib. *Iacchus*] Ἀπὸ τῆς ἰαχῆς, hoc eſt, à clamore.

Ib. *Evan*] Vox fuit Bacchantium, quâ ipſe Bacchus intelligitur.

17. *Juventas*] Quæ Hebe eſt juventutis Dea; quam pro ipsâ juventute poſuit.

18. *Formoſiſſimus alto*] Quibuſdam videtur Bacchus pro ſole à poëtis accipi, & eo more Virg. locutum volunt in 1. Georg.

——— Vos ô clariſſima mundi
Lumina———
Liber & alma Ceres————

19. *Cornibus*] An à truculentiâ ebriorum? an quòd cornua veteribus in uſum poculorum? an quod boves primus junxit Bacchus, unde & Oſiris eſt Ægyptiis? An ob galeam capitis arietini formâ (qualem Turno *rubra cornua criſtæ* tribuit Virg.) inſignem, in honorem patris ſui Jovis Ammonis, cui & ipſe templum & aram ſub arietis ſpecie erexit? an denique à cincinnis, utrinque in cornuum formam acuminatis atque retortis?

20. *Oriens*] Primus creditus Indiam cædibus vexâſſe Bacchus, & victoriis peragrâſſe; ubi columnas ſtatuit, ſicuti Hercules in Hiſpaniâ.

21. *Decolor*] Quia fuſco ſunt colore Indi.

Ib. *Gange*] Fluvius eſt Indiæ citeriorem ab ulteriore dividens.

22. *Lycurgum*] Rex fuit Thraciæ, quem bipenni, quâ vites in Bacchi contemptum cædebat, ſibi corporis extremas partes abſcidiſſe fabulatus eſt Apollodorus.

23. *Sacrilegos*] Dicitur Bacchus orbem terrarum ſacrilegis & Deorum contemtoribus purgâſſe.

Ib. *Tyrrhenaque*] Nautas dicit, de quibus libro ſuperiori.

24. *Bijugum lyncum*] Sunt lynces animalia Africæ familiaria, maculatâ pelle, & mirâ oculorum acie prædita, à quibus Bacchi currum trahi voluerunt.

25. *Satyrique*] Satyri, ut refert Plinius nihil aliud hominis quàm figuram habent. In Æthiopiâ naſcuntur, aduncis naribus, aſperâ cornibus fronte, pedes caprinos habentes. Non ſunt verò illi aliud quàm poëtarum opus, ad brutorum & ferorum hominum imaginem effictum,

Quique

Quique senex ferulâ tibubantes ebrius artus
Sustinet; & pando non fortiter hæret asello.
Quácunque ingrederis; clamor juvenilis, & unà
Fœmineæ voces, impulsaque tympana palmis,
Concavaque æra sonant, longoque foramine buxus.
Pacatus, mitisque, rogant Ismenides, adsis:
Jussaque sacra colunt. Solæ Minyeïdes intus,
Intempestivâ turbantes festa Minervâ,
Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
Aut hærent telæ, famulasque laboribus urgent.
E quibus una levi deducens pollice filum,
Dum cessant aliæ, commentaque sacra frequentant,
Nos quoque, quas Pallas melior Dea detinet, inquit,
Utile opus manuum vario sermone levemus:
Perque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.
Dicta probant; primamque jubent narrare sorores.
Illa, quid è multis referat (nam plurima norât)
Cogitat; & dubia est, de te, Babylonia, narret,
Derceti, quam versâ squamis velantibus artus
Stagna Palæstini credunt celebrâsse figurâ:
An magis ut sumtis illius filia pennis

Et senex vini plenus, qui sustentat membra vacillantia ferulâ, & non bene insidet curvo asello. Quâcunque te confers, clamor juvenilis, & simul voces muliebres, & tympana percussa palmis & æra concava obstrepunt, itemque buxus producto foramine. Ismenides orant ut adsis propitius, & suavis; & frequentant sacra indicta. Solæ Minyeïdes domi violantes festa operibus parum convenientibus, aut trahunt lanas, aut torquent stamina pollice, aut insistunt telæ, & premunt ancillas operibus. Quarum aliqua trahens filum agili pollice, Dum, inquit, aliæ opus intermittunt & celebrant festa fictitia, nos quoque, quas Minerva Dea venerabilior detinet, leniamus opus utile manuum diverso sermone; & alternâ vice auribus otiosis aliquid narremus quod non patiatur tempora videri longa. Sorores laudant ejus verba, & imperant ut illa prior incipiat aliquid referre. Illa secum perpendit quid narret è multis (nam multa sciebat) & incerta est, an loquatur de te, Derceti Babylonia, quam Palæstini arbitrantur frequentâsse lacus mutatâ figurâ squamis tegentibus membra: an potiùs loquatur quomodo filia illius adoptatis pennis

NOTÆ.

26. *Quique senex*] Silenum dicit Bacchi nutritum, pædagogum, & comitem assiduum semper ebrium, cujus gestamen baculus ex ferulâ arbore. Atque illum tanquam parentem satyri observabant, qui & ipsi senes facti, Sileni dicebantur.

30. *Concava*] Cymbala dicit ærea, quibus & furentes ad insanum strepitum utebantur.

Ib. *Buxus*] Pro tibiâ, quam etiam ex buxo conficiebant.

31. *Rogant Ismenides*] Thebanæ matres, ut felix faustusque sis, precantur.

Ib. *Pacatus*] ——*Parce, Liber,*
Parce gravi metuende Thyrso,
inquit Horat. Carm. Lib. II. Ode 19.

33. *Minerva*] Id est, *artibus à Minervâ inventis*, quas Bacchi festo die exercere nefas esset.

42. *Sorores*] Minyeïdes.

45. *Derceti*] Veneris filia, aut Venus ipsa; cujus imago supernè mulierem, infernè piscem referebat, ita mutatam illam variis de causis fabulati sunt, unde & Atergatis dicta. Ab Assyriis, aliisque populis culta fuit.

46. *Palæstini*] Palæstina Syriæ provincia.

Ib. *Celebrâsse*] Juxta Ascalonem Syriæ urbem Dio stagnum esse scripsit seu lacum, in quem Dercetis, pudoris amissi dolore, ab adolescente quodam, Veneris instinctu, compressa, postquam filiam Semiramidem peperisset, sese conjecit. Cujus rei causâ Syri piscibus illius stagni (in piscem juxta illorum opinionem mutata dea) abstinuisse, templumque illi juxta lacum ædificâsse scripsit Diodorus. Vide, si tanti videtur, Lucianum de deâ Syriâ.

47. *Pennis*] Hanc Semiramidem Dercetis filiam, quæ Babylonem ampliavit, in columbam fuisse mutatam nonnulli tradiderunt, quos se-

Extremos

Extremos albis in turribus egerit annos.
Naïs an ut cantu, nimiûmque potentibus herbis,
Verterit in tacitos juvenilia corpora pisces,
Donec idem passa est. An, quæ poma alba ferebat,
Ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor.
Hæc placet; hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
Talibus orsa modis, lanâ sua fila sequente:
II. Pyramus & Thisbe, juvenum pulcherrimus alter,
Altera, quas Oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas tenuêre domos: ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
Notitiam primosque gradus vicinia fecit;
Tempore crevit amor: tædæ quoq; jure coïssent;
Sed vetuêre patres. Quod non potuêre vetare,
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest. Nutu, signisque loquuntur.
Quóque magìs tegitur, tectus magìs æstuat ignis.
Fissus erat tenui rimâ, quam duxerat olim,
Cùm fieret, paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per sæcula longa notatum
(Quid non sentit amor?) primi sensistis amantes,
Et voci fecistis iter, tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.

trajecerit ævum ultimum in candidis turribus: an quomodo Naïs cantu, & graminibus nimiùm efficacibus corpora juvenilia mutaverit in mutos pisces, donec ipsa eandem experta est metamorphosin: *an quomodo arbor, quæ* quondam *producebat poma alba, nunc emittat atra contactu cruoris. Hæc arridet: hanc, siquidem fabula non est trita, sic narrare* occœpit, *dum lana filo* inter nendum *continuò succedit.*

II. *Pyramus & Thisbe, alter elegantissimus juvenum, altera formosissima virginum quas oriens habuit, incoluerunt domus conterminas, ubi Semiramis dicitur circumdedisse excelsam urbem lateribus excoctis. Proximitas do*muum *causa fuit primæ consuetudinis. Amor auctus est morâ; etiam nuptiarum ritibus convenissent, sed patres probibuerunt. Quod non potuerunt probibere, Uterque pariter incensi erant animis correptis. Omnis testis abest; verba faciunt nutu & notis: & quò magìs ignis obducitur, magìs obductus incalescit. Murus medius inter utramque domum biabat exiguâ fissurâ, quam quondam traxerat, cùm strueretur. Ille defectus à nemine observatus per diutina tempora (quid non animadvertit amor?) à vobis amantibus primò fuit animadversus; & fecistis viam voci, & securæ blanditiæ solebant transire per eam, tenuissimo strepitu.*

NOTÆ.

cutus est Ovidius. Illam quidem primò à matre expositam à columbis nutritam voluerunt, ex quo illi nomen Semiramis, quod linguâ Siriâ columbam montanam significat. Habuerunt præterea Columbam in suis vexillis Babylonii, Diodoro Siculo teste, lib. III.

48. *In turribus*] Ubi nidificare solent columbæ. Quò, si ad historiam referas, Semiramidem sese recepisse, vel filium ejus eandem conclusisse, haud absurdè credideris.

49. *Naïi*] Nympha hæc Solis insulam, cui & nomen *Nosala*, & *Nympharum cubile*, inter Taprobanam & Carmaniam sitam, incoluit; quæ juvenes advenas quibuscum rem habuisset, veneficiis in pisces mutabat. Deinde & ipsa à Sole, terræ sibi sacratæ vindice, in piscem versa est.

52. *Arbor*] *Morem* arborem intelligit, quam ante Pyrami & Thisbes fata dicit alba poma tulisse.

58. *Altam urbem*] Ad murorum, & ædium magnificentiam respexit, quâ facilè Babylon alias urbes superabat.

Ib. *Urbem*] Babylonem dicit urbem maximam ad Euphratem sitam, inter septem orbis miracula numeratam; hanc Semiramis Nini Assyriorum regis uxor muro lateritio cinxit.

59. *Primosque gradus*] *Ad amorem.*

60. *Tædæ*] Nuptiæ; in quibus, cùm aquas & ignis sacramenta adhiberentur, faces quinque è tædâ arbore, à totidem pueris patrimis & matrimis præferebantur.

61. *Quod non potuêre*] Quia tametsi corporum, non tamen animorum poterant prohibere conjugium.

Cespite cinguntur, semperque virentibus herbis.
Nympha colit: sed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quæ soleat, nec quæ contendere cursu:
Solaque Naïadum celeri non nota Dianæ.
Sæpe suas illi fama est dixisse sorores:
Salmaci, vel jaculum, vel pictas sume pharetras,
Et tua cum duris venatibus otia misce.
Nec jaculum sumit, nec pictas illa pharetras;
Nec sua cum duris venatibus otia miscet.
Sed modò fonte suo formosos perluit artus:
Sæpe Citoriaco deducit pectine crines;
Et quid se deceat, spectatas consulit undas.
Nunc perlucenti circumdata corpus amictu,
Mollibus aut foliis, aut mollibus incubat herbis.
Sæpe legit flores. Et tunc quoque fortè legebat,
Cùm puerum vidit: visumque optavit habere.
Nec tamen antè adiit, etsi properabat adire,
Quàm se composuit, quàm circumspexit amictus,
Et finxit vultum; & meruit formosa videri.
Tunc sic orsa loqui: Puer ô dignissime credi
Esse Deus; seu tu Deus es, potes esse Cupido;
Sive es mortalis; qui te genuêre beati:
Et frater felix, & fortunata profectò
Si qua tibi soror est, & quæ dedit ubera nutrix.
Sed longè cunctis, longéque potentior illis;
Si qua tibi sponsa est; si quam dignabere tædâ.
Hæc tibi sive aliqua est; sit furtiva voluptas:
Seu nulla est; ego sim: thalamumq; ineamus eundem.
Naïs ab his tacuit: pueri rubor ora notavit
Nescia quid sit amor: sed & erubuisse decebat.
Hic color apricâ pendentibus arbore pomis:
Aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti,
Cùm frustrà resonant æra auxiliaria, lunæ.

glebâ circumdatur, & gramine semper viridi. Nympha frequentat; sed neque apta venationi, nec quæ consueverit curvare arcus, nec certare cursu, & sola Naïadum non cognita veloci Dianæ. Fama est suas sorores sæpe illi dixisse, Salmaci, cape jaculum, vel pharetras versicolores; & misce tua otia cum laboriosis venatibus. Neque illa capit jaculum, neque pictas pharetras, neque miscet sua otia cum laboriosis venatibus. Sed tantùm lavat pulchra membra in fonte suo: sæpe pectit capillos pectine buxeo; & consulit aquas spectatas, quid sibi conveniat: interdum induta corpus vestitu pellucido sternitur vel in teneris frondibus, vel in teneris graminibus. Sæpe colligit flores; & tum quoque fortè colligebat, cùm aspexit juvenem, & cupivit frui conspecto. Neque tamen priùs accessit, quanquam festinabat accedere, quàm se ornavit, quàm circumspexit vestitus, & composuit faciem, & digna fuit videri pulchra. Tunc sic orsa est loqui, O Juvenis dignissime haberi deus; sive tu deus es, videris esse Cupido: seu es mortalis, qui te produxerunt sunt *felices, frater* est *quoque beatus, & sanè soror, si quam habes,* est *felix, & nutrix quæ* tibi *admovit mammam. Sed si quam habes sponsam, si quam dignam credideris face, ea longè multòque fortunatior illis omnibus. Seu aliquam habes, voluptas sit tibi secreta: seu nullam habes, ego sim* tibi *sponsa, & conveniamus in unum cubiculum. Post hæc Naïs siluit: rubor tinxit vultus adolescentis ignorantis quid sit amor: sed etiam decorum erat pudore suffusum fuisse. Iste est color pomis adhærentibus arbori soli expositæ aut ebori colore infecto, aut lunæ rubenti sub albedine, cùm æra opifera ne quidem obstrepunt.*

NOTÆ.

311. *Citoriaco*] *Buxeo*; à Citoro Galatiæ monte buxo celebri.

319. *Et finxit vultum*] Sumsit vultum blandum, amantique aptum.

333. *Æra*] Mulieres astrologiæ peritæ, eclipseos lunæ præsciæ, quò sibi fidem apud vulgus facerent, simulabant se carmine magico, veneficiis, & rhombo posse lunam rubore suffusam deducere. Quod cùm vulgò persuasum esset, laboranti lunæ auxiliari se credebant, si pelvium tinnitu, & turbarum strepitu obstreperent carminibus veneficarum, ne exaudirentur à lunâ.

Poscen

Pulvere certa feræ, totoque expalluit ore
Pyramus. Ut verò vestem quoque sanguine tinctam
Repperit; Una duos nox, inquit, perdet amantes:
E quibus illa fuit longâ dignissima vitâ.
Nostra nocens anima est. Ego te, miseranda, peremi.
In loca plena metûs qui jussi nocte venires:
Nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicunque sub hàc habitatis rupe, leones.
Sed timidi est optare necem. Velamina Thisbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lachrymas, dedit oscula vesti:
Accipe nunc, inquit, nostri quoq; sanguinis haustus;
Quoque erat accinctus, demittit in ilia ferrum.
Nec mora; ferventi moriens è vulnere traxit.
Ut jacuit resupinus humi; cruor emicat altè,
Non aliter, quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenues stridente foramine longè
Ejaculatur aquas; atque ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem: madefactaque sanguine radix
Puniceo tingit pendentia mora colore.
Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit: juvenemque oculis, animoque requirit:
Quantaque vitârit narrare pericula gestit.
Utque locum, & versam cognovit in arbore formam;
(Sic facit incertam pomi color) hæret an hæc sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum; retroque pedem tulit: oraque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar,
Quod fremit, exiguâ cùm summum stringitur aura.
Sed postquàm remorata suos cognovit amores;
Pèrcutit indignos claro plangore lacertos:
Et laniata comas; amplexaque corpus amatum,

pulvere indubitata vestigia feræ, & toto vultu expalluit. Postquam autem invenit amictum infectum etiam cruore; Una nox, inquit, conficiet duas amantes, è quibus illa fuit dignissima longiore vitâ. Anima nostra est in culpâ. Ego te perdidi, deflenda, qui monui ut venires noctu in loca pavore obsita, neque primus huc adfui. O leones quicunque incolitis hæc saxa, convellite impia præcordia sævo morsu. Sed meticulosi est animi mortem cupere. Colligit velum Thisbes, & portat secum ad umbram arboris constitutæ. Et sicuti dedit lachrymas, dedit quoque *suavia amictui;* deinde, *inquit, Habeas nunc etiam undas nostri sanguinis; & infigit gladium, quo erat instructus, in suum latus; & sine cunctatione, moriens educit è vulnere exæstuante. Cùm stratus fuit humi resupinus, sanguis exilit in altum, non aliter quàm cùm tubus aperitur rupto plumbo, & longè expuit subtiles aquas, foramine strepente, atque impetu aërem verberat. Fructus arboris mutantur rore sanguinis in nigrum colorem, & radix cruore imbuta inficit mora pendentia colore rubro. Ecce illa, ne decipiat amantem, revertitur, pavore nondum sedato, & vestigat juvenem oculis & mente, & lætatur quòd* mox *referat quantam discrimen effugerit. Et postquam cognovit locum, & formam mutatam in arbore, dubitat an hæc sit, ita color fructûs facit incertam. Dum hæret, aspicit artus trementes quatere terram sanguinolentam; & gressum repressit, & vultus habens pallidiores buxo, exhorruit sicut mare quod strepit, cùm superficies impellitur levi vento. Sed postquam per temporis spatium suum amatorem agnovisset, plangit immerita brachia magnis ictibus; & discerpens capillos, & complexa corpus dilectum,*

NOTÆ.

114. *Leones*] A quibus nempe occisam credit Thisben.

115. *Timidi*] Qui ex stoicorum sententiâ in manu est cujusque.

137. *Amores*] Amatum Pyramum.

138. *Claro*] Id est, cum magno ejulatu, & planctu. Mota est, cùm nondum nôrat cujus erat, quod vidit cadaver; quam primùm novit esse Pyrami, in apertos planctus erumpit.

Vulnera

Ureris igne novo: quique omnia cernere debes,
Leucothoën ſpectas: & virgine figis in unâ,
Quos mundo debes, oculos. Modò ſurgis Eoo
Temperiùs cœlo; Modò ſeriùs incidis undis;
Spectandique morâ brumales porrigis horas.
Deficis interdum: vitiumque in lumina mentis
Tranſit; & obſcurus mortalia pectora terres.
Nec, tibi quòd Lunæ terris propioris imago
Obſtiterit, palles. Facit hunc amor iſte colorem.
Diligis hanc unam: nec te Clymeneque, Rhodoſq;
Nec tenet Æææ genitrix pulcherrima Circes,
Quæque tuos Clytie, quamvis deſpecta, petebat
Concubitus: ipſoque illo grave vulnus habebas
Tempore. Leucothoë multarum oblivia fecit;
Gentis odoriferæ quam formoſiſſima partu
Edidit Eurynome; ſed poſtquam filia crevit,
Quàm mater cunctas, tam matrem filia vincit.
Rexit Achæmenias urbes pater Orchamus: iſque
Septimus à priſci numeratur origine Beli.
Axe ſub Heſperio ſunt paſcua Solis equorum:
Ambroſiam pro gramine habent: ea feſſa diurnis
Membra miniſteriis nutrit, reparatque labori.
Dumque ibi quadrupedes cœleſtia pabula carpunt;
Noxque vicem peragit; thalamos Deus intrat amatos
Verſus in Eurynomes faciem genetricis, & inter

ardes recenti flammâ: & qui debes cuncta intueri, vides ſolam Leucothoën: & intentos habes oculos in unâ puellâ, quos debes orbi. Nunc oreris maturiùs in cœlo orientali; nunc tardiùs te immergis aquis; & producis horas hyemales, dum diu in illius obtuta hæres. Deliquium pateris nonnunquam; & defectus mentis porrigitur ad lucem; caliginoſus terrorem incutis animis hominum. Neque expalleſcis, quòd Luna vicinior terris obſtiterit: hic amor parit hunc colorem. Amas hanc ſolam: neque Clymene, neque Rhodus, neque formoſiſſima mater Circes Ææa te movet, quæ quantumvis neglecta optabat tuos complexus; illo ipſo tempore graviter amore alio *vulneratus eras. Leucothoë delevit ex animo* amicas *multas; quam Eurynome pulcherrima nationis odores ferentis peperit; ſed poſtquam nata adolevit, tantùm filia ſuperarat matrem, quantùm mater* ſuperat *cæteras. Orchamus parens imperium tenuit in urbes Achæmenias, atque is cenſetur ſeptimus à primo* atque *antiquo Belo. Paſcua equorum ſunt ſub regione occidentali: habent Ambroſiam pro pabulo. Ea alit artus laſſos laboribus diurnis, & reſtituit* craſtinum *laborem. Et dum quadrupedes paſcuntur cibis cœleſtibus, & nox vicem abſolvit, Deus ſubit cubiculum amicæ mutatus in vultus matris Eurynomes; &*

NOTÆ.

196. *Leucothoën*] Orchami Babyloniorum regis filiam, Soli adamatam.

198. *Temperiùs*] *Maturiùs, Citiùs.* Adverbium eſt ab adverbio *Tempori.*

199. *Brumales*] Breviores horas, adeóque & dies.

202. *Nec, tibi*] Solem negat ex interpoſitione lunæ paſſum deliquium pallere, quod illi quandoque accidit: ſed obnubilari, quia Leucothoës amore teneatur. Pallere propriè eſt amantum: unde alibi.

Palleat omnes amans, color hic eſt aptus amanti.

204. *Clymene*] Phaëtontis mater, de quâ jam ſæpe, Oceani filia.

Ib. *Rhodos*] Puella fingitur fuiſſe Rhodia, Neptuni, &, ſecundum aliquos, Veneris filia, Phœbo in primis adamata, ex quâ ſeptem genuit filios.

205. *Ææa genitrix*] Perſa Oceani filia. Dicitur verò Circe Ææa ab Ææâ, urbe ſeu Peninſulâ Colchidis; quamquam alii aliter.

206. *Clytie*] Una ex Oceani nymphis, Phœbe amore correpta, quam deinde odio maximo proſecutus eſt, ut infrà videbimus.

209. *Odoriferæ*] Odores ferentis; hoc eſt, Arabicæ.

210. *Eurynome*] Oceani & Tethyos filia, uxorque Orchami.

212. *Achæmenias*] Perſicus, Arabiæ finitimas, quibus imperavit Achæmenes, à quo pars Perſidis Achæmenia dicta eſt.

213. *Septimus*] A Belo; Abas, Acriſius, Danaë, Perſeus, Bochæmon, Achæmenes, Orchamus.

214. *Axe*] Pro cœli ſeu mundi parte occidentali poſuit.

Bis

cothoën famulas ad limina cernit
ito ducentem ſtamina fuſo.
eu mater, caræ dedit oſcula natæ:
cana eſt: famulæ, diſcedite; neve
itrium matri ſecreta loquenti.
thalamoque Deus ſine teſte relicto,
a, dixit, qui longum metior annum,
video: per quem videt omnia tellus;
lus. Mihi crede, places. Pavet illa;
aque
fuſus digitis cecidêre remiſſis.
decuit. Nec longiùs ille moratus,
diît faciem, ſolitumque nitorem.
uamvis inopino territa viſu,
e Dei, poſitâ vim paſſa querelâ eſt.
tie (neque enim moderatus in illâ
fuerat) ſtimulataque pellicis irâ
terium: diffamatumque parenti
lle ferox immanſuetuſque precantem,
que manus ad lumina Solis, &, Ille
ivitæ, dicentem, defodit altâ
io: tumulumq; ſupèr gravis addit arenæ.
ac radiis Hyperione natus: iterque
io poſſis defoſſos promere vultus.
poteras enectum pondere terræ
mpha, caput: corpuſq; exangue jacebas.
tur volucrum moderator equorum
nteos vidiſſe dolentius ignes.
gelidos radiorum viribus artus,
vivum tentat revocare calorem.
n tantis fatum conatibus obſtat,
orato ſpargit corpuſque, locumque:

inter duodecim ancillas vidit ad januam Leucothoën trahentem filia tenuia fuſo verſato. Poſtquam igitur obtulit ſuavia, tanquam mater dilectæ filiæ. Rem, ait, habeo ſecretam, ancillæ, abite, neve velitis eſſe teſtes matri aperienti arcana. Obtemperaverunt, & Deus, arbitris è cubiculo remotis, dixit, Ego ſum ille, qui menſuro longum annum, qui cuncta intueor, per quem terra cuncta cernit; orbis lumen: mihi fidem adhibeas, mihi *amata es. Illa metuit; & colus, & fuſus exciderunt digitis timore laxatis. Ipſe metus decorus fuit; neque ille diutius hærens induit veros vultus, & conſuetum ſplendorem. At puella, quanquam tremefacta inſperato viſu, ſuperata ſplendore Dei, vim tulit ſine querimoniâ. Clytie invidit (neque enim amor Solis fuerat mediocris in illam) & incitata irâ in adulteram propagat adulterium, & vulgatum patri aperit. Ille crudelis & inhumanus, & ferus tegit altâ terrâ orantem, & porrigentem manus ad lumina Solis, & dicentem, ille violavit* me *repugnantem; & ſuperinjecit cumulum ponderoſæ arenæ.* Sol *filius Hyperionis* arenam *hanc diſcutit radiis; &* tibi, Leuco-
ë, quâ poſſis emittere faciem terrâ obrutam. Tu verò, Nympha, jam non poteras efectum onere terræ: & jacebas corpus exanime. Nihil Sol rector equorum alatorum quius poſt flammas Phaëthontis. Ille quidem nititur virtute radiorum reducere, am calorem membra frigida. Sed quia fatum impedit tantus niſus, imbuit nectare s, & locum

NOTÆ.

nim] Immoderatus erat, adeò-us; dicit hoc, ne quis fortaſſe Clytiæ cognita miretur.

irâ] Irâ, quâ in Leucothoën at, vel potiùs irâ quâ pellices am rivalem invenerint; conſtat tiam fuiſſe Apollini quondam amatam ex v. 257, ſeq. *non ampliùs cultor lucis adit*, &c.

240. *Crudus*] *Crudelis*, immitis. Alluſum fortè ad ſupplicia veſtalium corruptarum.

246. *Ignes*] *Fulmina* quibus à Jove miſſis Phaëton periit.

Mulea-

Cespite cinguntur, semperque virentibus herbis.
Nympha colit: sed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quæ soleat, nec quæ contendere cursu:
Solaque Naïadum celeri non nota Dianæ.
Sæpe suas illi fama est dixisse sorores:
Salmaci, vel jaculum, vel pictas sume pharetras,
Et tua cum duris venatibus otia misce.
Nec jaculum sumit, nec pictas illa pharetras;
Nec sua cum duris venatibus otia miscet.
Sed modò fonte suo formosos perluit artus:
Sæpe Citoriaco deducit pectine crines;
Et quid se deceat, spectatas consulit undas.
Nunc perlucenti circumdata corpus amictu,
Mollibus aut foliis, aut mollibus incubat herbis.
Sæpe legit flores. Et tunc quoque fortè legebat,
Cùm puerum vidit: visumque optavit habere.
Nec tamen antè adiit, etsi properabat adire,
Quàm se composuit, quàm circumspexit amictus,
Et finxit vultum; & meruit formosa videri.
Tunc sic orsa loqui: Puer ô dignissime credi
Esse Deus; seu tu Deus es, potes esse Cupido;
Sive es mortalis; qui te genuêre beati:
Et frater felix, & fortunata profectò
Si qua tibi soror est, & quæ dedit ubera nutrix.
Sed longè cunctis, longéque potentior illis;
Si qua tibi sponsa est; si quam dignabere tædâ.
Hæc tibi sive aliqua est; sit furtiva voluptas:
Seu nulla est; ego sim: thalamumq; ineamus eundem.
Naïs ab his tacuit: pueri rubor ora notavit
Nescia quid sit amor: sed & erubuisse decebat.
Hic color apricâ pendentibus arbore pomis:
Aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti,
Cùm frustrà resonant æra auxiliaria, lunæ.

glebâ circumdatur, & gramine semper viridi. Nympha frequentat; sed neque apta venationi, nec quæ consueverit curvare arcus, nec certare cursu, & sola Naïadum non cognita veloci Dianæ. Fama est suas sorores sæpe illi dixisse, Salmaci, cape jaculum, vel pharetras versicolores; & misce tua otia cum laboriosis venatibus. Neque illa capit jaculum, neque pictas pharetras, neque miscet sua otia cum laboriosis venatibus. Sed tantùm lavat pulchra membra in fonte suo: sæpe pectit capillos pectine buxeo; & consulit aquas spectatas, quid sibi conveniat: interdum induta corpus vestitu pellucido sternitur vel in teneris frondibus, vel in teneris graminibus. Sæpe colligit flores; & tum quoque fortè colligebat, cùm aspexit juvenem, & cupivit frui conspectu. Neque tamen priùs accessit, quanquam festinabat accedere, quàm se ornavit, quàm circumspexit vestitus, & composuit faciem, & digna fuit videri pulchra. Tunc sic occœpit loqui, O Juvenis dignissime haberi deus; sive tu deus es, videris esse Cupido: seu es mortalis, qui te produxerunt sunt *felices, frater* est *quoque beatus, & sanè soror, si quam habes,* est *felix, & nutrix quæ* tibi *admovit mammam. Sed si quam habes sponsam, si quam dignam credideris face, ea longè multòque fortunatior illis omnibus. Seu aliquam habes, voluptas sit mihi secreta: seu nullam habes, ego sim* tibi *sponsa, & conveniamus in unum cubiculum. Post hæc Naïs siluit: rubor tinxit vultus adolescentis ignorantis quid sit amor: sed etiam decorum erat pudore suffusum fuisse. Hic est color pomis adhærentibus arbori soli expositæ aut ebori calore infecto, aut lunæ rubenti sub albedine, cùm æra opifera ne quidem obstrepunt.*

NOTÆ.

311. *Citoriaco*] *Buxeo*; à Citoro Galatiæ monte buxo celebri.

319. *Et finxit vultum*] Sumsit vultum blandum, amantique aptum.

333. *Æra*] Mulieres astrologiæ peritæ, eclipseos lunæ præsciæ, quò sibi fidem apud vulgus facerent, simulabant se carmine magico, veneficiis, & rhombo posse lunam rubore suffusam deducere. Quod cùm vulgò persuasum esset, laboranti lunæ auxiliari se credebant, si pelvium tinnitu, & turbarum strepitu obstreperent carminibus veneficarum, ne exaudirentur à lunâ.

Poscenti

i Nymphæ sine fine sororia saltem
jamque manus ad eburnea colla ferenti,
? an fugio, tecumque, ait, ista relinquo?
; extimuit; Locaque hæc tibi libera trado,
ait; simulatque gradu discedere verso.
oque respiciens, fruticumque recondita silvâ
; flexumque genu submisit. At ille
, & vacuis ut inobservatus in herbis
& hinc illuc: & in alludentibus undis
pedum, taloque tenus vestigia tingit.
ra; temperie blandarum captus aquarum,
le tenero velamina corpore ponit.
rò obstupuit, nudæque cupidine formæ
exarsit: Flagrant quoque lumina Nymphes;
er, quàm cum puro nitidissimus orbe
ı speculi referitur imagine Phœbus.
moram patitur: vix jam sua gaudia differt.
it amplecti: jam se malè continet amens.
is velox applausa corpore palmis,
ı latices: alternaque brachia ducens
lis translucet aquis: ut eburnea si quis
gat claro, vel candida lilia, vitro.
, en meus est, exclamat Naïs: &, omni
ocul jactâ, mediis immittitur undis:
mque tenet; luctantiaque oscula carpit:
que manus, invitaque pectora tangit:
hàc juveni, nunc circumfunditur illâc.
nitentem contrà, elabique volentem
, ut serpens, quam regia sustinet ales;
nque rapit: pendens caput illa, pedesque
& caudâ spatiantes implicat alas.
nt hederæ longos intexere truncos:

Nymphæ petenti indesinenter saltem suavia sororia, jamque manus ad candidum collum injicienti, dixit Puer, *desine* me sollicitare, *aut discedam, & tibi* soli loca *hæc relinquam. Salmacis expavit: & inquit, Hospes, tibi loca hæc libera relinquo; & fingit abire gressu averso. Tum etiam respectans, & tecta in fruticetis se occultavit, & se inflexit poplite curvato. At ille, utpote puer, & tanquam non esset visus in gramine* jam à Salmace *relicto, huc vadit, & deinde illuc, & mergit ultimam partem pedum & plantam usque ad talos in aquis alludentibus. Et sine cunctatione delinitus tepore ablandientium aquarum, exuit tenues amictus à molli corpore. Tum verò Salmacis mirata est, & incaluit amore nudæ formæ. Oculi etiam nymphæ ardent; non aliter quàm cùm Sol splendidus in sereno cælo repercutitur à speculo sibi objecto. Vixque moram tolerat, vix jam prorogat suam voluptatem. Jam optat complecti, vix jam furens se reprimit. Ille celer prorumpit in aquam corpore leviter percusso palmis; & movens lacertos per vices in nitidis aquis translucet; quemad-*
operiat imagines ex ebore factas vel alba lilia vitro pellucido. Vicimus, exclamat meus est, & omni amictu procul deposito, sese injicit in medias aquas; & urget reluc- osculatur nolentem, & subjicit manus, & tangit pectora invita, & modò hàc circum- , modò illâc. Denique impedit reluctantem, & cupientem evadere, sicut anguis, quem tet, & aufert sublimem: ille pendens implicat caput & pedes avis, *& caudâ* suâ *in-* lius *extensas. Vel ut hederæ consueverunt implicare productos stipites:*

NOTÆ.

is] Qualia sorori frater honestè brachia vicissim movent.

ant] Ex incendio amoris, qui in imè prodit.

aque] Nutantium more, qui

362. *Ut serpens*] Αἰετὸς ὑψιπέτης [illegible] Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον, &c. Hom. Il. 12. 201.

Ib. *Regia ales*] *Aquila*, Jovis armiger.

Utque sub æquoribus deprênsum polypus hostem
Continet, ex omni dimissis parte flagellis.
Perstat Atlantiades; sperataque gaudia Nymphæ
Denegat. Illa premit; commissaque corpore toto
Sicut inhærebat, Pugnes licet, improbe, dixit,
Non tamen effugies. Ita Dî jubeatis, & istum
Nulla dies à me, nec me seducat ab isto.
Vota suos habuêre Deos: nam mista duorum
Corpora junguntur, faciesque inducitur illis
Una. Velut si quis conductâ cortice ramos
Crescendo jungi, pariterque adolescere cernat.
Sic ubi complexu coïerunt membra tenaci,
Nec duo sunt, & forma duplex, nec fœmina dici,
Nec puer ut possint; neutrumque, & utrumque videntur.
Ergo ubi se liquidas, quò vir descenderat, undas
Semimarem fecisse videt, mollitaque in illis
Membra: manus tendens, sed jam non voce virili
Hermaphroditus ait, Nato date munera vestro,
Et pater & genitrix, amborum nomen habenti:
Quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
Semivir; & tactis subitò mollescat in undis.
Motus uterque parens nati rata vota biformis
Fecit, & incerto fontem medicamine tinxit.
X. Finis erat dictis; & adhuc Minyeïa proles
Urget opus, spernitque Deum, festumque profanat:
Tympana cùm subitò non apparentia raucis
Obstrepuêre sonis: & adunco tibia cornu,

Et ut polypus coërcet hostem correptum sub aquis, cirris seu pedibus flagella imitantibus hìc inde sparsis. Atlantiades perseverat, & recusat nymphæ voluptatem expectatam. Illa urget & conjuncta toto corpore quemadmodum affixa erat, Quamvis, inquit, reluctaris, pessime, non tamen dilaberis: ita velitis dii, neque ulla dies hunc disjungat à me, nec me ab eo. Preces inveniunt deos propitios: nam corpora confusa duorum connectuntur, atque unus vultus illis tribuitur: quemadmodum, si quis videat ramos coalescere crescente cortice connexo, & simul augeri. Sic postquam artus coaluerunt firmo complexu, neque duo sunt, & forma duplex, neque possint appellari fœmina neque mas, & videntur neutrum & utrumque. Cùm igitur Hermaphroditus cernit aquas fluidas, in quas vir intraverat, ipsum reddidisse semivirum, & artus esse effœminatos in illis, porrigens manus dixit, sed non jam sono masculo, O pater & mater facite in gratiam filii, qui habet nomen utriusque vestrum, ut quicumque mas descenderit in hos fontes, egrediatur inde semivir; & emolliatur in aquis, quàm primùm eas tetigerit. Parens uterque annuens firmavit preces filii ambigui, & infecit fontem ignoto veneno.

X. Absolverant suas narrationes, & adhuc Minyeïa progenies promovet opus, & aspernatur deum & violat festum, cùm repentè tympana illis non visa personant rauco strepitu; & tibia curvo cornu,

NOTÆ.

366. *Polypus*] Piscis est à pedum multitudine, quos Plinius crines & cirros, noster flagella appellat, sic dictus; quibus quamlibet prædam, aut hostem, præcipuè autem Conchylia, implicat. De eo Plinius, Ælianus, alii.

368. *Atlantiade*] *Hermaphroditus* pronepos Atlantis: Hic nempe Majam, Maja Mercurium, Mercurius genuit Hermaphroditum.

388. *Tinxit*] Falsò creditum esse Venereâ mollitie implicare Salmacidem eos, qui ex suo fonte bibissent, scripsit Vitruvius: atque ait idem fabulæ locum dedisse, quòd ab Argis sedibus pulsi Cares, cùm ex montibus, ubi latrocinia exercebant, ad notum fontem descenderent, ibi in Græcorum consuetudinem & suavitatem suâ voluntate reducti fuerint.

389. *Minyeïa*] *Alcithoë, Arsinoë, & Leucothea:* vel, ut Ant. Liberalis, Leucippe, Arsippa, & Alcathoë.

390. *Opus*] Telam die Baccho sacrâ nectit, lanificium exercet; quod antè vidimus.

391. *Non apparentia*] Quæ Minyeïdes mente captæ sibi visæ sunt audire.

Tinnulaque

ılaq; æra ſonant: redolent myrrhæq; crocique:
ıe fide major, cœpêre vireſcere telæ,
hederæ faciem pendens frondeſcere veſtis.
ıbit in vites: & quæ modò fila fuerunt,
te mutantur: de ſtamine pampinus exit:
ıra fulgorem pictis accommodat uvis.
ıe dies exactus erat, tempuſque ſubibat,
tu nec tenebras, nec poſſes dicere lucem;
ım luce tamen dubiæ confinia noctis.
repente quati, pingueſque ardere videntur
ades, & rutilis collucere ignibus ædes:
ue ſævarum ſimulacra ululare ferarum.
la jamdudum latitant per tecta ſorores;
ſæque locis ignes ac lumina vitant.
ue petunt latebras, parvos membrana per artus
gitur; tenuique inducit brachia penna.
uâ perdiderint veterem ratione figuram
linunt tenebræ. Non illas pluma levavit:
uêre tamen ſe perlucentibus alis.
tæque loqui, minimam pro corpore vocem
unt; peraguntque leves ſtridore querelas.
ıque, non ſilvas, celebrant: lucemque peroſæ
volant, ſeroque trahunt à veſpere nomen.
. Tum verò totis Bacchi memorabile Thebis
en erat; magnaſque novi matertera vires
ıt ubique Dei: de totque ſororibus expers
loloris erat, niſi quem fecêre ſorores.
it hanc natis thalamoque Athamantis haben-
tem

& æra ſtridula obſtrepunt; & myrrhæ & croci exhalant; reſque incredibilis, telæ cœperunt virere & veſtis pendula frondeſcere in modum hederæ. Pars mutatur in vites; & quæ modò fuerunt fila vertuntur in palmitem: pampinus prodit ex ſtamine; purpura dat ſplendorem uvis rubro colore diſtinctis. Jamque dies effluxerat & tempus aderat, quod neque tu poſſis vocare caliginem, neque lucem, ſed tamen conjunctionem incertæ noctis cum luce: ſubitò tecta videntur concuti, & pingues lampades lucere, & domus ſplendeſcere rutilis flammis, & fictas imagines crudelium ferarum ululare. Jam diu ſorores ſeſe abdunt per domum fumo plenam, & in varia loca diſperſæ effugiunt flammas atque lucem. Et dum quærunt latibula, cuticula extenditur per exilia membra, & involvit brachia ſubtili pennâ. Neque tenebræ patiuntur cognoſcere quomodo amiſerint priorem formam. Pluma illas non ſuſtulit: attamen ſuſtentatæ ſunt alis perlucidis: & cum tentant loqui, efferunt exi-num pro corporis ſui modulo; & queruntur tenui ſtridore; & frequentant tecta, non & exoſæ lucem nocte volant, & ducunt nomen à veſpere.
Tum verò poteſtas Bacchi erat celebris totis Thebis; & matertera refert ubique magnam n novi dei; & ſola de tot ſororibus erat ærumnâ omni *vacua, niſi* illius *quam ſorores* ..*ıt. Juno hanc videt animo elatam ob filios, & conjugium Athamantis,*

NOTÆ.

Myrrhæque] Quibus fingitur Bacchus ı, ut ſuprà lib. III. v. 555.

Veſtis] Lana in fuſis & telis, quod inerius ſequentes.

Purpura] Color lanarum purpureus, liciter color inſitis uvis purpureus.

Quod tu] *Crepuſculum.*

Ferarum] Tigres dicit & Lynces, quæ licuntur currum trahere.

Parvos] Quia in veſpertiliones ſorores qui alarum loco membranam quandam quæ illis etiam pedum uſum præbet.

408. *Pennâ*] Duriter admodum per pennas membranam illam intelligas, quâ inſtructos ducit veſpertiliones alarum loco.

415. *Nomen*] Νυκτερίδες dictæ.

417. *Matertera*] *Ino*, ſoror Semeles.

418. *Expers una*] Sola erat inter tot ſorores, quæ nullum adhuc infortunium paſſa eſt; quippe Semele extinctâ, Autonoë filium Actæonem in cervum mutatum viderat, filium Penthea Agave diſcerpſerat.

420. *Athamantis*] Fuit Athamas Æoli filius, rex Thebarum.

Sublimes animos, & alumno numine Juno;
Nec tulit; & secum, Potuit de pellice natus
Vertere Mæonios, pelagoque immergere, nautas,
Et laceranda suæ nati dare viscera matri,
Et triplices operire novis Minyeïdas alis:
Nil poterit Juno, nisi inultos flere dolores?
Idque mihi satis est? hæc una potentia nostra est?
Ipse docet quid agam. Fas est & ab hoste doceri.
Quidque furor valeat, Pentheâ cæde satisque
Ac supèr ostendit. Cur non stimuletur, eatque
Per cognata suis exempla furoribus Ino?
Est via declivis funestâ nubila taxo:
Ducit ad infernas per muta silentia sedes.
Styx nebulas exhalat iners; umbræque recentes
Descendunt illâc, simulacraq; functa sepulchris.
Pallor Hiemsque tenent latè loca senta: novique,
Quà sit iter, manes, Stygiam quod ducit ad urbem,
[Ignorant, ubi sit nigri fera regia Ditis.]
Mille capax aditus, & apertas undique portas
Urbs habet. Utque fretum de totâ flumina terrâ,
Sic omnes animas locus accipit ille; nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit.
Errant exsangues sine corpore & ossibus umbræ:
Parsque forum celebrant, pars imi tecta Tyranni;
Pars aliquas artes antiquæ imitamina vitæ

& deum alumnum: & ægrè hoc tulit; & secum dixit; *ortus ex adulterâ potuit transformare nautas Mæonios in* delphinos, *& immergere mari, & tradere præcordia filii discerpenda suæ genetrici, & tegere tres Minyeïdas novis alis; Juno nihil poterit, nisi plorare inultas ærumnas? Atque id mihi satis est? hæc est sola potentia, quam nos habemus? Ipse edocet quid faciam; licet etiam doceri ab hoste; & satis superque monstrat nece Penthei quid furor possit. Quamobrem Ino non incitetur* furore, *& sequatur exempla sororum suarum simili dementiâ affecta? Est iter depressum obductum taxo pestiferâ: ducit ad sedes Stygias muto silentio. Pigra palus Stygia emittit nebulas; & umbræ novæ & manes sepulchris functi descendunt illuc. Horror & frigus obsident latè loca squalida: Et recentes umbræ nesciunt quæ sit via quæ ducit ad urbem infernam,* aut *ubi sit palatium atri* Plutonis. *Urbs magna habet mille aditus, & fores undique patentes: & quemadmodum mare recipit amnes totius terræ, sic ille locus omnes animas: neque nimis est parvus ad* continendam *ullam multitudinem, aut sentit agmina venire. Umbræ exsangues vagantur sine corpore & ossibus; & pars frequentat forum, pars curiam inferni regis; pars studia aliqua exercent ad imitationem prioris vitæ in terris actæ*

NOTÆ.

421. *Alumno numine*] *Baccho*, cujus Ino erat nutrix.

422. *Natus*] *Bacchus* Semeles ex Jove filius.

423. *Mæonios*] *Tyrrhenos*, de quibus suprà, qui à Mæoniâ Asiæ minoris provinciâ erant oriundi.

424. *Nati*] De quo jam sæpe: nam de Pentheo à matre lacerato loquitur.

428. *Ipse*] *Bacchus*.

431. *Cognata*] His similia, quibus correptæ, & Ino & Agave Pentheum laniaverunt.

435. *Functa*] Non enim insepultorum umbris Stygem fas erat transire. Unde apud Virg. Æn. 6, Sibylla ita alloquitur Palinurum

Tu Stygias inhumatus aquas, &c.

436. *Senta*] Quippe inertia & squalida, quò nullus solis radius pervadere potest.

438. *Ignorant*] Versum hunc ut ineptum tollit Heinsius. Si retineas, sensus se habet uti interpretati sumus.

441. *Nec ulli exiguus*] Quantacunque adveniat umbrarum multitudo, facilè omnes recipit, nec sentit numerum augeri; quia vel locus ipse vastè patet, vel animæ nullum occupant spatium.

444. *Forum*] Ubi causas audit Minos.

445. *Pars aliquas artes*] Iisdem studiis tenentur apud inferos, quæ vivi in terris exercebant. Secutus est Virg. Æn. VI.

Pars in gramineis exercent, &c.

Exercent;

nt; aliam partem sua pœna coërcet.
: ire illuc, cœlesti sede relictâ,
m odiis, iræque dabat) Saturnia Juno.
mul intravit, sacroque à corpore pressum
nit limen; tria Cerberus extulit ora:
latratus simul edidit. Illa sorores
vocat genitas, grave & implacabile numen.
s ante fores clausas adamante sedebant:
suis atros pectebant crinibus angues.
simul agnôrunt inter caliginis umbras;
re Deæ. Sedes Scelerata vocatur.
. præbebat Tityos lanianda; novemque
us distentus erat. Tibi, Tantale, nullæ
duntur aquæ: quæq; imminet, effugit arbos.
is, aut urges ruiturum, Sisyphe, saxum.
r Ixion; & se sequiturque, fugitque,
que suis lethum patruelibus ausæ,
: repetunt, quas perdant, Belides undas.

exercet; alia pars suppliciis urgetur. Juno Saturnia non veretur illuc descendere cœlesti domo destitutâ; tantùm indulgebat dolori atque odiis.) Quò statim atque subiit, & fores impulsæ à sacro corpore strepitum fecerunt. Cerberus erexit tria capita, & simul tres emisit latratus. Illa arcessit sorores nocte ortas, quæ numina sunt sæva & inexorabilia. Sedebant ante januam carceris obseratam adamante, & pectebant nigros serpentes ex suis capillis. Quam cùm primum deæ agnoverunt inter tenebras opacas, surrexerunt. Locus appellatur Sceleratus. Ibi Tityus dabat præcordia discerpenda, & extensus erat per novem jugera. nullæ aquæ à te inveniuntur, & arbor quæ impendet, à te recedit. Aut petis lapsum aut ves lapidem statim relapsurum, Sisyphe. Ixion rotatur, & se fugit & insequitur. Et ausæ parare necem suis patruelibus, intentæ repetunt aquas, quas necesse est statim

NOTÆ.

dabat] Juno, quæ majestatis oblita, descendere non dedignata est.

rberus] Ditis aulæ janitor canis cen: Horatio visum, triceps secundum is, lupi, & canis ora gerens.

octe genitas] Furias dicit Acheronis filias. Tres fuisse dicuntur, Tisiphone, Alecto, & Megæra.

ne] Potest hoc referri ad Junonem, ad furias, quas quasi sub uno comprehensas dicit.

adamante] Id est, feris firmissimis: pœnam effugere valeant, qui intus .

elerata] Quia ibi plectuntur sceleratum limen, Virg. VI. Æn.

ityos] Jovis fuit & Elaræ filius, quem is immensam magnitudinem Terrâ uisse fabulati sunt. Hic Latonam appellare ausus, sagittis Apollinis ad turbatus est, ubi jecur perpetuò renasci assiduè præbet exedendum.

antale] Tantalus Jovis, ex Plote ilius, qui propter garrulitatem, deoris in vulgus prolatis, vel quia Pelon diis epulandum appofuit, hâc pœferos est multatus, ut inter epulas medios aquis siti torqueatur; cui etiam lapis imminet jamjam cadenti similis.

460. *Sisyphe*] Æoli fuit filius latrocinio infamis, quem Theseus detrusit ad inferos, ubi saxum habet ad montis verticem subvolvendum quod simul ac in ascendendo elapsum est, cogitur repetere.

461. *Ixion*] Qui à Jove in cœlum elatus, ausus est Junonem sollicitare, cujus sub imagine nubem illi objecit Jupiter, & deinde ad inferos dejecit, ubi rotæ alligatus æternùm volvitur.

Ib. *Et se sequiturque*] Nempe rotæ circumactæ affixus.

463. *Quas perdant*] Quia vas, in quos aquas fundunt, perforatum est.

Ib. *Belides*] *Beli nepotes.* Nam Belus duos habuit filios Danaum & Ægyptum. Is quinquaginta Danai filias totidem filiis suis desponsavit. Sed Danaus, cùm Apollinis oraculo didicisset, se quandoque ab uno filiorum Ægypti, suo genero occisum iri, filiabus mandavit, ut primâ nocte quæque suos maritos occiderent. Quæ quidem omnes, præter unam Hypermnestram natu minimam, quæ Lynceo sponso pepercit, à quo postea Danaus fuit interfectus, patri sunt obsecutæ. Quare eâ pœnâ apud inferos damnatæ sunt, ut cribris aquam haurire nunquam desistant.

Quos

Dixit: &, ut ferpens, in longam tenditur alvum
Duratæque cuti fquamas increfcere fentit,
Nigraque cæruleis variari corpora guttis:
In pectufque cadit pronus: commiffaque in unu
Paullatim tereti finuantur acumine crura.
Brachia jam reftant: quæ reftant brachia tendit
Et lacrymis per adhuc humana fluentibus ora,
Accede, ô conjux, accede, miferrima, dixit:
Dumq; aliquid fupereft de me, me tange: manum
Accipe, dum manus eft; dum non totum occu
anguis.
Ille quidem vult plura loqui: fed lingua repente
In partes eft fiffa duas. Nec verba volenti
Sufficiunt: quotiefque aliquos parat edere queftu
Sibilat. Hanc illi vocem natura relinquit.
Nuda manu feriens exclamat pectora conjux,
Cadme, mane: teque his, infelix, exue monftris
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi funt humeriq
manufque?
Et color, & facies, & dum loquor, omnia? c
non
Me quoque, cœleftes, in eundem vertitis anguer
Dixerat. Ille fuæ lambebat conjugis ora:
Inque finus caros, veluti cognofceret, ibat;
Et dabat amplexus, affuetaque colla petebat.
Quifquis adeft (aderant comites) terretur; at illc
Lubrica permulcent criftati colla dracones,
Et fubitò duo funt: junctoq; volumine ferpunt;
Donec in appofiti nemoris fubiêre latebras.
Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulu
lædunt:
Quidque priùs fuerint, placidi meminêre dracon

Dixit, & tanquam anguis porrigitur in productum ventrem; & advertit fquamas innafci rigenti cuti; & corpus atrum diftingui notis cæruleis; & dejicitur in ventrem, & pedes in unum concreti paullatim curvantur acumine tereti. Superfunt jam lacerti: porrigit lacertos qui fuperfunt: & lacrymis currentibus per faciem adhuc humanam, Ades, ô uxor infeliciffima, ades, inquit: & quamdiu aliquid reftat de me, me tange, & tene manum, dum manus eft, dum non adhuc totus evado ferpens. Ille quidem cupit plura proferre; fed lingua fubitò eft divifa in duas partes; nec verba fuccurrunt cupienti; & quoties aggreditur emittere aliquam querimoniam, ducit fibila: natura illi permifit eum tantùm fonum. Uxor plangens nuda pectora manu vociferatur, Sifte, Cadme, & mifer exime te his monftris. Quid iftud, Cadme? Ubi pes? ubi funt & humeri, & manus, & color, & omnia, dum te alloquor? Quamobrem dii non mutatis me etiam in eundem Serpentem? Abfolverat. Ille linguâ demulcebat vultus fuæ uxoris, & ferpebat in dilectus finus tanquam cognofceret; & amplectebatur; & ferebatur in collum confuetum. Quif adftat (adftabant focii) expavefcit. At dracones gerentes colla lubrica criftis infignita permul illos, & repentè duo evadunt ferpentes, & obrepunt fpiris concordibus, donec intraverunt in ca nas filvæ vicinæ. Nunc etiam neque vitant hominem, neque mordent, & mites ferpentes re dantur quid antea fuerint.

NOTÆ.

578. *Guttis*] Maculis fub viridibus, quales in quorundam ferpentum fquamis confpiciuntur.

585. *Totum*] Heinfius malit *totam*, fcil. manum.

587. *Duas*] Ufque adeò pifcatilis eft ferpentum lingua, tantaque eam celeritate vibrant, ut bifida, aut etiam trifida videatur.

593. *Dum loquor omnia*] Inceperat loqui dum aliquid hominis reftabat, fed priùs q abfolverat, totus evafit ferpens.

598. *At illos*] Comites. Nam ut fequi

—*Nec fugiunt hominem, nec vulnera læd*

600. *Duo funt*] Intellige igitur jam Ca uxorem in anguem mutatam.

uos mediis abrumpit crinibus angues;
râque manu raptos immisit. At illi
ue sinus, Athamanteosque pererrant;
intque graves animas: nec vulnera membris
runt. Mens est, quæ diros sentiat ictus.
at secum liquidi quoque monstra veneni,
'erberei spumas, & virus Echidnæ;
sque vagos, cæcæque oblivia mentis,
us,& lachrymas,rabiemque,& cædis amorem;
trita simul: quæ sanguine mista recenti
it ære cavo, viridi versata cicutâ.
ue pavent illi; vertit furiale venenum
in amborum: præcordiaque intima movit.
ace jactatâ per eundem sæpius orbem,
uitur motos velociter ignibus ignes.
trix, jussique potens, ad inania magni
redit Ditis; sumtumque recingitur anguem.
us Æolides mediâ furibundus in aulâ
t, Io, comites, his retia pandite silvis;
odò cum geminâ visa est mihi prole leæna;
feræ, sequitur vestigia conjugis amens;
sinu matris ridentem & parva Learchum
a tendentem rapit, & bis terque per auras
rotat fundæ: rigidoque infantia saxo
it ossa ferox. Tum denique concita mater
olor hoc fecit, seu sparsi causa veneni,)
at, passisque fugit malè sana capillis;
ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis;
, Bacche, sonat. Bacchi sub nomine Juno

Postea revellit ex mediis capillis duos serpentes, & revulsos conjecit lethali manu. At illi serpunt per gremium Inûs & Athamantis, & immittunt pestiferos halitus: nec corpus lædunt ullo modo: animus est, qui patiatur crudeles plagas. Apportaverat etiam secum horrendum virus fluidum, spumas ex ore Cerberi fluentes, & toxicum Echidnæ; & incertas fluctuationes, & oblivia caliginosæ mentis, & nefas, & fletus, & furorem, & desiderium flagris, omnia simul mixta; quæ confusa cum cruore recenti coxerat aheno capaci mixta cicutâ virescente. Et dum illi tremunt, immittit tetrum toxicum in sinus amborum; & percul.t ultima viscera. Tum tædâ motâ sæpius per eundem circuitum, flammas vibratas celeriter persequitur aliis flammis. Sic voti compos, & Junonis mandato peracto, revertitur ad sedes exiles magni Plutonis, & solvit iterum à crinibus serpentem quo cincta erat. Continuò filius Æoli sæviens in aulâ vociferatur, Io, socii, tendite plagas his silvis: leænam hic con-[…]o cum duobus catulis; atque rabidus insistit vestigiis uxoris tanquam feræ: & vellit ex […]tris Learchum ridentem & porrigentem teneras ulnas; & crudelis bis terque in orbem […] aërem in modum fundæ, & disjicit ossa infantis illisa duræ petræ. Tum denique mater (seu dolor hoc præstitit, seu diffusum virus insaniæ caussa fuit) exululat; & vesana proversâ comâ, & gestans te pusillum, Melicerta, brachiis nudis; Evohe, Bacche, clamat. nomen Bacchi

NOTÆ.

Inspirant graves] Mentem pestifero […]rbabant, quod pejus adhuc fuit quàm […]us miseros vexassent.

Echidnæ] Latinè vipera est fœmina. […] verò sæpius pro Hydrâ Lerneâ, quæ […]tim, partim serpens fuit, Typhone […] unà cum Cerberò, aliisque monstris […] deinde etiam pro quovis maximè ve[…]rpente usurpatur.

Movit] In furorem dedit.

Consequitur] Vibrat flammam circumrotatam, ut flammæ altera statim flamma succedere videatur. Reos autem perterrefaciendi causâ faciem in orbem jactabat Tisiphone.

510. *Jussi potens*] Postquam perfecisset quod jusserat Juno.

512. *Æolides*] *Athamas*, Æoli filius.

514. *Cum gemino*] *Ino* uxor est illi visa leæna: ut filii duo, Learchus & Melicerta, catuli seu leunculi.

52. *Melicerta*] Alter filius.

523. *Evohe*] Vox Bacchantium.

Risit;

Risit: &, Hos usus præstet tibi, dixit, alumnus.
Imminet æquoribus scopulus: Pars ima cavatur
Fluctibus, & tectas defendit ab imbribus undas:
Summa riget, frontemque inapertum porrigit æquor.
Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino:
Seque super pontum, nullo tardata timore,
Mittit, onusque suum. Percussa recanduit unda.
At Venus immeritæ neptis miserata labores.
Sic patruo blandita suo est: O numen aquarum,
Proxima cui cœlo cessit, Neptune, potestas;
Magna quidem posco: sed tu miserere meorum,
Jactari quos cernis in Ionio immenso:
Et Dîs adde tuis. Aliqua & mihi gratia ponto est;
Si tamen in dio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque manet mihi nomen ab illâ.
Annuit oranti Neptunus; & abstulit illis
Quod mortale fuit, majestatemque verendam
Imposuit: nomenque simul, faciemque novavit:
Leucothoëque Deum cum matre Palæmona dixit.

XII. Sidoniæ comites, quantùm valuêre, secutæ
Signa pedum, primo vidêre novissima saxo:
Nec dubium de morte ratæ, Cadmeïda palmis
Deplanxêre domum scissæ cum veste capillos.
Utque parum justæ, nimiumque in pellice sævæ
Invidiam fecêre Deæ. Convicia Juno

risit: & inquit, Alumnus tuus referat tibi hunc fructum. Promontorium impendet mari: pars infima excavatur undis, & tuetur fluctus à pluviâ: suprema pars prærupta est, & promovet verticem in profundum mare. Ino illuc celeriter ascendit (dederat vesania vires) & nullo metu repressa injicit & se & suum onus in mare. Aqua impulsa albicavit. At Venus miserata dolores neptis nihil tale merentis, ita demulsit patruum suum; O Neptune, numen aquarum, cui potestas proxima sorte data est potestati in cælum, rogo equidem ingentia; sed tu miserere meorum, quos vides agitari in vasto mari Ionio; & adjice diis tuis marinis. Est etiam mihi aliqua gratia in mari; si tamen olim nata in divo ponto spuma fui, & Græcum nomen mihi est ab illâ. Neptunus assensus est precanti, & illis ademit quod fuit morti obnoxium, & addidit majestatem tremendam, & mutavit simul nomen & vultus; & vocavit Deum Palæmonem cum matre Leucothoë.

XII. Comites Sidoniæ sequentes vestigia quantùm potuerunt, viderunt ultima in extremâ rupe: & credentes nullo modo de eorum morte dubitandum esse, laceratis crinibus & vestibus, deflevêrunt palmis percussis domum Cadmæiam. Et odium excitarunt in Junonem tanquam parum æquam, & nimiùm crudelem in adulteram: Juno probra

NOTÆ.

524. *Hos usus*] Ut tanquam Baccho plena, hâc rabie tenearis.

Ib. *Alumnus*] *Bacchus*, quem jam antea Inûs alumnum vidimus.

525. *Scopulus*] *Molaris petra* à Pausaniâ appellatur, qui Athamantis insaniam ad Phryxi & Helles exilium transfert.

530. *Onus*] *Melicertam* filium, qui autore Pausaniâ, à Delphinis exceptus, & in Isthmum Corinthium expositus, in Deorum marinorum numerum relatus est, dictusque Palæmon seu Portunus.

531. *Neptis*] Quia Inûs mater fuit Harmonia Cadmi uxor, quam Venus ex Marte genuerat.

532. *Patruo*] *Neptuno*, Jovis fratri, quem Jovem Venus pro patre agnoscit.

535. *Ionio*] Mare est Ionium ad occasum Epiri & Peloponnesi.

538. *Manet*] Ἀφροδίτη enim dicitur Græcis à maris spumâ.

541. *Nomenque simul*] Hoc est, figuram & nomen Inûs & Melicertæ commutavit. Nam Ino *Leucothea* Græcè; Latinè *Matuta* fuit appellata. Melicerta verò à Græcis *Palæmon*, à Latinis *Portunus*, fuit nuncupatus. Hominibus enim in Deos relatis nomina nova indebantur.

543. *Sidoniæ*] *Matronæ Thebanæ*, quæ Cadmi Sidoni oriundi sociis nupserant.

545. *Cadmeïda*] *Ino* Cadmi filiam.

546. *Deplanxêre*] *Deflevêre* palmis pectora plangentes & percutientes.

547. *Pellice*] *Semele*, Bacchi matre, cujus causâ universam Bacchi familiam infestissimo odio prosequebatur.

Nos

ılit: &, Faciam vos ipſas maxima, dixit,
e monumenta meæ. Res dicta ſecuta eſt.
ıuæ præcipuè fuerat pia, Perſequar, inquit,
a reginam, Saltumque datura, moveri
uſquam potuit: ſcopuloque affixa cohæſit.
dum ſolito tentat plangore ferire
a, tentatos ſentit riguiſſe lacertos.
ıanus ut fortè tetenderat in maris undas,
facta manus in eaſdem porrigit undas:
ut arreptum laniabat vertice crinem,
ıs ſubitò digitos in crine videres.
ıæque in geſtu deprênditur, hæſit in illo.
lucres factæ; quæ nunc quoque gurgite in illo
a diſtringunt ſumptis Iſmenides alis.
I. Neſcit Agenorides natam, parvumque nepotem
is eſſe Deos. Luctu, ſerieque malorum
& oſtentis, quæ plurima viderat, exit
or urbe ſuâ; tanquam fortuna locorum,
ıa ſe premeret: longiſque erratibus actus
it Illyricos profugâ cum conjuge fines.
malis, anniſque graves, dum prima retractant
mûs, releguntque ſuos ſermone labores;
acer ille meâ trajectus cuſpide ſerpens,
s ait, fuerit: tum, cùm Sidone profectus,
ıs ſparſi per humum nova ſemina dentes?
ſi cura Deûm tam certâ vindicat irâ,
ecor, ſerpens in longam porrigar alvum.

non paſſa eſt: &, inquit, Reddam vos ipſas maxima documenta meæ crudelitatis. Res, uti dixit, evenit. Nam una è ſociis *quæ fuerat præſertim pia, Proſequar, ait, reginam in mare: & cùm voluiſſet ſe immittere, nuſquam potuit moveri, & manſit alligata ſaxo: Altera nitens plangere pectus ictu conſueto, videt brachia, quibus conata eſt* ſe ferire, *obduruiſſe. Illa, ut fortè porrexerat manus in fluctus maris, mutata in rupem extendit manus* jam ſaxeas *in eoſdem fluctus. Cerneres digitos hujus, ut diſcerpebat comam direptam à vertice, diriguiſſe repentè in comâ. Singulæ manſerunt in eodem geſtu, in quo eas tum invenerat* Juno. *Pars Iſmenidum mutatæ ſunt in alites, quæ nunc etiam alis indutæ radunt aquas in illo mari.*

XIII. *Filius Agenoris ignorat filiam & parvum nepotem eſſe deos marinos, Superatus ærumnis, & numero malorum, & prodigiis, quæ viderat plurima, ædificatur egreditur urbe ſuâ, quaſi loci [...]câ non ſuâ urgeretur, & preſſus longis erroribus venit ad oras Illyricas cum* Hermione *[...]e. Et jam feſſi ætate & ærumnis, dum ſecum revolvunt primam fortunam domûs ſuæ, [...] eratione ſuos labores: Anne, inquit* Cadmus, *ſacer fuit ille draco transfixus meo mucrone, [...]done egreſſus mandavi terræ dentes viperеos novum ſeminis genus? Si illum cura deorum [...]m certâ irâ, ipſe, oro, anguis fiam, & extendar in productum ventrem.*

NOTÆ.

[...]*menides*] *Thebanæ*, ut jam diximus, [...] fluvio ſic dictæ.

[...]*genorides*] *Cadmus* Agenoris filius.

[...]*am, parvumque nepotem*] *Ino* & *Me*[...]

[...]*iderat*] Vidimus nos quoque ſuprà, [...] illa referente.

[...]*rbe ſuâ*] *Thebis*, quas condidit Cad[...]

[...]*yricos*] Illyridis accolas, quæ regio eſt [...]driaticum Italiæ appoſita, ab Illyrio [...]i filio ſic dicta, ut ſcribit Appian.

571. *Num ſacer*] Sacrum fuiſſe draconem ſuſpicatur Cadmus, quem olim interfecit, cujus causâ deorum iram ſit expertus.

575. *In longum*] Qualem ſerpentes gerunt. Cur verò in ſerpentem dicatur mutatus Cadmus, hanc rationem reddit ſummus Bochartus; Cadmonæi ſeu orientales, de quibus Gen. xv. 19. qui ut ex Joſhuæ, cap. xi. 3. Chanaam terræ partèm maximè orientalem occupaverant, ad montem Hermonem (à quo Harmonia Cadmi uxor) & cum Hevæis una gens fuerunt; *Hevæus* verò Syris eſt *ſerpens*.

Dixit:

Dixit, & tanquam anguis porrigitur in productum corpus; & adversum squamas sensit increscere cuti; & corpus atrum distingui cæruleis maculis; & dejicitur in ventrem, & pedes in unum tereti paullatim curvantur acumine tereti. Supersunt jam brachia: porrigit lacertos qui supersunt: & lacrymis currentibus per faciem adhuc humanam, dixit, ô uxor infelicissima, adesdum: & quamdiu aliquid restat de me, me tange, & cape manum, dum manus est, dum non anguis totus occupat. Ille quidem cupit plura proferre, sed lingua subito est scissa in duas partes; nec verba sufficiunt cupienti; & quoties aggreditur emittere aliquam querimoniam, sibilat: natura tantùm [illegible]

Dixit: &, ut serpens, in longam tenditur alvum,
Durataque cuti squamas increscere sentit,
Nigraque cæruleis variari corpora guttis:
In pectusque cadit pronus: commissaque in unum
Paullatim tereti sinuantur acumine crura.
Brachia jam restant: quæ restant brachia tendit;
Et lacrymis per adhuc humana fluentibus ora,
Accede, ô conjux, accede, miserrima, dixit:
Dumq; aliquid superest de me, me tange: manumq;
Accipe, dum manus est; dum non totum occupat anguis.
Ille quidem vult plura loqui: sed lingua repentè
In partes est fissa duas. Nec verba volenti
Sufficiunt: quotiesque aliquos parat edere questus,
Sibilat. Hanc illi vocem natura relinquit.
Nuda manu feriens exclamat pectora conjux,
Cadme, mane: teque his, infelix, exue monstris.
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt humerique, manusque?
Et color, & facies, & dum loquor, omnia? cur non
Me quoque, cœlestes, in eundem vertitis anguem?
Dixerat. Ille suæ lambebat conjugis ora:
Inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat;
Et dabat amplexus, assuetaque colla petebat.
Quisquis adest (aderant comites) terretur; at illos
Lubrica permulcent cristati colla dracones,
Et subitò duo sunt: junctoq; volumine serpunt;
Donec in appositi nemoris subière latebras.
Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulnere lædunt;
Quidque prius fuerint, placidi meminère dracones.

[illegible]

[illegible] Sed priùs quàm [illegible] Nam ut sequitur [illegible] igitur jam Cadmi [illegible]

[redacted]

Sed tamen ambobus versæ solatia formæ
nepos fuerat; quem debellata colebat
quem positis celebrabat Achaïa templis.
bantiades ab origine cretus eâdem
superest, qui mœnibus arceat urbis
e; contraque Deum ferat arma; genusque
et esse Jovis. Neque enim Jovis esse pu-
abat
quem pluvio Danaë conceperat auro.
nen Acrisium (tanta est præsentia veri)
olâsse Deum, quàm non agnôsse nepotem
Impositus jam cœlo est alter: & alter
referens spolium memorabile monstri,
pebat tenerum stridentibus alis.
super Libycas victor penderet arenas;
i capitis guttæ cecidêre cruentæ;
mus exceptas varios animavit in angues.
quens illa est infestaque terra colubris.
nde per immensum ventis discordibus actus,
ic, nunc illuc, exemplo nubis aquosæ,

XIV. *Sed tamen nepos fuerat utrique magna consolatio mutatæ figuræ; quem India victa venerabatur; quem Achaïa colebat extructis delubris. Solus restat Acrisius Abantis filius ductus ab eâdem stirpe, qui prohibeat Deum à muris urbis Argolicæ, & induat arma adversus* illum, *eique credat esse sobolem Jovis. Neque etiam arbitrabatur Perseum esse Jovis* filium, *quem Danaë conceperat auro pluviali. Brevi tamen Acrisium pœnitet (tanta est vis veritatis) se tam læsisse Deum, quàm non agnovisse nepotem. Jam unus* (Bacchus) *receptus est cœlo; at alius* (Perseus) *reportans insignes exuvias monstri viperei agitabat mollem aërem alis stridentibus. Cúmque victor tempus im-*
s Libycis, guttæ cruoris defluxerunt ex capite Gorgonis, quas exceptas terra excitavit serpentes: ex quo illa terra est infesta multis serpentibus.
de, vectus ventis dissentientibus per vastum aërem, *nunc huc, nunc illuc, sicut nubes*

NOTÆ.

pos] *Bacchus*, ex Semele.
haïa] Quæ pars est Græciæ, in quâ est: nisi mavis pro Græcia ipsâ poat sæpe alibi.
antiades] *Acrisius* est Abantis filius, rum, illius Danaës pater, quæ à la Perseum peperit, a quo postea s disco per imprudentiam interfec-
ne eâdem] Voluerunt quippe nonem, Acrisii patrem, Beli fuisse filio Jupiter pater fuit, uti etiam &
teat] Baccham nempe Deum esse
s Argolicæ] Est *Argos* ipsum, urbs, quæ interdum plurali numero, & pro totâ Græciâ ponitur.
pea] Cognoverat oraculo Acrisius aliquando occisum iri; quamobrem ēa æhenei turri subterraneâ inclun imbrem aureum conversus Jupiit; qui puellam gravidam fecit. Re cognitâ in Jovem facti culpam rejecit Danaë, ast durus & sibi metuens pater illi fidem non habuit, qui eam cum filio Perseo unâ in arcâ ligneâ inclusam in mare dejecit; quæ tamen à piscatore quodam extracta Pilumno regi data est, cui nupsit.

614. *Pœnitet*] Quia Bacchum, cœlo receptum, nepotem Perseum, Jove digna gessisse accipiebat.

615. *Monstri spolium*] Caput dicit Medusæ, vipereis capillis formidabile, quod Plutonis galeâ, Minervæ ægide & falce adamantinâ instructus Perseus amputavit, Minervæ scuto deinde aptavit, cujus obtutu plurimos in saxa convertit. Fuerunt autem Medusa, Sthenio, & Euryale, Phorci Cetûsque filiæ, de quibus si plura cupis, passim invenias.

616. *Alis*] *Talaribus*, quæ à nymphis, ut scribit Apollodorus, aut à Mercurio, ut placet aliis, Perseus acceperat.

619. *Animavit*] Fictum ex eo videtur istud, quod plurimis serpentibus infesta sit Africa.

Fertur;

trahitur; & ex ſublimi aëre deſpicit terras longè diſſitas, & volat ſuper totum terrarum ambitum. Ter conſpexit frigidas urſas, ter lacertos Cancri. Sæpe abreptus eſt ſub occaſus, ſæpe in ortus. Jamque die occidente metuens ſe committere tenebris, requievit in parte orbis occiduâ, regnis Atlantis; & quærit brevem ſomnum, donec, Lucifer arceſſat lumen Auroræ; Aurora currus diei. Hîc Atlas Iapeti filius præcelluit omnibus hominibus proceritate corporis. Terra extrema & mare ultimum, quod ſubjicit aquas equis Solis exhauſtis, & excipit currus laſſos, fuit ſub hoc rege. Mille greges & totidem armenta illi vagabantur per gramina: & nullos habuit vicinos qui terræ quicquam juxta colebant. Folia arborum ſplendentia auro micante tegebant aureos ramos, & aurea poma. Hoſpes, inquit illi Perſeus, ſeu gloria magnæ originis te movet, Jupiter eſt auctor meæ originis; ſeu es admirator rerum geſtarum, admiraberis noſtras: poſco hoſpitium & quietem. Ille recordabatur antiqui fati (nam Themis Parnaſſi hoc fatum aperuerat.) Atla, dies aderit, qua arbor tua deſtituetur auro: & filius Jovis conſequetur laudem rapti. Atlas id pavens pomaria firmis muris

Fertur; & ex alto ſeductas æthere longè
Deſpectat terras; totumque ſupervolat orbem.
Ter gelidas Arctos, ter Cancri brachia vidit;
Sæpe ſub occaſus, ſæpe eſt ablatus in ortus.
Jamque cadente die veritus ſe credere nocti,
Conſtitit Heſperio regnis Atlantis in orbe;
Exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
Evocet Auroræ; currus Aurora diurnos.
Hîc hominum cunctos ingenti corpore præſtans,
Iapetionides Atlas fuit. Ultima tellus
Rege ſub hoc & pontus erat, qui Solis anhelis
Æquora ſubdit equis, & feſſos excipit axes.
Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Errabant: & humum vicinia nulla premebant.
Arboreæ frondes auro radiante nitentes
Ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
Hoſpes, ait Perſeus illi, ſeu gloria tangit
Te generis magni: generis mihi Jupiter auctor:
Sive es mirator rerum; mirabere noſtras.
Hoſpitium requiemque peto. Memor ille vetuſtæ
Sortis erat (Themis hanc dederat Parnaſſia ſortem)
Tempus, Atla, veniet, tua quo ſpoliabitur auro
Arbor, & hunc prædæ titulum Jove natus habebit.
Id metuens, ſolidis pomaria clauſerat Atlas

NOTÆ.

625. *Gelidas*] *Septentriones gelidos*, ad quos ſol nunquam pervenit.

628. *Atlantis*] Hîc fuit Atlas Promethei frater, Iapeti filius, rex Mauritaniæ, qui ſibi à quodam Jovis filio exitium imminere à Themide monitus, neminem prorsùs hoſpitio accipiebat. Hunc objecto clypeo Perſeus ædibus excluſus in montem mutavit, qui propter altitudinem cœlum pertingere, atque adeò ſuſtinere creditus: Cui fabulæ locum dedit rerum Aſtronomicarum peritia, quâ Atlas ille excelluit.

Ib. *Regnis*] In appoſitione cum *orbe*.

629. *Dum Lucifer*] Id eſt, donec dies illuceſcat. Eſt autem Lucifer Veneris ſtella, quæ prima poſt ſolis occaſum apparet, tumque dicitur Heſperus, ultima ejus ortum, atque adeò Auroram antegreditur, diciturque Phoſphorus ſeu Lucifer.

632. *Iapetionides*] *Atlas* Iapeti filius, rex Mauritaniæ ad oceanum occiduum, qui ab illo *Atlanticus* dicitur.

Ib. *Ultima tellus*] Mauritaniæ cum reliquo occidente.

634. *Subdit*] Quia in illud ſol ſeſe recondere videtur.

638. *Poma*] *Heſperidum*, quæ Heſperi filiæ fuerunt fratris Atlantis; fuiſſe & poma hæc, & hortum plerique tradiderunt.

643. *Themis*] Cœli & terræ filia, quam ante Apollinem Delphis oracula edidiſſe, quodque fas fuerit præcepiſſe fabulati ſunt.

645. *Et hunc*] Hercules verò Jovis filius poma illa rapuit, ut ex fabulis notiſſimum.

Mœnibus,

vasto dederat servanda draconi:
uis externos finibus omnes.
, Vade procul, ne longè gloria rerum,
is, ait, longè tibi Jupiter absit.
is addit: foribusque expellere tentat
& placidis miscentem fortia dictis.
ior (quis enim par esset Atlanti
quoniam parvi tibi gratia nostra est
s, ait. Lævâque à parte Medusæ
sus squallentia prodidit ora.
, mons factus Atlas. Jam barba comæq;
ınt; juga sunt humerique, manusque;
ntè fuit, summo est in monte cacumen,
nt. Tum partes auctus in omnes
nensum (sic Dî statuistis) & omne
ribus cœlum requievit in illo.
serat Hippotades æterno carcere ventos:
ıe operum cœlo clarissimus alto
ı erat. Pennis ligat ille resumtis
que pedes; teloque accingitur unco:
motis talaribus aëra findit.
umeris circúmque infraque relictis,
opulos, Cepheïa conspicit arva.
am maternæ pendere linguæ
pœnas injustus jusserat Ammon.

cinxerat & tradiderat custodienda ingenti dracoui; & prohibebat omnes peregrinos à suis finibus. Dixit quoque huic Perseus, Discede, ne cùm à me oppressus sis, gloria rerum, quas fingis, te destituat, & ne Jupiter tibi longè abesse videatur. Atque vi auget minas, & nititur ejicere valvis hærentem, & miscentem verba aspera mitibus. Viribus impar fuit (nam quis æqualis esset Atlanti viribus?) At quandoquidem inquit, gratia nostra tibi est parvi, hoc pro dono habe: & ipse retro aspiciens ostendit à parte sinistrâ vultus horridos Medusæ. Atlas quantus erat, mutatus est in montem. Jam barba & capilli fiunt silvæ: humeri & manus sunt clivi: Quod fuit ante caput, est fastigium in supremo monte. Ossa mutantur in saxa. Tum auctus in omne latus surrexit in immensum (ita voluistis Dî) & totum cœlum cum tot astris requievit super illum.

s obstruxerat omnes ventos carcere æterno: & Lucifer hortator operum surtus in sublimi cœlo. Ille pennas resumtas pedibus nectit ab utraque parte, & ato; & dividit aërem fluidum talaribus agitatis. Nationibus plurimis cirsis, intuetur campos Cepheïos & populos Æthiopum. Illic iniquus Ammon am injustam exsolvere pœnas jactantiæ maternæ.

NOTÆ.

Ladonis nomine, quem flucircum hortos in serpentis terpretantur.

r] Ne pariter in saxum, viso, ar.

in illo] Propter astronomiæ ıque ab illo inventam, fingiustinere.

s] Æolus Jovis ex Arcestâ pos. Αἴολον Ἱππότεω παῖδα). IV. Qui quum naturam et, atque ex ortu & occasu anni temporibus, ut & reæstus reciproci ventos præν ἀνέμων ᾗ βασιλέα vocârunt ıquit Strab. II. & VI. lib.

irmissimo, quo olim solitus

665. *Pennis*] Talaribus (de quibus suprâ) quæ per noctem deposuerat.

666. *Telo unco*] Ense facalto, seu harpe.

669. *Cepheïa*] Cephei Phœnicis filii, Andromedæ patris, regis Æthiopum.

670. *Linguæ*] Quippe ausa erat Cassiope, Andromedæ mater, de pulchritudine cum Nereïdibus contendere.

671 *Ammon*] Jupiter est, quem *arenarium* Græculi vocaverunt, qui in Libyæ desertis templo celeberrimo sub arietis formâ, ideo colebatur, ut visum iisdem, quòd eâ formâ sitientia Baccho apparuerit, eidemque pedis ictu frontem aperuerit. Ille, de marino monstro, quod Nereïdum precibus, Neptunus adversus Æthiopas immiserat, consultus, Cephei, Cassiopeïque progeniem monstro objiciendam responderat: quod quidem jam, non sine causâ, poetæ injustum videtur; cùm

Quam simul ad duras religatam brachia cautes
Vidit Abantiades; nisi quòd levis aura capillos
Moverat; & trepido manārant lumina fletu;
Marmoreum ratus esset opus. Trahit inscius ignes;
Et stupet: &, visæ correptus imaginæ formæ,
Pœnè suas quatere est oblitus in aëre pennas.
Ut stetit, O, dixit, non istis digna catenis;
Sed quibus inter se cupidi junguntur amantes;
Pande requirenti nomen terræque, tuumque;
Et cur vincla geras. Primò silet illa; nec audet
Appellare virum virgo: manibusque modestos
Celâsset vultus; si non religata fuisset.
Lumina, quod potuit, lachrymis implevit obortis.
Sæpius instanti, sua ne delicta fateri
Nolle videretur, nomen terræque, suumque,
Quantaque maternæ fuerit fiducia formæ,
Indicat. Et, nondum memoratis omnibus, unda
Insonuit: veniensque immenso bellua ponto
Eminet; & latum sub pectore possidet æquor.
Conclamat virgo: Genitor lugubris, & amens
Mater adest; ambo miseri, sed justiùs illa.
Nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus,
Plangoremq; ferunt, vinctoque in corpore adhærent.
Cùm sic hospes ait: lacrymarum longa manere
Tempora vos poterunt: ad opem brevis hora ferendam est.
Hanc ego si peterem Perseus Jove natus, & illâ
Quam clausam implevit fœcundo Jupiter auro,
Gorgonis anguicomæ Perseus superator, & alis

Quam statim atque Perseus Abantis pronepos, conspexit vinctes habentem lacertos ad rigidam rupem, arbitratus esset statuam fuisse marmoream, nisi quòd parvus ventus agitaverat comam, & oculi emiserant lachrymas trepidè defluentes. Incautus concipit flammas; & hæret, & percussus specie pulchritudinis conspectæ, propemodum non meminit agitare alas in aëre. Postquam adstitit, O, inquit, non ejusmodi vinculis digna, sed quibus amantes avidi inter se copulantur; dic petenti nomen patriæ & tuum, & quamobrem geras catenas. Primò illa obticet, neque, quia virgo erat, audet alloqui virum; & velâsset faciem verecundam manibus, si non fuisset vincta. Quod licuit, opplevit oculos lacrymis erumpentibus. Ne crederetur nolle agnoscere sua peccata; profitetur nomen patriæ & suum, & quanta fuerit confidentia pulchritudinis maternæ: &, nondum omnibus enarratis, aqua strepitum edidit; & monstrum accedens ex alto mari apparet, & occupat vastum spatium maris sub pectore. Puella exclamat: Pater tristis, & mater insana præsens est; uterque miseri, sed æquiùs illa. Neque opem ferunt secum, sed lacrymas congruas tempestati, & planctus; & arctè amplectuntur ligatum corpus. Cùm sic hospes loquitur: Poterit vobis longum dari spatium flendi; exigua est mora ad opem præstandam. Si ego Perseus Jovis filius, atque Danaës illius, quam inclusam Jupiter gravidam fecit auro fœcundo. Perseus qui vici Gorgonem anguicomam, nec alis

NOTÆ.

mater, non filia, in culpâ fuisset.

675. *Trahit inscius*] Andromedam nescius quæ esset, amavit.

682. *Appellare*] Dubitat Heinsius, an *Appellare virum* rectè dicatur, cùm illa respondeat *appellanti*. Reponit igitur *Aspectare*, quod sequentia confirmant.

685. *Sæpius*] Atque adeò ipsa sibi conscia videretur.

689. *Bellua*] Cujus ossa Romam ex oppido Judææ Joppe allata ostendit M. Scaurus longitudine pedum 40. altitudine costarum Indicus Elephantes excedente, spinæ crassitudine sesquipedali; ut Plinius & Solinus referunt.

697. *Illâ*] Danaë, Persei matre, de qua supra. Optimè verò Perseus virtutes suas apud ignotos exposuit, quò faciliùs id, quod cupit, accipiat; & brevissimâ usus est oratione, utpote monstro & tempore urgente.

as ausus jactatis ire per auras;
er cunctis certè gener. Addere tantis
s & meritum (faveant modò numina) tento:
sit, servata meâ virtute, paciscor.
nt legem (quis enim dubitaret?) & orant,
untque supèr regnum dotale, parentes.
lut navis præfixo concita rostro
aquas, juvenum sudantibus acta lacertis;
dimotis impulsu pectoris undis
n aberat scopulis, quantùm Balearica torto
potest plumbo medii transmittere cœli:
bitò juvenis pedibus tellure repulsâ
in nubes abiit. Ut in æquore summo
viri visa est, visam fera sævit in umbram.
Jovis præpes, vacuo cùm vidit in arvo
tem Phœbo liventia terga draconem,
t aversum: neu sæva retorqueat ora,
geris avidos figit cervicibus ungues:
ri fissum præpes per inane volatu
feræ pressit; dextroque frementis in armo
les ferrum curvo tenus abdidit hamo.
e læsa gravi modò se sublimis in auras
: modò subdit aquis: modò more ferocis
apri, quem turba canum circumsona terret.
dos morsus velocibus effugit alis:
patent, nunc terga cavis super obsita conchis,
aterum costas, nunc quà tenuissima cauda
in piscem, falcato vulnerat ense.
puniceo mistos cum sanguine fluctus
mit. Maduère graves aspergine pennæ;

agitatis veritus sum iter facere per aërem; si inquam istam poscerem in matrimonium, anteponerer gener sine dubio cunctis. Conor adjicere tantis virtutibus etiam beneficium, modò dii annuant. Pactum facio ut mea sit, defensa meâ fortitudine. Probant conditionem parentes (quis enim abnueret?) & precantur & pollicentur insuper regnum in dotem. Ecce, sicuti velox navis findit aquas rostro præfixo, impulsa brachiis sudantibus juvenum; sic bellua, aquis repulsis motu pectoris, tantùm distabat à rupe, quantum spatii in medio aëre pila plumbea ex fundâ Balearicâ contorta pertransire potest: cùm repentè juvenis, terra repressâ pedibus sublimis exilût in aërem. Cùm umbra viri conspecta est in supremo mari, bellua furit in umbram conspectam. Et sicut Jovis ales, cùm conspicatus est serpentem obvertentem suo nigrum dorsum soli, in vasto agro, corripit aversum; & ne reflectat fera ora, immittit acres ungues collo squamifero: sic velox Inachides præcipiti volatu per aërem divisum irruit in dorsum belluæ, & usque ad capulum condidit ensem dextro furentis. Illa graviter vulnerata, interdum se execit: erigit in aërem, interdum mergitur aquis; interdum versatur in modum asperi apri, quem multitudo allatrantium canum terrefacit. Ille vitat morsus asperos citis alis; & modò lædit recurvo gladio dorsum tectum cavis, quà aperitur; modò costas laterum, modò quà cauda subtilior terminatur. Fera expuit ore undas mistas cum sanguine purpureo. Pennæ irroratæ graves factæ sunt respersione;

NOTÆ.

Balearica] A Balearium insularum in Mediterraneo mari objectarum, qui peritissimi habiti sunt funditores.

to] In orbem acto: qui mos est n.

Præpes] Aquilam dicit, Jovis alitem, uti quidam volunt, maximè interpetes verò majores dicuntur aves, volatu auguria colliguntur.

715. *Præbentem Phœbo*] Apricantem se ad solem.

716. *Præpes*] Id est, velociter, opportunè & facili lapsu ex superiori loco involans.

720. *Inachides*] Perseus, ab Inacho prisco Argivorum rege, quibus Acrisius avus imperabat, sic dictus.

729. *Pennæ*] Alarum Persei.

Perque vias vidisse hominum simulacra ferarum
que,
In silicem ex ipsis visâ conversa Medusâ:
Se tamen horrendæ, clypei, quod læva gerebat,
Ære repercusso, formam aspexisse Medusæ:
Dumque gravis somnus colubrosq; ipsamq; teneba
Eripuisse caput collo: pennisque fugacem
Pegason, & fratrem matris de sanguine natos.
Addidit & longi non falsa pericula cursûs:
Quæ freta, quas terras sub se vidisset ab alto:
Et quæ jactatis tetigisset sidera pennis.
Ante expectatum tacuit tamen. Excipit unus
E numero procerum, quærens, cur sola sororum
Gesserit alternis immistos crinibus angues.
Hospes ait, Quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quæsiti caussam. Clarissima formâ
Multorumque fuit spes invidiosa procorum
Illa: nec in totâ conspectior ulla capillis
Pars fuit. Inveni, qui se vidisse referrent.
Hanc pelagi rector templo vitiâsse Minervæ
Dicitur. Aversa est, & castos ægide vultus
Nata Jovis texit. Neve hoc impunè fuisset;
Gorgoneum turpes crinem mutavit in hydros.
Nunc quoque ut attonitos formidine terreat hoste
Pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.

& per vias invenisse imagines virorum & belluarum mutatas ex ipsis in saxa, conspectâ Medusâ: se tamen vidisse speciem terribilis Medusæ ære reflexo clypei, quem ferebat sinistrâ: & dum sopor altus haberet & ipsam & serpentes, abstulisse caput collo: & Pegason celerem pennis, & fratrem Chrysaorem *genitos de sanguine matris. Adjecit etiam non ficta discrimina prolixi itineris; quæ maria, quas terras intuitus esset sub se ab excelso cœlo; & quibus sideribus admotus fuisset pennis agitatis. Siluit tamen citiùs quàm illi expectârunt. Unus ex primoribus interrogat, exquirens, quamobrem* Medusa *sola sororum habuerit serpentes immistos pilis alternis. Hospes, inquit, quandoquidem petis quæ digna sunt memorari, habe rationem rei quam postulas. Illa fuit insignis pulchritudine, & spes invidiosa multorum procorum: neque pars ulla fuit speciosior in* illâ *totâ crinibus. Vidi, qui dicerent se aspexisse. Deus maris dicitur hanc violâsse in templo Minervæ.* Minerva *filia Jovis sese avertit, & operuit pudicum os ægide: & ne hoc esset multa vertit comam Gorgonis in horrendos serpentes. Nunc etiam, ut tremefaciat hostes stupidos, gestat in pectore opposito serpentes, quos produxit.*

NOTÆ.

783. *Ære repercusso*] Ne se ipsam Medusam sine clypeo, quo speculi loco usus est, incautè aspexisset, in saxum obriguisset.

786. *Pegason*] Equus fuit alatus, quem cum Chrysaore fratre, ex Medusæ sanguine in terram delapso natum voluerunt.

787. *Non falsâ*] Quippe fugientem persecutæ sunt Sthenyo & Euryale alatæ, manibusque ferreis à naturâ instructæ: sed illum Plutonis obscurâ galeâ protexit.

790. *Ante expectatum*] Ut hinc gratissiman credas fuisse Persei orationem.

799. *Ægide*] Ægis thorax est & scut Palladis, ita dicta παρὰ τῦ ἀΐσσω, quod irruo, & impetum facio; quòd illâ Pallas in hostes impetum faciat.

802. *Nunc quoque*] Jam diximus suprà Medusæ caput Minervæ scuto aptatum quo ho in saxa transformet. Explicationem hujus fabulæ, quid per caput Medusæ, quid per homines in saxa conversos intelligunt poëtæ, periés apud Mythologos.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER V.

ARGUMENTUM.

TUM Pallas, quæ illi hactenus comes fuerat, ipso relicto, in Heliconem se confert, ut Hippocrenen inspiciat. Ibi narrant illi Musæ de Pyreneo, & Pieridibus in picas conversis, postquam, cantu de variis transformationibus instituto, cum ipsis contendissent.

I. DUmque ea Cephenum medio Danaëius heros
Agmine commemorat; fremidâ regalia turbâ
Atria complentur; nec conjugialia festa
Qui canat, est clamor; sed qui fera nuntiet arma.
Inque repentinos convivia versa tumultus
Assimilare freto possis; quod sæva quietum
Ventorum rabies motis exasperat undis.
Primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
Fraxineam quatiens æratæ cuspidis hastam:
En, ait, en adsum præreptæ conjugis ultor.

INTERPRETATIO.

I. *Et dum heros Danaëius ea refert in medio cœtu Cephenum, atria regia implentur turbâ furente: neque vociferatio est, quæ indicit festa connubilia; sed quæ ferat sæva arma. Atque licet comparare convivia, mutata in subitos tumultus, mari, quod tranquillum terribilis impetus ventorum turbat, atque eruit undis agitatis. Inter hos prior Phineus, inconsideratus excitator tumultûs, agitans hastam fraxineam mucrone ærato, Ecce, inquit, ecce hîc sum vindex antè ablatæ uxoris.*

NOTÆ.

1. *Cephenum*] Procerum Æthiopicorum qui ad celebritatem nuptialem convenerant.

Ib. *Danaëius*] Perseus *Danaës filius.*

2. *Regalia*] Cephei Æthiopum regis.

8. *Phineus*] Hic Cephei fuit frater, cui desponsata erat Andromeda, antequam Ceto exponeretur. Fuit & alius celeberrimus Argonautarum hospes, de quo postea.

10. *Præreptæ*] Andromedæ, quam quidem stultè veluti suam reposcebat Phineus postquam à Perseo monstro, atque adeò certissimæ morti erepta esset.

Perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque,
In silicem ex ipsis visâ conversa Medusâ:
Se tamen horrendæ, clypei, quod læva gerebat,
Ære repercusso, formam aspexisse Medusæ:
Dumque gravis somnus colubrosq; ipsamq; tenebat,
Eripuisse caput collo: pennisque fugacem
Pegason, & fratrem matris de sanguine natos.
Addidit & longi non falsa pericula cursûs:
Quæ freta, quas terras sub se vidisset ab alto:
Et quæ jactatis tetigisset sidera pennis.
Antè expectatum tacuit tamen. Excipit unus
E numero procerum, quærens, cur sola sororum
Gesserit alternis immistos crinibus angues.
Hospes ait, Quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quæsiti caussam. Clarissima formâ
Multorumque fuit spes invidiosa procorum
Illa: nec in totâ conspectior ulla capillis
Pars fuit. Inveni, qui se vidisse referrent.
Hanc pelagi rector templo vitiâsse Minervæ
Dicitur. Aversa est, & castos ægide vultus
Nata Jovis texit. Neve hoc impunè fuisset;
Gorgoneum turpes crinem mutavit in hydros.
Nunc quoque ut attonitos formidine terreat hostes,
Pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.

& per vias invenisse imagines virorum & belluarum mutatas ex ipsis in saxa, conspectâ Medusâ: se tamen vidisse speciem terribilis Medusæ ære reflexo clypei, quem ferebat sinistrâ: & dum sopor altus haberet & ipsam & serpentes, abstulisse caput collo: & Pegason celerem pennis, & fratrem Chrysaorem *genitos de sanguine matris. Adjecit etiam non ficta discrimina prolixi itineris; quæ maria, quas terras intuitus esset sub se ab excelso cœlo; & quibus sideribus admotus fuisset pennis agitatis. Siluit tamen citiùs quàm illi expectârunt. Unus ex primoribus interrogat, exquirens, quamobrem* Medusa *sola sororum habuerit serpentes immistos pilis alternis. Hospes, inquit, quandoquidem petis quæ digna sunt memorari, habe rationem* rei *quam postulas. Illa fuit insignis pulchritudine, & spes invidiosa multorum procorum: neque pars ulla fuit speciosior in* illâ *totâ crinibus. Vidi, qui dicerent se aspexisse. Deus maris dicitur hanc violâsse in templo Minervæ.* Minerva *filia Jovis sese avertit, & operuit pudicum os ægide: & ne hoc esset multum, vertit comam Gorgonis in horrendos serpentes. Nunc etiam, ut tremefaciat hostes stupidos, gerit in pectore opposito serpentes, quos produxit.*

NOTÆ.

783. *Ære repercusso*] Ne se ipsam Medusam sine clypeo, quo speculi loco usus est, incautè aspexisset, in saxum obriguisset.

786. *Pegason*] Equus fuit alatus, quem cum Chrysaore fratre, ex Medusæ sanguine in terram delapso natum voluerunt.

787. *Non falsâ*] Quippe fugientem persecutæ sunt Sthenyo & Euryale alatæ, manibusque ferreis à naturâ instructæ: sed illum Plutonis obscurâ galeâ protexit.

790. *Ante expectatum*] Ut hinc gratissiman credas fuisse Persei orationem.

799. *Ægide*] Ægis thorax est & scutum Palladis, ita dicta παρὰ τῦ ἀΐσσω, quod est, *irruo, & impetum facio*; quòd illâ munita Pallas in hostes impetum faciat.

802. *Nunc quoque*] Jam diximus suprà Medusæ caput Minervæ scuto aptatum quo hostes in saxa transformet. Explicationem hujus fabulæ, quid per caput Medusæ, quid per homines in saxa conversos intelligunt poëtæ, reperies apud Mythologos.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER. V.

ARGUMENTUM.

TUM Pallas, quæ illi hactenus comes fuerat, ipso relicto, in Heliconem se confert, ut Hippocrenen inspiciat. Ibi narrant illi Musæ de Pyreneo, & Pieridibus in picas conversis, postquam, cantu de variis transformationibus instituto, cum ipsis contendissent.

I. DUmque ea Cephenum medio Danaëius heros
Agmine commemorat; fremidâ regalia turbâ
Atria complentur; nec conjugialia festa
Qui canat, est clamor; sed qui fera nuntiet arma.
Inque repentinos convivia versa tumultus
Assimilare freto possis; quod sæva quietum
Ventorum rabies motis exasperat undis.
Primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
Fraxineam quatiens æratæ cuspidis hastam:
En, ait, en adsum præreptæ conjugis ultor.

INTERPRETATIO.

I. Et dum heros Danaëius ea refert in medio coetu Cephenum, atria regia implentur turbâ furente: neque vociferatio est, quæ indicit festa connubialia; sed quæ ferat sæva arma. Atque liceat comparare convivia, mutata in subitos tumultus, mari, quod tranquillum terribilis impetus ventorum turbat, atque eruit *undis agitatis. Inter hos prior Phineus, inconsideratus excitator tumultûs, agitans hastam fraxineam mucrone ærato, Ecce, inquit, ecce hîc sum vindex antè ablatæ uxoris.*

NOTÆ.

1. *Cephenum*] Procerum Æthiopicorum qui ad celebritatem nuptialem convenerant.

Ib. *Danaëius*] Perseus *Danaës filius.*

2. *Regalia*] Cephei Æthiopum regis.

8. *Phineus*] Hic Cephei fuit frater, cui desponsata erat Andromeda, antequam Ceto exponeretur. Fuit & alius celeberrimus Argonautarum hospes, de quo postea.

10. *Præreptæ*] Andromedæ, quem quidem stultè veluti suam reposcebat Phineus postquam à Perseo monstro, atque adeò certissimæ morti erepta esset.

Nec mihi te pennæ, nec falſum verſus in aurum
Jupiter, eripient. Conanti mittere Cepheus,
Quid facis, exclamat? quæ te, germane, furentem
Mens agit in facinus? meritiſne hæc gratia tantis
Redditur? hâc vitam ſervatæ dote rependis?
Quam tibi non Perſeus, verum ſi quæris, ademit;
Sed grave Nereïdum numen, ſed corniger Ammon,
Sed quæ viſceribus veniebat bellua ponti
Exſaturanda meis. Illo tibi tempore rapta eſt,
Quo peritura fuit. Niſi ſi, crudelis, id ipſum
Exigis, ut pereat; luctuque levabere noſtro.
Scilicet haud ſatìs eſt, quòd, te ſpectante, revincta eſt;
Et nullam quod opem patruus ſponſuſve tuliſti:
Inſuper, à quoquam quòd ſit ſervata, dolebis;
Præmiaque eripies? quæ ſi tibi magna videntur;
Ex illis ſcopulis, ubi erant affixa, petiſſes;
Nunc ſine, qui petiit, per quem non orba ſenectus,
Ferre, quod & meritis & voce eſt pactus: eumque
Non tibi, ſed certæ prælatum intellige morti.
Ille nihil contrà: ſed & hunc, & Perſea vultu
Alterno ſpectans, petat hunc, ignorat, an illum.
Cunctatuſque brevi, contortam viribus haſtam,
Quantas ira dabat, nequicquam in Perſea miſit.
Ut ſtetit illa toro, ſtratis tum denique Perſeus
Exſiluit: teloque ferox inimica remiſſo
Pectora rupiſſet, niſi poſt altaria Phineus
Iſſet: & (indignum) ſcelerato profuit ara.

*Neque alæ, neque Jupiter mutatus in fictum aurum eripiet te mihi. Cepheus exclamat tentanti jacere telum, Quid agis? quis animus tradit in flagitium te veſanum, ô frater? An hæc gratia refertur tantis beneficiis? Compenſaſne hâc dote vitam ſervatæ Andromedæ? quam, ſi veritatem ſpectas, non Perſeus tibi præripuit, ſed infenſa poteſtas Nereïdum; ſed Ammon corniger, ſed fera maris, quæ aderat explenda meâ natâ. Tibi ablata eſt illo tempore, quo fuit interitura: niſi ſi id ipſum crudelis, petis, ut intereat: & ſolatium habebis ex luctu noſtro. Nimirum parum eſt, quòd religata eſt te intuente, & quòd tu patruus, ſimul & ſponſus, nullum auxilium præbuiſti: Grave tibi erit inſuper, quòd ſit ſervata à quoquam; & auferes mercedem? quam, ſi tibi ampla videtur, debuiſſes quærere ex illis rupibus, ubi erat poſita: jam ſine eum qui quæſivit, & per quem ſenectus mea non eſt deſtituta, habere Andro*medam *quam pactus eſt & beneficiis & ſermone: & cum ſcias non tibi præpoſitum eſſe, ſed morti indubitatæ. Ille* (Phineus) *nihil contrà* reſpondet: *ſed hunc aſpiciens & Perſeum alternis oculis, neſcit an ictum in hunc intentet, an in illum: & aliquantiſper commoratus, intorſit fruſtrà in Perſeum haſtam libratam viribus, quantas ira ſuppeditabat. Poſtquam illa affixa eſt lecto, tum denique Perſeus emicat ex menſâ, & ſævus penetraſſet pectus inimicum jaculo rejecto, niſi Phineus effugiſſet pone aram; & (indignum) altare ſervavit ſceleſtum,*

NOTÆ.

11. *Falſum*] Spurium innuit fuiſſe Perſeum, qui matris ſuæ Danaës criminà falſo Jovis nomine obtenderet, eumque fingeret aureo imbre deſcendiſſe.

12. *Mittere*] Haſtam, quâ Perſeum occideret.

14. *Meritiſne*] Perſei, intellige, qui Andromedam liberaverat, ut ſuprà vidimus.

15. *Hâc vitam*] Fratrem damnat, qui pro vitæ auxilio Andromedæ allato. Perſeo mortem pro præmio offert.

17. *Nereïdum*] Quæ, ut ſuprà dictum, propter formam à Caſſiope ſpretam, monſtrum à Neptuno immiſerant, cui Cephei & Caſſiopes prolem exponendam Jupiter Ammon reſponderat.

18. *Viſceribus*] Sunt certè nati parentum ſuorum viſcera. Sed emphaſis eſt, quæ Cepheum excuſat; quòd alteri, Phineo deſponſatam, puellam tradiderit.

22. *Scilicet*] Ironia, quâ Phineo inſultat frater Cepheus. Cùm enim & patruus & ſponſus eſſet Andromedæ, aliquid certe auxilii debuit: cùm verò nihil prorsùs tulerit, immeritò eam repetit, quam tutari non eſt auſus.

34. *Stratis*] Lectis, in quibus cibum ſumturi veteres diſcumbebant.

35. *Remiſſo*] Rejecto: eandem namque haſtam in Phineum Perſeus rejecit.

36. *Altaria*] Nuptiis adhibebantur aræ & ſacra, & Dii advocati erant.

Fronte tamen Rhœti non irrita cuſpis adhæſit.
Qui poſtquam cecidit, ferrumq; ex oſſe revulſum eſt,
Calcitrat, & poſitas aſpergit ſanguine menſas.
Tum verò indomitas ardeſcit vulgus in iras:
Telaque conjiciunt. Et ſunt, qui Cephea dicant
Cum genero debere mori. Sed limine tecti
Exiêrat Cepheus, teſtatus juſque, fidemque,
Hoſpitiique Deos, ea ſe prohibente moveri.
Bellica Pallas adeſt, & protegit ægide fratrem:
Datque animos. Erat Indus Athis, quem flumine Gange
Edita Limnate vitreis peperiſſe ſub antris
Creditur, egregius formâ: quam divite cultu
Augebat, bis adhuc octonis integer annis;
Indutus chlamydem Tyriam, quam lymbus obibat
Aureus: ornabant aurata monilia collum;
Et madidos myrrhâ curvum crinale capillos.
Ille quidem jaculo quamvis diſtantia miſſo
Figere doctus erat, ſed tendere doctior arcus.
Tum quoque lenta manu flectentem cornua Perſeus
Stipite, qui mediâ poſitus fumabat in arâ,
Perculit; & fractis confudit in oſſibus ora.
Hunc ubi laudatos jactantem in ſanguine vultus
Aſſyrius vidit Lycabas, junctiſſimus illi
Et comes, & veri non diſſimulator amoris:
Poſtquam exhalantem ſub acerbo vulnere vitam

Attamen mucro non inutilis infixus eſt fronti Rhœti: qui poſtquam proſtratus eſt, & ferrum extractum eſt ex oſſe, tundit humum, & inficit cruore menſas juxta ſtantes. Tum vero cætera turba incenditur irâ effrænâ, & ſimul mittunt jacula: & ſunt qui dicant Cepheum debere mortem obire ſimul cum genero. Sed Cepheus prodierat extra limen domûs, obteſtatus & jus, & fidem, & Deos hoſpitales, ea turbata eſſe ſe invito. Minerva bellica intervenit, & defendit fratrem ægide: & incendit animos. Erat Athis Indus, quem Limnate orta fluvio Gange dicitur peperiſſe ſub ſpeluncis perſpicuis, pulchritudine conſpicuus; quam elegantiorem faciebat ornatu ſplendido, florens ætate, annis ſedecim, tectus chlamyde Tyriâ, quam faſcia aurea circumdabat: aurea monilia decorabant collum, & curvum crinale comam delibutam myrrhâ. Ille quidem didicerat attingere telo jaculato ea quæ erant maxime remota; ſed peritior erat curvare arcus. Perſeus percuſſit eum, curvantem quoque manu flexibilia cornua arcûs, trunco, qui admotus fumabat in medio altari; & fœdavit vultus in oſſibus contritis. Cùm Lycabas Aſſyrius ſocius ejus amicitiâ devinctiſſimus, neque tegens ſincerum amorem, eum aſpexit agitantem pulchram faciem in ſanguine poſtquam vitam ſub crudeli plagâ efflantem

NOTÆ

38. *Rhœti*] Qui Phinei ſocius fuit.

40. *Calcitrat*] Ex more cadentium in pugnâ & acie, qui λὰξ aut ὀδὰξ apud poëtas, terram indignanter petunt.

45. *Hoſpitiique Deos*] Jovem præſertim hoſpitii violati vindicem, de quo Virg.

Jupiter, hoſpitibus nam te dare jura loquuntur, &c.

Hoſpites enim nefas erat violari.

46. *Bellica*] Opportunè fortitudini auxilio adeſt prudentia. Atque hoc ſibi volunt poëtæ, cum Deos introducunt auxiliares.

Ib. *Fratrem*] Perſeum, cujus ut & ipſius Palladis pater fuit Jupiter.

47. *Athis*] Unus ex ſociis Phinei. *Indus* eſt appoſitus ob differentiam Phrygii à Cybele adamati.

Ib. *Gange*] Fluvius Indorum maximus.

48. *Limnate*] Nympha paluſtris, à palude, ἀπὸ τῆς λιμνῆς, Græce ſic dicta.

51. *Tyriam*] Purpuream; Tyro enim laudatiſſima purpura præbebatur.

53. *Myrrhâ*] Liquor è Myrrhâ ſtillans: capillis unguendis adhibebatur, quo niterent & ſpirarent odorem ſuaviſſimum.

Ib. *Crinale*] Faſcia aliqua cohibendis & ornandis crinibus, ne in frontem defluant.

57. *Arâ*] Quæ Hymenæo nuptiarum Deo extructa fuit.

58. *Confundit*] Hypallage: hoc enim voluit, *confudit in ore fracta oſſa*, ut poëta ipſe interpretatur lib. XII. v. 250.

———Et oſſa
Non agnoſcendo confuſa reliquit in ore.

Deploravit

Deploravit Athin; quos ille tetenderat, arcus
Arripit: &, Mecum tibi sint certamina, dixit:
Nec longùm pueri fato lætabere; quò plus
Invidiæ, quàm laudis, habes. Hæc omnia nondum
Dixerat: emicuit nervo penetrabile telum;
Vitatumque, tamen sinuosâ veste pependit.
Vertit in hunc harpen spectatam cæde Medusæ
Acrisioniades, adigitque in pectus. At ille
Jam moriens, oculis sub nocte natantibus atrâ,
Circumspexit Athin; seque acclinavit in illum;
Et tulit ad manes junctæ solatia mortis.
Ecce Syenites genitus Methione Phorbas,
Et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,
Sanguine, quo tellus latè madefacta tepebat,
Conciderant lapsi: surgentibus obstitit ensis,
Alterius costis, jugulo Phorbantis adactus.
At non Actoriden Erithon, cui lata bipennis
Telum erat, admoto Perseus petit ense: sed altis
Exstantem signis, multæque in pondere massæ,
Ingentem manibus tollit cratera duabus;
Infligitque viro. Rutilum vomit ille cruorem:
Et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
Inde Semiramio Polydæmona sanguine cretum,
Caucasiumque Abarin, Sperchionidenque Lycetum,
Intonsumque comas Elycen, Phlegianque, Clytumque
Sternit: & exstructos morientùm calcat acervos.
Nec Phineus ausus concurrere cominus hosti,
Intorquet jaculum; quod detulit error in Idan,
Expertem frustrà belli, & neutra arma secutum.
Ille tuens oculis immitem Phinea torvis,
Quandoquidem in partes; ait, abstrahor, accipe, Phineu,

Athin deflevit, corripit arcus, quos ille firmaverat; &, inquit, Tibi mecum pugnandum erit: neque diu gaudebis morte adolescentis, ex quâ plus reportas odii, quàm gloriæ. Nondum hæc omnia absolverat, cùm sagitta quæ emissa est nervo; & affixa est amictui sinuoso, quamvis ictus illuderetur. Nepos Acrisii in hunc vertit ensem falcatum, insignem morte Medusæ, & immittit in pectus. At ille jam obiens oculis fluctuantibus in caliginosâ morte, circumspexit Athin; & se rejecit in illum; & tulit ad inferos consolationem sociæ necis. Ecce Phorbas Syenites, ortus Methione, & Amphimedon Libys, cupidi certamen inire, ceciderant, lapsi in sanguine, quo humus latè delibuta tepebat: Gladius Persei immissus jugulo Phorbantis, & lateri alterius, prohibuit eos jam sese erigentes. At Perseus non invasit gladio intentato Erithon Actoris filium, qui pro armis gerebat vastam bipennem; sed sumit utrâque manu craterem maximum prominentem signis & magnæ molis & ponderis, & illidit in virum. Ille eructat sanguinem rubrum, & resupinus plangit terram capite moribundo. Postea prosternit Polydæmonem ortum sanguine reginæ Semiramidis, & Abarin Caucasium, & Lycetum Sperchioniden, & Elycen habentem capillos intonsos, & Phlegian & Clytum: & premit pedibus cumulos cadaverum coacervatos. Neque Phineus ausus committere certamen propiùs cum hoste, vibrat telum, quod incerta manus detorsit in Idan, nequicquam abstinentem à pugnâ, & neutrum certamen sequentem. Ille aspiciens oculis acerbis ferum Phineum, Quandoquidem, inquit, cogor in factiones, Phineu, habeas

NOTÆ.

69. *Harpen*] Harpe ensis est falcatus, quo Perseus Medusæ caput amputavit.

74. *Syenites*] Syene, urbs Ægypti ad Nilum, oriundus. Optimè verò hos omnes Patronymico aliquo, aut re quapiam distinguit, ne cum aliis cognominibus imperitè confundantur.

75. *Libys*] Ex Africâ quæ & Libya dicta est, oriundus.

80. *Altis signis*] Altè eminentibus signis, & cælaturis.

86. *Caucasium*] A Caucaso Scythiæ monte.

Ib. *Sperchioniden*] Sperchei, fluminis Thessaliæ, filium.

91. *Expertem*] Quia neutras secutus partes, telo tamen appetitus est.

Quem

n fecisti hostem: pensaque hoc vulnere vulnus.
ue remissurus tractum de corpore telum
uinc defectos cecidit collapsus in artus.
quoque Cephenum post regem primus Odites
jacet Clymeni: Protenora perculit Hypseus:
ea Lyncides. Fuit & grandævus in illis
thion, æqui cultor, timidusque Deorum:
quoniam prohibent anni bellare, loquendo
at; & incessit, sceleratàque devovet arma.
Chromis amplexo tremulis altaria palmis
etit ense caput, quod protinus incidit aræ:
c ibi semanimi verba execrantia linguâ
t, & medios animam expiravit in ignes.
gemini fratres, Broteasque & cestibus Ammon
ti (vinci si possent cestibus enses)
eâ cecidêre manu: Cererisque sacerdos
ycus, albenti velatus tempora vittâ.
uoque, Japetide, non hos adhibendus in usus;
ui pacis opus citharam cum voce moveres:
s eras celebrare dapes, festumque canendo.
procul astanti, plectrumque imbelle tenenti,
lus, I, ridens, Stygiis cane cætera, dixit,
ibus; & lævo mucronem tempore figit.
idit, & digitis morientibus ille retentat
lyræ; casuque canit miserabile carmen.
finit hunc impunè ferox cecidisse Lycormas:
aque de dextro robusta repagula posti
us illidit mediæ cervicis. At ille

hostem, quem tu ipse hostem tibi *conciliâsti, Phineu; & compensa plagam hâc plagâ. Et jam remissurus jaculum revulsum ex corpore cecidit collapsus in membra destituta sanguine. Hic etiam Odites secundus regi Cephenûm prostratus est gladio Clymeni: Hypseus prosternit Protenorem; Lyncides Hypsicum. Emathion senex fuit etiam inter illos, fautor justitiæ, & vir pius; quem quia senectus non sinit arma movere, verbis certat; & damnat arma nefaria, &* illis *malè precatur. Chromis amputat caput hujus complexi aras manibus trementibus, quod statim concidit in altare: atque ibi protulit voces detestantes linguâ semivivâ; & efflavit spiritum in medios ignes. Deinde Broteas, & Ammon fratres gemelli, invicti cestibus (si gladii possent superari cestibus) procubuerunt dextrâ Phinei, unà cum Ampyco Cereris sacerdote, cujus tempora redimita erant vittâ candidâ: Tu etiam, Japetide, non admovendus ejusmodi rebus; pulsares citharam opus pacis cantando, jussus eras cohonestare convivium ludendo. Cui procul ...ti, & tractanti plectrum pacificum, Pettalus irridens, Abi, inquit, canta reliqua umbris ... & immittit cuspidem in sinistram capitis partem. Procumbit ille, & pulsat digitis morien... chordas lyræ, & fortè canit carmen lugubre. Sævus Lycormas non patitur hunc procubuisse ...: & impingit validum vectem avulsum ex dextro poste ossibus mediæ cervicis. At ille*

NOTÆ.

Pensaque] Compensa & quasi in vicem quod tu mihi intulisti; hoc vulnus, go tibi illaturus sum accipe.

Post regem] *Secundus à rege; dignitate ...ritate proximus.*

. *Sceleratàque*] In Perseum sceleratè ...

. *Amplexo*] Quasi ad deorum præsidium ...pienti. In capitis enim discrimine so... ad aras confugere, illasque prênsare, ac ...n quoque statuas & simulacra com...

. *Cestibus*] Chirothecæ species quædam ...loris bubulis, plumbo etiam ac ferro ...um insuto; his pugiles muniebant ma...nusque cubito atque humero, ne excute...rentur, alligabant. Quidam deducunt à *cædo*, & scribunt cum (*æ*) meliùs vero à κεςὸν *cingulum, lorum*: cui congruunt illa Virgilii Æn. V. v. 364.

Evinctis attollat brachia palmis.

& vers. 408.

Vinclorum immensa Volumina.

110. *Vittâ*] Fascia linea, quâ vinciebantur frontes sacerdotum & victimarum.

111. *Hos*] Bellicos.

114. *Plectrum*] Instrumentum, quo lyra pulsatur.

117. *Retentat*] *Iterum tangit, & denuo experitur.*

120. *Repagula*] Vectem dicit, seu obicem, qui valvis solet apponi.

Procubuit terræ mactati more juvenci.
Demere tentabat lævi quoque robora postis
Cinyphius Pelates: tentanti dextera fixa est
Cuspide Marmaridæ Corythi, lignoque cohæsit.
Hærenti latus hausit Abas: nec corruit ille;
Sed retinente manum moriens è poste pependit.
Sternitur & Melaneus Perseïa castra secutus,
Et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri;
Dives agri Dorylas: quo non possederat alter
Latiùs, aut totidem tollebat farris acervos.
Hujus in obliquo missum stetit inguine ferrum:
Letifer ille locus. Quem postquam vulneris aucto
Singultantem animam, & versantem lumina vidit
Bactrius Halcyoneus, Hoc quod premis, inquit, habeto
De tot agris, terræ; corpusque exsangue reliquit.
Torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
Ultor Abantiades: mediâ quæ nare recepta
Cervice exacta est, in partesque eminet ambas.
Dumque manum Fortuna juvat, Clytiumque Claninque,
Matre satos unâ, diverso vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
Fraxinus acta femur: jaculum Clanis ore momordit.
Occidit & Celadon Mendesius: occidit Astreus,
Matre Palæstinâ, dubio genitore creatus.
Æthionque sagax quondam ventura videre;
Nunc ave deceptus falsâ: regisque Thoactes
Armiger, & cæso genitore infamis Agyrtes.

concidit in terram, sicuti juvencus mactatus. Pelates Cyniphius conabatur etiam revellere obicem sinistræ januæ; sed dum hoc conatur, Manus dextra transverberata est mucrone Corythi Marmari filii; & affixa est ligno. Dum ibi hæsit, Abas transfixit latus: neque ille cadit; sed obiens pependit è poste, qui manum transfixam retinuit. Melaneus, qui defenderat partes Persei, cadit etiam; itemque Dorylas ditissimus agri Nasamoniaci, Dorylas dives agri, quo alter non habuit agros *latiùs patentes, aut cogebat totidem cumulos frumenti. Jaculum vibratum adhæsit hujus obliquo inguini; quæ pars est mortifera. Quem cùm Halcyoneus Bactrius auctor plagæ advertit emittentem animam & torquentem oculos, Possideas, inquit, hoc terræ quod tegis de tot jugeribus, quos possidebas; & deseruit corpus inane. Perseus vindex immittit in hunc hastam avulsam de vulnere tepente; quæ inducta per mediam narem prodit cervice, & apparet ex utrâque parte. Et fortunâ favente manui, Clytium & Clanin unâ matre genitos, interficit diversâ plagâ. Nam jaculum adactum validè brachio transfixit femur utrumque Clytii: Clanis recepit hastam ore. Celadon Mendesius etiam procubuit: Astreus* editus *matre Palæstinâ ortus patre incerto, procubuit. Æthion etiam olim callidus cognoscere futura, nunc delusus ave mendaci; & Thoactes armiger regis, & Agyrtes famosus patrem interfectum.*

NOTÆ.

123. *Robora*] Vectem ex robore seu quercu durissimâ.

124. *Cinyphius*] A Cinypho Africæ propriæ fluvio.

126. *Latus hausit*] Et latere confosso sanguinem elicuit. *Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum. Æn.* 10.

129. *Nasamoniaci*] Fuerunt Nasamones populi Libyæ juxta Syrtes naufragis admodum infesti, furto viventes.

135. *Bactrius*] A Bactris urbe, quæ Bactrianæ, regioni Indiæ, contermina, nomen quoque dedit.

138. *Abantiades*] Perseus Abantis pronepos. Acrisius enim Danaës pater erat filius Abantis.

143. *Fraxinus*] Pro hastâ ex fraxino per Metonymiam.

144. *Mendesius*] Fuit Mendes urbs Ægypti ubi Pana & hircos coluerunt, de quâ Plinius unde hic Celadon nomen videtur habuisse.

145. *Palæstinâ*] Palæstinâ Syriæ regione oriundâ.

Ib. *Dubio genitore*] Adeóque spurius.

147. *Deceptus*] Qui instans fatum non præviderat, hoc dixit. Pari modo Virgil. Rhamnete cæso augure,

Sed non augurio potuit depellere pestem.

amen exhausto superest; namq; omnibus unum
mere est animus. Conjurata undique pug-
nant
a pro caussâ meritum impugnante fidemque,
ro parte socer frustrà pius, & nova conjux,
genetrice, favent; ululatuque atria complent.
nus armorum superat, gemitusque cadentum:
osque semel multo Bellona Penates
ine perfundit; renovataque prælia miscet.
neunt unum Phineus, & mille secuti
. Tela volant hibernâ grandine plura
utrumque latus, præterq; & lumen & aures.
at hinc humeros ad magnæ saxa columnæ,
ue terga gerens, adversaquè in agmina versus,
t instantes. Instabant parte sinistrâ
ius Molpeus, dextrâ Nabathæus Ethemon.
ut, auditis diversâ valle duorum
ulata fame mugitibus armentorum,
utro potius ruat, & ruere ardet utroque:
bius Perseus, dextrâ, lævâne feratur,
a trajecti submovit vulnere cruris;
ntusque fugâ est. Neque enim dat tempus
Ethemon;
rit; &, cupiens alto dare vulnera collo,
ircumspectis exactum viribus ensem
: & extremâ percussæ parte columnæ
a dissiluit; dominique in gutture fixa est.
amen ad lethum caussas satis illa valentes
dedit. Trepidum Perseus, & inermia frus-
trà

Supersunt tamen plures, quàm sustulit: namque consilium est omnium, ut unum illum *interficiant; turba conjurata certant undique pro caussâ,* quæ erat *contra meritum & fidem. Socer nequicquam pius, & uxor recens nupta cum matre stant ab hâc parte, & implent aulas clamoribus. Verùm strepitus armorum, & gemitus morientium vincit; & Bellona imbuit multo cruore domum semel infectam; & auget certamina renovata. Phineus atque mille secuti Phineum claudunt unum* Persea: *plura jacula grandine hiemali volant ab utroque latere, & præter aures & oculos. Dum* Perseus *admovit humeros ad molem vastæ columnæ; & tutus à tergo, & conversus in turbam hostilem stat contra urgentes. Molpeus Chaonius premebat à lævo latere, Ethemon Nabathæus à dextra. Quemadmodum Tigris pressa fame auditis mugitibus duorum armentorum diversâ valle dubitat, in quam partem impetum faciat; & flagrat impetum facere in utrumque; sic incertus Perseus ruatne dextrâ, aut sinistrâ, sustulit Mol-*
â cruris transfixi: contentus est quòd fugeret: nam Ethemon spatium persequendi non & furit & parans infligere plagam excelso collo, fregit gladium impactum viribus incau-mina disjecta est ultimâ parte columnæ istæ; & adhæsit jugulo domini. Illud tamen vul-it caussa satis potens ad mortem. Perseus Ethemona *turbatum, & missum inermes*

NOTÆ.

lus] Hostes Perseo interficiendi plu-unt, quàm adhuc mactavisset.

Pro caussa] Hoc est, pro Phineo, qui m Persei, quo Andromedam serva-icem ipsi à rege datam impugnabat.

Lis] Persei, cui perversè, litem mo-neus.

Bellona] Belli Dea.

Chaonius] Sunt Chaones populi Ana-termini.

Ib. *Nabathæus*] Ex Nabathæâ, *Felicis A*rabiæ regione, oriundus.

164. *Diversâ valle*] Diversâ vallis parte.

169. *Contentus*] Quia Perseum Ethemon urgebat, illi satis fuit quod Molpeus fugeret, cùm alias non nisi peremptum dimisisset.

171. *Non circumspectis*] Cùm incautè in Perseum irruisset Ethemon, non ipsum, sed columnam cui adstabat, attigit; quâ re fracta est lamina.

Brachia

Brachia tendentem Cyllenide confodit harpe:
Verùm ubi virtutem turbæ succumbere vidit,
Auxilium, Perseus, quoniam sic cogitis ipsi,
Dixit, ab hoste petam: vultus avertite vestros,
Si quis amicus adest: & Gorgonis extulit ora.
Quære alium, tua quem moveant miracula, dixit
Thescelus: utque manu jaculum fatale parabat
Mittere, in hoc hæsit signum de marmore gestu.
Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
Pectora Lyncidæ gladio petit: inque petendo
Dextera diriguit, nec citra mota, nec ultra.
At Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
Ementitus erat, clypeo quoque flumina septem
Argento partim, partim cœlaverat auro,
Aspice, ait, Perseu, nostræ primordia gentis:
Magna feres tacitas solatia mortis ad umbras,
A tanto cecidisse viro. Pars ultima vocis
In medio suppressa sono est: adapertaque velle
Ora loqui credas; nec sunt ea pervia verbis.
Increpat hos, Vitioque animi, non crinibus, inquit,
Gorgoneis torpetis, Eryx: incurrite mecum:
Et prosternite humi juvenem magica arma moven-
Incursurus erat, tenuit vestigia tellus: [tem.
Immotusque silex, armataque mansit imago,
Hi tamen ex merito pœnas subiêre. Sed unus
Miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspectâ saxo concrevit oborto:
Quem ratus Astyages etiamum vivere, longo
Ense ferit: sonuit tinnitibus ensis acutis.
Dum stupet Astyages, naturam traxit eandem:

lacertos transfixit acinace Cyllenio. Verum postquam Perseus advertit fortitudinem suam imparem esse agmini, Siquidem vos sic impellitis, inquit, advocabo hostem in opem: si quis benevolus hic est, dimoveat oculos suos: & deprompsit vultus Gorgonis. Quære alium, inquit Thescelus, quem tua monstra percellant; & cùm vellet manu jacere telum mortiferum, evasit statua *marmorea, & constitit in hoc gestu. Ampyx proximus huic in surgit ense contra pectus Lyncidæ plenissimum ingentis animi; atque insurgendo dextera obduruit, neque citra neque ultra movebatur. At Nileus, qui falsò jactaverat se ortum Nilo septemfluo, atque etiam insculpserat clypeo septem ostia* Nili, *partim argento, partim auro; Vide, inquit, Perseu, initia nostri generis: Portabis apud manes quietos magnam consolationem necis, quòd occisus fueris à tanto viro. Pars novissima vocis interclusa est in medio sono: & arbitreris os apertum optare fari, neque illud est pervium vocibus. Eryx objurgat istos, atque ait, Hæretis culpâ animi, non capillis Gorgoneis: irruite mecum, & in terram date adolescentem tractantem arma incantata. Parabat irruere: terra compescuit pedes; & hæsit saxum immobile & signum armatum. Atque hi dederunt pœnas pro merito; sed unus Aconteus stabat à partibus Persei, pro quo dum certat, Gorgone visâ, obduruit petrâ innatâ. Quem cùm Astyages crederet adhuc vivere, percutit longo gladio: gladius sonum edidit tinnitibus acutis. Dum Astyages miratur, induit eandem naturam:*

NOTÆ.

176. *Cyllenide harpe*] Falcato ense, quem à Mercurio in Cyllene, Arcadiæ monte, nato, acceperat.

179. *Hoste*] Medusæ capite.

183. *In hoc*] In statuam marmoream ita conversus est, ut jaculum omittere velle videatur.

187. *Septemplice*] Qui per septem ostia maJosa subire mare dicitur.

191. *Tacitas umbras*] Animas voce carentes & mutas.

192. *A tanto*] Ita Virgilius lib. Æneid. 10. de Lauso ab Æneâ interfecto:

Hoc tamen infelix miseram solabere mortem,
Æneæ magni dextrâ cadis.——

195. *Vitio animi*] Ad historiam alludit fortè: Tantâ enim dicitur formâ, præsertim verò crinium pulchritudine, Medusa præcelluisse, ut ad ejus conspectum stupidi amantes quasi obrigescerent.

202. *Conspectâ*] Contra quam monuerat Perseus supra vers. 179.

Marmo-

oreoque manet vultus mirantis in ore.
na longa mora eſt mediâ de plebe virorum
:. Bis centum reſtabant corpora pugnæ:
ıne bis centum riguerunt corpora viſa.
ct injuſti nunc denique Phinea belli.
iid agat? ſimulacra videt diverſa figuris;
citque ſuos: & nomine quemque vocatos
opem; credenſque parum, ſibi proxima tangit
ıra: marmor erant. Avertitur; atq; ita ſupplex,
ſſaſque manus, obliquaque brachia tendens,
;, ait, Perſeu: remove fera monſtra: tuæque
:os vultos, quæcunque ea, tolle Meduſæ.
, precor. Non nos odium, regnive cupido
ulit ad bellum: pro conjuge movimus arma.
ı fuit meritis melior tua; tempore noſtra.
:eſſiſſe piget. Nihil, ô fortiſſime, præter
animam concede mihi: tua cætera ſunto.
dicenti, neque eum, quem voce rogabat,
:ere audenti; Quod, ait, timidiſſime Phineu,
ſum tribuiſſe, & magnum munus inerti eſt;
metum, tribuam: nullo violabere ferro.
etiam manſura dabo monumenta per ævum;
domo ſoceri ſemper ſpectabere noſtri:
:a ſe ſponſi ſoletur imagine conjux.
: & in partem Phorcynida tranſtulit illam:
ıam ſe trepido Phineus obverterat ore.
quoque conanti ſua flectere lumina cervix
ıit, ſaxoque oculorum induruit humor.
ınen os timidum, vultuſque in marmore ſupplex,
iſſæque manus; facieſque obnoxia manſit.

& idem faciei ſtupor hæret in ore jam marmoreo. Longum eſt recenſere nomina virorum de vulgo. Ducenti homines ſupererant ex certamine; ducenti obduruerunt conſpectâ Gorgone. Nunc demùm Phineum piget iniqui certaminis. Verùm quid faciat? aſpicit imagines diverſis figuris; & agnoſcit ſuos ſocios, & auxilium petit à ſingulis nominatim citatis; & minùs credens oculis tangit corpora ſibi proxima; erant marmor. Detorquet faciem, atque ſupplex, & porrigens manus quaſi confitentes & brachia obliqua, ſic loquitur, Superior es, Perſeu, tolle ſæva monſtra, atque amolire faciem tuæ Meduſæ (quæcunque ea eſt) omnia in ſaxa convertentem. Summove, oro. Non averſatio, aut deſiderium regni me traxit in certamen: ſumpſimus arma pro uxore. Cauſſa tua fuit potior meritis, noſtra tempore. Me pœnitet tibi Andromedam non permiſiſſe. Nihil, oro, præbeas, mibi ô ſtrenuiſſime, præter meam vitam: alia omnia ſint tua. Dixit illi proferenti talia, neque audenti convertere oculos in eum quem precabatur voce, dabo quod poſſum dare, & videtur donum timido: nullo ferro læderis. Quin etiam præbebo monumenta duratura per & ſemper conſpicieris in domo noſtri ſoceri, ut mea uxor ſe ſoletur ſpecie ſponſi. Abſolvit, & it caput Meduſæ in illam partem, ad quam Phineus convertiſſet ſe vultu timido. Tum put obduruit, cùm tentaret detorquere ſuos oculos, & humor oculorum diriguit in ſilicem. n os pavidum, & vultus ſupplex, & manus demiſſæ; & facies dejecta manſit in ſaxo.

NOTÆ.

Avertitur] A Perſei conſpectu oculos

Obliquus] Quia averſus, ne in Meduſæ :uli incurrerent, loquebatur.

Quæcunque ea] Ignorat Phineus, quæ ſit Meduſa.

Tempore] Quia primùm Phineo de- Andromeda, poſtea Perſeo in meriti a ceſſit.

226. *Ferro*] Monſtrum reformidâſſe ſe teſtatus erat Phineus: Perſeus ferrum reformidandum innuit, ut ille virtute ſuperiorem hoſtem confiteatur.

230. *Phorcynida*] Meduſam Phorci filiam.

235. *Obnoxia*] Dejecta, qualis eſt hominis ſibi conſcii, culpam agnoſcentis, pœnamque deprecantis.

II. Victor

II. Victor Abantiades patrios cum conjuge muros
Intrat: & immeritæ vindex ultorque parentis
Aggreditur Prœtum. Nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Prœtus possederat arces.
Sed nec ope armorum, nec, quam malè ceperat, arce
Torva colubriferi superavit lumina monstri.
III. Te tamen, ô parvæ rector Polydecta Seriphi,
Nec juvenis virtus per tot spectata labores,
Nec mala mollierant: sed inexorabile durus
Exerces odium: nec iniquâ finis in ira est.
Detrectas etiam laudes: fictamque Medusæ
Arguis esse necem. Dabimus tibi pignora veri;
Parcite luminibus, Perseus ait: oraque regis
Ore Medusæo silicem sine sanguine fecit.
IV. Hactenus aurigenæ comitem Tritonia fratri
Se dedit. Inde cavâ circumdata nube Seriphon
Deserit; à dextrâ Cythno Gyaroque relictis.
Quàque super pontum via visa brevissima, Thebas,
Virgineumque Helicona petit: quo monte potita
Constitit; & doctas sic est affata sorores:
Fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
Dura Medusæi quem præpetis ungula rupit.
Is mihi caussa viæ. Volui mirabile monstrum

II. *Perseus potitus victoriâ tendit ad mœnia patria cum uxore, & ultor matris Danaës immerita passæ, bellum inducit Prœto. Nam ille fratre Acrisio expulso per arma obtinuerat arces Acrisioneas. Sed neque auxilio armorum, neque arce, quam iniquè insederat, vicit oculos infestos monstri colubros ferentis.*

III. *Attamen neque virtus juvenis probata per tot labores, neque mala delenierant te, ô Polydecta rex exiguæ* in*sulæ Seriphi, sed crudelis exerces odium infractum; neque finis datur injustæ iræ. Minuis etiam laudes; atque* conaris *probare cædem Medusæ esse falsam. Exhibebimus tibi, inquit Perseus testimonia veri: avertite oculos; &, objecto Medusæ vultu, fecit vultus regii saxum sine sanguine.*

IV. *Hactenus Tritonia se præbuit comitem fratri, qui ex auro satus erat: inde velata nube opacâ destituit Seriphon: Cythno Gyaroque omissis à dextrâ: & proficiscitur Thebas, & Heliconem virgineum, quà iter visum compendiosissimum super mare: in quem montem cùm pervenisset, constitit, atque sic est allocuta doctas sorores: Fama nuperi fontis delata est ad nostras aures, quem rigida ungula volucris* equi *Medusæi aperuit. Is mihi caussa itineris: optavi monstrum stupendum*

NOTÆ.

236. *Patrios*] Argos.

238. *Prœtum*] Filium Abantis, Acrisii fratrem.

242. *Polydecta*] Fuit Polydectes rex Seriphi, insulæ ex Sporadibus, ad quem inclusus arcâ pervenerat Perseus, unà cum matre. Hanc ille amavit; qui propter Perseum juvenem, cujus etiam virtus sibi erat suspecta, æternæ gloriæ consequendæ titulo ad superandam Gorgonem impulit, ut illius matre liberè potiretur. A quo contumeliosè post expeditionem exceptus Perseus, ostendit Medusæ caput, & eum in saxum convertit.

248. *Parcite luminibus*] Ut suprà, ver. 179.

——*Vultus avertite vestros,*
Si quis amicus adest——

250. *Aurigenæ*] Perseo, quem Jupiter in imbrem aureum conversus, inque Danaës gremium delapsus, genuit.

Ib. *Tritonia*] Pallas, quæ à Tritone Africæ palude, ubi educata & primùm apparuit, hoc nomen habuit.

252. *Cythno Gyaroque*] Quæ insulæ sunt ex Cycladibus in mari Ægæo ad dextram Seriphi, Minervæ habitâ ratione quæ ad occasum, Bæotiam versus, iter dirigeret.

254. *Virgineumque*] Musis virginibus sacrum Heliconem Bœotiæ montem, sicuti & alios jam sæpe dictum.

255. *Sorores*] Musas, Jovis & Mnemosynes filias.

256. *Fontis*] Hippocrene dictus est, quem ad Heliconis radices pedis percussu aperuisse Pegasum alatum equum fabulati sunt poëtæ.

Cernere:

: vidi ipsum materno sanguine nasci.
Jranie: Quæcunque est causa videndi
, Diva, domos, animo gratissima nostro es.
nen fama est: & Pegasus hujus origo
& ad latices deducit Pallada sacros.
rata diu factas pedis ictibus undas,
ı lucos circumspicit antiquarum,
:, & innumeris distinctas floribus herbas:
ıe vocat pariter studiique, locique
ıidas. Quam sic affata est una sororum:
e virtus opera ad majora tulisset,
m ventura chori Tritonia nostri,
ers; meritóque probas artesque, locumque:
m sortem, tutæ modò simus, habemus.
tum est adeò sceleri nihil) omnia terrent
ıs mentes: dirusque ante ora Pyreneus
: & nondum me totâ mente recepi.
Threicio Phoceaque milite rura
ille ferox, injustaque regna tenebat.
petebamus Parnassia. Vidit euntes:
ue fallaci veneratus numina cultu;
nides (cognôrat enim) consistite, dixit:
ıitate, precor, tecto grave sidus, & imbrem
:rat) vitare meo: subiêre minores
sas Superi. Dictis & tempore motæ
usque viro, primasque intravimus ædes.
ıt imbres; victoque Aquilonibus Austro,
:purgato fugiebant nubila cœlo.
ire fuit. Claudit sua tecta Pyreneus:

videre: vidi ipsum exoriri è sanguine matris. Urania respondet; Quæcunque est tibi causa cernendi has sedes, Diva, es acceptissima nostro animo. Cæterùm indubitata est fama; atque Pegasus est causa hujus fontis: & perducit Minervam ad sacras aquas. Quæ diu admirata aquas eductas percussu pedis, circumlustrat lucos nemorum antiquorum, & speluncas, & gramina exornata innumeris floribus: & dicit beatas Memoriæ filias quoad sedes & studia. Quam sic est allocuta una sororum; O Tritonia accessura in partem nostri cœtûs, nisi virtus genuisset te ad majora, vera prædicas, & jure laudas & studia, & sedes: & conditione fruimur lautâ, modò simus securæ. Verùm (usque adeò nihil est prohibitum nequitiæ) omnia sunt pavori virgineis animis: atque crudelis Pyreneus adhuc obversatur mihi *ante oculos, & nondum ad me rediî toto animo. Ille sævus invaserat campos Daulios & Phocæos milite Thracio, & possidebat regna iniqua. Ibamus in templa Parnassia: advertit tan-* *quam coluisset nostra numina honore doloso, Musæ, inquit (nam cognoverat) gradum e quæso, vereamini vitare nebulosum diem, & pluvium, (pluebat* enim) *sub meâ dii intraverunt exiliores casas. Impulsæ verbis & tempestate, obsecutæ sumus viro, primam domum. Pluvia cessaverat, & Noto superato à Boreâ, nubes opacæ deturelo serenato. Voluimus abire: Pyreneus obserat suam domum:*

NOTÆ.

di ipsum] Adfuit Minerva, cùm ex nguine in terram delapso natus est

anie] Quæ Musarum una.

nemonidas] Musas, Mnemosynes seu potius Memoriæ filias.

reneus] Thrax fuit Tyrannus, qui ocidis urbem occupavit; ubi cùm pluvioso Musas ad Parnassum eun, ut tecta sua subirent, dum pluvia ritavit: cùm verò jam cessante pluviâ, Musæ discedere vellent. Pyreneus clausis foribus vim illis inferre parabat. Sed Musæ in aves conversæ evolaverunt, quas cùm persequi Pyreneus vellet, ex arce se præcipitem dans, caput terræ illisit, & expiravit.

275. *Nondum me*] Quia exterrita.

278. *Templa*] Quæ Delphis Apollini sacra.

284. *Primas*] *Vestibulum.*

285. *Aquilonibus*] Qui à septentrione flantes Austrum pluvium ad meridiem suum repulerant: serenum inducit Aquilo.

Vimque parat, quam nos sumtis effugimus alis.
Ipse secuturo similis stetit arduus arce:
Quâque via est vobis, erit & mihi, dixit, eâdem;
Seque jacit vecors è summæ culmine turris:
Et cadit in vultus, discussisque ossibus oris
Tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.
V. Musa loquebatur. Pennæ sonuêre per auras:
Voxque salutantûm ramis veniebat ab altis.
Suspicit; & linguæ quærit tam certa loquentes
Unde sonent: hominemq; putat Jove nata locutum.
Ales erant; numeroque novem sua fata querentes
Institerant ramis imitantes omnia picæ.
Miranti sic orsa Deæ Dea: Nupè & istæ
Auxerunt volucrum victæ certamine turbam.
Pieros has genuit Pellæis dives in arvis:
Pæonis Evippe mater fuit. Illa potentem
Lucinam novies, novies paritura, vocavit.
Intumuit numero stolidarum turba sororum:
Perque tot Hæmonias, & per tot Achaïdas urbes
Huc venit: & tali committunt prælia voce:
Desinite indoctum vanâ dulcedine vulgus
Fallere. Nobiscum, si qua est fiducia vobis,
Thespiades certate Deæ. Nec voce, nec arte
Vincemur, totidemque sumus. Vel cedite victæ
Fonte Medusæo, & Hyanteâ Aganippe;
Vel nos Emathiis ad Pæonas usque nivosos
Cedamus campis. Dirimant certamina Nymphæ.
Turpe quidem contendere erat; sed cedere visum
Turpius. Electæ jurant per flumina Nymphæ;

& vim intentat, quam nos vitavimus alis sumtis. Ipse similis secuturo excelsus constitit arce, &, inquit, quà iter est vobis, erit & mihi eâdem viâ; & vesanus se mittit è fastigio supremæ turris, & ruit in faciem, & moriens ferit terram infectam cruore scelesto ossibus oris fractis.

V. Musa referebat. Pennæ per aërem sonabant; & vox salutantium veniebat à summis ramis. Sursum intuetur, & quærit ex quâ parte linguæ tam disertè loquentes sonent; & filia Jovis arbitratur hominem esse locutum. Erant volucres, atque picæ novem numero imitantes omnia insederant ramis dolentes suam sortem. Dea sic occæpit Deam alloquens quæ mirabatur: Nupèr istæ etiam ampliorem fecerunt numerum avium superatæ certamine. Pierus opulentus in agris Pellæis has genuit. Mater fuit Evippe, Pæoniâ oriunda. Illa novies fœtus enixura supplicavit novies potenti Lucinæ. Agmen stultarum sororum superbiâ elatum est ob numerum: & huc accesserunt per tot Hæmonias, & per tot Achaïdas urbes, & certamen indicunt hujusmodi verbis. Omittite decipere vulgus ignarum inani suavitate. Deæ Thespiades, siquidem audetis, certamen inite nobiscum: non superabimur cantu, neque arte; quin & sumus pares numero. Vel vos si superatæ estis, cedite fonte Medusæo, & Aganippe Hyanteâ; vel nos, si vestrûm fuerit victoria, cedamus agris Emathiis usque ad Pæonas hybernos. Litem dijudicent nymphæ. Indecorum erat quidem certamen inire; sed cedere videbatur turpius. Nymphæ judices electæ jurant per flumina;

NOTÆ.

295. *Salutantûm*] Experimentum Salutationis vocem χαῖρε, χαῖρε. *Quis expedivit Psittaco suum χαῖρε, Picasque docuit verba nostra conari?* Pers. Prolog.

300. *Deæ Dea*] Palladi Musa.

302. *Pellæis*] Fuit Pella Macedoniæ oppidum, in Emathiâ regione, Philippi & Alexandri Magni natalibus clara.

303. *Pæonis*] Ex Pæoniâ regione Macedoniæ montanâ, Emathiæ finitimâ.

304. *Lucinam*] Juno Lucina, Diana seu Luna, parturientibus favens Dea, sic appellata à luce quod in lucem educere infantes credebatur.

306. *Hæmonias*] Thessalicas, ab Hæmone Thessaliæ rege.

Ib. *Achaïdas*] Græcas.

310. *Thespiades*] A Thespiis Bœotiæ urbe Musis sacrâ.

312. *Medusæo*] Hippocrenen dicit, quam Pegasus equus, Medusæ sanguine cretus, ungulâ aperuit.

Ib. *Hyanteâ*] *Bœoticâ*; Dicti enim Bœoti antiquitus *Hyantes*.

Ib. *Aganippe*] Qui fons fuit Bœotiæ Musis sacer, juxta Heliconem.

316. *Electæ*] Quæ litem dirimerent.

: de vivo pressêre sedilia saxo.
ne sorte prior quæ se certare professa est,
iit Superûm: falsoque in honore Gigantas
: extenuat magnorum facta Deorum:
que imâ de sede Typhoëa terræ
is fecisse metum, cunctosque dedisse
igæ; donec fessos Ægyptia tellus
& septem discretus in ostia Nilus.
que terrigenam venisse Typhoëa narrat,
ntitis Superos celâsse figuris:
gregis, dixit, fit Jupiter; unde recurvis
ioque formatus Libys est cum cornibus
Ammon.
n corvo, proles Semeleïa capro,
or Phœbi, niveâ Saturnia vaccâ,
nus latuit, Cyllenius Ibidis alis.
s ad citharam vocalia moverat ora:
r Aonides. Sed forsitan otia non sint;
ris præbere vacet tibi cantibus aurem.
a, vestrumq; mihi refer ordine carmen,
t, nemorisque levi consedit in umbrâ.
fert: Dedimus summam certaminis uni.
c immissos hederâ collecta capillos

& insiterunt sedilibus paratis de vivâ rupe. Tunc una ex illis sororibus, non expectato *sortis decreto* utra pars *prior* caneret, *quæ sese dixit velle contendere, cantat certamina Deorum, & falsò extollit gigantes, & detrahit factis magnorum Deorum*; & narrat *Typhœum eductum de sede infimâ terræ incussisse pavorem cælestibus, & omnes in fugam versos* esse, *donec terra Ægyptia, & Nilus divisus in septem flumina acceperat* eos *lassos. Dicit insuper Typhœum terrâ ortum huc accessisse, & Deos se occultâsse, figuris simulatis: atque, inquit, Jupiter mutatur in arietem; ex quo nunc etiam Ammon Libycus effictus est cum cornibus recurvis.* Apollo *Delius delituit in corvo*, Bacchus *filius Semeles in capro*, Diana *soror Apollinis in fele*, Juno *Saturnia in vaccâ albâ*, *...ce, Cyllenius in alis Ibidis. Hactenus* illa *pulsaverat citharam, voce* interim *acci... Aonides vocamur. Sed fortè non detur spatium, neque tibi liceat accommodare aurem ... Ne hærea..., inquit Pallas, quin mihi memora carmen vestrum ordine;* & *sedit ... silvæ. Musa narrat: credidimus uni totum certamen. Surgit Calliope, & ... religatum hederâ*

NOTÆ.

...gantes] De gigantomachiâ, vide ...6.

...bœa] Hic omnium fuit terribilis, & Erebo satum Hesiodus, Homе... Junonis jussu ortum fabulatus est. ...centum capita illius humeris poëtæ ...ore flammas eructante; caput ad ... e sustulerunt, manuum alteram ad ...d occidentem alteram porrexe... ...tum crimen, lumina ignea, omnia ...ad terrorem tribuerunt. Scriben... ...bœus non *Typhœus*; eu enim non ...hthongus. Quippe Græcè scribi...

...] Gigantes Titanum filii Typhoëo ...m in Deos fecerunt, ac eos in Æ... e fugere coëgerunt, ubi se Typhoëi ...a animalia, ut perspicuè describit ...verterunt; inde factum est, ut ...ta animalia pro diis colant.

327. *Duxque gregis*] *Aries:* Nam Jupiter se in arietem mutavit; quare Jupiter Hammon in Libyâ sub figurâ arietis colitur.

331. *Pisce*] De Veneris in piscem mutatione vide nostrum in 2 Fastor. *Terribilem quondam*, &c.

Ib. *Cyllenius*] Mercurius, à Cyllene Arcadiæ monte, ubi educatus.

Ib. *Ibidis*] Est Ibis avis immunda, utpote rostro anum purgans; Ciconiæ similis, Ægypto peculiaris, serpentibus infesta.

333. *Poscimur*] Ut si quid voce possemus, illud proferremus. Nota verò Musarum Modestiam, per oppositionem ad Pieridum impudentiam, quæ ne jactis quidem sortibus priores ausæ canere.

Ib. *Aonides*] Musæ, quæ à Bœotiæ parte montanâ, Aoniâ dictâ, hoc nomen sortitæ.

336. *Levi*] Suavi ac jucundâ.

337. *Uni*] *Calliope.*

priùs experitur pollice nervos ſtridulos: atque ſubjicit hos verſus chordis tactis.

VI. *Prima Ceres ſcidit glebam curvo aratro; prima præbuit fruges terris, & cibos ſuaves: prima ſanxit leges. Cuncta ſumus donum Cereris, illa eſt mihi celebranda: utinam tantùm poſſem proferre verſus dignos Deâ! profectò Dea digna eſt carmine. Ampla inſula Trinacris impoſita eſt artubus gigantum, & premit ingenti pondere Typhoëum ſubſtratum, non veritum appetere ſedes cœleſtes. Ille quidem conatur, & tentat ſæpe exſurgere; ſed dextra manus eſt ſuppoſita Peloro Auſonio; ſiniſtra tibi, Pachyne; tibiæ urgentur Lilybæo. Ætna premit caput, ſub quâ reſupinus eructat arenas, atque emittit ignem ore ſævo. Sæpe nititur amoliri molem terræ, & corpore removere urbes, & vaſtos montes. Inde Terra tremit: & Deus ipſe umbrarum metuit ne hiet ſolum & aperiatur vaſtâ rimâ; & lux introducta metum incutiat timidis manibus. Rex inferorum reformidans hanc calamitatem prodierat domo obſcurâ; & vectus curru equorum nigrorum providus circuibat fundamenta telluris Siculæ. Ut proviſum eſt abundè, nulla loca labare, & timor omiſſus, Erycina ſtans in*

Calliope querulas prætentat pollice chordas;
Atque hæc percuſſis ſubjungit carmina nervis.
VI. Prima Ceres unco glebam dimovit aratro:
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris:
Prima dedit leges. Cereris ſumus omnia munus.
Illa canenda mihi eſt. Utinam modò dicere poſſem
Carmina digna Deæ! certè Dea carmine digna
eſt.
Vaſta giganteïs ingeſta eſt inſula membris
Trinacris; & magnis ſubjectum molibus urget
Æthereas auſum ſperare Typhoëa ſedes.
Nititur ille quidem, pugnatque reſurgere ſæpe:
Dextra ſed Auſonio manus eſt ſubjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur:
Degravat Ætna caput: ſub quâ reſupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhoeus.
Sæpe remoliri luctatur pondera terræ;
Oppidaque & magnos evolvere corpore montes.
Inde tremit tellus: & Rex pavet ipſe ſilentûm,
Ne pateat, latoque ſolum retegatur hiatu;
Immiſſuſque dies trepidantes terreat umbras.
Hanc metuens cladem tenebroſâ ſede tyrannus
Exièrat: curruque atrorum vectus equorum
Ambibat Siculæ cautus fundamina terræ.
Poſtquam exploratum ſatìs eſt, loca nulla labare,
Depoſitique metus, videt hunc Erycina vagantem

NOTÆ.

339. *Calliope*] Muſarum præſtantiſſima, cui a *pulchritudine* & *vocis ſuavitate* nomen inditum.

341. *Ceres*] Frugum Dea, Saturno & Ope procreata.

343. *Leges*] Inde ipſa Ceres *legifera*, Virg. Æneid. 4. Et quædam ejus ſacra ob leges de agrorum terminis latas, emptionibus, aliiſque, *Theſmophoria* Græcis appellata.

346. *Giganteïs*] Typhœi; quem bello giganteo Jupiter proſtravit, Siciliâ inſulâ illi ſuperpoſitâ, ne quando poſſet reſurgere.

347. *Trinacris*] *Siciliæ* eſt cui à tribus promontoriis, quæ mox indicaturus eſt poëta, hoc nomen inditum.

349. *Nititur*] Hoc ideo fingitur, quia Siciliæ terræ motu ſæpe quatitur.

350. *Auſonio*] *Italo*, quippe quòd ad Italiam ſpectat, quam ab Auſonibus, qui Italiæ extrema littora Siciliam versùs olim coluerunt, eo nomine poëtæ appellaverunt. Pelorus dictus eſt à *Peloro*, claſſis Hannibalis gubernatore, quem interfectum Hannibal, cùm crederet ſe in inſidias adductum, ibi ſepeliendum curavit.

351. *Pachyne*] Pachynus in Græciam, Lilybæus in Africam vergit.

352. *Ætna*] Qui mons eſt Siciliæ notiſſimus flammas eructans.

356. *Rex ſilentûm*] *Pluto*, ad quem demitti creduntur fato functi.

363. *Erycina*] Venus, cui ab Eryce Siciliæ monte, in quo Eryx ejus filius templum nuncupavit, hoc datum nomen. Narraturus poëta

Mons

: suo residens, natumque amplexa volucrem;
, manusque meæ, mea, nate, potentia, dixit,
uibus superas omnes, cape tela, Cupido,
Dei pectus celeres molire sagittas,
iplicis cessit fortuna novissima regni.
iperos, ipsumque Jovem, tu numina ponti
domas, ipsumque, regit qui numina ponti.
ra quid cessant? cur non matrisque, tuumque
ium profers? agitur pars tertia mundi.
nen in cœlo quoque tanta potentia nostro
tur: ac mecum vires minuuntur Amoris.
a nonne vides, jaculatricemque Dianam
ssisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
iemur, erit: nam spes affectat easdem.
pro socio si qua est mea gratia regno,
Deam patruo. Dixit Venus. Ille pharetram
, & arbitrio matris de mille sagittis
sepofuit. Sed quâ nec acutior ulla,
ninùs incerta est, nec quæ magis audiat arcum.
sitoque genu curvavit flexile cornu:
cor hamatâ percussit arundine Ditem.
procul Hennæis lacus est à mœnibus altæ,
ne Pergus, aquæ. Non illo plura Caystros

monte suo aspicit hunc errantem, & complexa filium alatum; arma, inquit, & manus meæ, mea potentia, fili Cupido, sume illas sagittas, quibus vincis cunctos, atque dirige tela velocia in pectus Dei, cui sors ultima regni triplicis evenit. Tu superas Deos, & Jovem ipsum, tu superas numina debellata maris, atque ipsum Neptunum *qui temperat numina maris. Cur inferi, morantur? quamobrem non extendis tuum & matris regnum? de parte tertiâ orbis agitur. Et tamen tantum numen contemnitur etiam in cœlo nostro, & potentia Amoris frangitur mecum. Annon cernis Minervam, & Dianam venatricem defecisse à me? filia Cereris erit etiam virgo, si indulgeamus: nam & hoc animo præsumit. At tu, si quid valeo apud te pro regno socio, connecte Deam patruo. Finierat Venus. Ille expedivit pha-*

& selegit unum de mille spiculis, ex voluntate matris; sed quo neque ullum acutius, neque certum, neque quod magis obsequatur arcui; atque genu opposito sinuavit lentum cornu, ravit Ditis præcordia calamo hamato. Lacus est profundæ aquæ nomine Pergus, non maris Hennæis. Caystrus non audit plures

NOTÆ.

Nymphæ transformationem in stagiùs Proserpinæ raptam elegantissimè

Dei] *Plutonis.*

Triplicis] In tres partes nempe regnum issum; ita ut Jovi cœlum. Neptuno Plutoni Tartara, vel, ut aliis placet, sserit.

Agitur] Hoc est, tertia pars mundi in versatur, parumque abest, quin & ea amittatur.

Tamen] Correctio est, quâ etiam Cumagnis ad id quod cupit, Venus horta-

Abscessisse] Quia non amoribus indul- virginitatem colunt.

reris filia] *Proserpina* est, cujus fabutimo cum artificio hîc inseruit.

Patruo] *Plutoni*, qui Proserpinæ patrudem illa Jovis filia, hic Jovis ejusdem

382. *Minùs incerta*] Id est, quæ rectiùs ad scopum festinet; nam vacillant nonnullæ, & obliquo motu feruntur, alarum vitio. *Audire arcum* dicuntur sagittæ, quæ quod arcus designavit certò feriunt. Virg. Georg. I. sub finem,

——— *Audit currus habenas.*

384. *Hamatâ*] Ferro armatâ & hamo, quæ è corpore difficulter extrahi potest. Angl. *a barbed Arrow.*

385. *Hennæis*] Henna urbs Siciliæ.

386. *Pergus*] Lacus ad Hennam, circa quem Proserpinam unà cum æqualibus flores legentem Pluto rapuit.

Ib. *Caystros*] Est hic Caystros seu Cayster Ioniæ fluvius, cygnorum copiâ celebris.

——Κύκνων δουλιχοδείρων
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα, &c.
Hom. Iliad, B. 460.

Carmina cygnorum labentibus audit in undis.
Silva coronat aquas, cingens latus omne, suisque
Frondibus, ut velo, Phœbeos submovet ignes.
Frigora dant rami, Tyrios humus humida flo-
res.
Perpetuum ver est. Quo dum Proserpina luco
Ludit, & aut violas, aut candida lilia carpit;
Dumque puellari studio calathosque, sinumque
Implet, & æquales certat superare legendo,
Pæne simul visa est, dilectaque, raptaque Diti.
Usque adeò properatur amor. Dea territa mœs
Et matrem, & comites, sed matrem sæpius, ore
Clamat: & ut summâ vestem laniârat ab orâ,
Collecti flores tunicis cecidêre remissis.
Tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis:
Hæc quoque virgineum movit jactura dolorem.
Raptor agit currus: & nomine quemque vocatos
Exhortatur equos. Quorum per colla, jubasque
Excutit obscurâ tinctas ferrugine habenas.
Perque lacus altos, & olentia sulphure fertur
Stagna Palicorum ruptâ ferventia terrâ:

cantilenas cygnorum in aquis defluentibus. Nemus cingit aquas, claudens omne latus; & abarcet radios solares suis foliis, tanquam velo. Rami creant frigus, terra humida flores purpureos. Ver est perenne. Quâ silvâ dum Proserpina sese oblectat, & legit aut violas, aut alba lilia; & dum implet puerili desiderio & quasillos, & sinum, & studet vincere comites capiendo, propemodum simul conspecta est, & amata, & ablata à Plutone: usque adeò Amor acceleratur. Dea tremefacta vocat tristiore & matrem, & æquales, sed matrem, sæpius: & cum laceràsset amictum ab extremâ orâ, flores collecti delapsi sunt tunicis laxatis. Et tanta fuit simplicitas annis juvenilibus, hoc etiam damnum fecit dolorem virginis. Prædo agitat currus, & instigat equos appellatos singulos suo nomine, per quorum colla & jubas movet lora infecta fe-rugine subnigrâ. Atque vehitur per profundos lacus, & stagna Palicorum fœtentia sulph- ebullentia terrâ apertâ:

NOTÆ.

387. *Carmina*] Placuit etiam fabularum artificibus poëtis mirificam, ne quid plumæ decori abesset, raucissimis cygnis vocem tribuere.

390. *Tyrios*] Punicei coloris, qualem in violis conspicimus.

Ib. *Humida*] Heinsius meliùs censet esse *avida*.

395. *Pæne simul*] Similis Climax. *Mars videt hanc, visámque cupit, potiturque cupitâ.*

Ib. *Diti*] Quoniam è terrâ, cujus Deus est Pluto, effodiuntur divitiæ. Ut noster,

——Itum est in viscera terræ,
Quasque recondiderat, stygiisque admoverat umbris.
Effodiuntur opes.——

397. *Comites*] Earum nomina habes apud Pausaniam, ex Homero in Messeniacis.

400. *Tantaque*] Elegantissimè hîc, ut ubique, poëta exprimit τὸ πάθος puellæ, ut quæ collectos flosculos anxiè studeat servare.

401. *Hæc quoque jactura*] Quia amise flores.

402. *Nomine*] Orphnæus, Æthon, Nycte & Alastor recensentur à Claudiano.

404. *Obscurâ ferrugine*] Ferrugineo colo qui fuscus est, ac ferro similis.

406. *Palicorum*] Fuerint Palici fratres & Jovis & Thaleæ nymphæ filii, ut quibusd placet, ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, hoc est *ubi iterum veniendo in vitam* sic dicti: optavit e mater gravida, quò Junonis iram effuge sibi terram dehiscere, quæ maturi partûs te pore aperta est, ex quâ Palici illi erupera qui dii fuerunt indigenæ, extra Siciliam n libi noti. Duos verò ostentabant lacus ac læ, ex quibus emersisse fratres mentirent tantâ quidem veneratione habitos, ut ad i jurejurando controversias dirimerent, perj in iis pereuntibus, cum illæsi inde inn reverterentur. Alia lege apud Macrobi Saturnal. 5.

Et quà Bacchiadæ bimari gens orta Corintho
Inter inæquales posuerunt mœnia portus.
Est medium Cyanes, & Pisææ Arethusæ,
Quod coït angustis inclusum cornibus æquor.
Hic fuit, à cujus stagnum quoq; nomine dictum est,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima nymphas;
Gurgite quæ medio summâ tenus exstitit alvo,
Agnovitque Deum: nec longiùs ibitis, inquit.
Non potes invitæ Cereris gener esse. Roganda,
Non rapienda fuit. Quòd si componere magnis
Parva mihi fas est; & me dilexit Anapis.
Exorata tamen; nec, ut hæc, exterrita nupsi.
Dixit: &, in partes diversas brachia tendens,
Obstitit. Haud ultrà tenuit Saturnius iram:
Terribilesque hortatus equos, in gurgitis imâ
Contortum valido sceptrum regale lacerto
Condidit. Icta viam tellus in Tartara fecit:
Et pronos currus medio cratere recepit.
At Cyane, raptamque Deam, contemptaq; fontis
Jura sui mœrens, inconsolabile vulnus
Mente gerit tacitâ; lachrymisque absumitur omnis;
Et, quarum fuerat magnum modò numen, in illas
Extenuatur aquas. Molliri membra videres;

& quà Bacchiadæ natio orta Corintho bimari, condiderunt muros inter portus inæquales. Est mare medium Cyanes & Arethusæ Pisææ, quod conjungitur comprehensum cornibus angustis. Cyane notissima inter nymphas Siculas, à nomine cujus stagnum etiam appellatum est, hic fuit, quæ exstitit medio mari supremâ parte ventris tenus, & agnovit Deum; neque, ait, longiùs ibitis. Non potes esse gener Cereris repugnantis. Fuit oranda, non auferenda. Quòd si mihi licet conferre parva cum magnis; Anapis me quoque amavit. Nupta sum nihilominus precibus delinita, neque tremefacta sicuti ista. Dixit; & porrigens ulnas in partes contrarias obnixa est. Saturnius non diutiùs compescuit iram, & hortatus sævos quadrupedes immisit sceptrum regium impactum strenuo brachio in profundissimâ abyssi. Terra percussa aperuit iter in inferos, & recepit currus sponte ruentes medio gurgite. At Cyane deflens jura suæ scaturiginis neglecta, & Deam abreptam, fert animo silente plagam immedicabilem, & tota extenuatur fletibus, & defluit in illas aquas, quarum modò fuerat Dea. Cerneres artus emolliri:

NOTÆ.

407. *Bacchiadæ*] Archias est, bacchiadum unus, bacchia, Dionysii filio oriundus, qui Corintho pulsus Syracusas in Siciliâ condidit. Thucyd. lib. VI.

Ib. *Bimari*] Quia Ionio simul & Ægæo mari alluitur, in Isthmo Peloponnesiaco sita Corinthus.

468. *Inæquales*] Duos habuerunt portus Syracusæ, majorem alterum, alterum minorem.

409. *Est medium*] Locum describit, ubi Cyane nympha Plutonem inhibere voluit, ne Proserpinam raperet; cæterùm à Plutone contempta dolore in fontem sui nominis fuit conversa, qui Anapi fluvio commixtus, juxta Ortygiam insulam in mare labitur.

Ib. *Est medium*] Inter Cyanes fontem, & Ortygiam ponte Syracusis junctam, est pars æquoris quæ portum efficit ab alterâ parte Syracusarum.

Ib. *Arethusæ*] Nympha fuit Arethusa, Dianæ comes, quam cùm Alpheus Peloponnesi fluvius juxta Pisas amore incensus persequeretur, Diana in fontem ejusdem nominis mutavit. Hujus aquis cùm suas Alpheus miscere vellet, illa à terrâ absorpta in Siciliam delata est, quò & per cuniculos subterraneos, eandem secutum fuisse Alpheum, Pisæum, & assecutum fabulæ voluerunt. Hinc Arethusa Pisæa. Atque huic fabulæ locum dedit, quod, ut scripsit Plinius, quæ apud Pisam in Alpheum projiciuntur, eadem in Siciliâ ab Arethusâ ejiciuntur. Vide plura in 10 Fab. hujus libri.

417. *Anapis*] Fluvius est Siciliæ, qui ideo Cyanem amare fingitur, quod juncti unà in mare defluant.

423. *Condidit*] Jecit tantis viribus, ut totum sceptrum occultaretur.

424. *Cratere*] Eo nomine voraginem aut terræ, hiatum appellat, quo Pluto cum Proserpinâ absorptus est. Ut Lucretius, lib. IV. de faucibus Ætnæ.

In summo sunt ventigeni crateres, ut ipsi
Nominitant, nos quas fauces perhibemus & oras

Ossa flecti, ungues amisisse duritiem. Atque subtilissima quæque ex illâ primâ solvuntur, capilli glauci, & articuli, & tibiæ, & pedes; nam levis est mutatio in aquas frigidas artibus tenuibus: ab his, & dorsum, & humeri, & latera, & pectora diffluentia solvuntur in subtiles undas. Denique aqua pura irrepit in venas corruptas pro vivo sanguine, neque quicquam superest quod possis arripere.

VII. *Interea filia frustrà est pervestigata omnibus terris & omnibus aquis, à matre turbatâ. Aurora comâ flavâ exoriens non invenit illam quiescentem, non Vesperugo. Illa accendit utrâque manu tædas ab Ætnâ ignifera; & anxia gestavit per noctes pruinosas. Rursus, postquam amabilis dies obscuraverat stellas, pervestigabat filiam ab ortu solis ad occasum. Defatigata labore contraxerat sitim, neque ulli fontes irrigaverant ora, cùm fortè aspexit tugurium opertum culmo; atque percussit tenuem januam: At inde vetula exit; atque aspicit Deam, & obtulit, petenti aquam, quiddam suave quod antè coxerat polentâ tostâ. Dum illa potat quod oblatum fuerat, puer impudens & temerarius stetit coram Deâ atque irrisit, & appellavit voracem. Indignata est; neque adhuc exhaustâ parte, se fudit loquentem polentâ intritâ cum liquore. Vultus contrahit maculas: & fert crura quæ modò tulit lacertos: cauda est superinducta artubus transformatis: atque cogitur in parvam figuram, ne sit magna potestas lædendi; & mensura est minor brevi lacertâ, stupentem, & lacrymantem veientem tractare prodigium*

Ossa pati flexus; ungues posuisse rigorem:
Primaque de totâ tenuissima quæque liquescunt;
Cærulei crines, digitique, & crura, pedesque:
Nam brevis in gelidas membris exilibus undas
Transitus est: post hæc tergumque, humeriq
latusque,
Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos.
Denique pro vivo vitiatas sanguine venas
Lympha subit: restatque nihil, quod prêndere pos
VII. Interea pavidæ nequicquam filia matri
Omnibus est terris, omni quæsita profundo.
Illam non rutilis veniens Aurora capillis
Cessantem vidit, non Hesperus. Illa duabus
Flammiferâ pinus manibus succendit ab Ætnâ;
Perque pruinosas tulit irrequieta tenebras.
Rursus, ubi alma dies hebetârat sidera, natam
Solis ad occasus, solis quærebat ab ortu.
Fessa labore sitim collegerat; oraque nulli
Colluerant fontes: cùm tectam stramine vidit
Fortè casam: parvasque fores pulsavit: at inde
Prodit anus; Divamque videt, lymphamque roga
Dulce dedit, tostâ quod coxerat antè polentâ.
Dum bibit illa datum; duri puer oris & audax
Constitit ante Deam; risitque, avidamque voca
Offensa est: neque adhuc epotâ parte loquenten
Cum liquido mistâ perfudit Diva polentâ.
Combibit os maculas; & quà modo brachia g
sit,
Crura gerit: cauda est mutatis addita membris:
Inque brevem formam, ne sit vis magna nocem
Contrahitur: parvâque minor mensura lacertâ
Mirantem, flentemque, & tangere monstra parant

NOTÆ.

441. *Hesperus*] Stella Veneris vespertina.

442. *Succendit*] Unde & in sacrificiis Cereris, quæ *Mysteria* & *Initia* vocantur, faces accensas jactare solebant ad imitationem ipsius filiam inquirentis.

444. *Hebetârat*] Lumen siderum retuderat & *occultaverat*; nam adveniente die siderum Fulgor non videtur. *Metaphora.*

447. *Colluerant*] *Nihil aquæ biberat.* Propriè autem *os colluj* dicitur, quando abluit

449. *Anus*] Videtur hæc esse Baubo A bii, lib. V. Nicandro in Theriacis, v. . Μετανείρα: *Misnam* appellat Ant. Liber noster verò 4. Fast. *Melaninam.*

451. *Duri*] Id est, impudens.

455. *Maculas*] Quales habet Stellio quem hic puer mutatus. Abas nonnullis, Ascalaphus, id est, stellio, dictus.

ıum; latebramque petit: aptumque colori
habet, variis ſtellatus corpora guttis.
. Quas Dea per terras, & quas erraverit
ɔndas,
longa mora eſt: quærenti defuit orbis.
n repetit. Dumque omnia luſtrat eundo;
: ad Cyanen: ea, ni mutata fuiſſet,
narrâſſet. Sed & os & lingua volenti
ɔon aderant: nec, quo loqueretur, habebat.
men manifeſta dedit: notamque parenti
:è loco delapſam gurgite ſacro
ones zonam ſummis oſtendit in undis.
ımul agnovit, tanquam tum denique raptam
inornatos laniavit Diva capillos:
ita ſuis percuſſit pectora palmis.
adhuc ubi ſit: terras tamen increpat omnes;
que vocat, nec frugum munere dignas:
iam ante alias, in quâ veſtigia damni
t. Ergo illîc ſævâ vertentia glebas
ratra manu: parilique irata colonos
ıſque boves letho dedit; arvaque juſſit
depoſitum, vitiataque ſemina fecit.
.s terræ latum vulgata per orbem
:et: primis ſegetes moriuntur in herbis:
ɔ ſol nimius, nimius modò corripit imber.
ıe, ventique nocent: avidæque volucres
jacta legunt: lolium, tribulique fatigant
s meſſes, & inexpugnabile gramen.

vitat vetulam; & quærit latibulum: & conſecutus eſt nomen idoneum colori; habens corpus diſtinctum diverſis guttis, quaſi ſtellis.

VIII. *Prolixum eſt narrare per quas terras, & per quas aquas, Dea* Ceres *vagata ſit. Ambitus* terrarum *pervestiganti non reſtabat. Redit in Siciliam, & dum ſcrutatur omnia incedendo, acceſſit quoque ad Cyanen. Ea niſi transformata fuiſſet, cuncta memoráſſet: ſed & os & lingua deerat cupienti loqui, neque aderat quo verba funderet. Attamen fecit indicia aperta: atque monſtrat cingulum Perſephones in aquis ſupremis cognitum matri, quod forte ceciderat ibi in ſacris aquis. Quod ſtatim atque Dea agnovit, ſicuti tum denique cognoviſſet abreptam* filiam, *diſcerpſit comam incompoſitam, & planxit pectora iterum ſuis manibus. Nec novit etiamnum ubi ſit; cæterùm objurgat omnes locos, & immemores appellat, neque meritos donum frumenti: Ante cæteris Siciliam, in quâ invenit ſigna damni. illic rapuit manu terribili aratra ſubigentia glebas, atque infenſa morti eidem oppoſuit & tauros ruricolas; & coëgit agros intercipere depoſitum, & corrupit ſemina. Feracitas ıta per vaſtum mundum jacet inutilis: ſegetes pereunt in primis herbis: & modò ſol modò imber denſior lædit. Et ſidera, & venti officiunt; & aves rapaces auferunt ſe-: lolium, tribulique, & herbæ nullâ arte eradicandæ urgent meſſes triticeas.*

NOTÆ.

men] *Stellionis:* Animal eſt lacerto

tus] Quia lucidis habet tergum diſ-culis, quaſi tot *Stellis.*

erenti] Nam cùm Ceres totum per-bem, ubi filiam quæreret, nihil ei ; quare in Siciliam eſt reverſa.

ſephonès] *Proſerpinæ*, quæ à Græcis ur nomine.

m] Virginis raptæ & delibatæ in-orium, *Zona ſoluta*, quam Colo-

. ἀφρὸν ἱμάτων.

476. *Trinacriam*] *Siciliam*, cui à tribus promontoriis illud nomen, ut dictum antea: in quâ quidem inſulâ, quæ aliquando *Romanorum horreum* dicta, primò ſuâ ſponte natum triticum; ex quâ verò Triptolemum ſerendi artem petiiſſe, & per totum orbem hominis docuiſſe ferunt.

476. *Veſtigia damni*] *Zonam.*

479. *Arva*] Hoc eſt, arvis mandavit, ne ederent ſemina ſibi credita, & *depoſita.*

481. *Terræ*] Siciliæ.

486. *Inexpugnabile*] Quia ubique naſcitur, radicibus circumquaque ſerpentibus foliis tritico ſimilibus.

Cùm

Cùm caput Eleis Alpheïas extulit undis:
Rorantesque comas à fronte removit ad aures;
Atque ait: O toto quæsitæ virginis orbe,
Et frugum genetrix, immensos siste labores:
Neve tibi fidæ violenta irascere terræ.
Terra nihil meruit: patuitque invita rapinæ.
Nec sum pro patriâ supplex: huc hospita veni.
Pisa mihi patria est: & ab Elide ducimus ortum
Sicaniam peregrina colo: sed gratior omni
Hæc mihi terra solo est. Hos nunc Arethusa penat
Hanc habeo sedem; quam tu, mitissima, serva.
Mota loco cur sim, tantique per æquoris undas
Advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
Tempestiva meis, cùm tu curisque levata,
Et vultûs melioris eris. Mihi pervia tellus
Præbet iter: subterque imas ablata cavernas
Hic caput attollo: desuetaque sidera cerno.
Ergo, dum Stygio sub terris gurgite labor,
Visa tua est oculis illîc Proserpina nostris.
Illa quidem tristis, nec adhuc interrita vultu;
Sed regina tamen, sed opaci maxima mundi;
Sed tamen inferni pollens matrona tyranni.
Mater ad auditas stupuit, ceu saxea, voces:
Attonitæque diu similis fuit: utque dolore
Pulsa gravi gravis est amentia, curribus auras
Exit in ætherias: ibi toto nubila vultu
Ante Jovem passis stetit invidiosa capillis:
Proque meo veni supplex tibi, Jupiter, inquit,
Sanguine, proque tuo. Si nulla est gratia matris,
Nata patrem moveat: neu sit tibi cura precâmu
Vilior illius, quòd nostro est edita partu.
En quæsita diu tandem mihi nata reperta est:

Cùm Alpheïas protulit caput ex aquis Eleis, & rejecit in aures capillos madidos, atque inquit: O mater puellæ pervestigatæ per totum mundum, & mater frugum, finem impone immodicis laboribus: & ne sæva irâ exæstues adversus terram tibi fidelem. Terra nihil deservit, atque nolens aperta est furto. Neque precor pro patriâ; huc adsum peregrina. Pisa est mihi patria; & originem habemus ab Elide. Advena colo Siciliam: sed hæc tellus mihi est magis accepta quàm omnis locus. Ego Arethusa habeo nunc hanc domum, habeo has sedes; quas tu, alma mater, tutas præsta: Quamobrem solum verterem, & appulsus fuerim Ortygiæ per aquas tanti maris, tempus mihi dabitur narrandi opportunum, cùm tu eris libera à curis & faciei alacrioris. Terra mihi permeabilis dat viam; & fluens per antra inferna hîc caput effero, & video astra desueta. Dum igitur fluo sub terris per abyssum infernam, tua Proserpina conspecta est illic nostris oculis. Illa quidem mæsta, neque adhuc vultu tranquillo, sed tamen regina, sed maxima vasti orbis, sed tamen potens uxor regis Stygii. Mater hæsit tanquam statua marmorea ad verba audita, & diu par fuit attonitæ: atqui ubi ma dolore magna insania amota est, tollit se in auras ætherias curru: ibi turbata toto vultu invid motura constitit coram Jove sparsâ comâ: atque ait, Jupiter, Adsum tibi supplex pro meo sang & pro tuo. Si nullus est favor matris, filia tangat patrem; & oramus ne amor sit tibi minor illam, quòd in lucem venerit nostro partu. Ecce diu quæsita filia denique à me est inventa.

NOTÆ.

487. *Alpheïas*] Arethusam dicit, Elidis fontem; quâcum Alpheum fluvium suas in Siciliâ, aquas miscere, suprà diximus.

491. *Fidæ*] Quia feracissima Sicilia.

494. *Pisa*] Urbs Peloponnesi & Alpheum fluvium.

499. *Ortygiam*] Insula fuit juxta Syracusas; olim ponte, deinde aggere juncta continenti, alia à Deo, quæ & Ortygia dicta.

503. *Desuetaque*] Non visa mihi sub t labenti, dum sub terrâ fui.

510. *Pulsa dolore*] Insania gravis erat, nesciret ubi esset filia; dolor jam gravis quia nescit quomodo inventam recuperet.

516. *Nata patrem*] Proserpina enim ex Cerere filia fuit.

vocas, amittere certiùs; aut si
reperire vocas. Quòd rapta, feremus,
reddat eam. Neq; enim prædone marito
tua est, si jam mea filia digna est.
epit: Commune est pignus, onusque
tecum: sed, si modò nomina rebus
placet, non hoc injuria factum,
r est: neque erit nobis gener ille pudori.
Diva, velis. Ut desint cætera, Quantum

ratrem! quid quòd nec cætera desunt,
isi sorte mihi? sed tanta cupido
lii; repetat Proserpina cœlum;
certâ; si nullos contigit illic
Nam sic Parcarum fœdere cautum est.
At Cereri certum est educere natam.
a sinunt. Quoniam jejunia virgo
cultis dum simplex errat in hortis,
urvâ decerpserat arbore pomum:
allenti septem de cortice grana
suo. Solusque ex omnibus illud
alaphus; quem quondam dicitur Orphne
iales haud ignotissima nymphas,
nte suo furvis peperisse sub antris.
ndicio reditum crudelis ademit.
gina Erebi, testemque profanam
sparsumq; caput Phlegethontide lymphâ
& plumas & grandia lumina vertit.

si appellas invenire, certiùs perdere; aut si appellas invenire, cognoscere ubi sit. Patiemur quòd sublata fuerit, dummodo eam restituat: neque enim filia tua meruit virum prædonem, si jam mea filia meruit. Jupiter respondit: filia est mihi tecum commune pignus & cura: sed si modò velimus imponere propria nomina rebus, hoc inceptum non est injuria, sed amor: neque ille gener nobis erit infamia, modò tu Dea annuas. Quanquam alia desiderentur, quantum est esse fratrem Jovis! quid quòd neque alia desiderantur, neque cedit sorte nisi mihi soli? *Verùm si tantum tibi desiderium divortii, Proserpina repetat cœlum, attamen conditione firmâ, si nullam escam illic tetigit ore: nam sic statutum est legibus fati. Absolverat. At Ceres decrevit abducere filiam. Fata non sic patiuntur: quia puella non servâsset jejunia, sed dum incauta vagatur in hortis cultis, avulserat pomum puniceum ab arbore curvatâ fructu, & presserat ore suo septem grana excerpta de*
tque solus Ascalaphus ex omnibus illud adverterat, quem Orphne non ignobilis in-ernas dicitur olim genuisse ex Acheronte suo sub cavernis nigris. Aspexit; & facultatem *reditûs delatione* suâ. *Regina Orci ingemuit, & mutavit indicem in & transformavit caput irrigatum aquâ Phlegethontide in rostrum, & plumas,*

NOTÆ.

e] Ac si diceret, *Hoc est potiùs perire.*

Quâ Jupiter cœli, Pluto in-, & Deus.

e] Quia septem grana mali Pu-*e suo*, ver. 538.

Rerum imperita.

bus] Archerontis ex Orphone ran vocat Apollod. lib. I.) fi-testatus esset Proserpinam in septem grana mali Punicei sâ in Bubonem, pessimi ominis avem, fuit commutatus.

540. *Avernales*] *Infernas.* Est nempe Avernus Campaniæ lacus prope Baias, quem inferorum limen esse poëtæ fabulati sunt; unde & pro ipsis inferis ponitur.

543. *Regina Erebi*] *Proserpina.* Erebus enim, qui inferorum Deus ex Chao & Caligine ortus, pro ipsâ inferorum sede sæpius sumitur.

544. *Phlegethontide*] Phlegethon unus est ex inferorum fluviis, ἀπὸ τοῦ φλεγέθειν (i. e.) ab *ardendo dictus*: Flammis enim æstuat.

Ille

Ille sibi ablatus fulvis amicitur ab alis;
Inque caput crescit; longosque reflectitur ungues
Vixque movet natas per inertia brachia pennas:
Fœdaque fit volucris, venturi nuncia luctûs,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.
IX. Hic tamen indicio pœnam linguâque vide
Commeruisse potest. Vobis, Acheloïdes, unde
Pluma, pedesque avium, cùm virginis ora geratis?
An quia, cùm legeret vernos Proserpina flores,
In comitum numero mistæ, Sirenes, eratis?
Quam postquam toto frustrà quæsistis in orbe;
Protinus ut vestram sentirent æquora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optâstis: facilesque Deos habuistis, & artus
Vidistis vestros subitis flavescere pennis.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,
Tantaque dos oris linguæ deperderet usum:
Virginei vultus, & vox humana remansit.
X. At medius fratrísque sui, mœstæque sororis
Jupiter ex æquo volventem dividit annum.
Nunc Dea regnorum numen commune duorum
Cum matre est totidem, totidem cum conjug
menses.
Vertitur extemplo facies & mentis & oris:
Nam, modò quæ poterat Diti quoque mœsta vider
Læta Deæ frons est; ut sol, qui tectus aquosis
Nubibus ante fuit, victis ubi nubibus exit.
Exigit alma Ceres, natâ secura repertâ,
Quæ tibi causa viæ: cur sis, Arethusa, sacer fon

Ille suâ formâ spoliatus, tegitur alis fulvis, & augetur in caput, & replicatur in prolixos ungues: atque ægrè agitat pennas ortas per pigros lacertos; & fit turpis avis, præsaga futuri doloris, bubo iners, crudele præsagium hominibus.

IX. *Cæterùm hic potest videri dignus pœnâ, delatione & linguæ garrulitate. Unde vobis plumæ & pedes volucrum, Acheloïdes, cùm habeatis vultus puellarum? An quia cùm Proserpina colligeret flores vernos, vos Sirenes eratis mistæ in agmine comitum? Quam postquam pervestigâstis incassum per omnes terras, repentè ut maria cognoscerent vestram solicitudinem, cupivistis posse ire super undas remigio alarum: & invenistis Deos faventes, & vidistis vestra membra flavescere pennis repentinis. Ne tamen illa cantandi peritia à naturâ concessa ad capiendas aures, & tanta facultas oris amitteret usum linguæ, facies puellaris, & sonus humanus superfuit.*

X. *At Jupiter arbiter inter fratrem suum & tristem sororem, partitus est æqualiter annum currentem. Nunc Dea numen commune duorum regnorum est totidem menses c matre, & totidem cum marito. Statim species animi & vultûs mutatur: nam facies Deæ quæ terat videri tristis etiam Plutoni, est alacris; tanquam sol, qui priùs obductus nebulis humidis, predit disjectis nebulis. Ceres frugum altrix quieta, filiâ inventâ, requirit, quæ tibi causâ itine Arethusa, quamobrem sis fons sacer?*

NOTÆ.

547. *Crescit*] Quippe capite est *Bubo*, magnumque gerit caput.

550. *Dirum*] Ex opinione Veterum. Sic. Lib. 6. v. 432.

——Tectoque profanus—incubuit Bubo.

Et Virgil. Æneid. 4.

——Ferali carmine Bubo—sæpe queri.

552. *Acheloïdes*] *Sirenes* sunt, Acheloï fluvii & Calliopes Musæ, Melpomenes aut Terpsichores, filiæ; de quarum insidiosis cantibus voluptatum naturam declarantibus, notior fabula quàm ut huc referatur.

561. *Canor*] Id est, cantûs elegantia à naturâ insita.

564. *Medius*] Id est, qui utriusque rationem haberet, nec tamen alterutri in totum veret.

567. *Cum matre*] Ut per sex menses, quib sol in signis est Australibus, apud maritum infra terram: sex alios quibus visit Borea signa, emergant, maturescant, in horrea d portentur fruges. Vel etiam, quòd Luna e dem est quæ Proserpina & Diana, ex æq utrumque hemisphærium, superius atque i ferius illustrans.

571. *Victis ubi nubibus*] *Nubes* dicun *vinci* à sole, cum illius calore resolvun atque depelluntur.

573. *Sacer fons*] Omnes fontes nymp sacri esse dicuntur.

Conticu

P. OVIDII NASONIS
ETAMORPHOSEON
LIBER VI.

ARGUMENTUM.

JO exemplo mota Dea, anum se fecit. Itaque inito cum Arachne texendi certamine, postquam utriusque tela varias transformationes esentavit, ipsam in araneam mutavit. Nihil tamen hac Nioben movit, ninùs amissis liberis in saxum obduresceret. Quo quidem cognito, vulgus n rusticos in ranas à Dianâ versos, & Marsyam ab Apolline excoriain memoriam revocavit. Cùm verò ad consolandos Thebanos urbes me convenissent, soli defuerunt Athenienses: quoniam à Tereo rege abantur. Qui deinde stupratâ Philomelâ in upupam transformatus quemadmodum & Philomela in lusciniam, ac Progne in hirundinem. res Pandioni socero intellecta, mortem attulit. Huic in regno suc- Erechtheus, è cujus filiâ Orithyiâ, Boreas Calaim procreavit & m; qui in Argonautarum numero quondam fuerunt, cùm Jason, semi- serpentis dentibus, è quibus homines armati prodiêrunt, & dracone , vellum aureum retulit.

PRæbuerat dictis Tritonia talibus aurem;
Carminaque Aönidum, justamque probaverat iram.
ı secum, Laudare parum est; laudemur & ipsæ:
nina nec sperni sine pœnâ nostra sinamus:
)niæque animum fatis intendit Arachnes,

INTERPRETATIO.

1. *Tritonia admoverat aurem ejusmodi sermonibus, & laudaverat versus Musarum, & justam iram. Tum apud se* dixit, *parum est* aliorum vindictam *laudare; Nos etiam* ob similem *laudemur; neque patiamur potestatem nostram contemni sine vindictâ. Atque recordatur fatorum Arachnes Mæoniæ;*

NOTÆ.

[*Tritonia*] *Minerva*, à Tritone fluvio Bœ- alii autem Bœotiorum linguâ Τϱίτων ca- nificare volunt; quod si ita sit, conveniet de Minervâ ex Jovis capite prognatâ.

5. *Arachnes*] Hæc filia fuit Idmonis Colophonii, lanificii peritissima.

Ib. *Mæoniæ*] *Lydiæ*, à Mæone fluvio, vel à rege.

M Quam

Sicut eram fugio sine vestibus. Altera vestes
Ripa meas habuit. Tantò magìs instat, & ardet
Et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
Sic ego currebam; sic me ferus ille premebat:
Ut fugere accipitrem pennâ trepidante columbæ,
Ut solet accipiter trepidas agitare columbas.
Usque sub Orchomenon, Psophidaque, Cyllenenque
Mænaliosque sinus, gelidumque Erimanthon, & Elin
Currere sustinui. Nec me velocior ille,
Sed tolerare diu cursus ego viribus impar
Non poteram: longi patiens erat ille laboris.
Per tamen & campos, per opertos arbore montes,
Saxa quoque & rupes, & quà via nulla, cucurri.
Sol erat à tergo: vidi præcedere longam
Ante pedes umbram: nisi si timor illa videbat.
Sed certè sonituque pedum terrebar; & ingens
Crinales vittas afflabat anhelitus oris,
Fessa labore fugæ; Fer opem, deprêndimur, inquam,
Armigeræ, Dictynna, tuæ; cui sæpe dedisti
Ferre tuos arcus, inclusaque tela pharetrâ.
Mota Dea est: spissisque ferens è nubibus unam
Me super injecit. Lustrat caligine tectam
Amnis; & ignarus circum cava nubila quærit.
Bisque locum, quo me Dea texerat, inscius ambit;
Et bis, Io Arethusa, Io Arethusa, vocavit.
Quid mihi tunc animi miseræ fuit? anne quod agnæ est,
Si qua lupos audit circum stabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
Ora canum, nullosque audet dare corpore motus?
Non tamen abscedit: neque enim vestigia cernit
Longiùs ulla pedum. Servat nubemque, locumque.
Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus:
Cœruleæque cadunt toto de corpore guttæ.

Aufugio sine amictu sicut eram. Altera ripa habuit mea velamina. Tantò magìs urget, & uritur: & quia fui nuda, sum illi visa paratior. Ego sic currebam, ille sævus me sic urgebat, ut columbæ solent fugere accipitrem pennis timidis, ut solet accipiter insequi timidas columbas. Ego volui fugere usque Orchomenon, & Psophidem, & Cyllenen, & recessus Mænalios, & frigidum Erimanthon, & Elin: neque ille adhuc me celerior fuit. Sed ego minor viribus non poteram diu sustinere cursus; ille erat firmius ad longum laborem. Nihilominus cucurri per agros, per colles consitos arboribus saxa etiam, & rupes, & quà nullum erat iter. Sol erat à tergo; aspexi longam umbram antecedere ante pedes, nisi si metus illa cernebat. Sed certè expavescebam etiam strepitu pedum, & fortis spiritus oris afflabat vittas crinales. Lassa labore fugæ, corripimur, dixi, Dictynna succurre armigeræ tuæ, cui sæpe tradidisti tuos arcus portandos, & sagittas inclusas pharetrâ. Dea tacta est, & admovens unam ex atris nubibus immisit super me. Fluvius quærit me obductam nebulâ, & nescius lustrat circum inanem nubem: & ignarus bis circuit locum quo Dea me occultaverat, & bis clamavit. Io Arethusa, Io Arethusa. Quid tunc fuit animi mihi miseræ? an quod agnæ est, si quà audit lupos rabidos circum excelsa stabula? Aut lepori qui tectus dumeti videt rictus inimicos canum, neque ullo modo audet movere corpus? Non tamen abiit longiùs; nam nulla cernit signa pedum longiùs. Custodit & nubem & locum. Sudor gelidus corripit mea membra nube *circumclusa, & guttæ cæruleæ fluunt de toto corpore.*

NOTÆ.

603. *Paratior*] Ad vim patiendam.

607. *Orchomenon*] Urbem Arcadiæ, non procul à Mantinuà. Sed & alia est cognominis in Bœotia, inter Thespiam & Coroneam.

Ib. *Psophidaque*] Plures fuerunt eo nomine urbes: Arcadiam intellige.

Ib. *Cyllenenque*] Cyllenen, Mænalon, & Erimanthon, Arcadiæ montes esse jam sæpe diximus.

619. *Dictynna*] *Dianæ*; quæ unde hoc nomen habuerit, vide suprà lib. II. versu 441.

625. *Amnis*] Alpheus.

Quáque

Quáque pedem movi, manat lacus: éque capillis
Ros cadit: & citiùs, quàm nunc tibi fata renarro,
In laticem mutor. Sed enim cognoscit amatas
Amnis aquas, positoque viri, quod sumserat ore,
Vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.
Delia rumpit humum. Cæcis ego mersa cavernis
Advehor Ortygiam: quæ me cognomine Divæ
Grata meæ superas eduxit prima sub auras.
XI. Hàc Arethusa tenus. Geminos Dea fertilis angues
Curribus admovit; frænisque coërcuit ora;
Et medium cœli, terræque per aëra vecta est:
Atque levem currum Tritonida misit in arcem
Triptolemo; partimque rudi data semina jussit
Spargere humo, partim post tempora longa recultæ.
Jam super Europen sublimis & Asida terras
Vectus erat juvenis: Sythicas advertitur oras:
Rex ibi Lyncus erat. Regis subit ille penates.
Quà veniat, causamque viæ, nomenque rogatus,
Et patriam: Patria est claræ mihi, dixit, Athenæ,
Triptolemus nomen. Veni nec puppe per undas,
Nec pede per terras: patuit mihi pervius æther.
Dona fero Cereris: latos quæ sparsa per agros
Frugiferas messes, alimentaque mitia reddant.
Barbarus invidit: tantique ut muneris auctor
Ipse sit, hospitio recipit: somnoque gravatum

Et quà pedem intuli, stagnum oritur; atque ros fluit ex comâ; & velociùs quàm nunc tibi refero fata, verter in aquam. Sed enim fluvius cognoscit latices dilectos, & formâ virili, quam induerat, depositâ, mutatur in suas aquas, ut misceat, se mihi. Diana aperit terram: ego absorpta nigris antris appello ad Ortygiam, quæ grata cognomine Deæ meæ prima eduxit me sub auras superas.

XI. *Huc usque Arethusa. Dea frugum adjunxit geminos dracones currui, & compescuit eorum ora frænis, & ablata est per aërem medium cœli & terræ, & misit Triptolemo levem currum in arcem Tritonidem; & imperavit mandare data semina partim terræ incultæ, partim post longum spatium renovatæ. Jam adolescens excelsus prætierat Europam & Asiam, appulit ad terras Scythicas. Ibi regnabat Lyncus. Ille ingreditur domum regis. Interrogatus unde veniat, & quæ sit causa itineris, & quid sit nomen, & quæ sit patria: Patria, inquit, est mihi celebres Athenæ, nomen Triptolemus. Neque accessi navi per aquas, neque pede per terras; aër mibi apertus est. Porto munera Cereris, quæ jacta per vastos campos proferant messes frugiferas, & cibos dulces. Lyncus barbarus invidit, & ut ipse sit auctor tanti doni, excipit illum hospitio, & dormientem*

NOTÆ.

639. *Delia*] *Diana*, in Delo insulâ nata.

640. *Ortygiam*] Quam suprà insulam diximus, primò ponte, deinde aggeribus Siciliæ commissam.

Ib. *Cognomine*] Dicta est nempe Diana *Ortygia* ab insulâ Delo; cui quidem insulæ, à coturnicum copiâ, Ortygiæ nomen apud Græcos.

642. *Dea*] Ceres, quæ frugum Dea.

Ib. *Angues*] Dracones, quibus currum ejus trahi volunt poëtæ. Sic Claud. de raptu Proserpinæ, *Sinuosa draconum membra regunt volucique per avia nubila tractu signant.*

645. *Tritonida*] Athenas dicit quæ à Pallade Tritoniâ, seu ad Tritonem paludem natâ, hoc nomen acceperunt.

646. *Rudi humo*] Non antea cultæ, indomitæ.

Ib. *Triptolemo*] Hic Eleusii cujusdam, vel ut aliis placet, Celei fuit filiùs, quam sationis, & totam panificii artem Cererem ideo volunt docuisse, quòd ab ejus patre, dum Proserpinam, filiam quæreret, benignè hospitio excepta fuisset.

647. *Partim post*] Postquam nempe per anni spatium ager requieverat, & denuo cultus fuerit.

648. *Asida*] Asiam dicit minorem; nam majoris partem tenent Scythæ.

649. *Juvenis*] *Triptolemus*, cui ideo currum suum Ceres tradiderat, ut per varias gentes actum, eum ab eâ didicerat, clarem faceret.

Aggre-

Aggreditur ferro. Conantem figere pectus
Lynca Ceres fecit: rursusque per aëra misit
Mopsopium juvenem sacros agitare jugales.
XII. Finiêrat dictos è nobis maxima cantus
At nymphæ vicisse Deas Helicona colentes
Concordi dixêre sono. Convicia victæ
Cùm jacerent; Quoniam, dixit, certamine vobis
Supplicium meruisse parum est, maledictaque cul
Additis, & non est patientia libera nobis;
Ibimus in pœnas; &, quà vocat ira, sequemur.
Rident Emathides, spernuntque minacia verba;
Conatæque loqui, & magno clamore protervas
Intentare manus, pennas exire per ungues
Aspexêre suos, operiri brachia plumis.
Alteraque alterius rigido concrescere rostro
Ora vident, volucresque novas accedere silvis.
Dumque volunt plangi; per brachia mota levatæ
Aëre pendebant nemorum convicia picæ.
Nunc quoque in alitibus facundia prisca reman
Raucaque garrulitas, studiumque immane loquei

invadit ense. Ceres mutavit illum *in Lyncem, dum aggreditur ferro penetrare* Triptolemi *pectus: & denuo jussit Mopsopium adolescentem agere sacros dracones per aërem.*

XII. *Maxima è nobis absolverat cantus memoratos. At nymphæ dixerunt unà voce Deas incolentes Heliconem vicisse. Cùm victæ maledictis insurgerent; Quandoquidem, inquit, leve est vobis dignas esse pœnâ per certamen, & augetis delictum conviciis, neque securæ sumus à vobis, vos penis afficiemus, & ibimus quà iracundia suadet. Emathides irrident, & contemnunt minas; & cùm nitentur loqui, & immittere manus petulantes cum ingenti vociferatione, viderunt plumas prodire per ungues suos, & lacertos tegi pennis, & cernunt invicem vultus extendi in durum rostrum, & accedere novas aves silvis. dum cupiunt percutere pectora, sublatæ per lacertos agitatos pendebant picæ in aëre, convici jurgia silvarum. Nunc etiam antiqua eloquentia superest in avibus, & aspera loquacitas, & dirium pertinax loquendi.*

NOTÆ.

660. *Lynca*] Accusativus Græcus est: Lynx enim dicitur genus quoddam cervi, visu acutissimo, & maculis distincto tergore, cujusmodi Bacchi currum trahunt.

661. *Mopsopium*] Atheniensem, Mopsopiæ enim à Mopsopo rege Athenæ dictæ, quæ & à aliis alia nomina acceperunt.

Ib. *Jugales*] Dracones, eidem jugo subjectos, quibus Triptolemi currus trahebatur.

662. *Nobis*] Musis, quos suprà versu 37, pro se respondendi curam adversus Pieri filias, Calliopæ Musarum maximæ & præstantis commisisse vidimus.

663. *Nymphæ*] Quas judices elegerant sæ, itemque Pieri filiæ.

669. *Emathides*] *Pieri filiæ*, ab Em regione oriundæ.

675. *Plangi*] Dolentium more; qui p manibus percutiunt.

676. *Nemorum convicia*] Quia [illegible] pro Musis convicia jactabant, jactare tamen e num videntur.

P. Ovidii Nasonis

ETAMORPHOSEON

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

exemplo mota Dea, anum se fecit. Itaque inito cum Arachne xendi certamine, postquam utriusque tela varias transformationes ntavit, ipsam in araneam mutavit. Nihil tamen hac Nioben movit, ris amissis liberis in saxum obduresceret. Quo quidem cognito, vulgus usticos in ranas à Dianâ versos, & Marsyam ab Apolline excoria- memoriam revocavit. Cùm verò ad consolandos Thebanos urbes convenissent, soli defuerunt Athenienses: quoniam à Tereo rege intur. Qui deinde stupratâ Philomelâ in upupam transformatus uemadmodum & Philomela in lusciniam, ac Progne in hirundinem. s Pandioni socero intellecta, mortem attulit. Huic in regno suc- rechtheus, è cujus filiâ Orithyiâ, Boreas Calaim procreavit & qui in Argonautarum numero quondam fuerunt, cùm Jason, semi- pentis dentibus, è quibus homines armati prodiêrunt, & dracone vellum aureum retulit.

Præbuerat dictis Tritonia talibus aurem;
Carminaque Aönidum, justamque probaverat iram.
ecum, Laudare parum est; laudemur & ipsæ:
a nec sperni sine pœnâ nostra sinamus:
æque animum fatis intendit Arachnes,

INTERPRETATIO.

I. *Tritonia admoverat aurem ejusmodi sermonibus, & laudaverat versus Musarum, & justam iram. Tum apud se* dixit, *parum est* aliorum vindictam *laudare; Nos etiam ob* similem *laudemur; neque patiamur potestatem nostram contemni sine vindictâ. Atque recordatur fatorum Arachnes Mæoniæ;*

NOTÆ.

nia] *Minerva*, à Tritone fluvio Bœ- autem Bœotiorum linguâ Τρίτων ca- care volunt; quod si ita sit, conveniet Minervâ ex Jovis capite prognatâ.

5. *Arachnes*] Hæc filia fuit Idmonis Colophonii, lanificii peritissima.

Ib. *Mæoniæ*] *Lydiæ*, à Mæone fluvio, vel à rege.

M Quam

Quam ſibi lanificæ non cedere laudibus artis
Audiêrat. Non illa loco, nec origine gentis
Clara, ſed arte, fuit. Pater huic Colophonius Idmon
Phocaïco bibulas tingebat murice lanas.
Occiderat mater: ſed & hæc de plebe, ſuoque
Æqua viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
Quæſiêrat ſtudio nomen memorabile: quamvis
Orta domo parvâ, parvis habitabat Hypæpis.
Hujus ut aſpicerent opus admirabile, ſæpe
Deſeruêre ſui Nymphæ vineta Tymoli;
Deſeruêre ſuas Nymphæ Pactolides undas.
Nec factas ſolùm veſtes ſpectare juvabat;
Tum quoque, cùm fierent; tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes:
Seu digitis ſubigebat opus, repetitaque longo
Vellera mollibat nebulas æquantia tractu;
Sive levi teretem verſabat pollice fuſum;
Seu pingebat acu: ſcires à Pallade doctam.
Quod tamen ipſa negat: tantâque offenſa magiſtrâ,
Certet, ait, mecum: nihil eſt quod victa recuſem.
Pallas anum ſimulat: falſoſque in tempora canos
Addit, & infirmos baculo quoque ſuſtinet artus.
Tum ſic orſa loqui: Non omnia grandior ætas,
Quæ fugiamus, habet. Seris venit uſus ab annis.
Conſilium ne ſperne meum. Tibi fama petatur
Inter mortales faciendæ maxima lanæ.
Cede Deæ: veniamque tuis temeraria dictis
Supplice voce roga. Veniam dabit illa roganti.
Aſpicit hanc torvis, inceptaque fila relinquit;

quam didicerat ſibi non cedere laudibus artis lanificæ. Illa non fuit illuſtris genere, neque origine familiæ, ſed arte. Idmon Colophonius ejus pater imbuebat murice Phocaïco lanas bibulas. Mater mortua erat: ſed illa quoque fuerat de vulgo, & marito ſuo æqualis. Illa tamen comparaverat magnam famam ſuâ *arte per urbes Lydiæ; tametſi orta domo exiguâ; & incoleret exiguas Hypæpas. Nymphæ deſtituerunt ſæpe vineta ſui Tymoli, ut viderent opus mirandum; Nymphæ Pactolides deſtituerunt ſuas undas. Neque gratum erat tantùm aſpicere veſtes perfectas, tum etiam* gratum erat *cum fierent; tanta fuit artis elegantia. Sive ageret rudem lanam in primos globos: ſeu emolliret opus digitis, & ſæpius pecteret vellera imitantia nebulas diffuſo tractu; ſeu verteret teretem fuſum agili pollice; ſeu pingeret acu, cognoſceres eruditam fuiſſe à Minervâ. Quod tamen ipſa diffitetur: & ægrè ferens tantam magiſtram, contendat, inquit, mecum: nihil eſt quod abnuam, ſiquidem diſcedam victrix. Minerva imitatur anum: atque annectit fictos canos temporibus, & fulcit quoque debilia membra bacillo. Tum ſic cœpit loqui. Ætas provectior non habet omnia quæ odio habeamus. Experientia oritur ab annis ſenilibus. Ne contemnas meum monitum. Quære tibi laudem maximam in ſubigendâ lanâ inter mortales: ſed cede Deæ: & nimiùm audax ora verbis ſupplicibus, ut ignoſcat tuis ſermonibus: Illa ignoſcet oranti. Contuetur hanc infenſis* oculis, *atque omittit fila inchoata;*

NOTÆ.

6. *Non cedere*] Quanquam non belli tantùm, ſed artium Dea eſt ipſa Pallas.

7. *Loco*] *Locus* ſæpe eſt genus, parentes, avi; hinc quempiam *claro loco natum* dicimus. *Gens* totius familiæ, ſeu ſtemmatis eſt. Priori reſpondet, quod ſtatim de patre, & matre ſubjicit; poſteriori, quod ait, *orta domo parvâ: domus* enim eſt gens, & familia.

8. *Colophonius*] Ex Colophone, Lydiæ urbe, Apollinis oraculo clara.

9. *Murice*] Eſt enim Murex piſcis ex cujus ſanguine purpureus conficitur color.

Ib. *Phocaïco*] Fuit Phocæa Æolidis civitas quæ purpura claruit.

11. *Illa*] Arachne Idmonis filia.

13. *Hypæpis*] Oppidum Lydiæ in deceſſu Tymoli montis ad Caystri pratum.

16. *Pactolides*] Fuit Pactolus Lydiæ fluvius aureas arenas volvens, à quo Nymphæ Pactolides.

20. *Repetita*] Id eſt, Iterum atque iterum carminata, & in floccos protractos pexa, ut nubis ſpeciem præberent.

Vixque

anum retinens, confessaq; vultibus iram,
bscuram resecuta est Pallada dictis:
ops, longâque venis confecta senectâ:
n vixisse diu nocet. Audiat istas,
i nurus est, si qua est tibi filia, voces.
itis est in me mihi: Neve monendo
putes; eadem sententia nobis.
psa venit; cur hæc certamina vitat?
., Venit, ait; formamque removit anilem;
exhibuit. Venerantur numina Nymphæ,
lesque nurus. Sola est non territa virgo.
1 erubuit, subitusque invita notavit
r, rursusque evanuit. Ut solet aër
s fieri, cùm primùm Aurora movetur;
post tempus candescere Solis ab ictu.
incepto, stolidæque cupidine palmæ
a ruit. Neque enim Jove nata recusat:
et ulteriùs: nec jam certamina differt.
ra; constituunt diversis partibus ambæ,
geminas intendunt stamine telas.
vincta est: stamen secernit arundo:
medium radiis subtemen acutis;
iti expediunt, atque inter stamina ductum
eriunt insecti pectine dentes.
estinant: cinctæque ad pectora vestes
octa movent, studio fallente laborem.
yriam quæ purpura sensit ahenum

& ægrè compescens manus, & prodens iram vultu, prosecuta est Minervam sub vetulæ larvâ *latentem hujusmodi oratione, Amens ades, & exhausta nimiâ senectâ, & obest* tibi *diutius vixisse. Si quam habes nurum, si quam habes filiam, ea audiat ista verba. Satis est mihi consilii in me: & ne credas promovisse* quicquam *hortando; idem est nobis animus. Quamobrem ipsa non adest; quamobrem fugit has contentiones? Tum Dea, Adest, inquit; & deposuit figuram anilem; & ostendit* se esse *Minervam. Nymphæ & puellæ Mygdonides colunt Deam, sola virgo non est commota. Sed tamen pudore suffusa est, & rubor repentinus invasit vultus invitos, rursusque discussus est. Sicuti aër consuevit fieri rubicundus, cùm primùm surgit Aurora, & post aliquod spatium albescere ab irradiatione Solis. Obfirmat se incepto, & properat ad exitium suum stulto desiderio victoriæ. Neque enim filia Jovis*
hortatur ampliùs; neque jam protrahit certamen. Sine cunctatione utraque statuit rsi loco; atque intexunt tenus stamine. Tela est alligata jugo: juncus dividit stamen; um intexitur radiis oblongis; quod digiti celeriter *jaciunt; atque dentes inserti percu- inter stamina, pectine icto. Ambæ properant: & habentes amictus collectos ad pec- peritos lacertos, affectu decipiente laborem. Ibi & purpura, quæ sensit ahenum*

NOTÆ.

| Deliram dicit vetulam.

Ineptas, quibus mihi opus non

onidesque] Quæ ex Mygdoniâ, uncula Lydiæ vicinâ, ad Arach- ant.

rita] Reverentiæ significationem Arachne.

men] Non ita pudorem, & vere- tùs decoxerat, quin rubor, vel in- fuerit.

e] Fila quæ in longum ducta al- (quæ sunt prima fila, jugo juncta, ientia) & subinde attolluntur de- , dicuntur *Stamina*.

55. *Jugo*] Jugum dicitur in lanificio lignum illud teres, quo telæ stamen alligatur & volvitur.

Ib. *Arundo*] Instrumentum quo deprimitur attolliturque stamen.

56. *Radiis*] *Radius* instrumentum quo subtemen inseritur.

Ib. *Subtemen*] Fila quæ inter stamina transversim inseruntur, alternâ staminum depressione & sublatione; sub *subtemina* dicta, quasi *sub stamina*.

58. *Pectine*] Instrumentum quo addensatur subtemen, cum stamine, dicitur *Pecten*.

61. *Ahenum*] In quo lana purpureo colore imbuebatur.

Texitur, & tenues parvi discriminis umbræ:
Qualis ab imbre solet percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine cœlum:
In quo diversi niteant cùm mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit:
Usq; adeò quod tangit idem est; tamen ultima distant.
Illic & lentum filis immititur aurum,
Et vetus in telâ deducitur argumentum.
II. Cecropiâ Pallas scopulum Mavortis in arce
Pingit, & antiquam de terræ nomine litem.
Bis sex cœlestes, medio Jove, sedibus altis
Augustâ gravitate sedent. Sua quemque Deorum
Inscribit facies. Jovis est regalis imago.
Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente
Aspera saxa facit, medioque è vulnere saxi
Exsiluisse ferum; quo pignore vindicet urbem.
At sibi dat clypeum, dat acutæ cuspidis hastam:
Dat galeam capiti: defenditur ægide pectus.
Percussamque suâ simulat de cuspide terram
Prodere cum baccis fœtum canentis olivæ:
Mirarique Deos. Operi victoria finis.
Ut tamen exemplis intelligat æmula laudis,
Quod pretium speret pro tam furialibus ausis.
Quatuor in partes certamina quatuor addit

inseritur, & umbræ leves minimæ differentiæ; qualis arcus solet colorare longam aëris partem vasto ambitu, solis radiis fractis à pluviâ: in quo cùm mille colores varii splendeant, tamen ipsa junctura decipit oculos intuentes: usque adeò quod contiguum est idem est, tamen extrema differunt. Ibi etiam ductile aurum inseritur, & antiqua fabula effingitur in telâ.

II. Pallas describit collem Martis in arce Cecropiâ, & vetus dissidium de nomine terræ. Duodecim dii sedent cum augustâ majestate in sedibus excelsis, Jove medio. Sunt vultus exprimentes unumquemque Deorum. Facies Jovis est regia. Facit Deum maris stantem & percutientem longo tridente duram rupem & equum prodeuntem ex mediâ fissurâ rupis, quo munere sibi asserat nomen urbis. At aptat sibi scutum, aptat hastam mucrone acuto, aptat galeam capiti: pectus tegitur ægide. Atque fingit terram ictam suâ hastâ edere fœtum albæ olivæ unà cum baccis: & Deos admirari. Victoria sua finis operis. Ut tamen invida honoris sui cognoscat exemplis quam mercedem possit animo præsumere pro inceptis tam injuriis, adjecit in quatuor angulos quatuor certamina

NOTÆ.

62. *Tenues parvi*] Umbræ, inquit, gradatim per colorum levia discrimina declinantes, faciunt ut imagines surgere ac extare videantur: non secùs ac radii solis in roridam cavamque nubem se fundentes, refractique fallunt visum, variosque repræsentant Iridis colores.

66. *Transitus*] Unius coloris ad alium.

70. *Cecropiâ*] *Atheniensi*, à Cecrope Athenarum rege.

Ib. *Scopulum*] Per Martis scopulum Areopagum intellige, (nam illa est hujus vocis interpretatio) quo in loco Mars apud 12 Deos de cæde Halirrhothii causam dixit, accusante hujus patre Neptuno.

71. *Antiquam*] Quæ inter Neptunum & Palladem mota, utri Cecropiæ orbi nomen imponere jus esset, decreta antè à diis, ut qui humano generi rem commodiorem invenisset illi urbi nomen imponeret: in quo quidem certamine vicit Minerva, utpote quæ olivam, equo à Neptuno producto, munus hominibus magis acceptum protulit; unde & Athenis nomen suum imposuit.

72. *Cœlestes*] Dii majorum Gentium,

Vulcanus, Mars, Sol, Neptunus, Jupiter, Mercurius,
Vesta, Diana, Ceres, Juno, Minerva, Venus.

73. *Sua quemque*] Hoc est, unusquisque Deorum propriâ effingitur figurâ.

77. *Ferum*] *Equum* Ita Virgilius 2 Æn. de equo Trojano.

In latus, inque feri curvam compagibus alvum.

78. *At sibi*] Ita se Pallas effingit in telâ.

82. *Operi*] Opus clausit olivâ, pacis symbolum, in suffragiis victoria.

uo, brevibus distincta sigillis.
ıodopen habet angulus unus, & Hæ-

montes, mortalia corpora quondam;
norum sibi qui tribuêre Deorum.
:æ fatum miserabile matris
Hanc Juno victam certamine jussit
populisque suis indicere bellum.
gonen ausam contendere quondam
onsorte Jovis; quam regia Juno
rertit; nec profuit Ilion illi,
pater, sumptis quin candida pennis
lat crepitante ciconia rostro.
olus Cinyran habet angulus orbum:
empli . 'arum membra suarum
ıxoque jacens, lacrymare videtur.
nas oleis pacalibus oras.
operique suâ facit arbore finem.
ıis elusam designat imagine tauri
um taurum, freta vera putares.
· terras spectare relictas,
ımare suas, tactumque vereri
æ: timidasque reducere plantas.

conspicua colore suo, effecta parvis figuris: Una pars habet Rhodopen Thraciæ, & Hæmum; nunc montes frigidos, olim corpora mortalia, qui sibi dederunt nomina supremorum Deorum. Alter angulus refert fatum luctuosum matris Pygmææ. Juno jussit hanc superatam certamine esse gruem; & inferre bellum suis populis. Fingit quoque Antigonen non veritam certare olim cum conjuge magni Jovis, quam Juno regia mutavit in alitem: neque Troja illi opem tulit, neque pater Laomedon, quin acceptis pennis ipsa alba Ciconia sibi plaudat rostro crepitante. Solus angulus, qui restat, habet Cinyran filiabus *privatum: atque is amplectens gradus templi* qui antè fuerunt *artus suarum filiarum, & stratus in petrâ videtur flere. Cingit ultimas oras oleis paciferis. Is fuit finis; atque absolvit opus suâ arbore.*

rachne fingit Europam deceptam formâ tauri: arbitraveris verum esse taurum, ·aria. Ipsa videbatur respicere terras desertas, & invocare suas æquales, & affluentis, & retrahere plantas pavidas.

NOTÆ.

telæ quatuor angulis, quasi
ıoribus figuris pinxerat Pal-
ëta.
Strymonis fuit filia, quam
: duxit uxorem. Hanc verò
; Jovem suum illa Æmum
n montes mutati sunt.
eorum] Jovis & Junonis.
ierana matrona à populari-
oro numine culta Deos præ
nem maximè & Dianam;
: in gruem est conversa, in-
s hostem, qui illam vene..
os quod attinet, alii in In-
lii alibi collocaverunt, ho-
duos pedes altos, quos cum
re voluerunt poëtæ.
aomedontis filiam, ob sp re-
tam Junonis formam, mutatam in Ciconiam.

98. *Cinyran*] Fuit hic Assyriorum rex, (ab illo diversus quem suprà vidimus Myrrhæ parentem,) qui filias habuit pulcherrimas, atque adeò de more superbiâ elatas, cum Junone de formâ contendere ausas. Eas indignata Dea in sui templi gradus, patrem frigida filiarum corpora amplectentem in saxum mutavit.

101. *Circuit*] Mansit hodieque mos idem, ut ad aulæorum seu peristromatum oras, serta & corollæ, aut ejusmodi leviora adjiciantur.

Ib. *Pacalibus*] *Pacem significantibus*, & conciliantibus, quam quidem Pallas sapientiâ suâ magis quàm armis inter furentes solet constituêre.

104. *Europen*] Quam Agenoris filiam suprà in Taurum mutatum Jovem rapuisse, & in Cretam avexisse legimus.

Finxit quoque Asterien corripi ab aquilâ certante: finxit Ledam stratam sub alis cygni. Adjecit, ut Jupiter tectus specie Satyri gravidam fecerit formosam Nyctei filiam gemello fœtu: ut fuerit Amphitryon, cùm Tirynthia, te cepit: ut aureus fefellerit Danaën, igneus Asopi filiam; pastor Mnemosynen, anguis versicolor Proserpinam. Pinxit te etiam, Neptune, versum in juvencum ferum pro virgine Æoliâ. Tu visus Enipeus gignis Aloïdas: aries ludis Bisaltida. Alma mater frugum comam gerens flavam sensit te equum: mater equi alati comam [illegible] serpentibus horridam te sensit alitem: Melantho sensit Delphinum. His omnibus & imaginem suam & imaginem locorum

Fecit & Asterien aquilâ luctante teneri;
Fecit olorinis Ledam recubare sub alis:
Addidit, ut Satyri celatus imagine pulchram
Jupiter implêrit gemino Nycteïda fœtu:
Amphitryon fuerit, cùm te, Tirynthia, cepit;
Aureus ut Danaën, Asopida luserit igneus:
Mnemosynen pastor, varius Deoïda serpens.
Te quoque mutatum torvo, Neptune, juvenco
Virgine in Æoliâ posuit. Tu visus Enipeus
Gignis Aloïdas; aries Bisaltida fallis:
Et te, flava comas, frugum mitissima mater,
Sensit equum; te sensit avem crinita colubris
Mater equi volucris: sensit Delphina Melantho.
Omnibus his faciemque suam faciemque locorum

NOTÆ.

108. *Aquilâ*] Jove aquilæ formam assumente, ut Asterien in *coturnicem* mutatam raperet.

109. *Olorinis*] Jovis in Cygnum mutati, qui ut Ledam Tyndari uxorem violaret, eam formam induisse dicitur.

111. *Nycteïda*] Antiopen dicit, Nyctei filiam.

112. *Amphitryon*] Jupiter Alcmenæ amore captus, in Amphitryonem illius maritum conversus cum eâ concubuit, Herculemque ex eâ suscepit.

Ib. *Tirynthia*] Alcmena est, quæ à Tirynthe urbe Argis vicinâ, in quâ natus & educatus Hercules, hoc nomen habuit.

113. *Aureus*] Danaë, Acristi Argivorum Regis filia, à Jove in aureum imbrem mutato compressa, Perseum peperit; ut lib. IV.

Ib. *Asopida*] Ægina est Asopi Bœotiæ regis filia, quam in ignem mutatus Jupiter compressit; ex quâ Æacum suscepit.

114. *Mnemosynen*] Nympha fuit quam Latinè *Memoriam* dixeris, ex quâ novem Musas suscepisse Jovem ideo voluerunt poëtæ, quòd memoriæ beneficio scientiæ omnes comparentur & conserventur.

Ib. *Varius*] Utpote qui maculis distinctus.

Ib. *Deoïda*] *Proserpina* est Cereris filia, quæ à Græcis Δηὼ nominatur, unde fœmininum patronymicum Deoïs. Ceres autem appellata est Δηὼ (ut Græci tradunt) παρὰ τοῦ δήω, invenio. Quando enim Ceres quærens filiam vario loco circuibat, omnes bene illi ominantes dicebant δήεις, *invenies*.

116. *Æolia*] Arne Æoli filia, de quâ Diodorus, lib. V.

Ib. *Enipeus*] Fluvius est Thessaliæ, cujus sub specie Neptunus, Othum & Ephialten, ex Iphimediâ Aloëi gigantis conjuge genuit.

117. *Bisaltida*] Theophane est Bisaltidis filia (de quâ Hyginus fab. 188.) arietis illius mater, cui Phryxum in Colchos vexit.

118. *Frugum*] Ceres est, quæ Neptuni fugiens insidias, in equam mutata, ab ipso equo facto, vim passa est: quo ex concubitu equumne, nomine Arionem, an filiam, quam nominare nefas erat, Ceres pepererit, incertum. Pausan. in Arcad.

119. *Crinita*] Medusa est, quam in Palladis templo Neptunus compressit; quamobrem irata Dea, crines quibus maximè placuerat, in angues transmutavit. Atque hinc natum Pegasum alatum equum nonnulli tradunt quanquam ex ejusdem Medusæ sanguine cretum volunt alii, quo tempore ejus caput Perseus abscidit.

120. *Melantho*] Hanc alii Protei, Deucalionis alii filiam scriptitârunt, ex quâ Neptunus in Delphinum versus, suscepit filium nomine Delphum.

Reddidit.

Reddidit. Est illic agrestis imagine Phœbus:
Utque modò accipitris pennas, modò terga leonis
Gesserit: ut pastor Macareïda luserit Issen.
Liber ut Erigonem falsâ deceperit uvâ:
Ut Saturnus equo geminum Chirona creârit.
Ultima pars telæ, tenui circumdata limbo,
Nexilibus flores hederis habet intertextos.

III. Non illud Pallas, non illud carpere livor
Possit opus. Doluit successu flava virago:
Et rupit pictas cœlestia crimina vestes.
Utque Cytoriaco radium de monte tenebat,
Ter quater Idmoniæ frontem percussit Arachnes:
Non tulit infelix: laqueoque animosa ligavit
Guttura. Pendentem Pallas miserata levavit:
Atq; ita, Vive quidem, pende tamen, improba, dixit:
Lexque eadem pœnæ, ne sis secura futuri,
Dicta tuo generi, serisque nepotibus esto.
Post ea discedens succis Hecateïdos herbæ
Spargit. Et extemplo tristi medicamine tactæ
Defluxere comæ: cumque his & naris & auris.
Fitque caput minimum toto quoque corpore parvæ.
In latere exiles digiti pro cruribus hærent.
Cætera venter habet: de quo tamen illa remittit
Stamen; & antiquas exercet aranea telas.

IV. Lydia tota fremit: Phrygiæque per oppida facti
Rumor it, & magnum sermonibus occupat orbem.

Dedit. Ibi est Apollo specie rusticus: atque fictus est, ut habuerit modò pennas accipitris, modò dorsum leonis; ut pastor fefellerit Issen Macarei filiam. Ut Bacchus luserit Erigonem fictâ uvâ: ut Saturnus genuerit Chironem duplicem sub *equi* formâ. *Extrema pars telæ cincta subtili fasciâ continet flores insertos hederis flexibus.*

III. *Neque Minerva, neque invidia possit improbare illud opus. Flava virago ingemuit* ob *successum, & laceravit telam pictam,* quæ *cœlestia crimina* continuit. *Atque ut tractabat radium de monte Cytoriaco* petitum, *percussit ter* & *quater frontem Arachnes Idmoniæ.* Ea *misera non passa est; & superba pressit* suum *jugulum laqueo. Minerva miserata sublevavit pendentem: atque, inquit, Vitâ fruere quidem, attamen pende: & ne sis secura futuri, lex sit eadem tuæ progeniei & ultimis nepotibus. Dein proficiscens inficit eam succo herbæ Hecateïdos: & statim capilli infecti* [...]*tio veneno, cumque his nasus & auris deciderunt: atque caput fit minimum,* licet *etiam* ipsa [...]idè *parva* sit *toto corpore. Digiti tenues manent in latere pro pedibus. Alvus habet reliqua:* [q]*uâ tamen illa educit stamen, &* in *araneam* mutata *texit veteres telas.*

IV. *Tota Lydia fremit, & fama rei currit per urbes Phrygiæ, & invadit magnum orbem* [ser]*moribus.*

NOTÆ.

122. *Illic*] In Arachnes telâ depictum.

Ib. *Agrestis*] Cùm Admeti pavit armenta: [qu]od suprà lib. II. vidimus.

124. *Issen*] Hanc Lesbiam fuisse ejus Maca[re]i filiam, de quo Diodorus, qui Jovis & Cyre[e]s fuit filius, Micyllus arbitratus est.

125. *Erigonen*] Videtur de eâ Erigone hîc elligendum, quæ Icari fuit filia, & postea [int]er sidera relata, ut ab Hygino dicitur. Nam [e]jus patri Icaro vitis propagationem Bacchus [ded]it, ipsius puellæ mortem contra rusticos [rus]ticos pestilentiâ ultus.

126. *Equo*] Cujus formam Saturnus assumpsit; unde & filius Chiron parte anteriore hominis, posteriore equi formam referebat.

130. *Flava*] *Formosa*; quòd *flavi* crines pulcherrimi haberentur.

131. *Cœlestia*] Id est, quæ Deorum adulteria, ab Arachne picta, haberet.

132. *Cytoriaco*] Pro buxeo posuit, à Cytoro Galatiæ monte buxo abundante.

139. *Hecateïdos*] Aconiti, ab Hecate filiâ Persæ, quæ mater erat Medeæ, inventi; quod alias tamen è spumâ Cerberi natum dicitur.

Ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
Tum cùm Mæoniam virgo Sipylumque colebat.
Nec tamen admonita est pœnâ popularis Arachnes
Cedere cœlitibus, verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos. Sed enim nec conjugis artes,
Nec genus amborum, magnique potentia regni,
Sic placuêre illi, quamvis ea cuncta placebant,
Ut sua progenies: & felicissima matrum
Dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
Nam sata Tiresiâ venturi præscia Manto
Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias: Ismenides, ite frequentes,
Et date Latonæ, Latonigenisque duobus,
Cum prece thura piâ: lauroque innectite crinem.
Ore meo Latona jubet. Paretur: & omnes
Thebaïdes jussis sua tempora frondibus ornant:
Thuraque dant sanctis, & verba precantia flammis.
Ecce venit comitum Niobe celeberrima turbâ,
Vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro:
Et, quantùm ira sinit, formosa: movensque decoro
Cum capite immissos humerum per utrumq; capillos;
Constitit: utque oculos circumtulit alta superbos;
Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes? aut cur colitur Latona per aras;
Numen adhuc sine thure meum est? mihi Tantalus auctor;
Cui licuit soli Superorum tangere mensas:

Niobe cognoverat illam ante nuptias suas, tum cùm virgo habitabat Sipyli & in Mæoniâ. Neque tamen est docta pœna popularis suæ Arachnes cedere Diis, & loqui modestiùs. Multa augebant fastus. Verùm neque artes mariti, neque stirps utriusque, & vires magni regni tam placuerunt illi, quamvis ea omnia placebant, quàm sua soboles: & Niobe dicta fuisset beatissima matrum nisi sic visa fuisset sibi. Manto enim filia Tiresiæ fatidica, impulsa afflatu divino prædixerat per medias vias, Ismenides, ite omnes, & offerte pia thura Latonæ, & duplici ejus proli, cum prece; atque inserite laurum comæ. Latona hoc *imperat meo ore. Obsequuntur omnes Thebaïdes, & decorant sua tempora ramis, & thura imponunt sacris focis & preces fundunt. En Niobe adest stipata comitum catervâ, insignis auro inserto vestibus Phrygiis, & pulchra quantùm ira patitur, & agitans cum specioso capite comam sparsam per utrumque humerum. Constitit; & postquam excelsa circumjecit oculos superbiâ clamat: Quæ vesania, inquit, præferre Deos rumore tantùm cognitos iis quos quotidie videtis; aut quamobrem Latona honoratur per altaria; numen meum est adhuc sine thure? Tantalus est mihi pater; cui soli concessum fuit accedere ad epulas deorum:*

NOTÆ.

148. *Illam*] Arachnen popularem suam, quandoquidem Phrygiæ & Lydiæ imperitabat Tantalus Niobe pater.

149. *Sipylumque*] Fuit Sipylus montis & urbis nomen in Lydiâ.

152. *Artes*] Intelligit *artes* Lyræ Amphioniæ, per quas Thebani muri sunt extructi. Alii legunt *arces*, sed de regno Amphionis statim agitur.

153. *Nec genus*] Nam ab Jove ambo ducebant genus. Amphion enim Jove ex Antiopâ filius fuisse dicitur: Niobe verò neptis ipsius Jovis, cùm Tantali filia fuerit.

156. *Si non*] Niobe, quia æquo sibi plùs visa est felix, evasit infelicissima.

157. *Tiresia*] Qui insignis vates fuit Thebanus, Everi filius.

159. *Ismenides*] Thebanæ fœminæ, ab Ismeno Bœotiæ fluvio sic dictæ.

173. *Superorum*] Illos verò hospitio acceptos ad convivium invitavit, in quo Pelopen filium membratim discerptum, eorum divinitatem explorans, admovit: quâ re ad Tartara detrusus est, ubi æternâ famê & siti in mediis aquis & epulis torquetur.

Pleïadum

lum soror est genitrix mihi: maximus Atlas
'us, æthereum qui fert cervicibus axem:
:r alter avus. Socero quoque glorior illo.
entes metuunt Phrygiæ: me regia Cadmi
ominâ est: fidibusque mei commissa mariti
ia cum populis à meque viroque reguntur.
amcumque domûs adverto lumina partem,
enfæ spectantur opes. Accedit eodem
a Deà facies. Huc natas adjice septem,
idem juvenes; & mox generosque nurusque.
ite nunc, habeat quam nostra superbia causam:
.o quoque audete satam Titanida Cæo
iam præferre mihi: cui maxima quondam
iam sedem pariturae terra negavit.
œlo, nec humo, nec aquis Dea vestra recepta est.
erat mundi; donec miserata vagantem,
ita tu terris erras, ego, dixit, in undis,
oilemque locum Delos dedit. Illa duobus
parens: uteri pars est hæc septima nostri:
felix. Quis enim neget hoc? felixque manebo.
quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
or sum, quàm cui possit Fortuna nocere;
aque ut eripiat, multò mihi plura relinquet.

Soror Pleiadum est mea mater: maximus Atlas est avus, qui fulcit colle axem cæli: Jupiter alter avus. Glorior etiam quod ille meus socer sit. Nationes Phrygiæ me timent: regia Cadmi est sub me dominâ: & muri constructi lyrâ mei conjugis, populique reguntur à me & conjuge. In quamcunque partem domûs conjicio oculos, infinitæ divitiæ conspiciuntur. Est mihi quoque forma digna Deâ. Huc adde septem filias, & totidem adolescentes: & mox generos & nurus. Porro jam quam rationem habeat nostra gloriatio; & vereamini præponere Latonam Titanidem, filiam nescio cujus Cæi; cui quidem Latonæ *parituræ vastissima Tellus olim denegavit parvum locum. Vestra Dea neque recepta est cælo, neque terrâ, neque aquis.* A toto *exulabat mundo, donec Delos, miserata errantem, dixit,* *erraris per terras, ego per aquas, & obtulit sedem fluctuantem. Illa facta est mater duorum: hæc est pars septima nostræ stirpis. Sum beata. Quis enim istud diffitetur? & perstabo. Quis etiam istud inficiatur? Numerus me fecit securum. Major sum quàm cui fortuna possit. Et tametsi multa auferat, relinquet mihi multò plura.*

NOTÆ

Pleïadum soror] Taygete, una ex Pleïadibus, Atlantis filia. *Pleïades* verò dictæ sunt à navigando, quas stellas Latini *Vergilias* ... verni temporis indicatione, appellaverunt.
Atlas] Mauritaniæ rex: Dictus est cœli humeris sustentare Atlas, ideo quòd rerum ... um peritissimus fuerit scrutator.
Alter] Jupiter enim Tantali pater.
Socero] Quippe patrem habuit Jovem ... on Niobes maritus.
Septem] Tzetzes dicit fuisse duodecim ... ominat lib. IV. chil. 141. Sed vide ... lib. XX. c. 7. Nat. Com. lib. VI. & Hegin. fab. 9.
Quoque] Ordo est, *& audete præferre Latonam genitam nescio quo Cæo?*
Nescio quo] Per contemptum loquitur. ... filia fuit Cæi Gigantis quæ à Jove ... essa, Apollinem simul & Dianam con... quod quidem adeò ægrè tulit Juno, ut serpentem Pythonem immiserit, qui eam per totum terrarum orbem insectaretur, nec usquam parere permitteret. Ubi autem Apollo & Diana nati sunt, Pythonem sagittis confixerunt, & Delon, in quâ nati sunt, immobilem reddiderunt.

187. *Negavit*] Quippe terras omnes jurejurando obstrinxerat Juno, ne parturienti Latonæ locum concederent: latuit tum sub aquâ Delos, quam emergere jussit Neptunus, & locum parturienti præbere.

191. *Delos*] Dicta est *Delos*, seu *Manifesta*, quòd cùm sub aquis diu latuisset, tandem apparuit; vel potiùs quòd Græcis ortum versus respicientibus maximè appareat. Unde fabula nata est, quod Apollo (seu Sol) & Diana (seu Luna) in ea cunabula habuerunt: cùm inde oriri quotidie viderentur, vario eorum motu per zodiacum ad insulæ fluctuationem attributo.

Excessêre

Excesſêre metum mea jam bona. Fingite demi
Huic aliquid populo natorum poſſe meorum;
Non tamen ad numerum redigar ſpoliata duorum
Latonæ: Turbâ quo quantum diſtat ab orbâ!
Ite ſacris, properate ſacris; laurumque capillis
Ponite. Deponunt; infectaque ſacra relinquunt;
Quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata Dea eſt: ſummoque in vertice Cynthi
Talibus eſt dictis geminâ cum prole locuta:
En ego veſtra parens, vobis animoſa creatis,
Et niſi Junoni, nulli ceſſura Dearum,
An Dea ſim, dubitor: perque omnia ſæcula cultis
Arceor, ô nati, niſi vos ſuccurritis, aris.
Nec dolor hic ſolus. Diro convicia facto
Tantalis adjecit: voſque eſt poſtponere natis
Auſa ſuis; & me (quod in ipſam recidat) orbam
Dixit; & exhibuit linguam ſcelerata paternam.
Adjectura preces erat his Latona relatis:
Deſine, Phœbus ait (pœnæ mora longa) querelas.
Dixit idem Phœbe. Celerique per aëra lapſu
Contigerant tecti Cadmeïda nubibus arcem.
Planus erat latéque patens propè mœnia campus,
Aſſiduis pulſatus equis; ubi turba rotarum,
Duraque molliêrant ſubjectas ungula glebas.
Pars ibi de ſeptem genitis Amphione fortes
Conſcendunt in equos, Tyrioque rubentia fuco
Terga premunt; auroq; graves moderantur habenas.
E quibus Iſmenos, qui matri ſarcina quondam
Prima ſuæ fuerat, dum certum flectit in orbem
Quadrupedes curſus, ſpumantiaque ora coërcet;
Hei mihi! conclamat; medioque in pectore fixus
Tela gerit; frænifque manu moriente remiſſis,

Mea bona jam superaverunt timorem. Ponite aliquid posse subtrahi huic numero meorum filiorum; *nihilominus destituta non reducar ad numerum duorum Latonæ;* quo exiguo numero *quantulùm distat* ab iis *quæ orbæ* sunt! *Discedite à sacris, festinate; & avellite laurum à comis. Diripiunt, & omittunt sacra imperfecta: &, quod* solùm *conceditur, colunt numen murmure secreto. Dea iniquè tulit; & sic affata est duplicem* suam *sobolem in cacumine Cynthi. Ecce ego mater vestra, magnifica vobis genitis, neque cessura cuiquam Dearum nisi Junoni, arguor an sim Dea; & proterreor ab altaribus honoratis per omne ævum, nisi vos opem fertis, ô filii. Neque hic solus* est *dolor. Tantalus addidit probra sævis factis: neque verita est vobis præferre suos filios: neque insuper, quod in ipsam redundet, appellavit* prole *destitutum; & scelesta* specimen *dedit linguæ paternæ. Latona parabat addere preces cùm hæc retulisset: Omitte, inquit Apollo, conqueri (supplicii spatium longum.) Phœbe idem dixit: & obducti nubibus pervenerant ad arcem Cadmëida celeri descensu per aërem. Erat planities vasta non longè à mœnibus proculcata assiduo equorum cursu, ubi numerus rotarum, & rigida ungula in pulverem resolverant glebas suppositas. Ibi pars septem filiorum Amphionis fatigant equos, & urgent terga rubentia purpura Tyriâ; & tractant habenas auro incrustas. E quibus Ismenus, qui olim primum uteri onus fuerat suæ matri, dum agit in certum gyrum cursus equi* sui, *& reprimit ora spumantia; Hei mihi! vociferatur, & trajectus per medium pectus fert sagittas, & habenis elapsis manu moriente,*

NOTÆ.

204. *Cynthi*] Qui Deli mons fuit, à quo Apollo *Cynthus*, Diana *Cynthia* dicta est.

211. *Tantalis*] Niobe Tantali filia.

213. *Paternam*] *Linguam Paternam* dicit, quod Deorum secreta mortalibus effutiisse dicitur Tantalus.

216. *Phœbe*] *Diana*, quæ & Luna dicitur.

217. *Cadmëida*] Thebanam à Cadmo extructam.

218. *Campus*] Hippodromus.

222. *Rubentia*] Quia purpureis ephippiis & phaleris equi instructi & instrati.

223. *Terga*] Equorum ostro instratorum.

224. *Sarcina prima*] Maximus natu.

In

us à dextro paulatim defluit armo.
mus, audito sonitu per inane pharetræ,
a dabat Sipylus: veluti cùm præscius imbris
fugit visâ, pendentiaque undique rector
ısa deducit, ne quà levis effluat aura.
a dabat. Dantem non evitabile telum
:quitur; summâque tremens cervice sagitta
; & exstabat nudum de gutture ferrum.
ıt erat pronus, per colla admissa, jubasque
tur; & calido tellurem sanguine fœdat.
imus infelix, & aviti nominis hæres
ılus, ut solito finem imposuêre labori,
siêrant ad opus nitidæ juvenile palæstræ:
n contulerant arcto luctantia nexu
ra pectoribus; cùm tento concita cornu,
érant juncti, trajecit utrumque sagitta.
ıauêre simul; simul incurvata dolore
bra solo posuêre; simul suprema jacentes
na versârunt; animam simul exhalârunt.
it Alphenor, laniataque pectora plangens
.at, ut gelidos complexibus allevet artus:
: pio cadit officio. Nam Delius illi
a fatifero rumpit præcordia ferro.
simul eductum, pars est pulmonis in hamis
; cumque animâ cruor est effusus in auras:
n intonsum simplex Damasichthona vulnus
t. Ictus erat, quà crus esse incipit, & quà
a nervosus facit internodia poples.
ןue manu tentat trahere exitiabile telum,
ı per jugulum pennis tenus acta sagitta est.
lit hanc sanguis; seque ejaculatus in altum
ıt, & longè terrebratâ prosilit aurâ.
ıus Ilioneus non profectura precando
ia sustulerat: Dîque ô communiter omnes,
'at, (ignarus non omnes esse rogandos)

decidit paulatim in latus à dextro humero. Sipylus proximus relaxabat habenas, audito strepitu pharetræ per aërem; veluti cùm nauclerus præcognoscens tempestatem fugit. nube conspectâ, & explicat vela pendentia undique, ne quà levis ventus elabatur. Laxabat habenas. Sagitta ineluctabilis pertingit laxantem, & tremens adhæsit summitati cervicis; & ferrum nudum prominebat ex gutture. Ille, ut erat pronus, defluit per colla equi *concitati, & jubas; & inficit terram cruore tepido. Miser Phædimus, & Tantalus hæres nominis avi, postquam desiissent à labore solito, transierant ad opus juvenile splendidæ palæstræ: & jam commiserant pectora luctantia pectoribus, stricto amplexu, cùm sagitta impulsa arcu adducto transfixit utrumque, sicut erant connexi. Unà conquesti sunt; unà demiserunt in terram artus portritos dolore; unà prostrati torserunt oculos ultimos; unà spiritum efflaverunt. Alphenor intuetur, & percutiens pectus apertum accurrit, ut soletur membra frigida complexibus, & sternitur in pia sedulitate; nam Delius perrumpit illi intima viscera ferro mortifero. Quod cùm extractum est, pars pulmonis est abstracta,* unà *cum* telo *hamato,* *·is est ejectus in aërem cum spiritu. At una plaga non conficit juvenem Damasichthonem. ı fuerat quâ* parte *tibia incipit esse, & quâ poples nervosus nectit mollia internodia. Et ıatur eripere fatale telum manu alia sagitta est impacta per jugulum usque ad pennas. ınc ejecit; cumque in altum prorumperet, exilit & longè fertur aëre diviso. Ultima Ilioıderat in cœlum lacertos, nihil promoturos orando: & dixerat, ô dii omnes, communiter non omnes esse orandos,)*

NOTÆ.

Armo] Equi.

Fræna debat] Ut fugeret.

Colla admissa] Equi colla in fugam i, laxatis illi frænis.

Labori] Agitationi equorum.

Nitidæ] Quia oleo perungebantur luctaturi.

255. *Quà crus*] Adeóque in genu, ab eo enim crus incipit, & protenditur usque ad talos, è surâ & tibiâ constans.

263. *Non omnes*] Sola enim Latona cum Apolline & Dianâ placanda erat.

Parcite.

ignoscite. Apollo Arcitenens misericordiâ tactus fuerat, cùm jam sagitta non fuit revocabilis. Ille tamen procubuit levissimo ictu, corde afflicto non profundo vulnere. Rumor damni, & dolor plebis, & fletus suorum fecerunt matrem certam cladis repentinæ, quæ stupebat Deos potuisse tot filios suos interficere, & indignabatur non veritos esse hoc, & quòd tantùm haberent potestatis. Nam pater Amphion, ferro trajecto per pectus, obiens simul finem imposuerat vitæ & dolori. Heu! quantum hæc Niobe dispar erat ab illâ Niobe, quæ modò arcuerat populum ab altaribus Latonæ; & superba ambulaverat per urbem mediam, suorum invidiam in se concitans; *at nunc flenda etiam inimicis! Devolvitur in corpora frigida, & passim dat oscula ultima omnibus* suis *filiis. À quibus porrigens lacertos* planctu *lividos ad sidera, Pascere sæva Latona, inquit, nostro dolore, pascere, & exple cor tuum meâ ærumnâ: & exple sæva viscera: efferor per septem natorum obitus: exsulta, & triumpha hostis superior. Quamobrem verò superior? plura mihi restant infelici, quàm tibi beatæ. Superior sum etiam post tot obitus. Finierat, nervus strepuit ab arcu adducto, qui tremefecit omnes exceptâ Niobe. Illa est audax ob dolorem. Sorores aderant cum pullis vestibus comâ projectâ ad lectos fratrum: è quibus una avellens sagittas infixas cordi, moriens deficit ore imposito* ori *fratris. Altera aggressa delinire dolorem infelicis matris repentè siluit, & est incurvata ad* terram *improvisâ plagâ; neque clausit os nisi dum anima recessit. Hæc nequicquam fugiens cadit; illa procumbit moriens in sororem: hæc sese occultat, cerneres illam tremere.*

Parcite. Motus erat, cùm jam revocabile telum
Non fuit, Arcitenens. Minimo tamen occidit ille
Vulnere; non altâ percusso corde sagittâ.
Fama mali, populique dolor, lacrymæque suorum
Tam subitæ matrem certam fecere ruinæ,
Mirantem potuisse; irascentemque quòd ausi
Hoc essent Superi, quòd tantum juris haberent.
Nam pater Amphion, ferro per pectus adacto,
Finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu! quantùm hæc Niobe, Niobe distabat ab illâ,
Quæ modò Latoïs populum submoverat aris,
Et mediam tulerat gressus resupina per urbem,
Invidiosa suis: at nunc miseranda vel hosti!
Corporibus gelidis incumbit; & ordine nullo
Oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad cœlum liventia brachia tendens,
Pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore;
Pascere, ait; satiaque meo tua pectora luctu:
Corque ferum satia, dixit: per funera septem
Efferor: exulta; victrixque inimica triumpha.
Cur autem victrix? miseræ mihi plura supersunt
Quàm tibi felici. Post tot quoque funera vinco.
Dixerat: insonuit contento nervus ab arcu:
Qui, præter Nioben unam, conterruit omnes.
Illa malo est audax. Stabant cum vestibus atris
Ante toros fratrum demisso crine sorores.
E quibus una, trahens hærentia viscere tela,
Imposito fratri moribunda relanguit ore.
Altera, solari miseram conata parentem,
Conticuit subitò; duplicatàque vulnere cæco est.
[Oraque non pressit, nisi postquam spiritus exit.]
Hæc frustrà fugiens collabitur; illa sorori
Immoritur; latet hæc; illam trepidare videres.

NOTÆ.

273. *Hæc*] Mœrens; non jam, prole extinctâ, superbiens.

275. *Resupina*] Id est, quæ elato & superbo vultu per urbem incesserat. V. 168.

283. *Efferor*] *Vivu ad sepulchrum feror, filiorum morte.* Videtur enim Niobe una cum filiis septies quasi *efferri*. *Efferor* vox sepulturæ propria est.

284. *Plura*] Hæc Niobe furiosa idcirco jactat, quòd septem ei filiæ supererant.

289. *Demisso crine*] Dissolutis capillis, ut in luctu fieri solet.

Ib. *Toros*] Lectulos in quibus erant ad funus compositi.

Sexque

latis leto, diversaque vulnera passis,
restabat; quam toto corpore mater,
te tegens, Unam, minimamque relinque,
is minimam posco, clamavit, & unam.
: rogat, pro quâ rogat, occidit. Orba resedit
es inter natos, natasque, virumque:
que malis. Nullos movet aura capillos:
color est sine sanguine; lumina mœstis
mota genis: nihil est in imagine vivi.
que interiùs cum duro lingua palato
t; & venæ desistunt posse moveri.
ti cervix, nec brachia reddere gestus,
ire potest. Intra quoque viscera saxum est.
ien, & validi circumdata turbine venti
am rapta est. Ibi fixa cacumine montis
, & lacrymas etiamnum marmora manant.
um verò cuncti manifestam numinis iram
, virque timent: cultuque impensiùs omnes
gemelliparæ venerantur numina Divæ.
t, à facto propiore priora renarrant.
s unus ait: Lyciæ quoque fertilis agris
npunè Deam veteres sprevêre coloni.
ura quidem est ignobilitate virorum;
nen. Vidi præsens stagnumque lacumque,
notum. Nam me jam grandior ævo,
nsque viæ genitor deducere lectos
inde boves; gentisque illius eunti
em dederat: cum quo dum pascua lustro,
ùs medio sacrorum nigra favillâ
is stabat, tremulis circumdata cannis.

Et sex interfectis & passis varias plagas, ultima superrerat: quam mater operiens toto corpore, et [illegible] amictu, vociferata [illegible] concede unam [illegible] natu [illegible] minimam; peto [illegible] al[illegible] minimam, & unam. Et dum precatur, obit ea pro quâ precatur. O[illegible] resedit inter filios mortuos, & filias & maritum: & indurata est ærumnis. Nullus ventus agitat comam. Color est exsanguis in facie; oculi hærent rigidi in genis tristibus; nihil est vivi in statuâ. Ipsa quoque lingua intus diriguit cum duro palato; & venæ non ampliùs possunt palpitare. Neque collum potest flecti, neque lacerti agitari, neque pes incedere. Est lapis [illegible] intra præcordia. [illegible] tamen, & correpta impetu potentis venti ablata est in patriam. Ibi li[illegible] imposita vertici mon[illegible], & saxum exstillat eti[illegible] lacrymas.

V. Tunc verò c[illegible] & viri & fœminæ [illegible] iram numinis: [illegible] magis colunt ing[illegible] testatem Deæ [illegible] ræ. Atque, ut [illegible] censent præterita [illegible] recentiora. E[illegible] inquit: Incolæ [illegible] non contempserunt inulti Divam. Factum est quidem minùs cognitum conte[illegible] men stupendum. Vidi ipse cùm ibi adessem & stagnum, & lacum nobilem mira[illegible] jam ætate provectior. & impar itineri faciundo imperaverat me deducere [illegible] ipse dederat mihi proficiscenti dum ex illâ natione: quocum dum circumeo [illegible] tare erectum erat in medio stagni, fuscum atro cinere, cinctum arundinibus tre[illegible]

NOTÆ.

[illegible]iguit] Petrefacta est, quia stupefacta. [illegible]atriam] Thebis, inquit Apollodo[illegible] I. relictis, vidua jam atque orba in [illegible] patrem Tantalum rediit, &c.

[illegible]crymas] Utrum hoc propter sudo[illegible]ris? an à rupis, & metalli vapore [illegible]que Sipylum, referente Plinio, lib. [illegible]uod antè Tantalis vocabatur, caput [illegible]e, ubi nunc est stagnum sale abundans. An denique quòd in libro [illegible] [illegible]chio statuam lapideam quæ lacry[illegible]tur, sibi Niobe erexerit?

315. *Gemellipar[illegible]æ*] Latonæ, q[illegible] & Dianam uno partu edidit.

317. *Lyciæ*] Regio est minori [illegible] Mediterraneum porrecta, infra I[illegible] Lyciam.

323. *Gentisque*] Mihi itineris [illegible] [illegible]rum sepul[illegible] [illegible]vi videba[illegible] [illegible] Apollinem [illegible] Asiæ ad mare [illegible]yliam. [illegible]erm addidit

Resti-

Detectique patent nervi; trepidæque sine ullâ
Pelle micant venæ. Salientia viscera possis,
Et pellucentes numerare in pectore fibras.
Illum ruricolæ, silvarum numina, Fauni,
Et Satyri fratres, & tunc quoque clarus Olympus,
Et Nymphæ flêrunt: & quisquis montibus illis
Lanigerosque greges, armentaque bucera pavit.
Fertilis immaduit, madefactaque terra caducas
Concepit lacrymas, ac venis perbibit imis.
Quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
Inde patens rapidum ripis declivibus æquor,
Marsya nomen habet, Phrygiæ liquidissimus amnis.

VII. Talibus extemplò redit ad præsentia dicti
Vulgus; & extinctum cum stirpe Amphiona lugent.
Mater in invidiâ est. Tamen hanc quoq; dicitur unus
Flêsse Pelops: humeroque suas ad pectora postquam
Deduxit vestes, ebur ostendisse sinistro.
Concolor hic humerus, nascendi tempore, dextro,
Corporeusque fuit. Manibus mox cæsa paternis
Membra ferunt junxisse Deos; Aliisque repertis,
Qui locus est juguli medius, summique lacerti,
Defuit. Impositum est non comparentis in usum
Partis ebur: factoque Pelops fuit integer illo.

VIII. Finitimi proceres coëunt: urbesque propinquæ
Oravêre suos ire ad solatia reges,
Argosque, & Sparte, Pelopeïadesque Mycenæ,
Et nondum torvæ Calydon invisa Dianæ,

& nervi nudati apparent: & venæ tremantes sine ullâ cute palpitant. Liceat numerare præcordia micantia, & fibras perspicuè conspectas in pectore. Fauni agrestes, Dii nemorum, & fratres Satyri, & Olympus tunc etiam illustris, & nymphæ luxerunt eum: & quisquis pavit greges ovium *lanas ferentium, & armenta boum cornuta in illis montibus. Terra ferax irrigata est, & irrigata excepit lacrymas cadentes, ac absorbuit profundis meatibus: Quas ubi fecit aquam, ejicit in aërem inanem. Inde descendens in mare æstuosum per pronas ripas, nomen consecutus est Marsyæ, fluvius limpidissimus Phrygiæ.*

VII. *Talibus narratis, statim plebs revertitur ad præsentia* infortunia, *& deflent Amphionem mortuum unà cum prole. Invidiam* omnem *in matrem* conjiciunt. *Cæterùm unus Pelops fertur etiam luxisse hanc: atque exhibuisse ebur in humero lævo, postquam deripuit amictus suos ad pectus. Hic humerus fuit ex carne & ejusdem coloris ac dexter quando natus est. Dein dicunt Deos conseruisse artus dissectos manibus parentis; cæterisque inventis pars quæ est inter collum & extremum lacertum desiderata est. Ebur affixum est in locum ejus partis quæ non inveniebatur: & eo* Deorum *beneficio Pelops fuit restitutus.*

VIII. *Optimates proximi conveniunt: & oppida vicina Argos, & Sparta, & Mycenæ, Pe- lopiïadis, & Calydon nondum odio habita Dianæ iratæ,*

NOTÆ.

393. *Olympus*] Satyrus etiam, qui Marsyæ fuit discipulus, aliis frater.

397. *Venis*] Venas terræ puta esse meatus aquarum & spirituum.

404. *Pelops*] Tantali filius, Niobes frater.

405. *Deduxit*] Lugentium more vestes divellit.

Ib. *Ebur ostendisse*] Pelopem discerptum Tantalus Diis epulantibus obtulerat, quod illi nefas cùm advertissent, Pelopis membra iterum composuerunt, nisi quòd humeri sinistri loco, quem Ceres comederat, eburneum off- suerunt.

409. *Qui locus*] Humerus qui medius inter jugulum & brachii summitatem.

414. *Argos*] Urbs est clarissima Pelopo- nesi, sicut & Sparta, itemque Mycenæ, q Pelops vel certè ejus posteri auxisse feruntu

415. *Calydon*] Urbs Ætoliæ, à Calyd Endymionis filio cognominata, ad Pelop

Orci

…ſque ferox, & nobilis ære Corinthos,
…e ferax, Patræque, humileſque Cleonæ,
…Pylos, neque adhuc Pittheïa Trœzen;
…bes aliæ bimari clauduntur ab Iſthmo,
…e ſitæ bimari ſpectantur ab Iſthmo.
…is poſſit? ſolæ ceſſatis Athenæ.
…cio bellum; ſubvectaque ponto
…opſopios terrebant agmina muros.
Tereus hæc auxiliaribus armis
…clarum vincendo nomen habebat.
Pandion opibuſque, viriſque potentem,
…magno ducentem forte Gradivo,
…Prognes junxit. Non pronuba Juno,
…næus adeſt, non illi Gratia lecto.
…tenuere faces de funere raptas;
…ſtravere torum; tectoque profanus
…ubo, thalamique in culmine ſedit.

& Orchomenus ſævus, & Corinthus celebris ære, & Meſſene fertilis, & Patræ, & exiguæ Cleonæ, & Pylus Nelea, & Trœzen nondum Pittheïa dicta; *& urbes aliæ quæ clauduntur ab Iſthmo bimari, quæque extra Iſthmum ſitæ ab illo conſpiciuntur, rogaverunt ſuos reges ut accederent conſolandi* gratiâ. *Quis poſſit fidem adhibere? Solæ Athenæ deſtitis* humanitatis officio: Cui *bellum impedimento fuit, & exercitus barbarus adductus per mare imminebat muris Mopſopiis: Tereus Thracius hunc* exercitum *fugaverat armis auxiliaribus; & habebat nomen magnum ex victoriâ.* … *divitiis & viris, & trahentem genus clarum à magno Marte, Pandion ſibi divinxit* … *Juno pronuba non fuit illo toro, neque Hymenæus, neque Gratia. Furiæ præ…* …novæ nuptæ, *quas de funebribus* rogis *rapuerunt: Furiæ adornaverunt lectum;* …*s inſedit tecto, & ſtetit in faſtigio thalami.*

NOTÆ.

…nem, cujus agris irata Diana, … rege primitias diis omnibus re… præterita eſſet, aprum ferociſſi… quem Meleager interemit.

…*enos*] Arcadiæ urbs; alia eſt &

…Es Corinthium magno in pretio … expetitum. Captâ à L. Mum… Corintho, incendio permiſtis …s atque ſimulacris, æris, auri …æ in commune fluxere.

…*s*] Non à ſitu, ſed incolarum

…] Meſſene eſt in Peloponneſo, …llis plurimis adverſus Lacedæ…nt.

…Sunt in Achaiâ, ad Septen-

…Oppidulum Argolidis.

…A Neleo Neſtoris patre regnata

…*buc*] Nondum Pittheus, Theſeus, ibi regnavit. Trœzen urbs

…] Iſthmus dicitur terra inter duo …, atque adeò *bimaris*; quo modo …is Ægeo & Ionio alluitur. Intra Iſthmum ſunt Peloponneſi urbes, extra vero Achaiæ.

Ib. *Clauduntur*] Iſthmo clauſas intellige urbes quas habet Peloponneſus.

421. *Credere*] *Quis crederet urbem humanitatis, ſtudiis adeò, claram officio defuturam? Sed excuſanda erat, quippe obſidione preſſa à Barbaris, fortè Amazonum, copiis.*

423. *Mopſopius*] Athenienſes, à Mopſopo rege ſic dictos, in quos Amazones illo tempore, auxilio aſſumtis Scythis, incurſârunt, quâ de re Juſtinus.

424. *Tereus*] Thraciæ rex fuit, Martius filius.

426. *Pandion*] Rex Athenarum.

427. *Gradivo*] Mars eſt à *gradiendo*, vel ab haſtæ vibratione, Græcè ſic dictus, viz. à κραδάω vel κραδαίνω.

428. *Prognes*] Quæ Pandionis fuit filia.

Ib. *Juno*] Quæ Juga & pronuba dicta, ſine cujus numine nullum poſſet feliciter coaleſcere conjugium.

429. *Hymenæus*] Quem jam ſæpe ad nuptias invocatum deum diximus.

Ib. *Gratia*] Tres fuerunt, perpetuæ Veneris comites, Aglaïa, Thalia, Euphroſyne.

430. *Eumenides*] Hæc omnia inauſpicatas nuptias prædicunt. Vide ſimilia de Didonis & Æneæ conjugio, Virg. Lib. Æn. 4.

Hâc ave conjuncti Progne, Tereusque: parentes
Hâc ave sunt facti. Gratata est scilicet illis
Thracia: Dîsque ipsi grates egêre: diemque,
Quàque data est claro Pandione nata tyranno,
Quàque erat ortus Itys, festam jussêre vocari.
Usque adeò latet utilitas! Jam tempora Titan
Quinque per autumnos repetiti duxerat anni:
Cùm blandita viro Progne, Si gratia, dixit,
Ulla mea est, vel me visendæ mitte sorori,
Vel soror huc veniat. Redituram tempore parvo
Promittes socero. Magni mihi numinis instar
Germanam vidisse dabis. Jubet ille carinas
In freta deduci; veloque & remige portus
Cecropios intrat; Piræaque littora tangit.
Ut primùm soceri data copia, dextraque dextræ
Jungitur; infausto committitur omine sermo.
Cœperat, adventûs causam, mandata referre
Conjugis; & celeres missæ spondere recursus.
Ecce venit magno dives Philomela paratu:
Divitior formâ: quales audire solemus
Naïdas & Dryadas mediis incedere silvis;
Si modò des illis cultus, similesque paratus.
Non secùs exarsit conspectâ virgine Tereus,
Quàm si quis canis ignem supponat aristis:
Aut frondem, positasque cremet fœnilibus herbas.
Digna quidem facies, sed & huc innata libido
Extimulat: pronumque genus regionibus illis
In Venerem est. Flagrat vitio gentisque, suoque.
Impetus est illi, comitum corrumpere curam,
Nutricisque fidem; nec non ingentibus ipsam
Sollicitare datis; totumque impendere regnum;
Aut rapere, & sævo raptam defendere bello.
Et nihil est, quod non effrœno captus amore
Ausit; nec capiunt inclusas pectora flammas.
Jamque moras malè fert; cupidoque revertitur ore

Progne & Tereus commissi sunt hoc augurio; facti sunt parentes hoc augurio. Scilicet Thracia gratulata est illis; & ipsi gratias egerunt diis; & voluerunt appellari diem feriatum, quo filia Pandionis nupta est regi illustri, & quo Itys natus est. Usque adeò ignoratur quod bonum est! Jam Titan vexerat tempora per quinque Autumnos anni renovati; cùm Progne demulcens maritum, Si quid apud te possum, inquit, vel mitte me sorori visendæ, vel soror huc accedat. Polliceaeris socero eam brevi *reversuram. Concedes mihi instar numinis si vidisse* me fe*ceris sororem. Ille imperat naves provehi in mare, atque ingreditur portus Athenienses velis & remigibus, atque appellit ad littora Attica. Ut primùm licuit videre socerum, & dextram dextræ conjungere, oratio inchoatur infelici præsagio. Cœperat narrare causam itineris & jussa uxoris, & promittere veloces reditus* Philomelæ, siquidem *missa* fuerit. *Ecce Philomela adest splendida superbo ornatu, splendidior pulchritudine; & quales solemus audire Naiadas & Dryadas ambulare in mediis silvis; si modò addas illis ornatus & similes apparatus. Tereus non aliter incensus est visâ puellâ, quàm si quis subjiciat ignem flavis aristis, aut incendat ramusculos & herbas impositas fœnilibus. Vultus quidem insignis, sed ingenita libido etiam hunc excitat; & in illis terris homines sunt* maximè *propensi in Venerem. Uritur vitio gentis, & suo. Impetu stimulatur corrumpere custodiam comitum, & fidem nutricis, aut etiam delinire illam magnis muneribus atque insumere totum regnum; vel auferre, & tueri ablatam crudeli bello. Neque quicquam est quod non audeat irretitus immoderato amore: neque pectus est capax reconditi ignis. Jamque iniquè fert moras, & ore cupido redit*

NOTÆ.

437. *Itys*] Terei & Progne filius.

446. *Cecropios*] Athenienses, à Cecrope rege Athenarum.

Ib. *Piræaque*] Fuit Piræum navale & portus Atheniensis, à Themistocle instructus.

453. *Dryadas*] Nymphæ inter silvestres formosissimæ, quæ tamen Philomelæ speciem non æquarent, nisi pari etiam ornatu indutæ.

ata Prognes; & agit sua vota sub illis.
n faciebat amor. Quotiesque rogabat
usto, Prognen ita velle ferebat.
: lachrymas, tanquam mandâsset & illas.
ri, quantum mortalia pectora cæcæ
bent! ipso sceleris molimine Tereus
esse pius: laudemque à crimine sumit.
l idem Philomela cupit? patriosque lacertis
nens humeros, ut eat visura sororem,
am, contraque suam, petit usque salutem.
im Tereus; præcontrectatque videndo:
:, & collo circumdata brachia cernens,
o stimulis, facibusque, ciboque furoris
Et quoties amplectitur illa parentem,
is vellet; neque enim minùs impius esset.
ambarum genitor prece. Gaudet, agitque
grates; & successisse duabus
nfelix, quod erit lugubre duabus.
· exiguus Phæbo restabat; equique
pedibus spatium declivis Olympi:
pulæ mensis, & Bacchus in auro
Hinc placido tradunt sua corpora somno.
drysius, quamvis secessit, in illâ
k repetens faciem, motusque, manusque,
ilt fingit, quæ nondum vidit: & ignes
nutrit, curâ removente soporem.
: &, generi dextram complexus euntis
comitem lachrymis commendat obortis:
, care gener, quoniam pia causa coëgit,
re ambæ, voluisti tu quoque, Tereu,]
perque fidem, cognataque pectora supplex,
os oro, patrio tuearis amore:
ollicitæ lenimen dulce senectæ

Prognes ad commemoranda jussa; & promovet sua vota sub simulatione desiderii quo flagrabat Progne. Amor reddebat disertum: & quoties orabat plùs quàm justum esset, dicebat Prognem sic optare. Adjecit etiam lacrymas, quasi etiam imperâsset illas. Proh dii, quantum corda hominum habent obscuræ ignorantiæ! Tereus creditur esse pius ipso conatu facinoris & habet laudem à crimine. Quid quòd Philomela idem optat? & blandè amplectens ulnis humeros patris, poscit usque & per suam, & contra suam salutem, ut discedat visura suam sororem. Tereus eam intuetur, & antè eam contrectat videndo: & cernens ora, & lacertos circumductos collo, sumit omnia pro aculeis, & tædis, & escâ furoris. Et quoties illa complectitur patrem, optaret esse pater; neque enim esset minùs impius. Pater superatur prece utriusque. Ille lætatur & gratias agit patri, & misera arbitratur bene id cessisse duabus, quod erit luctuosum duabus. Jam parvus labor supererat Soli, & ejus equi feriebant pedibus spatium cœli deorsum vergentis (i. e. occidui) Dapes regiæ, & vinum in vasis deauratis apponitur mensis: inde sua ttunt somno suavi. At rex Odrysius, quanquam seorsim se receperat, ardet tamen in f revolvens mente vultum, & motus, & manus, putat qualia vult ista quæ nondum e alit suas flammas, amore impediente somnum. Dies advenerat, & Pandion amm generi abituri, commendat illi comitem lacrymis prorumpentibus. Ego, (siquidem avit, & tu quoque cupivisti, Tereu) committo tibi hanc, dilecte gener, quoniam pia & precor supplex per fidem, & corda cognata, & per Deos, ut protegas eam amore bi amabile solatium senectutis anxiæ de reditu filiæ

NOTÆ.

aque suam] Quia à Tereo non solùm, sed etiam linguâ fuit privata.

ontrectat] Tanto libidinis ardore intuetur, ut oculis antequam contrectare videatur.

486. *Equi*] Soli trahentes currum.

Ib. *Exiguus*] Penè erat diei finis.

490. *Odrysius*] Tereum dicit, ab Odrysis Thraciæ populis, sic dictum.

Quamprimum (omnis erit nobis mora longa) r
mittas. [rer
Tu quoque quamprimum (fatis eft procul effe for
Si pietas ulla eft, ad me, Philomela, redito.
Mandabat; pariterque fuæ dabat ofcula natæ:
Et lacrymæ mites inter mandata cadebant.
Utque fide pignus dextras utriufque popofcit;
Inter feque datas junxit; natamque nepotemque
Abfentes memori pro fe jubet ore falutent:
Supremumque vale, pleno fingultibus ore,
Vix dixit: timuitque fuæ præfagia mentis.
At fimul impofita eft pictæ Philomela carinæ;
Admotumque fretum remis, tellufque repulfa eft
Vicimus, exclamat: mecum mea vota feruntur.
Exfultatque, & vix animo fua gaudia differt
Barbarus: & nufquam lumen detorquet ab illâ.
Non aliter, quàm cùm pedibus prædator obuncis
Depofuit nido leporem Jovis ales in alto:
Nulla fuga eft capto: fpectat fua præmia raptor.
Jamque iter effectum; jamque in fua littora feffi
Puppibus exierant: cùm rex Pandione natam
In ftabula alta trahit, filvis obfcura vetuftis:
Atque ibi pallentem, trepidamq; & cuncta timentei
Et jam cum lacrymis, ubi fit germana, rogantem
Includit: faffufque nefas, & virginem, & unam
Vi fuperat; fruftrà clamato fæpe parente,
Sæpe forore fuà, magnis fuper omnia Divis.
Illa tremit, velut agna pavens, quæ faucia cani
Ore excuffa lupi, nondum fibi tuta videtur:
Utque columba, fuo madefactis fanguine plumis
Horret adhuc, avidofque timet, quibus hæfer
ungues.
Mox ubi mens rediit; paffos laniata capillos,
Lugenti fimilis, cæfis plangore lacertis,
Intendens palmas, Prô diris, Barbare, factis,
Prô crudelis, ait! nec te mandata parentis
Cum lacrymis movêre piis, nec cura fororis,
Nec mea virginitas, nec conjugialia jura?
Omnia turbafti. Pellex ego facta forori:
Tu geminis conjux. Non hæc mihi debita pœ

ocyùs remittat (omne fpatium erit nobis longum). Tu quoque, Philomela, fi pietas eft aliqua, reverte ad me ocyùs: (fatis eft, quòd foror tua Progne *longè à me abfit.)* Hujufmodi *mandata dedit: atque fimul bafia præbebat fuæ filiæ: & molles lacrymæ fluebant inter jubendum. Et poftquam petivit dextras utriufque in teftimonium fidei, & conjunxit junctas inter fe, mandat ut falutem impertiantur ore memori, & filiæ fuæ* Progne, *& nepoti* Ity, qui *abfuerant: Et vix potuit dicere extremùm vale,* ita *vox impediebatur fufpiriis: & reformidavit divinationes fuæ mentis. At cùm primùm Philomela eft impofita pictæ navi, & mare percuffum remis, & terra relicta, Vicimus vociferatur: mea defideria avebuntur mecum. Atque barbarus triumphat, & ægrè differt animo fua gaudia, & nufquam dimovit oculos ab illâ. Non fecus ac cùm avis Jovis capax* aquila *unguibus aduncis depofuit leporem in excelfo nido;* lepus *correptus non poteft effugere;* illa autem *avida intuetur fuam prædam. Jamque itinere confecto defcenderant in fua littora de navibus jactatis, cùm rex ducit filiam Pandionis in excelfa ftabula, tecta antiquis arboribus; atque ibi includit pallidam, tremen-tem, & omnia tuentem, & jam lacrymantem, & petentem ubi fit fua foror; & poftquam profeffus effet amorem infandum, vi vincit puellam, & unam, patre fæpè nequicquam citato, fæpè forore fuâ, maximè verò dîs magnis. Illa trepidat tanquam agna timida, quæ vulnerata erepta faucibus lupi, nondum fibi videatur fecura; & tanquam columba, plumis fuis infectis fuo fanguine, adhuc atque horret ungues afperos quibus inhæfa erat. Mox ubi animus rediit, difcerptam habens, fimilis lugenti, brachiis contufis plangendo, porrigens manus. Proh, inquit, Barbare fando facinore, proh inhumane! neque juffa patris cum lacbrymis piis te tetigerunt, neque virginitas, neque fœdera connubialia? Omnia confudifti. Ego fum facta adultera fororis, tu utrique. Non fum digna hoc fupplicio.*

ıam hanc (ne quod facinus tibi, perfide, et)
que utinam fecisses ante nefandos
s! vacuas habuissem criminis umbras.
ıæc Superi cernunt; si numina Divûm
ıd; si non periêrunt omnia mecum;
ıque mihi pœnas dabis. Ipsa pudore
ıa facta loquar. Si copia detur,
s veniam: si silvis clausa tenebor,
lvas, & conscia saxa movebo.
: æther, & si Deus ullus in illo est.
a feri postquam commota tyranni;
ır hâc metus est: causâ stimulatus utrâ-
e;
ccinctus, vaginâ deripit ensem:
ıue comâ, flexis post terga lacertis,
i cogit. Jugulum Philomela parabat;
uæ mortis viso conceperat ense.
ınti, & nomen patris usque vocanti,
ıe loqui comprênsam forcipe linguam
ıse fero. Radix micat ultima linguæ.
terræque tremens immurmurat atræ.
re solet mutilatæ cauda colubræ,
x moriens Dominæ vestigia quærit.
ue post facinus (vix ausim credere) fertur
acerum repetîsse libidine corpus.
l Prognen post talia facta reverti:
ıuæ viso germanam quærit: at ille
us fictos, commentaque funera narrat.
æ fecêre fidem. Velamina Progne
ı humeris auro fulgentia lato:
ıe atras vestes: & inane sepulcrum
: falsisque piacula manibus infert:
on sic lugendæ fata sororis.

Quamobrem non eripis hanc animam, ne quod nefas tibi maneat perpetrandum, perfide; atque utinam eripuisses ante scelestos concubitus; crimine caruissem moriens. Si tamen Dii hæc vident, si potestas eorum est aliquid, si omnia non interierunt mecum, aliquando exsolves mihi pœnas. Ego ipsa propalabo tua facinora pudore deposito. Si quidem mihi liceat accedam ad homines; si tenebor clausa in nemoribus, implebo nemora, & movebo lapides conscios. Cœlum & si quis Deus est in illo istud audiat. Postquam ira crudelis tyranni est excita ejusmodi vocibus, neque timor est irâ levior, impulsus utrâque causâ irâ & timore, *educit vaginâ gladium quo fuit instructus, & cogit correptam capillis ferre vincula, brachiis retortis in tergum. Philomela parabat jugulum, & conceperat spem suæ necis gladio conspecto. Ille abscidit duro gladio linguam correptam forcipe, dum* illa interim *indignatur, & usque citat nomen parentis, & conatur loqui. Ultima radix linguæ movetur. Ipsa* lingua *jacet, & palpitans murmurat super terram,* sanguine ipsius *nigrantem. Atque ut cauda serpentis intercisi consuevit micare, vibrat; & moriens* videtur *quærere vestigia*

Dicitur etiam iterum tentâsse suâ libidine corpus linguâ *mutilatum post hoc scelus: credibilem?) Audet redire ad Prognen post talia facinora: quæ marito conspecto rogat llè emittit gemitus simulatos, & refert mortem fictam* Philomelæ. *Et lacrymæ* Terei ut sororis mortem veram esse crederet. *Progne lacerat ab humeris vestes micantes tegitur pullo amictu: & struit vacuum sepulcrum: & infert piacula fictis umbris: ı sororis non ita deflendæ,*

NOTÆ.

næ] *Philomelæ*, ad quam modò n pertinebat.

] Cadavere vacuum, quod Græci tini *Tumulum Honorarium* vocant, ım manes qui peregrè interîerant placandos, transitumque Stygium impetrandum, solebant extruere.

569. *Falsis*] Quia nondum mortua erat Philomela.

570. *Non sic*] Quia potiùs erat ulciscenda.

Signa Deus bis sex acto lustraverat anno.
Quid faciat Philomela? fugam custodia claudit:
Structa rigent solido stabulorum mœnia saxo:
Os mutum facti caret indice. Grande dolori
Ingenium est: miserisque venit solertia rebus.
Stamina barbaricâ suspendit callida telâ:
Purpureasque notas filis intexuit albis,
Indicium sceleris: perfectaque tradidit uni:
Utque ferat dominæ, gestu rogat. Illa rogata
Pertulit ad Prognen: nec scit quid tradat in illis.
Evolvit vestes sævi matrona tyranni:
Germanæque suæ carmen miserabile legit;
Et (mirum potuisse!) silet. Dolor ora repressit:
Verbaque quærenti satìs indignantia linguæ
Defuerant: nec flere vacat. Sed fasque nefasque
Confusura ruit: pœnæque in imagine tota est.
Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus. Nox conscia sacris.
Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti:
Nocte suâ est egressa domo regina: Deique
Ritibus instruitur, furialiaque accipit arma.
Vita caput tegitur: lateri cervina sinistro
Vellera dependent: humero levis incubat hasta.
Concita per silvas, turbâ comitante suarum,
Terribilis Progne, furiisque agitata doloris,
Bacche, tuas simulat. Venit ad stabula avia tandem:
Exululatque, Evoëque sonat, portasque refringit:

Apollo *Deus* Lucis *percurrerat duodecim signa exacto anno. Quid facere posset Philomela? Custodes obstant effugio; muri stabulorum alte sunt edificati duris lapidibus: os mutum scelus indicare non potest. Magna sagacitas* oritur *ex anxietate: & calliditas adest rebus afflictis.* Illa *astuta telæ barbaricæ inseruit licia, & implicuit rubras literas filis candidis, indicium facinoris; & postquam absoluta essent, dedit uni* ex ancillis, *& precatur gestis ut portet ad dominam. Illa portavit ad Prognen* quæ *rogata* fuerat portare, *neque novit quid efferat in illis. Conjux crudelis tyranni explicat telam, & legit literas luctuosas suæ sororis, & (mirum potuisse* eam tacere) *tacet: dolor occlusit os; & voces satìs infensæ destituerunt linguam quærentem: neque spatium datur lugendi. Sed perturbatura* omne *fas & nefas prorumpit; & tota versatur in imaginatione supplicii* quo maritum afficiat. *Tempus erat quo mulieres Thraciæ consueverunt celebrare sacra Trieterica Bacchi. Nox conscia sacris. Rhodope fremit nocte tinnitibus æris acutè* sonantis: *regina est egressa domo suâ nocte: & ornatur more Bacchantium; & sumit arma furialia. Caput obducitur pampinis: pellis cervina pendet à lævo latere; hasta levis imponitur humero. Progne furens per silvas, agmine comitante suarum, terribilis, & impulsa furiis iræ, imitatur tuas furias, Bacche: Pervenit denique ad stabula devia: atque exululat, Evoëque perstrepit, & preterit portas:*

NOTÆ.

571. *Lustraverat*] *Irradiaverat, aut circumierat.*

576. *Barbaricâ*] Telam Phrygio more texuisse dicit, quâ fati sui iniquitatem perscripserit.

581. *Vestes*] A Philomelâ missas.

582. *Carmen*] Narrationem indicium.

583. *Mirum potuisse*] Siquidem fœmina, & vehementer dolens.

Ib. *Dolor*] Quia maximus, quique ad certam vindictam attentus.

487. *Trieterica*] Festa Græcè *à tribus annis* dicta, tertio quoque anno, in triennalis expeditionis memoriam, quam in Indiam Bacchus suscepit.

588. *Sithoniæ*] Thraciæ; nam Sithonia pars est Thraciæ.

Ib. *Nox conscia*] Quia sacra Bacchi nocte solebant celebrari.

589. *Rhodope*] Mons Thraciæ.

Ib. *Æris acuti*] Id est, tympanorum ex ære acutè sonantium, quibus insanientes etiam utebantur.

593. *Vellera*] Nebrides dicit, seu damarum aut cervorum pelles, quas in Bacchi sacris adhibebant.

Ib. *Hasta*] Thyrsum dicit, quod gestamen erat Bacchantium, hasta pampinis vel hederâ involuta.

597. *Evoëque*] Vide suprà, lib. IV. v. 522.

Germa-

namque rapit: raptæque insignia Bacchi
: & vultus hederarum frondibus abdit:
tamque trahens intra sua limina ducit.
sit tetigisse domum Philomela nefandam,
t infelix: totoque expalluit ore.
locum Progne, sacrorum pignora demit,
e develat miseræ pudibunda sororis:
xuque petit. Sed non attollere contrà
t hæc oculos; pellex sibi visa sororis:
oque in humum vultu, jurare volenti,
que Deos, per vim sibi dedecus illud
ı, pro voce manus fuit. Ardet & iram
ıpit ipsa suam Progne, fletumque sororis
iens, Non est lacrymis hîc, inquit, agendum,
ro: sed si quid habes, quod vincere ferrum
In omne nefas ego me, germana, paravi.
o, cum facibus regalia tecta cremâro,
m mediis immittam Terea flammis:
guam, aut oculos, aut quæ tibi membra pudo-
runt, ferro rapiam: aut per vulnera mille [rem
animam expellam. Magnum quodcunq;
paravi:
t, adhuc dubito. Peragit dum talia Progne,
rem veniebat Itys. Quid possit, ab illo
ita est: oculisque tuens immitibus, Ah quàm
lis patri! dixit. Nec plura locuta,
parat facinus; tacitâque exæstuat irâ.
en accessit natus, matrique salutem
& parvis adduxit colla lacertis,
ıe blanditiis puerilibus oscula junxit:
uidem est genitrix, infractaque constitit ira:
ıe oculi lacrymis maduêre coactis.
ul ex nimiâ matrem pietate labare

& aufert sororem, & aptat ablatæ habitus Bacchi, & tegit faciem foliis hederarum, & ducens stupefactam trahit ad domum suam. Cùm misera Philomela advertit se intrâsse domum scelestam horrore extimuit, *& expalluit toto vultu. Progne adepta locum* secretum, *deponit ornamenta sacrificiorum, & aperit vultus verecundos infelicis sororis; &* illam *amplectitur. Verùm hæc non audet contrà erigere oculos, cùm sibi visa esset adultera sororis: atque facie in terram demissâ, cùm vellet jurare & Deos in testimonium vocare, illud opprobrium sibi oblatum fuisse per vim, manu* illud significat quod *voce* indicare non poterat. *Progne ipsa æstuat, neque continet iram suam, & reprehendens lacrymas sororis: non, ait, hìc est faciendum fletibus sed ferro, sed si quid habes quod possit superare ferrum. O soror! ego me institui ad omne nefas* perpetrandum. *Aut postquam ego incendero domum regiam tædis, injiciam perfidum Tereum in medios ignes: aut exsecabo cultro linguam, aut oculos, aut membra quæ tibi rapuerunt pudicitiam; aut exturbabo* corpore *animam scelestam per mille plagas. Quodcunque institui magnum* tamen *adhuc quale sit* futurum. *Dum Progne talia exequitur, Itys properabat ad ma-*
a est ab illo malo *quo posset* Tereum afficere: *atque* illum *adspiciens torvis oculis, Ah, insimilis es genitori; nec plura locuta luctuosum factum meditatur, & exardet secretâ irâ. tamen filius adiit, atque matrem salutavit, & implicuit collo parva brachia, & dedit la adulationibus puerilibus, mater tacta est quidem, & ira imminuta est: atque oculi di facti sunt lacrymis* obortis. *Sed cùm primùm ex nimio amore* se *genitricem* ad mi-
ı flecti

NOTÆ.

ignora] Hederas, cervinas pelles, minatur.

tificem] Auctorem & nefandi in-
rem.

gnum] *Supplicium scilicet, vel malum.*

id sit] Nondum decrevi, quo malo
fectura sim.

git talia] Dum talia loquitur, &

620. *Ab illo*] Quia illo præsente, eundem in dapibus patri apponendum Progne excogitavit.

627. *Infractaque constitit ira*] Hoc est, ira quam conceperat in filium Progne, ipsius blanditiis *infracta*, i. e. penitùs, aut multùm fracta.

629. *Matrem*] *Matrem* hic pro *affectu materno* Prognes ponit poëta.

Sensit: ab hoc iterum est ad vultus versa sororis;
Inque vicem spectans ambos, Cur admovet, inquit,
Alter blanditias; raptâ silet altera linguâ;
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
Cui sis nupta vide, Pandione nata, marito.
Degeneras. Scelus est pietas in conjuge Tereo.
Nec mora: traxit Ityn: veluti Gangetica cervæ
Lactentem fœtum per silvas tigris opacas.
Utque domûs altæ partem tenuêre remotam;
Tendentemque manus, & jam sua fata videntem,
Et jam, mater, clamantem, & colla petentem
Ense ferit Progne, lateri quà pectus adhæret:
Nec vultum avertit. Satìs illi ad fata vel unum
Vulnus erat; jugulum ferro Philomela resolvit.
Vivaque adhuc, animæq; aliquid retinentia membra
Dilaniant. Pars inde cavis exsultat ahenis:
Pars verubus stridet: manant penetralia tabo.
His adhibet conjux ignarum Terea mensis:
Et patrii moris sacrum mentita, quod uni
Fas sit adire viro, comites, famulosque removit.
Ipse sedens solio Tereus sublimis avito
Vescitur: inque suam sua viscera congerit alvum.
Tantaque nox animi est, Ityn huc arcessite, dixit.
Dissimulare nequit crudelia gaudia Progne:
Jamque suæ cupiens existere nuncia cladis,
Intus habes, quod poscis, ait. Circumspicit ille,
Atque ubi sit, quærit. Quærenti, iterùmque vocanti,
Sicut erat sparsis furiali cæde capillis,
Prosiluit, Ityosque caput Philomela cruentum
Misit in ora patris: nec tempore maluit ullo
Posse loqui, & meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit,

advertit: rursus deflexit oculos à filio ad faciem sororis: [illegible] *Quam vocat hic matrem* [illegible] *Gangetica* [illegible] *Parthos* [illegible] *filii* [illegible] *Ipse Tereus* [illegible] *Philomela, sicut erat* [illegible] *Ityos* [illegible] *Tereus Rex Thraciæ* [illegible]

NOTÆ.

634. C[illegible]] Seipsam alloquitur. [illegible] vocari [illegible]

636. Gangetica] Indica, à Gange maximo Indiæ flumine.

645. [illegible]] Athen[illegible]is.

65[illegible]. M[illegible]] [illegible] que [illegible] gaudium seu vindictæ solatium expectatæ.

Vipe-

que ciet Stygiâ de valle sorores;
, si possit, reserato pectore diras
inde dapes, semesaque viscera gestit.
lò, seque vocat bustum miserabile nati:
quitur nudo genitas Pandione ferro.
Cecropidum pennis pendere putares;
nt pennis. Quarum petit altera silvas:
ecta subit. Neque adhuc de pectore cædis
notæ; signataque sanguine pluma est.
re suo, pœnæque cupidine velox,
in volucrem; cui stant in vertice cristæ:
t immodicum pro longâ cuspide rostrum.
Epops volucri: facies armata videtur.
r ante diem longæque extrema senectæ
a Tartareas Pandiona misit ad umbras.
ceptra loci, rerumque capit moderamen
Erechtheus;
dubium, validisne potentior armis.
ille quidem juvenes, totidemque creârat
æ fortis; sed erat par forma duarum.
s Æolides Cephalus te conjuge felix,
fuit: Boreæ Tereus, Thracesque nocebant:
que diu caruit Deus Orithyiâ,
gat, & precibus mavult quàm viribus uti.

atque vocat sorores viperéas de valle infernâ; & nititur, modò ut possit, evomere ex aperto pectore cibos, & viscera dimidiâ parte comesa. Nunc luget, & se appellat triste sepulcrum filii, nunc persequitur stricto ense filias Pandionis. Arbitrares earum corpora tolli pennis: & revera *sublata erant pennis: quarum una it in nemora: altera se recipit in domicilia. Neque adhuc signa necis abiêrunt à pectore, & pluma est maculata cruore. Ille celer suâ irâ, & desiderio vindictæ mutatur in avem; in cujus summo capite cristæ eminent. Rostrum nimiùm extenditur vice longi mucronis,* quo fugientes sequebatur. *Avis vocatur Upupa: vultus videtur armis instructus. Hæc ærumna deturbavit Pandionem ad Manes inferos ante tempus & ultimos dies productæ senectutis.*

VIII. *Erechtheus sumit* ...ci, *& regni gubernationem*; atque *incertum est* fueritne *major æquitate, an armis po*... *Ille quidem genuerat quatuor mares & totidem conditionis fœmineæ: sed pulcritudo* ...*it æqualis: è quibus Cephalus Æolides fuit beatus te uxore, Procri: Tereus &* ...*rant Boreæ*; & hic *Deus desideravit amatam Orithyïam, dum orat, & satiùs credit* *vim facere.*

NOTÆ.

pereas] Furias vocat Tereus, quas an...is, capillorum loco, horridas vidimus.
Viscera] Ityn dicit: Sunt namque ...tum *viscera*.
ecropidum] *Atheniensium*, Prognes & ...e.
nnis] Ita velociter à Tereo fugerunt ...crederes.
Altera silvas] Philomela in lusciniam
Altera tecta] Progne in hirundinem ...ata.
Volucrem] Upupam, quæ à Græcis ...itur; quam quidem Terei Tempore Daulide, & quidem in Terei tumulo ...ptitârunt.
Armata] Ita pennæ circa oculos sunt ut eos *galea* ferè habere videatur.

677. *Erechtheus*] Qui rex fuit Athenis ante Pandionem posteriorem, Prognes & Philomelæ patrem: ut regum Atheniensium seriem turbâsse poëta videatur, quam Pausanias & Eusebius tradiderunt. Ita enim illa se habet. *Actæus*, ut nonnullis placet, primus Atticam tenuit, deinde *Cecrops*, *Cranaus*, *Amphictyon*, *Ericthonius*, *Pandion*, *Erechtheus*, *Cecrops* II. *Pandion* II. *Ægeus* Thesei pater.
680. *Duarum*] Procris & Orithyïæ.
681. *Æolides*] Cephalus erat filius Deionei cui pater fuit Æolus, juxta Pausaniam; Deionei gener juxta Strabonem, lib. XX.
682. *Boreæ*] Hoc est facinus recens Terei, & Thracum nota sævitia nocebant Boreæ (qui Thrax, & Strymonis fl. filius,) Orithyïæ nuptias ambienti.

AA

Aſt ubi blanditiis agitur nihil, horridus irâ,
Quæ ſolita eſt illi nimiúmque domeſtica vento;
Et meritò, dixit: quid enim mea tela reliqui,
Sævitiam, & vires, iramque, animoſque minaces,
Admovique preces; quarum me dedecet uſus?
Apta mihi vis eſt: Vi triſtia nubila pello:
Vi freta concutio, nodoſaque robora verto,
Induroque nives, & terras grandine pulſo.
Idem ego cùm fratres cœlo ſum nactus aperto,
(Nam mihi campus is eſt) tanto molimine luctor,
Ut medius noſtris concurſibus intonet æther;
Exiliantque cavis eliſi nubibus ignes.
Idem ego, cùm ſubiî convexa foramina terræ,
Suppoſuſque ferox imis mea terga cavernis;
Sollicito manes, totumque tremoribus orbem.
Hàc ope debueram thalamos petiiſſe: ſocerque
Non orandus erat, ſed vi faciendus Erechtheus.
Hæc Boreas, aut his non inferiora locutus,
Excuſſit pennas: quarum jactatibus omnis
Afflata eſt tellus; latumque perhorruit æquor.
Pulvereamque trahens per ſumma cacumina pallam,
Verrit humum, pavidamque metu caligine tectus
Orithyïan amans fulvis amplectitur alis.
Dum volat, arſerunt agitati fortiùs ignes.
Nec priùs aërii curſûs ſuppreſſit habenas,
Quam Ciconum tenuit populos, & mœnia, raptor.
Illîc & gelidi conjux Actæa tyranni,

At poſtquam nihil profecerat lenibus verbis, terribilis indignatione, quæ familiaris eſt & nimium frequens illi vento; & jure, inquit, quamobrem enim emiſi mea arma, feritatem, & potentiam, & iram, & ſpiritus minaces atque adhibui blandas voces, quibus mihi turpe eſt uti? Violentia me decet; fugo per vim opacas nubes; commoveo mare pervim, & dejicio nodoſas quercus, & facio duras nives, & verbero tellurem grandine. Ego idem, cùm incurri in fratres in aëre patente, nam is mihi eſt campus, tantis viribus certo, ut aër medius perſonet noſtris certaminibus, & flammæ erumpant eliſæ ex amplis nubibus. Ego idem cùm intravi cavas ſpeluncas terræ & turbidus ſubmiſi meum dorſum infimis antris, perterrefacio Umbras & totum mundum. Oportuit me ambire nuptias his auxiliis; & Erechtheus erat parandus ſocer per vim, non rogandus. Poſtquam Boreas hæc dixiſſet; aut non minora iſtis, agitavit pennas, quarum motibus tota terra eſt agitata, & vaſtum mare fremuit: atque ducens pallam pulverulentam per ſuprema faſtigia, radit terram, & obductus tenebris amans comprehendit nigris alis Orithyiam timore exſanguem. Dum volat, amor concuſſus validiùs æſtuavit; neque antè præ dolore traxit aut cohibuit curſum aërium, quàm pervenerat ad populos & muros Ciconum. Ibi & Athenienſis uxor Boreæ frigidi tyranni

NOTÆ.

687. *Et meritò*] *Dilecta*, ſupple, *careo Orithyia*. Sed terribilis & indignantis venti impetum oportuit præcipiti illâ oratione exprimere.

694. *Campus*] *In aëre libero campus meus eſt, in quo pro arbitrio volito ac diſcurro.*

695. *Intonet*] Ex phyſicorum mente, qui ex colliſione nubium tonitru aiunt commoveri, fulmina emitti.

696. *Eliſi*] Excuſſi è nubibus, earum exploſione.

697. *Idem ego*] Hoc etiam ex eorum ſententiâ: volunt enim terræ motus fieri per ventos in cavernis terræ clauſos, unde ſine magno impetu exire non poſſint.

697. *Convexa*] Pro *concava*, ut paſſim apud poëtas: *convexus* enim propriè de exteriore globi rotunditate dicitur: *concavus* de interiore.

703. *Pennas*] Quas ventis affigere ob celerem motum placet poëtis.

705. *Pulveream*] Eleganter, & ex naturâ ſicci venti: unde Boreas vocatur *Scopæ viarum*, & verſu ſequenti *verrit humum*.

710. *Ciconum*] Qui populi ſunt Thraciæ, juxta Hebrum.

711. *Actæa*] Athenienſis Orithyïa.

Et

Et genitrix facta eſt: partus enixa gemellos;
Cætera qui matris, pennas genitoris haberent.
Non tamen has unà memorant cum corpore natas:
Barbaque dum rutilis aberat ſubnixa capillis,
Implumes Calaïſque puer, Zetheſque fuerunt.
Mox pariter ritu pennæ cœpêre volucrum
Cingere utrumque latus; pariter flaveſcere malæ.
Ergo, ubi conceſſit tempus puerile juventæ,
Vellera cum Minyis nitido radiantia villo
Per mare non motum primâ petiêre carinâ.

& mater facta eſt; cum emiſiſſet gemellos, qui habebant pennas patris, reliqua matris. Dicunt tamen has pennas non fuiſſe ortas ſimul cum corpore: & Calais & Zethes fuerunt implumes, dum barba prolixa rubicundæ comæ deerat. Mox pennæ cæperunt ſimul tegere utrumque latus in modum avium, & malæ ſimul flaveſcere. Ergo ubi ætas pueriiis locum dedit juventuti, iverunt primâ navi cum Minyis ad vellera petenda fulgentia ſplendente lanâ, per mare non priùs *agitatum.*

NOTÆ.

712. *Gemellos*] Calain & Zethen.

720. *Vellera*] De aureo illo arietis vellere loquitur, qui Phryxum in Colchos portavit; quod ille, immolato ariete, in luco Martis ſuſpendit; Argonautæ, Jaſone duce, ſurripuerunt. De quibus deinceps.

Ib. *Minyis*] Argonautas dicit, qui à Minyis, omnium præſtantiſſimis, id nomen habuerunt. Fuerunt autem Minyæ Theſſaliæ populi, quibus Minyas, Orchomeni fluvii filius, nomen impoſuit.

721. *Per mare*] Pelias, quò ſibi retineret Theſſaliæ regnum, quod tutelæ ſuæ commiſſum fuerat Æſone patre Jaſonis ſub hâc fide, ut reſtitueretur Jaſoni adulto; ſimul oraculo montis, ut ſibi caveret ab Æolidis, cùm ex his multos de medio ſuſtuliſſet, neque idem in Jaſone liceret, ſub prætextu ſpecioſo immortalis gloriæ ex repetito vellere aureo, quod Phryxus in Colchidem portaverat, in certum mortis diſcrimen illum mandavit qui tamen victor rediit. Iſ. Tzetzes ad Lycophronem ibi: τῆς ξεινοδαίκτης ἐν τοῖ Οἰνώνης φύγας

Ib. *Non motum*] Quia primam longam navem fuiſſe volunt Argo, quam Argos quidam à nonnullis dicitur texuiſſe, qui illi nomen impoſuit. Quanquam alii aliter; non primam, ne quidem apud Græcos voluerunt multi: plures denique ad expeditionem Colchicam profectas non pauci arbitrantur.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Postquam Jason domum cum Medeâ rediit, Æsoni socero suo illa juventutem reddidit. Eandemque & Peliæ pollicita, præmisso arietis in agnum transmutati specimine, dolo eum occidit. Inde per varia loca multis insignia transformationibus delata, post occisos liberos, Ægeo nupsit. Contra hunc postea bellum movit Minos, collectis undique copiis; ut & à Paro. Æacus verò ab Ægeo stetit, & ad eum Myrmidones suos, è formicis ortos, auxilio misit, duce Cephalo; qui aliquando uxorem suam, mutatâ sibi formâ, in adulterium pellexerat, canemque suum simul cum vulpe in saxa converti viderat.

JAmque fretum Minyæ Pagasæâ puppe secabant,
Perpetuâque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat; juvenesque Aquilone creati
Virgineas volucres miseri senis ore fugârant;

INTERPRETATIO.

I. *Et jam Minyæ sulcabant mare navi Pagasæâ; & Phineus visus erat agens miseram senectutem in cæcitate continuâ; & juvenes Boreâ sati abegerant aves virgineas ab ore infelicis senis;*

NOTÆ.

1. *Minyæ*] Argonautæ; vide vers. 720. libri superioris.

Ib. *Pagasæâ*] Argo est à Pagasis Thessaliæ urbe, non procul à Pelio monte, juxta quam fabricata est navis sic dicta.

2. *Perpetuâ sub nocte*] Quia occæcatus; hæc est enim Phinei fabula. Agenoris seu Phœnicis fuit filius, rex Arcadiæ, vel potiùs Thraciæ, qui Cleopatrâ, Boreæ filiâ, in uxorem sumptâ, duos quos ex eâ susceperat filios Harpalices vel Idææ superinductæ novercæ consilio, oculis privavit, quamobrem à diis eo supplicio, affectus, ut cæcus ipse harpyïas assiduas haberet sceleris vindices, quæ mensam deprædarentur. Argonautas verò cùm benignè accepisset, tanto malo ab illis liberatus est; quippe qui adversus harpyïas Calain & Zethen alatos fratres immiserunt, à quibus usque ad Strophadas insulas profligatæ sunt.

3. *Juvenes*] Calain dicit & Zethen, quos Boreâ satos antè diximus.

4. *Virgineas*] Harpyïas dicit, quæ vultu virgineo, auribus ursinis, corpore vulturino, manibus uncis, volatiles fictæ, Ponti ac Terræ filiæ. Vide Virg. Æn. v. 212.

Multaque

aque perpessi claro sub Iäsone, tandem
igerant rapidas limosi Phasidos undas.
que adeunt regem, Phryxeaque vellera poscunt;
ue datur numeris magnorum horrenda laborum:
ipit interea validos Æëtias ignes,
ctata diu, postquam ratione furorem
ere non poterat: Frustrà, Medea, repugnas,
io quis Deus obstat, ait. Mirumque, nisi hoc est,
liquid certè simile huic, quod amare vocatur.
cur jussa patris nimiùm mihi dura videntur?
quoque dura nimis. Cur, quem modò deni-
que vidi,
ereat, timeo? quæ tanti causa timoris?
te virgineo conceptas pectore flammas,
es, infelix. Si possem, sanior essem.
ahit invitam nova vis; aliudque Cupido,
aliud suadet. Video meliora, proboque;
iora sequor: Quid in hospite, regia virgo,
s? & thalamos alieni concipis orbis?
quoque terra potest, quod ames, dare. Vivat,
an ille
lat, in Diis est. Vivat tamen; idque precari
ne amore licet. Quid enim commisit Iäson?
n nisi crudelem non tangat Iäsonis ætas,
nus, & virtus? quam non, ut cætera desint,

& perpessi plurima sub illustri Jasone, appulerant denique ad fluctus impetuosos lutulenti Phasidis. Et dum adeunt regem, atque petunt pellem Phryxi, & conditio tremenda proponitur numero ingentium certaminum, interea Æëtias admittit violentum amorem: Et postquam diu restitisset, neque posset superare amoris æstum ratione; Nequicquam, dicit, resistis, Medea, nescio quis Deus prohibet: mirumque nisi hoc est quod appellatur amare, aut certè aliquid simile huic. Nam quamobrem mandata parentis mihi videntur nimiùm aspera? Sunt etiam nimiùm aspera. Quamobrem metuo, ne is, quem modò denique sum intuita, occidat? quæ causa tanti metûs? Medea expelle ignes ferventes corde virgineo, si queas. Siquidem liceret, sapientior essem. Sed vis nova rapit nolentem; atque amor aliud insinuat, ratio aliud: Video potiora, atque iis assentior, n [illegible]. Quamobrem ardes in advenâ, puella regia; atque cupis nuptias peregrinas? Hæc quoque regio potest dare quod diligas. Penes Deos est, an ille vivat an intereat. [illegible]; atque licet id orare sine amore. Nam quid patravit Jason? quem nisi immitem [illegible] juventa Jasonis, & nobilitas, & virtus? quam non possit tangere ejus elegantia,

NOTÆ.

[Ia]sone] Qui Argonautarum dux, Æ[sonis] [filius], [de quo] [in] vers. 2, ubi superius.

[P]hasidos] Phasis fluvius est Colchidis.

[Re]gem] Æëten Medeæ patrem.

[P]hryxeaque] Pellem dicit arietis, quo [Phryxus] in Colchos vectus; quem quidem navi-[gium fuisse] [...] lagogum [...] nomine Criam, Latinè [...] nonnulli: Alii navem volunt fuisse, [cujus] prora insigne Aries. Phryxum quod [Athamantis] fuit & Nepheles filius, cui [ob] ambages cùm Ino, [...] perinducta noverca, [ins]idias strueret, mater arietem vellere [aureo] [a Ne]ptuno & Theophane natum, ut nonnulli [...] licet, tradidit, quo per aëra unà cum [sorore H]elle asportaretur. Atque ille quidem [salvus] in Colchicam terram pervenit, sorore tamen amissâ, quæ periculi magnitudine exterrita in mare decidit, quod ab eâ *Hellespontus* dictum.

8. *Numeris laborum*] Plurimos superandos esse labores, priusquam vellus aureum deriperet, Æëtes Jasoni, illud poscenti, responderat.

9. *Concipit*] Juno & Pallas de Jasone sollicitæ, propter certamina tam periculosa illi ab Æëtâ proposita, Veneri persuaserunt, ut Cupidinem ad Medeam mitteret, qui Jasonis amore ipsam inflammaret.

Ib. *Æëtias*] Medea est Æëtæ filia, quæ amore flagrans, quo consilio pericula vitare posset, Jasonem perdocuit.

19. *Nova vis*] Magna amoris potentia mihi nunquam antehac experta.

 Forma

Forma movere potest? certè mea pectora movit.
At, nisi opem tulero, taurorum afflabitur ore:
Concurretque suæ segeti, tellure creatis
Hostibus: aut avido dabitur fera præda draconi.
Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum & scopulos gestare in corde fatebor.
Cur non & specto pereuntem? oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum,
Terrigenasque feros, insopitumque draconem?
Dî meliora velint. Quanquam non ista precanda,
Sed facienda mihi. Prodamne ego regna parentis,
Atque ope nescio quis servabitur advena nostrâ,
Ut, per me sospes, sine me det lintea ventis,
Virque sit alterius; pœnæ Medea relinquar?
Si facere hoc, aliamve potest præponere nobis,
Occidat ingratus. Sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formæ,
Ut timeam fraudem, meritique oblivia nostri.
Et dabit antè fidem: cogamque in fœdera testes
Esse Deos. Quid tuta times? accingere; & omne[illegible]m
Pelle moram. Tibi se semper debebit Iäson,
Te face solenni junget sibi; perque Pelasgas
Servatrix urbes matrum celebrabere turbâ.
Ergo ego germanam, fratremque, patremque, Deos[illegible]q;
Et natale solum ventis ablata relinquam?

quanquam reliqua desiderentur? Certè tetigit meum cor. At, nisi juvero, inficietur spiritu taurorum, & dimicabit cum suâ segete: nempe cum hostibus terrâ genitis; aut objicietur fera præda rapaci draconi. Si ego hoc tulero, tum me agnoscam ortam ex tigride, & gerere ferrum & silices in corde. Quamobrem etiam non video procumbentem, & reos facio oculos spectando? Quamobrem non instigo tauros adversus illum, & crudeles homines terrâ genitos, & draconem pervigilem? Dii lætiora concedant. Quanquam non ista mihi oranda, sed facienda. Egone verò tradam regna genitoris, & nescio quis peregrinus incolumis erit nostro auxilio, ut, per me salvus, tamen sine me navem solvat, & sit maritus alterius, ego interim *Medea tradar supplicio? Si potest tale facinus admittere, vel præferre nobis aliam, ingratus pereat. Verùm non ea est illius facies, non ea generositas in ingenio, aut elegantia pulchritudinis, ut metuam dolum, & contemp[illegible]tum nostri beneficii. Atque priùs* quàm eum juvero, *promittet* me sibi uxorem futuram; *& v[illegible]ho Deos testes ad fœdera. Quid metuis cùm sis certa? Aggredere, & submove omnem cunctatio[illegible]em. Jason se debebit semper tibi, Te sibi adjunget tædâ solenni, & cantaberis à populo per u[illegible]rbes Græcas Servatrix matrum. Ergo ego deseram sororem, & fratrem, & patrem, & Deos, & ter[illegible]ram patriam avecta ventis?*

NOTÆ.

29. *Taurorum*] Hi erant labores quos Jasoni Æëta imposuit, vers. 8. ut ignivomos boves jugo subjiceret; homines armatos è terrâ ortos, & draconem superaret.

30. *Suæ segeti*] De armatis hominibus loquitur, qui ex satis draconis dentibus exsurgentes, Jasonis satoris *seges* dicuntur.

31. *Draconi*] Immanis ille erat & pervigil, qui vellus aureum custodiebat.

34. *Cur non & specto*] Ingeniosissimè seipsam à crudelitate dehortatur Medea, qui ad usque crudelitatis metas ultimas pervadit, quibus terreatur.

37. *Quanquam non*] Quasi dicat, Sed non opus est precari me, at Dii hæc avertant infortunia, cùm ipsa possim avertere.

38. *Prodamne*] Statim retrahit se, & m[illegible]minit quantum scelus sit patrem & ipsius reg[illegible]um prodere; deinde in priorem sententiam it[illegible]rum iterumque relabitur, huc illuc variè impul[illegible].

41. *Pœnæ*] Aut dolori, quo afficiar ex i[illegible]lius amore; aut potiùs supplicio, quod mihi i[illegible]ffliget pater.

49. *Pelasgas*] *Græcas*; antiqui enim fuerunt Græciæ populi, qui Pelasgi dicti sunt, creabundi, à Pelasgo Jovis filio nonnullis denominati, qui & Pelasgiæ provinciæ intra Macedoniam nomen dederunt.

51. *Germanam*] Chalciopen, quæ Phryxo nupserat.

Ib. *Fratrem*] Absyrtum.

Nempe

: pater sævus, nempe est mea barbara tellus,
adhuc infans: stant mecum vota sororis.
ıus intra me Deus est. Non magna relin-
quam;
sequar: titulum servatæ pubis Achivæ,
mque loci melioris, & oppida, quorum
oque fama viget, cultusque, artesque virorum:
jue ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
lem mutâsse velim: quo conjuge felix
cara ferar, & vertice sidera tangam.
quòd nescio qui mediis concurrere in undis
ur montes, ratibusque inimica Charibdis
orbere fretum, nunc reddere; cinctaque sævis
rapax canibus Siculo latrare profundo?
tenens quod amo, gremioq; in Iäsonis hærens,
ta longa ferar. Nihil illum amplexa verebor:
quid metuam, metuam de conjuge solo.
giumne vocas, speciosaque nomina culpæ
is, Medea, tuæ? quin aspice quantum
liare nefas: &, dum licet, effuge crimen.
& ante oculos rectum pietasque, pudorque
erant; & victa dabat jam terga Cupido.
antiquas Hecates Perseïdos aras,
nemus umbrosum, secretaq; silva tegebant.
fortis erat, pulsusque resederat ardor.

Scilicet genitor est terribilis, scilicet mea terra est barbara frater adhuc infans; desideria sororis faciunt mecum. Deus maximus est in me: non deseram magna; sequar magna: laudem liberatæ juventutis Achivæ, & cognitionem terræ humanioris, & urbes, quarum hic etiam laus est clara; & cultus, & artes virorum: & Æsonis filium, pro quo ego optarim commutare opes quas universus mundus continet; quo marito dicar beata, & Diis accepta, & tangam astra capite. Quid si montes, nescio quo, dicuntur congredi in mediis aquis, & Charibdis infensa navibus nunc haurire æquor, nunc egerere; & Scylla vorax circumdata feris canibus latrare in mari Siculo? Nimirum amplectens quod amo, & hærens in sinu Jasonis, vehar per vastum mare: illum tenens nibil timebo; aut si quid verear, verear de solo marito. At verò hoc appellas connubium, & obumbras pulchris nominibus crimen tuum? Imò vide quantum scelus incipias, & dum vita crimen. Absolvit: & æquum, & pietas, & pudor hæserant præ oculis; & amor lebat victus. Ibat ad vetera altaria Hecates Perseidos, quæ silva opaca, & arbores labant. Et jam firma erat ad resistendum amorem, *& amor extrusus remissus erat.*

NOTÆ.

oris] Quæ de filiorum salute anxia, onautæ naufragium passos, cùm in patrimonii repetendi causâ navigâ- rtune servaverant, Medeæ sororis im- Atque adeò rationes omnes dissolvit uæ suo amori officiebant.

aximus] Videor mihi à Deo quodam cri, & vehementiùs ad hoc impelli: ligit deum Cupidinem.

bis Achivæ] Argonautas dicit ex omnte Græcâ delectos.

gem] Jasonem.

ra tangam] *Tangere sidera* dicuntur, lices videntur.

ntes] Cyaneas dicit seu Symplegades insulas, vel potiùs scopulos, in ipso ponti Euxini ostio, non magno intervallo distantes, qui longè navigantibus modò coïre, modò disjungi videntur.

Ib. *Charybdis*] Gurges est in freto Siculo, obvia quæque absorbens, iterumque removens.

65. *Scylla*] Scopulus est in freto Siculo è regione Charybdis; de quo antè.

74. *Hecates*] Tam multa & tam diversa tradunt de Hecate istâ, ut vix certi quicquam de eâ dici possit. Quidam, cum quibus facit poëta noster, illam Persæ faciunt filiam, quæ Æëtæ patruo, Solis filio nupserit, cui Circen, Medeam, & Absyrtum pepererit; atque eam cum Dianâ, Lunâ, & Proserpinâ confundunt.

Cùm

Cùm videt Æsoniden; extinctaque flamma revixit.
Erubuere genæ; totoque recanduit ore.
Ut solet à ventis alimenta assumere, quæque
Parva sub inductà latuit scintilla favillà,
Crescere, & in veteres agitata resurgere vires:
Sic jam lentus amor, jam quem languere putares,
Ut vidit juvenem, specie præsentis inarsit.
Et casu, solito formosior Æsone natus
Illâ luce fuit. Posces ignoscere amanti.
Spectat; & in vultu, veluti nunc denique viso,
Lumina fixa tenet: nec se mortalia demens
Ora videre putat; nec se declinat ab illo.
Ut verò cœpitque loqui, dextramque prehendit;
Hospes & auxilium submissà voce rogavit,
Promisitque torum: lacrymis ait illa profusis,
Quid faciam video:, nec me ignorantia veri
Decipiet, sed amor. Servabere munere nostro:
Servatus promissa dato. Per sacra triformis
Ille Deæ, lucoque foret quod numen in illo,
Perque patrem soceri cernentem cuncta futuri,
Eventusque suos, per tanta pericula jurat.
Creditus, accepit cantatas protinus herbas,
Edidicitque usum; lætusque in tecta recessit.
Postera depulerat stellas Aurora micantes:
Conveniunt populi sacrum Mavortis in arvum;
Consistuntque jugis. Medio Rex ipse resedit
Agmine purpureus, sceptroque insignis eburno.
Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
Æripedes tauri; tactæque vaporibus herbæ
Ardent. Utque solent pleni resonare camini,
Aut ubi terrenà silices fornace soluti

Cùm aspicit Æsonidem; tum ignis oppressus recanduit. Malæ sunt pudore suffusæ, & erubuit toto vultu. Quemadmodum exigua scintilla, & quæ tecta est sub injecto cinere, solet capere escam ab aurâ; & augeri & mota renovari in antiquos calores; sic jam segnis amor, quem jam crederes marcescere, excitatus est formâ præsentis juvenis, postquam aspexit illum. Et fortè filius Æsonis fuit spe vehementior solito, illâ die. Posses veniam dare amanti. Intuetur, & habet oculos intentos in ejus faciem, quasi nunc primum vidisset: Et arbitratur insana se cernere vultum plusquam humanum; neque deflectit ab illo. Postquam autem cœpit loqui, & manum corripuit, & quatenus hospes fuit *petivit opem verbis supplicibus, & pollicitus est lectum: Illa dicit non sine lacrymis prorumpentibus. Quid agam scio, neque ignorantia illius quod æquum est me fallet, sed amor. Tutus eris auxilio nostro; sed memineris stare promissis. Ille jurat per sacra Deæ triformis, & divinitatem quæ erat in illo luco, & per parentem soceri futuri intuentem omnia, & per successus suos, & per tanta discrimina. Verbis suis fidem inveniens continuò accepit gramina incantata & perdoctus est* eorum *usum; atque hilaris domum rediit. Sequens Aurora dispulerat fecerat sidera radiantia; populi concurrunt in campum sacrum Martis, & hærent in collibus. Rex ipse purpurâ indutus, & conspicuus sceptro eburneo, sedit in medio turbæ. Ecce tauri æripedes expirant ignem naribus adamantinis: & gramina afflata incenduntur. Et sicut camini referti crepitare solent strepitu aut cum saxa excocta fornace terrenâ*

NOTÆ.

88. *Nec se declinat*] Nec oculos suos ab illo avertit spectando.

94. *Triformis*] Hecaten dicit, quæ cùm una sit, triplex vulgò putatur. Luna in cœlis, Diana in terris, & Hecate inferis; quam etiam triplici capite, equi, canis, & hominis, nonnulli finxerunt. Vide infrà, vers. 194.

96. *Soceri*] Solem dicit Æëtæ patrem; quanquam propriè Æëtem ipsum socerum Jason appellare debuisset.

97. *Eventus*] Quos in tantis periculis per- inde sibi lætos optat, ut fidem servabit.

101. *In arvum*] Campum dicit Marti sacrum, ubi Æripedes tauri domandi, draconis dentes seminandi, terrigenæ priùs delendi, quàm ad lucum Jason pergeret, & ex fago vellus aureum deriperet.

104. *Adamanteis*] Quas ignis efflatus non posset destruere.

105. *Æripedes*] Habentes pedes ex ære, à Vulcano factos.

107. *Silices*] Periphrasis est calcis.

Concipiunt

t ignem liquidarum aspergine aquarum:
: intus clausas volventia flammas,
e usta sonant. Tamen illis Æsone na-

Vertêre truces venientis ad ora
vultus, præfixaque cornua ferro;
ique solum pede pulsavere trisulco;
ue locum mugitibus implevêre.
metu Minyæ. Subit ille; nec ignes
slatos: tantum medicamina possunt.
e audaci mulcet palearia dextrâ:
que jugo pondus grave cogit aratri
: insuetum ferro proscindere campum.
Colchi; Minyæ clamoribus implent,
ue animos. Galeâ tum sumit ahenâ
lentes; & aratos spargit in agros.
ollit humus valido prætincta veneno;
t, fiuntque sati nova corpora dentes.
ninis speciem maternâ sumit in alvo,
os intus numeros componitur infans,
naturus communes exit in auras:
ceribus gravidæ telluris imago
hominis, foeto consurgit in arvo:
magis mirum, simul edita concutit arma.
viderunt præacutæ cuspidis hastas
Hæmonii juvenis torquere parantes;
metu vultumque, animumque Pelasgi.
ue extimuit, quæ tutum fecerat illum;
i vidit juvenem tot ab hostibus unum,
: subitò sine sanguine frigida sedit.
um valeant à se data gramina, carmen

æstuant irrigatione aquarum fluentium; sic pectora volventia intus ignes, & fauces ardentes perstrepunt. Nihilominus filius Æsonis obviàm procedit. Tauri truculenti arrexerunt horrendos oculos, & cornua ferro instructa ad vultus venientis: & percusserunt terram pulverulentam pede bifido, & impleverunt locum mugitibus fumantibus. Minyæ obstupuerunt pavore. Ille accedit, neque tangitur flammis efflatis: tantum valent incantamenta. Atque palpat manu pendentia palearia, & cogit tauros submissos jugo trahere ponderosum onus aratri, & findere agrum insolitum. Colchi stupent; Minyæ acclamationibus hortantur atque addunt animos. Tum Jason *capit ex galeâ æneâ dentes draconis; & jacit in arvum subactum. Terra emollit semina antè imbuta potenti medicamine; quæ* statim *augentur; & dentes sparsi mutantur in nova corpora. Et quemadmodum puerulus induit formam hominis in ventre matris, atque fingitur intus per suas* omnes *particulas, neque prodit in aërem publicum nisi maturus; sic ubi absoluta est species hominis in visceribus terræ,*
gitur in campo fœcundo; & quod magis stupendum erat, *movet arma unà nata. i conspexerunt intentes jaculari hastas mucrone acuto* præfixas *in caput juvenis Hæ at facies & cor pavore. Ipsa* Medea *etiam quæ illum securum præstiterat, exterminata est, cùm advertit juvenem suum impugnari à tot hostibus; & statim gelida sanguis. Et ne herbæ à se oblatæ parum possint, cantat carmen*

NOTÆ.

| Scythiæ sunt populi, Ægypti-

| Pro *hortari* hîc & aliis in locis mitur. Ut Virg. in Æn. 7.

Turnus Rutulos animus audacibus

vs] Partem dentium serpentis

à Cadmo interfecti ad Æetem miserunt Pallas & Mars.

123. *Valido*] Quippe quod armatos homines ex dentibus educeret.

132. *Hæmonii*] Jasonem dicit Thessalum; nam aut ab Hæmo monte Thessaliæ vicino, aut Hæmone Deucalionis filiâ Thessalia *Hæmonia* seu *Æmonia* dicta.

133. *Pelasgi*] Minyæ, Thessali.

Auxiliare canit; secretasque advocat artes.
Ille, gravem medios silicem jaculatus in hostes,
A se depulsum Martem convertit in ipsos.
Terrigenæ pereunt per mutua vulnerà fratres;
Civilique cadunt acie. Gratantur Achivi:
Victoremque tenent; avidisque amplexibus hærent.
Tu quoque victorem complecti, barbara, velles;
Obstitit incepto pudor; at complexa fuisses:
Sed te, ne faceres, tenuit reverentia famæ.
Quod licet, affectu tacito lætaris: agisque
Carminibus grates, & Diîs auctoribus horum.
Pervigilem superest herbis sopire draconem,
Qui cristâ linguisque tribus præsignis, & uncis
Dentibus horrendus, custos erat arietis aurei.
Hunc postquam sparsit Lethæi gramine succi;
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
Quæ mare turbatum, quæ concita flumina sistant:
Somnus in ignotos oculos subrepit: & auro
Heros Æsonius potitur: spolioque superbus,
Muneris auctorem secum spolia altera portans,
Victor Iolciacos tetigit cum conjuge portus.

II. Hæmoniæ matres pro natis dona receptis,
Grandævique ferunt patres; congestaque flammâ
Thura liquefiunt, inductaque cornibus aurum
Victima vota cadit. Sed abest gratantibus Æson,
Jam propior leto, fessusque senilibus annis.
Cùm sic Æsonides: O cui debere salutem
Confiteor, conjux, quanquam mihi cuncta dedisti,
Excessitque fidem meritorum summa tuorum;

opiferum; & accersit artes arcanas. Postquam ille projecisset magnum lapidem in hostes medios, convertit in ipsos bellum à se summotum. Fratres terrâ sati procumbunt per plagas reciprocas, & intereunt bello sociali. Græci gratulantur, & amplectuntur victorem, & manent in amplexibus. Tu etiam, barbara Medea, *cuperes tenere victorem: Verecundia impedivit inceptum: at amplexa esses; sed cura famæ compescuit te, ne faceres. Quod conceditur, gaudes secreto amore, & gratias agis incantamentis, & diîs auctoribus eorum. Restat sopire graminibus draconem insopitum, qui* quidem *cristâ & tribus linguis conspicuus, atque acutis dentibus terribilis, custos erat velleris aurei. Postquam in hunc injecit herbas succi Lethæi, terque protulit voces inducentes quietum soporem, quæ possint pacare æquor citum, & flumina agitata; sopor illabitur in oculos* somni *nescios: & heros Æsonius potitur* vellere *aureo; atque elatus spolio, & ferens secum altera spolia, auctorem doni, voti compos appulit ad portus Iolciacos cum uxore.*

II. *Matres Hæmoniæ, & patres ætate provecti* ad templa *portant munera pro filiis receptis, & thura cumulata liquescunt in igne, & victima devota habens cornua illita auro mactatur. Sed Æson jam vicinior morti, & confectus senio deest gratulantibus: Cùm ita Æsonides,* ait, *O uxor, cui agnosco me debere salutem, tametsi mihi omnia indulsisti, & numerus tuorum beneficiorum superat fidem:*

NOTÆ.

138. *Auxiliare*] Reservârat sibi Medea carmen magicum potentissimum, quod adjuvandis veneficiis adhiberet. Hoc ab affectu *auxiliare & secretas artes* optimè vocat poëta.

148. *Diîs*] Inferis, Hecatæque imprimis.

150. *Tribus*] Trisulca videtur serpentum lingua quia eam celerrimè vibrant.

152. *Lethæi*] Id est, oblivionem inducentis, somniferi.

155. *Oculos*] Draconis pervigiliis, qui nunquam antea dormire consueverat.

157. *Muneris auctorem*] Medeam, quæ noctu ad velleris aurei custodes per dolum admissa, simul Argonautas introduxit, raptoque vellere cum Jasone aufugit.

158. *Iolciacos*] *Thessalicos:* Fuit enim Iolcus urbs Thessaliæ, non longè à mari, Jasonis patriâ.

161. *Inducta*] De more sacrorum, in quibus majorum hostiarum cornua inaurabantur.

:it: & placitâ partim radice revellit;
succidit curvamine falcis ahenæ,
quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
quoque Amphrysi: neque eras immunis, Enipeu:
on Peneæ, nec non Spercheïdes undæ
ouêre aliquid, juncosaque littora Bœbes.
& Euboïcâ vivax Anthedone gramen,
m mutato vulgatum corpore Glauci.
nona dies curru, pennisque draconum,
ue nox omnes lustrantem viderat agros;
ediit: neque erant pasti, nisi odore, dracones;
en annosæ pellem posuêre senectæ.
it adveniens citra limenque, foresque;
ùm cœlo tegitur: refugitque viriles
ctus; statuitque aras è cespite binas,
iore Hecates, at lævâ parte Juventæ.
bi verbenis, silvâque incinxit agresti,
procul egestâ scrobibus tellure duabus
acit: cultrosque in guttura velleris atri
t, & patulas perfundit sanguine fossas.
uper invergens liquidi carchesia Bacchi,
ue invergens tepidi carchesia lactis,
simul fundit, terrenaque numina poscit:
rumque rogat raptâ cum conjuge regem,
perent artus animâ fraudare seniles.

& partim revellit radice probatâ: partim succidit curvamine falcis æreæ. Multæ etiam herbæ probatæ sunt in ripis Apidani, multæ etiam Amphrysi; neque eras inutilis, Enipeu; fluvius etiam Peneus atque Spercheus aliquid contulerunt, nec non littora juncosa Bœbes. Colligit etiam herbam ex Anthedone Euboicâ, cujus virtus, Glauci corpore nondum transformato, non vulgò cognita est. Et jam nona dies & nona nox conspexerat Medeam percurrentem campos curru & pennis draconum; cùm rediit; neque dracones erant refecti nisi odore, & tamen exuerunt pellem longævæ senectutis. Adveniens substitit citra limen & januam; & nullum habet tectum præter cœlum, atque secubat à marito, & ponit duo altaria ex cespite, dexteriore Hecates, at parte sinistrâ Juventæ. Quæ postquam circumdedit verbenis, & frondibus silvestribus, non longe crutâ terrâ sacra facit duabus fossis: atque immittit cul- gula ovium nigrarum, & spargit scrobes apertas cruore. Tum super invertens pocula i, atque invertens ærea pocula calidi lactis, unà voces profert, & vocat Deos terrestres, r Deum umbrarum cum uxore quam rapuit, ne festinent privare animâ membra senilia.

NOTÆ.

urvamine] Falce æreâ curvâ.

enæ] Æris, utpote purioris metalli, i usus in herbis secandis, spectris fugandis laboribus sublevandis. Macrob. V. c. 9. Cœl. Rhod. lib. X. cap. 20.

Apidani] Thessaliæ est fluvius; uti Amphrysus.

mmunis] Apostrophe ad fluvium, quem *tem*, i. e. sine munere, fuisse ait, quia illius æquè ac cæterorum fluminum as collegit.

æbes] Bœbeidis Thessaliæ lacus juxta ujus meminit Strabo.

nthedone] Urbs fuit Bœotiæ ad Euri- Euboicum sinum posita.

lauci] Qui piscator in Deum mutatus; de cujus metamorphosi infrà v. 904.

uventæ] Quæ alio nomine *Hebe* dientutis Dea.

242. *Verbenis*] Est verbena herba notissima, in sacris adhibita, cujus nomine quælibet aris adhibitæ sæpe intelliguntur.

244. *Atri*] Ritè hæc omnia: Sacrificium nempe diis inferis nigræ pecudes, nocturno tempore sub terrâ nempe in scrobe depressâ victimæ capite, latice & omnibus inversis immolabantur.

246. *Invergens*] *Vergere*, inquit Servius, *est conversâ in sinistram partem manu ita fundere, ut patera convertatur, quod in sacris inferis fit: fundere autem est supinâ manu libare, quod fit sacris supernis.*

Ib. *Carchesia*] Pocula sunt, quæ Græcis tantùm nota esse scripsit Macrobius.

249. *Raptâ cùm*] Plutonem dicit cum Proserpinâ ab eo raptâ.

250. *Seniles*] Æsonis, cujus causâ hæc omnia Medea paraverat.

Quos ubi placavit precibusque, & murmure longo
Æsonis effœtum proferri corpus ad aras
Jussit: & in plenos resolutum carmine somnos
Exanimi similem stratis porrexit in herbis.
Hinc procul Æsoniden, procul hinc jubet ire ministros:
Et monet arcanis oculos removere profanos
Diffugiunt jussi. Passis Medea capillis
Bacchantûm ritu flagrantes circuit aras:
Multifidasque faces in fossâ sanguinis atrâ
Tingit; & intinctas geminis accendit in aris.
Terque senem flammâ, ter aquâ, ter sulphure lustra
Interea validum posito medicamen aheno
Fervet, & exsultat; spumisque tumentibus albet.
Illic Hæmoniâ radices valle resectas,
Seminaque, & flores, & succos incoquit acres.
Adjicit extremo lapides oriente petitos,
Et, quas Oceani refluum mare lavit, arenas,
Addit & exceptas lunâ pernocte pruinas,
Et strigis infames, ipsis cum carnibus, alas;
Inque virum soliti vultus mutare ferinos
Ambigui prosecta lupi. Nec defuit illîc
Squamea Cinyphii tenuis membrana Chelydri,
Vivacisque jecur cervi: quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis sæcula passæ.
His & mille aliis postquam sine nomine rebus
Propositum instruxit mortali barbara munus;
Arenti ramo jampridem mitis olivæ
Omnia confudit; summisque immiscuit ima.
Ecce vetus calido versatus stipes aheno

Quos postquam delinivit precibus & longo murmure, imperavit exhaustum corpus Æsonis produci ad altaria, & extendit in graminibus passis altè sopitum Æsonem & similem mortuo. Cogit Jasonem, & servos hinc procul recedere, atque hortatur arcere oculos profanos à mysteriis. Admoniti abeunt. Medea fluente comâ incedit circum altaria incensa more Bacchantium, & imbuit tædas in mille partes fissas in nigrâ cruoris scrobe, & imbutas accendit super duo altaria. Atque ter purgat senem igne, ter aquâ, ter sulphure. Interea potens medicamen bullit in admoto cacabo, & salit, & albicat spumis turgescentibus. Illic excoquit radices excisas valle Hæmoniâ, & semina, & flores & succos acres. Addit lapides allatos ex ultimo oriente, & arenas quas aquæ recurrentes Oceani abluerunt. Adjicit insuper pruinas collectas cùm luna totâ nocte luceret, & alas turpes strigis, cum ipsis carnibus, & intestina lupi dubii soliti mutare faciem feram in hominem. Neque ibi defuit spolium squameum tenuis Chelydri Ciniphii, aut jecur longævi cervi: quibus adhuc adjicit rostrum & ca[put] cornicis passæ novem secula. Postquam peregrina paravit mortali Æsoni medicamen inceptum & mille aliis rebus sine nomine; omnia miscet ramo jam diu arido mitis olivæ, atque confudit qu[æ] profundo erant cum iis quæ erant in summo. Ecce virga immersa ferventi lebeti

NOTÆ.

256. *Profanos*] Non initiatos.

268. *Pruinas*] Illud est proculdubio, quod *spumam lunæ, & lunare virus* Lucanus vocitat, apud quem magicæ hujusmodi farraginis plurima invenies.

269. *Strigis*] Quæ avis est nocturna, mali ominis magno capite, rostro adunco; in cujus generis volucres sagas vetulas infantibus, quorum sanguinem sugerent, vel quibus ubera admoverent, insidiantes, sese vertere fabulati sunt; quam ob rem præsertim infames.

271. *Ambigui*] Quia luporum induere formam, quos lycanthropos dixerunt, credide[runt] veteres.

Ib. *Prosecta*] Eo nomine, itemque pr[osiciæ] appellabantur viscera seu intestina, quæ i[n sa]crificiis *prosecuissent*.

272. *Cinyphii Chelydri*] Testudinis aquat[icæ] cujus generis habet Cinyps Africæ pr[o]fluvius.

274. *Novem*] Ætatem hominum n[ovies] superat cornix: Aratus in Phænom. [...] ἐννεάχυρα κορώνη.

t: & placitâ partim radice revellit;
succidit curvamine falcis ahenæ,
quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
quoque Amphrysi: neque eras immunis, Enipeu:
n Peneæ, nec non Sperchei̇̈des undæ
uêre aliquid, juncosaque littora Bœbes.
& Euboïcâ vivax Anthedone gramen,
n mutato vulgatum corpore Glauci.
nona dies curru, pennisque draconum,
e nox omnes lustrantem viderat agros;
diit: neque erant pasti, nisi odore, dracones;
n annosæ pellem posuêre senectæ.
t adveniens citra limenque, foresque;
im cœlo tegitur: refugitque viriles
us; statuitque aras è cespite binas,
ore Hecates, at lævâ parte Juventæ.
i verbenis, silvâque incinxit agresti,
rocul egestâ scrobibus tellure duabus
cit: cultrosque in guttura velleris atri
, & patulas perfundit sanguine fossas.
iper invergens liquidi carchesia Bacchi,
e invergens tepidi carchesia lactis,
imul fundit, terrenaque numina poscit:
umque rogat raptâ cum conjuge regem,
erent artus animâ fraudare seniles.

& partim revellit radice probatâ: partim succidit curvamine falcis æreæ. Multæ etiam herbæ probatæ sunt in ripis Apidani, multæ etiam Amphrysi; neque eras inutilis, Enipeu; fluvius etiam Peneus atque Sperchëus aliquid contulerunt, nec non littora juncosa Bœbes. Colligit etiam herbam ex Anthedone Euboicâ, cujus virtus, Glauci corpore nondum transformato, non vulgò cognita est. Et jam nona dies & nona nox conspexerat Medeam *percurrentem campos curru & pennis draconum; cùm rediit; neque dracones erant refecti nisi odore, & tamen exuerunt pellem longævæ senectutis. Adveniens substitit citra limen & januam; & nullum habet tectum præter cœlum, atque secubat à marito, & ponit duo altaria ex cespite, dexteriore Hecates, at parte sinistrâ Juventæ. Quæ postquam circumdedit verbenis, & frondibus silvestribus, non longe crutâ terrâ sacra facit duabus fossis: atque immittit cul-ula ovium nigrarum, & spargit scrobes apertas cruore. Tum super invertens pocula , atque invertens ærea pocula calidi lactis, unà voces profert, & vocat Deos terrestres, Deum umbrarum cum uxore quam rapuit, ne festinent privare animâ membra senilia.*

NOTÆ.

rvamine] Falce æreâ curvâ.

næ] Æris, utpote purioris metalli, usus in herbis secandis, spectris fu-æ laboribus sublevandis. Macrob. V. c. 9. Cœl. Rhod. lib. X. cap. 20.

pidani] Thessaliæ est fluvius; uti mphrysus.

munis] Apostrophe ad fluvium, quem *m*, i. e. sine munere, fuisse ait, quia llius æquè ac cæterorum fluminum s collegit.

bes] Bœbeidis Thessaliæ lacus juxta jus meminit Strabo.

thedone] Urbs fuit Bœotiæ ad Euri-uboicum sinum posita.

auci] Qui piscator in Deum mu-tus; de cujus metamorphosi infrà v. 904.

vventæ] Quæ alio nomine *Hebe* di-tutis Dea.

242. *Verbenis*] Est verbena herba notissima, in sacris assidua, cujus nomine quælibet aris adhibitæ sæpe intelliguntur.

244. *Atri*] Ritè hæc omnia: Sacrificium nempe diis inferis nigræ pecudes, nocturno tempore sub terrâ nempe in scrobe depressâ victimæ capite, latice & omnibus inversis immolabantur.

246. *Invergens*] *Vergere*, inquit Servius, *est conversâ in sinistram partem manu ita fundere, ut patera convertatur, quod in sacris inferis fit: fundere autem est supinâ manu libare, quod fit sacris supernis.*

Ib. *Carchesia*] Pocula sunt, quæ Græcis tantùm nota esse scripsit Macrobius.

249. *Raptâ cùm*] Plutonem dicit cum Proserpinâ ab eo raptâ.

250. *Seniles*] Æsonis, cujus causâ hæc omnia Medea paraverat.

Quos ubi placavit precibuſque, & murmure longo;
Æſonis effœtum proferri corpus ad aras
Juſſit: & in plenos reſolutum carmine ſomnos
Exanimi ſimilem ſtratis porrexit in herbis.
Hinc procul Æſoniden, procul hinc jubet ire miniſtros:
Et monet arcanis oculos removere profanos
Diffugiunt juſſi. Paſſis Medea capillis
Bacchantûm ritu flagrantes circuit aras:
Multifidaſque faces in foſsâ ſanguinis atrâ
Tingit; & intinctas geminis accendit in aris.
Terque ſenem flammâ, ter aquâ, ter ſulphure luſtrat.
Interea validum poſito medicamen aheno
Fervet, & exſultat; ſpumiſque tumentibus albet.
Illîc Hæmoniâ radices valle reſectas,
Seminaque, & flores, & ſuccos incoquit acres.
Adjicit extremo lapides oriente petitos,
Et, quas Oceani refluum mare lavit, arenas,
Addit & exceptas lunâ pernocte pruinas,
Et ſtrigis infames, ipſis cum carnibus, alas;
Inque virum ſoliti vultus mutare ferinos
Ambigui profecta lupi. Nec defuit illîc
Squamea Cinyphii tenuis membrana Chelydri,
Vivaciſque jecur cervi: quibus inſuper addit
Ora caputque novem cornicis ſæcula paſſæ.
His & mille aliis poſtquam ſine nomine rebus
Propoſitum inſtruxit mortali barbara munus;
Arenti ramo jampridem mitis olivæ
Omnia confudit; ſummiſque immiſcuit ima.
Ecce vetus calido verſatus ſtipes aheno

Quos poſtquam delinivit precibus & longo murmure, imperavit exhauſtum corpus Æſonis produci ad altaria, & extendit in graminibus paſſis altè ſopitum Æſonem & ſimilem mortuo. Cogit Jaſonem, & ſervos hinc procul recedere, atque hortatur arcere oculos profanos à myſteriis. Admoniti abeunt. Medea fluente comâ incedit circum altaria incenſa more Bacchantium, & imbuit tædas in mille partes fiſſas in nigrâ cruoris ſcrobe, & imbutas accendit ſuper duo altaria. Atque ter purgat ſenem igne, ter aqua, ter ſulphure. Interea potens medicamen bullit in admoto cacabo, & ſalit, & albicat ſpumis turgeſcentibus. Illic excoquit radices exciſas valle Hæmoniâ, & ſemina, & flores & ſuccos acres. Addit lapides allatos ex ultimo oriente, & arenas quas aquæ recurrentes Oceani abluerunt. Adjicit inſuper pruinas collectas cùm luna totâ nocte luceret, & alas turpes ſtrigis, cum ipſis carnibus, & inteſtina lupi dubii ſoliti mutare faciem feram in hominem. Neque ibi defuit ſpolium ſquameum tenuis Chelydri Ciniphii, aut jecur longævi cervi: quibus adhuc adjicit roſtrum & caput cornicis paſſæ novem ſecula. Poſtquam peregrina paravit mortali Æſoni medicamen inceptum his & mille aliis rebus ſine nomine; omnia miſcet ramo jam diu arido mitis olivæ, atque confudit quæ in profundo erant cum iis quæ erant in ſummo. Ecce virga immerſa ferventi lebeti

NOTÆ.

256. *Profanos*] Non initiatos.

268. *Pruinas*] Illud eſt proculdubio, quod *ſpumam lunæ, & lunare virus* Lucanus vocitat, apud quem magicæ hujuſmodi farraginis plurima invenies.

269. *Strigis*] Quæ avis eſt nocturna, mali ominis magno capite, roſtro adunco; in cujus generis volucres ſagas vetulas infantibus, quorum ſanguinem ſugerent, vel quibus ubera admoverent, inſidiantes, ſeſe vertere fabulati ſunt; quam ob rem præſertim infames.

271. *Ambigui*] Quia luporum induere formam, quos lycanthropos dixerunt, crediderunt veteres.

Ib. *Profecta*] Eo nomine, itemque *profecta* appellabantur viſcera ſeu inteſtina, quæ in ſacrificiis *proſecuiſſent*.

272. *Cinyphii Chelydri*] Teſtudinis aquaticæ, cujus generis habet Cinyps Africæ propriæ fluvius.

274. *Novem*] Ætatem hominum novies ſuperat cornix: Aratus in Phænom. vocat ἐννεάχηρα κορώνη.

Fit

ıò: nec longo tempore frondem
itò gravidis oneratur olivis.
cavo ſpumas ejecit aheno
ram guttæ cecidêre calentes:
: floreſque, & mollia pabula ſurgunt.
vidit, ſtricto Medea recludit
ulum: veteremque exire cruorem
ccis. Quos poſtquam combibit Æſon
os, aut vulnere, barba, comæque
nigrum rapuêre colorem.
cies: abeunt pallorque, ſituſque;
væ ſupplentur ſanguine venæ;
ıxuriant. Æſon miratur, & olim
:nos hunc ſe reminiſcitur annos.
t ex alto tanti miracula monſtri
onitus juvenes nutricibus annos
i, capit hoc à Tethye munus.
ɔli ceſſent; odium cum conjuge falſum
at: Peliæque ad limina ſupplex
ıe illam (quoniam gravis ipſe ſenectâ)
e. Quas tempore callida parvo
iæ mendacis imagine cepit.
t, inter meritorum maxima, demptos
us, atque hâc in parte moratur,
ibus Peliâ ſubjecta creatis,
ili revireſcere poſſe parentem,
pretiumque jubent ſine fine paciſci.

ſit primò viridis: nec multò poſt emittit folia, & ſtatim tegitur gravibus olivis. At quàcunque flamma eructavit ſpumas ex profundo cacabo, & guttæ calidæ ceciderunt in terram, ea viret, & ibi flores & tenera gramina ſuccreſcunt. Quod ſtatim atque Medea advertit, evaginato gladio aperuit guttur ſenis, & morata dum vetus ſanguis eſſet exhauſtus implet illud ſuccis. Quos poſtquam Æſon abſorbuit aut acceptos ore aut plagâ, barbâ & capilli celeriter *acceperunt atrum colorem, candore depoſito. Macies expulſa abîit: pallor & ſqualor excedunt, & venæ capaces turgeſcunt cruore injecto, & artus pingueſcunt. Æſon ſtupet, & ſe talem recordatur* fuiſſe *antè cùm quadraginta annos natus eſſet.*

III. *Bacchus conſpexerat ex cœlo prodigia tanti miraculi, & videns ætatem juvenilem poſſe reponi ſuis nutricibus, accipit hoc beneficium à Tethye.*

IV. *Neve fraudes omittantur Phaſias fingit* [...]*rito; atque fugit ſupplex ad domum Peliæ:* & ejus *filiæ, quoniam ipſe tardus* [...]*ipiunt: quas brevi aſtuta Colchis deluſit ſpecie fictæ benevolentiæ. Dumque* [...] *in numero maximorum beneficiorum, ſenium Æſonis eſſe ſublatum, atque in*[...]*tionis, ſpes eſt injecta filiabus Peliæ, patrem ſuum poſſe juvenilibus annis reſti*[...]*tque id poſcunt; & hortantur eam mercedem proponere quantam vellet.*

NOTÆ.

[...]eris tempore ſalet, vireſcit.
[...]dea, inquit Palæphatus, in[...]
[...]apillos in nigros verteret.
[...]rum calidum repperit, cu[...]
[...]tiores redderet homines, &
Eam quoque teſtatur Dio[...]
[...]n, rationem inveniſſe quâ
[...]rtes & prudentes fierent.
[...]atus fabulæ.
Quas lib. III. v. 314. *Ny-*
[...]. 5. *Hyadas:* Pherecydes
[...]nent. *Dodonæas.*
[...]d quam (Oceani uxorem)
[...]m Lycurgum fugeret, fa-

[...]eæ fraudibus aſſuetæ.

298. *Phaſias*] Medea ipſa, à Phaſi Colchorum fluvio ſic dicta.

Ib. *Peliæ*] Qui Pelias, Æſonis frater, Theſſaliæ regnum ſibi à fratre commiſſum quod Jaſoni adulto reſtitueret, per fraudem retinebat: quamobrem, dolis quoque, & ſimulato Jaſonis odio, Medea illum de medio tollere aggreditur.

302. *Meritorum*] Quibus ingratum Jaſonem ſibi maximè devincire ſtuduerat.

303. *Situs*] Squalores, & Senium.

Ib. *Moratur*] Ut puellis illis ſuum quoque patrem ad juveniles annos revocandi ſtudium injiceret.

306. *Pretium ſine fine*] Maximum & immenſum.

Illa aliquantulùm tacet; & videtur hærere, atque incertas facit mentes precantium simulatâ vultûs *gravitate. Mox postquam promisit, ut fides, inquit, hujus beneficii sit certior; Aries dux gregis, qui est provectior ætate inter oves vestras, fiet agnus medicamento. Continuò vietiosus aries, qui jam exhaustus fuit multis annis, adducitur, cornu sinuato circum vacua tempora: cujus postquam venefica aperuit, flaccidum jugulum cultro Hæmonio, & tinxit ferrum pauculo cruore, miscet simul artus pecudis & potentes succos in profundo cacabo. Membra corporis contrahuntur, atque spoliatur cornibus; & annis* simul *cum cornibus; & teneri* agni *balatus auditur* in *medio aheno. Nec mora agnus erumpit, dum mirantur balatum; & exsultat fugâ; & sequitur ubera lactea. Filiæ Peliæ admirando hæserunt, & postquam promissa fecerunt fidem, tum verò acrius urgent. Sol ter exuerat jugo equos ingressos Oceanum occidentalem, & astra splendentia radiabant quartâ nocte, cùm Æëtias fallendi perita imponit igni puram aquam, & gramina inutilia. Jamque somnus morti similis oppresserat regem, corpore resoluto, atque custodes cum rege suo, quem* quidem somnum *incantamenta & vis magna linguæ creaverat. Filiæ admonitæ subierant cubiculum cum Colchide, atque circumsteterant lectum; Quid nunc hæretis pigræ? Nudate enses, atque extrahite saniosum sanguinem, ut repleam inanes venas sanguine juvenili.*

Illa brevi spatio silet; & dubitare videtur
Suspenditque animos, fictâ gravitate, rogantes.
Mox ubi pollicita est, Quò sit fiducia major
Muneris hujus, ait: qui vestras maximus ævo est
Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.
Protinus innumeris effœtus laniger annis
Attrahitur, flexo circum cava tempora cornu:
Cujus ut Hæmonio marcentia guttura cultro
Fodit, & exiguo maculavit sanguine ferrum;
Membra simul pecudis, validosque venefica succos
Mergit in ære cavo. Minuuntur corporis artus:
Cornuaque exuitur, nec non cum cornibus annos;
Et tener auditur medio balatus aheno.
Nec mora, balatum mirantibus exilit agnus:
Lascivitque fugâ; lactantiaque ubera quærit.
Obstupuêre satæ Peliâ: promissaque postquam
Exhibuere fidem, tum verò impensiùs instant.
Ter juga Phœbus equis in Ibero gurgite mersis
Demserat, & quartâ radiantia nocte micabant
Sidera; cùm rapido fallax Æëtias igni
Imponit purum laticem, & sine viribus herbas.
Jamque neci similis, resoluto corpore, regem,
Et cum rege suo custodes somnus habebat,
Quem dederant cantus, magicæque potentia linguæ.
Intrârant jussæ cum Colchide limina natæ:
Ambiêrantque torum; Quid nunc dubitatis inertes?
Stringite, ait, gladios: veteremque haurite cruorem,
Ut repleam vacuas juvenili sanguine venas.

NOTÆ.

308. *Fictâ gravitate*] Quia difficile fuisset tantum beneficium impetrare; quod quidem eò Medea simulabat, ut magis rogantium accenderet desiderium, ipsa verò proditionis suspicione liberetur.

Ib. *Animos rogantes*] Sic *dextram precantem* dixit Virgilius.

309. *Quò sit*] Quò firmiùs credatis me largiri vobis posse quod rogaris.

315 *Exiguo*] Non enim sanguine abundant animalia senio confecta.

323. *Exhibuêre fidem*] Quandoquidem aries Medeæ operâ agni lasciviam recipisset.

324. *Ter juga*] Hoc est; *tres dies transierant.* Nam Phœbus, adveniente nocte, fingitur demere jugâ equis, qui currum ejus trahunt.

Ib. *Ibero*] Mari occiduo seu Atlantico, in quod Iberus fluvius Hispaniæ se exonerat. Ex sensu vulgi sol dicitur se in æquore Hesperio mergere, ibique diurnum emensus iter, equos reficere.

328. *Resoluto*] In somno partes corporis dissolvi videntur.

In

vestris vita est, ætasque parentis.
a est, nec spes agitatis inanes,
estate patri; telisque senectam
saniem conjecto emittite ferro.
que pia est, hortatibus impia prima est,
erata, facit scelus. Haud tamen ictus
ectare potest; oculosque reflectunt;
nt sævis aversæ vulnera dextris.
fluens, cubito tamen allevat artus:
ie toro tentat consurgere: & inter
gladios pallentia brachia tendens;
, guatæ? quid vos in fata parentis
cecidêre illis animique, manusque.
uro cum verbis guttura Colchis
calidis laniatum mersit ahenis.
Quòd nisi pennatis serpentibus isset in
is;
ıta foret poenæ: fugit alta superque
rosum Philyreïa tecta, superque
eventu veteris loca nota Cerambi.
mpharum sublatus in aëra pennis,
; infuso tellus foret obruta ponto,
as effugit inobrutus undas.
olîam Pitanen à lævâ parte relinquit,
e saxo longi simulacra draconis:
nemus, quo raptum furta juvencum

Pius uterque animam vestri patris sunt in vestris manibus. Si pietas est, nec spes. contemplatur frustraneas, bene mereamini de parente; atque expellite saniem cultris, atque turbum educite immisso ferro. His monitis, ut quæque maximè est pia, prima est impia; & ne sit nefaria, admittit nefas. Nulla tamen potest intueri suos ictus; & detorquent oculos, atque aversæ infligunt plagas incertas crudelibus manibus. Ille tamen in sanguine mersus sustinet membra cubito, & semilacer conatur exsilire lecto atque medius inter tot enses, porrigens lacertos exsangues, Quid agitis, filiæ, inquit; quid vos ad arma compellit contra vitam vestri patris? Animi & manus earum defecerunt. Medea præscidit jugulum & voces illius plura locuturi, & discerptum projecit in ferventem cacabum.

V, VI. *Quòd nisi in aërem se evexisset alatis draconibus non impunè id facinus tulisset: sublimis Pelion opacum, & domum Philyrëiam, & super Othryn, & sedes antiqui Cerambi. Hic raptus in aërem alis, auxilio nympharum, cum gravis terra fuit oppressa, vitavit intactus aquas Deucalionei diluvii. à sinistrâ parte Pitanen Æoliam, & imaginem oblongi serpentis factam de lapide, quâ juvencum furtivum*

NOTÆ.

que] Quò magis quæque pia festinat patris sanguinem emittere, ra erat impium.

vulnera] Quæ non videbant.

a tecta] Quia in illis Thessaliæ ... est Chiron, Saturni & Phi...

] Qui mons Thessaliæ.

Hic in avem à nymphis mu... in Scarabæum, in Parnassum t per *loca nota*) sublatis super... calioneo.

Antiquissimi, quippe qui ante it.

ioneas] Quæ Deucalionis temuerunt.

r] Urbs est Æoliæ haud procul à Caici fluminis ostio, in minore Asiâ.

358. *Draconis*] De Lesbio illo loqui videtur, de quo postea Metam. XI. qui quòd Orphei caput in Hebron abjectum, & ad Lesbum inde delatum, morsu violare tentâsset, ab Apolline in saxum mutatus fuit. Atque ita optimè locorum ratio se habebit, siquidem juxta Lesbum, vel saltem ex hujus insulæ adverso, sita est Pitane, quæ loca unà cum dracone ad sinistram reliquerit.

359. *Idæumque nemus*] Phrygium dicit, nam & alius in Cretâ fuit mons Ida, qui non à sinistrâ Medeæ iter faciendi parte cum Lesbo & Pitanæ stare potuisset.

Ib. *Juvencum*] Fuit Thyoneus Bacchi filius, ut scripsit Acro ad Horatii Carmin. lib. I. Od. 17, quem Phrygiis pastoribus juvencum

Occuluit

Occuluit Liber falsi sub imagine cervi.
VIII. Quáque pater Corythi parvâ tumulátur arenâ.
IX. Et quos Mæra novo latratu terruit agros.
X. Eurypylique urbem, quâ Coæ cornua matres
Gesserunt, tum cùm discederet Herculis agmen.
XI. Phœbeamque Rhodon, & Iälysios Thelchinas,
Quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
Jupiter exosus, fraternis subdidit undis.
XII. Transit & antiquæ Cartheïa mœnia Ceæ,
Quà pater Alcidamas placidam de corpore natæ
Miraturus erat nasci potuisse columbam.
XIII. Inde lacus Hyries videt, & Cycneïa Tempe,
Quæ subitus celebravit olor. Nam Phyllius illic
Imperio pueri volucresque, ferumque leonem
Tradiderat domitos: taurum quoque vincere jussus
Vicerat; & spreto toties iratus amore,

sub specie cervi Bacchus celavit.

VIII. *Et quà genitor Corythi sepultus est exiguâ arenâ.*

IX. *Itemque campos quos Mæra tremefecit novo latratu.*

X. Deserit insuper *urbem Eurypili, quâ matres Coæ induerunt cornua, quo tempore exercitus Herculis abiret.*

XI. *Et Rhodon Phœbeam, & Thelchinas Iälysios, quorum oculos inficientes omnia affectu Jupiter exosus, subjecit aquis fraternis.*

XII. *Præteriit etiam muros Carthëios antiquæ Ceæ, quà pater Alcidamas erat admiraturus mitem columbam potuisse oriri de corpore filiæ.*

XIII. *Postea intuetur stagna Hyries, & Tempe Cycneïa, quæ cycnus repentinus frequentavit. Nam Phyllius illic obtulerat alites, & crudelem leonem superatos jussu pueri: domuerat etiam taurum, quem jussus erat domare; atque amore toties contempto indignans,*

NOTÆ.

volunt abegisse, cujus causâ ab illis requireretur: Ipsum verò, ne furtum patesceret, in venatorem, juvencum in cervum à Baccho mutatum fuisse.

361. *Quáque*] Cebrenam dicit Troadis oppidulum, ubi Paris, (Strabo, lib. XIII.) qui ex Oenone suscepit Corythum, sepultus fuit.

362. *Mæra*] Icarii fuit canis, nomine Mæra, quæ Erigonæ patrem à pastoribus peremtum ululatibus suis indicavit: unde & deorum voluntate in cœlum translata, & communiori nomine Canicula dicta. Verum de eâ hîc agi non est verisimile, si quidem in Atticâ Mæram illam fuisse constat, cùm jam quæ ad Medeæ sinistram essent loca, Naso percurrat.

363. *Eurypili*] Hic fuit Herculis filius, qui in insula Co regnavit, augur peritissimus.

Ib. *Quâ Coæ cornua matres*] Cos insula est in Ægeo mari. Mulieres autem Coæ, cùm ægrè ferrent ab Hercule armenta Geryoni erepta per agros suos fuisse acta, Junonem dicuntur conviciari: quare Juno eas omnes in vaccas transformavit.

364. *Herculis*] In Co insulâ urbem cognomen expugnavit Hercules, cæso Eurypylo, abductâque filiâ ejus Chalciope.

365. *Rhodon*] Quæ insula est Mediterranei maris, Soli sacra, ejus Colosso olim nobilissima.

Ib. *Iälysios*] Qui lasum unam ex Rhodi urbibus tenuerunt.

Ib. *Thelchinas*] Fuerunt Thelchines Iälysi incolæ ex Cretâ profecti, periti artifices, sed fascinatores, quos Jupiter perdidit.

368. *Cartheïa*] A Carthea Ceæ insulæ urbe, quæ quidem Cea Atticæ ob oriente est opposita in mari Ægæo.

371. *Lacus Hyries*] Id est, quem fecit Hyrie Cygni mater, amissi filii dolore in illum soluta.

Ib. *Cycneïa Tempe*] Non Thessalica illa celeberrima dicit, sed Bœotica *Teumesia*, à vicino Teumeso monte appellata, quæ à Cycni casu poëta jam videtur denominâsse.

373. *Pueri*] *Cycni*, cujus amore Phyllius ille tenebatur.

Ib. *Volucres*] Vultures, quos amoris præmium Cycnus quoque petiverat, ut ex Antonini Liberalis Metam. didicimus.

Præmia

Præmia poscenti taurum suprema negabat.
Ille indignatus, Cupies dare, dixit; & alto
Desiluit saxo. Cuncti cecidisse putabant:
Factus olor niveis pendebat in aëre pennis.
XIV. At genitrix Hyrie servari nescia flendo
Delicuit; stagnumque suo de nomine fecit.
XV, XVI. Adjacet his Pleuron: in quâ trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe.
XVII, XVIII. Inde Calaureæ Latoïdos aspicit [arva
In volucrem versi cum conjuge conscia regis.
Dextera Cyllene est; in quâ cum matre Menephron
Concubiturus erat, sævarum more ferarum.
XIX. Cephison procul hinc deflentem fata nepotis,
Respicit in tumidam Phocen ab Apolline versi;
Eumelique domum lugentis in aëre natam.
XX. Tandem vipereis Ephyren Pyrenida pennis
Contigit. Hîc ævo veteres mortalia primo
Corpora vulgârunt pluvialibus edita fungis.
XXI. Sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis,

nolebat tradere taurum petenti eum pro ultimâ mercede. Ille dolens, Volo, inquit, præbere: atque se præcipitem dedit de rupe. Omnes arbitrantur dejectum esse: at ille mutatus in cygnum tollebatur in aërem pennis candidissimis.

XIV. *At mater Hyries, ignara ejus salutis exhausta est lacrymando, & fecit lacum de suo nomine.*

XV, XVI. *Pleuron sita est juxta illam; in quâ Combe Ophias vitavit plagas filiorum agitatis alis.*

XVII, XVIII. *Inde videt campos Calaureæ Latoïdos conscios noxæ mutati in avem cum uxore. Cyllene est dexterâ: in quâ Menephron erat concubiturus cum genitrice, pro consuetudine crudelium ferarum.*

XIX. *Hinc procul spectat Cephisum lugentem fata nepotis mutati ab Apolline in grandem vitulum marinum; & domum Eumeli, qui filiam in aëre morientem lugebat.*

XX. *Denique* Medea *pervenit Corinthum Pirenida pennis draconum. Antiqui dixerant corpora humana hîc orta primis temporibus ex fungis pluvialibus.*

XXI. *Sed postquam nova nupta flagravit venenis Medeæ,*

NOTÆ.

377. *Ille*] Puer *Cycnus.*

382. *Pleuron*] Ætoliæ est urbs multùm ab Hyries lacu & Bœotiâ dissita; quamobrem *Brauron* reponendum cum viris doctis arbitror, qui Atticæ, vicus est Geographis notissimus Bœotiæ vicinus.

383. *Ophias*] Ophii filia.

384. *Calaureæ*] Quæ insulæ est sinûs Argolici inter Cretam & Peloponnesum Demosthenis morte nota.

Ib. *Latoïdos*] Quam Latona pro Delo dicitur cum Neptuno permutâsse.

385. *In volucrem*] Hic fuisse videtur Ceyx rex Trachinis, qui cùm tempestate in mari periisset; postea unà cum uxore Halcyone in aves halcyonidas conversi sunt, ut in lib. XI. fusè describitur.

386. *Cum matre*] Cum Bliade matre suâ, & Cyllene filiâ in Arcadiâ (ubi Mons Cyllene) concubuit. Hygin. fab. 253.

388. *Cephison*] Plures fuerunt Cephisi; sed hîc de Bœotico agi verisimile est.

389. *Phocen*] Vitulum dicit marinum.

390. *Eumeli domum*] Patres dicit Achaiæ urbem maritimam, in quâ regnavit Eumelus; cujus filius Antheas, Triptolemi à patre hospitio accepti currum, dormiente illo, conscendit, ex quo dejectus interiit. Atque adeò pro *natam*, *natum* legendum esse autumant. Antheam insuper Eumeli filium fuisse dicunt nonnulli quam in avem mutatum Eumelum ploravisse conjiciunt.

391. *Ephyren*] Corinthum dici, ab Ephyre Oceani filiâ, quæ ibi prima habitavit, sic dictam.

Ib. *Pirenida*] A Pirene fonte, qui ad Acrocorinthi montis radices situs.

394. *Nova nupta*] Creüsa, Creontis Corinthiorum regis filia; ad quem Medea, dolens sibi eam à Jasone præpositam, vestem venenis imbutam misit; per quam non Creüsa, sed Creontis regia deflagravit.

Et mare utrumque spectavit domum regis incensam. Medea gladium impium tingit sanguine suorum filiorum: Et sic mater iniquam de patre vindictam sumens, vitavit arma Jasonis. Hinc abrepta draconibus Titaniacis subit arces Athenienses, quae conspexerunt pariter te, aequissime Phineu, teque senem Periphan volantes, & neptem Polypemonis sustentatam novis alis.

XXII. *Ægeus hanc hospitio suscipit, vituperandus in hoc uno facinore; neque hospitium est satis, jungit eam sibi etiam jure connubii. Jamque Theseus advenerat filius incognitus patri, qui pacem firmaverat in Isthmo bimari sua virtute. Medea parat in hujus cladem venenum, quod olim advexerat secum à regionibus Sythicis. Illud dicunt satum ex dentibus canis Echidneae. Est antrum obscurum caliginoso aditu; est iter declive, per quod heros Tyrinthius abstraxit vinculis* firmiter & quasi *adamante complicatis Cerberum reluctantem, & detorquentem oculos à die & radiis splendidis qui impulsus irâ rabiosâ simul replevit aërem latratu triplicis oris; & infecit virentes campos spumis albentibus. Has credunt coactas, & nactas succum feracis & faecundae terrae assumsisse potentiam nocendi. Quae vivacia, quae progerminant in durâ rupe,*

Flagrantemque domum regis mare vidit utrumque.
Sanguine natorum perfunditur impius ensis;
Ultaque se malè mater, Iasonis effugit arma.
Hinc Titaniacis ablata draconibus, intrat
Palladias arces; quæ te, justissime Phineu,
Teque, senex Peripha, pariter videre volantes.
Innixamque novis neptem Polypemonis alis.

XXII. Excipit hanc Ægeus, facto damnandus in uno:
Nec satis hospitium est, thalami quoq; fœdere jungit.
Jamque aderat Theseus proles ignara parenti:
Qui virtute suâ bimarem pacaverat Isthmon.
Hujus in exitium miscet Medea quod olim
Attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
Illud Echidneæ memorant è dentibus ortum
Esse canis. Specus est tenebroso cæcus hiatu:
Est via declivis, per quam Tyrinthius heros
Restantem, contraque diem, radiosque micantes
Obliquantem oculos, nexis adamante catenis,
Cerberon abstraxit: rabidâ qui concitus irâ
Implevit pariter ternis latratibus auras,
Et sparsit virides spumis albentibus agros.
Has concrêsse putant: nactasque alimenta feracis
Fœcundique soli, vires cepisse nocendi.
Quæ, quia nascuntur durâ, vivacia, caute,

NOTÆ.

395. *Utrumque*] Ionium & Ægeum inter quæ posita est Corinthus.

396. *Natorum*] Mermeri & Pheretis, quos ex Medeâ Jason susceperat; ipse dolore amens in patris vindictam mactavit. Quanquam à Corinthiis trucidatos alii voluerunt.

398. *Titaniacis*] Ex Titani sanguine ortis; vel quos à Titane seu sole Medea cum curru acceperat.

399. *Palladias*] Athenas à Pallade, quæ ibi præcipuè colebatur, ita dictas.

401. *Polypemonis*] Cui & *Procrustes* nomen fuit, quem quidem latronem Theseus occidit: De nepti, utì de Periphâ & Phineo, non habeo quod referre possim.

402. *Ægeus*] Qui Thesei pater.

404. *Ignara*] Quia Ægeus Æthram uxorem apud Pittheum patrem suum commorantem jusserat non priùs ad se filium mittere quàm saxum, cui calceos & ensem subjecerat, per se adultus revolvere posset.

405. *Isthmon*] Corinthiacum, quem latrones insederant à Theseo peremti.

407. *Aconiton*] Herba venenosa, ut aiunt, præsentissimi, quam quidem ex Cerberi canis, ad superos ab Hercule tracti, bile natam fuisse volunt. Plin. l. II. c. 27.

408. *Echidneæ*] Quia ex Echidnâ monstro ortus Cerberus.

409. *Specus*] Apud Heracleam Ponticam ubi monstratur is ad inferos aditus, copiosè nascitur. Plin. ibid.

410. *Tyrinthius heros*] Herculem dicit à Tirynthe, ubi natus est.

411. *Contraque diem*] Quam non consueverat intueri inferorum canis.

Agrestes

Agrestes aconita vocant. Ea conjugis astu
Ipse parens Ægeus nato porrexit, ut hosti.
Sumserat ignarâ Theseus data pocula dextrâ;
Cùm pater in capulo gladii cognovit eburno
Signa sui generis; facinusque excussit ab ore.
Effugit illa necem, nebulis per carmina motis.
XXIII. At genitor, quanquam lætatur sospite nato;
Attonitus tantum leti discrimine parvo
Committi potuisse nefas, fovet ignibus aras,
Muneribusque Deos implet; feriuntque secures
Colla torosa boum vinctorum cornua vittis.
Nullus Erechthidis fertur celebratior illo
Illuxisse dies. Agitant convivia patres,
Et medium vulgus: nec non & carmina, vino
Ingenium faciente, canunt. Te, maxime Theseu,
Mirata est Marathon Cretæi sanguine tauri:
Quodque suis securus erat Cromyona colonus,
Munus, opusque tuum est. Tellus Epidauria per te
Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem:
Vidit & immitem Cephesias ora Procrusten:
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusis.

rustici appellant Aconita. Ipse pater Ægeus illa tradit filio tanquam hosti, uxoris dolo. Theseus nescius acceperat oblata pocula dextrâ; cùm parens cognovit in capulo eburno ensis indicia suæ stirpis, & depulit scelestum venenum ab ore. Illa vitavit mortem, incantatione suâ nebulas sibi inducens.

XXIII. *At pater Ægeus, quamvis gaudet filio incolumi, stupens tantum facinus potuisse patrari, levi intervallo mortis incendit ignem super altaria; & cumulans dona diis offert; secures percutiunt colla nervosa taurorum habentium cornua religata tæniis. Nullus dies dicitur illuxisse majori cultu ab Erechthidis celebratus. Patres & ipsa plebs frequentant epulas; atque, Baccho stimulante ingenium, cantant versus. Te mirata est Marathon, maxime Theseu, sanguine tauri Cretæi; & tuum est donum atque opus, quòd agricola tutus ab apro Cromyonis colit agros. Terra Epidauria vidit progeniem Vulcani clavam gerentem à te obrutam. Regio Cephesias vidit quoque ferum Procrusten* peremptum; *Eleusis Cerealis vidit mortem Cercyonis.*

NOTÆ.

419. *Aconita vocant*] Ἀπὸ τῆς Ἀκόνης, à Cote; quòd in cotibus nascatur.

Ib. *Conjugis*] Medeæ, quæ ut regni successionem ad filium Medum derivaret, advenientem Theseum è medio tollere properabat.

423. *Signa sui generis*] Id est, quibus prolem suam cognoscere ante instituerat, cùm saxo ensem cum calceis supposuit.

Ib. *Facinus*] Aconitum, quod ipse Theseo propinaverat.

424. *Nebulis*] Quibus illi delituit.

426. *Discrimine*] Differentiâ. Parum enim abfuit, quin Theseus venenum hauriret.

430. *Erechthidis*] *Atheniensibus*, ab Erechtheo sic dictis.

433. *Te, maxime Theseu*] Hoc pro carmine est, quod in Thesei laudem cecinerunt Athenienses.

434. *Marathon*] Urbs est agri Attici.

Ib. *Cretæi*] Taurum dicit efferatum, Cretam infestantem, quem domandum Eurystheus Herculi proposuit. Illum verò ad se perductum Eurystheus dimisit, quem, cùm Atticam devastaret, Theseus mactavit.

435. *Suis*] Cromyoniam dicit suem à Theseo interfectam, quæ Cromeonem agri Corinthiaci vicum infestabat.

436. *Tellus Epidauria*] Fuit Epidaurus Peloponnesi oppidum, Æsculapii templo clarum.

437. *Prolem*] Periphetam dicit circa Epidaurum latrocinia sua exercentem, qui à κορύνη seu clavâ, *Corynetas* dictus est.

438. *Cephesias*] Quà Cephisus præterfluit Eleusin, urbem Atticæ.

Ib. *Procrusten*] Hic hospites in lecto quodam prostratos, longiores decurtabat, breviores extendebat.

439. *Cercyonis*] Qui viatores in palæstrâ victos, aut etiam certare recusantes interficiebat. Pausan. in Atticis.

Ib. *Cerealis*] Quia in illo Atticæ vico *majora* Cereris mysteria celebrabantur.

Occidit

Ad quem Asopiades respondit, Poscis impossibilia, & non admittenda meæ civitati: neque enim ulla est terra magis amica, quam hæc Cecropidis: Ea sunt fœdera inter nos. Ille mœstus discedit, atque inquit. Magno tibi constabunt tua fœdera; & jatiùs ducit esse bellum minitari quàm gerere, atque ibi antè perdere suas opes. Classis Lyctia poterat videri ex mœnibus Oenopiis; cùm navis Attica impulsa pleno velo appellit, & subit portus amicos, quæ vehebat Cephalum, atque unà jussa patriæ Æacidæ: juvenes agnoverunt Cephalum, quamvis non visum longo tempore, & dextras junxerunt, & duxerunt ad domum genitoris. Heros corpore præstans, & habens etiamnum judicia pristinæ formæ ingreditur; & gerens ramum olivæ domesticæ, ætate provectior, habet à dextrâ & sinistra, duos juniores Clyton & Buten Pallante satos. Postquam primi congressus exhauserunt suam orationem, Cephalus exponit mandata quæ ab Athenienlibus acceperat, & petit auxilium; & memorat fœdus, & jura majorum; ante adjicit imperium totius Achaiæ affectari. Postquam ita defendisset causam concreditam sibi, Æacus, læva posita in capulo sceptri, Ne, inquit, opem poscite, Athenæ, sed accipite. Neque parum fidenter existimate opes, quas hæc insula habet, esse vestras; immo omnis iste splendor rerum mearum discedat. Non careo viribus; superest mihi miles, atque in hostem. Diis gratia, tempus est prosperum, & quod excusationem negandi auxilii non patitur. Immo, inquit Cephalus, ita eveniat; voveo ut tuæ opes augeantur civibus

Huic Asopiades, Petis irrita, dixit, & urbi
Haud facienda meæ: neque enim conjunctior ulla
Cecropidis hâc est tellus. Ea fœdera nobis.
Tristis abit: Stabuntque tibi tua fœdera magno,
Dixit; & utiliùs bellum putat esse minari,
Quàm gerere, atque suas ibi præconsumere vires.
Classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris
Spectari poterat; cùm pleno concita velo
Attica puppis adest, in portusque intrat amicos:
Quæ Cephalum, patriæque simul mandata ferebat.
Æacidæ longo juvenes post tempore visum
Agnovêre tamen Cephalum, dextrasque dedêre,
Inque patris duxêre domum. Spectabilis heros,
Et veteris retinens etiamnum pignora formæ,
Ingreditur: ramumque tenens popularis olivæ
A dextrâ, lævâque duos ætate minores
Major habet, Clyton & Buten, Pallante creatos.
Postquam congressus primi sua verba tulerunt:
Cecropidum Cephalus peragit mandata, rogatque
Auxilium; fœdusque refert, & jura parentum:
Imperiumque peti totius Achaïdos addit.
Sic ubi mandatam juvit facundia causam;
Æacus in capulo sceptri nitente sinistrâ,
Ne petite auxilium, sed sumite, dixit, Athenæ.
Nec dubiè vires, quas hæc habet insula, vestras
Ducite, & omnis eat rerum status iste mearum.
Robora non desunt. Superest mihi miles, & hosti.
Gratia Dîs, felix & inexcusabile tempus.
Immo ita sit, Cephalus, crescat tua civibus opto

NOTÆ

484. *Asopiades*] Æacus, ex Æginâ Asopi filia ortus.

490 *Lyctia*] Cretensis, in quâ quidem classe Lyctus etiam urbs Cretæ suos habeat milites.

495. *Cephalum*] Dejonis, vel, ut alii volunt, Mercurii & Herses, quam Cecrops genuit, filium, virum formosissimum, quem etiam Aurora amavit.

498. *Olivæ*] Pacis signi.

500. *Major*] Cephalus natu grandior.

Ib. *Pallante*] Qui Pallas Pandionis Athenarum regi. fuit filius.

503. *Fœdus*] Quod Æginetas inter & Athenienses percussum fuerat.

504. *Peti*] A Minoë: Quod, ut causæ suæ faveret, Æacumque periculi metu moveret, Cephalus addebat.

509. *Omnis eat*] In vestrum auxilium. Malo legere cum Heinsio, *Communis rerum status iste mearum est*, mihi scilicet cum Athenis.

510. *Miles*] Hoc est, *Supersunt mihi milites & adjuvandis, & repellendis hostes.*

dveniens equidem modò gaudia cepi;
ılchra mihi, tam par ætate juventus
ſit. Multos tamen inde requiro,
ım vidi veſtrâ priùs urbe receptus,
nuit; triſtique ita voce locutus:
:ipium melior fortuna ſequetur.
ı poſſem vobis memorare! ſine ullo
repetam. Neu longâ ambage morer
e jacent, memori quos mente requiris.
s illi rerum periêre mearum!
populis Junonis iniquæ
e dictas à pellice terras.
mortale malum, tantæque latebat
s cladis: pugnatum eſt arte medendi.
erabat opem; quæ victa jacebat.
:lum ſpiſsâ caligine terras
ñavos incluſit nubibus æſtus.
ter junctis implevit cornibus orbem
r plenum tenuata retexuit orbem,
di ſpirârunt flatibus Auſtri.
ı fontes vitium veniſſe, lacuſque;
cultos ſerpentum multa per agros
ue ſuis fluvios temerâſſe venenis.
a primâ, volucrumq; oviumq; boumq;
ubiti deprênſa potentia morbi.
:felix validos miratur arator
ıuros; medioque recumbere ſulco.
egibus balatus dantibus ægros
næque cadunt, & corpora tabent.
quondam, magnæque in pulvere famæ,
almas: veterumque oblitus honorum,
gemit, morbo moriturus inerti.

Equidem modò appellens lætatus ſum, cùm tam elegans juventus, tam ſimilis ætate mihi occurrit: attamen multos inde exquiro, quos vidi olim cùm exceptus eſſem in veſtrâ urbe. Æacus ſuſpiravit, atque ſic locutus eſt lugubri ſono: Lætior fortuna ſequetur triſte principium. Utinam poſſem vobis bene referre! nunc narrabo ſine ullo ordine: & ne vos detineam prolixo verborum circuitu; quos expetis mente memori, jacent nil niſi *oſſa & cinis: & cùm illi occiderunt, quanta pars cecidit rerum mearum! Crudelis peſtis immiſſa eſt populis irâ Junonis infenſæ* atque *odio perſequentis tellurem appellatam ab adulterâ. Quamdiu ſtrages credita terreſtris, & prava cauſa tanti mali* nos *fugit, medicâ arte utebamur.* Atqui *Clades vincebat auxilium, quod nihil profuit. Initio aër incubuit terris opacâ caligine, & incluſit calores inertes nubibus. Et dum luna quater implevit orbem cornibus concurrentibus & quater diminuta diſſolvit orbem plenum, noti tepentes flaverunt auris peſtiferis. Certum eſt* corruptionem aëris *irrepſiſſe in fontes, & ſtagna, atque multa millia anguinum ſerpſiſſe per campos deſertos, & infeciſſe*
:. *Vis mali præcipitis primò nota* eſt *interitu canum & avium, & ovium, &* :rum. *Miſer agricola ſtupet fortes tauros procumbere inter* arandum, *atque ca-* . *Villera ultro defluunt ovium gregibus emittentibus balatus languidos, & cor-* *Equus nupèr generoſus, multâ laude* nobilis *in campo contemnit victoriam;* :*erum præteritorum gemit ad præſepe periturus morbo ignavo.*

NOTÆ.

Quia poſtquam ſuorum jactu- Æacus, Jovis beneficium me-

eſtem dicit, cujus deſcriptio- nes poëtæ ex Thucydide, qui ſem elegantiſſimè expreſſit,

524. *Exoſæ*] Ægidam inſulam, à pellice quam odit denominatam.

536. *Strage canum*] Hæc ex primo Iliad. ſumpta videntur. Pecudes enim ad terram pronæ, & cerebro minùs frigidæ quam homines, *τῆς νοσώδους ἀτμίδος, hauriebant, & ex his primùm quibus* odora via.

Non aper irasci meminit; non fidere cursu
Cerva; nec armentis incurrere fortibus ursi.
Omnia languor habet; Silvisque, agrisque, viisque
Corpora fœda jacent. Vitiantur odoribus auræ.
Mira loquor. Non illa canes, avidæve volucres,
Non cani tetigêre lupi: dilapsa liquescunt,
Afflatuque nocent; & agunt contagia latè.
Pervenit ad miseros damno graviore colonos
Pestis, & in magnæ dominatur mœnibus urbis.
Viscera torrentur primò; flammæque latentis
Indicium rubor est, & ductus anhelitus ægrè.
Aspera lingua tumet; trepidisque arentia venis
Ora patent; auræque graves captantur hiatu.
Non stratum, non ulla pati velamina possunt;
Dura sed in terrâ ponunt præcordia: nec fit
Corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.
Nec moderator adest: inque ipsos sæva medentes
Erumpit clades; obsuntque auctoribus artes.
Quò propior quisque est, servitque fideliùs ægro,
In partem leti citiùs venit. Utque salutis
Spes abiit, finemque vident in funere morbi;
Indulgent animis: & nulla, quid utile, cura est:
Utile enim nihil est. Passim positoque pudore,
Fontibus, & fluviis, puteïsque capacibus hærent:
Nec priùs est extincta sitis, quàm vita, bibendo.
Inde graves multi nequeunt consurgere, & ipsis
Immoriuntur aquis: aliquis tamen haurit & illas.
Tantaque sunt miseris invisi tædia lecti;
Prosiliunt; aut, si prohibent consistere vires,
Corpora devolvunt in humum; fugiuntque penates
Quisque suos: sua quiq; domus funesta videtur.
Et quia causa latet, locus est in crimine notus.
Semianimes errare viis, dum stare valebant,
Aspiceres; flentes alios, terræque jacentes;
Lassaque versantes supremo lumina motu.

Aper oblitus est frendere: Cerva non credit cursui; neque ursi invadunt valida armenta. Morbus retinet omnia; atque corpora turpia strata sunt per nemora, per campos, & per vias. Aër est infectus odoribus. Stupenda dico. Neque canes, neque aves rapaces, neque lupi villis candentes illa cadavera gustaverunt: liquefacta diffluunt, atque officiunt halitu, & spargunt latè contagia. Lues dimanavit ad infelices agricolas clade majore, atque grassatur intra muros magnæ urbis. Primò præcordia æstuant, atque rubor & difficilis respiratio sunt signa ardoris inclusi. Lingua aspera turget, atque ora exsiccata hiant venis exsultantibus; & aër infectus attrahitur per hiatum. Nequeunt tolerare suppositas vestes, aut ullos amictus: sed immittunt pectora inflata in humum: neque corpus refrigeratur terrâ sed terra ardet ex corpore imposito. Neque medicus opem ferre potest, & ipsa fera lues invadit eos; atque artes nocent iis qui illas profitentur. Quò quisque propiùs accedit, & fideliùs fert opem morbido, citiùs mortem incurrit. Et cùm spes salutis recessit, & cognoscunt finem contagii in obitu, obsequuntur libidini; neque ullo modo sunt solliciti de eo quod juvet; nihil enim juvat. Hinc inde, pudore abjecto consistunt ad fontes, & flumina, & amplos puteos: neque antè est sitis adempta potando, quàm vita. Multi ibi oppressi non possunt inde sese tollere; atque pereunt in ipsis aquis: nonnullus tamen etiam illas bibit. Et, adeò tædet odiosi tori infelices, ut inde prorumpant; vel si vires impediunt stare, devolvant corpora in terram, & quisque vitet suas domos; suæ sedes cuique videntur exitiales. Et quia causa ignoratur, locus causa creditur vitii. Cerneres semimortuos vagari per vias, dum poterant consistere; alios ingentes & humi stratos & torquentes oculos ultimo motu.

NOTÆ.

550. *Dilapsi*] Cadavera intacta à canibus & vulturibus tabes absumerat.

551. *Afflatuque nocent*] Expirant enim odoris fœditatem intolerabilem.

561. *Moderator*] Medicum dicit.

562. *Obsunt*] Quia dum apud ægros versantur, peste quoque corripiuntur.

[Membraque

ıe pendentis tendunt ab sidera cœli,
bi mors deprênderat exhalantes.]
tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
ɔissem, & cuperem pars esse meorum?
que acies oculorum flexerat, illic
stratum. Veluti cùm putria motis
ıt ramis, agitatâque ilice glandes.
les contrà gradibus sublimia longis:
tenet. Quis non altaribus illis
tulit? quoties pro conjuge conjux,
enitor, dum verba precantia dicit,
ıs animam finivit in aris,
ı thuris pars inconsumpta reperta est!
ɔties templis, dum vota sacerdos
: fundit purum inter cornua vinum,
ˀtato ceciderunt vulnere tauri!
:ra Jovi pro me, patriâque, tribusque
:m natis, mugitus victima diros
subitò collapsa sine ictibus ullis
tit subjectos sanguine cultros.
ægra notas veri, monitusq; Deorum
Tristes penetrant ad viscera morbi.
i vidi projecta cadavera postes:
quò mors foret invidiosior, aras.
m laqueo claudunt; mortisque timorem
nt: ultroque vocant ventientia fata.
ıssa neci nullis de more feruntur
neque enim capiebant funera portæ.
ıta premunt terras: aut dantur in altos
gos. Et jam reverentia nulla est:
i pugnant; alienisque ignibus ardent.

Atque hinc inde ubi mors corripuerat efflantes animam, tollunt artus ad astra cœli imminentis. Quid mihi fuit tunc mentis? an, quod oportuit esse, ut vitam odio haberem, & optarem esse pars meorum qui occubuerunt? In quamcunque partem lumen oculorum sese obverterat, ibi erat plebs jacens: quemadmodum cùm poma corrupta defluunt ramis agitatis, aut glandes quercu concussâ. Cernis è regione templa excelsa longis gradibus; Jovi dicata sunt. Quis non immisit thura inutilia illis aris? Quoties dum consors tori fundit preces pro consorte, pater pro filio, efflavit spiritum ad altaria Deorum vota *non audientium? Atque pars thuris inventa est integra in manu. Quoties boves adducti ad templa procubuerunt non expectato ictu, dum sacerdos fundit preces, & spargit vinum purum inter cornua. Cùm ipse ego sacra facerem Jovi pro me, pro patriâ, atque tribus filiis, victima emisit horrendos mugitus; atque statim procumbens sine ullis ictibus, infecit cultros immissos pauco sanguine. Fibra etiam morbida amiserat signa qui-*
ɔscitur *& voluntas Deorum: fera lues grassatur in præcordia: Conspexi cadavera a* templorum *limina*; immo *ad altaria ipsa, ut mors esset magis odiosa. Pars sus-me, atque depellunt metum obitûs obitu, & arcessunt fata sponte accidentia. Corpora lis exsequiarum* honoribus *efferuntur pro more, neque enim valvæ erant capaces ex-l sternuntur humi absque sepulturâ; vel inhonorata tolluntur in excelsos rogos. Neque ratio: atque certant de rogis, & comburuntur alienis flammis.*

NOTÆ.

ı] Undique suspensi, convexi. Huc dicit Æacus, digito tem-ns.

Post libatam, avulsus setis, post e & farre fronti inter spersis, ı, vino, eoque mero, inter co-

ɛpectato] Lue, non securi ceci-

Per viscerum partes extremas futurorum veritatem rimari solebant Haruspices; quæ quidem partes cùm morbo absorptæ & vitiatæ essent, nullum indicium habebant.

606. *Nullis de more*] Nullo exequiarum honore honestata dicit cadavera, cùm ea *ne quidem* portæ capere potuissent quæ efferre studuissent. *Funus* est pompa exequiarum.

609. *Indotata*] Nec thure in rogum ingesto, nec ab amicis collatis muneribus contra quàm vulgò fiebat.

Nulli ſunt qui lugeant; atque animæ nullis lacrymis honoratæ liberorum & virorum, & juvenum, & ſenum errant. Neque locus eſt ſatis vaſtus ad ſepulchra, neque ligna ſatis copioſa ad ignes. Stupens tantâ perturbatione rerum miſerarum, ô Jupiter, dixi, ſiquidem non falsò dicunt te veniſſe in amplexus Æginæ Aſopidos, Neque te pudet eſſe noſtrum patrem, magne pater; vel reſtitue mihi meos, vel compone me etiam tumulo. Ille favoris indicium fecit fulgure, & tonitru proſpero. Accipio, inquam, atque oro iſta ſint læta indicia tuæ voluntatis: pro pignore felici accipio præſagium quod mihi offers. Fortè adſtitit quercus de ſemine Dodonæo, Jovi ſacra rariſſima amplis ramis. Nos ibi vidimus formicas grana colligentes & trahentes parvo ore longo ordine magnum pondus, atque tenentes ſuam ſemitam per aſperum corticem quercûs. *Cùm copiam admirarer, Totidem, inquam, concede mihi cives, Parens optime, atque imple urbem* homini*bus vacuam. Quercus excelſa concuſſa eſt atque ſtrepitum edidit ramis agitatis ſine vento. Artus tremuerunt mihi timido, & capilli erant erecti horrore. Nihilominus deoſculatus ſum terram atque quercum: neque teſtabar me ſperare, ſperabam tamen, atque ſervabam mente mea deſideria. Nox ſubſequitur: atque ſopor invadit corpora defatigata ſollicitudinibus. Eadem quercus viſa eſt mihi adeſſe coram oculis, totidem habens ramos, & totidem animalia ramis; atque tremere eadem agitatione; atque diffundere in proximos campos turbam* formicarum *grana ferentium. Quæ repentè viſa eſt augeri, & major atque major fieri.*

Qui lacryment, deſunt: indeflatæque vagantur
Natorumq; virûmq; animæ, juvenumq; ſenumque:
Nec locus in tumulos, nec ſufficit arbor in ignes.
Attonitus tanto miſerarum turbine rerum,
Jupiter ô, dixi, ſi te non falſa loquuntur
Dicta ſub amplexus Æginæ Aſopidos iſſe:
Nec te, magne pater, noſtri pudet eſſe parentem;
Aut mihi redde meos: aut me quoque conde ſepul
Ille notam fulgore dedit, tonitruque ſecundo. [chro.
Accipio, ſintque iſta precor felicia mentis
Signa tuæ, dixi: quod das mihi, pigneror, omen.
Fortè fuit juxtà patulis rariſſima ramis
Sacra Jovi quercus de ſemine Dodonæo.
Hîc nos frugilegas aſpeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes,
Rugoſoque ſuum ſervantes cortice callem.
Dum numerum miror, Totidem, pater optimè, dixi,
Tu mihi da cives: & inania mœnia reple.
Intremuit, ramiſque ſonum ſine flamine motis
Alta dedit quercus. Pavido mihi membra timore
Horruerant, ſtabantque comæ. Tamen oſcula terræ,
Roboribuſque dedi: nec me ſperare fatebar;
Sperabam tamen; atque animo mea vota fovebam.
Nox ſubit: & curis exercita corpora ſomnus
Occupat. Ante oculos eadem mihi quercus ad-
eſſe,
Et ramos totidem, totidemque animalia ramis
Ferre ſuis viſa eſt; parilique tremiſcere motu:
Graniferumque agmen ſubjectis ſpargere in arvis.
Creſcere quod ſubitò, & majus majuſque videri,

NOTÆ.

611. *Vagantur*] Ex veterum opinione, qui inſepultorum vel minùs ſplendidè compoſitorum umbras errare dictitabant.

616. *Aſopidos*] Fiuiæ Aſopi, qui Bæotiæ fluvius in ſinum Corinthiacum labens.

623. *De ſemine Dodonæo*] Id eſt, ex illarum quercuum genere, quæ apud Dodonam creverunt. Dodona autem eſt civitas Chaoniæ reg. Epiri, ſic dicta à Dodonæ Jovis & Europæ filiâ; huic propinquum erat nemus Jovi ſacrum, ubi templum Jovis Dodonæi fuiſſe dicitur. Columbas in hâc ſilvâ vaticinantes fingunt, quia Theſſali mulieres fatidicas [illegible], i. e. columbas vocârunt: alii autem quercus ipſas vocales volunt, & conſulentibus edere oracula ſolitas.

629. *Intremuit*] Firmandi ominis cauſâ exauditis precibus.

tollere humo; rectoque adsistere trunco:
ciem numerumque pedum, nigrumq; colorem
e: & humanam membris inducere formam.
is abit. Damno vigilans mea visa; querorq;
peris opis esse nihil. At in ædibus ingens
ur erat: vocesque hominum exaudire videbar,
nihi desuetas. Dum suspicor has quoque somni,
enit Telamon properus: foribusque reclusis,
e, fideque, pater, dixit, majora videbis.
ere. Egredior: qualesque in imagine somni
eram vidisse viros: ex ordine tales
o, agnoscoque. Adeunt; regemque salutant.
ovi solvo, populisque recentibus urbem
, & vacuos priscis cultoribus agros,
idonasque voco; nec origine nomina fraudo.
a vidisti. Mores, quos ante gerebant,
quoque habent: parcumque genus, patiens-
que laborum,
ique tenax, & qui quæsita reservent.
d bella pares annis, animisque sequentur,
rimùm, qui te feliciter attulit, Eurus
enim attulerat) fuerit mutatus in Austros.
VI. Talibus atque aliis longum sermonibus illi
ere diem. Lucis pars ultima mensæ
a, nox somnis. Jubar aureus extulerat sol:
adhuc Eurus; rediturque vela tenebat.
halum Pallante sati, cui grandior ætas;
em Cephalus, simul & Pallante creati
iunt. Sed adhuc regem sopor altus habebat.

& se efferre supra terram & stare erecto corpore, & deponere gracilitatem, & copiam pedum & colorem atrum, & induere figuram humanam per artus. Sopor excussus est. Experrectus condemno mea insomnia; atque doleo nihil esse auxilii à Diis. At murmur magnum erat in regiâ meâ, atque videbar audire sonitum virorum cui jamdiu non fueram assuetus. Dum dubito ne & de hoc sono *somniavi* tantùm, *ecce Telamon adest festinans atque januâ apertâ; Genitor, inquit, comperies majora spe atque fide* tuâ. *Prodi quæso. Prodeo, atque video & cognosco tales viros singulatim, quales credideram vidisse per simulacra soporis. Accedunt, & salutant* me tanquam suum *regem. Rependo vota Jovi, & distribuo urbem atque arva orba antiquis colonis in novos populos: atque appello Myrmidonas; neque spolio eos nativo nomine. Aspexisti corpora. Iisdem vivunt moribus quibus priùs imbuti erant: gens parsimoniæ studens, & labori addicta, & servans quod lucrifecit, & reponens iturum. Hi annis atque fortitudine similes comitabuntur te ad pugnas, statim atque sub-*
i te feliciter adduxit, (Subsolanus enim adduxerat) fuerit versus in Notos.

Illi consumserunt longum diem hujusmodi atque aliis colloquiis. Pars diei novissima epulis, nox sopori. Sol splendidus advexerat lucem; Subsolanus adhuc spirabat, atque carbasa reversura. Filii Pallantis coëunt ad Cephalum, qui provectior erat ætate; Ce-
filii Pallantis unà adeunt regem Æacum: sed somnus gravis adhuc illum tenebat.

NOTÆ.

ecto] Qualis est hominum.

suetas] Quia omnes prope tabe inte-

ni] Quia res videbatur incredibilis.

yrmidonasque] Μύρμηξ nempe Græ- dicitur: Revera autem illum ideo ginetis impositum, quòd formicarum donum metu in antris degerent, ter- ent & agriculturam exercerent qui ibus in homines mutati finguntur, quòd docente illo, naves ædificare hostibus resistere, in hominum denique conspectum prodire inceperint. Strabo lib. VIII.

660. *Austros*] Quibus ex Æginâ ad Athenas navigatio opportuna.

662. *Pars ultima mensæ*] Prandia enim vetustiori ævo prorsùs ignota.

665. *Pallante sati*] Pallantis Atheniensis filii duo Clytus & Butes.

Excipit Æacides illos in limine Phocus:
Nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.
Phocus in interius spatium pulchrosque recessus
Cecropidas ducit. Cum queis simul ipse resedit,
Aspicit Æoliden ignotâ ex arbore factum
Ferre manu jaculum, cujus fuit aurea cuspis.
Pauca priùs mediis sermonibus ille locutus,
Sum nemorum studiosus, ait, cædisque ferinæ:
Quâ tamen è silvâ teneas hastile recisum,
Jamdudum dubito: certè, si fraxinus esset,
Fulva colore foret: si cornus, nodus inesset.
Unde sit ignoro: sed non formosius isto
Viderunt oculi telum jaculabile nostri.
Excipit Actæis è fratribus alter: & usum
Majorem specie mirabere, dixit, in isto.
Consequitur quodcunque petit: Fortunaque missum
Non regit; & revolat nullo referente cruentum.
Tum verò juvenis Nereïus omnia quærit;
Cur sit, & unde datum; quis tanti muneris auctor,
Quæ petit, ille refert; sed, quæ narrare pudori est,
Quâ tulerit mercede, silet: tactusque dolore
Conjugis amissæ, lacrymis ita fatur obortis:
Hoc me, nate Deâ, (quis possit credere?) telum
Flere facit, facietque diu; si vivere nobis
Fata diu dederint. Hoc me cum conjuge carâ
Perdidit. Hoc utinam caruissem munere semper!
Procris erat (si fortè magìs pervenit ad aures
Orithyïa tuas) raptæ soror Orithyïæ.
Si faciem moresque velis conferre duarum,
Dignior ipsa rapi. Pater hanc mihi junxit Erechtheus:

Phocus excipit illos ad fores: nam Telamon atque ejus frater Peleus *habebant delectum virorum pro militiâ. Phocus ducit Athenienses in penetralia, atque ornatos successos regiæ, cum quibus statim atque sedit, videt Æoliden gerere manu telum fabricatum ex ligno ig'ato, cujus mucro fuit aureus. Ille priùs pauca præfatus ex usu communi, inquit, gaudeo silvis & ferarum interitu; quo tamen ex ligno sit desumptum jaculum, quod tractas, jam diu incertus sum; certè si esset ex fraxino, esset colore flavo; si ex corno, nodus inesset. Nescio ex quo ligno sit: sed nostri oculi non aspexerunt hastile missile pulchrius isto. Unus ex fratribus Atheniensibus respondet: Atque, inquit, miraberis in isto utilitatem majorem formâ. Attingit quicquid appetit; & nulli subjicitur fortunæ; & redit sanguine infectum nemine referente. Tum* vero *juvenis Nereïus percunctatur cuncta; quamobrem, & unde sit ablatum; quis auctor tanti doni. Ille reddit quæ poposcit; sed tacet quæ indecorum est referre, & quâ mercede acceperit; atque mærore commotus propter uxorem perditam, sic incipit, lacrymis profluentibus. Hoc jaculum, nate Deâ (quis possit fidem adhibere?) mihi movet fletus, & movebit diu, si fata nobis concesserint vivere diu. Hoc me prodidit cum dilectâ uxore: utinam caruissem semper isto dono! Procris (si fortè potiùs Orithyïa pervenit ad aures tuas) erat soror Orithyïæ ablatæ.* Atque equidem *ipsa Procris dignior abripi; si velis comparare formam & mores utriusque. Pater Erechtheus mihi hanc dedit conjugem;*

NOTÆ.

672. *Æoliden*] Cephalum Dionis filium Æoli nepotem, siquidem Deionem Apollodorus inter Æoli liberos recenset.

674. *Mediis*] Id est, quæ in medium sine omni peculiari scopo proferri solent.

681. *Alter*] Clytus nempe, seu Butes, de quibus suprà.

683. *Consequitur*] Videtur ex Aquifoliâ factum; de quâ vide Plin. lib. xxiv. cap. 13.

685. *Nereïus*] Phocus, quem ex Psamathe Nereï filiâ Æacus sustulit.

688. *Mercede*] Procri nempe uxore pro communicato lecto jaculum ab ipsâ Cephalus accepit; cùm sese illa in hospitam mutâsset; suum verò esse Cephalum non cognovisset.

690. *Deâ*] Psamathe nymphâ, quam Phoci matrem diximus.

695. *Orithyïa*] Erechthei Atheniensium regis filia, quam ob formam Boreas rapuisse dicitur.

Hanc

i junxit Amor. Felix dicebar, eramque:
)iis visum est) ac nunc quoq; forsitan essem.
atur post pacta jugalia mensis:
:ornigeris tendentem retia cervis
. summo semper florentis Hymetti
ıè videt pulsis Aurora tenebris:
:e rapit. Liceat mihi vera referre,
; quòd sit roseo spectabilis ore,
at lucis, teneat confinia noctis,
quòd alatur aquis; ego Procrin amabam:
ocris erat, Procris mihi semper in ore.
coïtusque novos, thalamosque recentes,
deserti referebam fœdera lecti.
est: &, Siste tuas, ingrate, querelas,
be, dixit. Quòd si mea provida mens est,
isse voles. Meque illi irata remisit.
ɔ, mecumque Deæ memorata retracto,
cœpit, ne jura jugalia conjux
servâsset. Faciesque, ætasque jubebant
lulterium: prohibebant credere mores.
abfueram: sed & hæc erat, unde redibam,
xemplum: sed cuncta timemus amantes.
[uo doleam, studeo; donisq; pudicam
fidem. Favet huic Aurora timori:
ıe meam (videor sensisse) figuram.
ıeo non cognoscendus Athenas:
ıe domum. Culpâ domus ipsa carebat;
ıa dabet: dominoque erat anxia rapto.
per mille dolos ad Erichthida facto;
ɔstupui: meditataque pœnè reliqui
ta fide: malè me, quin vera faterer,
malè quin, ut oportuit, oscula ferrem.

Amor hanc mecum sociavit. Beatus credebar, & beatus eram: (Non ita placitum erat diis) & nunc essem fortè si modò iis placuisset. Secundus mensis incipiebat post sponsalia, cùm Aurora crocea me conspicit manè disjectis tenebris ex fastigio Hymetti semper florentis, struentem plagas cervis cornutis; atque me aufert repugnantem. Concedatur mihi narrare vera, sine odio Deæ: quòd sit pulcherrima facie roseâ, quòd media sit inter confinia diei, & noctis, quòd vivat liquore nectareo; Ego amabam Procrin; Procris erat semper mihi in corde, Procris erat in ore. Repetebam sacra lecti, & recentes concubitus, & nuptias nuperas, & prima jura tori derelicti. Dea est accensa; atque, inquit, reprime tuas querimonias, ingrate, Procrin obtineas. Quòd si meus animus aliquid prospicit, optabis non habuisse eam: atque irata me illi reddidit. Dum revertor, atque revolvo mecum Deæ monita, occœpi timere, ne uxor non benè custodiisset fœdera connubialia: atque pulchritudo & anni suadebant mihi credere eam adulterium commisisse: mores dehortabantur credere. Verùm
n: verùm & hæc Aurora *à quâ revertebar, erat exemplum adulterii; verùm* nos *reformidamus. Nitor fingere quod me sollicitet; atque tentare muneribus fidem pudi- favit huic pavori; atque vertit meam formam: (videor sensisse.) Subeo Athenas cognoscendus, atque intro domum. Ipsa domus vacabat crimine, & indicia faciebat erat sollicita ob dominum ablatum. Accessu vix dato ad Erecbthei filiam per mille ditus sum, obstupui: atque propemodum deserui fidei experimenta animo instituta: i, quin agnoscerem vera; ægrè quin, ut decuit, suavia darem.*

NOTÆ.

i] Qui Atticæ mons est, thymo, & marmore nobilis.

Formosissimi juvenis amore in-

Nam Procridi dederat fidem se re non coiturum.

ecti] Derelictæ uxoris.

s] Aurora enim exemplio monstravit, quàm facilè mulieres in adulterium incidant.

720. *Quærere*] Tzetzes 1 Chil. 20. narrat deprehensam à Cephalo cum Pteleonto juvene, à quo acceperat auream coronam.

726. *Erecbthida*] Quæ ipsa Procris est Erichthei filia.

728. *Fide*] Pro *fidei*, antiquè.

Triſtis erat: ſed nulla tamen formoſior illâ
Eſſe poteſt triſti; deſiderioque calebat
Conjugis abrepti. Tu collige, qualis in illâ,
Phoce, decor fuerit: quam ſic dolor ipſe decebat.
Quid referam, quoties tentamina noſtra pudici
Reppulerint mores? quoties, Ego, dixerit, uni
Servor, ubicunque eſt: uni mea gaudia ſervo?
Cui non iſta fide ſatìs experientia ſano
Magna foret? non ſum contentus: & in mea pugno
Vulnera; dum cenſus dare me pro nocte paciſcor.
Muneraque augendo tandem dubitare coëgi.
Exclamo: Malè tectus ego en, malè pactus adulter
Verus eram conjux: me, perfida, teſte teneris.
Illa nihil: tacito tantummodo victa pudore
Inſidioſa malo cum conjuge limina fugit;
Offenſâque mei genus omne peroſa virorum
Montibus errabat ſtudiis operata Dianæ.
Tum mihi deſerto violentior ignis ad oſſa
Pervenit: orabam veniam; peccâſſe fatebar,
Et potuiſſe datis ſimili ſuccumbere culpæ
Me quoque muneribus; ſi munera tanta darentur:
Hoc mihi confeſſo, læſum priùs ulta pudorem,
Redditur, & dulces concorditer exigit annos.
Dat mihi præterea, tanquam ſe parva dediſſet
Dona, canem munus; quem cùm ſua traderet illi
Cynthia, Currendo ſuperabit, dixerat, omnes.
Dat ſimul & jaculum; manibus quod (cernis) habemus.

Mœſta erat: verùm tamen nulla poteſt eſſe pulchrior quàm illa etiam dum mœſta fuit; atque flagrabat deſiderio mariti ſublati. Tu, Phoce, conjice, qualis fuerit in illâ venuſtas, quam ærumna ipſa ſic decebat. Quamobrem dicam, quoties honeſti mores coarguerint noſtros conatus? quoties dixerit, Ego ſervor uni, ubicunque eſt; ſervo meam voluptatem uni? Cui ſapienti iſtud periculum fidei non ſit ſatìs tutum? Non ſum expletus; & tendo in meum exitium, dum ſpondeo pretium pro nocte, atque cumulando dona ſubegi eam denique vacillare. Vociferor; Ecce ego malè occultus, male promiſſus adulter, eram verus maritus: coargueris me teſte, inſida. Illa nihil reſpondit: *ſed tantùm ſuperata ſecreto pudore vitat domum, in quâ ſibi inſidiæ erant* ſtructæ, *cum perverſo conjuge: atque odio habens totam gentem virorum ob meam injuriam, per montes vagatur dedita miniſteriis Dianæ. Tum amor vehementior pervadit oſſa* mea *cùm dereiictus eſſem; precabar ut ignoſceret, & agnoſcebam me in culpâ eſſe: & potuiſſe etiam in ejuſmodi crimen venire oblatis donis, ſiquidem tanta dona offerrentur. Redit ad me poſtquam ea agnoviſſem antè ulta pudorem offenſum; atque unanimis tranſigit annos amabiles. Dat mihi inſuper, (ſicuti dediſſet ſe* tanquam *exiguum munus,) canem, quem cùm ſua Diana illi daret, dixerat, antevertet cunctus curſu. Tradit mihi ſimul telum, quod,* ut *vides, tractamus manibus.*

NOTÆ.

732. *Conjugis*] Mariti Cephali, quem putabat ab Aurorâ fuiſſe raptum.

737. *Fide*] Pro *fidei*, iterum; niſi mavis eum uno Vaticano, *Cui non iſta ſatìs fidei*, ut obſervavit Ciofanus.

739. *Cenſus*] Amplas ſuas divitias pro concubitu.

744. *Fugit*] Atque tum ad Minoëm Cretæ regem pervenit, à quo jaculum inevitabile & canem Lælapa accepit, quem nulla fera poſſet evitare; quibus quidem muneribus ipſa quoque ſpecie mutata Cephalum maritum ad fictum adulterium pellexit, quod & pariter deprehenſo exprobavit. Quanquam aliter Hyginus, itemque Ovidius noſter.

745. *Offenſâque mei*] *Quòd me offendiſſet*, nam activè vox illa plerumque ſumitur *offenſa* paſſivè.

746. *Studiis*] *Venationi*.

751. *Hoc*] Non tamen ſatìs apertè, neque utì ſuprà indicavimus, ſeſe à Procri deceptum, ut obſcurè fatetur.

755. *Cynthia*] Diana, à Cyntho Deli inſulæ monte, ubi nata dicitur.

XXVII. Muneris alterius quæ ſit fortuna requiris?
Accipe. Mirandi novitate movebere facti.
Carmina Laïades non intellecta priorum
Solverat ingeniis: & præcipitata jacebat
Immemor ambagum vates obſcura ſuarum.
Scilicet alma Themis non talia linquit inulta.
Protinus Aöniis immittitur altera Thebis
Peſtis; & exitio multi pecorumque, ſuoque
Rurigenæ pavere feram. Vicina juventus
Venimus: & latos indagine cinximus agros.
Illa levi velox ſuperabat retia ſaltu:
Summaque tranſibat poſitarum lina plagarum.
Copula detrahitur canibus, quos illa ſequentes
Effugit, & volucri non ſecius alite ludit.
Poſcor & ipſe meum conſenſu Lælapa magno;
Muneris hoc nomen. Jamdudum vincula pugnat
Exuere ipſe ſibi, colloque morantia tendit.
Vix bene miſſus erat; nec jam poteramus, ubi eſſet,
Scire; pedum calidus veſtigia pulvis habebat:
Ipſe oculis ereptus erat. Non ocior illo
Haſta, nec excuſſæ contorto verbere glandes,

XXVII. *Poſcisne quæ ſit ſors alterius doni? Audi. Tangeris novitate facti ſtupendi. Laïades explicuerat ænigmata quæ majores non poterant comprehendere, atque vates ambigua dejecta humi procubuit oblita ænigmatum ſuorum. Nimirum alma Themis non ſinit talia impunita. Extemplo aliud monſtrum excitatur in Thebas Aonias; atque plurimi coloni aluerunt feram damno pecorum atque ſuo. Proxima juventus accurrimus; atque circumdedimus vaſtos campos indagine. Illa agilis ſuperabat plagas facili ſaltu; atque tranſgrediebatur ſupremos funes retium extenſorum. Canes ſolvuntur, quos inſequentes illa prævertit, neque aliter* eos *fruſtratur quàm avis volatilis. Meus Lælaps petitur à me unanimi voto; Hoc* erat *nomen dono. Jam diu ipſe nititur ſe expedire loris & collo* ea detrahere *quæ morabantur* eum inter currendum. *Vix bene ſolutus erat, neque jam poteramus noſſe ubi eſſet; Pulvis calidus retinebat impreſſionem pedum; ipſe erat ſublatus ab oculis. Jaculum non fertur velociùs illo, neque globi emiſſi funda contortâ,*

NOTÆ.

757. *Alterius*] *Canis* nempe.

759 *Carmina*] Quibus Sphingis monſtri ex Typhone & Echidnâ nati, ænigma continebatur: montem Sphingium juxta Thebas Sphinx ille inſederat, unde in viatores impetum facere ſolebat. *Quodnam illud eſſet animal, quod manè quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes eſſet?* interrogabat: cui rei cùm nullus poſſet ſatisfacere, imperitos laniabat. Ænigma verò diſſolvit Oedipus, qui *Hominem animal illud eſſe dixit*, de quo Sphinx loquebatur; *ſiquidem ille in infantiâ manibus & pedibus repens veriùs quàm incedens quadrupes videretur, cùm adoleſcens bipes, ſenio confectus & baculo nitens tripes dici mereretur.* Atque hujus ſolutionis dolore ſeſe Sphinx de ſaxo præcipitem dedit.

759. *Laïdes*] *Oedipus* Laii Thebanorum regis filius.

761. *Vates obſcura*] Sphinx monſtrum capite & vultu puellam, alis avem, reliquo corpore leonem referens; à Junone adverſus Thebanos immiſſum.

762. *Themis*] Cœli ac Terræ filia, quæ homines quod fas ſit ſervare docebat, cujus vetuſtiſſimum fuit in Bœotiâ oraculum.

Ib. *Talia*] (i. e.) Cædem Laii & nuptias Oedipi cum matre ſuâ Jocaſtâ.

763. *Aöniis*] *Bœotiis*; eſt enim Aonia Bœotiæ pars montana.

764. *Peſtis*] De vulpe intelligit: quomodo & alibi *peſtis Nemæa* pro Leone ſumitur.

765. *Pavere*] Non modò eam feram pueros rapuiſſe, ſed ei trigeſimo quoque die unum expoſitum fuiſſe, quem ablatum devorabat, narrant Ant. Liberalis.

766. *Indagine*] Hoc eſt, hominum, plagarum, retium, formidinum circumductio. Venationi vox propria.

770. *Ludit*] Deludit, decipit. Vulpes enim circumcurrendo maximè canes eludunt.

771. *Lælapa*] Qui canis fuit Cephalo à Procri datus, ab impetu & velocitate ſic dictus.

772. *Vincula*] Vinculum, quo tenebatur.

neque levis sagitta ab arcu Gortyniaca. Culmen montis medii tollitur super campos subjectos: Illuc ascendo, atque specto novos cursus: unde fera conspecta est interdum corripi, nunc se subtrahere ab ipso vulnere. Neque vafra fugit recto calle, & in campum, sed eludit rictus insequentis: & recurrit in circulum, ne hostis Lælaps *utatur suis viribus. Hic urget, & sequitur* eam in cursu sibi *æqualem, atque simili corripienti non corripit, atque intentat morsus inanes in aërem. Confugiebam ad auxilium teli: quod dum dextera vibrat, dum conor inserere digitos in amenta, dimovi oculos; atque reflexeram rursus reductos ad eundem locum, video (monstrùm) duo marmorea signa in mediâ planitie: crederes hoc fugere, illud latrare. Nempe Deus voluit utrumque indomitum* esse *in contentione cursûs e si quis Deus auxilio fuit illis.*

XXVIII. *Huc usque* locutus est Cephalus: *dein siluit. Quâ in culpâ fuit telum, inquit Phocus? Ille sic exposuit culpam teli. Lætitia sit initium nostræ ærumnæ, Phoce: eam priùs narrabo. Gratum est, ô Æacida, recordari felicis temporis, quo eram perfectè beatus uxore primis annis: illa erat beata viro. Sollicitudo reciproca, atque amor conjugalis tenebat ambos; neque illa anteponeret lectum Jovis meo amori; neque ulla erat, quæ me amore incenderet, non si Venus ipsa adesset. Par amor flagrabat in corde* utriusque. *Quamprimum ferè sol illustraverat* montium *fastigia radiis suis, consueveram profisci ad venationem in nemora more juvenum: neque patiebar servos, neque equos, neque canes odores mecum*

Nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
Collis apex medii subjectis imminet arvis:
Tollor eò, capioque novi spectacula cursûs:
Quà modò deprendi, modò se subducere ab ipso
Vulnere visa fera est. Nec limite callida recto,
In spatiumque fugit; sed decipit ora sequentis:
Et redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti.
Imminet hic, sequiturque parem: similisque tenenti
Non tenet, & vacuos exercet in aëra morsus.
Ad jaculi vertebar opem: quod dextera librat
Dum mea, dum digitos amentis indere tento,
Lumina deflexi: revocataque rursus eodem
Rettuleram, medio (mirùm) duo marmora campo
Adspicio: fugere hoc, illud latrare putares.
Scilicet invectos ambo certamine cursûs
Esse Deus voluit; si quis Deus adfuit illis.

XXVIII. Hactenus: & tacuit. Jaculo quod crimen in ipso?
Phocus ait. Jaculi sic crimina reddidit ille.
Gaudia principium nostri sint, Phoce, doloris.
Illa priùs referam. Juvat ô meminisse beati
Temporis, Æacida, quo primos ritè per annos
Conjuge eram felix; felix erat illa marito.
Mutua cura duos, & amor socialis habebat.
Nec Jovis illa meo thalamos præferret amori:
Nec me quæ caperet, non si Venus ipsa veniret,
Ulla erat. Æquales urebant pectora flammæ.
Sole ferè radiis feriente cacumina primis,
Venatum in silvis juveniliter ire solebam:
Nec mecum famulos, nec equos, nec naribus acres

NOTÆ.

778 *Gortyniaco*] *Cretensi. Gortyn* enim, quæ & *Gortys* dicitur, Cretæ insulæ urbs est, sagittariâ arte celeberrima.

782. *Fera*] Vulpem hanc Teumessiam, à Teumesso Thebanorum vico, vocat Pausanias in Bœoticis. Palæphatus verò & Tzetzes 1 Chil. 20. virum fuisse aiunt, cui nomen Alopex, &c.

784. *Ne sit suus*] Non enim possunt toto impetu currere canes, cùm tergiversantem perque varios orbes sese morsibus subtrahentem feram persequuntur.

788. *Amentis*] *Amenta* sunt lora, quibus jacula faciliùs longiusque emittuntur.

790. *Marmora*] In quæ fera & canis mutati sunt, uti quidem Nasoni placuit; nam illi aliter.

792. *Ambo*] Pro *ambos* antiquè.

798. *Æacida*] Phocum Æaci filium alloquitur.

Ire canes, nec lina ſequi nódoſa ſinebam.
Tutus eram jaculo. Sed cum ſatiata ferinæ
Dextera cædis erat; repetebam frigus, & umbras,
Et, quæ de gelidis halabat vallibus, auram.
Aura petebatur medio mihi lenis in æſtu:
Auram expectabam; requies erat illa labori.
Aura (recordor enim) venias, cantare ſolebam;
Meque juves, intreſque ſinus, gratiſſima, noſtros;
Utque facis, relevare velis, quibus urimur, æſtus.
Forſitan addiderim (ſic me mea fata trahebant)
Blanditias plures: &, Tu mihi magna voluptas,
Dicere ſim ſolitus, tu me reficiſque, foveſque:
Tu facis, ut ſilvas, ut amem loca ſola; meoque
Spiritus iſte tuus ſemper captatur ab ore.
Vocibus ambiguis deceptam præbuit aurem
Neſcio quis: nomenque auræ tam ſæpe vocatum
Eſſe putans nymphæ, nympham mihi credit amari.
Criminis extempló ficti temerarius index
Procrin adit; linguâque refert audita ſuſurra.
Credula res amor eſt. Subito collapſa dolore,
Ut ſibi narratur, cecidit; longoque refecta
Tempore, ſe miſeram, ſe fati dixit iniqui:
Deque fide queſta eſt. Et crimine concita vano,
Quod nihil eſt, metuit; metuit ſine corpore nomen:
Et dolet infelix veluti de pellice verâ.
Sæpe tamen dubitat, ſperatque miſerrima falli;
Indicioque fidem negat; &, niſi viderit ipſa,
Damnatura ſui non eſt delicta mariti.
Poſtera depulerant Auroræ lumina noctem;
Egredior, ſilvaſque peto: victorque per herbas,
Aura veni, dixi, noſtroque medere labori.
Et ſubitò gemitus inter mea verba videbar
Neſcio quos audîſſe. Veni, tamen, optima, dixi.
Fronde levem rurſus ſtrepitum faciente caducâ,
Sum ratus eſſe feram; telumque volatile miſi.
Procris erat; medioque tenens in pectore vulnus,

venire, neque retia nodoſa apportari. Securus eram telo. Sed cùm manus expleta erat nece ferinâ, me recipiebam ad frigus & umbras atque auram, quæ oriebatur ex frigidis vallibus. Aura à me requirebatur in medio calore: expectabam auram; illa erat recreatio labori. Conſueveram canere, (nam memini) accedas aura; atque mihi ſis ſolatio, ſubeas gremium noſtrum, amabilis; atque ut ſoles, velis levare calores quibus ardemus. Fortè adjecerim plura lenocinia: (ita me fata cogebant) atque conſueverim dicere, Tu mihi ſumma voluptas, tu me reſtituis, atque ſolaris, tu facis ut diligam nemora, & loca deſerta; & tuus halitus ſemper captatur ab ore meo. Neſcio quis adhibuit aures falſas ſonis ambiguis; atque credens nomen auræ toties citatum eſſe nymphæ, arbitratur nympham à me diligi. Continuò inconſultus delator falſi criminis adoritur Procrin, atque narrat quæ audiêrat linguâ trepidâ. Amantes omnia facilè *credunt. Cùm ſibi referretur, procubuit oppreſſa dolore repentino; & recreata poſt longum tempus, ſe infelicem, ſe perverſi fati fœ*minam *prædicavit, atque conqueſta eſt de fide* meâ; *atque impulſa falſo delicto, timet quod nihil eſt, timet nomen ſine re; atque miſera ſollicita eſt tanquam de certâ adulterâ: Attamen ſæpe hæret, atque infeliciſſima ſperat decipi, & non adhibet fidem accuſationi, & niſi ipſa conſpexerit, non eſt damnatura crimina ſua viri.* Cùm *ſequens Auroræ lumen fugaverat tenebras, diſcedo, atque me confero in nemora: & voti compos, atque ſtratus in herbâ, Aura ades, dixi, atque ſuccurre noſtri labori. Atque repentè videbar audiiſſe neſcio quæ ſuſpiria inter meas voces: Accede tamen optima, dixi. Cùm denuo folia cadentia levem ſtrepitum ederent, credidi adeſſe feram* aliquam; *atque contorſi jaculum volatile. Procris erat; atque habens plagam in medio pectore,*

NOTÆ.

814. *Sinus*] Qui æſtuant, pectus captandæ auræ aperiunt; ibi enim potiſſimùm calores ſentiuntur.

836. *Victor*] *Ferarum cæde ſatiatus.*

Hei

Impensâque sui poterit superare cruoris.
Quàm metuo certè, ne quis tua pectora, Minos,
Vulneret imprudens! quis enim tam dirus, ut in te
Dirigere immitem, nisi nescius, audeat hastam?
Cœpta placent, & stat sententia tradere mecum
Dotalem patriam, finemque imponere bello.
Verùm velle parum est. Aditus custodia servat;
Claustraque portarum genitor tenet. Hunc ego solùm
Infelix timeo; solus mea vota moratur.
Dii facerent, sine patre forem! sibi quisque profectò
Fit Deus. Ignavis precibus fortuna repugnat.
Altera jamdudum succensa cupidine tanto
Perdere gauderet, quodcunque obstaret amori.
Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes,
Per gladios ausim. Neque in hoc tamen ignibus ullis,
Aut gladiis opus est: opus est mihi crine paterno.
Illa mihi est auro pretiosior, illa beatam
Purpura me, votique mei factura potentem.
Talia dicenti, curarum maxima nutrix,
Nox intervenit; tenebrisque audacia crevit.
Prima quies aderat, quâ curis fessa diurnis
Pectora somnus habet. Thalamos taciturna paternos
Intrat; & (heu facinus!) fatali nata parentem
Crine suum spoliat; prædâque potita nefandâ
Fert secum spolium sceleris; progressaque portâ
Per medios hostes (meritis fiducia tanta est)
Pervenit ad regem, quem sic affata paventem:
Suasit amor facinus. Proles ego regia Nisi,
Scylla, tibi trado patriosque meosque penates:
Præmia nulla peto, nisi te. Cape pignus amoris,
Purpureum crinem. Nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi crede caput. Scelerataque dextrâ

& conflictione, & dispendio sui sanguinis. Quàm timeo certè, ne aliquis temerarius lædat tuum cor, Minos! quis enim tam crudelis, ut nisi ignarus, non vereatur vibrare in te sævam hastam? Consilia mihi *probantur, & decretum offerre mecum patriam in dotem; atque exitum statuere bello. Sed leve est optare. Præsidia custodiunt ingressus; & pater habet firmamenta valvarum. Misera tunc unum reformido: ille unus obstat* meis *desideriis. Utinam sine parente essem! quilibet sane sibi fit Deus: Fortuna resistit votis inertibus.* Quæ vis alia puella *æstuans tam gravi amore jamdudum lætaretur perdere quidquid moraretur amorem: Et quamobrem ulla esse debeat me audentior? Non reformidem incedere per flammas* aut *per enses. Neque tamen ad hoc egeo ullis flammis aut ensibus: egeo pilo paterno. Ille purpureus crinis est mihi carior auro, ille me faciet felicem, & compotem mei desiderii. Nox maxima fautrix sollicitudinum, corripuit talia volentem, atque confidentia aucta est caligine. Primum tempus somni aderat, quo sopor retinet corpora defatigata sollicitudinibus diurnis. Subit cubiculum patris sine strepitu; & (heu nefas) filia revellit patri pilum fatalem; & compos rapinæ nefariæ secum portat prædam festinans & egressa portá (tanta est spes beneficii) per medios hostes accedit ad regem; quem* novitate rei *obstupescentem, sic allocuta est: Amor auctor fuit facinoris. Ego Scylla filia regis Nisi, tibi prodo Deos patrios & meos, nullam opto mercedem præter te. Sume pilum rubrum, pignus amoris; neque arbitreris me nunc tibi offerre pilum, sed vitam paternam. Atque manu*

NOTÆ.

72. *Sibi quisque*] Ut apud Virg. *Sua cuique Deus fit dira cupido.*

75. *Fatali crine*] In quo urbis fata continebantur. Crinis hic fatalis significat secretum Nisi consilium, quod in capite summo fuit: hoc autem hostibus prodito, nil superest, nisi urbis expugnatio.

88. *Meritis*] Cùm Minoï patrem patriamque perfida proderet.

Munera

orrexit. Minos porrecta refugit:
ue novi respondit imagine facti:
moveant, ô nostri infamia sæcli,
: tellusque tibi pontusque negentur.
non patiar Jovis incunabula Creten,
s est orbis, tantum contingere monstrum.
ut leges captis justissimus auctor
mposuit, classis retinacula solvi
æratas impelli remige puppes.
to postquam deductas nare carinas,
are ducem sceleris sibi præmia vidit,
is precibus violentam transit in iram:
ue manus, passis furibunda capillis,
, exclamat, meritorum auctore relictâ,
prælate meæ, prælate parenti?
, immitis? cujus victoria nostrum
meritum est. Nec te data munera, nec te
or movit; nec quòd spes omnis in unum
ongesta est; nam quò deserta revertar?
n? superata jacet. Sed finge manere:
meâ clausa est mihi. Patris ad ora,
donavi? Cives odêre merentem:
xemplum metuunt. Obstruximus orbem
nobis, ut Crete sola pateret.
e sic prohibes? sic nos, ingrate, relinquis?
rix Europa tibi, sed inhospita Syrtis,
e tigres, Austrove agitata Charybdis.
tu natus: nec mater imagine tauri
est. Generis falsa est ea fabula vestri.

sua dona nefanda. Minos adversatur oblata: atque territus cogitatione inauditi sceleris, Dii inquit, *te tollant suo polo, ô dedecus nostro ævi; terraque & aqua tibi interdicuntur. Profectò,* inquit, *ego non sinam tantum monstrum tangere Creten cunas Jovis, quæ meum est regnum. Sic ait; & postquam legislator æquissimus dedisset leges devictis hostibus, imperavit vincula classis solvi, & naves ære instructas agi. Cùm Scylla advertit puppes immissas pelago natare, neque ducem sibi reddere mercedem flagitii; exhaustis precibus erumpit in acrem iram; & vesana porrigens manus, sparsâ comâ, vociferatur. Quo fugis, ô præposite patri, me, quæ beneficii* illius *auctor fui, derelictâ? Quò fugis, barbare? cujus victoria fuit per nostrum flagitium & beneficium. Neque oblata dona, neque noster amor tetigit te; neque quòd omnis spes mea posita est in te solo? Nam quò redeam destituta? In patriam?* Illa *victa jacet. At pone eam stare: mibi est denegata ob meam proditionem. In conspec-*
m tibi tradidi? Cives odio prosequuntur me, *quæ* id *merita sum; Vicini reformidi. Exulamus orbe; ita ut sola Crete ex toto mundo nobis aperta esset. Sic arces Sic nos deseris ingrate? Europa non te genuit, sed Syrtis inhospita, & tigres Ararybdis vento vexata. Neque tu Jove satus; neque mater delusa est specie tauri, æ stirpis est ficta.*

NOTÆ.

t] Quippe Justitiæ famâ apud
tutum judicem denique, tantum
ere dedecuisset. Neque verò
: commentum ejusmodi ethni-
illius exempla plurima habent

Supplicium, quo olim afficieban-
, Scyllæ Minos imprecatur. Co-
suebantur cum simiâ, gallo, &
in mare aut fluvium projicie-
t cœlum aspicere, aut in terrâ,
ere possent.

strum] Quod contra naturam, monstrum vocatur, patrem autem prodi à filiâ maximè contra naturam est.

111. *Scelus*] Qui prodidit patrem.

Id. *Meritum*] Quia victorem effecit Minoëm.

120. *Syrtis*] Syrtes dicuntur loca illa vadosa & scopulosa littoris Africi, cujus accolæ feri & peregrinis infestissimi habiti sunt.

121. *Armeniæve tigres*] Quæ in Armeniâ Asiæ regione ferocissimæ inveniuntur.

122. *Tauri*] Pulcherrimi tauri formam induisse Jovem, quâ Europam delusit & rapuit, suprâ vidimus.

Statim Ægides carbaso explicuit versus *Dian, abductâ Minoïde, atque ferus destituit sociam in illo littore; Bacchus auxilium atque amplexus tulit destitutæ, & multa dolenti; atque ut esset illustris immortali sidere, intulit cœlo coronam decerptam fronte. Illa volat per subtilem aërem; & dum volat, uniones mutantur in stellas repentinas & figurâ coronæ remanente, stant in loco qui medius est insistentis genu, & tractantis serpentem.*

III. *Interea Dædalus exosus Creten & longum exilium, & tactus amore terræ patriæ, retentus erat mari. Quamvis, ait, claudat Minos terram & aquam, aër est apertus. Discedemus illàc. Minos imperet* licet *cunctis, non imperium obtinebit in aërem. Dixit; & convertit ingenium ad artes inauditas, & novitatem excogitat in naturâ; Nam*

Protinus Ægides, raptâ Minoïde, Dian
Vela dedit: comitemque suam crudelis in illo
Littore deseruit. Desertæ, & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit. Utque perenni
Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
Immisit cœlo. Tenues volat illa per auras:
Dumque volat, gemmæ subitos vertuntur in ignes,
Consistuntque loco, specie remanente, coronæ,
Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.
III. Dædalus interea Creten longumque perosus
Exilium, tactusque soli natalis amore,
Clausus erat pelago. Terras licet, inquit, & undas
Obstruat, at cœlum certè patet. Ibimus illàc.
Omnia possideat; non possidet aëra Minos.
Dixit; & ignotas animum dimittit in artes:
Naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
A minimâ cœptas, longam breviore sequenti:
Ut clivo crevisse putes. Sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias, & ceris alligat imas;
Atque ita compositas parvo curvamine flectit,

concinnat pennas cœptas à minimâ, breviore sequente longum; ut credas in modum collis paulatim *auctas esse. Pari modo fistula agrestis sensim fuit olim composita inæqualibus arundinibus. Tum connectit mediam* pennarum partem *lino, & infimam ceris; atque ita constructas curvat exiguo flexu;*

NOTÆ.

174. *Ægides*] *Theseus*, Ægei filius, qui juvenes liberandi causâ in Cretam cum illis navigaverat.

Ib. *Minoïde*] *Ariadne*, Minoïs filia.

Ib. *Dian*] Insula est una ex Cycladibus, quæ & *Naxus* dicitur, multis itemque aliis nominibus insignita; in quâ Ariadne, Bacchi admonitu ut nonnullis placet, à Theseo relicta.

176. *Desertæ*] In patris domo à Baccho vitiatam, quo tempore ad Minoa pervenit, coronæ pretio illectam, quidam prodidit, qui conscripsit Cretica.

178. *Sidere*] Corona est signum, Boötæ ab humero sinistro proximum, novem in orbem dispositis stellis lucidum. Illam verò dicitur Vulcanus ex auro & gemmis Indicis fabricâsse, quarum splendore dicitur Theseus labyrinthi tenebras discussisse. De quâ alia alii scripserunt.

Ib. *Fronte*] Ariadnes.

182. *Qui*] Locus, in quo Corona est, inter Herculem & Ophiuchum.

Ib. *Medius*] Inter *Engonasin* & *Ophiuchum*.

Ib. *Nixi*] De Hercule loquitur, qui dextero genu nixus in cœlo figuratur, (ideo ἐν γόνασι dicitur) draconem Hesperidum custodem interficere tentans. Quâ de re vide Hyginum.

Ib. *Anguemque*] Ophiuchus Græcis dicitur, sidus cœleste, quam nonnulli Æsculapium, alium alii in cœlum translatum comminiscuntur.

184. *Exilium*] Athenis enim profugerat cædis reus, ob interfectum per invidiam discipulum quem nonnulli sororis filium scripserunt.

185. *Pelago*] Nam in Cretâ insulâ erat, clausus insuper labyrinthi sui custodiâ quo propter navatam Pasiphaæ in amoribus operam, à Minoë detrusus erat.

189. *Novat*] Quia, ut inquit Horatius,

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.

Ib. *Ponit*] Quomodo alitibus natura aptavit, ut aërem validè possint impellere.

Ut

s imitentur aves. Puer Icarus unà
&, ignarus sua se tractare pericla,
identi, modò quas vaga moverat aura,
t plumas: flavam modò pollice ceram
t: lusuque suo mirabile patris
bat opus. Postquam manus ultima cœptis
a est; geminas opifex libravit in alas
m corpus: motâque pependit in aurâ.
& natum: Medioque ut limite curras,
it, moneo. Ne, si demisior ibis,
ravet pennas: si celsior, ignis adurat.
rumque vola; nec te spectare Boöten,
licen jubeo, strictumque Orionis ensem.
e carpe viam. Pariter præcepta volandi
& ignotas humeris accommodat alas.
ius monitusque genæ maduêre seniles:
æ tremuêre manus. Dedit oscula nato
rum repetenda suo: pennisque levatus
lat; comitique timet, velut ales, ab alto
eram prolem produxit in aëra nido.
rque sequi; damnosasque erudit artes;
et ipse suas, & nati respicit alas.
quis, tremulâ dum captat arundine pisces,
tor baculo, stivâve innixus arator,
t obstupuit, quique æthera carpere possent,
t esse Deos. Et jam Junonia lævâ
mos fuerant, Delosque, Parosque relictæ:
Lebynthos erat, fœcundaque melle Calymne.

ut simulent veras aves. Puer Icarus unà ad:rat; & nescius se tenere sua discrimina, nunc læto vultu corripiebat pennas, quas ventus mobilis abstulerat; nunc subigebat flavam ceram pollice, atque morabatur opus admirandum parentis suo ludo. Postquam novissima manus addita est inceptis, ipse artifex commisit suum corpus in alas, & sustentatus est aëre agitato. Accommodat etiam alas filio; atque inquit, hortor te, Icare, ut voles medio spatio; ne, si inferior eas, aqua impediat pennas; si altior, ignis inflammet: Vola inter utrumque. Neque impero te intueri Boöten aut Ursam, aut gladium evaginatum Orionis: tene iter me duce. Docet similiter leges volandi, & aptat humeris alas ignotas. Genæ seniles humidæ sunt factæ inter opus, & præcepta; atque manus patriæ trepidârunt. Obtulit suavia filio suo non iterum renovanda, atque pennis sustentatus antè volat, & metuit comiti; sicut avis, quæ protulit mollem progeniem in aërem ab excelso nido. Admonet sequi; & docet artes noxias; & suas, & respicit alas nati. Dum aliquis piscator virgâ tremulâ, aut pastor fultus scipione, stivâ, intuitus est istos, & miratus est, atque arbitratus est esse Deos, qui possunt . Et jam Samos Junonia, & Delos, & Paros fuerunt prætcritæ à parte sinistrâ; & Calymne melle affluens, erant à dextrâ:

NOTÆ.

ibravit] Alligatis namque sibi illis is, se agitatu illarum in aërem suse expansis aliquandiu pependit.

[l]ex te] Neque ad sinistram declina, lextram.

en] Signum cœleste, sicut & Helice de quibus antea: quibus quidem r suum solebant dirigere.

rionis] Orion ἀπὸ τοῦ ὄρου hoc est, it cognominatus, quòd ex Jovis & rinâ fingitur natus.

[m]adûere] Lacrymavit periculi novitate exterritus, quod puero præsertim imminere sentiebat.

212. *Non iterum*] Quod quidem nesciebat pater Dædalus, sed ex ingenio est poëtæ.

215. *Damnosas*] Quia per illas Icarum filium perdidit Dædalus.

220. *Junonia*] Junoni ibi natæ, educatæ, & Jovi in uxorem traditæ sacra; Cariæ adjacens.

221. *Delos, Paros*] Ægæi insulæ Cyclades, ut sæpe dictum.

222. *Lebynthos*] Hanc cum sequente alii inter Cycladas inter Sporadas alii recensent.

Cum puer audaci cœpit gaudere volatu;
Deseruitque ducem: cœlique cupidine tactus
Altiùs egit iter. Rapidi vicinia Solis
Mollit odoratas pennarum vincula ceras.
Tabuerant ceræ: nudos quatit ille lacertos:
Remigioque carens non ullas percipit auras.
Oraque cœruleâ patrium clamantia nomen
Excipiuntur aquâ: quæ nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec jam pater, Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? quâ te regione requiram,
Icare, dicebat? Pennas aspexit in undis;
Devovitque suas artes; corpusque sepulchro
Condidit; & tellus à nomine dicta sepulti.
Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
Garrula ramosâ prospexit ab ilice perdix:
Et plausit pennis: testataque gaudia cantu est;
Unica tunc volucris; nec visa prioribus annis;
Factaque nupèr avis, longum tibi, Dædale, crimen.
Namq; huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
Progeniem germana suam, natalibus actis
Bis puerum senis, animi ad præcepta rapacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
Traxit in exemplum: ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes; & serræ repperit usum
Primus: & ex uno duo ferrea brachia nodo
Vinxit; ut, æquali spatio distantibus illis,
Altera pars staret, pars altera duceret orbem.
Dædalus invidit; sacrâque ex arce Minervæ

cùm adolescens cœpit exultare volatu temerario, & reliquit ducem, atque impulsus desiderio cœli, carpsit viam sublimiùs. Propinquitas solis fervidi liquefacit ceras odoratas, quæ erant vincula pennarum. Ceræ tacuerant: ille movet brachia nuda, & destitutus remigio, nullo sustentatur äëre: & ora citantia nomen patrium excipiuntur aquâ cæruleâ, quæ habuit nomen ab illo. At miser parens, neque jam parens, Icare, inquit, Icare, inquit, Ubi es? quâ orâ te vestigem, Icare, dicebat? videt pennas inter fluctus, & maledixit suis artibus; & se pulturæ mandavit corpus; atque terra appellata est à nomine Icari ibi *inhumati. Perdix loquax prospexit ab ilice frondosâ hunc sepelientem corpus infelicis filii; & alas concussit, & indicia fecit lætitiæ canendo:* Perdix quidem *tunc avis sola neque conspecta superiore ætate, & nupèr facta avis, tibi magnum probrum, Dædale. Namque soror* ejus, *fati nescia, huic dederat suum filium instituendum, puerum natum annos duodecim, ingenio discendi avido. Ille etiam imitatus est spinas, quas observabat in medio pisce: atque incidit ferro acuto dentes continuos; & invenit usum serræ. Primus etiam junxit duo brachia ferrea ex uno nodo; ut illis dissitis æquali spatio, pars altera hæreret, pars altera describeret circulum, Dædalus livore tactus est, atque* illum *disjecit ex sacrâ arce Minervæ.*

NOTÆ.

223. *Puer*] *Icarus*, Dædalum patrem, sequi contemnens.

228. *Remigio*] *Alarum remigio* usus quoque Virgilius: non eos re profectò, siquidem non alis, sed navi, velis novi cujusdam artificii instructa, regiam Minoïs classem Dædalus effugerit, quæ tamen Icarum, scopulo cum navi impactum, corripuit.

230. *Aquâ*] *Mari*, quod ab Icaro *Icarium* dictum est, sicuti & insula Samo proxima ab eodem Icariæ nomen accepit.

237. *Ab ilice*] Quanquam rarissimè arboribus perdices insident.

240. *Longum*] Quippe perdicem, quem alii Colum, diversis itemque nominibus nonnulli appellant, sororis filium, Dædalus per invidiam, quòd multo ingenio valeret, de tecto dejecit; quem quidem excipiens Minerva, in *perdicem* avem mutavit.

245. *Traxit*] Qui ad spinæ exemplum serram invenit.

247. *Ex uno*] Illum circini quoque inventorem fuisse ait.

ipitem misit, lapsum mentitus. At illum,
favet ingeniis, excepit Pallas; avemque
lidit: & medio velavit in aëre pennis.
'igor ingenii quondam velocis, in alas,
e pedes abiit: Nomen, quod & antè, remansit.
tamen hæc altè volucris sua corpora tollit,
facit in ramis altoque cacumine nidos;
ter humum volitat; ponitque in sepibus ova,
quique memor, metuit sublimia, casûs.
'. Jamque fatigatum tellus Ætnea tenebat
alon: & sumtis pro supplice Cocalus armis
s habebatur. Jam lamentabile Athenæ
ere desiêrant Theseâ laude tributum.
pla coronantur: bellatricemque Minervam
Jove Diisque vocant aliis, quos sanguine voto,
eribusque datis, & acerris thuris honorant.
ferat Argolicas nomen vaga fama per urbes
'eos: & populi, quos dives Achaïa cepit,
is opem magnis imploravêre periclis:
is opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
citâ supplex petiit prece. Causa petendi
erat, infestæ famulus, vindexque Dianæ.
ea namque ferunt, pleni successibus anni
itias frugum Cereri, sua vina Lyæo,
dios flavæ latices libâsse Minervæ.
tus ab agricolis Superos pervenit ad omnes

falsò prædicans eum incautè cecidisse. At Pallas, quæ amplectitur ingenio præditos, illum excepit, & mutavit in alitem, & induit pennis in medio aëre. Sed vis ingenii olim celeris concessit in alas atque pedes; nomen, quod etiam antè illi erat, *remansit. Et tamen avis non effert suum corpus in sublime, neque struit nidos in ramis, & excelso fastigio; volitat juxta terram & ponit ova in sepibus, & recordans veteris lapsus timet excelsa.*

IV. *Jamque terra Ætnæa habebat Dædalum defessum: & Cocalus habebatur lenis, armis captis in gratiam supplicis* Dædali: *Jam Athenæ omiserant solvere luctuosum tributum, virtute Thesei. Templa* coronis *decorantur; atque invocant Palladem belli præsidem cum Jove & cæteris Diis, quos honorant sanguine promisso, & donis oblatis & acerris thuris. Fama velox impleverat urbes Argolicas laudibus Thesei: & populi, quos dives Achaia habuit, ejus petiverunt auxilium in urgentibus discriminibus: Calydon supplex imploravit prece anxiâ auxilium, quamvis haberet Meleagrum. Aper minister & ultor Dianæ infensæ erat causa petendi. Namque aiunt Oeneum ob fertilitatem anni copiâ redundantis obtulisse primitias, frugum Cereri, sua vina Baccho, oleum flavæ Minervæ. Honor* sacrificiorum *invidiosus ab ruricolis permanavit ad omnes* reliquos.

NOTÆ.

;. *Nomen quod & antè*] Nomen Talus quoque fuit cognominatus.

). *Tellus*] *Sicilia*, ubi Mons Ætna.

. *Cocalus*] Siciliæ rex, ad quem Dædalus pit, quique Minoëm dicitur sustulisse.

.. *Mitis habebatur*] Quanquam interfe- Minoa.

;. *Theseâ*] Thesei enim virtute interfectus notaurus. Hoc verò ad connectendas fanarrantur. *Tributum*] Ob cædem An- Atheniensibus à Minoë impositum.

;. *Voto sanguine*] Victimarum, quas vove- i Theseus victor ex Cretâ reverteretur.

). *Calydon*] Urbs Ætoliæ, contra quam n ferocissimum, seu potiùs latronem immitissimum Diana, in sacrificio quodam ab Oeneo rege neglecta immisit.

270. *Meleagron*] Oenei regis filium.

273. *Successibus*] De frugum copiâ loquitur.

274. *Lyæo*] Latinè *Libero* patri, Baccho; cui vinum dicatum, sicuti Minervæ oleum, frumenta prima matura Cereri.

275. *Palladios latices*] Oleum dicit ex baccis, quas fert arbor à Pallade producta, expressum. Sic *laticemque lyæum* pro vino Virg.

276. *Agricolis*] Agricolas vocat Deos agriculturæ, aut certè earum rerum, quæ per agriculturam comparantur, tutores, quales Bacchus, Ceres, Minerva.

Invidiosus honos: solas sine thure relictas
Præteritæ cessasse ferunt Latoïdos aras.
Tangit & ira Deos. At non impunè feremus;
Quæque inhonoratæ, non & dicemur inultæ,
Inquit: & Oeneos ultorem spreta per agros
Misit aprum; quantò majores herbida tauros
Non habet Epirus; sed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix,
Et setæ densis similes hastilibus horrent,
Stantque velut vallum, velut alta hastilia setæ.
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis.
Fulmen ab ore venit: frondes afflatibus ardent.
Is modò crescenti segetes proculcat in herbâ:
Nec matura metit fleturi vota coloni,
Et Cererem in spicis intercipit. Area frustrà,
Et frustrà expectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fœtus.
Baccaque cum ramis semper frondentis olivæ.
Sævit & in pecudes. Non has pastorve, canesve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.
Diffugiunt populi: nec se, nisi mœnibus urbis,
Esse putant tutos; donec Meleagros, & unà
Lecta manus juvenum coïêre cupidine laudis.
Tyndaridæ gemini, spectatus cestibus alter,
Alter equo; primæque ratis molitor Iäson,
Et cum Pirithoö felix concordia Theseus,

Deos: aiunt sola altaria Dianæ filiæ Latonæ neglecta vacua fuisse, sine sacrificio. Dii etiam moventur irâ. At, ait, non inultæ patiemur; & quæ contemptæ, non appellabimur etiam sine vindice: atque contempta excitavit per campos Oeneos suum ultorem, quantò Epirus herbosa non habet tauros majores; sed agri Siculi habent minores. Oculi rubent sanguine & igne, cervix horrenda stat erectis setis, & illæ rigent pares spissis spiculis: & sunt sicuti excelsæ lanceæ. Spuma bulliens currit per vastos armos cum magno strepitu, dentes sunt pares dentibus Indis. Fulmen erumpit ex ore: folia incendi videntur anhelitu. Is modò proterit segetes in herbâ crescente; & resecat spes agricolæ ploraturi nondum maturas: atque præoccupat segetem in spicis. Area & granaria expectant incassùm messes promissas. Racemi uvis pleni proteruntur cum longis frondibus, atque bacca cum ramis olivæ semper virescentis. Rabiem etiam exercet in pecora. Neque pastor, neque canes, neque torvi tauri possunt tueri armenta. Populi diffugiunt: neque sese securos arbitrantur nisi intra muros urbis, donec Meleager at e simul delecta cohors juvenum convenerunt desiderio gloriæ. Ambo Tyndaridæ, alter insignis cestibus, alter equo; & Jason auctor primæ navis, & Theseus amicitiâ conjunctissimus cum Pirithoö,

NOTÆ.

277. *Invidiosus*] Qui Dianæ spretæ invidiam in alios Deos, qui sibi præferebantur, pareret.

283. *Epirus*] Regio ab ortu est Græciæ finitima, quæ & Chaonia dicta.

288 *Dentibus*] *Elephantinis*, Calydonii apri dentes adportavit Cæsar Augustus, devicto Antonio. Pausan. in Arcad. è quibus unus in templo Liberi patris suspensus, in hortis Cæsaris. erat unius pedis & quadrantis. Natal Com lib. 7. cap 4.

284. *Fulmen*] De dentibus loquitur ex apri ore prominentibus, quibus, fulminis in modum, obvia quælibet frendens proterit.

291. *Fleturi*] Postquam perditam messem cognoverit.

301. *Tyndaridæ*] *Castor & Pollux*, qui vulgò Tyndari filii crediti; erant tamen Jovis, qui, in Cycnum mutatus, Ledæ, Tyndari uxori, vitium obtulit.

Ib. *Cestibus*] Κάστορα θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα. Homer. Iliad, 3. De cestibus, vid. lib. 5. 107.

392. *Ratis molitor*] *Argo*, cujus extruendæ auctor fuit Jason.

303. *Pirithoö*] Ixionis fuit filius firmissimo amicitiæ fœdere cum Theseo conjunctus.

Et

luo Thestiadæ, prolesque Aphareïa Lynceus,
'elox Idas; &·jam non fœmina Cæneus,
cippusque ferox, jaculoque insignis Acastus,
pothoösque, Dryasque, & cretus Amyntore Phœnix,
)ridæque pares, & missus ab Elide Phyleus.
Telamon aberat, magnique creator Achillis:
ıque Pheretiade, & Hyanteo Iolao
iger Eurytion, & cursu invictus Echion,
yciusque· Lelex, Panopeüsque, Hyleusque, feroxque
pasus, & primis etiamnum Nestor in annis.

& duo Thestiadæ, & Lynceus filius Apharei, & citus Idas, & Cæneus nunc non fœmina, & savus Leucippus, & Acastus spectatus jaculo, & Hippothoös, & Dryas, & Phœnix filius Amyntoris, & Actoridæ æquales, & Phyleus missus ab Elide, Neque Telamon aberat, & pater magni Achillis, & acer Eurytion cum Pheretiade & Iolao Hyanteo, & Echion invictus cursu, & Lelex Narycius, & Panopeus, & Hyleus, & ferox Hippasus, & Nestor adhuc in primis annis.

NOTÆ.

ʒ. *Thestiadæ*] Toxeum dicit & Plexip- Thestii filios, Althææ fratres, Meleagri ꞉ulos, quos ipse postea interfecit: quemdum in sequentibus videbimus.

Lynceus] Apharei fuit filius, qui prop- ꞉imiam rerum cœlestium terrestrium, asn præsertim & metallorum notitiam, æthera terræque barathra visu penetrasse r. Argonauta etiam fuit.

5. *Idas*] Lyncei fuit frater.

Cæneus] Fuit Cæneus Elati filia, in ma- Neptuno, pro dereptæ virginitatis preıutata: cujus fusè historiam Metam. 12. . versu refert poëta.

5. *Leucippus*] Apharei fuit frater, Peri- ꞉u Perieris filius, pater Phœbes, & Elaquas Castor & Pollux rapere conati

Acastus] Peliæ Thessalorum regis fuit

7. *Hippothoös*] Hujus ut & Dryantis 173. : meminit Hyginus. Illum autem Gery- ꞉acit filium, cùm *Cercyonis*, ex Pausaniâ ꞉lum sit.

Phœnix] Hic, postquam matris suasu, patris pellice rem habuisset, ejus iram ꞉ens ad Peleum pervenit, à quo perbe- acceptus, Achillis institutioni præfectus

8. *Actoridæ*] Actoris Eliensis par fratrum Eurytum & Creatum, ab Hercule postea ıs.

308. *Phyleus*] Augeæ fuit filius, quem Hercules, patre occiso, quòd purgati stabuli mercedem denegaret, ejus loco regnare jussit.

309. *Telamon*] Rex fuit Salaminis, Æaci filius, Ajacis pater.

Ib. *Creator*] Peleum dicit Telamonis fratem.

310. *Pheretiade*] Admetum intellige, Pheretis filium, Alcestis maritum.

Ib. *Iolao*] Hunc Iphicli filium Hercules in interficiendâ hydrâ socium habuit. *Hyanteus* dicitur quia Bœoticus. Hyantes enim Bœotiæ populi.

311. *Eurytion*] Argonauta, Iri filius, qui filius fuit Actoris ut ex Apollonio colligitur.

Ib. *Echion*] Hujus etiam meminit idem Apollonius, qui eum Mercurii facit filium.

312. *Lelex*] Locrenses, qui Narycem urbem antiquissimam obtinuerunt, à Plinio & Strabone *Leleges* etiam dicuntur: & nomine forsitan, ut conjecit commentator, ab isto Lelege mutuato.

Ib. *Panopeus*] Phoci videtur esse filius, à quo *Panopæa* urbs Phocidis nomen habuit, ut notat Pausanias.

Ib. *Hyleus*] Hic unà cum Rhœto ab Atalantâ, cui vim afferre paraverat, occisus.

313. *Hippasus*] Hunc quoque Euryti filium Hyginus inter Apri venatores recenset.

Ib. *Primis Nestor*] Primam jam, ex tribus quas vixit, ætatem agens: & ex his nonnullos ipse recenset, Iliad 1.

Et quos Hippocoön antiquis misit Amyclis;
Penelopesque socer, cum Parrhasio Ancæo,
Ampycidesque sagax, & adhuc à conjuge tutus
Oeclides, nemorisque decus Tegeæa Lycæi.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem:
Crinis erat simplex nodum collectus in unum:
Ex humero pendens resonabat eburnea lævo
Telorum custos: arcum quoque læva tenebat.
Talis erat cultus: facies, quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.
Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
Optavit renuente Deo: flammasque latentes
Hausit, &, O felix, si quem dignabitur, inquit,
Ista virum! nec plura sinunt tempusque, pudorque
Dicere; majus opus magni certaminis urget.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat ætas,
Incipit à plano: devexaque prospicit arva.
Quò postquam venêre viri; pars retia tendunt;
Vincula pars adimunt canibus: pars pressa sequuntur
Signa pedum: cupiuntque suum reperire perîclum.
Concava vallis erat: quâ se demittere rivi
Assuerant pluvialis aquæ. Tenet ima lacunæ
Lenta salix, ulvæque leves, juncique palustres,
Viminaque, & longâ parvæ sub arundine cannæ.
Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.

& quos Hippocoön misit antiquis Amyclis, & socer Penelopes, cum Ancæo Parrhasio & callidus Ampycides, & Oeclides adhuc securus ab uxore, & Tegeæa bonus nemoris Lycæi. Fibula expolita huic annectebat extremam vestis partem; Capillus erat simplex coactus in unum nodum. Pharetra eburnea pendens ex humero sinistro strepebat; sinistra etiam tractabat arcum. Hujusmodi erat ornatus: vultus quem verò posses appellare virgineum. Heros Calydonius hanc simul intuitus est, & simul cupivit, Deo averso: atque amorem occultum concepit & ait, O beate, si ista aliquem virum respexerit! neque tempus & pudor patiuntur plura proferre: opus majus ingentis pugnæ illum impellit. Silva spissa arboribus, quam nullum ævum reciderat; incipit à plano, & prospicit declives campos. Quò postquam viri adventârunt, pars ponunt plagas, pars tollunt vincula canibus, pars legunt vestigia pedum, atque optant invenire id quod sibi futurum est periculum. Vallis erat curva, quo cogebantur rivi aquæ pluvialis. Salix flexilis, & leves ulvæ, & junci palustres, & vimina, & parvæ cannæ sub longâ arundine sunt in parte infimâ lacunæ. Sævus aper inde excitatus ruit in hostes confertos, tanquam ignis excussus nubibus disjectis.

NOTÆ.

314. *Hippocoön*] Lacedæmonius fuit, cujus filios Enæsimum Alcona, Amycum & Dexippum, (priore excepto, qui ab apro interiit,) Hercules unà cum patre occidit.

Ib. *Amyclis*] Fuerunt Amyclæ urbs Laconiæ, ab Amyclâ Lacedæmonis filio ædificatæ & cognominatæ.

315. *Penelopesque socer*] *Laertes* est Ulyssis pater.

Ib. *Ancæo*] Huic Lycurgum patrem assignaverunt Apollonius & Hyginus in venatorum catalogo. Arcas fuit; nam Parrhasia urbis est & Arcadiæ regiuncula.

316. *Ampycides*] *Mopsus* est Ampyci filius, ideo sagax quòd vates fuit.

317. *Oeclides*] Amphiaraum intellige Oeclei filium; qui vaticinandi peritissimus, cùm à Thebano bello se non rediturum cognovisset, ita (ne eò proficisceretur,) latitavit, ut tamen uxori Eriphylæ, quam fidissimam credebat, omnia indicaverit. Illa verò, aureo monili ab Adrasto corrupta, maritum prodidit; qui Thebanum agrum ingressus, unà cum curru à tellure fuit absorptus.

317. *Tegeæa*] *Atalantam* dicit, formosissimam puellam, Tegeâ Arcadiæ urbe oriundam.

Ib. *Lycæi*] Qui Arcadiæ est.

324. *Calydonius heros*] *Meleagrum* intellige, Calydone oriundum, ut suprà dictum.

325. *Renuente*] Ille enim malè suus amor cessit, ut infra patebit.

333. *Suum periculum*] Aprum nempe, à quo sibi periculum immineret.

Sternitur incursu nemus; & propulsa fragorem
Silva dat. Exclamant juvenes; prætentaque forti
Tela tenent dextrâ, lato vibrantia ferro.
Ille ruit; spargitque canes, ut quisque ruenti
Obstat; & obliquo latrantes dissipat ictu.
Cuspis Echïonio primùm contorta lacerto
Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
Proxima, si nimiis mittentis viribus usa
Non foret, in tergo visa est hæsura petito;
Longiùs it: auctor teli Pagasæus Iäson.
Phœbe, ait Ampycides, si te coluique, coloque;
Da mihi, quod petitur, certo contingere telo.
Quà potuit, precibus Deus annuit. Ictus ab illo est,
Sed sine vulnere aper: ferrum Diana volanti
Abstulerat jaculo; lignum sine acumine venit.
Ira feri mota est; nec fulmine leniùs arsit;
Lux micat ex oculis, spiratque è pectore flamma.
Utque volat moles adducto concita nervo,
Cùm petit aut muros, aut plenas milite turres;
In juvenes certo sic impete vulnificus sus
Fertur; & Eupalamon, Pelagonaque dextra tuentes
Cornua prosternit. Socii rapuêre jacentes.
At non letiferos effugit Enæsimus ictus
Hippocoönte satus. Trepidantem, & terga parantem
Vertere succiso liquerunt poplite nervi.
Forsitan & Pylius citra Trojana perisset
Tempora; sed sumpto positâ conanime ab hastâ,
Arboris insiluit, quæ stabat proxima, ramis:
Despexitque loco tutus, quem fugerat, hostem.
Dentibus ille ferox in querno stipite tritis

Arbores proteruntur impetu, & impulsæ personant. Juvenes vociferantur, & tenent strenua manu venabula opposita, radiantia amplo ferro. Ille ruit, & proturbat canes, ut quisque sese opponit ruenti; & prævertit latrantes ictu obliquo. Mucro primò impulsus brachio Echionio fuit inutilis, & leviter vulneravit stipitem acernum. Proximum, nisi impulsus esset nimiis viribus jaculantis, visum fuit hæsurum in tergo apri petito: fertur longiùs. Jason Pagasæus illum jaculatus fuerat. Phœbe, inquit, Ampycides, si te honoravi, atque honoro, concede mihi ferire certo jaculo quod petitur. Deus favit precibus quà licuit. Aper fuit tactus ab illo, sed sine vulnere: Diana revellerat ferrum telo volanti: hastile sine mucrone accessit. Ira feri excitata est, neque moderatiùs efferbuit quàm fulmen. Ignis splendet ex oculis, & æstus prodit ex pectore: Et quemadmodum glans impulsa nervo circumacto volat, cùm petit aut mœnia, aut turres confertas militibus, sic aper vulnera intentans, ruit in juvenes certo impetu, atque proterit Eupalamon & Pelagonem defendentes dextrum cornu agminis sui. *Commilitones abstulerunt protritos: At Enæsimus, filius Hippocoöntis, non vitavit ictus mortiferos. Nervi destituerunt trementem & conantem fugere poplite reciso. Fortè etiam Pylius occidisset ante tempora Trojana, sed capto impetu ab hastâ impactâ, immisit se in ramos arboris quæ erat proxima; atque securus in* arboris *cacumine, deorsum aspexit hostem quem fugerat. Ille sævus dentibus exacuatis in trunco querno*

NOTÆ

345. *Echionio*] Echionis.

349. *Pagasæus*] Pro *Thessalo*; à Pagasis Thessaliæ urbe, haud procul à monte Pelio.

350. *Ampycides*] *Mopsus* Ampyci filius, Apollinis sacerdos.

357. *Moles*] Saxa intelligit, vel ejusmodi alia, balistâ aut simili machinâ emissa.

360. *Eupalamon*] Ignobiliores fuerint hi duo verisimile est, siquidem non aliter quam suâ morte, quod quidem sciam, cogniti.

361. *Cornua*] Aciem nempe in aprum instruxerant, in cujus dextro cornu duo isti fato iniquo reperti sunt.

365. *Pylius*] *Nestor*, qui Pylo imperavit. Quod Nestori hîc poëta, commentator Homeri tribuit Thersitæ, qui ut Agri filius, Meleagri patruelis, huic venationi interfuit.

Imminet exitio, fidensque recentibus armis
Othriadæ magni rostro femur hausit adunco.
At gemini, nondum cœlestia sidera, fratres,
Ambo conspicui, nive candidioribus albâ
Vectabantur equis; ambo vibrata per auras
Hastarum tremulo quatiebant spicula motu.
Vulnera fecissent; nisi setiger inter opacas,
Nec jaculis îsset nec equo loca pervia, silvas.
Persequitur Telamon: studioque incautus eundi,
Pronus ab arboreâ cecidit radice retentus;
Dum levat hunc Peleus, celerem Tegeæa sagittam
Imposuit nervo, sinuatoque expulit arcu.
Fixa sub aure feri summum distrinxit arundo
Corpus; & exiguo rubefecit sanguine setas.
Nec tamen illa sui successu lætior ictus,
Quàm Meleagros erat. Primus vidisse putatur:
Et primus sociis visum ostendisse cruorem:
Et, meritum, dixisse, feres virtutis honorem.
Erubuêre viri; seque exhortantur, & addunt
Cum clamore animos: jaciuntque sine ordine tela.
Turba nocet jactis, &, quos petit, impedit ictus.
Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas,
Discite fœmineis quàm tela virilia præstent,
O juvenes, operique meo concedite, dixit.
Ipsa suis licèt hunc Latonia protegat armis;
Hunc tamen invitâ perimet mea dextra Dianâ.
Talia magniloquo tumidus memoraverat ore;
Ancipitemque manu tollens utrâque securim,
Institerat digitis primos suspensus in artus;
Occupat audacem, quáque est via proxima leto,
Summa ferus geminos direxit in inguina dentes.

minatur cladem, & confidens armis recentibus, laceravit femur magni Othriadæ dente recurvo. At fratres gemelli, nondum astra cœlestia, ambo insignes vehebantur equis candidioribus nive albâ; ambo librabant agitatione tremulâ, hastilium mucrones actos per aërem. Inflixissent plagas, nisi sus setis horridus transiisset inter obscuras arbores, & loca invia telis & equis. Telamon persequitur; & improvidus desiderio currendi, cecidit pronus, correptus radice arboris. Dum Peleus hunc tollit, Atalanta *Tegeæa aptavit nervo expeditam sagittam, & contorsit arcu curvato. Sagitta affixa sub aure feræ, leviter vulneravit corpus extremum, & rubefecit setas pauco cruore. Neque tamen illa erat alacrior successu sui ictûs quam Meleager. Creditur advertisse primus & primus monstrâsse sociis sanguinem aspectum; & dixisse, Reportabis gloriam quâ digna est* tua *virtus. Viros puduit,* Aprum à virgine primò percussum fuisse; *seque exhortantur, & incendunt animos cum vociferatione, & vibrant jacula sine ordine. Numerus obest* jaculis *immissis, & prohibet ictus, quos studet figere. Ecce Arcadius* Ancæus, *bipenni instructus, & incensus contra sua fata, Cognoscite, inquit, ô juvenes, quantùm arma virilia antecellent fœmineis, & locum date meæ virtuti. Quamvis ipsa Diana hunc tueatur suis armis, tamen manus mea hunc mactabit nolente Dianâ, Talia inflatus protulerat ore superbo; & tollens bipennem ambabus manibus, innitebatur elatus in primas partes digitorum* pedem. *Trux* aper *prævertit audentem, & quà iter est morti proximum, immisit geminos dentes in extrema inguina.*

NOTÆ.

370. *Recentibus armis*] Quæ modò *in stipite querno* exacuerat.

371. *Othriadæ*] Quis sit, incertum.

372. *Nondum cœlestia*] Gemini, qui unum ex Zodiaci signis constituunt: Castor ac Pollux esse dicuntur.

391. *Arcas*] Vide suprà ver. 515.

397. *Ancipitem*] Ἀμφίτομον.

398. *Digitis*] Ita verò in illos solent insurgere, qui totis viribus ictum nituntur impingere.

Con-

Concidit Ancæus; glomerataque sanguine multo
Viscera lapsa fluunt: madefactaque terra cruore est.
Ibat in adversum proles Ixionis hostem
Pirithous, validâ quatiens venabula dextrâ.
Cui procul Ægides, O me mihi carior, inquit,
Pars animæ consiste meæ; licet eminus esse
Fortibus: Ancæo nocuit temeraria virtus.
Dixit; & æratâ torsit grave cuspide cornum:
Quo bene librato, votique potente futuro,
Obstitit esculeâ frondosus ab arbore ramus.
Misit & Æsonides jaculum; quod casus ab illo
Vertit in immeriti fatum latrantis, & inter
Ilia conjectum, tellure per ilia fixum est.
At manus Oenidæ variat; missisque duabus,
Hasta prior terrâ, medio stetit altera tergo.
Nec mora: dum sævit, dum corpora versat in orbem,
Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
Vulneris auctor adest, hostemque irritat ad iram;
Splendidaque adversos venabula condit in armos.
Gaudia testantur socii clamore secundo;
Victricemque petunt dextræ conjungere dextram;
Immanemque ferum multâ tellure jacentem
Mirantes spectant; neque adhuc contingere tutum
Esse putant: sed tela tamen sua quisque cruentat.
Ipse pede imposito caput exitiabile pressit;
Atque ita, Sume mei spolium, Nonacria, juris,
Dixit; & in partem veniat mihi gloria tecum.
Protinus exuvias rigidis horrentia setis
Terga dat, & magnis insignia dentibus ora.
Illi lætitiæ est cum munere muneris auctor:
Invidère alii; totoque erat agmine murmur.
E quibus ingenti tendentes brachia voce,
Pone, age, nec titulos intercipe, fœmina, nostros,
Thestiadæ clamant: neu te fiducia formæ

Ancæus lapsus est; & intestina involuta multo cruore loco mota sparguntur, atque humus infecta est sanguine. Pirithous, filius Ixionis, ferebatur in hostem oppositum agitans spicula forti manu. Ad quem Theseus è longinquo, ô, ait, pars animæ meæ, mihi carior me, mane: Non dedecet strenuos longè abesse: Virtus imprudens obfuit Ancæo. Dixit; & jaculatus est hastile corneum instructum mucrone æneo. Cui fortiter jacto, aprumque percussuro, ramus frondosus esculi impedimento fuit. Jason Æsonis filius jaculatus est etiam telum, quod fors ab illo detorsit in exitum canis, tale fatum non meriti, & actum inter ilia, impingebatur per ilia in terram. At dextra Oenidæ diversum habuit eventum; *&, duobus jaculis liberatis, priùs adhæsit solo, alterum tergo medio* feri; *& sine cunctatione, dum furit, dum torquet corpus in gyrum, & emittit spumam stridentem cum novo cruore, qui plagam inflixit, adest, atque provocat hostem ad iram; & immittit coruscantem hastam in armos oppositos. Comites indicant lætitiam fervente vociferatione: atque appetunt conserere dextram cum dextrâ victrice; & stupentes intuentur ingentem aprum porrectum vasto spatio: neque arbitrantur* eum *adhuc securè tangi posse; sed tamen singuli cruore inficiunt sua jacula. Ipse calcavit caput horrendum pede imposito; atque ita: Accipe, inquit, Nonacria, exuvias, quæ jure mihi* ipsi debentur, *& mihi sit laus communis tecum. Continuò porrigit spolia, viz. tergora rigentia setis horridis, & caput conspicuum magnis dentibus. Auctor doni illi gratus est, pariter ac* ipsum *donum. Cæteri livore tacti sunt & murmur erat per totum cœtum. E quibus Thestiadæ porrigentes brachia cum magno clamore, Depone, age, mulier; neque præripe nostram gloriam; neve confidentia pulchritudinis tibi*

NOTÆ.

405. *Ægides*] *Theseus*, Ægei filius.
408. *Cornum*] Hastile, ex corno arbore.
414. *Oenidæ*] *Meleagri*, Oenei filii.
418. *Auctor vulneris*] Meleager.
426. *Nonacria*] *Atalanta*, à Nonacri, Arcadiæ monte.
Ib. *Juris mei*] Quia aprum occiderat.
427. *Tecum*] Quæ primò vulnerâsti.
434. *Thestiadæ*] *Plexippus & Toxeus*, Thestii filii Meleagri avunculi.

Deci-

Ergo impunè feret: vivuſque, & victor, & ipſo
Succeſſu tumidus regnum Calydonis habebit?
Vos cinis exiguus, gelidæque jacebitis umbræ?
Haud equidem patiar. Pereat ſceleratus; & ille
Spemque patris, regnique trahat, patriæq; ruinam.
Mens ubi materna eſt; ubi ſunt pia jura parentum?
Et, quos ſuſtinui, bis mènsûm quinque labores?
O utinam primis arſiſſes ignibus infans;
Idque ego paſſa forem! vixiſti munere noſtro:
Nunc merito moriêre tuo. Cape præmia facti;
Biſque datam, primùm partu, mox ſtipite rapto,
Redde animam; vel me fraternis adde ſepulchris.
Et cupio, & nequeo. Quid agam: modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi ſunt, & tantæ cædis imago;
Nunc animum pietas, maternaque nomina frangunt
Me miſeram! malè vincetis, ſed vincite, fratres:
Dummodo, quæ dedero vòbis ſolatia, voſque
Ipſe ſequar, dixit: dextrâque averſa trementi
Funereum torrem medios conjecit in ignes.
Aut dedit, aut viſus gemitus eſt ille dediſſe
Stipes; & invitis correptus ab ignibus arſit.
Inſcius atque abſens flammâ Meleagros ab illâ
Uritur: & cæcis torreri viſcera ſentit
Ignibus: at magnos ſuperat virtute dolores.
Quòd tamen ignavo cadat, & ſine ſanguine leto,
Mœret; & Ancæi felicia vulnera dicit,
Grandævumque patrem, fratremque, piaſque ſorores
Cum gemitu, ſociamq; tori vocat ore ſupremo;

Adeóque inultus diſcedet, atque vivus, & victor, & inflatus læto eventu, obtinebit regnum Calydonis? Vos jacebitis cinis paucus & manes frigidi? Non equidem feram. Occidat iſte ſceleſtus; atque ſecum trahat ſpem patris, & ſimul cladem regni & patriæ. Ubi eſt animus maternus? ubi ſunt pia jura parentum, & labores decem menſium quos tuli? O utinam infans combuſtus fuiſſes primus ignibus, atque ego id permiſiſſem! Vixiſti noſtro beneficio: jam obibis tuo delicto? Sume mercedem facinoris, atque redde ſpiritum bis datum, primo partu, deinde torre ablato, vel me adjice buſtis fraternis. Et volo, & nequeo. Quid faciam? Nunc plagæ fratribus impactæ, & ſimulacbrum tantæ ſtragis obverſatur meis oculis. Nunc pietas & nomina materna molliunt mentem. Me infelicem! modo calamitoſo vincetis: ſed vincite, fratres; dummodo, inquit, ego ad mortem ſequar vos, & ſolatia quæ vobis præbuero; atque averſa immiſit in flammas medias manu trepidâ ſtipitem funeſtum. Ille aut ingemuit, aut ſaltem viſus eſt ingemiſcere, atque correptus ab ignibus cunctantibus flagravit. Meleager ignarus atque abſens, abſumitur eo igne, atque ſentit præcordia uri ſecretâ flammâ; at vincit ingentes cruciatus virtute. Dolet tamen quòd pereat morte ſegni & ſine vulnere; atque ait plagas Ancæi eſſe beatas. Et appellat patrem, ætate provectum, cum gemitu, & fratrem, & pias ſorores, & Cleopatram conſortem tecti, ultimâ voce;

NOTÆ.

497. *Ille*] Alios quidem filios habuit Oeneus ſed Meleagro longè diſpares; quippe in bello ob Plexippi & Toxei mortem octo periêrunt.

500. *Bis quinque*] Lunares.

501. *Primis*] Quo tempore torrem, ſubmonentibus Parcis, Althæa flammis ſubtraxerat.

502. *Munere noſtro*] Quæ ſtipitem, ſeu torrem, in hunc uſque diem ſervavi.

506. *Cupio*] Fratres ulciſci, & vice verſâ filium ſervare. Neutrum poteſt, qui utrumque per alterum impeditur.

509. *Malè vincetis*] Malè fratres dicit vincere, quos ut ulciſcatur, filium perdere ſtatuit.

511. *Averſa*] Dolens, & invita ex more funebri. *Averſi tenuêre facem.* En. 6.

512. *Funeſtum*] Funereum, funeriſque & mortis Meleagri cauſam.

516. *Cæcis*] Maximis, internis, occultis, quorumque cauſam ignorabat.

520. *Fratrem*] Tydeum intelligo, quamquam alios Oeneo aſſignat Anton. Liberalis.

For-

Forsitan & matrem. Crescunt ignisque dolorque;
Languescuntq; iterum. Simul est extinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras:
Alta jacet Calydon. Lugent juvenesque, senesq;
Vulgusque, proceresque gemunt: scissæque capillos
Planguntur matres Calydonides Eveninæ.
Pulvere canitiem genitor, vultusque seniles
Fœdat humi fusus; spatiosumque increpat ævum.
Nam de matre manus diri sibi conscia facti
Exegit pœnas, acto per viscera ferro.
Non mihi si centum Deus ora sonantia linguis,
Ingeniumque capax, totumque Helicona dedisset;
Tristia persequerer miserarum dicta sororum.
Immemores decoris liventia pectora tundunt
Dumq; manet corpus, corpus refoventque foventque:
Oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
Post cinerem, cineres haustos ad pectora versant:
Affusæque jacent tumulo: signataque saxo
Nomina complexæ, lacrymas in nomina fundunt:
Quas, Parthaoniæ tandem Latoïa clade
Exsatiata domûs, præter Gorgenque nurumque
Nobilis Alcmenæ, natis in corpore pennis,
Allevat: & longas per brachia porrigit alas,
Corneaque ora facit, versasque per aëra mittit.
V. Interea Teseus sociati parte laboris
Functus, Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.

fortasse & matrem. Flamma & cruciatus augentur; minuuntur denuo, ambo unà sunt exhausti, & spiritus paulatim dissipatus est in tenuem aërem. Excelsa Calydon luctu prostrata est. Juvenes & senes mœrent: plebs & primores gemunt: matres Calydonides Eveninæ laceras habentes comas se tundunt. Pater Oenëus humi jacens dehonestat canos & faciem senilem pulvere; atque damnat longum ætatem. Namque matrem quod attinet, manus sibi conscia repetivit pœnas facinoris, ense trajecto per præcordia. Si Deus præbuisset mihi ora loquentia centum linguis, & ingenium capax, & universum Heliconem, non enarrarem lugubres sermones infelicium sororum. Illæ *oblitæ decoris plangunt livida pectora: & quamdiu corpus superest, fovent atque refovent corpus: Illud corpus deosculantur, deosculantur lectum oppositum. Postquam in cinerem* redactum esset cadaver, *pressant cinerem collectum ad pectora, atque jacent prostratæ ad sepulchrum: & complexæ nomen* Meleagri *insculptum lapidi fundunt lachrymas in nomen. Quas tandem Latona expleta exitio domûs Parthaoniæ* in aërem *tollit, pennis genitis in corpore, præter Gorgen & nurum celebris Alcmenæ; atque extendit prolixas alas per lacertos, & ora in rostra vertit; & ablegat* eas in aves *mutatas per aërem.*

V. *Interea Theseus, defunctus parte laboris* sibi cum multis *communis, revertebatur ad arces Erechtheas Minervæ.*

NOTÆ.

527. *Eveninæ*] Eveni, Ætoliæ fluvii, accolæ.

528. *Pulvere canitiem*] Quod in magnis mœroribus fieri consuevit.

529. *Spatiosum*] Quia, si maturiùs obiisset, filii mortem non vidisset.

531. *Ferro*] Laqueo vitam finivit, inquit Diodor. Sic. lib. 5.

537. *Lecto*] *Funebri feretro.*

541. *Parthaoniæ*] *Oenei* est à patre Parthaone sic dicti.

542. *Nurum*] *Deianira* est, uxor Herculis.

544. *Porrigit*] In aves sunt mutatæ, quas à Meleagro fratre Meleagrides dixerunt. Ideo verò Meleagri nomine insignitæ illæ aves, quòd certis quibusdam temporibus in Bœotiam ex Africâ circa Meleagri tumulum convolarent. Vide Plin. lib. 10. cap. 26.

546. *Laboris*] In interficiendo apro.

547. *Erechtheas*] *Athenienses*; in quibus olim Erechtheus regnaverat.

Ib. *Tritonidos*] *Palladem* dicit, cui à Tritone Libyæ palude, ubi primùm apparuit & educata est, hoc nomen impositum. Athenis verò suum dedisse illam nihil est opus toties repetere.

Adeóque inultus discedet, atque vivus, & victor, & inflatus læto eventu, obtinebit regnum Calydonis? Vos jacebitis cinis paucus & manes frigidi? Non equidem feram. Occidat iste scelestus; atque secum trahat spem patris, & simul cladem regni & patriæ. Ubi est animus maternus? ubi sunt pia jura parentum, & labores decem mensium quos tuli? O utinam infans combustus fuisses primis ignibus, atque ego id permisissem! Vixisti nostro beneficio: jam abibis tuo delicto? Sume mercedem facinoris, atque redde spiritum bis datum, primo partu, deinde torre ablato, vel me adjice bustis fraternis. Et volo, & nequeo. Quid faciam? Nunc plagæ fratribus impactæ, & simulacbrum tantæ stragis obversatur meis oculis. Nunc pietas & nomina materna molliunt mentem. Me infelicem! modo calamitoso vincetis: sed vincite, fratres; dummodo, inquit, ego ad mortem sequar vos, & solatia quæ vobis præbuero; atque aversa immisit in flammas medias manu trepidâ stipitem funestum. Ille aut ingemuit, aut saltem visus est ingemiscere, atque correptus ab ignibus cunctantibus flagravit. Meleager ignarus atque absens, absumitur eo igne, atque sentit præcordia uri secretâ flammâ; at vincit ingentes cruciatus virtute. Dolet tamen quòd pereat morte segni & sine vulnere; atque ait plagas Ancæi esse beatas. Et appellat patrem, ætate provectum, cum gemitu, & fratrem, & pias sorores, & Cleopatram *consortem tecti, ultimâ voce;*

Ergo impunè feret: vivusque, & victor, & ipso
Successu tumidus regnum Calydonis habebit?
Vos cinis exiguus, gelidæque jacebitis umbræ?
Haud equidem patiar. Pereat sceleratus; & ille
Spemque patris, regnique trahat, patriæq; ruinam.
Mens ubi materna est; ubi sunt pia jura parentum?
Et, quos sustinui, bis mènsûm quinque labores?
O utinam primis arsisses ignibus infans;
Idque ego passa forem! vixisti munere nostro:
Nunc merito moriêre tuo. Cape præmia facti;
Bisque datam, primùm partu, mox stipite rapto,
Redde animam; vel me fraternis adde sepulchris.
Et cupio, & nequeo. Quid agam: modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi sunt, & tantæ cædis imago;
Nunc animum pietas, maternaque nomina frangunt
Me miseram! malè vincetis, sed vincite, fratres:
Dummodo, quæ dedero võbis solatia, vosque
Ipse sequar, dixit: dextrâque aversa trementi
Funereum torrem medios conjecit in ignes.
Aut dedit, aut visus gemitus est ille dedisse
Stipes; & invitis correptus ab ignibus arsit.
Inscius atque absens flammâ Meleagros ab illâ
Uritur: & cæcis torreri viscera sentit
Ignibus: at magnos superat virtute dolores.
Quòd tamen ignavo cadat, & sine sanguine leto,
Mœret; & Ancæi felicia vulnera dicit,
Grandævumque patrem, fratremque, piasque sorores
Cum gemitu, sociamq; tori vocat ore supremo;

NOTÆ.

497. *Ille*] Alios quidem filios habuit Oeneus sed Meleagro longè dispares; quippe in bello ob Plexippi & Toxei mortem orto periêrunt.

500. *Bis quinque*] Lunares.

501. *Primis*] Quo tempore torrem, submonentibus Parcis, Althæa flammis subtraxerat.

502. *Munere nostro*] Quæ stipitem, seu torrem, in hunc usque diem servavi.

506. *Cupio*] Fratres ulcisci, & vice versâ filium servare. Neutrum potest, qui utrumque per alterum impeditur.

509. *Malè vincetis*] Malè fratres dicit vincere, quos ut ulciscatur, filium perdere statuit.

511. *Aversa*] Dolens, & invita ex more funebri. *Aversi tenuêre facem.* En. 6.

512. *Funestum*] Funereum, funerisque & mortis Meleagri causam.

516. *Cæcis*] Maximis, internis, occultis, quorumque causam ignorabat.

520. *Fratrem*] Tydeum intelligo, quanquam alios Oeneo assignat Anton. Liberalis.

For-

Forsitan & matrem. Crescunt ignisque dolorque;
Languescuntq; iterum. Simul est extinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras:
Alta jacet Calydon. Lugent juvenesque, senesq;
Vulgusque, proceresque gemunt: scissæque capillos
Planguntur matres Calydonides Eveninæ.
Pulvere canitiem genitor, vultusque seniles
Fœdat humi fusus; spatiosumque increpat ævum.
Nam de matre manus diri sibi conscia facti
Exegit pœnas, acto per viscera ferro.
Non mihi si centum Deus ora sonantia linguis,
Ingeniumque capax, totumque Helicona dedisset;
Tristia persequerer miserarum dicta sororum.
Immemores decoris liventia pectora tundunt
Dumq; manet corpus, corpus refoventque foventque:
Oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
Post cinerem, cineres haustos ad pectora versant:
Affusæque jacent tumulo: signataque saxo
Nomina complexæ, lacrymas in nomina fundunt:
Quas, Parthaoniæ tandem Latoïa clade
Exsatiata domûs, præter Gorgenque nurumque
Nobilis Alcmenæ, natis in corpore pennis,
Allevat: & longas per brachia porrigit alas,
Corneaque ora facit, versasque per aëra mittit.
V. Interea Teseus sociati parte laboris
Functus, Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.

fortasse & matrem. Flamma & cruciatus augentur; minuuntur denuo, ambo unà sunt exhausti, & spiritus paulatim dissipatus est in tenuem aërem. Excelsa Calydon luctu prostrata est. Juvenes & senes mærent: plebs & primores gemunt: matres Calydonides Eveninæ laceras habentes comas se tundunt. Pater Oenëus humi jacens dehonestat canos & faciem senilem pulvere; atque damnat longam ætatem. Namque matrem quod attinet, manus sibi conscia repetivit pœnas facinoris, ense trajecto per præcordia. Si Deus præbuisset mihi ora loquentia centum linguis, & ingenium capax, & universum Heliconem, non enarrarem lugubres sermones infelicium sororum. Illæ obiitæ decoris plangunt livida pectora: & quamdiu corpus superest, fovent atque refovent corpus: Illud corpus deosculantur, deosculantur lectum oppositum. Postquam in cinerem redactum esset cadaver, pressant cinerem collectum ad pectora, atque jacent prostratæ ad sepulchrum: & complexæ nomen Meleagri insculptum lapidi fundunt lachrymas in nomen. Quas tandem Latona expleta exitio d mûs Parthacniæ in aërem tollit, pennis genitis in corpore, præter Gorgen & nurum celebris Alcmenæ; atque extendit prolixas alas per lacertos, & ora in rostra vertit; & ablegat eas in aves mutatas per aërem.

V. Interea Theseus, defunctus parte laboris sibi cum multis communis, revertebatur ad arces Erechtheas Minervæ.

NOTÆ.

527. *Eveninæ*] Eveni, Ætoliæ fluvii, accolæ.

528. *Pulvere canitiem*] Quod in magnis mœroribus fieri consuevit.

529. *Spatiosum*] Quia, si maturiùs obiisset, filii mortem non vidisset.

531. *Ferro*] Laqueo vitam finivit, inquit Diodor. Sic. lib. 5.

537. *Lecto*] *Funebri feretro.*

541. *Parthaoniæ*] *Oenei* est à patre Parthaone sic dicti.

542. *Nurum*] *Deianira* est, uxor Herculis.

544. *Porrigit*] In aves sunt mutatæ, quas à Meleagro fratre Meleagrides dixerunt, Ideo verò Meleagri nomine insignitæ illæ aves, quòd certis quibusdam temporibus in Bœotiam ex Africâ circa Meleagri tumulum convolarent. Vide Plin. lib. 10. cap. 26.

546. *Laboris*] In interficiendo apro.

547. *Erechtheas*] *Athenienses*; in quibus olim Erechtheus regnaverat.

Ib. *Tritonidos*] *Palladem* dicit, cui à Tritone Libyæ palude, ubi primùm apparuit & educata est, hoc nomen impositum. Athenis verò suum dedisse illam nihil est opus toties repetere.

Clausit iter, fecitque moras Acheloüs eunti,
Imbre tumens. Succede meis, ait, inclyte, tectis,
Cecropida: nec te committe rapacibus undis.
Ferre trabes solidas, obliquaque volvere magno
Murmure saxa solent. Vidi contermina ripæ
Cum gregibus stabula alta trahi: nec fortibus illic
Profuit armentis, nec equis velocibus esse.
Multa quoque hic torrens nivibus de monte Solutis
Corpora turbineo juvenilia vortice mersit.
Tutior est requies, solito dum flumina currant
Limite; dum tenues capiat suus alveus undas.
Annuit Ægides: utarque, Acheloë, domoque
Consilioque tuo, respondit: & usus utroque est.
Pumice multicavo, nec lævibus atria tophis
Structa subit. Molli tellus erat humida musco.
Summa lacunabant alterno murice conchæ.
Jamque duas lucis partes Hyperione menso,
Discubuere toris Theseus comitesque laborum:
Hâc Ixionides, illâ Trœzenius heros
Parte Lelex, raris jam sparsus tempora canis:
Quosque alios parili fuerat dignatus honore
Amnis Acarnanum, lætissimus hospite tanto.
Protinus appositas nudæ vestigia Nymphæ
Instruxêre epulis mensas: dapibusque remotis
In gemmâ posuêre merum. Tum maximus heros
Æquora prospiciens oculis subjecta, Quis, inquit,
Ille locus? digitoque ostendit, &, Insula nomen

Achelous auctus pluviâ obstruxit viam, & remoratus est redeuntem. Subi domum meam, inquit, illustris Cecropida; neque te objice undis furentibus. Consueverunt abripere ligna integra, & devolvere moles transversas cum magno sonitu. Vidi excelsa stabula propinqua ripæ avelli cum gregibus: neque illic profuit quicquam armentis quòd essent validi, neque equis quòd essent celeres. Hic etiam torrens, nivibus liquefactis de monte, absorbuit multa corpora juvenilia vortice in modum turbinis se volvente. Securior est mora, donec fluenta ferantur intra consuetas ripas: donec sua fossa contineat paucas aquas. Theseus assensus est, &, inquit, utar, Acheloe, & domo & suasu tuo: atque usus est utroque. Intrat atria exstructa pumice multùm concavo, & tophis asperis, Terra erat madida lento musco. Conchæ distinguebant supremum lacunar alterno murice. Jamque Sole permenso duas partes diei, Theseus & socii laborum sese composuerunt in lectis; hâc parte Ixionides, illâ Lelex heros Trœzenius jam distincta habens tempora paucis crinibus canis; aliique quos fluvius Acarnanum, festivissimus ob tantum hospitem, dignos judicaverat eo honore. Continuò nymphæ nudos pedes habentes apposuerunt dapes mensis admotis, & epulis sublatis fuderunt vinum in gemmeum poculum. Tum heros maximus procul videns maria oculis obversa, Quis, ait, ille locus? & indicat digito: atque assigna nomen,

NOTÆ.

548 *Acheloüs*] Fluvius Acarnaniam ab Ætolia dividens. Vel igitur multum ad occasum expatiatus erat aper, nec à Calydone venire Theseum est arbitrandum; vel circa locorum situm multùm errasse poëtam est confitendum: nam Calydoni Athenas petenti nullo modò obstare potest Achelous qui hinc longè magis ad occasum aquas suas devolvit.

550. *Cecropida*] *Atheniensis*; à Cecrope primo Atheniensium rege.

561. *Nec lævibus*] Tophus nempe lapis asper & cavernosus.

563. *Lacunabant*] Laquear muricibus, (qui conchiliæ sunt genus) itemque conchis distinctum, & tessellatum erat.

564. *Duas*] Ut tertia reliqua esset, quâ ferè Romani, cibum sumpturi, ad quorum mores videtur alludere poëta, solebant discumbere.

Ib. *Hyperione*] *Sole*, qui à patre Hyperione Cœli filio illud etiam nomen habuit.

566. *Ixionides*] *Pirithous* Ixionis filius, Thesei perpetuus comes.

Ib. *Trœzenius*] Sic dictus Lelex à Trœzene ubi Pittheus regnavit, ille verò habitavit.

572. *Gemmâ*] Phialâ gemmeâ potiùs quàm fictili, ut quæ fluviatili Deo magis conveniat.

Quod

Quod gerat illa, doce. Quanquam non una videtur.
Amnis ad hæc, Non eſt, inquit, quod cernimus unum.
Quinque jacent terræ: ſpatii diſcrimine fallunt.
Quóque minùs ſpretæ factum mirere Dianæ;
Naiades hæ fuerant: quæ, cùm bis quinque juvencos
Mactâſſent, ruriſque Deos ad ſacra vocâſſent,
Immemores noſtri feſtas duxêre choreas.
Intumui: quantuſque feror, cùm plurimus, unquam,
Tantus eram: pariterque animis immanis & undis,
A ſilvis ſilvas, & ab arvis arva revelli.
Cumque loco Nymphas, memores tum denique noſtri
In freta provolvi. Fluctus noſterque, mariſque
Continuam diduxit humum; parteſque reſolvit
In totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
VI. Ut tamen ipſe vides, procul, en procul una receſſit
Inſula grata mihi. Perimelen navita dicit.
Huic ego virgineum dilectæ nomen ademi.
Quod pater Hippodamas ægrè tulit: inq; profundum
Propulit è ſcopulo pariture corpora natæ.
Excepi; nantemque ferens, O proxima cœlo
Regna vagæ, dixi, ſortite, tridentifer, undæ,
In quo deſinimus, quo ſacri currimus amnes,
Huc ades, atque audi placidus, Neptune, precantem.
Huic ego, quam porto, nocui. Si mitis, & æquus,
Si pater Hippodamas, aut ſi minùs impius eſſet;
Debuit illius miſereri; ignoſcere nobis.
Affer opem; merſæque præcor feritate paternâ

quod illa inſula habeat, quanquam non videtur unica. Ad hæc fluvius. Non eſt, inquit, unum, quod vidimus. Quinque terræ ſunt porrectæ, decipiunt oculos parvâ differentiâ intervalli. Atque, ut minùs ſtupeas vindictam Dianæ neglectæ; hæ inſulæ *fuerunt Naides: quæ, cùm immolâſſent decem juvencos, atque invitâſſent Deos ruris ad ſacra, agitaverunt choreas feſtas noſtri oblitæ. Inflatus ſum, atque tantùm intumeſcens excurro, quantùm cùm maximè exundo: & æqualiter terribilis irâ & fluctibus abripui nemora à nemoribus, & campos à campis. Et protraxi in mare Nymphas, tum denique nos reveritas, cum loco. Unda noſtra & freti divellit ſolum conjunctum, atque diviſit in totidem partes, quod vides Echinadas in mediis fluctibus.*

VI. *Cæterùm, uti cernis ipſe procul, ecce una inſula mihi accepta procul abiit. Nautæ vocant Perimelen. Ego ſuſtuli huic amatæ nomen virgineum. Quod parens Hippodamas iniquo animo paſſus eſt: & deturbavit ex caute corpus filiæ fœtum enixuræ. Excepi, & ſuſtentans natantem, ô dixi, Tridentifer, qui conſecutus eſt ſorte imperium in aquas incertas proximum cœlo, in quo nos fluvii ſacri ſubſiſtimus, in quem fluimus, huc adſis, atque æquus auſculta oranti, Neptune. Ego obfui huic, quam fero. Si parens Hippodamas eſſet lenis & juſtus, aut minùs impius, debuit illius miſereri, & nobis parcere.* Neptune, *ſubveni, & præbe, quæſo, ſubmerſæ ſævitiâ paternâ locum* habitationis:

NOTÆ.

577. *Spatii diſcrimine*] Quia parvum, vixque è longinquo proſpicientibus conſpicuum.

578. *Factum*] *Vindictam*, quâ ſui contemptum ulta eſt in Oeneo & ſuis.

581. *Immemores*] Non enim rivulos ſuos, ut priùs, in Acheloum devexerunt.

582. *Intumui*] Optimè & fluvii iram, & ejus erumpentem impetum ob oculos ponit.

585. *Memores tum*] Tum demum intellexerunt, quem, per ludibrium, de diis agreſtibus inhonoratum præteriiſſent.

588. *Echinadas*] Quæ inſulæ ſunt ad Acheloï Ætoliæ fluvii oſtium, ex limo ab eo devecto conflatæ; quibus quidem, vel ab Echinis quibus abundare dicuntur, vel ab Echino quodam vate, ut ſenſit Apollodorus, nomen illud impoſitum.

590. *Perimelen*] Eſt una Echinadum ante os ſinûs Corinthiaci.

591. *Virgineum*] Illam vitiavi.

595. *Tridentifer*] *Neptunum* dicit, cui tridens pro ſceptro attributum.

597. *Huc ades*] Ex precantium formulâ Deos orantium, ut adſint.

 Da-

Da, Neptune, locum: vel, sit locus ipsa, licebit.
Hanc quoque complectar. Movit caput æquoreus rex:
Concussitque suis omnes assensibus undas.
Extimuit Nymphe: nabat tamen. Ipse natantis
Pectora tangebam trepido salientia motu:
Dumque ea contrecto, totum durescere sensi
Corpus; & inductâ condi præcordia terrâ.
Dum loquor: amplexa est artus nova terra natantes,
Et gravis increvit mutatis insula membris.
VII. Amnis ab his tacuit. Factum mirabile cunctos
Moverat. Irridet credentes, utque Deorum
Spretor erat, mentisque ferox Ixione natus;
Ficta refers, nimiùmque putas, Acheloë, potentes
Esse Deos, dixit, si dant, adimuntque figuras.
Obstupuêre omnes, nec talia dicta probârunt:
Ante omnesque Lelex, animo maturus & ævo,
Sic ait: Immensa est, finemque potentia cœli
Non habet: & quicquid Superi voluêre, peractum est.
Quóque minùs dubites; tiliæ contermina quercus
Collibus est Phrygiis, modico circumdata muro.
Ipse locum vidi: nam me Pelopeïa Pittheus
Misit in arva, suo quondam regnata parenti.
Haud procul hinc stagnum; tellus habitabilis olim;
Nunc celebres mergis, fulicisque palustribus undæ.
Jupiter huc, specie mortali, cumque parente
Venit Atlantiades positis caducifer alis.
Mille domos adiêre, locum, requiemque petentes:
Mille domos clausêre seræ. Tamen una recepit,

vel concedatur ut ipsa sit locus. Complectar hanc etiam. Deus maris capite annuit, atque movit omnes aquas suo nutu. Nympha exterrita est: natabat tamen; egomet tangebam pectus natantis palpitans motu timido: & dum illud tango, adverti universum corpus indurari, & viscera premi terrâ appositâ: Dum verba facio; nova terra complexa est membra nantia, & in insulam ponderosam aucta est versis artubus.

VII *Post hæc fluvius siluit. Factum mirandum omnes tetigerat. Filius Ixionis exsibilat fidem adhibentes; atque ut erat Deorum contemptor, & superbo animo, vana memoras, inquit, atque credis Deos nimiùm posse, Acheloë, siquidem præbent atque tollunt formas. Omnes mirati sunt; neque ejusmodi verbis faverunt: & Lelex ante omnes, mente sapiens atque ætate, sic dicit: Potestas Deorum est infinita: neque terminis ullis comprehenditur; & quodcumque Dii cupiêrunt, absolutum est. Et ut minùs hæsites, quercus est proxima tiliæ in collibus Phrygiis cincta parvo muro. Ego vidi locum: nam Pittheus misit me in agros Pelopeïos, qui olim sub potestate fuerant Pelopis sui patris. Non longè inde lacus; terra olim hospitalis: Nunc aquæ frequentatæ à mergis & fulicis palustribus. Jupiter figurâ humanâ & caducifer Atalantiades descendit cum patre, omissis alis. Accesserunt ad mille domos, rogantes hospitium & requiem. Obices obseraverunt mille domos. Tamen una accepit* illos;

NOTÆ.

603. *Hanc quoque complectar*] Huc est, postquam in insulam erit conversa. Perimelen enim, vel insulas Echinadas Achelous alluit.

Ib. *Movit caput*] Annuendi causâ.

605. *Nabat tamen*] Modum quo insulæ nonnunquam ex advectis varii generis quisquilis, lignis, &c. intermixto fluctuante limo formantur, planissimè sub fabulæ titulo descripsit poëta.

613. *Ixione natus*] *Pirithous* ex centaurorum, superûm contemptorum, genere.

622. *Pelopëia*] *Phrygiam* dicit, Asiæ minoris, regionem, Tantalo Pelopis patri regnatam, in quam à Pittheo Pelopis filio Lelex dimissus.

625. *Fulicis*] Aves sunt aquaticæ. *Coots.*

626. *Parente*] Maiâ Atlantis filiâ, à quo Mercurius dicitur Atlantiades.

Parva

Parva quidem, ſtipulis & cannâ tecta palustri:
Sed pia Baucis anus, parilique ætate Philemon
Illâ ſunt annis juncti juvenilibus, illâ
Conſenuêre caſâ: paupertatemque fatendo
Effecêre levem, nec iniquâ mente ferendam.
Nec refert, dominos illîc, famuloſne requiras;
Tota domus duo ſunt: îdem parentque, jubentque.
Ergo ubi Cœlicolæ parvos tetigêre penates;
Submiſſoque humiles intrârunt vertice poſtes;
Membra ſenex poſito juſſit relevare ſedili:
Quo ſuperinjecit textum rude ſedula Baucis.
Inde foco tepidum cinerem dimovit: & ignes
Suſcitat heſternos: foliiſque & cortice ſicco
Nutrit: & ad flammas animâ producit anili:
Multifidaſque faces, ramaliaque arida tecto
Detulit, & minuit, parvoque admovit aheno.
Quodque ſuus conjux riguo collegerat horto,
Truncat olus foliis. Furcâ levat ille bicorni
Sordida terga ſuis, nigro pendentia tigno:
Servatoque diu reſecat de tergore partem
Exiguam; ſectamque domat ferventibus undis.
Interea medias fallunt ſermonibus horas:
Sentirique moram prohibent. Erat alveus illîc
Fagineus, curvâ clavo ſuſpenſus ab anſâ:
Is tepidis impletur aquis; artuſque fovendos
Accipit. In medio torus eſt de mollibus ulvis
Impoſitus lecto, ſpondâ pedibuſque ſalignis.
Veſtibus hunc velant, quas non niſi tempore feſto
Sternere conſuêrant: ſed & hæc viliſque vetuſque
Veſtis erat, lecto non indignanda ſaligno.
Accubuêre Dei. Menſam ſuccincta tremenſque
Ponit anus. Menſæ ſed erat pes tertius impar:
Teſta parem fecit. Quæ poſtquam ſubdita clivum

exigua quidem, tecta ſtipulis & arundine paluſtri. Verùm Baucis pia vetula, atque Philemon in illo tugurio convenerunt ætate integrâ, illo ſenectutem contraxerant; & inopiam agnoſcendo reddiderunt eam facilem, neque tolerandam averſo animo. Neque intereſt ibi utrum voces heros an ſervos: univerſa familia duo ſunt; iidem & imperant & obtemperant. Poſtquam igitur Dii adiêrunt exiguam caſam, atque ſubiêrunt parvam januam capite inclinato, ſenex hortatus eſt quietem præbere artubus, oblato ſedili, quod officioſa Baucis ſtravit craſſo texto. Deinde abſtulit calidum cinerem foco, atque excitat ignes heſternos, atque fovet frondibus & cortice arido: & perducit ad flammas ſpiritu anili; & attulit ligna in multa ſegmenta diviſa, & ramuſculos ſiccos tecto dereptos, & fregit, & admovit exiguo cacabo; & concidit olera quæ ſuus conjux collegerat in horto riguo. Ille deripit furcâ bicorni turpia terga porci pendentia trabe fumidâ; atque abſcindit de tergo diu ſervato parvam partem; & mollit abſciſſam aquis bullientibus. Interea tædium tollunt temporis interjecti colloqui, & faciunt ne cunctatio moleſta ſit. Ibi erat crater fagineus ſuſpenſus clavo ab anſâ curvâ: is impletur aquis calidis, atque accipit membra lavanda. In medio erat torus de lentis ulvis impoſitus lecto, ſponda & pedibus ſaliginis. Hunc ſternunt veſte quam non niſi tempore feſto ſoliti erant depromere: ſed & illa veſtis & vilis & vetus erat, non erubeſcenda lecto ſaligno. Dii accubuerunt. Anus accincta & tremens admovet menſam; verùm pes tertius menſæ erat inæqualis, later fecit æqualem: qui poſtquam ſubjectus dempſit

NOTÆ.

631. *Philemon*] Hunc poëtæ villicum fuiſſe nonnulli volunt.

641. *Dimovit*] Eâ curâ mores, totamque aniculæ rationem ob oculos ponit, ut ipſam coram cernere videaris.

643. *Animâ*] Spiritu & flatu utens pro folle.

651. *Medias*] Donec fumoſum & durum lardum domitum & coctum eſſet.

654. *Artus*] Priſcus ille mos fuit lavandi hoſpites. Athen. lib. 1. cap. 9.

662. *Teſta*] Fragmentum aliquod teſtæ quod, ne menſa titubaret, pedis brevitati opitulatur.

Ib. *Clivum*] Inæqualitatem menſæ.

Sustulit, æquatam mentæ tersêre virentes.
Ponitur hic bicolor sinceræ bacca Minervæ,
Conditaque in liquidâ corna autumnalia fæce,
Intubaque, & radix, & lactis massa coacti:
Ovaque non acri leviter versata favillâ;
Omnia fictilibus. Post hæc cælatus eâdem
Sistitur argillâ crater; fabricataque fago
Pocula, quà cava sunt, flaventibus illita ceris.
Parva mora est; epulasque foci misêre calentes:
Nec longæ rursus referuntur vina senectæ;
Dantque locum mensis paulùm seducta secundis.
Hic nux, hic mista est rugosis carica palmis,
Prunaque; & in patulis redolentia mala canistris,
Et de purpureis collectæ vitibus uvæ.
Candidus in medio favus est. Super omnia vultus
Accessêre boni: nec iners pauperque voluntas.
Interea, quoties haustum cratera repleri
Sponte suâ, per seque vident succrescere vina,
Attoniti novitate pavent, manibusque supinis
Concipiunt Baucisque preces, timidusque Philemon:
Et veniam dapibus, nullisque paratibus orant.
Unicus anser erat, minimæ custodia villæ:
Quem Dîs hospitibus domini mactare parabant:
Ille celer pennâ tardos ætate fatigat;
Eluditque diu: tandemque est visus ad ipsos
Confugisse Deos. Superi vetuêre necari;

inæqualitatem, mentæ virides deterserunt æquatam. Tum apponitur bacca bicolor intemeratæ Palladis & corna autumnalia defruto condita, & cichoreum & raphanus, & caseus recens & ova leviter versata in levi cinere; atque hæc omnia in vasibus ex argillâ factis. Postea sculptus urceus ex eodem luto apponitur in mensâ, *& pocula facta ex fago abducta intus ceris flavis. Breve est tempus, & foci dederunt dapes calidas: & rursus apponitur vinum novum. Atque* hæc *paulum seposita vicem præstant bellariis. Tum nox, tum ficus aridæ junctæ sunt corrugatis dactylis, itemque pruna & mala fragrantia in corbibus cum racemis collectis ex rubris vitibus. Favus albus est in medio. Læta facies addita est super omnia, & voluntas neque segnis neque parca. Interea quum advertunt urceum repleri per se quoties evacuatus esset, atque ultro vina augeri, stupentes novitate timent, & Baucis & pavidus Philemon ad preces confugiunt manibus in cælum sublatis & veniam implorant epulis, atque exiguo apparatui. Unicus anser erat, custos vilissimæ villæ, quem domini volebant occidere in gratiam Deorum hospitum. Ille velox pennis lassat lentos annis, & diu effugit; atque tandem visus est confugisse ad Deos ipsos. Illi prohibuerunt occidi:*

NOTÆ.

663. *Mentæ*] Quæ attritu gratum odorem emitterent.

664. *Bicolor*] Aliâ parte virescentibus, alterâ nigricantibus.

Ib. *Sinceræ*] Quia Minerva, in cujus tutelâ erat oliva, virgo est castissima.

665. *Fæce*] Quæ condita servantur. *Pickle.*

Ib. *Autumnalia*] Quæ autumno maturescunt: tunc etiam, sicuti alia musto condiuntur.

666. *Intuba*] Est intubus seu intubum genus herbæ, sub quo cichoreum etiam intelligitur. *Succory.*

Ib. *Radix*] Raphanus à Græcis dicitur. *Radish.*

667. *Non acri*] Ut paulatim & moderato calore præparentur.

670. *Ceris*] Multus est nimirum in ligno illinendo ceræ usus.

671. *Epulas*] Lardum nempe cum oleribus.

673. *Secundis*] Cœnæ apud Romanos tres fuisse missus nemini non notum, 1. Ante cœnam Promulsidem, sive Gustum. 2. Cœnæ caput, ex cibis firmis & præcipuis. 3. Bellariâ, sive mensas secundas.

674. *Carica*] Eo nomine appellantur ficus, cujus generis in Syriâ esse Plinius meminit.

Ib. *Palmis*] *Dactylos* Vulgò vocitant. *Dates.*

678. *Nec iners*] Voluntas est, quæ apud nos beneficium ponit.

684 *Custodia*] Anseres etiam in capitolio, quòd sopitos custodes ad arcis detentionem adversus Gallos excitavissent, publicè ali ex Plutarcho discimus.

Dîque

ue fumus; meritasque luet vicinia pœnas
ia, dixerunt. Vobis immunibus hujus
mali dabitur: modò vestra relinquite tecta;
nostros comitate gradus; & in ardua montis
simul. Parent ambo, baculisque levati
ntur longo vestigia ponere clivo.
ntùm aberant summo, quantùm semel ire sagitta
a potest: flexêre oculos, & mersa palude
era prospiciunt, tantùm sua tecta manere.
III, IX. Dumque ea mirantur; dum deflent fata suorum:
vetus dominis etiam casa parva duobus,
titur in templum: furcas subiêre columnæ:
mina flavescunt; adopertaque marmore tellus,
atæque fores, aurataque tecta videntur.
ia cùm placido Saturnius edidit ore:
ite, juste senex, & fœmina conjuge justo
na, quid optetis? Cum Baucide pauca locutus,
filium Superis aperit commune Philemon:
sacerdotes, delubraque vestra tueri
imus; & quoniam concordes egimus annos;
erat hora duos eadem; nec conjugis unquam
a meæ videam; neu sim tumulandus ab illâ.
a fides sequitur. Templi tutela fuêre,
ec vita data est. Annis, ævoque soluti,
e gradus sacros cùm starent fortè, locique
rarent casus; frondere Philemona Baucis;
cida conspexit senior frondere Philemon.
que super geminos crescente cacumine vultus;
ua, dum licuit, reddebant dicta; Valeque,
onjux, dixêre simul: simul abdita texit
frutex. Ostendit adhuc Tyaneïus illic
la de gemino vicinos corpore truncos

Diique sumus, inquiunt; & vicini inhospitales dabunt pœnas quas meruerunt: concedetur vobis esse expertibus hujus cladis: Deserite tantùm vestras sedes, atque sequimini nostra vestigia, & venite unà in cacumen montis. Uterque obsequuntur, & sustentati scipionibus conantur ascendere excelsum montem. Tantùm distabant à cacumine quantum jactus sagittæ potest comprehendere: convertunt oculos, & prospiciunt suam domum solùm superesse, alia omnia absorpta lacu.

VIII, IX. *Et dum ea stupent; dum lugent sortem suorum, illud antiquum tugurium, etiam angustum duobus dominis, mutatur in ædem: columnæ vices præstiterunt furcarum, tectum flavescit, & solum templi conspicitur stratum marmore, janua sculpta, & domus auro obducta; cum Jupiter ejusmodi verba protulit amico ore. Dicite juste senex, & fœmina digna justo marito, quid vovetis? Postquam Philemon paucis locutus esset cum Baucide, diis patefacit commune desiderium; Petimus esse sacerdotes, & servare vestra templa; & quoniam ætatem transegimus unanimes, eadem hora utrumque tollat; neque unquam aspiciam funera meæ uxoris, neve sim sepeliendus ab illâ. Eventus respondet desideriis: fuerunt custodes templi quamdiu vita concessa est. Confecti annis atque senio cùm fortè essent ante gradus sacros, & narrent ea quæ loco illi evenerant; Baucis vidit Philemonem frondescere; Philemon senex pariter Baucidem. Jamque fastigio crescente super utriusque faciem mutuos commutabant sermones, dum licuit; & dixerunt simul, Vale consors; simul arbor obduxit ora condita. Incola quidam ex oppido tibi adhuc monstrat stipites propinquos factos ex duobus corporibus.*

NOTÆ.

. *Comitate*] Pro *Comitamini*.

. *Furcas*] Furcæ in columnas fuerunt mutatæ.

. *Flavescunt*] Quia in aurum mutata.

719. *Frutex*] Mutatus enim est Philemon in quercum; Baucis in tiliam.

Ib. *Tyaneïus*] Ex Tyanâ Cappadociæ urbe in Phrygiam advectus.

omnes sorores accedunt ad Cererem lugentes cum pullis vestimentis, atque rogant supplicium Erisichthonis. Illis assentitur, & formosissima agitavit campos graves messibus concussis motu sui capitis: atque parat genus mortis miserandum, nisi ille nulli esset deflendus ob sua flagitia; parat cruciare eum Fame crudeli. Quæ quia non convenienda ipsi Divæ, (neque enim fata patiuntur Cererem & Famem convenire,) alloquitur ejusmodi verbis Oreadem agrestem, unum numen montanum: Est locus in ultimis regionibus gelidæ Scythiæ, solum lugubre, terra infæcunda, sine segete, sine arboribus, frigus ignavum, & Pallor & Tremor illic sedes habent cum vacuâ fame: fac ea se abscondat in viscera impii. Neque bonorum affluentia eam superet; & vincat meam potentiam contentione. Ne verò loci distantia te moveat, sume currus, sume dracones, quos per aërem regas frænis: atque dedit dracones. Illa vecta curru donato per aërem pervenit in Scythiam: atque juga ademit cervicibus draconum in vertice montis prærupti (quem Caucason nominant:) atque inventa est Famem quam quæsivit in campo saxis obsito, quæ carpebat unguibus & dentibus rara gramina. Capillus erat hispi... oculi depressi, pallor in vultu, labia albicantia squallore, fauces asperæ rubigine, pellis dura, quam præcordia possent cerni; ossa exsiccata eminebant sub lumbis gibbosis. Locus tantum alvi pro alvo: crederes pectus esse suspensum, & teneri tantùm à texto spinæ dorsi. Macies amp... caverat nodos artuum, & orbis genuum tumebat.

Omnes germanæ Cererem cum vestibus atris
Mœrentes adeunt, pœnamque Erisichthonis ora
Annuit his: capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros:
Moliturque genus pœnæ miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestiferâ lacerare fame. Quæ quatenus ipsi
Non adeunda Deæ, (neque enim Cereremque F
memque
Fata coïre sinunt) montani numinis unam
Talibus agrestem compellat Oreada dictis:
Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore, tell
Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorq;
Et jejuna Fames; ea se in præcordia condat
Sacrilegi scelerata jube. Nec copia rerum
Vincat eam: superetque meas certamine vires.
Neve viæ spatium te terreat: accipe currus:
Accipe quos frænis altè moderere, dracones:
Et dedit. Illa dato subvecta per aëra curru
Devenit in Scythiam: rigidique cacumine mont
(Caucason appellant) serpentum colla levavit:
Quæsitamque Famem lapidoso vidit in agro,
Unguibus & raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabræ rubigine fauces:
Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis:
Ventris erat pro ventre locus. Pendere putares
Pectus, & a spinæ tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumque rigebat

NOTÆ.

782. *Miserabile*] Quod ad misericordiam quosvis commoveret.

787. *Oreada*] *Montanam nympham*, Ἀπὸ τοῦ ὄρους, à monte enim quosdam co nominavit superstitiosa antiquitas.

788. *Scythiæ*] Quæ Europæ est regio in Asiam vastissime prorumpens.

792. *Sacrilegi*] *Erisichthonis.*

793. *Meas*] Quæ in alendo & exsaturando sitæ sunt.

795. *Altè moderere*] Per aërem nempe, ut ad Scythiam altissimam regionem perveni...

Ib. *Dracones*] *Cereris jugales.* Sic & T... tolemo dedit currum, quo vectus mortales ... culturam doceret.

798. *Caucason*] Qui Scythiæ mons est a... simus, perpetuis nivibus horridus.

806. *Spinæ crate*] Pro ipsâ dorsi spinâ, cratis modùm compacta.

807. *Auxerat*] Aucti videntur, cùm adjunctis carnibus plures conspiciuntur.

Orb

Sertaque cingebant voti argumenta potentis:
Sæpe sub hâc Dryades festas duxêre choreas:
Sæpe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
Circuiêre modum: mensuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat. Nec non & cætera tantò
Silva sub hâc, silvâ quantò jacet herba sub omni.
Non tamen idcirco ferrum Triopeïus illâ
Abstinuit: famulosque jubet succidere sacrum
Robur, &, ut jussos cunctari vidit, ab uno
Edidit hæc raptâ sceleratus verba securi:
Non dilecta Deæ solùm, sed & ipsa licebit
Sit Dea, jam tanget frondente cacumine terram.
Dixit: &, obliquos dum telum librat in ictus,
Contremuit, gemitumque dedit Deoïa quercus:
Et pariter frondes, pariter pallescere glandes
Cœpêre; ac longi sudore madescere rami.
Cujus ut in trunco fecit manus impia vulnus,
Haud aliter fluxit discussâ cortice sanguis,
Quàm solet, ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit, abruptâ cruor è cervice profusus.
Obstupuêre omnes: aliquisque ex omnibus audet
Deterrere nefas, sævamque inhibere bipennem.
Aspicit hunc, Mentisque piæ cape præmia, dixit
Thessalus: inque virum convertit ab arbore ferrum:
Detruncatque caput; repetitaque robora cædit.
Editus è medio sonus est cum robore talis:
Nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno:
Quæ tibi factorum pœnas instare tuorum
Vaticinor moriens, nostri solatia leti.
Persequitur scelus ille suum: labefactaque tandem
Ictibus innumeris, adductaque funibus arbor
Corruit, & multam prostravit pondere silvam.
Attonitæ Dryades damno nemorisque suoque,

quæ signa erant desideriorum expletorum complectebantur mediam. Dryades agitaverunt sæpe festivas choreas sub eâ. Sæpe etiam, manibus conjunctis ex ordine, complexæ sunt ambitum stipitis; & mensura ejus exæquabat quindecim ulnas: atque reliquæ arbores non minùs hâc inferiores erant, quàm herba est infra omnes arbores. Non tamen ideo Triopeïus avertit securim ab illâ quercu: atque servis imperat exscindere sacrum lignum: atque ut vidit eos, postquam jussi essent, morari, correptâ securi ab uno protulit has voces: Quanquam non modò sit Deæ nympha cara, sed & ipsa etiam Dea, jam feriet solum frondoso cacumine. Dixit: &, dum tollit bipennem in ictus obliquos, quercus Deoïa contremuit; & folia simul & glandes cœperunt pallescere, & rami protensi humescere sudore. In cujus stipitem postquam manus impia impegit plagam, non aliter cruor manavit disjecto cortice, quam solet sanguis emissus ex collo abscisso, cùm taurus magnus procubuit victima ante altaria. Omnes admirati sunt; atque aliquis inter cæteros non veretur dehortari flagitium, atque remorari securim. Thessalus hunc intuetur, atque inquit, Sume mercedem animi pii; & convertit bipennem ab arbore in virum, & abscindit caput, & quercum iterum ictu petitam sternit. Vox ejusmodi prodiit è mediâ arbore. Ego sum nympha carissima Cereri sub hoc ligno, quæ obiens tibi prædico pœnas tuorum scelerum imminere, quæ sunt consolatio nostræ mortis. Ille perficit facinus suum, atque arbor denique evicta ictibus innumeris, & attracta funibus collapsa est, & in terram dejecit multas arbores pondere. Dryades exterritæ strage silvæ & suâ,

NOTÆ.

746. *Dryades*] *Nymphæ silvas incolentes* quarum vita in *quercubus* præsertim, à quibus nomen acceperunt.

751. *Triopeïus*] *Erisichthon* Triopæ filius. Alii *Driopeius*, i. e. Thessalus.

755. *Deæ*] *Cereri.*

758. *Deoïa*] *Cerealis*; ἀπὸ τῆς Δηοῦς, a Cerere. Vid. lib. 6. 114.

765. *Aliquis*] E servis, quanquam aliter Callimachus.

768. *Thessalus*] *Erisichthon.*

771. *Nympha*] Fuit ex Hamadryadibus quæ cum arboribus nascuntur & pereunt.

Omnes

Omnes germanæ Cererem cum vestibus atris
Mœrentes adeunt, pœnamque Erisichthonis orant.
Annuit his: capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros:
Moliturque genus pœnæ miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestiferâ lacerare fame. Quæ quatenus ipsi
Non adeunda Deæ, (neque enim Cereremque Famemque
Fata coïre sinunt) montani numinis unam
Talibus agrestem compellat Oreada dictis:
Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore, tellus;
Frigus iners illîc habitant, Pallorque, Tremorq;
Et jejuna Fames: ea se in præcordia condat
Sacrilegi scelerata jube. Nec copia rerum
Vincat eam: superetque meas certamine vires.
Neve viæ spatium te terreat: accipe currus:
Accipe quos frænis altè moderere, dracones:
Et dedit. Illa dato subvecta per aëra curru
Devenit in Scythiam: rigidique cacumine montis
(Caucason appellant) serpentum colla levavit;
Quæsitamque Famem lapidoso vidit in agro,
Unguibus & raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabræ rubigine fauces:
Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis:
Ventris erat pro ventre locus. Pendere putares
Pectus, & a spinæ tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumque rigebat

omnes sorores accedunt ad Cererem lugentes cum pullis vestimentis, atque rogant supplicium Erisichthonis. Illis assentitur, & formosissima agitavit campos graves messibus cospicuis nutu sui capitis: atque parat genus mortis miserandum, nisi ille nulli esset deflendus ob sua flagitia; parat cruciare eum Fame crudeli. Quæ quia non convenienda ipsi Divæ, (neque enim fata patiuntur Cererem & Famem convenire,) alloquitur ejusmodi verbis Oreadem agrestem, unum numen montanum: Est locus in ultimis regionibus gelidæ Scythiæ, solum lugubre, terra infæcunda, sine segete, sine arboribus, frigus ignavum, & Pallor & Tremor illic sedes habent cum vacuâ fame: fac ea se abscondat in viscera impii. Neque bonorum affluentia eam superet; & vincat meam potentiam contentione. Ne verò loci distantia te moveat, sume currus, sume dracones, quos per aërem regas frænis: atque dedit dracones. Illa vecta curru donato per aërem pervenit in Scythiam: atque juga ademit cervicibus draconum in vertice montis prærupti (quem Caucason nominant:) atque intuita est Famem quam quæsivit in campo saxis obsito, quæ carpebat unguibus & dentibus rara gramina. Capillus erat hispidus, oculi depressi, pallor in vultu, labia albicantia squallore, fauces asperæ rubigine, pellis dura, per quam præcordia possent cerni; ossa exsiccata eminebant sub lumbis gibbosis. Locus tantum alvi erat pro alvo: crederes pectus esse suspensum, & teneri tantùm à texto spinæ dorsi. Macies amplificaverat nodos artuum, & orbis genuum tumebat.

NOTÆ.

782. *Miserabile*] Quod ad misericordiam quosvis commoveret.

787. *Oreada*] *Montanam nympham*, Ἀπὸ τοῦ ὄρους, à monte enim quosdam cognominavit superstitiosa antiquitas.

788. *Scythiæ*] Quæ Europæ est regio in Asiam vastissime prorumpens.

792. *Sacrilegi*] *Erisichthonis.*

793. *Meas*] Quæ in alendo & exsaturando sitæ sunt.

795. *Altè moderere*] Per aërem nempe, ut ad Scythiam altissimam regionem perveniret.

Ib. *Dracones*] *Cereres jugales.* Sic & Triptolemo dedit currum, quo vectus mortales agriculturam doceret.

798. *Caucason*] Qui Scythiæ mons est altissimus, perpetuis nivibus horridus.

806. *Spinæ crate*] Pro ipsâ dorsi spinâ, in cratis modùm compacta.

807. *Auxerat*] Aucti videntur, cùm sine adjunctis carnibus plures conspiciuntur.

Orbis,

,& immodico prodibant tubera talo.
procul ut vidit, (neque enim est accedere juxtà
refert mandata Deæ, paulùmque morata
quam aberat longè, quanquam modò venerat
amen sensisse Famem; retroque dracones[illuc,
n Hæmoniam versis sublimis habenis.
I. Dicta Fames Cereris (quamvis contraria semper
est operi) peragit; perque aëra vento
ssam delata domum est: & protinus intrat
egi thalamos: altoque sopore solutum
is erat tempus) geminis amplectitur alis:
viro inspirat, faucesque, & pectus, & ora
; & in vacuis spargit jejunia venis.
aque mandato fœcundum deserit orbem:
domos inopes assueta revertitur arva.
adhuc somnus placidis Erichthona pennis
bat. Petit ille dapes sub imagine somni;
e vana movet, dentemque in dente fatigat:
etque cibo delusum guttur inani;
e epulis tenues nequicquam devorat auras.
rò est expulsa quies; furit ardor edendi;
e avidas fauces, immensaque viscera regnat.
nora; quod pontus, quod terra, quod educat aer,
, & appositis queritur jejunia mensis;
epulis epulas quærit. Quodque urbibus esse,
que satìs populo poterat, non sufficit uni.
e cupit, quò plura suam demittit in alvum.
fretum recipit de totâ flumina terrâ,
atiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes:
rapax ignis non unquam alimenta recusat,
nerasque trabes cremat, & quò copia major
ta, plura petit, turbâque voracior ipsà est;

& tubera extabant immense talo. Cùm advertit eam procul, (neque enim ausa est propius accedere) memorat jussa Deæ; & cum paululùm substitisset, tametsi longè stabat, tametsi modò venerat illuc, visa tamen sensisse Famem; & excellaretro flexit serpentes in Thessaliam mutatis habenis.

XII. *Fames exequitur jussa Cereris, quanquam semper solet esse opposita illius actionibus, atque vecta est vento per aërem ad domum* Erisichthonis *præscriptum, & statim subit cubiculum scelesti, & fovet ambabus alis virum pressum profundo somno; (tempus erat noctis) & se insinuat in illum, & inficit anhelitus & gulam, & pectus & ora; & effundit famem per inanes venas; & postquàm jussa perfecisset, recedit ab orâ fertili, & redit ad sedes vacuas & campos solitos. Placidus sopor reficiebat adhuc Erisichthonem mitibus pennis. Ille flagitat epulas per simulacbra soporis, & agitat os vacuum, & lassat dentem in dente, & negotium facessit gutturi decepto esca vanâ, & frustrà absorbet subtilem ventum pro dapibus. Postquam verò sopor excussus est, desiderium vorandi sævit; & imperium habet & in gulam famelicam & in viscera inexplebilia. Et sine cunctatione, petit e, quod tellus, quod aër pascit; & queritur de fame mensis stratis; & quærit dapes in dapique illi unico non est satìs quod poterat esse satis civitatibus & plebi. Et quò plura deventrem, plura optat. Atque ut mare recipit amnes de universâ terrâ neque cumulatur absorbet fluvios dissitos; & sicut ignis vorax nunquam respuit escam, & consumit infinita quò major abundantia est concessa, plura poscit, & est rapacior ipso numero;*

NOTÆ.

Hæmoniam] *Thessaliam*, quæ à suis Pelasgicum Argos, Hellas, Driopis, & Hellenis nominatur.

Quamvis] Assiduum enim est famis eris fruges, quibus alma Dea voracem profligat, avidè consumere, illarumque vires infringere.

825. *Dentemque*] Unum dentem in alterum conterit.

839. *Turbâ*] Ipsâ rerum copiâ.

Sic

Sic epulas omnes Erisichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul. Cibus omnis in illo
Causa cibi est; semperque locus fit inanis edendo.
Jamque fame patrias altique voragine ventris
Attenuârat opes; sed inattenuata manebat
Tum quoque dira fames; implacatæque vigebat
Flamma gulæ. Tandem, demisso in viscera censu,
Filia restabat, non illo digna parente.
Hanc quoque vendit inops. Dominum generosa recusat;
Et vicina suas tendens super æquora palmas,
Eripe me domino, qui raptæ prœmia nobis
Virginitatis habes, ait. Hæc Neptunus habebat.
Qui prece non spretâ, quamvis modò visa sequenti
Esset hero, formamque novat, vultumque virilem
Induit, & cultus piscem capientibus aptos:
Hanc dominus spectans, O qui pendentia parvo
Æra cibo celas, moderator arundinis, inquit,
Sic mare compositum, sic sit tibi piscis in undâ
Credulus, & nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
Quæ modò cum vili turbatis veste capillis
Littore in hoc steterat, (nam stantem in littore vidi)
Dic ubi sit; neque enim vestigia longiùs extant.
Illa Dei munus bene cedere sentit; & à se
Se quæri gaudens, his est resecuta rogantem;
Quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
Gurgite ab hoc flexi, studioque operatus inhæsi.
Quòque minus dubites, sic has Deus æquoris artes
Adjuvet, ut nemo jamdudum littore in isto,
(Me tamen excepto) nec fœmina constitit ulla.
Credidit, & verso dominus pede pressit arenam;
Elususque abiit. Illi sua reddita forma est.
Ast ubi habere suam transformia corpora sentit,

Ita os impii Erisichthonis capit omnes dapes, atque simul petit. Omnes epulæ sunt illi causa cur alias epulas cupiat; & spatium fit semper cibi vacuum vorando. Jamque minuerat divitias à patre acceptas fame & ingluvie immensi abdominis; sed fames crudelis tum quoque integra superat, & ardor ventris impatientis vigebat. Denique consumpto patrimonio, nata supererat merita patrem minus impium. Egenus hanc etiam vendit. Ingenua servitutem pati noluit; atque porrigens suas manus super maria proxima, ô inquit, qui gaudes præmio virginitatis nobis ereptæ, vindica me à domino. Neptunus eam rapuerat. Qui, prece nequaquam neglectâ, quanquam paulo ante conspecta esset à domino sequente, & mutat figuram & faciem virilem tradit, & cultus idoneos piscatoribus. Herus hanc aspiciens, O, inquit, gubernator virgæ, qui regis hamos æreos pendentes exiguâ escâ, sic æquor sit tibi placidum, sic sit piscis facilis in aquâ, neque ullos uncos sentiat nisi correptus: Aperi ubi sit puella, quæ modò erat in hoc littore cum amictu tenui, comâ inconditâ (namque intuitus sum stantem in littore) neque enim pedum signa longiùs apparent. Illa animadvertit Dei donum in bonum sibi cadere, atque lætans se a se expeti, ita respondit petenti: Quisquis es, veniam concedas; in nullam partem detorsi oculos ab isto mari, atque penitùs intentus sum huic operi. Et quò minùs diffidas, ita Deus maris faveat isti meo *studio, ut nullus jam diu, neque ulla puella consistit in isto littore, si me excipias. Herus fidem adhibuit, & calcavit arenam pede reflexo, & deceptus excessit.* Virginis *propria figura est illi restituta. At postquam parens advertit suam* filiam *habere corpus quod possit transmutare in varias formas,*

NOTÆ.

842. *Fit inanis*] *i. e.* Tantùm abest ut edendo impletus sit Erisichthon, ut potius inde magis vacuus videretur.

851. *Hæc*] Exponit poëta id quod puella tacuerat, eam à Neptuno fuisse raptam.

853. *Hero*] *Domino*, cui à patre Erisichthone vendita.

861. *Vestigia*] Significat eam non longiùs processisse, cum pedum vestigia non appareant.

866. *Artes*] Ambiguè dictum; nam & artem piscandi, & fraudes quibus utebar, intelligere possumus.

Sæpe

Sæpe pater dominis Triopeïda vendit. At illa
Nunc equa, nunc ales, modò bos, modò cervus abibat:
Præbebatque avido non justa alimenta parenti. 874
Vis tamen illa mali postquam consumserat omnem
Materiam, dederatque gravi nova pabula morbo;
Ipse suos artus lacero divellere morsu
Cœpit; & infelix minuendo corpus alebat.
Quid moror externis? etiam mihi sæpe novândi
Corporis, ô juvenes, numero finita potestas. 880
Nam modò quod nunc sum, videor; modò flector in anguem:
Armenti modò dux vires in cornua sumo.
Cornua, dum potui. Nunc pars caret altera telo
Frontis, ut ipse vides. Gemitus sunt verba secuti.

sæpe vendit Metram dominis; & illa nunc equa nunc avis, vacca nonnunquam, interdum cervus discedebat, & exhibebat cibos injustos famelico patri. Postquam tamen illa morbi rabie exhauserat omnem copiam, atque tulerat ultimos cibos diro morbo, ipse occœpit discerpere sua membra morsu voraci: & miser sustentabat corpus destruendo. Quamobrem hæreo in alienis transformationibus? Mihi quoque est vis numero statuta sæpe mutandi corporis. Nam aliquando conspicior quod nunc sum, nunc vertor in serpentem, nunc dux armenti, induo vires in cornua: Cornua, quamdiu licuit; nunc pars una frontis spoliata est armis suis, ut ipse cernis. Gemitus sunt secuti voces.

NOTÆ.

871. *Transformis*] Hoc idcirco fictum est, quòd Metra adeò pulchra fuit, ut qui illam aspicerent, statim amore ipsius caperentur. Cùm autem illius temporis homines pecuniâ non uterentur, alii quidem ex Metræ procis boves, alii equos, alii oves, alii capras ei largiebantur. Quod quidem cùm viderent Thessali, ac undique Erisichthoni victum viderent congregatum, aiebant Metram, patri fuisse, & bovem, & equum, & ovem, & capram, & quæcumque ea dono accepisset. Inde natum est proverbium, quod in leves à Græcis dicitur Μεταβλητότερος Μήτρας, hoc est *mutabilior Metrâ.*

872. *Triopeïda*] *Metram*, Triopæ neptem, nam Metræ pater fuit Erisichthon, qui Triopæ filius.

874. *Non justa*] Quia dolo malo & furtis quæsita.

879. *Moror*] Achelous Theseum & Lelegem aloquitur.

880. *Numero finita*] Non infinita, ut Proteo & Metræ: sed numero præscripto, ternario sc. hominem, taurum, anguem.

883. *Telo*] *Cornu* nimirum, quod Acheloö Hercules eripuit, in sequentibus videbimus.

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEON

LIBER IX.

ARGUMENTUM.

HÆC illi postea vestem misit, quâ periit (postquam Lichas in scopulum fuit translatus, & in cœlum traductus est.) Tum verò Alcmena ad Iolen se contulit; eique Galanthidem in mustelam, & illa vicissim sororem suam in arborem conversam narravit. Interim supervenit ipsis Iolaüs, reparatâ per Heben juventute. Id quod non posset omnibus contingere, Jupiter Æaci exemplo docet. Hunc fugiens Miletus, in Asiam discessit, & Byblidem procreavit atque Caunum, cujus illa amore tabefacta, in fontem periit. Quæ quidem res magis mira omnibus visa fuisset; nisi paulò ante Iphis, ipso nuptiarum die, virilem sexum accepisset.

QUÆ gemitùs truncæque Deo Neptunius heros
Causa rogat frontis; cùm sic Calydonius amnis
Cœpit, inornatos redimitus arundine crines:
Triste petis munus. Quis enim sua prælia victus
Commemorare velit? referam tamen ordine, nec tam
Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est:

INTERPRETATIO.

I. Heros Neptunius petit quæ sit Deo causa gemitùs & frontis mutilatæ: cùm fluvius Calydonius sic orsus est, cinctos habens crines incomptos junco. Poscis lugubre officium: Quis enim superatus velit narrare sua certamina? Tamen narrabo ordine neque tantum dedecus fuit superari, quanta gloria certâsse:

NOTÆ.

1. *Truncæ*] Quia cornu altero carebat.

Ib. *Neptunius*] *Theseus* est Neptuni, ab Ægæò patre, nepos.

2. *Calydonius*] *Achelous* nempe.

3. *Arundine*] Coronâ ex arundinibus quibus ferè fluviorum ripæ abundant. Virg. *Crines umbrosa tegebat arundo.*

Ma-

dat nobis tantus solatia victor.
quà suo tandem pervenit ad aures
ıas, quondam pulcherrima virgo,
ue fuit spes invidiosa procorum.
ıs ut soceri domus est intrata petiti;
generum, dixi, Parthaone nate.
cides: Alii cessêre duobus.
socerum dare se, famamque laborum,
suæ referebat jussa novercæ.
: (turpe Deum mortali cedere duxi;
at ille Deus) Regem me cernis aquarum
ıliquis inter tua regna fluentem:
externis hospes tibi missus ab oris,
ris ero, & rerum pars una tuarum.
: noceat, quòd me nec regia Juno
ınis abest jussorum pœna laborum.
te jactas Alcmenâ matre creatum;
falsus pater est, aut crimine verus.
terio patrem petis. Elige, fictum
malis, an te per dedecus ortum.
tem jamdudum lumine torvo
accensæ non fortiter imperat iræ:
ɔt reddit: melior mihi dextera linguâ:
pugnando superem; tu vince loquen-
rq; ferox. Puduit modò magna locutum
.ejeci viridem de corpore vestem;

& tantus victor nobis præbet magnam consolationem. Si nomen cujusdam Dëianiræ aliquando pervenit ad aures tuas, fuit illa olim puella formosissima, & spes invidiosa multorum amatorum. Cum quibus ut subii domum soceri expetiti: Habeto me generum, dixi, fili Parthaonis. Alcides idem etiam dicebat. Cæteri cesserunt nobis *duobus. Ille dicebat se offerre Jovem socerum. & gloriam laborum, & mandata suæ novercæ evicta. Ego contrà:* (quia *indecorum credidi Deum cedere mortali:* nam *ille nondum erat Deus) Vides me moderatorem aquarum, currentum flexu obliquo per tuum regnum: neque ero gener peregrinum tibi missus à regionibus exteris, sed popularis, & pars una rerum tuarum. Solummodo ne obsit, quòd neque regina Juno me odio habet, & omnis pœna laborum præscriptorum abest. Nam quod gloriaris te natum Alcmenâ matre, aut Jupiter est pater fictus, aut verus per flagitium. As-*
n quia *matrem facit adulteram. Despice an malis Jovem esse fictum* patrem *an* *probrum. Aspicit* me *jam diu talia proferentem infensis oculis, neque satis re-* *iram; atque paucis hasce voces reponit: Manus mihi* est *fortior linguâ; dummodo* *, tu prior esto dicendo. Atque sævus* me *adoritur. Puduit modò professum* *Der pui amictum glaucum à corpore,*

NOTÆ.

Quantus fuit Hercules, à quo ous.

Oenei Ætoliæ regis filia, de- xor.

e nate] *Oeneus*, cui tamen Ho- n patrem assignat. Πορθεῖ δ' ... τρίτατος δ' ἦν ἱππότα Οἰνεύς

Ut jam Deïaniram uxorem non

Siquidem Jupiter, Herculis æ socer fuisset.

Decantatos illos in sequenti-

] *Junonis*, quæ Jovis conjux, cujus jussu per Euristheum tot labores subivit Hercules.

17. *Nondum*] Nam postea in cœlum relatum videbimus.

18. *Tua*] Achelous nempe Ætoliæ est fluvius, quam ab Acarnaniâ dividit.

21. *Tantùm ne*] Acutissimè excusat quæ sibi laudi, Herculi probro ducenda videbantur.

22. *Pœna*] Junonis enim odium tantis laboribus Herculem objecit, ut postea videbimus.

23. *Alcmena*] Cum quâ Electryonis filiâ Amphytryonis verò uxore Jupiter mariti formam indutus rem habuit: undè natus Hercules.

32. *Viridem*] Qui color fluvio convenientissimus.

Bra-

Brachiaque oppoſui; tenuique à pectore varas
In ſtatione manus; & pugnæ membra paravi.
Ille cavis hauſto ſpargit me pulvere palmis:
Inque vicem fulvæ jactu flaveſcit arenæ.
Et modò cervicem, modo crura micantia captat;
Aut captare putes: omnique à parte laceſſit.
Me mea defendit gravitas; fruſtràque petebar.
Haud ſecùs ac moles, quam magno murmure fluctus
Oppugnant; manet illa, ſuoque eſt pondere tuta.
Digredimur paulùm; rurſumque ad bella coïmus;
Inque gradu ſtetimus, certi non cedere; eratque
Cum pede pes junctus: totoque ego pectore pronus
Et digitos digitis, & frontem fronte premebam.
Non aliter fortes vidi concurrere tauros,
Cùm pretium pugnæ toto nitidiſſima ſaltu
Expetitur conjux. Spectant armenta, paventque
Neſcia quem maneat tanti victoria regni.
Ter ſine profectu voluit nitentia contrà
Rejicere Alcides a ſe mea pectora; quartò
Excutit amplexus, adductaque brachia ſolvit:
Impulſumque manu (certum mihi vera fateri)
Protinus avertit; tergoque oneroſus inhæſit.
Si quà fides, (neque enim fictâ mihi gloria voce
Quæriter) impoſito preſſus mihi monte videbar.
Vix tamen exſerui ſudore fluentia multo
Brachia; vix ſolvi duros à corpore nexus.
Inſtat anhelanti: prohibetque reſumere vires,
Et cervice meâ potitur. Tum denique tellus
Preſſa genu noſtro eſt: & arenas ore momordi.
Inferior virtute meas devertor ad artes,
Elaborque viro longum formatus in anguem.
Qui poſtquam flexos ſinuavi corpus in orbes,
Cumque fero movi linguam ſtridore biſulcam,

atque oppoſui lacertos; & tenui in loco ad reſiſtendam apto ulnas incurvatas à pectore: & inſtitui artus & prælium. Ille me tegit pulvere ſuſcepto manibus capacibus; & viciſſim flaveſcit jactu flavæ arenæ. Atque jam inſurgit in collum, jam corripit crura lubrica, aut velle corripere credas; & adoritur omni ex parte. Meum pondus me tutabatur, & incaſſum appetebar. Non aliter, quam moles, quæ undis pulſatur cum magno ſono: illa ſtat, & ſecura eſt ſuâ gravitate. Divellimur paululùm; & rurſum concurrimus ad certamen, & ſtetimus invicti, obfirmati non cedere; Atque pes erat connexus cum pede; & ego incumbens toto pectore, & urgebam digitos digitis, & frontem fronte. Non aliter aſpexi validos tauros congredi, cùm vacca petitur pulcherrima toto nemore, præmium certaminis. Armenta intuentur, atque timent, ignara ad quem ſpectet victoria tanti regni. Alcides ter nixus eſt fruſtrà à ſe dimovere mea pectora contrà luctantia. Quartò ſe expedit ab amplexu, & avellit lacertos affixos; atque continuò me avertit à ſe impulſa manûs, (decrevi agnoſcere vera) atque ponderoſus dorſo incubuit. Si quà fides (neque enim honorem aucupor falſis ſermonibus) mihi videbar oppreſſus monte. Vix tamen exſolvi lacertos ſtillantes multo ſudore; vix explicui arctos nodos à corpore, urget me ægre reſpirantem, atque impedit reſumere vires; & corripit meum collum. Tum denique terra impulſa eſt genu noſtro, & tetigi pulverem ore. Minor viribus recurro ad proprias artes, atque viri manibus effugio mutatus in oblongum ſerpentem. Qui ut contraxi corpus in gyros, & linguam biſidam agitavi cum terribili ſibilo,

NOTÆ.

35. *Spargit*] Solebant luctatori, ut corpus agile & lubricum fieret, firmaretur cutis adverſus aëreas injurias, pori, roboris causâ, ſtiparentur, oleo ſeu ceromate ſe perungere. Inſperſerant ſibi arenam, quam ἀφὴν vocabant, ut firmiùs tenerent corpora oleo lubrica; magis tamen glorioſum erat ἀκονιτὶ vincere. Plin. 35. c. 11.

36. *Flaveſcit*] Quia & Achelous arenâ Herculem ſparſit.

52. *Adducta*] Quibus Herculem Achelous complectebatur, premebatque.

Riſit

& illudens nostras Tirynthis artes;
.m labor est angues superare mearum,
& ut vincas alios, Acheloë, dracones,
iota Lernææ serpens eris unus Echidnæ:
ibus fæcunda suis erat illa: nec ullum
itum numero caput est impunè recisum,
;emino cervix hærede valentior esset.
:go ramosam natis è cæde colubris,
ntemque malo, domui: domitamque peremi.
>re te credas, falsum qui versus in anguem
ıliena moves, quem forma precaria celat?
.t; & summo digitorum vincula collo
Angebar, seu guttura forcipe pressus:
>usque meas pugnabam evellere fauces.
>que devicto restabat tertia tauri
trucis; tauro mutatus membra, rebello.
ille toris à lævâ parte lacertos;
ùmque trahens sequitur: deprênsaque durâ
ı figit humo; meque altâ sternit arenâ.
tìs id fuerat; rigidum fera dextera cornu
enet, infregit; truncàque à fronte revellit.
:s hoc, pomis & odoro flore repletum,
ınt; divesque meo bona Copia cornu est.

risit Tirynthius; atque contemnens nostras artes; Labor est, ait, infantiæ meæ elidere serpentes: & quamvis superes cæteros angues Acheloë, tu qui unus es anguis quota pars eris Echidnæ Lernææ? Illa erat aucta suis plagis; neque ullum ex centum capitibus est abscissum frustrà, quin collum esset fortius duplici capite succrescente. Ego hanc superavi multiplicem serpentibus ortis ex mutilatione, & validiorem ob detrimentum; atque occidi superatum. Quid speres futurum de te, qui mutatus in falsum serpentem tractas arma aliena; quem figura emendicata tegit? Dixerat; & immittit nodos articulorum suorum gutturi meo. Urgebar quasi habuissem collum constrictum forcipe: & nitebar exsolvere meam cervicem ex digitis ejus. Tertia figura sævi tauri supererat mihi sic etiam superato. Transformatus in artus tauri bellum red... Ille injicit brachia in toros à parte sinistrâ; & trahens me sequitur fugere conantem; ...it duræ terræ cornua correpta, & me dejicit in supremâ arenâ. Neque id satis fuerat, ...us rumpit durum cornu dum tractat, & abripit à fronte mutilatâ. Naiades dicaverunt ... repletum pomis & floribus odoriferis, & bona Abundantia est opulenta meo cornu.

NOTÆ.

...rynthius] *Hercules* est à Tirynthe Ar... ...iicinâ, in quâ educatus, sic dictus.

...narum] Duos à Junone immissos dra... ...ntem Herculem elisisse ferunt.

...ncas] *Astutiâ, viribus, &c. sis metu-*

...hidnæ] Quæ *vipera* Latinè. De illâ ...c in loco agitur ab Hercule sublatâ, ...æam Argivi agri paludem infestabat.

...itum] Septem, novem, quinquaginta ... hydræ assignant, centum plerique ... mirum est; siquidem ex uno ampu... ...renascerentur, donec, ne de novo ..., candenti ferro usus est Hercules.

...pia] Non hoc Acheloï, sed Altheæ ...nu, Copiæ dicatum fingit noster idem ...or. Acheloï, fabulam quod attinet ...ibet prorsùs historicum. Illum nempe ...egem volunt fuisse, qui Thoanti fluvio, in quo submersus erat, nomen suum imposuerit. Unà cum Hercule, Deïaniræ nuptias nonnullis dicitur ambivisse, cùm homo esset; atque ex eo mutationem suarum famam consecutum, quòd non vi apertâ, sed dolis uteretur: qui tandem tamen bonam regni sui partem quam Cornu Copiæ vocitârunt, amiserit. Alii Acheloum fluvium ideo Deïaniram dicunt cupivisse, quòd in ejus regna frequens irrumperet: Hominis formam illi attributam quòd aliquando leniter flueret; Serpentis quòd, obliquo cursu, Tauri, quòd cum mugitu tumidus ferretur. Ab Hercule præterea faciunt superatum, quòd ab illo in multos rivos divisus ab agrorum vastatione fuerit prohibitus. Cornu denique ablatum, Copiæ volunt dicatum, quòd agri aquâ ex Acheloö derivatâ irrigui fertiliores esse multò quàm antè cœperint.

Dixerat: at Nympha ritu succincta Dianæ
Una ministrarum, fusis utrimque capillis,
Incessit, totumque tulit prædivite cornu
Autumnum, & mensas felicia poma secundas.
Lux subit; &, primo feriente cacumina Sole
Discedunt juvenes. Neq; enim dum flumina pacem,
Et placidos habeant lapsus, motæque residant,
Opperiuntur, aquæ. Vultus Acheloüs agrestes,
Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
Hunc tamen ablati domuit jactura decoris;
Cætera sospes erat. Capitis quoque fronde salignâ,
Aut super impositâ celatur arundine damnum.

II. At te, Nesse ferox, ejusdem virginis ardor
Perdiderat volucri trajectum terga sagittâ.
Namque, novâ repetens patrios cum conjuge muros,
Venerat Eveni rapidas Jove natus ad undas.
Uberiùs solito nimbis hyemalibus auctus,
Verticibusque frequens erat, atque impervius amnis.
Intrepidum pro se, curam de conjuge agentem
Nessus adit, membrisque valens, scitusque vadorum;
Officioque meo ripâ sistetur in illâ
Hæc, ait, Alcide: tu viribus utere nando.
Pallentemque metu, fluviumque ipsumque timentem
Tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
Mox, ut erat, pharetrâque gravis, spolioque leonis,
[Nam clavam, & curvos trans ripam miserat arcus]
Quandoquidem cœpi, superentur flumina, dixit.
Nec dubitat; nec quà sit clementissimus amnis,
Quærit: & obsequio deferri spernit aquarum.
Jamque tenens ripam, missos cùm tolleret arcus,
Conjugis agnovit vocem: Nessoque parante
Fallere depositum, Quò te fiducia, clamat,

Absolverat: at Nympha una famularum collectas habens vestes more Dianæ: comâ utrimque sparsâ venit, & portavit totum Autumnum cornu copiosissimo, & poma optima pro bellariis. Dies succedit, & juvenes abeunt, sole primulùm illustrante vertices montium: *neque verò expectant donec torrentes subsidant & placidè fluant, & aquæ rapidæ quiescant. Acheloüs occultavit ora deformia, & mutilum caput in mediis aquis. Attamen movebatur* solo *dispendio laudis sublatæ; quoad cætera erat incolumis: vitium etiam capitis tegitur foliis salignis, aut Coronâ junceâ superstratâ.*

II. *At, Nesse improbe, amor ejusdem puellæ te perdiderat, cùm gereres dorsum transfixum levi arundine. Namque filius Jovis revertens ad patria mœnia cum novâ nuptâ, devenerat ad aquas furentes Eveni. Fluvius erat tumidior solito imbribus hyemalibus, exundans voraginibus, atque invius. Nessus corpore strenuus, & peritus locorum* transitum præbentium *accedit ad* Herculem *nihil sibi timentem,* sed *de uxore anxium; atque, inquit, Hæc tibi reddetur meâ operâ ad illam ripam. Alcide, tu utere viribus natando. Aonius credidit Nesso timidam Calydonidem, pallidam pavore, atque metuentem & torrentem & ipsum* Nessum. *Dein sicuti erat, onustus pharetrâ, & exuviis leonis (nam jecerat clavam & sinuantes arcus trans ripam) siquidem cœpi, dixit, pergam flucta transnare. Neque hæsitat, neque curat quà fluvius sit placidissimus: & negligit transmitti obsequio aquarum. Jamque ad ripam appulsus, cùm colligeret arcus trajectos, agnovit vocem uxoris: atque Nesso studente retinere depositum, Quo vociferatur, inutilis confidentia*

NOTÆ.

92. *Autumnum*] Fructus quoscunque fert Autumnus.

94. *Juvenes*] *Pirithous, Theseus,* &c.

96. *Agrestes*] *Deformes,* cornu altero avulso.

101. *Nesse*] Unus fuit ex Centauris, Ixionis filius, adeoque biformis, parte alterâ homo, alterâ equus.

104. *Eveni*] Qui Æoliæ est fluvius, antè *Lycormas* dictus.

112. *Aonius*] *Hercules,* Thebis Bœotiæ, cujus montana pars *Aonia* dicitur, oriundus.

Ib. *Calydonida*] *Deïaniram,* Calydone oriundam.

120. *Fallere depositum*] Hoc est Herculem concreditâ Deïanirâ fraudare.

a pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
mus; Exaudi: nec res intercipe nostras.
nulla mei reverentia movit; at orbes
cubitus vetitos poterant inhibere paterni.
d tamen effugies, quamvis ope fidis equinâ.
iere, non pedibus te consequar. Ultima dicta
robat: & missâ fugientia terga sagittâ
icit. Exstabat ferrum de pectore aduncum.
d simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
cuit, mistus Lernæi tabe veneni.
pit hunc Nessus: Neque enim moriemur inulti,
m ait: & calido velamina tincta cruore
munus raptæ, velut irritamen amoris.
I. Longa fuit medii mora temporis: actaque magni
culis implêrant terras, odiumque novercæ.
or ab Oechaliâ Cenæo sacra parabat
Jovi, cùm Fama loquax præcessit ad aures,
nira, tuas, (quæ veris addere falsa
det, & è minimâ sua per mendacia crescit)
hitryoniaden Ioles ardore teneri.
it amans: Venerisque novæ perterrita famâ
lsit primò lachrymis; flendoque dolorem
dit miseranda suum: mox deinde, Quid autem
ius, ait? pellex lachrymis lætabitur istis:

pedum te abripit? Te alloquor, Nesse ambigue; responde; neque surripiatur res nostra. Si nullus mei timor te retinuit: at rota cui pater tuus affixus est, poterat dehortari te à stupro. Nequaquam tamen elaberis, quanquam confidis viribus equinis. Te corripiam non pedibus sed plagâ: Confirmat novissima verba re ipsâ; & transfigit dorsum fugientis sagittâ impulsâ. Ferrum recurvum prominebat ex pectore. Quod statim atque extractum est cruor exsilit per utrumque foramen & tergi & pectoris, confusus cum veneno Lernææ serpentis. Nessus illum excipit. Neque apud se dicit occidemus inulti: & offert in donum Deïaniræ sublatæ indusium infectum sanguine tepido, tanquam philtrum amatorium.

III. *Spatium temporis medii longum fuit; & facta magni Herculis vulgata fuerant per orbem, sicut & odium novercæ. Domitor Oechaliæ adornabat sacra promissa Jovi cùm Fama garrula, (quæ amat adjicere falsa veris, & ex parvulâ augetur per sua ... ia) antevenit ad aures tuas, ô Deïanira, Amphitryoniadem correptum esse amore Ioles. ... fidem adhibuit, atque exterrita famâ novi amoris, primò convertit se ad lachrymas, atque ... ilis amplificat mæstitiam suam lachrymando: mox deinde, Quamobrem verò, inquit, ... nas diffundimus? adultera gaudebit isto fletu;*

NOTÆ.

. *Orbes*] Rota, cui pater tuus Ixion affixus versatusque est assiduè ob interpellatam ...em, te moneat.

. *Veneni*] Quo tinctæ Herculis sagittæ, ...m vulnera immedicabilia essent.

. *Irritamen*] Quod ad amandum posset ...re.

. *Medii*] Longum tempus intercessit, ... mortuus est Nessus, ad diem illum quo ...les vota hæc fecit.

. *Novercæ*] *Junonis*, quæ pellicibus ...us infensa, Jovis quoque adulterio ortam ...m perdere, quoad licuit, nunquam destiti... Cæterùm, utut Herculem per Eurysthe...i illum per dolum subjecit, in primis vexaverit, non aliud consequuta, quàm ut ab Hercule superatis omnibus difficultatibus, & exantlatis laboribus major illi novercalibus odiis gloria accreverit.

136. *Cenæo Jovi*] Jupiter dictus est *Cenæus* à Cenæo promontorio Eubææ; ubi ab Oechaliæ expugnatione Hercules reversus Jovi aram extruxit.

Ib. *Victor*] Eurytum Oechaliæ Euboïcæ regem (quòd Iolem filiam sibi uxorem negaverat) cum filiis interfecit Hercules, Iolem captivam secum abducens.

141. *Veneris*] Amorum, quibus Herculem indulgere audierat.

Quæ quoniam accedit, festinandum est, atque aliquid incipiendum quamdiu concessum est, neque adhuc alia regnat in nostris conclavibus. Questum eloquar, an, taceam? redeamne Calydonem, an maneam? Egrediarne domo, an, si nihil amplius, obnitar? Quid, si recordans me esse tuam germanam, Meleager, virile decerno factum, & indico quantùm injuria & mœror fœmineus possit, mactatâ adulterâ? Mens fertur in diversus cogitationes. Præposuit omnibus ad Herculem *mittere amictum tinctum sanguine Nesseo; qui redintegret vires amoris languentis: atque imprudens quid det, ipsa dat quod sibi mærori futurum est, inscio Lychæ; atque jubet lenibus verbis ut tradat marito* suo *illa infelicissima munera. Heros ignarus sumit atque aptat humeris venenum Echidnæ Lernææ. Immittebat thura primis ignibus; & fundebat preces, atque spargebat vinum paterâ in altaria marmorea: Illa potentia veneni excitata est & per ignem soluta est & sparsa latè fluxit per membra Herculis: Quatenus licuit, cohibuit gemitum virtute consuetâ. Postquam patientia superata* erat *doloribus, deseruit altaria, atque implevit Oetem frondosum suis clamoribus. Et continuò nititur lacerare amictum fatalem. Ille, quâ* parte *discerpitur, discerpit simul pellem, atque, dictu horrendùm, aut affixus est artubus nequicquam tentatus exscindi, aut nudat membra discerpta, & magna ossa. Ipse sanguis crepitat, sicut aliquando bractea ignita mersa stagno frigido, & torretur furente tabo.*

Quæ quoniam adventat, properandum, aliquidque novandum est,
Dum licet; & nondum thalamos tenet altera nostros.
Conquerar, an sileam? repetam Calydona, morerne?
Excedam tectis? an, si nihil amplius, obstem?
Quid si, me, Meleagre, tuam memor esse sororem,
Forte paro facinus: quantùmque injuria possit,
Fœmineusque dolor jugulatâ pellice testor?
In cursus animus varios abit. Omnibus illis
Prætulit imbutam Nesseo sanguine vestem
Mittere; quæ vires defecto reddat amori.
Ignaroque Lichæ, quid tradat nescia, luctus
Ipsa suos tradit: blandisque miserrima verbis
Dona det illa viro, mandat. Capit inscius heros:
Induiturque humeris Lernææ virus Echidnæ.
Thura dabat primis, & verba precantia, flammis;
Vinaque marmoreas paterâ fundebat in aras:
Incaluit vis illa mali; resolutaque flammis
Herculeos abiit latè diffusa per artus.
Dum potuit, solitâ gemitum virtute repressit.
Victa malis postquam patientia, reppulit aras;
Implevitque suis nemorosum vocibus Oeten.
Nec mora: letiferam conatur scindere vestem:
Quà trahitur, trahit illa cutem: fœdumque relatu,
Aut hæret membris frustrà tentata revelli;
Aut laceros artus, & grandia detegit ossa.
Ipse cruor, gelido seu quondam lamina candens,
Tincta lacu, stridit; coquiturque ardente veneno.

NOTÆ.

147. *Repetam, &c.*] Id est, *An revertar ad patrem, maneamve in domo Herculis? An Meleagri sororem me approbans, ulciscar conjugem meum, & pellicem?*

148. *Obstem*] Pellicis præsertim, tum etiam Herculis voluptatibus.

151. *Fœmineus*] Qui tantò gravior & impotentior, quantò fœminis animus imbecillior & levior.

152. *In cursus*] Verba sunt poëtæ.

Ib. *Omnibus*] *Quæ animo volverat.*

153. *Lichæ*] Herculis servo; quem ille ad Deïaniram miserat, ut sibi vestem, quâ in sacris uti consueverat, afferret.

156. *Suos*] Siquidem per indusium, quod marito mittebat, illum perdidit.

158. *Virus*] Quo imbuta tunica.

161. *Vis illa*] De veneno loquitur, quod cum tunicâ induerat.

165. *Oeten*] Qui mons est Thessaliæ, ubi Hercules Apollinis jussu, quem de morbi remedio per Iölaum & Lycimnium interrogaverat, pyram Jovis voluntate struxit, in quâ quicquid mortale habuit, reliquit, & ipse in Deorum numerum relatus est.

ıodus eſt: ſorbent avidæ præcordia flammæ:
euſque fluit toto de corpore ſudor:
łique ſonant nervi: cœcâque medullis
iquefactis, tendens ad ſidera palmas,
us, exclamat, Saturnia, paſcere noſtris:
e: & hanc peſtem ſpecta, crudelis, ab alto;
e ferum ſatia. Vel ſi miſerandus & hoſti:
s enim tibi ſum) diris cruciatibus ægram,
nque animam, natamque laboribus aufer.
mihi munus erit. Decet hæc dare dona no-
vercam.
'go fœdantem peregrino templa cruore
ı domui? ſævoque alimenta parentis
ı eripui? nec me paſtoris Iberi
ı triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, movit?
, manus, validi preſſiſtis cornua tauri?
.m opus Elis habet, veſtrum Stymphalides undæ,

Neque menſura eſt: ignis rapax exhaurit viſcera: & ſudor ater manat ex toto corpore; & nervi toſti ſtridunt; & medullis fluentibus latente peſte, tollens manus ad aſtra exclamat, Gaude, Juno, noſtris infortuniis, atque ſæva contemplare hanc rabiem ab excelſo; & exple cor crudele. Vel ſi miſerandus ſum etiam hoſti, (namque ſum tibi hoſtis) tolle animam exhauſtam crudelibus doloribus, atque tibi odioſam & factam ad labores. Letum erit mihi beneficium. Pulchrum eſt novercæ ejuſmodi præbere munera. Ego igitur ſuperavi Buſirim polluentem? atque crudeli Antæo abſtuli auxilium matris? neque triplex corpus paſtoris Iberi, neque figura tua triformis me perculit,

Voſne ô manus meæ ligâſtis cornua fortis tauri? An Elis ſentit veſtrum laborem, an *...mphalidis inſuper,*

NOTÆ.

Saturnia] Juno nocitura ut plurimùm ı à poëtis appellatur.

Si miſerandus & hoſti] Quæ extrema ria.

Buſirin] Ægypti rex fuit Buſiris, i ex Libyâ filius, quid ad provocandam ındationem, hoſpites aris admovebat; ı in parte juſtus, quòd Thraſium quenn atrocis facinoris autorem primùm im-. Illum atem ſuper iiſdem aris, qui-.eſtus ſolebat peregrinos, Hercules jugu-

Parentis] *Terræ Matris.*

Alimenta] *Vires renovatas* ex tactu

Antæo] Hunc volunt fuiſſe gigantem â, qui peregrinos quoſlibet ad luctam ıtos, dein victos interficiebat. Cùm ter-. filius, vires ab illâ, quotieſcunque ſter-, accipiebat; quamorem gravis quoque i fuit cum illo pugna. Dolo tamen cog-errâ ſublatum invictus heros ſuffocavit.

184. *Paſtoris*] *Geryonem* dicit, ideo tricorporem à poëtis dictum, quod tria in Iberiâ aut Hiſpaniâ regna, ſeu adjacentibus inſulis, cum duobus fratribus concordiſſimè adminiſtraret.

185. *Cerbere*] Quis canis fuit triceps, nonnullis centiceps, inferorum cuſtos, Euryſthei juſſu ad ſuperos pertractus.

186. *Tauri*] Ignivomum illum dicit Neptuni irâ adverſus Minoëm immiſſum, quem ad ſe adducere Herculem juſſit Euryſtheus.

187. *Veſtrum*] Augeæ nempe regis Elidis in Peloponneſo ſtabulum, in quo tria bovum millia per annos triginta, nunquam egeſto fimo ſtabulata fuerant, uno die, immiſſo Alpheo, ab Hercule expurgatum.

Ib. *Stymphalides*] Fuit Stymphalus ſeu Stymphalis, agri Arcadici lacus & fluvius, ubi aves fuerunt miræ magnitudinis, roſtro, unguibus, & pennis ferreis, humanis veſcentes carnibus, quas Hercules occidit partim, partim æris tinnitu fugavit.

& silva Parthenia? Balteus distinctus auro Thermodontiaco reportatus est vestrâ virtute, itemque poma à pervigili serpente male servata? Neque Centauri valuerunt stare contra me: neque sui populator Arcadiæ? Neque utile fuit Echidnæ augeri per dispendia, & geminare virus? Quid? quòd intuitus sum equos Diomedis saginatos sanguine humano, & stabula referta corporibus discerptis atque dirui ea conspectu, atque illos cum hero jugulavi? Ingens Leo Nemeæus humi sternitur suffocatus meis brachiis? fulsi cœlum hoc collo! Crudelis uxor Jovis defatigata est imperando; ego verò sum indefatigatus laborando. Verùm inauditum malum me urget, contra quod neque licet stare fortitudine neque jaculis neque armis. Ardor rapax volvitur per intimum pulmonem, atque fovetur per omnia membra. At Eurystheus prosperâ fruitur valetudine. Et conspiciuntur, inquit, qui possunt credere Deos esse? Atque afflictus haud aliter fertur per excelsum Oeten, quàm si Tigris ferat jacula impacta corpori, & auctor vulneris sese subduxerit.

Partheniumque nemus? vestrâ virtute relatus
Thermodontiaco cœlatus balteus auro,
Pomaque ab insomni malè custodita dracone?
Nec mihi Centauri potuêre resistere, nec mî
Arcadiæ vastator aper? nec profuit Hydræ
Crescere per damnum, geminasque resumere vires?
Quid? cum Thracas equos humano sanguine pingues,
Plenaque corporibus laceris præsepia vidi,
Visaque dejeci, dominumque ipsosque peremi?
His elisa jacet moles Nemeæa lacertis?
Hâc cœlum cervice tuli? defessa jubendo est
Sæva Jovis conjux: ego sum indefessus agendo.
Sed nova pestis adest: cui nec virtute resisti,
Nec telis, armisve potest. Pulmonibus errat
Ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
At valet Eurystheus. Et sunt, qui credere possint
Esse Deos? dixit, Perque altum saucius Oeten
Haud aliter graditur, quàm si venabula tigris
Corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.

NOTÆ.

188. *Parthenium*] Quod etiam Arcadiæ est, in quo eximiæ velocitatis cervam Dianæ sacram pedibus æreis, aureis cornibus, Hercules tandem currendo est assecutus.

189. *Thermodontiaco*] Id est quod Amazonum esset, juxta Thermodonta Scythiæ fluvium habitantium. Herculem enim jusserat Eurystheus, ut Hippolytæ Amazonum reginæ balteum ad se adferret; quamobrem illas debellavit.

190. *Poma*] *Hesperidum*, quæ Hesperi, Atlantis fratris, filiæ fuerunt, à dracone pervigili servata; quo occiso, ab Hercule rapta sunt, & ad Eurystheum delata.

191. *Centauri*] Qui Thessaliæ populi anteriore parte viri, posteriore equi adeò crediti, quod primi equos domare, & ex illis pugnare cœperunt, quos Hercules superavit.

192. *Aper*] Quem in Erymanthe Arcadiæ monte latentem, magnitudine & feritate terribilem Hercules vinctum ad Eurystheum deduxit.

Ib. *Hydræ*] De eâ suprà 70 v.

194. *Thracas*] Diomedis fuerunt Thraciæ regis, quos ille hospitum carnibus alebat; quem quidem tyrannum Hercules iisdem equis discerpendum objecit.

197. *Moles Nemeæa*] Leonem illum ingentem dicit, ferro omnique telo inviolabilem, qui Argivi agri Nemæam silvam infestabat. Illum autem in speluncâ, cujus alterum aditum obstruxerat, Hercules comprehendit & suffocavit; cujus detractam pellem deinceps corpori munimentum, & insigne gestavit.

198. *Cœlum*] Illud in gratiam Atlantis Mauritaniæ regis, à quo hospitio exceptus fuerat, humeris sustentavit. Quod quidem idcirco fictum est, quòd ab Atlante Astrologiam Hercules didicerit.

Ib. *Jubendo*] Per Eurystheum, Stheneli filium, Mycenarum regem, qui Junonis odio obsequens, Herculem ad difficillima quæque coëgit: cùm ille Jovis edicto & Apollinis monitu persuasus libens labores omnes exhauriret.

206. *Refugerit*] Quod præsertim exacerbatam iram reddit.

lum gemitus edentem, sæpe frementem,
etentantem totas infringere vestes,
ıtemque trabes, irascentemque videres
ıus, aut patrio tendentem brachia cœlo.
ıichan trepidum, & latitantem rupe cavatâ
it; utque dolor rabiem collegerat omnem;
Licha, dixit, feralia dona tulisti?
neæ necis auctor eris? tremit ille, pavetque
; & timidè verba excusantia dicit.
em, genibusque manus adhibere parantem,
it Alcides; & terque quaterque rotatum
in Euboïcas, tormento fortiùs, undas.
: aërias pendens induruit auras;
ferunt imbres gelidis concrescere ventis;
ıves fieri; nivibus quoque molle rotatis
gi, & spissâ glomerari grandine corpus;
m validis actum per inane lacertis,
uemque metu, nec quicquam humoris habentem,
los versum silices prior edidit ætas.
uoque in Euboïco scopulus brevis emicat altè
e, & humanæ servat vestigia formæ.
quasi sensurum, nautæ calcare verentur;
ıntque Lichan. At tu, Jovis inclyta proles,
ous cæsis, quas ardua gesserat Oete.
ıyram structis, arcus, pharetramque capacem,
jue visuras iterum Trojana sagittas,
ubes Pœante satum: quo flamma ministro

Sæpe illum cernere gementem, sæpe fremebundum, sæpe iterum conantem discerpere amictum totum, & prosternentem arbores, & objurgantem montes, vel tollentem lacertos ad cœlos patrios. En videt Lycham trementem & sese tegentem rupe arcuata: atque ut dolor coëgerat omnem furorem, Tune, Lycha, ait, obtulisti munera fatalia? tune eris causa meæ mortis? Ille exsanguis tremit & timet, & pavidus profert voces supplices. Hercules tollit loquentem, & conantem admovere manus genibus, & jacit illum fortiùs quàm machina bellica terque quaterque circumactum in mare Euboïcum. Ille sublatus diriguit per Aërem. Atque ut dicunt nimbos coalescere ventis frigidis; inde nives procreari; nivibus insuper circumactis, per gravitatem, coarctari, & corpus conglobari densâ grandine; ita veteres dixerunt, illum missum per vacuum aërem fortibus brachiis sanguine per timorem exhausto, neque habentem quicquam humiditatis, mutatum fuisse in ·um. *Nunc etiam extat parvus scopulus in mare Euboïco, atque retinet signa figuræ hu*·*em, quasi sentire possit, nautæ timent tangere, & vocant Lycham. At tu clare Jovis* ·*bus excisis, quas excelsa Oete produxerat, usque compositis in rogum, imperas filio Pœantis* ·*um & vastam pharetram, & spicula visura denuo regna Trojana: cujus administratione* ·*ositus;*

NOTÆ.

·enibus] Quæ, quia iis advolvuntur , misericordiæ sedes dicta sunt.

·ubo·icas] Quæ inter Cenæum pro·n, ubi Hercules facturus sacrum, & ·ntem ubi cremandus, extendebantur, ·co mari loquitur.

·rmento] Instrumentum est bellicum, ·dis saxis.

·otatis] Conglobatis, validiùs flante frigido aliquo vento.

Quasi sensurum] Imò quia sensuri ·bus enim Græcis abruptum dicitur ·um; ut scopulum fuisse Licham intelligamus à reliquo Cenæo divisum.

232. *Visuras iterum*] Namque sine illis Trojam capi non posse erat in ratis quapropter Philoctetem unà cum sagittis ad bellum Græci perduxerunt. Illas autem Troja antè senserat, cum Laomedontis perfidiâ accensus esset Hercules; qui tùm ab illo sibi promissam filiam Hesionem à Ceto liberatam non posset impetrare, urbem totam diripuit.

233. *Pœante*] *Philoctetem* dicit Herculis comitem, Pœantis filium, qui illius rogo flammam supposuit.

Subdita: Dumq; avidis comprênditur ignibus agger,
Congeriem silvæ Nemeæo vellere summam
Sternis; & impositâ clavæ cervice recumbis,
Haud alio vultu quàm si conviva jaceres
Inter plena meri redimitus pocula sertis.
IV. Jamq; valens, & in omne latus diffusa sonabat,
Securosque artus, contemptoremque petebat
Flamma suum. Timuêre Dei pro vindice terræ,
Quos ita (sensit enim) læto Saturnius ore
Jupiter alloquitur: Nostra est timor iste voluptas,
O Superi; totoque libens mihi pectore grator,
Quòd memoris populi dicor rectorque paterque,
Et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
Nam quanquam ipsius datur hoc immanibus actis;
Obligor ipse tamen. Sed enim, ne pectora vano
Fida metu paveant, Oetœas spernite flammas.
Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes:
Nec nisi maternâ Vulcanum parte potentem
Sentiet. Æternum est, à me quod traxit, & expers
Atque immune necis, nullâque domabile flammâ.
Idque ego defunctum terrâ cœlestibus oris
Accipiam, cunctisque meum lætabile factum
Diis fore confido. Si quis tamen Hercule, si quis
Fortè Deo doliturus erit, data præmia nollet;
Sed meruisse dari sciet; invitusque probabit.
Assensêre Dei. Conjux quoque regia visa est
Cætera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tulisse Jovis; seque indoluisse notatam.
Interea, quodcunque fuit populabile flammæ,
Mulciber abstulerat; nec cognoscenda remansit

& dum strues corripitur flammis rapacibus; imponis summitati pyræ lignorum pellem Nemeæi leonis, & capite in clavam demisso non minùs læto vultu decumbis, quàm si accumberes conviva ornatus coronis inter crateras vino plenos.

IV. Et jam flamma fortis atque sparsa in omnes partes strepebat, & ferebatur in membra minimè anxia, & suum contemptorem. Dii metuerunt pro ultore terræ. Quos (nam advertit) Jupiter Saturnius sic compellat vultu hilari: Hic metus nobis est gratissimus, ô cœlicolæ, atque ultra gaudeo toto corde, quod perhibeor & rex & pater populi haud ingrati, & mea soboles secura quoque est vestrâ benevolentiâ. Nam siquidem istud conceditis ejus factis incredibilibus, ego tamen me vobis debere fateor: cæterùm ne cara pectora extimescant sine causâ, contemnite ignes Oetæos: qui superavit omnia, superavit etiam flammas, quos videtis. Neque nisi ex eâ parte, quam à matre habuit mortali, *experietur validum ignem: Quod habuit à me est æternum & intactum atque inaccessum morti, & nullo igne superandum. Atque ego illum* laboribus *suis in terrâ defunctam admittam in cœlum: & credo meum facinus futurum gaudii omnibus Diis: Si quis tamen, siquis, inquam, Deorum erit ægrè passurus Herculem Deum; nollet mercedem collatam; iste sciet meruisse conferri, & nolens assentietur. Dii annuerunt. Uxor etiam regia visa est accepisse alia omnia verba Jovis facie satis placidâ, postrema tamen facie parum placidâ: atque ægrè tulisse se tactam. Interea Vulcanus rapuerat quicquid fuit igni corruptibile: neque forma Herculis remansit cognoscenda;*

NOTÆ.

234. *Agger*] Pro lignorum strue posuit, quanquam propriè terræ est congeries.

235 *Silvæ*] Lignorum, ex quibus rogus constabat, super quæ Nemeæi leonis pellem in quâ moriturus decumberet, Hercules stravit.

236. *Clavæ*] Clava Herculis insigne, ut fulmen Jovis, tridens Neptuni, &c.

241. *Vindice*] *Hercule* nimirum, qui omnes terras à monstris, latronibus, & nefariis hominibus purgabat.

243. *Nostra*] Jovi nempe gratum fuit Deos Herculi filio faventes, & erga se benevolos cernere.

259. *Conjux*] Juno est Herculi semper infensa, quam obliquè tetigit Jupiter.

263. *Mulciber*] *Vulcanus* est, à *mulcendo* ferro, qui pro igne sæpissimè ponitur.

Her,

s effigies; nec quidquam ab imagine ductum
habet; tantùmque Jovis vestigia servat.
novus serpens, positâ cum pelle senectâ,
are solet, squamáque nitere recenti:
i mortales Tyrinthius exuit artus,
ri meliore viget; majorque videri
& augustâ fieri gravitate verendus.
pater omnipotens inter cava nubila raptum,
jugo curru radiantibus intulit astris.
ensit Atlas pondus. Neq; adhuc Stheneleïus
iras
t Eurystheus; odiumque in prole paternum
bat atrox. At longis anxia curis
; Alcmene, questus ubi ponat aniles,
erat nati testatos orbe labores,
suos casus, Iölen habet. Herculis illam
is, thalamoque animoque receperat Hyllus:
atque uterum generoso germine. Cui sic
Alcmene: Faveant tibi numina saltem:
iantque moras, tum cùm matura vocabis
itam timidis parientibus Ilithyïam;
mihi difficilem Junonis gratia fecit.
ie laboriferi cùm jam natalis adesset
is, & decimum premeretur sidere signum,
bat gravitas uterum mihi: quodque ferebam,
n erat, ut posses auctorem dicere tecti
is esse Jovem. Nec jam tolerare labores
is poteram; quin nunc quoq; frigidus artus,
oquor, horror habet; parsque est meminisse
doloris.
ı ego per noctes, totìdem cruciata diebus,

neque habet quidquam ortum à formâ matris; & servat tantùm imaginem Jovis. Atque ut anguis novus consuevit exsilire senio deposito cum exuviis, & micare squammâ novâ; ita postquam Tirynthius deposuit membra morti obnoxia, viget parte sui potiore; cœpit videri major, & fieri colendus venerandâ gravitate. Quem pater omnipotens sublatum curru quadrijugo inter opacas nubes collocavit inter splendentia sidera.

V. Atlas sensit onus. Neque adhuc Eurystheus Stheneleïus odium expleverat; & sævus iram, quam olim in patrem, in filium exercuit. At Alcmene Argolica sollicita assiduis curis, habet Iolem cui credat querimonias aniles, cui narret labores filii toto orbe cantatos, vel sua infortunia. Hyllus illam benevolè acceperat lecto, jussu Herculis; & impleverat alvum semine nobili. Cùm Alcmene sic incipit; Dii tibi nunc saltem sint auxilio & non morentur, cùm parturiens appellabis Ilithyïam jus habentem in pavidas puerperas, quam Junonis potentia mihi reddidit minùs æquam. Namque, cùm jam natalis Herculis la-
[labo]rantis appropinquaret, & decimum sidus à sole teneretur, infantis *gravitas tendebat mihi [uterum]; & quod gestabam erat tantum ut pronum esset dicere auctorem tantæ sarcinæ esse Jovem. [Nec jam] poteram ampliùs pati labores; quin nunc etiam gelidus timor habet membra, dum verba [i]psa recordatio est pars laboris. Ego torta per septem noctes, atque totidem dies,*

NOTÆ.

[Ve]stigia] Animam à Jove ortam.
[Q]uadrijugo] Innuit Herculem, trium[phantium] more, in cœlum sublatum.
[S]ensit pondus] Quasi Hercules, novus [cœ]lis, illius pondus auxerat.
[I]ölen] Quæ Euryti Oechaliæ regis filia, [ab Hercu]le adamata, deinde Hyllo filio suo in [matrimonium t]radita.
[Ili]thyïam] *Dianam* volunt esse, & *Junonem* Lucinam, quæ parturientibus opifera adveniat.
28 . *Gratia*] Ironicè.
285. *Laboriferi*] Laboribus nati, ut suprà, v. 180. quem consule.
286. *Decimum*] Sol singulis mensibus Zodiaci signum perlustrat; unde per decimum signum, decimus mensis intelligitur.

Fessa

Fessa malis, tendensque ad cœlum brachia, magno
Lucinam Nixosque pares clamore vocabam.
Illa quidem venit, sed præcorrupta, meumque
Quæ donare caput Junoni vellet iniquæ.
Utque meos audit gemitus, subsedit in illâ
Ante fores arâ; dextroque à poplite lævum
Pressa genu, digitis inter se pectine junctis,
Sustinuit partus: tacitâ quoque carmina voce
Dixit; & inceptos tenuerunt carmina partus.
Nitor, & ingrato facio convicia demens
Vana Jovi; cupioque mori, moturaque duras
Verba queror silices. Matres Cadmeïdes adsunt,
Votaque suscipiunt, exhortanturque dolentem.
Una ministrarum mediâ de plebe Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis strenua jussis;
Officiis dilecta suis. Ea sensit iniquâ
Nescio quid Junone geri; dumque exit, & intrat
Sæpe fores, Divam residentem vidit in arâ;
Brachiaque in genibus digitis connexa tenentem:
Et, quæcunque es, ait, dominæ gratare; levata est
Argolis Alcmene; potiturque puerpera voto.
Exsiluit, junctasque manus pavefacta remisit
Diva potens uteri. Vinclis levor ipsa remissis.
VI. Numine decepto risisse Galanthida fama est,
Ridentem, prensamque ipsis Dea sæva capillis
Traxit, & è terrâ corpus relevare volentem
Arcuit: inque pedes mutavit brachia primos.
Strenuitas antiqua manet; nec terga colorem
Amisêre suum; forma est diversa priori.
Quæ, quia mendaci parientem juverat ore,
Ore parit; nostrasque domos, ut & antè, frequentat.

defatigata doloribus, & tendens brachia ad cælum vocabam magno clamore Lucinam & duos Deos partus. Illa quidem accessit, sed antè à Junone corrupta, & quæ cuperet meam vitam prodere infestæ Junoni. Et cùm audivit meos gemitus, constitit ad illud altare præ foribus; & imposuit dextrum poplitem sinistro genu, atque digitis inter se connexis ad modum pectinis, remorata est partus; protulit quoque carmina voce summissâ; atque carmina cohibuerunt partus incohatos. Contendo, & amens jacio nihil profutura convicia in Jovem immemorem, & opto obire, & conqueror vocibus tacturis rigida saxa. Matronæ Cadmeïdes adstant, & concipiunt preces, & animos augent laborantis. Una famularum, Galanthis nomine, ex mediâ plebe flavos habens capillos, sedula in mandatis exequendis, amata suis officiis, adstabat: Ea intellexit nescio quid agi Junone aversâ; & dum prodit sæpius, atque subit januam, advertit Deam sedentem super altari, atque habentem lacertos genibus commissos digitis. Et, quæcunque es, inquit, gratulare Dominæ. Alcmene Argolica est levata, & fœtum enixa fruitur voto. Dea ventri præposita emicuit, atque exterrita solvit manus connexas: ego absolvor vinculis solutis.

VI. *Aiunt Galanthida risisse numine eluso. Dea crudelis* prostravit *ridentem, & traxit correptam ipsâ comâ, atque prohibuit conantem tollere corpus ex terra: & convertit brachia in pedes anteriores. Vetus agilitas superest; neque dorsum deposuit suum colorem: Figura alia est à priore. Quæ quia opem tulerat parienti ore fallaci, fœtus emittit ore: atque colit nostras domos, ut & priùs colebat.*

NOTÆ.

294. *Nixos*] Duos fratres nixuum seu partuum adjutores, de quibus Festus, qui tres tamen fuisse scribit.

299. *Pectine junctis*] *Pectinatim, decussatim.*

300. *Sustinuit*] Pro *retardavit*. Tali autem gestu impediri partus scripsit quoque Plinius.

304. *Cadmeïdes*] *Thebanæ*, à Cadmo Thebarum ædificatore.

310. *Divam*] *Lucinam* seu *Ilithyiam.*

315. *Potens uteri*] *Lucinam* dicit, quæ parturientibus adest.

320. *Nec terga*] Mustela nempe, cujus formam induit Galanthis, sicuti ipsa flava comas, colore est flavo.

323. *Ore parit*] Hoc ideo fictum, quòd ore catulos suos subinde ex uno loco in alium transferat.

VII. Dixit; & admonitu veteris commota ministræ,
Ingemuit. Quam sic nurus est affata dolentem:
Te ta ... en, ô genitrix, alienæ sanguine vestro
Rapta movet facies: quid si tibi mira sororis
Fata meæ referam? quanquam lachrymæque dolorq;
Impediunt, prohibentque loqui. Fuit unica matri
(Me pater ex aliâ genuit) notissima formâ
Oechalidum Dryope; quam virginitate carentem
Vimque Dei passam, Delphos Delonque tenentis,
Excipit Andræmon; & habetur conjuge felix.
Est lacus, acclivi devexo margine formam
Littoris efficiens; summum myrteta coronant.
Venerat huc Dryope, fatorum nescia; quoque
Indignere magìs, Nymphis latura coronas.
Inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
Dulce ferebat onus; tepidique ope lactis alebat.
Haud procul à stagno, Tyrios imitata colores,
In spem baccarum florebat aquatica lotos:
Carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
Porrigeret, flores: & idem factura videbar;
Namque aderam. Vidi guttas è flore cruentas
Decidere, & tremulo ramos horrore moveri.
Scilicet ut referunt tardi nunc denique agrestes.
Lotis in hanc Nymphe, fugiens obscœna Priapi,
Contulerat versos servato nomine vultus.
VIII. Nesciêrat soror hoc: quæ cùm perterrita retro
Ire, & adoratis vellet discedere Nymphis;
Hæserunt radice pedes. Convellere pugnat:

VII. *Absolvit; & tacta recordatione veteris famulæ, condoluit; quam gementem nurus sic alloquuta est: 'Attamen, ô mater, figura oblata illius quæ aliena est à vestro sanguine, te tangit. Quid si tibi narrem stupendam sortem meæ sororis! Tametsi fletus & mæror obstant, & impediant sermonem. Dryope pulchritudine notissima Oechalidum* puellarum *fuit sola* filia *genitrici, pater me suscepit ex aliâ. Andræmon illam duxit spoliatam virginitate, & violatam à Deo obtinente Delphos & Delon; atque creditur beata fuisse marito. Est stagnum præbens figuram littoris acclivis margine declivi: myrteta cingunt extremam partem. Dryope ignara infortunii huc appulerat, &, quò magìs doleas, portatura serta nymphis. Atque gestabat ulnis gratum onus puerum, qui nondum absolverat annum; & nutriebat auxilio lactis tepidi. Non longè à lacu lotos aquatica, exhibens colores Tyrios, florebat in spem baccarum: Dryope inde diripuerat flores quos offerret filio ad oblectationem; atque videbar idem factura, nam adstabam. Adverti guttas sanguinolentas defluere ex flore, & ramos agitari horrore trepido. Nempe, uti rustici nunc denique serò memorant, Nympha Lotis vitans pudenda Priapi, faciem in hanc* arborem *mutaverat, nomine* adhuc *servato.*

VIII. *Soror* mea *istud ignoraverat; quæ tremefacta, cùm niteretur refugere; & discedere à Nymphis venerandis, pedes correpti sunt radice. Tentat avellere;*

NOTÆ.

325. *Nurus*] Iöle, uxor Hylli, qui Herculi filius ex Deïanirâ.

327. *Rapta*] De Galanthide loquitur, quæ in Mustelam conversa.

331. *Dryope*] Quæ Euryti Oechalæ regis filia.

332. *Delphos*] In hâc enim Phocidis urbe ad Parnassum montem commune humani generis oraculum tenuit Apollo.

Ib. *Delon*] Quæ Cycladum omnium insula clarissima, ubi Apollinem & Dianam Latona enixa; quamobrem & Diis illis sacra.

341. *Lotos*] Quæ arbor est Africæ familiàris, baccas ferens tam grati saporis, ut hospitibus patriæ oblivionem injicere dicatur. A quo fabula non abludit.

346. *Tardi*] Qui arborem sacram fuisse antè admonere debuissent.

347. *Priapi*] Qui Bacchi & Veneris fuit filius, inguine famosus, ob fœcunditatem. Hortorum Deus.

Nec

Nec quicquam, nisi summa, movet. Succrescit ab imo,
Totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
Ut vidit; conata manu laniare capillos,
Fronde manum implevit; frondes caput omne tenebant.
At puer Amphissos (namque hoc avus Eurytus illi
Addiderat nomen) materna rigescere sentit
Ubera; nec sequitur ducentem lacteus humor.
Spectatrix aderam fati crudelis; opemque
Non poteram tibi ferre, soror: quantumq; valebam,
Crescentem truncum ramosq; amplexa, morabar:
Et (fateor) volui sub eodem cortice condi.
Ecce vir Andræmon, genitorq; miserrimus, adsunt:
Et quærunt Dryopen: Dryopen quærentibus illis
Ostendi loton. Tepido dant oscula ligno;
Affusique suæ radicibus arboris hærent.
Nil nisi jam faciem quod non foret arbor, habebas,
Cara soror. Lachrymæ verso de corpore factis
Irrorant foliis; ac, dum licet, oraque præstant
Vocis iter, tales effundit in aëra questus:
Si quà fides miseris, hoc me, per numina juro,
Non meruisse nefas. Patior sine crimine pœnam.
Viximus innocuæ: si mentior, arida perdam,
Quas habeo, frondes; & cæsa securibus urar.
Hunc tàmen infantem maternis demite ramis,
Et date nutrici: nostrâque sub arbore sæpe
Lac facitote bibat; nostrâque sub arbore ludat;
Cùmque loqui poterit, matrem facitote salutet;
Et tristis dicat, Latet hoc sub stipite mater.
Stagna tamen timeat, nec carpat ab arbore flores;
Et frutices omnes corpus putat esse Dearum.
Care, vale, conjux, & tu germana, paterque;

neque quicquam movet, nisi supremas partes; cortex mollis adnascitur ab imâ parte, & paulatim tegit tota inguina. Postquam advertit tentans discerpere comam manu, implevit manum foliis: folia occupabant totum caput. At puer Amphissus (namque avus Eurytus illi imposuerat hoc nomen) sentit mammam maternam indurescere, neque succus lacteus sequitur ubera lactentem. Adstabam spectatrix duræ sortis; neque tibi poteram auxilio esse, soror: atque amplexo retardabam stipitem crescentem & ramos quantùm poteram; & agnosco, optavi velari sub eodem cortice. Ecce Andræmon illius *maritus, & pater infelicissimus adveniunt, & quærunt Dryopen; cùm quærerent Dryopen, ostendi illis* eam *in loton* conversam. *Præbent suavia ligno calido; & manent porrecti ad radices suæ arboris. Nihil jam tibi supererat, quod non esset arbor præter vultus, dilecta soror. Lachrymæ desluunt in frondes natas ex corpore mutato; & dum potest, atque os præbet viam voci, emittit ejusmodi querimoniam in auras: Si aliqua est fides miseris, juro per Deos me non meruisse hoc nefarium* supplicium. *Do pœnas sine crimine. Vitam egimus innocentem: Si falsum loquar, exsiccata sim, & amittam folia quæ gero; atque excisa securibus incendar. Cæterùm tollite ex ramis maternis puerum, & committite nutrici, atque curate, ut bibat sæpe lac sub nostrâ arbore, & sub eâdem sese oblectet: Et cùm didicerit fari, facite ut salutet matrem; & mœstus dicat, Genitrix conditur sub hoc trunco. Revereatur tamen lacus, neque diripiat flores ab arbore; atque arbitretur omnes frutices esse corpus Dearum. Valeas, dilecte marite, & tu soror, atque genitor:*

NOTÆ.

332. *Nisi summa*] Inferiùs enim in arborem dudum mutata sit.

363. *Genitor*] *Eurytus*, qui Dryopes pater.

366. *Suæ*] Eadem nimirum Dryope Euryti filia, & Andræmonis conjux, utriusque, quam jure diverso, erat.

380 *Stagna tamen timeat*] Meo scilicet monitus exemplo.

Ib. *Timeat*] Revereri nempe debuit loca, ubi mater habitavit.

Queis

Queis si quà est pietas, ab acutæ vulnere falcis,
A pecoris morsu frondes defendite nostras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est;
Erigite huc artus, & ad oscula nostra venite,
Dum tangi possunt, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo. Nam jam per candida mollis
Colla liber serpit; summoque cacumine condor.
Ex oculis removete manus. Sine munere vestro
Contegat inductus morientia lumina cortex.
Desiêrant simul ora loqui, simul esse; diuque
Corpore mutato remi caluêre recentes.
IX. Dumque refert Iöle fatum miserabile, dumq;
Eurytidos lachrymas admoto pollice siccat
Alcmene, flet & ipsa tamen; compescuit omnem
Res nova tristitiam. Nam limine constitit alto
Pœne puer, dubiâque tegens lanugine malas,
Ora reformatus primos Iölaüs in annos.
X. Hoc illi dederat Junonia muneris Hebe,
Victa viri precibus. Quæ cùm jurare pararet
Dona tributuram posthac se talia nulli,
Non est passa Themis. Nam jam discordia Thebæ
Bella movent, dixit: Capaneusq; nisi ab Jove vinci
Haud poterit; ibuntque pares in vulnera fratres:

quibus si qua est pietas tuta præstate nostra folia à plagá acutæ falcis, & à morsu pecoris. Et siquidem mihi non licet ad vestros amplexus flecti, tollite huc membra, atque accedite ad nostra suavia, dum possunt sentiri, atque admovete parvum filium. Non possum plura proferre; nam jam lentus cortex currit per collum album, & tegor summo fastigio. Tollite manus ab oculis: liber adnatus sine vestro officio, oculos morientes ultro condat. Os simul desiêrat verba fundere, atque esse; & rami novi diu calidi fuerunt corpore verso.

IX. Et dum Iöle narrat sortem lugubrem, & dum Alcmene abstergit lachrymas Eurytidos pollice admoto, & ipsa tamen lachrymatur, res nova submovit omnem mæstitiam: Namque Iölaüs propemodum adolescentulus velans maxillas lanugine vix videndâ, vultus habens restitutos in primos annos, sese obtulit ad excelsas fores.

X. Hebe Junonia, pellecta precibus mariti, illi præbuerat hoc beneficium; quæ cùm vellet sacramento sese obstringere, se nulli præbituram posthac ejusmodi munera, Themis non sivit. Nam jam Thebæ, inquit, cient bella discordia; & Capaneus non poterit superari, nisi à Jove; & fratres æquales ruent in plagas;

NOTÆ.

390. *Sine munere*] Pietatis fuisse officium, quod ab sanguine vel affinitate proximos spectarit, morientium claudere oculos, jam aliquoties vidimus.

395. *Eurytidos*] *Iöles* Euryti filiæ.

399. *Iölaüs*] Qui Iphicli Herculis fratris fuit filius, ideo juvenili ætati restitutus, quòd in senectâ, multa egregia facinora præstiterit.

400. *Hebe*] Quæ Junonis filia, juventutis Dea, Junone etiam assentiente, Herculi in cælum recepto nupsit.

402. *Talia*] Ut quempiam juventuti restitueret.

403. *Themis*] *Justitiæ Dea*, quæ fas jubet, nefas vetat, nihil impunitum sinit, vaticiniis & religioni præest.

Ib. *Nam*] Multa vaticinatur Themis quæ futura erant, ut ad rem possit descendere, cujus causâ à jurando Heben absterruerat.

Dona tributuram posthac se talia nulli: Ut lectorem ad versum usque 416 antè pervenire oporteat, quàm Dea scopum assequatur.

404. *Movent*] Autores ejus fuerunt Eteocles & Polynices, Oedipi ex Jocastâ matre & uxore filii; qui se cùm ex nefariis nuptiis ortus cognoscerent, regnum eo fœdere diviserunt ut alternis annis imperarent. Prior Eteocles natu major solium occupat; verùm exacto anno fratri regnum reposcenti non tradit. Polynices ad Adrastum Argivorum regem confugit; hinc bellum conflatur.

Ib. *Capaneus*] Unus è septem ducibus ad Thebas, Deorum contemptor maximus, qui cùm mœnia scalis conscendere tentâsset, lapidibus à propugnantibus est obrutus; quapropter fulmine tactum fabulati sunt.

405. *Fratres*] *Eteocles* nempe, & *Polynices*, qui mutuis tandem vulneribus ceciderunt.

Se-

Seductâque ſuos manes tellure videbit
Vivus adhuc vates; ultuſque parente parentem
Natus erit facto pius & ſceleratus eodem:
Attonituſque malis, exul mentiſque domûſque,
Vultibus Eumenidum, matriſque agitabitur umbris;
Donec eum conjux fatale popoſcerit aurum,
Cognatumque latus Phegeius hauſerit enſis.
Tum demum magno petet hos Acheloïa ſupplex
Ab Jove Callirhoë natis infantibus annos.
Jupiter his motus, privignæ dona, nurûſque
Præcipiet; facietque viros impubibus annis.
XI. Hæc ubi faticano venturi preſcia dixit
Ore Themis, vario Superi ſermone fremebant:
Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
Murmur erat. Queritur veteres Pallantias annos
Conjugis eſſe ſui, queritur caneſcere mitis
Iäſiona Ceres: repetitum Mulciber ævum

Et vates etiam vivus adſpiciet ſuos manes terra ſubtractâ; ut filius ulciſcatur patrem matre, pius & ſceleſtus eodem facinore: Et ſtupefactus malis, demens, & domo ſugiens, vexabitur facie furiarum & manibus genitricis: donec uxor ab eo petiverit aurum peſtiferum, & gladius Phegeïus transfixerit latus conſanguineum. Tum denique Callirhoë Acheloïa ſupplex poſcet ſummum Jovem hanc ætatem filiis infantibus. Jupiter tactus his præſtiet munera privignæ & nurûs, & præſtabit viris ætatem puerilem.

XI. Poſtquam Themis prudens futuri hæc dixit ore fatidico, Dii murmurabant diverſâ oratione; & fremitus erat quamobrem non fas eſſet præbere aliis eadem munera. Pallantias queritur ætatem ſui mariti eſſe exhauſtam; alma Ceres queritur Iäſonem caneſcere: Vulcanus petit annos

NOTÆ.

406. *Videbit*] *Amphiaraüs.* Oeclei filius, vates ille de quo hîc agitur, vivus ad manes, hiatu terræ abſorptus, deſcendit.

407. *Ultus*] Præviderat Amphiaraüs ſe à bello Thebano non reverſurum, quamobrem nullis precibus à Polynice adduci poterat, ut ad illud proficiſceretur. Eriphyle verò ab Adraſto aureo monili corrupta, quod Hermione à Venere acceperat, maritum & prodidit & ad bellum compulit: quâ re ab Amphiarao intellectâ, Alcmæoni filio mandavit ut ſuæ mortis autorem Eriphylem occideret, Patri obſequens Alcmæon matrem ſuſtulit.

408. *Pius*] Ulciſcendo patrem.

Ib. *Sceleratus*] Occidendo matrem.

409. *Exul mentis*] *Demens*, furens.

410. *Eumenidum*] *Furiarum*, quibus vexatus fuit Alcmæon parricida.

411. *Donec*] Furiis agitatus Alcmæon ad Phegeum confugit, à quo purgaretur, filiamque ejus Alpheſibœam duxit uxorem, cui monile matri detractum obtulit. Cum autem apud Phegeum furoris remedium non inveniſſet, conſulto oraculo ſe ad Acheloum contulit: Ubi pariter Callirhoës Acheloï filiæ amore captus, fatale aurum, de quo hoc in loco agitur, ab eo poſcitur. Ille ſe monile daturum pollicetur, atque eâ cauſa ad Alpheſibœam repetiturus illud contendit; verum à Phegei filiis eſt occiſus.

413. *Hos*] *Juveniles* nempe, ad quos reductus fuerat Iölaüs, ut, præproperatâ illis juventute, patris necem ulciſci poſſent.

415. *Privignæ*] *Hebes*, quæ Junonis cùm fuerit filia, Pallantias Jovis privigna dicitur: nurus verò, ſiquidem, ejuſdem filio Herculi nupſerit.

Ib. *Dona*] *Juventutem.* Alcmæonis filiis.

416. *Præcipiet*] *Ante capiet.*

420. *Pallantias*] *Auroram* dicit Hyperionis filiam, Pallantis, gigantis Creoſati ſororem patruelem.

421. *Conjugis*] *Tithoni*, Laomedontis Trojanorum regis filii, cui à parcis immortalitatem, oblita perpetuam juventutem poſcere Aurora impetraverat; qui ſenio confectus, in cicadam mutatus eſt.

422. *Iäſiona*] Jovis ex Electrâ filium, Cereri adamatum, cui Plutum divitiarum Deum cæcum, claudum, timidumque peperit.

Ib. *Mulciber*] *Vulcanus*; ex cujus ſemine in terram prolapſo, cum Minervæ caſtitatem temerare intentâſſet, Erichthonius, puer draconis pedibus horribilis, natus eſt.

Poſcit

Poſcit Erichthonio. Venerem quoque cura futuri
Tangit, & Anchiſæ renovare paciſcitur annos.
Cui ſtudeat, Deus omnis habet; creſcitque favore
Turbida ſeditio, donec ſua Jupiter ora
Solvit: &, O, noſtri ſi quà eſt reverentia, dixit,
Quò ruitis? tantùmne ſibi quis poſſe videtur,
Fata quoque ut ſuperet? fatis Iölaüs in annos,
Quos egit, rediit: fatis juveneſcere debent
Callirhoë geniti; non ambitione, nec armis.
Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
Me quoque fata regunt: quæ ſi mutare valerem,
Nec noſtrum ſeri curvarent Æacon anni;
Perpetuumque ævi florem Rhadamanthus haberet
Cum Minoë meo: qui propter amara ſenectæ
Pondera deſpicitur; nec, quò priùs, ordine regnat.
Dicta Jovis movêre Deos. Nec ſuſtinet ullus,
Cùm videant feſſos Rhadamanthon & Æacon annis
Et Minoa queri; qui, dum fuit integer ævi,
Terruerat magnas ipſo quoque nomine gentes.
Tunc erat invalidus: Deïonidemque juventæ
Robore Miletum, Phœboque parente ſuperbum,
Pertimuit; credenſque ſuis inſurgere regnis,
Haud tamen eſt patriis arcere penatibus auſus.
Sponte fugis, Milete, tuâ, celerique carinâ
Ægeas metiris aquas; & in Aſide terrâ
Mœnia conſtituis, poſitoris habentia nomen.
Hic tibi, dum ſequitur patriæ curvamina ripæ,
Filia Mæandri toties redeuntis eòdem,

renovatos Erichthonio: ſollicitudo de futuro movet etiam Venerem, & ſpondet reparare annos Anchiſæ. Quilibet Deus habet cui faveat; & tumultuoſa ſeditio augetur favore, donec Jupiter os ſuum aperuit: Atque, ô inquit, ſi quis eſt metus noſtri, quid ſine ullâ ratione affectatis? Tantùmne poſſe aliquis ſibi videtur, ut vincat etiam fata? Iölaüs repetivit per fata annos quos exegit: Filii Callirhoës debent revireſcere per fata; non per ambitionem, neque arma. Fata imperant quoque vobis, &, ut patiamini æquiore mente, mihi etiam; quæ ſi poſſem mutare, neque ætas ſenilis incurvum redderet noſtrum Æacum, & Rhadamanthus frueretur flore ætatis minimè marceſcente, cum Minoë meo, qui propter triſte onus ſenectutis contemnitur, neque imperium obtinet eâ dignitate quâ antè valebat. Verba Jovis tetigerunt Deos: neque quiſquam audet conqueri cùm cernant Rhadamanthon, & Æacon, ætate defatigatos, Minoëm inſuper, qui dum vixit, ætate integrâ, metu percuſſit validas nationes vel ſolâ famâ. Tunc erat infirmus & extimuit Miletum Deïonidem, elatum viribus juventutis & patre Apolline: atque ſuſpicatus eum aſpirare ad ſuum regnum, non tamen ſuſtinuit prohibere ſedibus patriis. Diſcedis ultro, Milete, atque tranſis mare Ægeum veloci navi, & ponis muros in terrâ Aſiâ obtinentes nomen conditoris. Hic Cyanea nata Mæandri toties recurrentis eòdem, tibi cognita, dum ſequitur flexus ripæ patriæ,

NOTÆ.

424. *Anchiſæ*] Quem Æneæ patrem Venerem amaſſe Virgiliano carmine notius eſt quàm ut ſit exponendum.

425. *Favore*] Dum quiſque huic aut illi favet, & juventutem poſcit.

434. *Noſtrum*] *Filium* ſupplet. Tres verò ſuos Jupiter memorat, poſt fata ob juſtitiam apud inferos conſtitutos judices.

442. *Tunc*] Cùm Jupiter loqueretur.

Ib. *Deïonidem*] Deïones filium, ut ſuſpicari licet; namque huic aliam matrem patre eodem Apolline, alii aſſignant. Cretæ regnum invadere molitus fuerat; ſed à Jove Minoïs patre deterritus in Aſiam navigavit, ubi Miletum Cariæ urbem celeberrimam condidit.

447. *Ægeas*] *Mare Ægeum*, quod Mileto Aſiam petenti trajiciendum erat.

450. *Mæandri*] Qui Phrygiæ ſinuoſus fluvius, de quo jam ſæpe.

Cognita

Cognita Cyaneë, præstanti corpora formâ,
Byblida cum Cauno prolem est enixa gemellam.
Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellæ;
Byblis Apollinei correpta cupidine fratris,
Non soror ut fratrem, nec quâ debebat, amavit.
Illa quidem primò nullos intelligit ignes;
Nec peccare putat, quòd sæpius oscula jungat;
Quòd sua fraterno circumdet brachia collo:
Mendacique diu pietatis fallitur umbrâ.
Paulatim declinat amor: visuraque fratrem
Culta venit; nimiúmque cupit formosa videri:
Et, si quà est illîc formosior, invidet illi.
Sed nondum manifesta sibi est; nullumque sub illo
Igne facit votum; veruntamen æstuat intus.
Jam dominum appellat; jam nomina sanguinis odit;
Byblida jam mavult, quàm se vocet ille sororem.
Spes tamen obscœnas animo dimittere non est
Ausa suo vigilans. Placidâ resoluta quiete
Sæpe videt, quod amat. Visa est quoque junge fratri
Corpus; & erubuit, quamvis sopita jacebat.
Somnus abit: silet illa diu; repetitque quietis
Ipsa suæ speciem; dubiâque ita mente profatur:
Me miseram! tacitæ quid vult sibi noctis imago?
Quàm nolim rata sit. Cur hæc ego somnia vidi?
Ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis:
Et placet, & possum, si non sit frater, amare;
Et me dignus erat. Verùm nocet esse sororem.
Dummodo tale nihil vigilans committere tentem,
Sæpe licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno; nec abest imitata voluptas.
Proh Venus, & tenerà volucer cum matre Cupido,
Gaudia quanta tuli: quàm me manifesta libido

reperit Byblidem atque Caunum geminam sobolem, æquè corpora eximiâ formâ. Byblis exemplo est, ut puellæ ament licita. Byblis flagrans desiderio fratris, Apollinis, ex Mileto nepotis, non dilexit fratrem ut soror, nec quo amore decebat. Illa quidem primò nullum amorem cognoscit, neque arbitratur malè facere, quòd sæpius præbeat suavia; quòd amplectatur collum fraternum suis lacertis, & diu decipitur specie fictæ pietatis. Amor paulatim flectitur in fratrem, atque eum visura adest exornata, & perditè optat videri pulchra; & si quà est ibi pulchrior, illi invidet. Sed nondum est sibi perspecta, neque, quanquam amore tacitè correpta est, ullum votum illicitum *fovet: verumtamen torretur intus. Jam dominum vocat: jam refugit nomine consanguinitatis, jam mavult ille appellat se Byblidem quàm sororem. Verita est tamen dum vigilaret vota turpia objicere menti suæ; cernit sæpe quod amat superata leni somno. Visa est etiam jungere corpus fratri; & pudore suffusa est, quanquam dormiens jacebat. Sopor discutitur: illa diu obmutescit, atque revolvit imaginem sui somni, atque ita loquitur animo incerto. Me infelicem! quid portendit simulacbrum noctis tranquillæ? quod nolim sit verum. Quamobrem ego intuita sum hæc somnia? Ille quidem videtur pulcher, etiam inimicorum oculis; & gratus est & nisi germanus sit, possum amare; & me dignus erat: at obest esse germanam. Dummodo nihil ejusmodi conor admittere dum vigilo, licet somnus recurrat sæpe sub ejusmodi specie. Testis nullus est sopori: neque deest simulata voluptas. Proh Venus, & Amor alate cum matre molli, quantam sensi voluptatem! Quàm aperta libido.*

NOTÆ.

451. *Cyaneë*] Aliam alii: Eidotheam Carum regis filiam, Cauni & Byblidis matrem fecit Antonius Liberalis.

460. *Declinat*] Augetur; ad nefandam flectitur libidinem.

463. *Sed nondum*] Nondum, inquit, se amore esse captam intelligit.

Ib. *Nullumque sub illo*] Quòd nondum tam magnus erat is amor, ut propterea votum aliquod susciperet, quod facere solent, qui vehementer amant.

Ib. *Illo*] Amore nondum satis amanti manifesto.

Con-

e infelix; & plùs quàm ferre puellam
utes; ego dura tuli. Superata fateri
opemque tuam timidis exposcere votis.
vare potes, tu perdere solus amantem.
itrum facias. Non hoc inimica precatur:
e, cùm tibi sit junctissima junctior esse
:; & vinclo tecum propiore ligari.
nes nôrint: & quid liceatque, nefasque,
sit, inquirant; legumque examina servent.
iens Venus est annis temeraria nostris.
iceat, nescimus adhuc: & cuncta licere
ius: & sequimur magnorum exempla Deorum.
ıs aut durus pater, aut reverentia famæ,
nor impedient; tantùm absit causa timendi.
fraterno sub nomine furta tegemus:
ii libertas tecum secreta loquendi.
ius amplexus; & jungimus oscula coram.
m est, quod desit! miserere fatentis amorem,
fassuræ, nisi cogeret ultimus ardor:
nerere meo subscribi causa sepulchro.
nequicquam perarantem plena reliquit
anum, summusque in margine versus adhæsit,
ıs impressâ signat sua crimina gemmâ;
tinxit lachrymis: linguam defecerat humor.
suis unum famulis pudibunda vocavit:
idum blandita, Fer has, fidissime, nostro,
& adjecit post longo tempore, fratri.
aret, elapsæ manibus cecidere tabellæ;
turbata est: misit tamen. Apta minister
ora nactus adit; traditque latentia verba.
ius subitâ juvenis Mæandrius irâ,
t acceptas, lectâ sibi parte, tabellas.
nanus retinens trepidantis ab ore ministri;

Amoris; atque ego plùs passa sum; quàm credas puellam posse pati. Victa cogor confiteri, & petere tuum auxilium votis dubiis. Tu solus potes incolumem præstare, tu solus perdere amantem. Elige utrum facias. Non hostis istud orat, sed quæ, cùm sit tibi conjunctissima, optat tibi esse conjunctior, atque connecti tibi copulâ arctiore. Senes cognoscant jura, atque perscrutentur quid liceat, quid sit fas, aut nefas; & observent decreta legum. Venus inconsiderata apta est nostræ ætati. Ignoramus adhuc quid fas sit. Atque existimamus omnia esse concessa; & sequimur exempla magnorum Deorum. Neque aut pater severus, aut pudor famæ, aut metus obstabunt: absit tantùm causa timendi. Velabimus jucunda furta sub nomine fraterno. Licet mihi tecum arcana communicare. Et nos amplectimur, & conferimus suavia palam. Quantùm est quod desideratur! miserere agnoscentis amorem, neque agnituræ, nisi extremus æstus impelleret. Neve merearis subscribi meo tumulo causa mortis. Plena tabella destituit frustrà scribentem talia: atque novissimus versus inscriptus est margini. Continuò sigillum apponit suo crimini gemmâ im-
...tam madefecit lachrymis: humor destituerat linguam. Atque verecunda arcessivit unum ...; & blandita timido, Porta, inquit, fidissime, nostro, & longo post tempore addidit, fratri. ...ret, tabellæ elapsæ exciderunt manibus. Turbata est præsagio: attamen misit. Famulus ...pus opportunum accedit, & porrigit verba secreta. Juvenis Mæandrius stupens repenti... ...ecit tabellas acceptas, parte à se lectâ: atque ægrè compescens manus à facie trementis famuli,

NOTÆ.

...*eorum*] Quorum modò meminit.
...*antùm absit*] i. e. fingamus modò nul... ...imendi causam.
...*Quantùm est*] Quantulum est quod de... ...sit, impedit, quo sensu priùs e Py... ...Thisbe dixerat.

——*Minimum est quod amantibus obstat.*

568. *Blandita*] Ut mos est illis qui alienâ operâ indigent.

573. *Mæandrius*] *Caunus* Mæandri nepos, ut ex superioribus patet.

Nec, nisi quà fas est germanæ, frater ametur.
Si tamen ipse mei captus prior esset amore,
Forsitan illius possem indulgere furori.
Ergo ego, quem fueram non rejectura petentem,
Ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
Coget amor; potero. Vel, si pudor ora tenebit,
Litera celatos arcana fatebitur ignes.
Hæc placet, hæc dubiam vincit sententia mentem.
In latus erigitur; cubitoque innixa sinistro,
Viderit; insanos, inquit, fateamur amores.
Hei mihi! quò labor! quem mens mea concipit ignem!
Et meditata manu componit verba trementi.
Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
Incipit, & dubitat: scribit, damnatque, tabellas:
Et notat, & delet: mutat, culpatque, probatque:
Inque vicem sumptas ponit, positasque resumit.
Quid velit, ignorat: quicquid factura videtur.
Displicet. In vultu est audacia mista pudori.
Scripta soror fuerat: visum est delere sororem,
Verbaque correctis incidere talia ceris:
Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
Hanc tibi mittit amans: pudet ah! pudet edere nomen!
Et, si quid copiam, quæris; sine nomine vellem
Posset agi mea causa meo: nec cognita Byblis
Antè forem, quam spes votorum certa fuisset.
Esse quidem læsi poterant tibi pectoris index,
Et color, & macies, & vultus, & humida sæpe
Lumina, nec causâ suspiria mota latenti;
Et crebri amplexus; & quæ, si fortè notâsti,
Oscula sentiri non esse sororia possent,
Ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
Quamvis intus erat furor igneus, omnia feci,
[Sunt mihi Dî testes] ut tandem sanior essem:
Pugnavique diu violenta Cupidinis arma

neque frater ametur, nisi quantùm licet sorori. Si tamen ipse esset prior correptus mei amore, fortè possem favere illius ardori. Ego igitur ipsa requiram, quem non eram repulsura, si posceret? Poterisne fari? Poterisne confiteri? Amor impellet; Potero: vel si pudor os comprimet, litera secreta agnoscet amores occultos. Hæc sententia arridet animo, hæc superat mentem incertam; exsurgit in latus, atque recumbens in lævum cubitum, Quicquid sit, inquit, profiteamur violentos ardores. Hei mihi! quò ruo! quem ardorem concipit mens mea! Atque ordinat voces conquisitas trepidante manu. Dextra manus tractat stylum, altera tabulam vacuam. Incipit, & hæret: scribit, & corrigit quod tabellis mandaverat: & signat, & abstergit: invertit, & damnat, & laudat: atque vicissim deponit acceptas, & deinde capit depositas. Nescit quid cupiat: quicquid videtur factura displicet: est audacia in facie confusa cum pudore. Soror fuerat exarata in tabellis: placuit expungere sororem, atque insculpere ejusmodi verba ceris correctis. Amans tibi mittit hanc salutem, quam non est habitura nisi tu dederis. Pudet ah! pudet proferre nomen! Atque si poscis, quod velim: optarem mea causa posset defendi sine nomine: neque essem Byblis priùs cognita, quàm spes votorum fuisset tuta. Et color, & macies, & facies, & oculi sæpe madidi, & gemitus ducti causâ latenti, & frequentes amplexus, & suavia, quæ, si forsitan observasti, possent sentiri non esse à sorore, poterant quidem tibi esse signa cordis vulnerati. Quanquam tamen ego graviter animo læsa eram, quanquam intus erat ardor ingens, omnia tentavi. Dii sunt conscii ut denique essem sanior: atque misera diu conata sum evitare sæva arma

NOTÆ.

518. *Viderit*] i.e. faciat Caunus quicquid sibi visum fuerit; certum est me amores profiteri, quicunque sequatur eventus.

521. *Ceram*] *Tabellam ceream*, in quâ siquid delendum erat, obtusâ styli parte eam lævigabant: hoc erat *stylum vertere*.

ere infelix; & plùs quàm ferre puellam
putes; ego dura tuli. Superata fateri
:, opemque tuam timidis exposcere votis.
rvare potes, tu perdere solus amantem.
utrum facias. Non hoc inimica precatur:
uæ, cùm tibi sit junctissima junctior esse
it; & vinclo tecum propiore ligari.
enes nôrint: & quid liceatque, nefasque,
c sit, inquirant; legumque examina servent.
niens Venus est annis temeraria nostris.
liceat, nescimus adhuc: & cuncta licere
mus: & sequimur magnorum exempla Deorum.
nos aut durus pater, aut reverentia famæ,
imor impedient; tantùm absit causa timendi.
a fraterno sub nomine furta tegemus:
ihi libertas tecum secreta loquendi.
mus amplexus; & jungimus oscula coram.
tum est, quod desit! miserere fatentis amorem,
n fassuræ, nisi cogeret ultimus ardor:
merere meo subscribi causa sepulchro.
. nequicquam perarantem plena reliquit
manum, summusque in margine versus adhæsit,
ius impressâ signat sua crimina gemmâ;
a tinxit lachrymis: linguam defecerat humor.
e suis unum famulis pudibundà vocavit:
vidum blandita, Fer has, fidissime, nostro,
, & adjecit post longo tempore, fratri.
daret, elapsæ manibus cecidere tabellæ;
e turbata est: misit tamen. Apta minister
pora nactus adit; traditque latentia verba.
itus subitâ juvenis Mæandrius irâ,
cit acceptas, lectâ sibi parte, tabellas.
; manus retinens trepidantis ab ore ministri;

Amoris; atque ego plùs passa sum; quàm credas puellam posse pati. Victa cogor confiteri, & petere tuum auxilium votis dubiis. Tu solus potes incolumem præstare, tu solus perdere amantem. Elige utrum facias. Non hostis istud orat, sed quæ, cùm sit tibi conjunctissima, optat tibi esse conjunctior, atque connecti tibi copulâ arctiore. Senes cognoscant jura, atque perscrutentur quid liceat, quid sit fas, aut nefas; & observent decreta legum. Venus inconsiderata apta est nostræ ætati. Ignoramus adhuc quid fas sit. Atque existimamus omnia esse concessa; & sequimur exempla magnorum Deorum. Neque aut pater severus, aut pudor famæ, aut metus obstabunt: absit tantùm causa timendi. Velabimus jucunda furta sub nomine fraterno. Licet mihi tecum arcana communicare. Et nos amplectimur, & conserimus suavia palam. Quantum est quod desideratur! miserere agnoscentis amorem, neque agniturae, nisi extremus æstus impelleret. Neve merearis subscribi meo tumulo causa mortis. Plena tabella destituit frustrà scribentem talia: atque novissimus versus inscriptus est margini. Continuò sigillum apponit suo crimini gemmâ im- quam madefecit lachrymis: humor destituerat linguam. Atque verecunda arcessivit unum is; & blandita timido, Porta, inquit, fidissime, nostro, & longo post tempore addidit, fratri. erret, tabellæ elapsæ exciderunt manibus. Turbata est præsagio: attamen misit. Famulus mpus opportunum accedit, & porrigit verba secreta. Juvenis Mæandrius stupens repenti- bjecit tabellas acceptas, parte à se lectâ: atque ægrè compescens manus à facie trementis famuli,

NOTÆ.

Deorum] Quorum modò meminit.

Tantùm absit] i.e. fingamus modò nul- e timendi causam.

Quantùm est] Quantulum est quod de- nostra impedit, quo sensu priùs e Py- Thisbe dixerat.

——*Minimum est quod amantibus obstat.*

568. *Blandita*] Ut mos est illis qui alienâ operâ indigent.

573. *Mæandrius*] Caunus Mæandri nepos, ut ex superioribus patet.

Dum licet, ô vetitæ ſcelerate libidinis auctor,
Effuge, ait: qui, ſi noſtrum tua fata pudorem
Non traherent ſecum, pœnas mihi morte dediſſes.
Ille fugit pavidus: dominæque ferocia Cauni
Dicta refert. Palles auditâ, Bybli, repulsâ;
Et pavet obſeſſum glaciali frigore pectus.
Mens tamen ut rediît, pariter rediêre furores;
Linguaque vix tales icto dedit aëre voces:
Et meritò; quid enim temeraria vulneris hujus
Indicium feci? quid, quæ celanda fuerunt,
Tam citò commiſi properatis verba tabellis?
Antè erat ambiguis animi ſententia dictis
Prætentanda mihi. Ne non ſequeretur euntem,
Parte aliquâ veli, qualis foret aura, notare
Debueram; tutoque mari decurrere: quæ nunc
Non exploratis implevi lintea ventis.
Auferor in ſcopulos igitur, ſubmerſaque toto
Obruor Oceano: neque habent mea vela recurſus.
Quid quòd & ominibus certis prohibebar amori
Indulgere meo, tum cùm mihi ferre jubenti
Excidit, & fecit ſpes noſtras cera caducas?
Nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
Sed potiùs mutanda dies? Deus ipſe monebat;
Signaque certa dabat: ſi non malè ſana fuiſſem.
Et tamen ipſa loqui, nec me committere ceræ
Debueram; præſenſque meos aperire furores.
Vidiſſet lachrymas: vultus vidiſſet amantis.
Plura loqui poteram, quàm quæ cepêre tabellæ.
Invito potui circumdare brachia collo:
Amplectique pedes: affuſaque poſcere vitam:
Et, ſi rejicerer, potui moritura videri.
Omnia feciſſem. Quorum ſi ſingula duram
Flectere non poterant, potuiſſent omnia, mentem.
Forſitan & miſſi ſit quædam culpa miniſtri.
Non adiît aptè; non legit idonea, credo,

Dum licet, inquit, proripe te, ô auctor nefariæ libidinis prohibitæ; qui, niſi mors tua dedecus mihi allatura eſſet, morte exſolviſſes pœnas. Ille prorumpit timidus, atque reportat ad dominam ſæva verba Cauni. Expaleſcis, Bybli, cognitâ repulsâ, atque cor oppreſſum frigore gelido pavet. Poſtquam tamen mens rediit, ſimul amor rediit: atque lingua ægrè protulit hos ſonos aëre percuſſo: Atque jure, inquit, repulſam, tuli; *quamobrem enim inconſiderata profeſſa ſum iſtud vulnus? Cur credidi tam citò voces, quæ non erant proferendæ acceleratis tabellis? Mens ejus erat mihi antè cognoſcenda verbis ancipitibus. Debueram obſervare parte aliquâ veli qualis eſſet ventus, ne non ſequeretur diſcedentem; atque ire certo mari quæ nunc implevi vela non prætentatis ventis. Abſtrahor ergo in cautes, atque ſubmerſa obruor toto mari; neque mea carbaſa habent reditus. Quid quòd etiam abſterrebar favere meo amori indubitatis præſagiis, tum cùm tabellæ exciderunt mihi imperanti eas deferre, & fecerunt ſpes noſtras inanes. Annon vel illa dies fuerat mutanda? vel omne votum? ſed potiùs dies mutanda: Deus ipſe hortabatur, atque præbebat fida indicia; niſi fuiſſem vecors. Et tamen ipſa debueram loqui, neque me credere tabellis, atque præſens indicare meos amores. Vidiſſet fletus, vidiſſet faciem amantis. Poteram plura dicere quàm quæ tabellæ continere potuerunt. Potui amplecti collum invitum brachiis, atque comprehendere pedes, atque* ibi *projecta petere vitam; &, ſi repellerer, potui videri mortem obitura. Omnia feciſſem; quorum ſi ſingula non poterant mollire aſperum animum, omnia* certè *potuiſſent. Fortè & aliquod eſt ſpatii peccatum famuli miſſi. Non acceſſit opportunè, credo non diſpexit*

NOTÆ.

584. *Meritò*] Vim habet ellipſis, quæque adeò Byblidis affectum & furorem manifeſtiorem facit.

589. *Veli*] Metaphora à navigantibus ſumpta, qui antequam pandant vela, ſolent notare quales venti ſunt flaturi.

Ib. *Aura*] *Qualis foret Cauni voluntas.*

592. *Auferor*] Prolixè laſcivit poëta, materiam ſequacem nactus, & ſuo ingenio accommodatam.

Tempora;

a: nec petiit thoramq; animumq; vacantem.
uêre mihi. Neque enim de tigride natus;
las silices, solidumve in pectore ferrum,
nanta gerit: nec lac bibit ille leænæ.
. Repetendus erit. Nec tædia cœpti
capiam; dum spiritus istê manebit.
mum (si fata mihi revocare liceret)
oisse fuit: cœpta expugnare secundum est.
nec ille potest (ut jam mea vota relinquam)
en auforum semper memor esse meorum;
desiêrim, leviter voluisse videbor:
n tentâsse illum, insidiisque petîsse.
è non hoc, qui plurimus urit & ussit
nostra. Deo, sed victa libidine credar.
jam nequeo nîl commisisse nefandum:
i, & petiî; temerata est nostra voluntas.
adjiciam, non possum innoxia dici.
erest, multum est in vota, in crimina parvum;
: (incertæ tanta est discordia mentis)
eat tentâsse, libet tentare: modumque
infelix committit sæpe repelli.
finis abest, patriam fugit ille, nefasque:
regrinâ ponit nova mœnia terrâ.
ò mœstam totâ Miletida mente
ferunt. Tum vero à pectore vestem
: planxitque suos furibunda lacertos.
palam est demens; inconcessamque fatetur
neris. Sine quâ patriam, invisosque penates
& profugi sequitur vestigia fratris.
o motæ, proles Semeleïa, thyrso
celebrant repetita triennia Bacchæ;
non aliter latos ululâsse per agros

Tempora apta: neque petiit horam & animum aliis curis *vacuum. Ista mihi obfuerunt. Neque enim ille ortus ex tigride, neque habet dura saxa aut ferrum rigidum aut adamantem in pectore: neque suxit lac leænæ. Flectetur. Repetendus erit. Neque me tædebit unquam mei incœpti, dum anima ista superérit. Nam primum fuit non incepisse, si fas esset mihi revocare fata: alterum est absolvere institutum. Namque, tametsi nunc mea desideria omittam, neque ille potest tamen non recordari inceptorum meorum; & quia omiserim, videbor levi* amore *esse impulsa, vel etiam illum tentâsse, & fraudibus adortam esse: vel certè non credar superata Deo amoris, qui violentissimus torruit & torret, verùm libidine. Denique nunc non possum nihil patrâsse nefandum. Et scripsi, & poposci: corruptus est meus animus, & quamvis nihil addam* iis quæ commisi, *non possum* tamen *dici innocens. Quod restat multum est ad desideria* explenda, *exiguum in crimina. Absolvit: & tanta est fluctuatio mentis dubiæ, cùm pœniteat tentâsse, libet tentare, & modum transgreditur, & misera com-repellatur. Dein ubi finis nullus* Byblidos amori, *ille fugit patriam & nefas, & n urbem in terrâ extraneâ. Tum verò aiunt tristem Mileti filiam defecisse animo. traxit amictum à pectore, atque furore correpta percussit sua brachia. Jamque apertè tque agnoscit spem illegitimam amoris; quâ ereptâ destituit patriam atque domum inc sectatur vestigia fratris exulis. Et quemadmodum, ô natè Semeles, Bacchæ Thraciæ hyrso frequentant trieterica renovata; sic puellæ Bubasides viderunt Byblidem*

NOTÆ.

nia] *Caunum,* Cariæ urbem.
tida] *Byblida* Mileti filiam.
es Semeleïa] *Bacchus* est, cui à Se-llud datum nomen.
] Per quem thyrsum, quæ hasta cu pampino vestita, Bacchi, Bacchantiumque gestamen, vini furor intelligitur.

641. *Ismariæ*] *Thraciæ*, ab Ismaro Thraciæ monte sic dictæ.

Ib. *Triennia*] *Trieterica*, facta quæ tertio quoque anno recurrebant; de quibus suprà lib. 6.

Bubasides vidêre nurus; quibus illa relictis
Caras, & armiferos Lelegas, Lyciamque pererrat.
Jam Cragon, & Lymiren, Xanthique reliquerat undas,
Quoque Chimæra jugo mediis in partibus ignem,
Pectus & ora leæ, caudam serpentis habebat.
Deficiunt silvæ: cùm tu lassata sequendo
Procidis; &, durâ positis tellure capillis,
Bybli, taces: frondesque tuo premis ore caducas.
Sæpe etiam Nymphæ teneris Lelegeïdes ulnis
Tollere conantur: sæpe, ut moderetur amori,
Præcipiunt; surdæque adhibent solatia menti.
Muta jacet; viridesque suis terit unguibus herbas
Byblis: & humectat lachrymarum gramina rivo.
Naïdas his venam, quæ nunquam arescere posset,
Supposuisse ferunt. Quid enim dare majus habebant?
Protinus, ut secto piceæ de cortice guttæ,
Utve tenax gravidâ manat tellure bitumen;
Utve sub adventum spirantis lene Favoni
Sole remollescit, quæ frigore constitit unda,
Sic lachrymis consumpta suis Phœbeïa Byblis
Vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
No:nen habet dominæ; nigrâque sub ilice manat.

XII. Fama novi centum Cretæas forsitan urbes
Implêsset monstri; si non miracula nupèr
Iphide mutatâ Crete propiora tulisset.
Proxima Gnossiaco nam quondam Phæstia regno

per vastos campos: quibus omissis percurrit Cariæ incolas & Lelegas bellicosos, & Lyciam. Jam præterierat Cragon, & Lymiren, & aquas Xanthi, & montem, quo Chimæra habebat ignem in mediis partibus, pectus & vultum leænæ, & caudam draconis. Byblis, atque obmutescis, crinibus demissis in terrâ rigidâ; atque incumbis tuo ore super folia jacentia. Sæpe etiam nymphæ Lelegum terram incolentes nituntur erigere mollibus brachiis: sæpe hortantur ut minuat amorem, & præbent solatia animo ea non recipienti. Muta Byblis prostrata est, atque vellit virentia gramina suis unguibus, atque ea irrigat torrente lacrymarum. Dicunt Naïades his subjecisse venam, quæ nunquam posset exsiccari. Quod enim majus dare poterant? Continuò, sicuti gutta piceæ fluunt de cortice scisso, vel glutinosum bitumen ex terrâ tumidâ, vel aqua, quæ congelata est frigore, liquescit sole sub adventum Favonii leniter flantis, sic Byblis Phœbeia exhausta suis lachrymis mutatur in fontem, qui hodie etiam habet nomen dominæ à illis vallibus, atque fluit sub atrâ quercu.

XII. Fama recentis prodigii implevisset urbes Cretenses; nisi Creta nupèr tulisset monstra propiora Iphide transmutatâ. Nam terra Phæstia vicina regno Gnossiaco

NOTÆ.

643. *Bubasides*] Cariæ; Bubasus enim Cariæ est regio, cujus etiam Plinius meminit.

644. *Lelegas*] Qui Cariæ populi bellicosissimi ex Græciâ illùc advecti.

Ib. *Lyciam*] Quæ provincia est minoris Asiæ, Cariæ adjacens, ad ortum sita.

645. *Cragon*] Qui Lyciæ mons est.

Ib. *Lymiren*] Lyciæ urbem juxta Cragon.

Ib. *Xanthi*] Qui fluvius est Lyciæ maximus.

649. *Chimæra*] Mons fuit Lyciæ ignivomus in cujus cacumine leones; in medio, ubi pascua, capræ; in radicibus serpentes frequentes erant; unde locus datus fabulæ.

656. *Venam*] In fontem mutata est.

657. *Quid enim*] Nimirum flere volenti maximum fuit beneficium ministrare lachrymas.

659. *Bitumen*] Limus videtur esse tenax quamquam sulphurei odoris, de quo prolixè Plinius lib. 35. cap. 15.

665. *Cretæas*] Unde Miletus excesserat.

668. *Gnossiaco*] Fuit Gnossus una ex centum præstantissimis Cretæ urbibus.

Ib. *Phæstia*] Phæstus, urbs quoque insulæ Cretæ à Minoe ædificata.

Progenuit

tellus, ignoto nomine Ligdum
: plebe virum. Nec census in illo
suâ major: sed vita fidesque
fuit. Gravidæ qui conjugis aures
s movit; cùm jam prope partus adesset:
ım duo sunt: minimo ut relevere labore;
'em parias. Onerosior altera sors est;
atura negat. Quod abominor, ergo
: tuo fuerit si fœmina partu;
ıando: pietas ignosce] necetur.
& lachrymis vultum lavêre profusis,
mandabat, quam cui mandata daban-
.
usque suum vanis Telethusa maritum
)recibus, ne spem sibi ponat in arcto.
est Ligdo sententia. Jamque ferendo
la gravem maturo pondere ventrem,
ıo noctis spatio sub imagine somni
te torum, pompâ comitata suorum,
aut visa est. Inerant lunaria fronti
um spicis nitido flaventibus auro,
lecus; cum quâ latrator Anubis,
Bubastis, variusque coloribus Apis;
emit vocem, digitoque silentia suadet;
rant, nunquamque satìs quæsitus Osiris,

progenuit olim Ligdum, nomine ignobili, virum de plebe honestâ. Neque illi opes majores suâ stirpe; sed vita & fides fuit integra. Qui perculit aures uxoris gravidæ his verbis, cùm jam prope partus adesset: Duo sunt quæ votis poscam; ut parias minimo labore, & ut marem in lucem emittas. Sors altera est molestior, cui natura vim non concedit. Ergo, si forsitan fœmina (quod omen Dii avertant oro,) fuerit prodita tuo partu, (jubeo invitus: Pietas da veniam) morti tradatur. Dixerat, & tam qui jubebat quàm illi cui jussa dabantur, tinxerunt faciem lachrymis prorumpentibus. Sed tamen Telethusa usque pollicit maritum suum inutilibus precibus, ne sibi spem figat in angusto: Sua est sententia firma Ligdo. Jamque illa vix par erat gestando gravidam alvum onere maturo, cùm mediæ noctis tempore Inachis stipata pompâ suorum aut stetit, ısistere ante lectum, sub specie somni. Cornua lunaria erant affixa fronti cum spicis ·o auro, & honos regius; cum quâ Anubius latrator, & sacra Bubastis, & Apis bus, & qui compescit vocem, & mandat silentia digito: Sistra insuper aderant, & satìs quæsitus,

NOTÆ.

ı *fors*] *Fœminea* nempe.
is] De Io Inachi filiâ vide Met. quæ Isidis nomine apud Ægyp- culta est. Eam verò nonnulli ique Lunam, alii aliam fuisse

is] Hunc semicanem Deum, ıiunt fuisse, quem canino capite ptiis coli quidam scriptitârunt, ıd Osiridis à Typhone fratre in- : investigandum, Isis ejus con- 'a fuerit. Quanquam alii Anu- filium volunt fuisse, patrem ad qui, cum galeam cane insignem o capite fingi meruerit.
tis] Dianam esse scripsit Herodo- n pro ipsâ quoque Iside accipi- doro patet.

Ib. *Apis*] Osiris ipse esse à multis creditur, cujus sepulto cadavere, cùm præstanti specie Ægyptiis bos quidam apparuisset, illum Osirim rati pro Deo coluerunt & *Apim*, hoc est eorum linguâ *Bovem*, appellârunt. Epaphum Isidis filium facit Herodotus; cui cætera nigro, in fronte maculam albam formæ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in caudâ pilos tribuit. Aliter eum describit Plinius itemque Solinus; variusque à variis habitus, quem Bacchum, Plutonem, Ammonem, Solem, Jovem quoque fecerunt.

691. *Quique*] *Harpocrates* Deus taciturnitatis, quid digito ori admoto indicere videbatur, ne quis homines fuisse argueret, quos tam turpi idololatria venerabantur.

Plenaque somiferi serpens peregrina veneni.
Cùm velut excussam somno, & manifesta videntem
Sic affata Dea est; pars, ô Telethusa, mearum,
Pone graves curas; mandataque falle mariti.
Nec dubita, cùm te partu Lucina levârit,
Tollere quicquid erit. Dea sum auxiliaris, opemque
Exorata fero. Nec te coluisse quereris
Ingratum numen. Monuit, thalamoque recessit.
Læta toro surgit, purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa precatur.
Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
Expulit, & nata est ignaro fœmina patri,
Jussit ali mater, puerum mentita: fidemque
Res habuit: neque erat facti nisi conscia nutrix.
Vota pater solvit, nomenque imponit avitum,
Iphis avus fuerat. Gavisa est nomine mater,
Quod commune foret, nec quenquam falleret illo.
Impercepta piâ mendacia fraude latebant.
Cultus erat pueri: facies, quam sive puellæ,
Sive dares puero, fieret formosus uterque.
Tertius interea decimo successerat annus:
Cùm pater, Iphi, tibi flavam despondet Iänthem:
Inter Phœstiadas quæ laudatissima formæ
Dote fuit virgo, Dictæo nata Teleste.
Par ætas, par forma fuit: primasque magistris
Accepêre artes elementa ætatis ab îsdem.
Hinc Amor ambarum tetigit rude pectus: & æquum

& anguis extranea turgida veneno soporifero. Cum Dea sic alloquuta est veluti experrectam, atque intuentem evidentia: ô Telethusa, pars mearum, omitte molestas solicitudines, atque elude jussa viri: neque cunctator educere quicquid erit, cùm Lucina te absolverit à partu. Sum Dea opifera, atque auxilium præbeo propitia: neque indignaberis te honorâsse ingratam Deam. Monuit & excessit cubiculo. Cretensis læta exsurgit lecto, atque supplex porrigens innocentes manus ad astra, orat sua visa sint firma. Ut dolor auctus est, atque ipsum onus sese protrudit in aërem, & puella nata est nescio parenti, genitrix imperavit tolli, mentita marem esse: atque res credita est: neque erat quisquam conscius facti nisi nutrix. Pater exsolvit vota, & dat nomen avitum. Iphis fuerat avus. Mater lætata est nomine, quod esset ambiguum, nec quemquam per illud deciperet. Mendacia incognita tegebantur pio dolo. Cultus erat matris, vultus quem sive dares fœminæ, sive puero, uterque esset pulcher. Interea tertius annus supervenerat decimo, cùm parens despondet tibi flavum Ianthen, Iphi; quæ puella fuit dote formæ pulcherrima inter Phœstiadas, sata Teleste Dictæo. Anni pares, forma fuit æqualis, atque habuerunt ab iisdem magistris elementa artium quæ primæ ætati erant congrua. Hinc amor permulsit pectus utriusque & inussit

NOTÆ.

692. *Sistra*] Crepitacula erant ænea, quorum agitatione strepitum in sacris Isidis edebant.

Ib. *Nunquam*] A Triphonte fratre occisum Osirim jam suprà diximus. Illum autem diu quæsivit Isis conjux, quem tandem canum sagacite usa invenit, & monumento intulit. Atque hinc apud Ægyptios sacerdotes ritus manavit, ut singulis sacris cum fletu amissum Osirim quæsituri prodirent, mox cum letitiâ tanquam recuperato Deo redirent: ut sic nunquam satìs quæsitus esset.

693. *Serpens*] Micyllus crocodilum Ægypti indigenam suspicatur intelligendum: alii autem aspidem eidem regioni familiarem, cujus morsus letiferum somnum inducit.

698. *Quicquid erit*] Seu mas seu fœmina.

Ib. *Auxiliaris*] Talcm verò prædicabant Isidem, quæ plurima bona in hominum genus contulerit, per somnos etiam multis opem tulerit.

703. *Dolor*] *Qui partum comitatur.*

Ib. *Pondus*] *Infans.*

709. *Commune*] Quod pariter masculis & fœminis imponi posset.

716. *Dictæo*] *Cretensi*; à Diecte Cretæ monte.

Vulnus

Vulnus utrique tulit: Sed erat fiducia dispar.
Conjugii pactæque expectat tempora tædæ,
Quamque virum putat esse, suum fore credit Iänthe.
Iphis amat, quâ posse frui desperat, & auget
Hoc ipsum flammas; ardetque in virgine virgo.
Vixque tenens lachrymas, Quis me manet exitus inquit,
Cognita quam nulli, quam prodigiosa novæque
Cura tenet Veneris? si Dî mihi parcere vellent,
[Perdere debuerant: si non & perdere vellent;]
Naturale malum saltem, & de more dedissent.
Nec vaccam vaccæ, nec equas amor urit equarum.
Urit oves aries; sequitur sua fœmina cervum.
Sic & aves coëunt, interque animalia cuncta
Fœmina fœmineâ correpta cupidine nulla est.
Vellem nulla forem. Ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat, taurum dilexit filia Solis,
Fœmina nempe marem. Meus est furiosior illo,
Si verum profitemur, amor. Tamen illa secuta est
Spem Veneris: tamen illa dolis & imaginæ vaccæ
Passa bovem est; & erat, qui deciperetur, adulter.
Huc licèt, ê toto solertia confluat orbe,
Ipse licèt revolet ceratis Dædalus alis,
Quid faciet? num me puerum de virgine doctis
Artibus efficiet? num te mutabit, Iänthe?
Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi;
Consiliique inopes & stultos excutis ignes?
Quid sis nata vide (nisi te quoque decipis ipsam:)
Et pete quod fas est; & ama, quod fœmina debes.
[Spes est quæ capiat, spes est quæ pascat amorem.]
Hanc tibi res adimit: non te custodia caro

eandem plagam ambabus. Sed spes erat dissimilis. Iänthe exspectat tempus connubii & facis promissæ, & credit Iphin *suum fore* maritum, *quam credit esse virum. Iphis amat quâ desperat posse potiri, atque hoc ipsum irritat ignem, & puella flagrat in puellâ. Atque ægrê compescens lachrymas, Quæ sors, inquit mihi futura est, quam cura inaudita Veneris, nulli cognita, & monstrosa tenet? Si Dii mihi vellent parcere; [debuerunt perdere; si non & vellent perdere:] dedissent saltem impetum naturalem, atque solitum. Neque amor vaccæ incendit vaccam, neque* amor *equarum* incendit *equas. Aries incendit oves; sua fœmina sequitur cervum. Aves etiam sic junguntur: atque inter omnia animalia nulla fœmina est tacta amore fœmineo. Optarem nulla essem. Ne tamen Creta non habeat monstra omnis generis, filia Solis amavit taurum; nempe fœmina marem. Amor meus est insanior illo, si verum agnoscimus. Tamen illa secuta est spem Veneris: tamen illa tulit taurum fraudibus, & specie vaccæ, & erat adulter qui deluderetur. Tametsi astutia huc concurrat ex toto mundo, quanquam ipse Dædalus revolet ceratis alis, quid agat? Num me doctis artibus præstet marem de puellâ? num te mutet Iänthe? Quin robores mentem, atque ipsa te recolligas, Iphi, atque abjicias amores insanos & expertes consilii? Adspice qualis sit nata, nisi etiam teipsam ludis; atque posce quod licitum est, & dilige puella quod debes. Spes est quæ concipiat, spes est quæ alat amorem. Res tibi hanc tollit: non custodia te prohibet*

NOTÆ.

720. *Dispar*] Quæ se viri partes tueri posse Iphis diffidebat; viro verò maturam se Ianthe sentiebat.

729. *Naturale malum*] Naturalem amorem; ut viri non virginis amore caperetur.

735. *Filia Solis*] *Pasiphaë*, Minoïs uxor, cujus fabulam libro superiore vidimus.

739. *Adulter*] Taurus nempe, quem ligneæ vaccæ, à Dædalo fabricatæ ope inclusâ Pasiphaë delusit.

741. *Dædalus*] Faber Atheniensis qui in labyrintho suo à Minoë conclusus, unà cum Icaro filio, alarum beneficio sese extricavit.

744. *Quin animum*] Seipsam increpat Iphis & à vano amore revocat.

746. *Nisi te*] Non solùm alios, qui te masculum essem credunt.

759. *Hanc tibi*] Necessitas & sexûs qualitas hanc tibi eripit, quam uxorem ducere cupis.

Arcet

ab amplexu caro, neque sollicitudo callidi viri. Non parentis duritas, non ipsa se recusat oranti. Neque tamen est potiunda tibi, neque potes esse beata, tametsi omnia eveniunt, atque Dii, & homines in id incumbant. Nunc etiam nulla pars meorum desideriorum est inanis, & Dii mihi propitii indulserunt, quicquid potuerunt. Et quod ego cupio, *pater cupit, ipsa cupit & socer futurus: at Natura fortior istis omnibus, quæ sola mihi obest, non patitur. Ecce tempus amabile appropinquat, & dies nuptiis dictus instat, ut Ianthe jam fiat mea. Neque tamen fiat mea; arescemus in mediis aquis. Juno pronuba,* tuque *Hymenæe, cur acceditis ad hæc sacra; quibus abest qui ducat, ubi utraque caput obvelamus? Postea conticuit. Neque altera puella minùs uritur; & orat, ut velox accedas, Hymenæe. Telethusa metuens quod hæc poscit, nunc prorogat tempus, nunc nectit moras simulato morbo. Sæpe auguria & somnia causam* moræ *esse ait. Sed jam contriverat omnem causam simulationis: atque tempora protracta nuptiarum appropinquabant, & unus dies supererat: At illa sibi deripit vittam crinalem & capiti filiæ; & complexa altare, crinibus solutis; Isi, ait, quæ tenes Parætonium, & campos Mareoticos, & Pharon, & Nilum divisum in septem ostia, succurre, oro, atque solatium præbe nostro pavori. Vidi te olim, ô Dea, atque hæc tua signa, & agnovi omnia, & comites, & tædas, & strepitum sistrorum: atque observavi tua jussa mente attentâ.*

Arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti.
Non patris asperitas, non se negat ipsa roganti.
Nec tamen est potiunda tibi: nec, ut omnia fiant,
Esse potes felix; ut Dîque, hominesque laborent.
Nunc quoque votorum pars nulla est vana meorum:
Dîque mihi facies, quicquid valuêre, dederunt.
Quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerq; futurus:
At non vult Natura, potentior omnibus istis;
Quæ mihi sola nocet. Venit ecce optabile tempus;
Luxque jugalis adest, ut jam mea fiat Iänthe.
Nec mihi continget. Mediis sitiemus in undis.
Pronuba quid Juno, quid ad hæc, Hymenæe, venitis
Sacra; quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambæ?
Pressit ab his vocem. Nec leniùs altera virgo
Æstuat; utque celer venias, Hymenæe, præcatur.
Quod petit hæc, Telethusa timens, modò tempora differt,
Nunc ficto languore moram trahit. Omina sæpe,
Visaque causatur. Sed jam consumserat omnem
Materiam ficti: dilataque tempora tædæ
Institerant: unusque dies restabat: at illa
Crinalem capiti vittam natæque sibique
Detrahit: & passis aram complexa capillis,
Isi, Parætonium, Mareoticaque arva, Pharonque
Quæ colis, & septem digestum in cornua Nilum,
Fer, precor, inquit, opem; nostroq; medere timori.
Te Dea, te quondam, tuaque hæc insignia vidi,
Cunctaque cognovi; comitesque, facesque, sonumq;
Sistrorum; memorique animo tua jussa notavi.

NOTÆ.

754. *Nulla est*] Sensus est, etiam nunc ea, quæcumque votis expetivi, mihi contingunt, & Dii faciles dant quæcunque optavi; sc. ut Ianthem, & patrem illius, & item meum faventes habeam. *At non vult Natura*, &c.

761. *Pronuba*] Quæ nuptiis præsidebat, quæque cum Hymenæo invocabatur.

771. *Detrahit*] Luctus testificandi causâ.

772. *Parætonium*] Oppida, ubi potissimùm Isis colebatur, commemorat supplex Telethusa. Fuit autem Parætonium Ægypti urbs ampla, cum portu vastissimo.

Ib. *Mareotica*] Quæ Mareotidi lacui juxta Alexandriam proxima.

Ib. *Pharon*] Alexandriæ objectam insulam dicit, ubi celeberrima fuit terris illa & specula lucernis instructa, quarum beneficio nautæ portum ingressuri, iter suum noctu inter cautes & brevia dirigebant.

773. *Cornua*] Ostia. Nam Nilus septem ostiis mare influit. *Cornua* dicit, propter obliquum cursum fluvii.

775. *Hæc*] Quæ jam in arâ apposita, supplex Telethusa intuebatur, olim per somnum viderat.

Quòd

Quòd videt hæc lucem, quòd non ego punior ipsa;
Consilium, monitumque tuum est: miserere duarum,
Auxilioque juva. Lachrymæ sunt verba secutæ. 780
Visa Dea est movisse suas, (& moverat) aras:
Et templi tremuêre fores. Imitataque Lunam
Cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
Non secura quidem, fausto tamen omine læta, 784
Mater abit templo. Sequitur comes Iphis euntem,
Quàm solita est, majore gradu: nec candor in ore
Permanet; & vires augentur; & acrior ipse est
Vultus: & incomptis brevior mensura capillis.
Plusque vigoris adest, habuit quàm fœmina. Jam quæ
Fœmina nupèr eras, puer es. Date munera templis;
Nec timidâ gaudete fide. Dant munera templis: 791
Addunt & titulum; titulus breve carmen habebat:
Dona puer solvit, quæ fœmina voverat, Iphis.
Postera lux radiis latum patefecerat orbem;
Cùm Venus, & Juno, sociosque Hymenæus ad ignes
Conveniunt; potiturque suâ puer Iphis Iänthe. 796

Quòd hæc fruitur luce, quod ego ipsa non mulctor; est consilium & jussum tuum. Miserere duarum, atque tuere nos tuâ ope: *lachrymæ comites fuerunt verborum. Dea visa est concussisse suum altare, (atque reverà concusserat.) Atque valvæ templi tremuerunt, & cornua similia lunæ micuerunt, sistrum* etiam *tinnulum strepuit. Mater quidem non sine curâ, sed tamen hilaris felici præsagio, discedit à templo. Iphis comes sequitur discedentem passu majore quàm consuevit; neque albus color perstat in vultu, & vires crescunt, & facies est ferocior, & longitudo minor impexæ comæ. Atque plus nunc habet vigoris, quàm habuit puella: jam quæ modò eras puella, es puer. Afferte dona templis, & lætamini non dubiâ fide. Afferunt dona templis: Adjiciunt quoque inscriptionem. Inscriptio habebat brevem versum, Iphis puer præbet munera quæ promiserat cùm fuit puella. Sol alter manifestum fecerat vastum mundum radiis; cùm Venus, & Juno, & Hymenæus coëunt ad amores conjugales; & puer Iphis fruitur suâ Iänthe.*

NOTÆ.

778. *Quòd videt hæc lucem*] Quòd hæc vivit. Digito enim puellam offendit.

Ib. *Punior*] A marito; qui fœminei sexûs prolem tollendam prohibuerat.

782, 783. *Imitataque Lunam Cornua*] Ita suprà. V. 689. *Inerant lunaria fronti Cornua.* Colebatur Isis sub specie vaccæ, cujus cornicus ita forma lunam referret. Vide quæ ibi annotavimus.

783. Sistrum] *Dextra ferebat* (Sistrum) *æreum crepitaculum; cujus per augustam laminam, in modum Balthei recurvatam, trajectæ mediæ paucæ virgulæ, crispante brachio tergeminos jactus reddebant argutum sonorem.* Apul. de Iside, lib. 2. Metamorph.

786. *Majore*] Quia in marem mutata.

795. *Socios ignes*] Qui Diis illis conjugalibus, de more in aris, accendebantur.

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEON

LIBER X.

ARGUMENTUM.

HIS porrò nuptiis qui interfuerat Hymenæus, ad Orpheum inde se contulit! sed malo omine. Quandoquidem mox obiit Eurydice, & postea secundò. Cùm quidem non aliter obstupuit Orpheus, quàm qui Cerbero conspecto saxeus est effectus. Postea cùm in monte quadam varias transformationes lyrâ exprimeret, accurrerunt ad eum arbores omnes, & inter cæteras pinus ex Aty, & cupressus è Cyparisso mutata.

INDE per immensum croceo velatus amictu
Aëra digreditur, Cycónumque Hymenæus ad oras
Tendit; & Orpheâ nequicquam voce vocatur:
Adfuit ille quidem; sed nec solennia verba,
Nec lætos vultus, nec felix attulit omen.
Fax quoque, quam tenuit, lachrymoso stridula fumo,
Utque fuit, nullos invenit motibus ignes.
Exitus auspicio gravior: nam nupta, per herbas,
Dum nova Naïadum turbâ comitata, vagatur,

INTERPRETATIO.

1. *Hymenæus tectus veste flavâ, inde abit per vastum aërem, & petit regionem Ciconum; atque frustrà invocatur voce Orphei. Ille quidem adfuit; ast neque attulit voces solennes, neque lætum præsagium. Tæda etiam quam tractavit, crepitans fumo lacbrymas ciente; & sicuti fuit, nullam flammam concepit concussione. Eventus tristior fuit quàm omen; nam dum nova nupta stipata cœtu Naïadum ambulat per gramina,*

NOTÆ.

1. *Croceo*] Qui concolor flammeo, quo nova nupta pudoris, & ominis boni gratiâ velatur.

2. *Ciconum*] Populi fuerunt Thraciæ ad Hebrum lacumque Bistonidem.

3. *Orpheâ*] Orphei, Apollinis ex Calliope Musâ filii, qui à patre lyrâ acceptâ mira, quæ deinceps videbimus, fecit.

Ib. *Nequicquam*] Quia infeliciter cesserunt nuptiæ.

4. *Solennia*] Quis faustitatis gratiæ ab Hymenæo proferrentur; qualia hæc essent, *faustæ felicesque sint hæ nuptiæ*, &c.

6. *Fax quoque*] Quinque faces ante novam nuptam preferri solebant. Vid. Alex. ab. Alex. 1. 2. c. 5.

Ib. *Lacbrymoso*] Qui Orpheo præsertim lachrymas excuteret.

7. *Nullos*] Concussionem non sequebatur flamma. *Pineam quale tædam.* Catull.

Occidit,

Occidit, in talum serpentis dente recepto.
Quam satìs ad superas postquam Rhodopeïus auras
Deflevit vates; ne non tentaret & umbras,
Ad Styga Tænariâ est ausus descendere portâ:
Perque leves populos simulacraq; functa sepulchris
Persephonen adiît, inamœnaque regna tenentem
Umbrarum Dominum; pulsisque ad carmina nervis,
Sic ait: O positi sub terrâ numina mundi,
In quem recidimus quicquid mortale creamur;
Si licet, & falsi positis ambagibus oris,
Vera loqui sinitis; non hùc, ut opaca viderem
Tartara, descendi; nec utì villosa colubris
Terna Medusæi vincirem guttura monstri.
Causa viæ conjux: in quam calcata venenum
Vipera diffudit; crescentesque abstulit annos.
Posse pati volui; nec me tentâsse negabo.
Vicit amor. Superâ Deus hic bene notus in orâ est:
An sit & hîc, dubito; sed & hîc tamen auguror esse:
Famaque si veteris non est mentita rapinæ,
Vos quoque junxit amor. Per ego hæc loca plena timoris,
Per Chaos hoc ingens, vastique silentia regni,
Eurydices oro properata retexite fila.
Omnia debemur vobis; paulùmque morati,
Seriùs aut citiùs sedem properamus ad unam.
Tendimus huc omnes. Hæc est domus ultima; vosq;
Humani generis longissima regna tenetis.
Hæc quoque, cùm justos matura peregerit annos,
Juris erit vestri. Pro munere poscimus usum.

interiit, dente anguis illiso in talum. Quam ubi vates Rhodopeïus satìs deploravit in regione suprà, ne non exploraret etiam Manes, ausus est descendere ad Stygem per portam Tænariam. Atque accessit ad Proserpinam, & regem umbrarum, habentem imperia tristia per exiles populos, & imagines potitas tumulis; atque chordis tactis ad versus, sic inquit; O Dii mundi siti sub terrâ, in quem recidimus, quicquid producimur morti obnoxium, si conceditur, & patimini dicere vera, omissis anfractibus ficti oris, non huc descendi ut cernerem atra Tartara, neque ut constringerem tres fauces monstri Medusæi hispidas anguibus. Uxor est causa itineris, in quam vipera pressa sparsit venenum, atque rapuit annos venientes. Cupivi posse sufferre, neque diffitebor me conatum esse: Amor fuit valentior. Hic Deus est bene notus in regionibus superis: nescio an sit etiam hic, sed conjicio tamen etiam hic esse. Et si fama antiqui raptûs non est falsa, Amor etiam vos sociavit. Ego oro per loca plena pavoris, per hoc vastum Chaos & silentium ampli imperii, revolvite fila accelerata Eurydices. Cuncta ad vos venire necesse est; & paululùm morati festinamus tardiùs aut maturiùs ad unam hanc *domum. Omnes huc collimanus; hæ sunt sedes novissimæ, vosque habetis imperia generis humani maxime diuturna. Hæc etiam, cùm matura absolverit annos debitos, erit sub vestrâ ditione: petimus usum* Eurydices *pro beneficio.*

NOTÆ.

11. *Rhodopeïus*] Orpheus Thracius; nam Thraciæ mons est Rhodope altissimus.

13. *Styga*] Quæ inferorum palus, pro inferis ipsis posita.

Ib. *Tænariâ*] A Tænaro littore, de quo sic Probus, in 4 Georg. Tænaros est Laconiæ littus, in quo est specus, per quem Hercules existimatur ad inferos descendisse, & Orpheus.

14. *Leves*] Umbras, seu manes corporibus carentes.

15. *Persephonen*] *Proserpina* est, inferorum regina. Ditis seu Plutonis conjux.

16. *Umbrarum Dominum*] *Plutonem.*

22. *Medusæi*] Cerberum dicit inferorum canem tricipitem, anguibus villorum loco horridum, Echidnæ ex Typhaone progeniem, à Medusæ sanguine ortum.

24. *Crescentes*] Significat Eurydicen in juventutis flore è vitâ excessisse.

28. *Rapinæ*] Suprà, lib 5. v. 386. Proserpinam vidimus à Plutone raptam.

32. *Morati*] Heinsius censet scribendum *morata*; qui ab initio versûs dixit. *Omnia debemur*; & paulò antè, *quicquid mortale creamur.*

36. *Justos*] Hominum opinione *injusti* sunt anni eorum, qui citiùs de vitâ demigrant dicunturque ante diem rapi seu emori.

Quòd si fata negant veniam pro conjuge, certum est
Nolle redire mihi. Leto gaudete duorum.
Talia dicentem, nervosque ad verba moventem,
Exsangues flebant animæ. Nec Tantalus undam
Captavit refugam; stupuitque Ixionis orbis;
Nec carpsêre jecur volucres; urnisque vacàrunt
Belides; inque tùo sedisti, Sisyphe, saxo.
Tum primùm lachrymis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas; nec regia conjux
Sustinet oranti, nec qui regit ima, negare;
Eurydicenque vocant. Umbras erat illa recentes
Inter; & incessit passu de vulnere tardo.
Hanc simul, & legem Rhodopeïus accipit heros,
Ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
Exiêrat valles; aut irrita dona futura.
Carpitur acclivus per muta silentia trames,
Arduus, obscurus, caligine densus opacâ.
Nec procul abfuerant telluris margine summæ.
Hic, ne deficeret, metuens, avidusque videndi,
Flexit amans oculos; & protinus illa relapsa est.
Brachiaq; intendens, prêndique & prêndere certans,
Nîl nisi cedentes infelix arripit auras.
Jamque iterum moriens non est de conjuge quicquam
Questa suo: quid enim sese quereretur amatam?
Supremumque Vale, quod jam vix auribus ille
Acciperet, dixit; revolutaque rursus eodem est.
Non aliter stupuit geminâ nece conjugis Orpheus,
Quàm tria qui timidus, medio portante catenas,

Quòd si fata recusant hoc *beneficium pro uxore* petitum, *constitui non reverti: fruimini mortem duorum. Animæ pallidæ lugebant talia proferentem, & pulsantem* citharæ *chordas inter dicendum. Neque Tantalus captavit aquam effluentem, & rota Ixionis constitit. Neque aves laniârunt jecur* Titii, *& Belides abstinuerunt urnis; & tu Sisyphe requievisti super tuâ silice. Tum primùm aiunt vultus furiarum delinitarum versibus, irrigatos fuisse lacrymis: neque uxor regia, neque qui imperat inferis, potest repellere precantem; & arcessunt Eurydicen. Illa erat inter novas Umbras, atque accessit gressu lento propter* recentem *plagam. Heros Rhodopeïus simul recipit hanc, & legem, ne retrorsum ferat suos oculos, donec egressus sit ex vallibus Avernis vel munera fore inania. Collis acclivis, arduus, caliginosus, plenus densis tenebris, calcatur per tacita silentia. Neque longè distabant ab extremitate supremæ terræ. Tum timens* Orpheus *ne illa deesset, atque cupidus videndi, retorsit oculos, & continuo illa revoluta est: atque porrigens brachia, & nitens corripere atque corripi, miser nihil capit nisi mobilem aërem. Jamque iterum fato fungens, nihil quicquam est questa de suo marito: quamobrem enim quereretur sese dilectam? atque dixit ultimum Vale, quod jam vix ille apprehenderet auribus: rursumque ad eundem, in quo jam fuit, locum relapsa est. Orpheus non aliter attonitus est duplici morte uxores, quàm qui pavidus intuitus est canem tria colla habentem, quorum medium catenis*

NOTÆ.

41. *Flebant*] Vide Virgil. Georg. 4. *Quin ipsæ stupuêre domus*, &c. Ubi elegantissimè describitur Orphei descensus ad inferos, & quomodo manes musica demulserit.

Ib. *Tantalus*] Vide lib. 4. v. 457.

42. *Ixionis*] De eo suprà Metam. 4. v. 46.

43. *Volucres*] Quæ Titii jecur exedunt; de quo etiam Metam. 4. v. 456.

44. *Belides*] Vide iterum Met. 4. v. 462.

Ib. *Sisyphe*] Metam. 4. v. 459.

46. *Eumenidum*] Met. 4. v. 451.

Ib. *Regia conjux*] Proserpina Plutonis uxor.

51. *Avernas*] Fuit avernus lacus Campaniæ, quem Plutoni vetustas fabulosa, propter sulphureas quas emittit exhalationes, dicatum credidit:

65. *Qui timidus*] Vir quidam fuit, qui cùm metu Herculis in speluncam sese rec-

canis vidit: quem non pavor antè reliquit,
natura prior, saxo per corpus oborto:
in se crimen traxit, voluitque videri
esse nocens: tuque, ô confisa figuræ,
Lethæa, tuæ; junctissima quondam
a, nunc lapides, quos humida sustinet Ide.
m, frustràque iterum transire volentem,
r arcuerat. Septem tamen ille diebus
dus in ripâ Cereris sine munere sedit.
dolorque animi, lachrymæque alimenta fuêre.
eos Erebi crudeles questus, in altam
ipit Rhodopen, pulsumque Aquilonibus
Hæmon.
s æquoreïs inclusum Piscibus annum
t Titan; omnemque refugerat Orpheus
eam Venerem; seu quòd malè cesserat illi;
lem dederat. Multas tamen ardor habebat
e se vati, multæ doluêre repulsæ.
am Thracûm populis fuit auctor, amorem
eros transferre mares; citraque juventam
breve ver, & primos carpere flores.
Collis erat, collemque super planissima campi
quam viridem faciebant graminis herbæ.
loco deerat. Quâ postquam parte resedit
nitus vates, & fila sonantia movit;

est ligatum; quem timor non priùs amisit, quàm natura prior, silice per membra exortâ: vel Olenus, qui in se derivavit culpam, & voluit videri reus: tuque, ô misera Lethæa, confisa formæ tuæ; olim junctissima pectora, nunc saxa, quæ Ide aquosa sustinet. Portitor prohibuerat precantem, & frustrà denuo transire nitentem. Ille tamen sedit septem diebus ad ripam, sordidus, sine pane. Sollicitudo & mœror animi, atque lachrymæ fuerant illi in escam. Postquam questus esset Deos inferorum esse sævos, se recipit in excelsam Rhodopen & Hæmon agitatum Boreâ. Sol tertiò absolverat annum comprehensum piscibus æquoreïs; & Orpheus sibi temperaverat ab omni fœminea Venere, sive quòd male illi verterat, sive quod fidem obstrinxerat. Multæ tamen maximo opere cupiebant copulari cum vâte, multæ ab illo neglectæ ægrè illud passæ sunt.

suasit Thracibus populis amorem transmittere in molles pueros, & decipere primos flores ntutem, & breve ver ætatis.

ons erat, & super montem spatium campi planissimum, quod graminibus virescebat. Umbra lla; ubi postquam Diis ortus vates concedit, & pulsavit nervos sonoros

NOTÆ.

de capite inclinato prospiceret, viso quem ille trahebat, diriguit. De hoc m extat [illegible].
dam.
ledio] Cerberi collo.
gique] Olenus est Lethææ conjux; rimen, quæ se pulchritudine Deabus e ausa fuerat, non veritus suum unà cum illâ in lapidem versus

nfisa] Turneb. lib. 1. c. 23. legit *Tuixa figuræ* atque interpretatur. Tu, ô cum figurâ tuâ in lapidem obriguisti.
le] Mons Phrygiæ plurimis fontibus

Portitor] *Charon* inferorum portui

ipâ] Stygis.

76. *Erebi*] Ex Chao & Caligine progenitus fuit hic Lethipater, qui sæpissime pro ipsâ inferorum sede à poëtis sumitur.

77. *Hæmon*] Mons Thraciæ. Boreæ maximè obnoxius.

78. *Inclusum piscibus*] Piscibus terminatum. Nam pisces zodiaci ultimum sunt signum, annumque terminant. Significat igitur tres annos transisse à morte Euridices.

Ib. *Æquoreïs*] Ita veteres. Scribe nihilominus *æthereïs*; de signo enim cœlesti hic agitur. *Heins.*

82. *Fidem dederat*] Sive, inquit poëta, infelicis conjugii dolore; sive quòd ita uxori pollicitus esset, nullam fœminam mortuâ Euridice Orpheus attigerat.

89. *Diis genitus*] Apolline scilicet & musâ Calliope, ut pluribus placet.

Umbra loco venit. Non Chaonis abfuit arbos,
Non nemus Heliadum, non frondibus esculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus, & innuba laurus,
Et coryli fragiles, & fraxinus utilis hastis,
Enodisque abies, curvataque glandibus ilex,
Et platanus genialis, acerque coloribus impar,
Amnicolæque simul salices, & aquatica lotos,
Perpetuoque virens buxus, tenuesque myricæ,
Et bicolor myrtus, & baccis cærula tinus:
Vos quoque flexipedes hederæ venistis, & unà
Pampineæ vites, & amictæ vitibus ulmi:
Ornique, & piceæ, pomoque onerata rubenti
Arbutus, & lentæ victoris præmia palmæ:
Et succincta comas, hirsutaque vertice pinus;
Grata Deûm matri. Siquidem Cybeleïus Attis
Exuit hâc hominem, truncoque induruit illo.
III. Adfuit huic turbæ metas imitata cupressus,

umbra adfuit loco. Non arbor Chaonia defuit, non silva Heliadum, non esculus excelsis foliis, nec tiliæ leves, nec fagus, & casta laurus, & coryli fragiles, & fraxinus idonea jaculis, & abies enodis, & ilex sinuata glandibus, & platanus genialis, & acer discolor, & simul salices juxta fluvios, et lotos juxta aquas florens, & buxus semper virens, & exiles myricæ, & myrtus bicolor, & tinus cærulea baccis. Vos etiam hederæ flexipedes adfuistis, & unà vites pampineæ, & ulmi maritatæ vitibus, & orni, & piceæ, & arbutus onusta pomo rubenti, & palmæ flexiles præmia victoris, & pinus succincta comâ atque hispida in fastigio, placens matri Deorum. Siquidem Attis Cybelæus spoliatus hominis figurâ, *in hanc* mutatus erat, *& diriguit illo stipite.*

III. *Cupressus speciem exhibens pyramidum,*

NOTÆ.

90. *Umbra*] Quia arbores, cantûs dulcedine illectæ illuc confluxerunt.

Ib. *Chaonis*] *Quercum* dicit, cujus generis arboribus Chaonia Epiri provincia, in quâ etiam vocalibus quercubus celeberrima silva Dodonæa, imprimis abundat, à Chaone fratre Heleni dicta.

91. *Nemus Heliadum*] *Populos* dicit, in quas Heliades seu Solis filias Phaetontis sorores mutatas fuisse supr. lib. 2. vidimus.

Ib. *Esculus*] Arbor est glandifera, Jovi sacra, cujus glandibus, nondum inventis frugibus, primi mortales pro escâ utebantur.

92. *Innuba*] Quia Daphne, quæ in laurum mutata est, nunquam Apollinis amoribus aurem præbere voluit.

95. *Genialis*] Genio & voluptati dicata. Virg. 4. Georg. *Ministrantem platanum potantibus umbram.*

Ib. *Coloribus impar*] *Acer* arbor est variis coloribus distincta, unde *acernæ* mensæ post citreas in pretio apud priscos fuerunt.

96. *Lotos*] Arbor est Africæ familiaris fructum ferens adeò gratum, ut hospitibus patriæ oblivionem inducere dicatur.

98. *Myrtus*] Arbuscula est Veneri dicata, cujus altera parte folia paulò ad nigritiem vergunt.

Ib. *Tinus*] Laurus est silvestris, cæruleâ baccâ, ut refert Plinius.

99. *Flexipedes*] Hedera verò, quæ Baccho sacra, nodosis, & errabundis flagellis, tanquam flexis & curvis pedibus serpit.

100. *Amictæ*] Quia vites ulmis fulcire consueverant.

101. *Orni*] Eo nomine montanæ arbores quælibet intelliguntur, in specie tamen fraxinus sylvestris.

102. *Lentæ*] Flexiles equidem palmæ rami, attamen oneri cedere nescii: unde & victoribus, honoris causâ, tribuebantur.

103. *Succincta*] Quia in vertice tantùm frondes pinus emittit.

104. *Deûm matri*] Quæ Cybele est, seu Rhea, plurimis itemque aliis nominibus insignita.

Ib. *Attis*] Qui puer Cybele adamatus, sacrisque suis eâ lege præpositus, ut castitatem servaret, cum in Sagarithide Nymphâ peccâsset, in furorem versus sese exsecuit. Sibi insuper manus violentas parabat; verùm Deæ miseratione in pinum mutatus. Vide Cap. *Super alta vectus Atys*, &c.

106. *Metas*] Ejusmodi etiamnum hodie pyramidatâ formâ in hortis conspicimus.

Nunc

quoque, Amyclide, posuisset in æthere hœbus,
spatium ponendi fata dedissent.
, æternus tamen es: quotiesque repellit
iem, Piscique Aries succedit aquoso,
; oreris, viridique in cespite flores.
ante alios genitor dilexit, & orbis
positi caruerunt præside Delphi,
us Eurotan, immunitamque frequentat
nec citharæ, nec sunt in honore sagit-
.
r ipse sui non retia ferre recusat;
iisse canes; non per juga montis iniqui
s: longâque alit assuetudine flammas.
erè medius Titan venientis & actæ
rat, spatioque pari distabat utrimque:
veste levant, & succo pinguis olivi
unt, latique ineunt certamina disci.
iùs aërias libratum Phœbus in auras
oppositas disjecit pondere nubes.
n solidam longo post tempore terram
& exhibuit junctam cum viribus artem.
imprudens, actusque cupidine ludi,
Tænarides orbem properabat; at illum
ercussum subjecit in aëra tellus
, Hyacinthe, tuos. Expalluit æquè,

V. Apollo te etiam statuisset in cœlo, Amyclide, si fata tristia tempus indulsissent statuendi. Tamen immortalis es, quantùm licet; & quoties ver fugat hiemem; atque Aries subsequitur piscem aquosum, tu toties appares, & flores in viridi glebâ. Meus pater Apollo te amavit præ cæteris, & Delphi siti in medio orbe destituti sunt rectore, dum Deus celebrat Eurotan, & Spartam nullis muris cinctam; neque citharæ, neque sagittæ illi curæ sunt: Ipse suæ divinitatis oblitus non renuit portare plagas aut tenere canes, aut ire comes per cacumina montis asperi: atque fovet amorem longâ consuetudine. Jamque sol erat ferè medius noctis præteritæ & subsequentis, & distabat utrimque æquali intervallo. Tollunt amictum à corpore, & fulgent humore pinguis olei, atque veniunt in certamen vasti disci. Quem antè libratum Apollo jecit in aërem & discussit nubes objectas pondere. Pondus recidit in m longo post tempore, & ostendit illius peritiam, simul & vires. Continuò temerarius impulsus desiderio ludi, festinabat tollere discum: at solida terra sursum jecit repercm super faciem tuam, Hyacinthe. Ipse Deus æquè expalluit,

NOTÆ.

yclide] Hyacinthus est Amyclæ, in Laconiâ conditoris, filius.

es] Qui sydus est in zodiaco, quod, ibus, postquam sol est ingressus, adios suos ad nos transmittit, verempestatem inchoat.

es] Quia in florem mutatus Hya-

dio] Lutatius exponens illud Statii baid. *Audiit & medius cœli Par-* scribit; Bene *medius*; nam cùm lium mundi locum vellet agnoscere, ab ortu & occasu dimisisse fertur, lassæ in Parnassi vertice quieverunt o τον τῆς γῆς ὀμφαλὸν appellat; cataclysmi tempore, *Terræ fuerat astris*, Lucan.

rotan] Qui fluvius est Laconiæ, Amyclas Hyacinthi patriam præterfluens.

Ib. *Immunitatem*] Quippe quam satis civium virtute custoditam Lacedæmonii diu arbitrati sunt.

170. *Citharæ & sagittæ*] Quæ sunt Apollinis insignia.

174. *Medius Titan*] Meridies erat.

177. *Disci*] Qui orbis fuit ex ferro, ære, lapide, ligno etiam; quem medium loro, amenti vice trajectum ita in sublime jaci oportebat, ut intra præscriptos fines decideret.

183. *Tænarides*] Hyacinthus Lacon, à Tænaro Laconiæ promontorio sic dictus.

184 *Dura*] Zephyrum Apollinis rivalem & sibi in amore prælati vehementer flantem divertisse discum in pueri caput, scribunt Palæphatus lib. 1. & Tzetzes 1. Chil. 12. & Lucianus in Dialogo Apollinis & Martis.

Et modò, qui niveâ pendebant fronte capilli,
Horrida cæsaries fieri: sumtoque rigore
Sidereum gracili spectare cacumine cœlum.
Ingemuit, tristisque Deus, Lugebere nobis,
Lugebisque alios, aderisque dolentibus, inquit.
IV. Tale nemus vates attraxerat: inque ferarum
Concilio medius, turbæ volucrumque sedebat.
Ut satìs impulsas tentavit pollice chordas;
Et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
Concordare modos; hoc vocem carmine movit:
Ab Jove, Musa parens (cedunt Jovis omnia regno,)
Carmina nostra move. Jovis est mihi sæpe potestas
Dicta priùs. Cecini plectro graviore Gigantas,
Sparsaque Phlegræis victricia fulmina campis.
Nunc opus est leviore lyrâ: puerosque canamus
Dilectos Superis: inconcessisque puellas
Ignibus attonitas meruisse libidine pœnam.
Rex Superûm Phrygii quondam Ganymedis amore
Arsit: & inventum est aliquid, quod Jupiter esse,
Quàm quod erat, mallet. Nullâ tamen alite verti
Dignatur; nisi quæ possit sua fulmina ferre.
Nec mora: percusso mendacibus aëre pennis
Abripit Iliaden. Qui nunc quoque pocula miscet,
Invitâque Jovi necta Junone ministrat.

& crines, qui modò pendebant ex fronte candidâ, mutari in comam hispidam, atque duritie indutâ ferri versus cœlum sidereum tenui fastigio. Deus mœstus indoluit, atque, inquit, Deploraberis à nobis & deplorabis alios, & aderis lugentibus.

IV. *Poeta allexerat ejusmodi silvam; & sedebat medius in consessu ferarum, & turbæ avium. Postquam satìs tentavit nervos percussos pollice atque cognovit sonos diversos convenire, quanquam variè sonarent, hoc carmen voce modulatus est. Musa mater, fac initium nostris versibus ab Jove: omnia cedunt Jovis imperio. Jovis numen sæpe cantatum est à me antehac. Cantavi plectro sublimiori gigantas & fulmina victricia disjecta per campos Phlegræos. Nunc opus est lyrâ molliore; atque dicamus pueros amatos à Diis, atque puellas correptas amoribus nefandis meruisse pœnam libidine. Rex Deorum olim flagravit desiderio Ganymedis Phrygii: atque aliquid est repertum, quod Jupiter mallet se esse, quàm id quod erat. In nullam tamen avem vult mutari, nisi quæ possit gestare sua fulmina. Nec mora, aëre assimulatis* aquilæ *pennis aufert Iliaden: qui nunc etiam temperat pocula, atque offert nectar Jovi, nolente Junone.*

NOTÆ.

142. *Lugebis*] Hoc ex Romanâ consuetudine dictum est. Nam (ut Servius scribit) cupressi rami ante fores domûs, in quâ cadaver esset, ponebantur; ne quis per imprudentiam ingrediens pollueretur, unde illam inferis consecratam, i. e. lacrymis & luctibus; vel quòd cæsa nunquam revirescit. Plinius Diti sacram cupressum scribit, eoque funebri signo ante domos poni solitam; eamque rogis adhiberi scribit. *Varro* propter gravem Ustrinæ odorem; tetri ex cadavere odoris amovendi causâ. Plin. lib 16 cap. 33.

148. *Parens*] Calliopen Musam Orphei matrem fuisse suprà diximus.

150. *Graviore*] Quali bella cantari decet.

Ib. *Gigantas*] Qui adversus Deos bellum movere non sunt veriti, sicuti in primo vidimus.

151. *Phlegræis*] Quos alii in eâ Macedoniæ parte quæ *Pallene* postea dicta est, in peninsulâ, ad sinum Thermaicum; alii in Thessaliâ, in Thraciâ, in Companiâ denique collocant, ubi forum Vulcani.

152. *Leviore*] Amoribus convenienti sono molliore.

153. *Puellas*] Qualis fuit Myrrha.

155. *Ganymedis*] Qui Troïs Phrygiæ regis fuit filius.

158. *Quæ possit*] Aquilâ est, quæ in volucrum divisione Jovi cessit, altiùs quam cæteræ aves volat, solem fixis oculis audet intueri, fulmine non tangitur; imò Jovi fulmina ministrâsse dicitur cùm adversus Titanas proficisceretur, quæ denique in cœlum relata fulmen unguibus tenere fingitur; hinc Jovis armiger dicitur.

160. *Iliaden*] Ganymedem dicit Ili fratrem Ilio oriundum.

161. *Invitâ*] Tum propter filiam Heben à Jovis poculis, Ganymedis causâ remotam; tum propter amores.

l'e quoque, Amyclide, posuisset in æthere Phœbus,
si spatium ponendi fata dedissent.
:et, æternus tamen es: quotiesque repellit
:mem, Piscique Aries succedit aquoso,
ies oreris, viridique in cespite flores.
us ante alios genitor dilexit, & orbis
lio positi caruerunt præside Delphi,
)eus Eurotan, immunitamque frequentat
; nec citharæ, nec sunt in honore sagittæ.
nor ipse sui non retia ferre recusat;
nuisse canes; non per juga montis iniqui
nes: longâque alit assuetudine flammas.
ferè medius Titan venientis & actæ
erat, spatioque pari distabat utrimque:
a veste levant, & succo pinguis olivi
escunt, latique ineunt certamina disci.
priùs aërias libratum Phœbus in auras
& oppositas disjecit pondere nubes.
: in solidam longo post tempore terram
:: & exhibuit junctam cum viribus artem.
is imprudens, actusque cupidine ludi,
Tænarides orbem properabat; at illum
eperculsum subjecit in aëra tellus
us, Hyacinthe, tuos. Expalluit æquè,

V. Apollo te etiam statuisset in cœlo, Amyclide, si fata tristia tempus indulsissent statuendi. Tamen immortalis es, quantùm licet; & quoties ver fugat hiemem; atque Aries subsequitur piscem aquosum, tu toties appares, & flores in viridi glebâ. Meus pater Apollo te amavit præ cæteris, & Delphi siti in medio orbe destituti sunt rectore, dum Deus celebrat Eurotan, & Spartam nullis muris cinctam; neque citharæ, neque sagittæ illi curæ sunt: Ipse suæ divinitatis oblitus non renuit portare plagas aut tenere canes, aut ire comes per cacumina montis asperi: atque fovet amorem longâ consuetudine. Jamque sol erat ferè medius noctis præteritæ & subsequentis, & distabat utrimque æquali intervallo. Tollunt amictum à corpore, & fulgent humore pinguis olei, atque veniunt in certamen vasti disci. Quem antè libratum Apollo jecit in aërem & discussit nubes objectas pondere. Pondus recidit in terram longo post tempore, & ostendit illius peritiam, simul & vires. Continuò temerarius ..., impulsus desiderio ludi, festinabat tollere discum: at solida terra sursum jecit repercussum in aërem super faciem tuam, Hyacinthe. Ipse Deus æquè expalluit,

NOTÆ.

Amyclide] Hyacinthus est Amyclæ, ...m in Laconiâ conditoris, filius.

Aries] Qui sydus est in zodiaco, quod, ...iscibus, postquam sol est ingressus, ...s radios suos ad nos transmittit, ver... tempestatem inchoat.

Flores] Quia in florem mutatus Hya...

Medio] Lutatius exponens illud Statii ...hebaid. *Audiit & medius cœli Par...* sic scribit; Bene *medius*; nam cùm ...edium mundi locum velletagnoscere, ...ilas ab ortu & occasu dimisisse fertur, ...tu lassæ in Parnassi vertice quieverunt ...*rabo* τον τῆς γῆς ὀμφαλὸν appellat; ...d cataclysmi tempore, *Terræ fuerat & astris*, Lucan.

Eurotan] Qui fluvius est Laconiæ, Amyclas Hyacinthi patriam præterfluens.

Ib. *Immunitatem*] Quippe quam satìs civium virtute custoditam Lacedæmonii diu arbitrati sunt.

170. *Citharæ & sagittæ*] Quæ sunt Apollinis insignia.

174. *Medius Titan*] Meridies erat.

177. *Disci*] Qui orbis fuit ex ferro, ære, lapide, ligno etiam; quem medium loro, amenti vice trajectum ita in sublime jaci oportebat, ut intra præscriptos fines decideret.

183. *Tænarides*] Hyacinthus Lacon, à Tænaro Laconiæ promontorio sic dictus.

184 *Dura*] Zephyrum Apollinis rivalem & sibi in amore prælati vehementer flantem divertisse discum in pueri caput, scribunt Palæphatus lib. 1. & Tzetzes 1. Chil. 12. & Lucianus in Dialogo Apollinis & Martis.

Ac puer, ipse Deus: collapsosque excipit artus:
Et modò te refovet, modò tristia vulnera siccat;
Nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
Nîl prosunt artes. Erat immedicabile vulnus,
Ut si quis violas, riguove papaver in horto,
Liliaque infringat, fulvis hærentia virgis;
Marcida demittant subitò caput illa gravatum;
Nec se sustineant; spectentque cacumine terram,
Sic vultus moriens jacet; & defecta vigore
Ipsa sibi est oneri cervix; humeroque recumbit.
Laberis, Oebalide, primâ fraudate juventâ,
Phœbus ait: videoque tuum, mea crimina, vulnus.
Tu dolor es, facinusque meum. Mea dextera leto
Inscribenda tuo est: Ego sum tibi funeris auctor.
Quæ mea culpa tamen? nisi si lusisse, vocari
Culpa potest: nisi culpa potest, & amâsse, vocari.
Atque utinam pro te vitam, tecumve liceret
Reddere! sed quoniam fatali lege tenemur;
Semper eris mecum, memorique hærebis in ore.
Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.
Flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
Tempus & illud erit, quo se fortissimus heros
Addat in hunc florem; folioque legatur eodem.
Talia dum verò memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor, qui fusus humi signaverat herbam,
Desinit esse cruor: Tyrioque nitentior ostro
Flos oritur, formamque capit, quam lilia; si non
Purpureus color huic, argenteus esset in illis.

ac puer; & tollit membra collapsa: & modò te reficit: modò abstergit luctuosas plagas: modò retinet spiritum erumpentem medicinis adbibitis. Artes nullius sunt auxilia. Vulnus erat insanabile. Quemadmodum si quis atterat violas; vel papaver in horto riguo, aut lilia juncta sub nigris caulibus; illa flaccida statim demittant caput grave, neque se sustineant, & capite demisso *respiciant terram; sic facies moribunda languet, & cervix destituta viribus ipsa est sibi oneri, & decidit in humerum. Cadis Oebalide, private primâ juventute, inquit Apollo, atque intueor tuam plagam,* quod est *meum crimen. Tu es dolor & flagitium meum: mea manus est insimulanda de morte tuâ: ego sum tibi causa obitûs. Quod tamen est meum flagitium? nisi si potest dici flagitium lusisse: nisi si etiam potest dici flagitium dilexisse. Atque utinam mihi concessum esset mori pro te, vel tecum! sed quoniam nos* Diî *probibemur lege fatali* ne unquam moriamur, *semper eris mecum atque manebis in ore non oblivioso. Lyra tacta manu, versus nostri te laudabunt, & flos novus repræsentabis literis* in folio tuo *scriptis nostros gemitus. Tempus etiam erit, quo heros strenuissimus se adjungat in hunc florem, & legatur eodem folio. Dum talia referuntur ore veridico Apollinis, ecce sanguis, qui sparsus per terram infecerat herbam, cessat esse sanguis, & flos splendidior purpurâ Tyriâ nascitur, atque induit formam similem ei, quam habent lilia; nisi color esset purpureus huic, argenteus esset in illis.*

NOTÆ.

185. *Deus*] Apollo, qui mactatum puerum vidit.

196. *Oebalide*] Hyacinthum compellat, cui ab Oebaliâ Laconiæ urbe nomen illud.

199. *Inscribenda*] Ut mortis causa habeatur.

203. *Tenemur*] Diî enim cùm naturâ sunt immortales, nullâ ratione vitam possunt deponere.

206. *Flosque*] Videtur namque syllaba *ai*, seu interjectio gemitum significans in Hyacintho flore, quodammodo inscripta.

207. *Heros*] Ajax Telamonius; è cujus sanguine natus flos Hyacinthus, in cujus foliis prima syllaba, τὰ' αἴας inscripta videtur, lib. 13. v. 396.

209. *Vero*] Quippe qui Delphis oracula tenebat.

211. *Tyrio*] Id est, pulcherrimo, cujusmodi à Tyro Phœniciæ urbe celeberrimâ olim petebatur.

Non

ioc Phœbo est: is enim fuit auctor honoris.
emitus foliis inscribit;, & ai, ai,
inscriptum: funestaque littera ducta est.
Je pudet Sparten Hyacinthon; honorque
oc ævi: celebrandaque more priorum
latâ redeunt Hyacinthia pompâ.
i fortè roges fœcundam Amathunta metallis,
e velit Propœtidas; abnuat æquè,
, gemino quondam quibus aspera cornu
; unde etiam nomen traxêre Cerastæ.
horum stabat Jovis hospitis ara,
celeris: quam si quis sanguine tinctam
lisset, mactatos crederet illic
vitulos, Amathusiacasve bidentes:
t cæsus. Sacris offensa nefandis,
irbes, Ophiusiaque arva parabat
lma Venus. Sed quid loca grata, quid
es
meæ? quod crimen, dixit, in illis?
nam potiùs gens impia pendat,
vel si quid medium mortisque fugæque.
l esse potest, nisi versæ pœna figuræ?
tat, quo mutet eos; ad cornua vultum
admonita est hæc illis posse relinqui:
in torvos transformat membra juvencos.

Non satis est istud Apollini: namque is fuit causa honoris. Ipse inscribit suos gemitus foliis, & flos habet inscriptum ai, ai, & tristis litera exarata est. Neque Sparten pudet tulisse Hyacinthon; & gloria perstat usque ad hoc tempus; atque Hyacinthia annua, celebranda ritu veterum, recurrunt præcedente pompâ.

VI. *At si fortè enquiras ab Amathunte metallis abundante, an cupiat produxisse Propœtidas, perinde negat ac negat illos, quibus olim frons erat scabra duplici cornu, unde etiam nomen habuerunt Cerastæ. Altare Jovis hospitalis erat ante horum ostia, lugubre causâ sceleris; quod si quis peregrinus vidisset infectum cruore, arbitraretur vitulos lactentes, vel oves Amathusiacas illic cæsas: sed advena erat jugulatus. Ipsa alma Venus infensa sacris horrendis volebat deserere campos Ophiusios & suas urbes. Verùm, ait, quid loca dilecta, quid urbes meæ deliquerunt, quid vitium est in illis? Gens scelesta exsolvat potiùs pœnam morte, vel si quid medium est inter mortem & exilium. Atque id quid potest esse, ... tæ formæ? Dum incerta est, in quam figuram eos vertat, detorquet faciem ad ... dmonita est hæc posse illis relinqui; & mutat vastos artus in truces juvencos.*

NOTÆ.

a] Quâ in funeribus utuntur.
m] Quod nomen non modò Hy... seu urbi Spartæ, sed ejusdem a... onis uxori, ut Pausanias tradit.
nthia] In Hyacinthi honorem brata.
hunta] Cypri urbem.
e] *Cerastis* dicta est olim insula lta κέρατα seu promontoria: ex s locus fabulæ. Quanquam alii feritate, vel etiam ex tumoribus capite cornuum vice gerebant, ierunt.
] Qui hospitibus, quos in tutela habet, jura dare creditur: unde & Hospitalis dictus à Græcis Ξένιος.

225. *Lugubris sceleris*] Hæc mendosa esse dicit Heinsius, sed in tribus MSS. invenit, *lugubris sceleri*, i. e. ara lugens, seu luctum ferens propter scelus in ea commissum. Si legatur *sceleris* subaudi *causâ*, eodem prorsus sensu.

227. *Amathusiacas*] Cyprias. Nam Cyprus *Amathusia* etiam fuit appellata.

229. *Ophiusia*] Cypria. Cujus tamen nominis, Cypro competentis, neque mentio ulla apud geographos, neque ratio apud interpretes.

232. *Gens impia*] Cerastæ.

VII. Sunt tamen obſcœnæ Venerem Propœtides auſæ
Eſſe negare Deam: pro quo ſua numinis irâ
Corpora cum formâ primæ vulgâſſe feruntur,
Utque pudor ceſſit, ſanguiſque induruit oris,
In rigidum parvo ſilicem diſcrimine verſæ.
VIII. Quas quia Pygmalion ævum per crimen agentes
Viderat, offenſus vitiis, quæ plurima menti
Fœmineæ natura dedit, ſine conjuge cœlebs
Vivebat: thalamique diu conſorte carebat.
Interea niveum mirâ feliciter arte
Sculpit ebur: formamque dedit, quâ fœmina naſci
Nulla poteſt: operiſque ſui concepit amorem:
Virginis eſt veræ facies: quam vivere credas:
Et, ſi non obſtet reverentia, velle moveri:
Ars adeò latet arte ſuâ. Miratur, & haurit
Pectore Pygmalion ſimulati corporis ignes.
Sæpe manus operi tentantes admovet, an ſit
Corpus, an illud ebur: nec ebur tamen eſſe fatetur.
Oſcula dat, reddique putat; loquiturque, tenetque;
Et credit tactis digitos inſidere membris:
Et metuit, preſſos veniat ne livor in artus.
Et modò blanditias adhibet: modò grata puellis
Munera fert illi conchas, tereteſque lapillos,
Et parvas volucres, & flores mille colorum,
Liliaque, pictaſque pilas, & ab arbore lapſas
Heliadum lachrymas. Ornat quoque veſtibus artus:
Dat digitis gemmas; dat longa monilia collo.
Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.
Cuncta decent; nec nuda minùs formoſa videtur.

VII. Tamen turpes Propœtides non ſunt veritæ inficiari Venerem eſſe Deam: quamobrem ejus irâ dicuntur primæ proſtituiſſe corpora cum pulchritudine. Poſtquam autem pudor ejectus eſt, & ſanguis oris diriguit, mutatæ ſunt in durum ſaxum levi differentiâ.

VIII. Quas quia Pygmalion viderat ætatem tranſigentes per crimen, deterritus vitiis, quæ natura indidit plurima ingenio muliebri, vivebat cœlebs abſque uxore, atque diu carebat ſociâ thalami. Interea ſculpit feliciter ebur candidum mirâ arte, atque addidit ſpeciem, quâ nulla puella poteſt naſci; & tactus eſt amore ſui operis. Vultus eſt veræ puellæ quam arbitreris vivere, & niſi probibeat modeſtia, velle moveri: uſque adeò ars celatur arte ſuâ. Pygmalion miratur, & pectore concipit ardores erga corpus fictum. Sæpe admovet operi manus explorantes an illud ſit corpus an ebur: neque tamen agnoſcit eſſe ebur. Offert ſuavia, & credit reponi: & affatur, & tangit; & putat digitos infigi artubus tactis & timet ne livor ſuccedat in membra preſſa. Et nunc blanditiis utitur, nunc illi porrigit conchas, & lapillos expolitos, dona accepta puellis, itemque aviculas, & flores diverſorum colorum, & lilia, & pilas pictas, & guttas lapſas ab arbore Heliadum. Decorat quoque membra veſtibus, inſerit gemmas articulis, aptat amplos torques collo. Expolitæ margaritæ pendent ex auribus, redimicula ex pectore. Omnia ſunt decori, neque minùs pulchra videtur nuda.

NOTÆ.

238. *Sunt tamen*] Quamvis Ceraſtas in juvencos converterit Venus, Propœtides tamen auſæ ſunt eam negare Deam eſſe.

240. *Vulgâſſe*] Fabulæ locum dedit Cypriarum puellarum turpitudo, quæ, ut Herodotus & Juſtinus referunt, corporis quæſtu dotem comparare ſolitæ erant.

241. *Induruit*] Ut nihil erubeſcerent.

251. *Si non obſtet*] Argute profecto, & ad hujus ſimulachri ſtatuendam elegantiam appoſitè, quod non naturâ, ſed pudore immotum facit.

253. *Simulati*] Ad virginis ſimilitudinem ſculpti.

263. *Heliadum*] Armillas & lineas ex electro ſeu ſuccino ſtillante à populis, in quas Phaëthontis ſorores verſæ ſunt.

Collocat

hanc stratis conchâ Sidonide tinctis;
que tori sociam: acclinataque colla
s in plumis, tanquam sensura, reponit.
:s Veneri, totâ celeberrima Cypro,
; & pandis inductæ cornibus aurum
rant ictæ niveâ cervice juvencæ;
ıe fumabant: cùm munere functus ad aras
, & timidè, Si, Dî, dare cuncta potestis;
ıx opto, non ausus, eburnea virgo,
'ygmalion, similis mea, dixit, eburneæ.
t ipsa suis aderat Venus aurea festis,
id illa velint; & amici numinis omen
ter accensa est, apicemque per aëra duxit.
t, simulachra suæ petit ille puellæ;
:nsque toro dedit oscula. Visa tepere est.
t os iterum; manibus quoque pectora tentat:
n mollescit ebur, positoque rigore
digitis, ceditque, ut Hymettia sole
nollescit, tractataque pollice multas
: in facies, ipsoque fit utilis usu.
pet, & timidè gaudet, fallique veretur;
.mans, rursusque manu sua vota retractat.
:rat: saliunt tentatæ pollice venæ.
rò Paphius plenissima concipit heros
quibus Veneri grates agat; oraque tandem
non falsa premit; dataque oscula virgo
: erubuit; timidumque ad limina lumen
s, pariter cum cœlo vidit amantem.
), quod fecit, adest Dea. Jamque coactis
s in plenum novies lunaribus orbem,
hon genuit; de quo tenet insula nomen.
:ditus hâc ille est, Qui, si sine prole fuisset,
ices Cinyras potuisset haberi.
am. Procul hinc natæ, procul este parentes:

Hanc componit in stratis infectis conchâ Sidoniâ, & vocat consortem lecti, atque collocat collum demissum in mollibus plumis, tanquam possit sentire. Dies Veneri sacra, celeberrima totâ Cypro aderat; & vaccæ candido collo habentes cornua curva circumdata auro, percussæ procubuerant: Et thura fumabant, cùm donis exhibitis; constitit Pygmalion ad altaria, atque pavidè. Si dii potestis omnia præbere, cupio sit uxor, non ausus est dicere, puella eburnea, dixit similis eburneæ. Cùm Venus splendida adesset suis sacris, cognovit quid illa vota significant; atque in præsagium benevoli numinis flamma ter emicuit, & impulit verticem per auras. Postquam ille rediit, adit effigiem suæ virginis, atque devolutus in lectum, obtulit suavia. Visa est tepere. Denuo os admovet; explorat etiam pectus manibus: ebur manu tractatum mollescit, atque omissâ duritie flectitur & cedit digitis, sicut cera Hymettia remollescit sole, atque ficta pollice ductiler in multas figuras, & fit ductilis ipso usu. Dum hæret & cunctanter lætatur, & timet decipi; iterum amans, iterum manu tractat sua desideria. Statim evasit corpus, venæ exploratæ pollice micant.

:ros Paphius excogitavit ornatissimas voces, quibus gratias agat Veneri; & denique tanım ultra ficta ore suo: Atque puella sensit suavia oblata, & erubuit; & erigens oculos s estium, eodem tempore spectavit amantem, quæ primùm spectâvit *cœlum. Dea* Venus *), quod* ipsa *paravit; atque illa, omnibus lunaribus jam novies coactis in plenum orbem, :n, de quo insula habet nomen.*

:est hæc genitus, qui, si fuisset sine prole, Cinyras potuisset reputari inter beatos. Horm. Filiæ, hinc longè state, *longè este parentes:*

NOTÆ.

châ] Purpurâ Sidoniâ, seu Tyriâ.

nere] Sacrificio.

mma] Felicis utique ominis erat, : & libaminibus crebriùs, & altiùs ;nis scintilli & flammæ. 4 Georg.

a ad tecti summum, subjecta reluxit, fumans animum, &c.

284. *Hymettia*] Ab Hymetto Atticæ monte, optimi & laudatissimi mellis feracissimo, dicta cera *Hymettia.*

290. *Paphius*] Pygmalion, Cyprus per Prolepsim ita appellatur.

298. *Editus hoc*] Mycillas legit. *Editus ex illo est,* aut *editus hinc ille est*; ut Cinyras non Pygmalionis, sed Paphi filius accipiatur.

Aut,

Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
Desit in hâc mihi parte fides; nec credite factum:
Vel, si credetis, facti quoque credite pœnam.
Si tamen admissum sinit hoc natura videri,
Gentibus Ismariis, & nostro gratulor orbi,
Gratulor huic terræ, quòd abest regionibus illis,
Quæ tantum genuêre nefas. Sit dives amomo,
Cinnamaque, costumque suam, sudataque ligno
Thura ferat, floresque alios Panchaïa tellus,
Dum ferat & Myrrham. Tanti nova non fuit arbos.
Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha: facesque suas à crimine vindicat isto.
Stipite te Stygio tumidisque adflavit Echidnis
E tribus una soror. Scelus est odisse parentem:
Hic amor est odio majus scelus. Undique lecti
Te cupiunt proceres, totoque oriente juventus
Ad thalami certamen adest. Ex omnibus unum
Elige, Myrrha, tibi, dum ne sit in omnibus unus.
Illa quidem sentit; fœdoque repugnat amori:
Et secum, Quo mente feror? quid molior? inquit.
Dî precor, & Pietas, sacrataque jura parentum,
Hoc prohibete nefas: scelerique resistite tanto;
Si tamen hoc scelus est. Sed enim damnare negatur
Hanc Venerem pietas: coëuntque animalia nullo
Cætera delectu. Nec habetur turpe juvencæ
Ferre patrem tergo; fit equo sua filia conjux;
Quasque creavit, init pecudes, caper: ipsaque cujus

Vel, si mei versus tangunt vestros animos, ne mihi credite in hâc parte, neque fidem habete facto: vel si fidem habeatis, credite etiam pœnam quæ secuta est factum. Si tamen natura patitur hoc videri patratum, gratulor populis Thracibus & nostris oris, gratulor huic terræ, quòd distat ab illis regionibus, quæ protulerunt tantum monstrum. Terra Panchaïa sit opulenta amomo, & producat Cinnama, & costum suum, & thura stillata ex ligno, & flores alios, modò producat etiam Myrrham: Nova arbor non fuit tanti. Ipse amor diffitetur sua spicula tibi hoc amoris *vulnus dedisse, Myrrha, atque immunes præstat suas tædas ab isto scelere. Altera ex tribus sororibus tetigit te torre Stygio & viperis turgidis. Nefas est odio habere patrem: hic amor* patris *est majus flagitium, quàm si* patrem *oderis. Nobiles undique lecti te optant; atque juventus concurrit ad pugnam pro* tuo *thalamo ex toto oriente. Dispice unum tibi ex omnibus, Myrrha, modò ne sit pater unus inter omnes. Illa quidem cognoscit, atque resistit turpi amori; atque apud se, inquit, Quorsum abeo votis? quid coner! Dii, oro, atque Pietas, & jura sacra parentum, avertite hoc nefas. Verùm enim pietas dicitur minimè improbare hunc amorem: aliaque omnia animantia junguntur nullo discrimine: Neque videtur fœdum juvencæ sustinere patrem tergo, sua filia fit uxor equo; atque caper insilit in pecora quæ genuit; & volucris*

NOTÆ.

305. *Nostro orbi*] Thraciæ. Nam Orpheus Thrax fuit.

Ib. *Gentibus*] Thraciæ nostræ gelidæ, quæ non calet amore incesto.

306. *Abest*] Quantùm enim Thracia Orphei, qui hæc loquitur, patria à Cypro, Arabia deinde quò confugit Myrrha, dissita est?

307. *Amomo*] Qui frutex exoticus laudatissimi odoris.

308. *Costum*] Frutex est etiam gratissimi odoris.

309. *Panchaïa*] Arabiæ est felicis pars felicissima, non procul à sinus Arabici ostio.

310. *Tanti*] Ut per nefandam libidinem in arborem Myrrha mutaretur.

313. *Stipite*] Face infernali.

Ib. *Echidnis*] Viperis, quibus furiæ caput præsertim habent horridum.

314. *Soror*] Tisiphone, Alecto, seu Megæra.

318. *Unus*] Pater.

Semine

concepta est, ex illo concipit ales.
, quibus ista licent! humana malignas
edit leges; & quod Natura remittit,
jura negant. Gentes tamen esse feruntur,
ius & nato genitrix, & nata parenti
ır; & pietas geminato crescit amore.
seram, quod non nasci mihi contigit illic,
âque loci lædor! quid in ista revolvor?
tardictæ discedite. Dignus amari
d ut pater, est. Ergo si filia magni
Tem Cinyræ; Cinyræ concumbere possem.
quia tam meus est, non est meus; ipsaq; damno
ıi proximitas. Aliena potentior essem.
et procul hinc, patriosque relinquere fines,
celus effugiam. Retinet malus error amantem;
sens spectem Cinyram, tangamq; loquarque,
que admoveam, si nîl conceditur ultrà.
utem sperare aliquid potes, impia virgo?
uot confundas & jura & nomina, sentis?
eris & matris pellex, & adultera patris?
oror gnati, genitrixque vocabere fratris?
etues atro crinitas angue sorores,
acibus sævis oculos atque ora petentes
corda vident? at tu, dum corpore non es
nefas animo ne concipe: neve potentis
bitu vetito Naturæ pollue fœdus.
uta: res ipsa vetat. Pius ille, memorque
Et ô vellem similis furor esset in illo!
t: at Cinyras, quem copia digna procorum,
aciat, dubitare facit, scitatur ab ipsâ,
ibus dictis, cujus velit esse mariti.
et primò; patriisque in vultibus hærens,
: & tepido suffundit lumina rore.
ei Cinyras hæc credens esse timoris,
etat; siccatque genas; atque oscula jungit.

concipit ex illo, cujus semine creata est. Beati quibus ista sunt concessa! Solicitudo humana invenit leges perversas: & jura maligna prohibent quod natura concedit. Dicuntur tamen esse nationes, inter quas & mater rem habet cum filio, & filia cum patre, atque pietas augetur duplici amore. Me infelicem, quòd mihi non obvenit illic gigni, atque malè mihi est sorte loci! quamobrem ea cogito? Spes prohibitæ procul abite. Ille est dignus diligi, sed tanquam genitor. Adeoque nisi essem nata magni Cinyræ, possem jungi cum Cinyrâ. Nunc quia tam meus est pater, *non potest esse* meus maritus: *atque ipsa propinquitas est mihi dispendio. Magis valerem si essem aliena. Fert animus hinc longè discedere, atque deserere fines patrios, modo ut vitem nefas. Turpis amor retinet amantem, ut adstans videam Cinyram, & tangam, & colloquar, & adhibeam suavia, si nihil præterea permittitur. Potes autem sperare aliquid aliud, puella scelesta? Neque sentis, quot perturbes jura & nomina? Tune eris & pellex genetricis, & adultera patris? Tune soror filii, atque diceris mater fratris? Neque reformidabis sorores comatas nigris serpentibus, quas pectora conscia vident irruentes in oculos, atque vultus tædis*

At, tu, dum non admisisti scelus corpore, ne admitte animo; neve fœda jura naturæ inviolabili prohibito. Finge te *cupere: rei ipsius* turpitudo *prohibet. Ille sanctus, & servantissimus; & ô cuperem, par esset vesania in illo. Absolverat: & Cinyras, quem magnus numerus cogit ambigere, quid agat, exquirat ab ipsâ, prolatis nominibus, cujus viri optet esse. Illa tacet, atque stupens in facie paternâ, ardet, & opplet oculos calidis lachrymis. Cinyras putans esse* signa *metûs puellaris, jubet à lacbrymis temperare, & abstergit genas, atque suavia dat.*

NOTÆ.

Gentes] Hi sunt Troglodita Æthiopes ... ores habent communes, & brutorum ... unt.

Meus] Pater nempe.

Ib. *Meus*] Conjux.

340. *Proximus*] Sanguinis & generis propinquitas.

349. *Sorores*] Furias, scelerum ultrices.

Myrrha

obmutuit, & confirmat promissa sacramento. Matres celebrabant solemnia illa sacra piæ Cereris, quibus indutæ corpus candido amictu, offerunt coronas spiceas primitias suarum frugum; atque recensent inter probibita Venerem & tactus viriles per novem noctes. Cenchreïs regis uxor adest in solenni hoc cætu, atque celebrat festa sacra. Dum igitur torus vacuus legitimâ conjuge, perversè officiosa nutrix nacta Cinyram vino oppressum, indicat illi veros filiæ amores nomine ficto alterius; & prædicat formam. Ætate puellæ ab eo petitâ, inquit similis est Myrrhæ. Quam postquam jussa est adducere, atque rediit domum; Lætare, ait, mea alumna: Vicimus. Misera puella non sentit gaudium per totum corpus, & pectus [illegible] *luget. Sed tamen etiam gaudet. Tanta est dissensio animi. Tempus erat quo cuncta* [illegible] *& Boötes* [illegible] *currum* [illegible] *inter* [illegible]*. Illa* [illegible] *ad flagitium* [illegible]*. Luna* [illegible] *ex cœlo: Nubes atræ* [illegible] *latitantia:* [illegible] *Icare,* [illegible] *vultus: tuque, Erigone* [illegible] *amorem patris* [illegible] *pedis* [illegible] *funereo.* [illegible] *atque nox* [illegible] *pudorem.* [illegible] *tenet manum nutricis* [illegible] *agitatione. Jam tangit* [illegible]*...*

Dicere; conticuit, promissaque numine firmat.
Festa piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niveâ velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum:
Perque novem noctes Venerem tactusque viriles
In vetitis numerant. Turbâ Cenchreïs in illâ
Regis adest cônjux; arcanaque sacra frequentat.
Ergo legitimâ vacuus dum conjuge lectus,
Nacta gravem vino Cinyram malè sedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores;
Et faciam laudat. Quæsitis virginis annis,
Par, ait, est Myrrhæ. Quam postquam adducere jussa est,
Utque domum rediit, Gaude mea, dixit, alumna:
Vicimus. Infelix non toto corpore sentit
Lætitiam virgo; præsagaque pectora mœrent.
Sed tamen & gaudet. Tanta est discordia mentis.
Tempus erat quo cuncta silent; interque Triones
Flexerat obliquo plaustrum temone Boötes.
Ad facinus venit illa suum. Fugit aurea cœlo
Luna: tegunt nigræ latitantia sidera nubes;
Nox caret igne suo. Primos tegis, Icare, vultus;
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
Ter pedis offensi signo est revocata; ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit.
It tamen; & tenebræ minuunt, noxq; atra pudorem
Nutricisque manum lævâ tenet; altera motu
Cæcum iter explorat. Thalami jam limina tangit

NOTÆ.

432. *Illa*] Nam & alia ferent[illegible].

436. *Ad*[illegible]] [illegible] atque [illegible] plerique omnes, & tunc [illegible] expo[illegible] domi. Sed quia in Ce[illegible] *Eleusinia* & [illegible] appellantur [illegible] quadpiam evulgare nefas [illegible] ea vocat [illegible] atque [illegible]

446. *T*[illegible]] Red. ab lib. [illegible]

447 *F*[illegible]] [illegible] etiam [illegible] Medie autem noctis tempus hâc periphrasi [illegible]

448. *Fugit*] Quasi ne facinum Myrrhæ [illegible]lus videret, inter nubes sese occultavit.

450. *Icare*] [illegible] ab aliis dicitur pater [illegible] qui à [illegible] occisus [illegible] tam [illegible] doloris fuit [illegible] ut sibi laqueo mortem co[illegible] [illegible] Jovis miseratione in [illegible] [illegible] signum efficit quem Booten [illegible] Erigonen verò virginem. Nota a[illegible] [illegible] poeta elegit, qui ta[illegible] [illegible] Myrrhæ [illegible]

452. [illegible] Ter enim, cùm ad cubic[illegible] [illegible] offendit pedes, quod e[illegible] [illegible] revocare videretur.

J:

ores aperit; jam ducitur intus: at illi
ıcciduo genua intremuêre; fugitque
& sanguis: animusque relinquit euntem.
uo propior sceleri, magìs horret, & ausi
& vellet non cognita posse reverti.
em longæva manu deducit: & alto
ı lecto cùm traderet, Accipe, dixit,
st, Cinyra: devotaque corpora junxit.
bscœno genitor sua viscera lecto;
que metus levat, hortaturque timentem.
ætatis quoque nomine, Filia dicat:
illa, Pater: sceleri ne nomina desint.
ris thalamis excedit; & impia diro
rt utero, conceptaque crimina portat.
ox facinus geminat: Nec finis in illâ est.
lem Cinyras, avidus cognoscere amantem
oncubitus, illato lumine vidit
& natam. Verbisque dolore retentis,
nitidum vaginâ deripit ensem.
ugit, tenebris & cæcæ munere noctis
ı neci; latosque vagata per agros,
s Arabas, Panchæaque rura relinquit.
ovem erravit redeuntis cornua Lunæ,
lem terrâ requievit fessa Sabæâ;
eri portabat onus. Tum nescia voti,
er mortisque metus, & tædia vitæ,
omplexa preces: O si quà favetis
onfessis; merui, nec triste recuso
n. Sed, ne violem vivosque superstes,
e extinctos, ambobus pellite regnis;
e mihi vitamque, necemque negate.
onfessis aliquod favet. Ultima certe
habuere Deos: nam crura loquentis
ervenit; ruptosque obliqua per ungues
radix longi firmamina trunci:

jamque aperit januam, jam introducitur: at genua illi tremuerunt poplite vacillante; atque color & sanguis evanescit, & animus destituit accedentem. Et quò vicinior flagitio magìs timet, & pœnitet incœpti, & cuperet posse redire non cognita. Anus perducit dubitantem manu; & cùm illam patri daret admotam sublimi lecto, Accipe, inquit, ista tua est, Cinyra, & junxit corpora execranda. Pater excipit turpi toro sua præcordia, atque minuit timorem puellarem, & animos addit metuenti. Fortè & vocet filiam ratione ætatis, atque illa appellet patrem: ne desiderentur nomina flagitio. Gravida est patre discedit ex cubiculo, & gestat alvo semina nefanda, atque fert flagitia concepta. Nox sequens iterat flagitium; neque est finis in illâ; Cùm denique Cinyras cupidus cognoscere amantem post tot congressus, admoto lumine, spectavit & nefas & filiam; atque sermone represso per dolorem, deripit gladium coruscum vaginâ pendenti: Myrrha prorumpit, mortem vitans & beneficio tenebrarum & caliginosæ noctis, atque errans per vastos campos, præterit Arabas palmiferos, & agros Panchæos. Atque vagata est per novem menses lunares, cùm denique lassa requievit in tellure Sabæ. Vixque gestabat

Tum ignara quid optet, atque inter pavores mortis & tædia vitæ, hujusmodi concepit [illegible] Dii estis propitii confitentibus, digna jam atroci supplicio, neque detrecto: Verum [illegible] fruens, & mortua fato functos, excludite utroque regno, atque tollite [illegible] & vitam & mortem. Aliquis Deus favet iis qui crimen confitentur. Certè [illegible] sunt propitii Dei: Nam terra inducta est pedibus loquentis; & radix [illegible] firma [illegible] procurri [illegible], serpit per ungues divisos;

NOTÆ.

[illegible]] Asiæ sunt populi Cypro op-[illegible] palmarum copia.

[illegible]] Arabica. Est enim Panchaia [illegible] Felicis.

480. *Sabæa*] Quæ Asiæ est regio, ad sinum Arabicum, thuris, myrrhæ, aliorumque odorum fertilis.

486. *Ambobus*] Et vivorum, & mortuorum.

Ossaque

abnuit, & confirmat promissa sacramento. Matres celebrabant solemnia illa sacra piæ Cereris, quibus indutæ corpus candido amictu, offerunt coronas spiceas primitias suarum frugum; atque recensent inter prohibita Venerem & tactus viriles per novem noctes. Cenchreïs regis uxor adest in solenni hoc cœtu, atque celebrat festa secreta. Dum igitur torus vacuus legitimâ conjuge, perversè officiosa nutrix nacta Cinyram vino oppressum, indicat illi veros filiæ amores nomine ficto alterius; & prædicat formam. Ætate puellæ ab eo petitâ, inquit similis est Myrrhæ. Quam postquam jussa est adducere, atque rediit domum; Lætare, ait, mea alumna: Vicimus. Misera puella non sentit gaudium per totum corpus, & pectus ominosum luget. Sed tamen etiam gaudet. Tanta est dissensio animi. Tempus erat quo omnia conticescunt, & Boötes verterat currum temone obliquo inter boves septentriones. Illa accedit ad flagitium suum. Luna aurea discedit ex cœlo: Nubes atræ condunt astra latitantia: nec caret luce sua. Icare, jam primùm velas vultus: tuque, Erigone, ob pium amorem patris morti devota. Ter fuit repressa omine pedis lapsi: ter bubo feralis præsagio fuit cantu funereo. Nihilominus abit; & tenebræ atque nox caliginosa minuunt pudorem. Atque tenet manum nutricis sinistrâ; alterâ tentat viam obscuram manûs agitatione. Jam tangit ostium cubiculi,

Dicere; conticuit, promissaque numine firmat.
Festa piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niveâ velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum:
Perque novem noctes Venerem tactusque viriles
In vetitis numerant. Turbâ Cenchreïs in illâ
Regis adest cônjux; arcanaque sacra frequentat.
Ergo legitimâ vacuus dum conjuge lectus,
Nacta gravem vino Cinyram malè sedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores;
Et faciam laudat. Quæsitis virginis annis,
Par, ait, est Myrrhæ. Quam postquam adducere jussa est,
Utque domum rediit, Gaude mea, dixit, alumna:
Vicimus. Infelix non toto corpore sentit
Lætitiam virgo; præsagaque pectora mœrent.
Sed tamen & gaudet. Tanta est discordia mentis.
Tempus erat quo cuncta silent; interque Triones
Flexerat obliquo plaustrum temone Boötes.
Ad facinus venit illa suum. Fugit aurea cœlo
Luna: tegunt nigræ latitantia sidera nubes;
Nox caret igne suo. Primos tegis, Icare, vultus;
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
Ter pedis offensi signo est revocata; ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit.
It tamen; & tenebræ minuunt, noxq; atra pudorem.
Nutricisque manum lævâ tenet; altera motu
Cæcum iter explorat. Thalami jam limina tangit;

NOTÆ.

432. *Illa*] Nam & alia fuerunt.

436. *Adest*] Heinsius vult *abest*; atque ita plerique omnes, & tunc *arcana* exponas *privata* sc. domi. Sed quia in Cereris sacris (quæ Græcis *Eleusinia* & *Thesmophoria*, Romanis *Cerealia* appellantur) tanta erat taciturnitas, ut quidpiam evulgare nefas duceretur, ideo noster ea vocat *arcana*, atque his Cenchreïs *adest*.

446. *Triones*] Redi ab lib. 2. v. 171.

447. *Boötes*] De eo etiam l. 2. v. 176. Mediæ autem noctis tempus hâc periphrasi indicatur.

448. *Fugit*] Quia, ne tantum Myrrhæ scelus videret, inter nubes sese occultavit.

450. *Icare*] Icarius ab aliis dicitur pater Erigones, qui à pastoribus occisus huic tam asperi doloris fuit causa, ut sibi laqueo mortem consciverit. Ille autem Jovis miseratione in cœlum translatus signum effecit quem Boöten appellamus, Erigone verò virginem. Nota autem quòd pios & castos poëta elegit, qui tantum nefas Myrrhæ perhorrescerent.

452. *Offensi*] Ter enim, cùm ad cubiculum patris duceretur, offendit pedes, quod eam à tanto scelere revocare videretur.

Jam-

|ue fores aperit; jam ducitur intus: at illi
te fucciduo genua intremuêre; fugitque
lor, & fanguis: animufque relinquit euntem.
ȷue fuo propior fceleri, magìs horret,& aufi
tet; & vellet non cognitá poffe reverti.
tantem longæva manu deducit: & alto
ɔtam lecto cùm traderet, Accipe, dixit,
ua eft, Cinyra: devotaque corpora junxit.
ɔit obfcœno genitor fua vifcera lecto;
neofque metus levat, hortaturque timentem.
:an ætatis quoque nomine, Filia dicat:
: & illa, Pater: fceleri ne nomina defint.
patris thalamis excedit; & impia diro
ıa fert utero, conceptaque crimina portat.
·a nox facinus geminat: Nec finis in illâ eft.
tandem Cinyras, avidus cognofcere amantem
ot concubitus, illato lumine vidit
:lus, & natam. Verbifque dolore retentis,
nti nitidum vaginâ deripit enfem.
ha fugit, tenebris & cæcæ munere noctis
:epta neci; latofque vagata per agros,
feros Arabas, Panchæaque rura relinquit.
e novem erravit redeuntis cornua Lunæ,
tandem terrâ requievit feffa Sabæâ;
ıe uteri portabat onus. Tum nefcia voti,
inter mortifque metus, & tædia vitæ,
les complexa preces: O fi quà favetis
na confeffis; merui, nec trifte recufo
.cium. Sed, ne violem vivofque fuperftes,
ıaque extinctos, ambobus pellite regnis;
æque mihi vitamque, necemque negate.
:n confeffis aliquod favet. Ultima certe
fuos habuêre Deos: nam crura loquentis
fupervenit; ruptofque obliqua per ungues
itur radix longi firmamina trunci:

jamque aperit januam, jam introducitur: at genua illi tremuerunt poplite vacillante; atque color & fanguis evanefcit, & animus deftituit accedentem. Et quò vicinior flagitio magìs timet, & pœnitet incœpti, & cuperet poffe redire non cognita. Anus perducit dubitantem manu; & cùm illam patri daret admotam fublimi lecto, Accipe, inquit, ifta tua eft, Cinyra, & junxit corpora execranda. Pater excipit turpi toro fua præcordia, atque minuit timorem puellarem, & animos addit metuenti. Fortè & vocet filiam ratione ætatis, atque illa appellet patrem: ne defiderentur nomina flagitio. Gravida ex patre difcedit ex cubiculo, & geftat alvo femina nefanda, atque fert flagitia concepta. Nox fequens iterat flagitium; neque eft finis in illâ; Cùm denique Cinyras cupidus cognofcere amantem poft tot congreffus, admoto lumine, fpectavit & nefas & filiam; atque fermone repreffo per dolorem, deripit gladium corufcum vaginâ pendenti: Myrrha prorumpit, mortem vitans & beneficio tenebrarum & caliginofæ noctis, atque errans per vaftos campos, prætcrit Arabas palmiferos, & agros Panchæos. Atque vagata eft per novem menfes lunares, cùm denique laffa requievit in tellure Sabæ. Vixque geftabat
'vi. Tum ignara quid optet, atque inter pavores mortis & tædia vitæ, hujufmodi concepit) fi qui Dii eftis propitii confitentibus, digna fum atroci fupplicio, neque detrecto: Verùm ndam vivos vitâ fruens, & mortua fato functos, excludite utroque regno, atque tollite :formatæ & vitam & mortem. Aliquis Deus favet iis qui crimen confitentur. Certè ' preces natiæ funt propitios Deos: Nam terra inducta eft pedibus loquentis; & radix quæ eft firmitas proceri ftipitis, ferpit per ungues divifus;

NOTÆ.

Arabas] Afiæ funt populi Cypro opud quos palmarum copia.
ncbæa] Arabica. Eft enim Panchaia ıbiæ Felicis.

480. *Sabæa*] Quæ Afiæ eft regio, ad finum Arabicum, thuris, myrrhæ, aliorumque odorum fertilis.

486. *Ambobus*] Et vivorum, & mortuorum;

Dicam, ait; & veteris monstrum mirabere culpæ.
Sed labor insolitus jam me lassavit; & ecce
Opportuna suâ blanditur populus umbrâ;
Datque torum cespes. Libet hâc requiescere tecum,
Et requievit, humo: pressitque & gramen, & ipsum.
Inque sinu juvenis positâ cervice renidens
Sic ait, ac mediis interserit oscula verbis.

XI. Forsitan audiêris aliquam certamine cursûs
Veloces superâsse viros. Non fabula rumor
Ille fuit; superabat enim. Non dicere posses,
Laude pedum, formæne bono præstantior esset.
Scitanti Deus huic de conjuge, Conjuge, dixit,
Nil opus est, Atalanta, tibi. Fuge conjugis usum;
Nec tamen effugies; teque ipsâ viva carebis.
Territa sorte Dei per opacas innuba silvas
Vivit; & instantem turbam violenta procorum
Conditione fugat: Nec sum potiunda, nisi, inquit,
Victa priùs cursu. Pedibus contendite mecum.
Præmia veloci conjux thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis. Ea lex certaminis esto.
Illa quidem immitis: sed (tanta potentia formæ est:)
Venit ac hanc legem temeraria turba procorum.
Sederat Hippomenes cursûs spectator iniqui;
Et, Petitur cuiquam per tanta pericula conjux?
Dixerat: ac nimios juvenum damnârat amores.
Ut faciem, & posito corpus velamine vidit,
Quale meum, vel quale tuum, si fœmina fias,
Obstupuit: tollensque manus, Ignoscite, dixit,
Quos modò culpavi; nondum mihi præmia nota,
Quæ peteretis, erant. Laudandi concipit ignem,
Et, ne quis juvenum currat velociùs, optat,
Invidiâque timet. Sed cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit.

inquit: & miraberis prodigium ex antiquo scelere ortum. Verùm labor insuetus jam me defatigavit: atque ecce populus idonea invitat nos suâ umbrâ, & cespes præbet lectum. Placet requiescere tecum in hoc solo, atque requievit; & in herbam atque in ipsum recubuit. Atque festiva demisso capite, in gremium juvenis sic ait; ac interponit suavia mediis verbis.

XI. *Fortè audiêris quandam* puellam *vicisse viros celeres certamine cursûs. Ille rumor non fuit falsus, nam* mehercule *vicit. Neque posses cognoscere essetne melior virtute pedum, an laude pulchritudinis. Cùm interrogaret Deum de marito; nihil, inquit tibi opus est marito, Atalanta. Vita usum mariti. Neque tamen vitabis; atque* adhuc *viva tuâ formâ privaberis. Attonita responso Dei, vitam agit cœlibem per obscura nemora; atque sæva* à nuptiis suis, *deterret importunum numerum procorum* duram illis proponendo *legem; neque, ait, sum obtinenda, nisi antè superata sim cursu. Certate mecum pedibus. Uxor & thalami cedent in mercedem ei qui me cursu vicerit: mors* erit *præmium lentis; ea sit conditio contentionis. Illa quidem crudelis: sed tanta est vis pulchritudinis, caterva imprudens procorum accessit eâ lege. Hippomenes sederat spectator cursûs iniqui, atque dixerat, Et uxor à quoquam expetitur per tanta discrimina? atque arguerat immodicos amores juvenum. Postquam spectavit vultus, & corpus derepto amictu, quale meum esse, vel quale tuum, si mutaris in puellam, attonitus est: & tendens manus, Parcite, inquit, quos modo damnavi: Merces, quam cuperetis, nondum erat mihi perspecta. Laudando incidit in amorem atque cupit ne quis juvenum celeriùs currat, & metuit præ livore. Verùm, ait, quamobrem, sors hujus à me omittitur inexperta,*

NOTÆ.

565. *Atalanta*] Hæc Schœnei fuit filia, quanquam eum aliâ Jasii ita confuderunt autores, ut utrius fuerit difficile sit cognoscere.

566. *Teque ipsâ viva carebis*] Quia in leænam mutata est.

567. *Sorte Dei*] Apollinis responso.

579. *Fias*] Adonin Venus alloquitur.

Audentes

ntes Deus ipse juvat. Dum talia secum
it Hippomenes; passu volat alite virgo.
quanquam Scythicâ non secius ire sagittâ
o visa est juveni; tamen ille decorem
tur magìs: & cursus facit ipse decorem.
refert oblata citis talaria plantis:
aque jactantur crines per eburnea, quæque
tibus suberant picto genualia limbo:
e puellari corpus candore ruborem
erat. Haud aliter, quàm cùm super atria velum
lida purpureum simulatas inficit umbras.
notat hæc hospes; decursa novissima meta est:
gitur festâ victrix Atalanta coronâ.
gemitum victi; penduntque ex fœdere pœnas.
tamen eventu juvenum deterritus horum
titit in medio; vultuque in virgine fixo,
facilem titulum superando quæris inertes?
um confer, ait. Seu me fortuna potentem
rit; à tanto non indignabere vinci.
q; mihi genitor Megareus, Onchestius illi;
Neptunus avus; pronepos ego regis aquarum:
virtus citra genus est. Seu vincar, habebis.
omene victo magnum & memorabile nomen.
a dicentem molli Schœneïa vultu
cit: & dubitat, superari an vincere malit.
e ita; Quis Deus hunc formosis, inquit, iniquus
ere vult? charæque jubet discrimine vitæ
ugium petere hoc? Non sum me judice tanti.
formâ tangor. Poteram tamen hâc quoque tangi.

Deus ipse auxilio est audacibus, Dum Hippomenes talia secum volvit, puella transcurrit gressu alato. Quæ quamvis videbatur Aonio Juveni non aliter ferri, quàm telum Scythicum; tamen ille magìs stupet in formâ, & cursus ipse reddit formam, Ventus occurrens levibus pedibus retrofert talaria; & capilli fluitant per dorsum eburneum, itemque genualia quæ subêrant poplitibus versicolori fasciâ; atque corpus contraxerat ruborem virgineo candore mixtum: non secus ac cùm linteum purpureum tingit imagines pictas super atria alba. Dum hospes hæc observat, ultima meta est præterita: & Atalanta superior velatur coronâ solenni. Superati suspirant, atque exsolvunt pœnas ex pacto. Hippomenes tamen in medio stans, non hæsit repulsus exitio horum juvenum: atque oculis fixis in puellâ, Quamobrem, ait, sectaris facilem gloriam vincendo ignavos? Mecum congredere. Sive fortuna me præstiterit superiorem, non dolebis à tanto viro superari. Namque mihi pater est Megareus, illi Onchestius. Neptunus est avus; ego pronepos Dei aquarum: neque est inferior: reportabis magnam & æternam laudem, Hippomene superato. Schœneïa talia proferentem languentibus oculis, & incerta est malit vinci an vincere. Atque ita, Quis Deus infensus pulchris cupit istum perimere, atque cogit quærere connubium periculo Non sum tanti, meo judicio. Neque moveor pulchritudine: attamen poteram etiam moâ.

NOTÆ.

. *Scythicâ*] Quam Scythæ, Europæ item sitæ populi Septentrionales, maximis & summâ arte solent emittere.

. *Aonio*] *Bæotico:* namque *Aonia* dicta otiæ regio montana, Bœoticum autem Hippomenem in sequentibus patebit.

. *Talaria*] Ut alatos calceos intelligas.

. *Haud aliter*] Non aliter, inquit, candidum Atalantæ corpus ruborem contraxerat, quàm cùm aulæum purpureum in dealbatis atriis extentum solet umbrâ rubicundâ parietes inficere.

597. *Hospes*] Hippomenes in Scyron delatus.

605. *Onchestius*] Megareo tamen Hyginus Neptunum patrem assignat.

611. *Atque ita*] *Et secum loquuta est.*

X Sed

Verùm quòd adhuc est adolescens; ipse non me tangit, sed illius adolescentia. Quid quòd virtute est præditus, & animus mortis contemptor? Quid quòd recensetur quartus à stirpe æquoreâ? Quid quòd amat, & tanti ducit nostra conjugia, ut intereat, si crudelis fortuna me ab eo abstulerit? Discede dum potes, ò peregrine, atque desere thalamos sanguinolentos. Meum connubium est ferale. Nulla puella non cupiet tibi nubere; & potes desiderari à prudente virgine. Quamobrem tamen sum de te sollicita, tot jam ante occisis: Cogitet ipse; pereat: siquidem non est deterritus nece tot procorum; atque fertur in odium vitæ. Adeòque hic mactabitur, quia cupivit vitâ frui mecum? Atque immeritam patietur mortem præmium amoris; Victoria nostra non poterit sustinere invidiam. At vitio non sit meo. Utinam velles inceptum omittere! Vel siquidem es insanus, utinam esses celerior! At quàm virgini conveniens est vultus in facie puerili! Ah infelix Hippomene, nollem à te conspecta fuissem! Meritus eras vivere. Quòd si essem beatior, neque sors difficilis me prohiberet à nuptiis, unus eras cum quo possem communes habere thalamos.

Sed quòd adhuc puer est; non me movet ipse, sed ætas.
Quid, quòd inest virtus, & mens interrita leti?
Quid, quòd ab æquoreâ numeratur origine quartus?
Quid, quòd amat, tantique putat connubia nostra,
Ut pereat; si me sors illi dura negarit?
Dum licet, hospes, abi; thalamosq; relinque cruentos.
Conjugium crudele meum est. Tibi nubere nulla
Nolet: & optari potes à sapiente puellâ.
Cur tamen est mihi cura tui, tot jam antè peremptis?
Viderit: intereat: quoniam tot cæde procorum
Admonitus non est; agiturque in tædia vitæ.
Occidit hic igitur, voluit qui vivere mecum?
Indignamque necem pretium patietur amoris?
Non erit invidiæ victoria nostra ferendæ.
Sed non culpa mea est. Utinam desistere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior esses!
At quàm virgineus puerili vultus in ore est!
Ah, miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
Vivere dignus eras. Quòd si felicior essem;
Nec mihi conjugium fata importuna negarent;
Unus, eras, cum quo sociare cubilia possem.
Dixerat; utque rudis, primoque Cupidine tacta,
Quid facit ignorans, amat, & non sentit amorem.
Jam solitos poscunt cursus populusque, paterque;
Cùm me sollicitâ proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes: Cythereïa, comprecor, ausis
Adsit, ait, nostris; & quos dedit, adjuvet ignes.
Detulit aura preces ad me non invida blandas:
Motaque sum, fateor, nec opis mora longa dabatur.
Est ager, indigenæ Tamasenum nomine dicunt;

Absolverat; atque tanquam amandi imperita, & primo Amore correpta, nesciens quid agat, amat, neque sentit amorem. Jam populus & parens flagitant cursus consuetos, cùm Hippomenes filius Neptuni me precatur verbis anxiis. Cythereïa, quæso, adjuvet nostra incæpta; & tueatur amores quos mihi injecit. Ventus benignior pertulit ad me humilem orationem; atque tacta sum, agnosco. Neque longum tempus concedebatur ad auxilium ferendum. Est arvum pars optima terræ Cypriæ,

NOTÆ.

617. *Æquoreâ*] Neptuni, Hippomenis avi.

629. *Dum licet, hospes*] Apostrophe est ad Hippomenem, quem etsi amicè videtur admonere Atalanta, ne secum currendo certet, secum tamen ipsa hæc loquitur.

639. *Me*] Me Venerem. Venus enim hæc refert Adonidi.

644. *Tamasenum*] Tamasenum in quindecim Cypri oppidis à Plinio, itemque aliis recensetur. Verùm non inde, sed ex Hesperidum hortis Theocriti interpres hæc mala allata scripsit.

Telluris

Telluris Cypriæ pars optima: quem mihi prisci
Sacravêre senes; templisque accedere dotem
Hanc jussêre meis. Medio nitet arbor in arvo,
Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
Hinc tria fortè meâ veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu; nullique videnda, nisi ipsi,
Hippomenen adiî; docuique, quis usus in illis.
Signa tubæ dederant; cùm carcere pronus uterque
Emicat, & summam celeri pede libat arenam.
Posse putes illos sicco freta radere passu,
Et segetis canæ stantes percurrere aristas.
Adjiciunt animos juveni clamorque, favorque,
Verbaque dicentum, Nunc, nunc incumbere tempus:
Hippomene, propera. Nunc viribus utere totis.
Pelle moram: vinces. Dubium Megareïus heros
Gaudeat, an virgo magìs his Schœneïa dictis.
O quoties, cùm jam posset transire, morata est:
Spectatosque diu vultus invita reliquit!
Aridus è lasso veniebat anhelitus ore:
Metaque erat longè. Tum denique de tribus unum
Fœtibus arboreis proles Neptunia misit.
Obstupuit virgo; nitidique cupidine pomi
Declinat cursus: aurumque volubile tollit.
Præterit Hippomenes. Resonant spectacula plausu.
Illa moram celeri, cessataque tempora cursu
Corrigit: atque iterum juvenem post terga relinquit.
Et rursus pomi jactu remorata secundi,
Consequitur, transitque virum. Pars ultima cursûs
Restabat: Nunc, inquit, ades, Dea muneris auctor.
Inque latus campi, quò tardiùs illa rediret,
Jecit ab obliquo nitidum juveniliter aurum.
An peteret, virgo visa est dubitare: coëgi

accolæ appellant Tamasenum; quod antiqui senes mihi sacrum fecerunt, atque voluerunt hoc donum jungi meis templis. In medio campo splendet arbor flavas habens frondes, ramis strepentibus fulvo auro. Inderediens fortè portabam tria poma aurea direpta meâ manu, atque nemini inspicienda, nisi ipsi, ad Hippomenem accessi; atque indicavi quæ eorum esset utilitas. Tubæ indicium fecerant, cùm uterque parati evolant repagulo atque leviter tangunt supremam arenam veloci pede. Crederes illos posse percurrere æquora sicco passu, atque incedere super spicas flavæ segetis erectas. Clamor & favor addunt animos juveni, itemque voces dicentium, Nunc, nunc tempus instandi, Hippomene, festina. Nunc, utere totis viribus. Tolle moras, victor eris. Incertum est heros Megareïus, an puella Schœneïa magìs lætetur his verbis. O quoties distulit, cùm jam posset præterire, atque ægrè deseruit faciem diu spectatam! Siccus spiritus prodibat ex defesso ore; atque meta procul stabat. Tum denique pronepos Neptuni abjecit unum ex fructibus arboreis, Puella mirata est, atque correpta desiderio pulchri pomi, deflectit à cursu & colligit rotundum aureum malum. Hippomenes antevertit. Circus personat plausu. Illa reparat moram, & tempora omissa velocitate cursus; atque iterum deserit juvenem à tergo: atque rursus retardata jactu secundi pomi assequitur & præterit virum. Pars novissima cursûs supererat; Jam, inquit, propitia esto Dea auctor doni: atque ut illa serius reverteretur, misit strenuè splendidum pomum ab obliquo. Puella visa est ambigere an peteret: coëgi

NOTÆ.

652. *Signa*] Quibus currendi tempus significaretur.

Ib. *Carcere*] Pro *Carceribus*. Carceres enim sunt funes illi, qui prætenduntur equis cursuris, ut omnes unà emittantur.

663. *Aridus*] Siccus & difficilis. Significat Hippomenem lassum fuisse.

699. *Cessataque*] Quibus Atalanta ab instituto cursu cessaverat.

Tollere; & adjeci sublato pondera malo:
Impedilque oneris pariter gravitate, morâque.
Neve meus sermo cursu sit tardior illo;
Præterita est virgo; duxit sua præmia victor.
Dignane, cui grates ageret, cui thuris honorem
Ferret, Adoni, fui? nec grates immemor egit:
Nec mihi thura dedit. Subitam convertor in iram:
Contemnique dolens, ne sim spernenda futuris,
Exemplo caveo; meque ipsam exhortor in ambos.
Templa Deûm Matri, quæ quondam clarus Echion
Fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
Transibant: & iter longum requiescere suasit.
Illîc concubitûs intempestiva cupido
Occupat Hippomenen, à numine concita nostro.
Luminis exigui fuerat prope templa recessus,
Speluncæ similis, nativo pumice tectus;
Religione sacer priscâ: quò multa sacerdos
Lignea contulerat veterum simulacra Deorum.
Hunc init; & vetito temerat sacraria probro.
Sacra retorserunt oculos; turritaque Mater,
An Stygiâ fontes, dubitavit, mergeret undâ.
Pœna levis visa est. Ergo modò lævia fulvæ
Colla jubæ velant: digiti curvantur in ungues;
Ex humeris armi fiunt: in pectora totum
Pondus abit. Summæ caudâ verruntur arenæ.
Iram vultus habet: pro verbis murmura reddunt;
Pro thalamis celebrant silvas: aliisque timendi
Dente premunt domito Cybeleïa fræna leones.
Hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum,
Quæ non terga fugæ, sed pugnæ pectora præbent,

colligere; atque addidi gravitatem pomo correpto: atque cohibui cursum *pariter pondere oneris, & morâ. Neve mea oratio sit longior illo cursu, puella est penè relicta: victor duxit* Atalantam *successus sui præmium. Dignane fui, cui gratias ageret, cui præberet honorem thuris, Adoni? Neque ingratus egit gratias, neque mihi thura obtulit. Continuò irascor, atque indignans me esse neglectam, caveo exemplo ne contemnar à posteris; atque meipsam incendo adversus utrumque. Prætereibant delubra, quæ olim inclytus Echion posuerat ex voto matri Deorum in nemore opaco; atque longa via coëgit eos requiescere. Ibi importunum desiderium concubitûs, immissum à nostrâ potentiâ, invadit Hippomenen.* Lo*cus secessûs aptus antro erat similis, & pauco lumine illustratus prope templum, obductus nativo pumice, sacer antiquâ religione: quò Sacerdos comportaverat plurimas effigies ligneas antiquorum Deorum. Hunc ingreditur, atque violat sacraria coitu prohibito. Simulacra Deorum reflexerunt oculos, mater turrita incerta fuit an deturbaret nocentes ad inferos. Supplicium visum est parvum Adeòque fulvæ jubæ tegunt cervicem paulò antè mollem &* sine pilis, *digiti sinuantur in ungues; armi fiunt ex humeris: tota moles ducitur in pectus: ultima terra trahitur caudâ. Facies præ se fert iram: emittunt murmura pro vocibus; pro cubiculis colunt nemora: atque leones aliis metuendi mandunt fræna quæ Cybele* imponit *dente mansueto. Tu,* Adoni, *mihi dilecte, hos vita, & cum his omne genus ferarum, quæ non fugiunt, sed repugnant;*

NOTÆ.

686. *Deûm matri*] Cybele.

Ib. *Echion*] Unus fuit ex Cadmi sociis.

696. *Turrita*] Cybele est, quam turrigeram, seu turritâ coronâ ideo ornatam, voluerunt; quòd, cùm sit terra ipsa, turribus munitas urbes sustineat; vel, ut in Fastis ipsa docet Ovid.

Quòd primis turres urbibus illa dedit.

701. *Caudâ*] Caudam leonem animi esse indicem, ut aures equorum, scribit *Plinius.* Nam immota placidum, mota iratum significat.

704. *Premunt*] Hoc ideo dicit, quòd Cybeles currum à leonibus trahi antiqui voluerint.

Effuge: ne virtus tua sit damnosa duobus.
XII, XIII. Illa quidem monuit; junctisque per aëra cygnis
Carpit iter: sed stat monitis contraria virtus.
Fortè suem latebris vestigia certa secuti
Excivêre canes; silvisque exire parantem
Fixerat obliquo juvenis Cinyreïus ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro,
Sanguine tincta suo: trepidumque, & tuta petentem
Trux aper insequitur: totosque sub inguine dentes
Abdidit: & fulvâ moribundum stravit arenâ.
Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis;
Agnovit longè gemitum morientis; & albas
Flexit aves illuc. Utque æthere vidit ab alto
Exanimem, inque suo jactantem sanguine corpus;
Desiluit: pariterque sinus, pariterque capillos
Rupit; & indignis percussit pectora palmis.
Questaque cum fatis, At non tamen omnia vestri
Juris erunt, inquit: luctûs monumenta manebunt
Semper, Adoni, mei: repetitaque mortis imago
Annua plangoris peraget simulamina nostri.
At cruor in florem mutabitur. An tibi quondam
Fœmineos artus in olentes vertere menthas,
Persephone, licuit? nobis Cinyreïus heros
Invidiæ mutatus erit? Sic fata, cruorem
Nectare odorato spargit: qui tactus ab illo
Intumuit; sic, ut pluvio perlucida cœlo
Surgere bulla solet. Nec plenâ longior horâ
Facta mora est, cùm flos è sanguine concolor ortus.

ne tua virtus sit luctuosa utrique nostrûm.

XII, XIII. *Illa quidem sic hortata est; atque cygnis currui admotis viam ingreditur per aërem: sed virtus Adonidis adversatur monitis. Fortè canes insistentes certis vestigiis exciverunt aprum latibulis; & juvenis Cinyreïus vulneraverat illum ictu obliquo volentem egredi silvis. Continuò sævus aper excussit venabula infecta suo sanguine rostro adunco; atque persequitur pavidum & quærentem* locum *securum, & infixit totos dentes sub inguine; & prostravit moribundum in flavam arenam. Nondum Cytherea vecta levi curru per medium aërem alis cygnorum appulerat Cyprum: agnovit longè gemitum morientis; atque illuc flexit candidas volucres; & cùm videt exsanguem ab excelso aëre, & volventem corpus in suo cruore, properè descendit; atque simul discerpsit vestes & comam, & planxit pectus manibus immeritis. Atque objurgans fata, Attamen, ait, cuncta non erunt vestræ ditionis? semper supererunt indicia mei doloris; atque annua celebratio mortis exhibita referet imaginem nostri luctûs. At sanguis vertetur in florem. Potuistine olim, Proserpina, mutare membra muliebria in fragrantes menthas? Et invidebit aliquis Cinyreïum puerum transformari? Sic loquuta, injecit nectar odoratum in sanguinem; qui ab illo tinctus inflatus est, quemadmodum bulla pellucida consuevit excitari cœlo pluvio. Neque spatium longiùs fuit integrâ horâ, cùm flos ejusdem coloris natus est ex cruore.*

NOTÆ.

708. *Cygnis*] Quibus, ut & columbis, Veneris currus trahitur.

715. *Aper*] Cujus formam Martem volunt induisse; ut puerum, sibi in amoribus importunum, insciâ Venere, occideret.

723. *Indignis*] Id est, indignè.

727. *Simulamina*] *Adonia* vocabantur sacra, quæ in Adonidis honorem quotannis celebrabantur.

730. *Persephone*] *Proserpina* est Ditis conjux, quæ pellicem Mentham in cognominem herbam mutavit.

Ib. *Nobis invidiæ erit*] In nos invidiam concitabit.

Qualem punica consueverunt producere, quæ tegunt granum sub molli cortice: cæterùm brevis est ejus usus: namque venti idem, qui illi præbent nomen, dejiciunt parum firmum, fragilem nimiâ levitate.

Qualem, quæ lento celant sub cortice granum,
Punica ferre solent: brevis est tamen usus in illo.
Namque malè hærentem, & nimiâ levitate caducum
Excutiunt idem, qui præstant nomina, venti.

NOTÆ.

737. *Punica*] Quæ & mala granata dicuntur.

739. *Nomina*] In Anemonem Adonis conversos fuit, cujus *flos*, ut inquit Plinius, lib. 2. cap. 23. *nunquam se aperit, nisi vento spirante, unde & nomen accepit,* ἄνεμος enim significat *ventus.*

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEON

LIBER XI.

ARGUMENTUM.

HINC tùm Thraciæ mulieres illum discerpsissent, in arbores mutatæ sunt. Tum Bacchus è Thraciâ recessit, & Midæ pro Sileno restituto auri copiam fecit. Cujus cùm illum pœniteret, in Pactolo lotus, arenas ejus aureas reddidit. Postea Phœbus pro iniquo judicio aures illi asininas tribuit. Quo facto, Trojæ mœnia, humanam indutus formam, exstruxit. Hanc urbem postquam cepit Hercules, Hesionem Telamoni uxorem dedit: quandoquidem Peleus jam Thetidem post multas ejus transformationes duxerat; & ad Ceycem postea profectus, Dædalionem in accipitrem, & lupum in lapidem conversum, partim intellexerat, partim ipse viderat. Accidit deinde, ut Alcyone, marito post naufragium sub Morphei figurâ per somnum conspecto, in avem sicut & maritus, mutaretur. Quos in aëre volantes cùm animadvertissent quidam, Æsacum quondam in mergum, qui tum fortè aderat, meminerunt transformatum.

CArmine dum tali silvas, animosque ferarum,
Threïcius vates, & saxa sequentia ducit;
Ecce nurus Ciconum tectæ lymphata ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea percussis sociantem carmina nervis.

INTERPRETATIO.

1. *Dum poëta Thracius trahit ejusmodi carmine nemora, atque ferocitatem brutorum, cum silicibus obsequentibus; ecce Ciconēs mulieres habentes pectora insana velata pellibus ferinis, advertunt Orpheum jungentem versus chordis tactis è cacumine collis.*

NOTÆ.

1. *Animosque ferarum*] Intelligamus ferorum hominum animos ab Orpheo fuisse excultos.

2. *Vates*] *Orpheus* Thracius.

3. *Nurus Ciconum*] Pro bacchantibus Thraciis mulieribus: positi sunt enim Cicones Thraciæ populi ad Ismarum montem.

E quibus una, levem jactato crine per auram,
En, ait, en hic est nostri contemptor: & hastam
Vatis Apollinei vocalia misit in ora.
Quæ foliis præsuta notam sine vulnere fecit.
Alterius telum lapis est: qui missus, in ipso
Aëre concentu victus vocisque, lyræque est;
Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis,
Ante pedes jacuit. Sed enim temeraria crescunt
Bella: modusque abiit: insanaque regnat Erynnis.
Cunctaque tela forent cantu mollita: sed ingens
Clamor, & inflato Berecynthia tibia cornu,
Tympanaque, plaususque, & Bacchei ululatus
Obstrepuêre sono citharæ. Tum denique saxa
Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
Ac primùm attonitas etiamnum voce canentis
Innumeras volucres, anguesque, agmenque ferarum,
Mænades Orpheï titulum raguêre theatri:
Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris:
Et coëunt, ut aves; si quando luce vagantem
Noctis avem cernunt: structoque utrinque theatro
Ceu matutinâ cervus periturus arenâ,
Præda canum est: vatemque petunt; & fronde virenti
Conjiciunt thyrsos, non hæc in munera factos.
Hæ glebas, illæ direptos arbore ramos,
Pars torquent silices. Neu desint tela furori;
Fortè boves presso subigebant vomere terram:
Nec procul hinc multo fructum sudore parantes
Dura lacertosi fodiebant arva coloni:

Ex quibus una, capillis agitatis leni vento, Ecce, inquit, ecce, hic est nostri contemptor; atque intorsit jaculum in os sonorum poëtæ Apollinei. Quod tectum frondibus inussit signum sine plagâ. Alteri fuit saxum pro telo, quod jactum superatum est in ipso aëre concentu vocis & lyræ, ac veluti supplex pro talibus inceptis jacuit ante pedes. Verùm tumultus audax augetur; & modus nullus est; atque vesana furia inter illas dominantur. Atque omnia jacula essent superata cantu, sed insana vociferatio, & tibia Berecynthia cornu inflato, & tympana, & plausus, & Bacchi ululatus obstiterunt sono citharæ. Tum denique lapides rubuerunt cruore poëtæ non exauditi. Ac primùm Bacchæ disjecerunt aves innumeras, & serpentes, & turbam ferarum, etiamnum admirantium vocem cantantis, quæ gloria erant theatri Orphei, inde vertuntur in Orpheum manibus sanguinolentis, atque concurrunt ut aves, si quando vident noctuam errantem de die; atque ut in amphitheatro utrinque repleto cervus mane periturus in arenâ, est præda canum; ita Bacchæ invadunt poëtam, & simul jaciunt in illum thyrsos foliis virentibus, neutiquam paratos in hunc usum. Hæ jaciunt cespites, illæ ramos excisos ex arboribus, pars saxa. Et ne arma desint vesaniæ, fortè tauri arabant agros vomere impacto; nec longè hinc fortes agricolæ eruebant terram asperam, parantes fructum multo sudore:

NOTÆ.

9. *Foliis*] Thyrsos, seu hastas Baccharum hederâ vel pampino vestitas.

11. *Victus*] Ut hinc quantùm ad mitigandos ferorum hominum animos valeat eloquentia, liceat colligere.

16. *Berecynthia*] Cujusmodi in sacris Cybeles, quæ Berecynthia à Berycyntho Phrygiæ monte dicitur, ut consueverant.

22. *Mænades*] Bacchæ, quibus ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, à *furendo*, illum datum nomen.

Ib. *Rapuêre*] Solent verò seditiosi homines in illos primùm furere, qui sapientibus aurem præbent facilem, ut tandem hos quoque rescindant.

25. *Noctis avem*] Noctuam, bubonem, aut hujus generis aliquam.

Ib. *Utrinque*] Amphitheatro, in quo spectacula matutina, ubi cum bestiis pugnabant; & meridiana, ubi qui superfuerunt ex bestiarum pugnâ, inter se dimicabant. Lips. Saturn. Lib. 3. Cap. 15.

28. *Non hæc*] Sed magis ad lætitiæ usus.

Agmine

ıine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
a sui; vacuosque jacent dispersa per agros
ıılaque, rastrique graves, longique ligones.
: postquam rapuêre feræ, cornuque minaci
.llère boves, ad vatis fata recurrunt:
dentemque manus, atque illo tempore primùm
a dicentem, nec quicquam voce moventem,
ilegæ perimunt. Perque os (proh Jupiter!) illud,
itum saxis, intellectumque ferarum
ibus, in ventos anima exhalata recessit.
mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
rigidi silices, tua carmina sæpe secutæ
erunt silvæ: positis te frondibus arbos
sa comam luxit: lachrymis quoq; flumina dicunt
evisse suis: obscuraque carbasa pullo
ıdes, & Dryades, passosque habuêre capillos.
nbra jacent diversa locis. Caput, Hebre, lyramque
ipis; & (mirùm) medio dum labitur amne,
ile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
murat exanimis: respondent flebile ripæ.
que mare invectæ flumen populare relinquunt;
Methymnææ potiuntur littore Lesbi.
ferus expositum peregrinis anguis arenis
petit, & sparsos stillanti rore capillos.
dem Phœbus adest: morsusque inferre parantem
et; & in lapidem rictus serpentis apertos
gelat; & patulos, (ut erant) indurat hiatus.
ora subit terras: &, quæ loca viderat antè,
cta recognoscit. Quærensque per arva piorum

Qui visâ turbâ evadunt, & abjiciunt instrumenta sui facinoris: atque sarcula & ponderosa rastra, & longi ligones jacent sparsi per latos campos. Quæ postquam sævæ Bacchæ abstulerunt, atque sustulerunt cornua minacia tauris, recurrunt ad necem poëtæ; atque scelestæ mactant porrigentem manus, & tunc primùm vana verba proferentem; nec quicquam promoventem voce; & (proh Jupiter!) Spiritus emissus in auras abiit per illud os quod etiam silices secuti sunt, & quod erat intellectum sensibus ferarum. Tristes aves, agmina ferarum, dura saxa, nemora sæpe flexa tuis versibus, te luxerunt, Orpheu: Arbores habentes comam tonsam te fleverunt foliis amissis: ferunt etiam amnes auctos fuisse tuis fletibus, & Naïades & Dryades gestaverunt vela obscura nigro colore, & comam scissam. Artus jacent locis dispersi Hebre, excipis caput & citharam: atque (mirùm,) dum cithara fertur medio flumine, queritur nescio quid lugubre, lingua exsanguis murmurat lugubre: ripæ reddunt lugubre. Jamque perductæ re deserunt amnem patrium, & fruuntur littore Lesbi Methymnææ. Hic sævus serpens Orsultum appetit porrectum in littore extero, & comam madidam defluente aquâ. Apollo adest e, atque prohibet nitentem admovere dentes: & indurat in saxum os apertum anguis, & conictus (uti tum erant) apertos. Orpheus jam umbra pervasit terras, & relegit omnia loca ntè conspexerat: atque lustrans campos piorum

NOTÆ.

Divellêre] Ritus fuit discerpendi tau- sacris Bacchicis.

Naïades] Fontium & fluvium Nymphæ, yades sylvarum.

Membra] *Membra* tamen Orphei dis- à musis collecta; & in Dio Macedo- condita refert Pausanias in Bœoticis; . in Lesbum Lyram in sidus novem insig- stellis relatam ferunt.

Flumen populare] Fluvium patrium: r enim Thraciæ fluvius.

55. *Methymnææ*] Fuit Methymna urbs Lesbi optimo vino celebris.

Ib. *Lesbi*] Est Lesbos Ægei insula clarissima Thraciæ opposita, quam hodie Mitylenen ab urbis nomine appellant.

58. *Phœbus*] Apollo Orphei pater, qui filii curam post fata suscepit.

61. *Umbra*] Imago, animæ & corporis simulachrum.

62. *Arva piorum*] Campos Elysios.

Invenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.
Hic modò conjunctis spatiantur passibus ambo:
Nunc præcedentem sequitur, nunc prævius anteit:
Eurydicenque suam jam tutò respicit Orpheus.

II. Non impunè tamen scelus hoc sinit esse Lyæus;
Amissoque dolens sacrorum vate suorum,
Protinus in silvis matres Edonidas omnes,
Quæ fecêre nefas, tortâ radice ligavit.
Quippe pedum digitos, in quantum quæque secuta est,
Traxit; & in solidam detrusit acumine terram.
Utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commisit volucris, sensitque teneri,
Plangitur; ac trepidans adstringit vincula motu:
Sic, ut quæque solo defixa cohæserat harum,
Exsternata fugam frustrà tentabat: at illam
Lenta tenet radix, exsultantemque coërcet.
Dumque ubi sint digiti, dum pes ubi quærit, & ungues,
Aspicit in teretes lignum succedere suras.
Et conata femur mœrenti plangere dextrâ;
Robora percussit, pectus quoque robora fiunt:
Robora sunt humeri. Porrectaque brachia veros
Esse putes ramos; & non fallare putando.

III. Nec satìs hoc Baccho est. Ipsos quoque deserit agros:
Cumque choro meliore, sui vineta Tymoli,
Pactolonque petit: quamvis non aureus illo
Tempore, nec caris erat invidiosus arenis.
Hunc assueta cohors Satyri, Bacchæque frequentant:

reperit Eurydicen, & amplectitur avidis brachiis. Hic modò uterque ambulant æquis gressibus; modò sequitur antecedentem, modò præcedens antevertit; atque Orpheus jam retorquet visum in suam Eurydicen securè.

II. *Non tamen Bacchus patitur hoc flagitium esse inultum; atque indignans vate sublato sacrorum suorum, repentè compescuit sinuosâ radice in silvis omnes mulieres Thracias, quæ admiserunt scelus. Namque corripuit digitos pedum, sicuti quælibet secuta est, & immisit in terram duram pedum extremitates. Et sicuti avis cùm implicuit suum pedem laqueis, quos subdolus auceps texit, & advertit se ereptum esse; sese torquet, & sese agitans coarctat laqueos motu; sic, ut quælibet harum terræ affixa cohæserat, attonita incassùm meditabatur fugam: quippe radix flexilis illam impedit, & reprimit sese jactantem. Et dum scrutatur ubi sint articuli, ubi pedes, & ungues, advertit lignum supervenire in suras & pedes politos. Cùmque tristis tentâsset percutere femur manu, percussit lignum: humeri sunt lignum: & credas lacertos extensos esse veros ramos; neque decipiaris credendo.*

III. *Neque istud satìs est Baccho: destituit etiam ipsos* Thraciæ *campos; atque concedit cum agmine meliore in vineta sui Tymoli & ad Pactolum; quanquam neque tunc erat aureus, neque invidiosus preciosis arenis. Hunc celebrant turba solita Satyri, & Bacchæ.*

NOTÆ.

66. *Tutò*] Cùm vivus eandem vivendi desiderio perdidisset.

67. *Lyæus*] Liber est Pater seu Bacchus, qui curas solvit: ἀπὸ τοῦ λύειν, à *solvendo*.

68. *Vate*] Orpheus enim plurimos in Bacchum pulcherrimos hymnos conscripserat; atque insuper sacra ejus in Græciam invexerat.

69. *Edonidas*] Thracias; Edones namque populi sunt Thraciæ.

86. *Meliore*] Quàm qui Orpheum discerpsit. *Sui*] *A se amati.*

Ib. *Tymoli*] Qui mons est Lydiæ optimi vini fertilis.

87. *Pactolon*] Fluvius est Lydiæ arenis notissimus.

At

nus abest. Titubantem annisque meroque
læ cepêre Phryges; vinctumque coronis
em traxêre Midan: cui Thracius Orpheus
tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
nul agnovit socium comitemque sacrorum,
is adventu festum genialiter egit
quinque dies, & junctas ordine noctes.
stellarum sublime coëgerat agmen
r undecimus, Lydos cùm lætus in agros
nit; & juveni Silenum reddit alumno.
Deus optandi gratum, sed inutile, fecit
is arbitrium, gaudens altore recepto.
lè usurus donis, ait, Effice, quicquid
e contigero, fulvum vertatur in aurum.
optatis: nocituraque munera solvit
& indoluit, quòd non meliora petîsset.
abit; gaudetque malo Berecynthius heros:
atnque fidem tangendo singula tentat.
sibi credens, non altâ fronde virentem
etraxit virgam; virga aurea facta est.
humo saxum: saxum quoque palluit auro.
it & glebam: contactu gleba potenti
fit. Arentes Cereres decerpsit aristas:
messis erat. Demtum tenet arbore pomum:
idas donâsse putes. Si postibus altis
it digitos; postes radiare videntur.
am liquidis palmas ubi laverat undis,
luens palmis Danaën eludere posset.

At Silenus desideratur. Agrestes Phryges comprehenderunt vacillantem ætate & vino; atque duxerunt coronatum sertis ad regem Midan; quem Orpheus Thracius . . uerat Orgia cum Eumolpo Atheniensi. Qui statim atque cognovit sodalem & conscium sacrorum, festum celebravit voluptuosè hospitis adventum, decem diebus & continuis noctibus. Et jam Phosphorus undecimus congregaverat excelsum chorum stellarum, cùm rex hilaris intrat agros Lydiæ, & restituit *Silenum* Baccho *juveni alumno. Deus lætus* Sileno *nutricio recuperato potestatem dedit gratam, sed frustraneam, petendi* quodvis *donum. Ille malè collocaturus beneficium, fac, inquit, ut quicquid attigero corpore mutetur in flavum aurum. Bacchus favet votis, atque præstitit dona obfutura; atque indoluit, quòd non poposcisset potiora. Heros Berecynthius discedit hilaris, & lætatur malo, & periculum facit veritatis promissæ quælibet tangendo. Atque ægrè sibi confidens, deripuit mili virgam virentem foliis; virga facta est aurea. Tollit humo silicem; silex etiam o. Tetigit etiam cespitem; cespes mutatur in massam* auream *potenti contactu. De- tis aridas frumenti, messis erat aurea. Tractat pomum decerptum ex arbore, credas id dedisse. Si admovit digitos excelsis postibus, postes videntur fulgere. Cùm ille lucrat manus aquâ liquidâ, aqua liquida posset decipere Danaën.*

NOTÆ.

enus] Bacchi fuit nutritius & pæda- isdem comes assiduus, semper ebrius, llo vehi solitus: de quo jam suprà

ryges] Qui populi fuerunt Minoris is finitimi.

dan] Phrygiæ rex fuit per avaritiam llentissimus, auri pretio jura omnia solitus: ex quo locus datus fabulæ.

Thracius] Midan sacrorum solennipheo initiatum, Phrygiam religione , scribit *Justin.* lib. 2.

ropio] Atheniensi; Musæi filio, Orpulo, ad differentiam Thracensis, qui filius Neptuni & Chiones.

97. *Coëgerat*] Id est, undecimus dies advenerat. Fingitur autem stellas cogere Lucifer seu Veneris stella, quòd ultima, adventante die, luceat.

102. *Malè usurus*] *In suam perniciem*; parum enim abfuit, quin fame periret Midas.

106. *Berecynthius*] Midas rex Phrygiæ à Berecyntho monte sic dictus.

114. *Hesperidas*] Hesperi filiæ hortos aureis pomis pretiosos, habuisse dicuntur.

117.] *Danaën*] Quæ Acrisii filia imbre aureo, in quem Jupiter se mutaverat, elusa fuit: ut dictum in superioribus.

Vix

Vix spes ipse suas animo capit, aurea fingens
Omnia. Gaudenti mensas posuêre ministri
Exstructas dapibus, nec tostæ frugis egentes.
Tum verò, sive ille suâ Cerealia dextrâ
Munera contigerat, Cerealia dona rigebant.
Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lamina fulva dapes admoto dente nitebant.
Miscuerat puris auctorem muneris undis,
Fusile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, divesque, miserque
Effugere optat opes; &, quæ modò voverat, odit.
Copia nulla famem relevat: sitis arida guttur
Urit, & inviso meritus torquetur ab auro.
Ad cœlumque manus, & splendida brachia tollens,
Da veniam, Lenæe pater; peccavimus, inquit:
Sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.
Mite Deûm numen Bacchus peccâsse fatentem
Restituit, pactamque fidem data munera solvit.
Neve malè optato maneas circumlitus auro,
Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus amnem:
Perque jugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam; donec venias ad fluminis ortus.
Spumiferoque tuum fonti, quà plurimus exit,
Subde caput: corpusque simul, simul elue crimen.
Rex jussæ succedit aquæ: vis aurea tinxit
Flumen, & humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque jam veteris percepto semine venæ
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.
IV. Ille perosus opes, silvas & rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris.
Pingue sed ingenium mansit: nocituraque, ut antè
Rursus erant domino stolidæ præcordia mentis
Nam freta prospiciens latè riget arduus altò

Vix ipse continet mente spes suas, fingens omnia aurea. Famuli admoverunt lætanti mensas congestas epulis, neque vacuas panis. Tum verò, sive ille adjecerat suâ manu panem, panis durus fiebat. Sive cupiebat mandere epulas dente famelico, epulæ radiabant flava lamina dente apposito. Temperaverat Bacchum *auctorem doni aquis limpidis, cerneres aurum liquefactum per os currere. Externatus novitate mali, & opulentus, & infelix, cupit vitare divitias atque aversatur quæ modò expetiverat. Nulla affluentia minuit famem: Sitis urens inflammat fauces, & meritus cruciatur ab auro* nunc *inviso. Atque tendens palmas & splendida brachia ad cœlum, Ignosce, ait, pater Lenæe, deliquimus. Sed oro, miserere, atque subtrahe me* huic *ruinæ, quæ præ se fert* pulchritudinis *speciem. Bacchus lene Deorum numen* in pristinum statum *reduxit agnoscentem deliquisse, & irritam facit fidem promissum donaque exhibita. Neque, inquit, sis obductus auro pravè desiderato, ite ad fluvium proximum claris Sardibus atque incede occurrens aquis fluentibus per cacumen montis, usquedum pervenias ad fontes fluvii: & submitte tuum caput scaturigini spumanti quà uberrima erumpit: & ablue simul corpus & crimen. Rex adit aquam* ad quam *jussus erat ire: vis aurea infecit fluvium, & transit à corpere humano in flumen. Nunc etiam campi pallidi glebis auro indurescunt, semine admisso venæ jam veteris.*

IV. *Ille odio habens divitias, frequentabat silvas & arva, & Pana degentem semper in speluncis montanis. Sed stupida indoles permansit: & cor fatuum denuo obfuturum erat domino, ut prius. Nam Tmolus excelsus difficili adscensu riget latè*

NOTÆ.

118. *Aurea*] Aqua hæc igitur erat instar aurei illius imbris.

122. *Rigebant*] Quia in aurum mutabantur.

125. *Auctorem muneris*] *Bacchum*, per quem vinum intelligitur.

127. *Miser*] Quia auro frui non posset.

132. *Lenæe*] *Baccho*: nam id illi apud Græcos à torculare datum nomen.

135. *Fidem data munera*] Elegans appositio, *Heins.*

137. *Sardibus*] Sardes urbs Lydiæ, Crœsi regia, quam Pactolus præterfluebat.

147. *Panaque*] Pan pastorum Deus, semicaper & cornutus, de quo Metam. 1.

s in ascensu: clivoque extentus utroque,
ıs hinc, illinc parvis finitur Hypæpis.
dum teneris jactat sua carmina Nymphis,
ceratâ modulatur arundine carmen;
Apollineos præ se contemnere cantus,
sub Tmolo certamen venit ad impar.
suo senior judex consedit; & aures
t arboribus. Quercu coma cœrula tantùm
ır; & pendent circum cava tempora glandes.
)eum pecoris spectans, In judice, dixit,
nora est. Calamis agrestibus insonat ille;
coque Midan (aderat nam fortè canenti)
ıe delinit. Post hunc sacer ora retorsit
s ad os Phœbi: vultum sua silva secuta est.
)ut flavum lauro Parnasside vinctus
humum Tyrio saturatâ murice pallâ:
tamque fidem gemmis & dentibus Indis
t â læva; tenuit manus altera plectrum.
s status ipse fuit. Tum stamina docto
sollicitat: quorum dulcedine captus
ıbet Tmolus citharæ submittere cannas.
m sanctique placet sententia montis
us. Arguitur tamen, atque injusta vocatur
sermone Midæ. Nec Delius aures
ıam stolidas patitur retinere figuram;
ıhit in spatium. Villisque albentibus implet;
esque imo facit: & dat posse moveri:
sunt hominis: partem damnatur in unam:
rque aures lentè gradientis aselli.

prospiciens maria, & porrectus colle duplici hinc terminatur Sardibus, illinc exiguis Hypæpis. Dum Pan ibi gloriosè commendat suos versus mollibus Nymphis, & canit tenuem cantilenam fistulâ cerâ compactâ, non veritus est spernere carmina Apollinea præ suis: descendit ad iniquum certamen Tmolo arbitro. Arbiter ætate provectior sedit super suo monte, & removet arbores ab auribus: Capilli cærulei tantùm sunt redimiti quercu, & glandes pendent circum depressa tempora. Isque intuens Deum pecoris, Nulla, inquit, est cunctatio in arbitro. Ille sonum inspirat arundinibus campestribus, atque demulcet Midæ aures, (nam forte præsens erat cantanti) cantu inculto. Post hunc Tmolus sacer convertit vultus ad ora Apollinis, sua silva secuta est vultus. Ille habens caput aureum redimitum lauro ex Parnasso petitâ radit terram pallâ imbutâ murice Tyrio: atque tenet à sinistrâ citharam decoram gemmis & ebore: manus altera tractavit plectrum. Ille fuit positura artificis. Tum tangit chordas perito pollice; quarum suavitate *ınolus, Pan cogitur subjicere fistulam* suam Apollinis *lyræ; atque judicium & arbitrium ıs probatur omnibus. Improbatur tamen, & dicitur iniquum oratione solius Midæ, ergo ıibet aures futuras servare formam humanam; sed amplas facit, atque implet pilis albis; t mobiles ab infimâ parte, & facit ut possint agitari. Reliqua sunt hominis: punitus in o, & oneratur auribus asini tardè incedentis.*

NOTÆ.

ypæpis] Hypæpæ, seu Hypæpa, fuit æ Veneri sacra.

molo] Deo montis Tmoli. Nam monıerunt numina æquè ac fontibus.

berat] Ab auribus removet: vel auet ab arboribus, quibus cingebatur, odius audiat litigatores.

arnasside] Ex Parnasso, Apollini sadecerptâ.

aturatâ] Dibapham, seu bis tinctam intelligit; quam preciosissimam Tyro Phœniciæ urbe peti jam sæpe diximus.

171. *Cannas*] Ex quibus constabat victi Dei fistula.

174. *Delius*] Apollo in Delo natus.

175. *Stolidas*] Hæc Midæ aurium metamorphosis, vel ex earum naturali proceritate, vel ex eo quòd hinc inde & ubique Corycæos haberet omnia subauscultantes, quæ sibi referrent, nata videtur. Cæterùm appositissimè eâ parte multatus Midas, quâ deliquerat.

V. Ille quidem occultat caput, atque conatur tegere tiaris purpureis tempora gravata pudendo probro. Aſt ſervus ejus, qui conſueverat ferro tondere prolixos crines, iſtud ſpectaverat: qui cùm vereretur propalare ſpectatum probrum, cupiens illud in publicum proferre: neque tamen poſſet ſilentio premere ſeorſum abit, & eruit terram & narrat exiguo ſono quales viderit aures domini, & immurmurat terræ erutæ: atque regit indicium ſuæ vocis terrâ iterum congeſtâ, & foſſis tectis, ſilens abit. Silva ſpiſſa mobilibus cannis ibi cœpit creſcere; atque, ubi primùm maturuit exacto anno indicavit eum qui terram effoderat: namque agitata à miti Noto reddit voces defoſſas, & culpat aures domini.

VI. Latoïus poſtquam ultus eſſet Midam, diſcedit à Tmolo, atque ſuſtentatus aëre fluido ſubſtitit citra anguſtum mare Helles Nepheleïdos in campis Laomedonteis. Vetus eſt altare dicatum Jovi Panomphæo inter promontorium Sigæum à dextrâ, & altum Rhœtæum à ſiniſtrâ. Inde aſpicit Laomedontem primùm ſtatuentem muros novæ Trojæ: atque videt *magna incœpta tolli labore immenſo; neque requirere exiguas divitias. Atque aſſumit figuram humanam cum rege tridentifero turgidi maris: & ſtruunt mœnia regi Phrygio, auro promiſſo pro muris. Opus abſolutum erat: tyrannus recuſat mercedem, atque cumulat*

V. Ille quidem celat, turpiq; onerata pudore
Tempora purpureis tentat velare tiaris.
Sed, ſolitus longos ferro reſecare capillos,
Viderat hoc famulus. Qui, cùm nec prodere viſum
Dedecus auderet, cupiens efferre ſub auras,
Nec poſſet reticere tamen, ſecedit; humumque
Effodit: &, domini quales aſpexerit aures,
Voce refert parvâ; terræque immurmurat hauſta;
Indiciumque ſuæ vocis tellure regeſtâ
Obruit; & ſcrobibus tacitus diſcedit opertis.
Creber arundinibus tremulis ibi ſurgere lucus
Cœpit; &, ut primùm pleno maturuit anno,
Prodidit agricolam. Leni nam motus ab Auſtro
Obruta verba refert; dominique coarguit aures.
VI. Ultus abit Tmolo; liquidumque per aëra vectus
Anguſtum citra pontum Nepheleïdos Helles
Laomedonteïs Latoïus adſtitit arvis.
Dextera Sigæi, Rhœtæi læva profundi
Ara Panomphæo vetus eſt ſacrata Tonanti.
Inde novæ primùm moliri mœnia Trojæ
Laomedonta videt; ſuſceptaque magna labore
Creſcere difficili; nec opes expoſcere parvas.
Cumque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam; Phrygioque tyranno
Ædificant muros, pacto pro mœnibus auro.
Stabat opus: pretium rex inficiatur; & addit

NOTÆ.

192. *Agricolam*] Tonſorem, & ſimul Midam, quem ille aſini aures habere terræ immurmuraverat.

193. *Obruta verba*] Sc. *Rex Midas aures aſini habet.*

194. *Ultus*] Apollo, qui Midæ aures protraxerat.

195. *Helles*] Quæ Athamantis & Nepheles fuit filia, Phryxi ſoror, quocum novercæ inſidias fugiens in mare decidit, quod ab eâ Helleſpontus dictum eſt.

196. *Laomedonteïs*] Quæ Laomedontis erant Trojanorum regis.

Ib. *Latoïus*] Apollo Latonæ filius.

197. *Sigæi*] Sigæum & Rhœtæum notiſſima ſunt Trojæ promontoria, inter quæ Ara Jovi Panomphæo fuerat erecta.

198. *Panomphæo*] Id eſt, Euſtathio interprete, qui omnium voces audiat, vel omnium voce collatur; ex παν & ὀμφη.

202. *Tridentigero*] Neptuno, cujus inſigne tridens.

203. *Phrygio*] Qui Phrygiæ minori, quæ & Troas dicitur, imperavit.

204. *Ædificant*] Herodotus ſcribit. Laomedontem templa Apollinis & Neptuni depeculatum, theſauros Deorum ſacris dicatos, ad extruenda Trojæ mœnia convertiſſe. Quamvis verò ſimilius eſt, lutea vel etiam lateritia mœnia, aquâ Neptuniâ primum miſta, Phœbæâ deinde face aruiſſe.

idiæ cumulum falsis perjuria verbis.
ı impunè feres, rector maris inquit: & omnes
inavit aquas ad avaræ littora Trojæ.
ıe freti formam terras convertit; opesque
ulit agricolis; & fluctibus obruit arva.
ıa neque hæc satìs est: Regis quoque filia monstro
itur æquoreo. Quam dura ad saxa revinctam
licat Alcides; promissaque munera doctos
it equos: tantique operis mercede negatâ.
ɔerjura capit superatæ mœnia Trojæ.
pars militiæ Telamon sine honore recessit:
oneque datâ potitur. Nam conjuge Peleus
us erat Divâ. Nec avi magìs ille superbit
ıine, quàm soceri. Siquidem Jovis esse nepoti
igit haud uni: conjux Dea contigit uni.
I. Namque senex Thetidi Proteus, Dea, dixerat, undæ,
:ipe; mater eris juveni, qui fortibus actis
patris vincet; majorque vocabitur illo.
ne quicquam mundus Jove majus haberet,
nvis haud tepidos sub pectore senserat ignes;
er æquoreæ Thetidis connubia vitat:
aque Æaciden succedere vota nepotem
; & amplexus in virginis ire marinæ.
nus Hæmoniæ curvos falcatus in arcus:
ıia procurrunt; ubi, si foret altior unda,
ıs erat: summis inductum est æquor arenis.

perfidiam fictis vocibus & perjurio. Non discedes inultus, inquit, moderator æquoris: atque impulit omnes aquas ad littora sordidæ Trojæ. Et mutat solum in speciem æquoris, & rapuit divitias colonis; & opprimit campos undis. Neque hæc vindicta satìs est, filia etiam tyranni petitur ceto marino. Quam rupi rigidæ alligatam Hercules liberat; atque petit equos pactos quos illi mercedis loco promiserat Laomedon; *& præmio negato tanti operis, potitur muris Trojæ victæ bis perjuræ. Neque Telamon unus ex exercitu abiit sine gloriâ: & fruitur Hesione* ab Hercule *traditâ. Nam Peleus inclytus erat Deâ uxore: neque ille magìs gloriatur nomine avi quàm soceri: siquidem non soli* Peleo *evenit esse nepoti Jovis. Dea uxor evenit soli.*

VII. *Namque senex Proteus dixerat Thetidi, ô Dea æquoris, concipe; eris genitrix juvenis, qui superabit facinora patris strenuis facinoribus; & ducetur major illo. Adeòque ne mundus quicquam haberet majus Jove, ...m Jupiter corde arsisset flammâ violentâ fugit conjugium Thetidis marinæ, & imperavit ...m nepotem suum succedere suis votis, & venire in amplexus puellæ æquoreæ. Est sinus in ...â curvis flexibus arcuatus in similitudinem falcis: eminentia* promontoria in mare *protenda; ubi si fluctus essent tumidiores, erat portus: mare est extensum super extremis arenis.*

NOTÆ.

Filia] Hesione est.

Equ s] Quos quidem ex Solis equorum ... esse dicebant.

Bis] In Deos, Neptunum, viz. & ...em primò, deinde in Herculem.

Sine honore] Huic namque Æaci filio, ...s Hesionem, ob rem præclarissimè præmii loco dedit: ex quâ Ajacem & ...n suscepit.

Peleus] Qui Telamonis frater, Jovis... Thetidi, Nerei & Doridis filiæ, ...nio est conjunctus.

Soceri] Nerei, Oceani & Tethyos filii, vatis Deique antiquissimi.

221. *Proteus*] Deus marinus fuit, Neptuni filius. Phocarum seu vitulorum marinorum pastor.

225. *Haud tepidos*] Nam Thetidis amore Jupiter vehementer correptus fuerat.

226. *Vitat*] Jovi, inquit Fulgentius, qui ignis est, cum Thetide, i. e. aquâ, coire non licet.

227. *Nepotem*] Peleum Æaci filium, quem quidem Æacum Jupiter ex Æginâ Asopi filiâ suscepit.

229. *Hæmoniæ*] Thessaliæ.

Littus

Littus habet solidum, quod nec vestigia servet,
Nec remoretur iter; nec opertum pendeat algâ.
Myrtea silva subest bicoloribus obsita baccis.
Est specus in medio; naturâ factus, an arte,
Ambiguum; magìs arte tamen: quò sæpe venire
Frænato delphine sedens, Theti, nuda solebas.
Illìc te Peleus, ut somno vincta jacebas,
Occupat: & quoniam precibus tentata repugnas,
Vim parat, innectens ambobus colla lacertis.
Quòd nisi venisses variatis sæpe figuris
Ad solitas artes; auso foret ille potitus.
Sed modò tu volucris (volucrem tamen ille tenebat;
Nunc gravis arbor eras: hærebat in arbore Peleus.
Tertia forma fuit maculosæ tigridis: illâ
Territus Æacides à corpore brachia solvit.
Inde Deos pelagi, vino super æquora fuso,
Et pecoris fibris, & fumo thuris adorat:
Donec Carpathius medio de gurgite vates,
Æacide, dixit, thalamis potiere petitis.
Tu modo, cùm gelido sopita quiescet in antro,
Ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
Nec te decipiat centum mentita figuras:
Sed preme quicquid erit: dum, quod fuit antè, reformet.
Dixerat hæc Proteus: & condidit æquore vultum;
Admisitque suos in verba novissima fluctus.
Pronus erat Titan, inclinatoque tenebat
Hesperium temone fretum: cùm pulchra relicto
Nereïs ingreditur consueta cubilia ponto.

Habet littus firmum, quod neque accipiat pedum signa, neque impediat incessum, neque sit molliter tectum algâ. Silva Myrtea illud cingit consita baccis bicoloribus. Est antrum in medio: dubium paratumne arte an naturâ, magìs arte tamen: quò sæpe venire consueveras nuda, Theti, vecta delphino frænato. Peleus illìc te invadit cùm strata esses, & sopore devincta: & quoniam precibus delinita recusas, vim intentat, complectens colla ambobus brachiis. Quod nisi confugisses ad consuetas artes formis sæpe mutatis, ille concubitu appetito potitus esset. Verùm tu nunc avis; tamen ille premebat avem; nunc magna eras arbor: Peleus tenebat arborem. Tertia figura fuit tigridis maculatæ: Æacides illâ tremefactus tollit lacertos à corpore. Tum sacrum facit Diis maris, mero sparso super maria, & fibris pecudum, & fumo thuris: donec vates Carpathius dixit de mediâ abysso. Æacide, frueris optatis thalamis. Tu tantùm, cùm illa dormiens jacebit in speluncâ frigidâ, ligato nesciam funibus, & firmis vinculis. Neque te fallat mutata in mille formas: sed urge quicquid erit, donec restituit priùs se in eam formam, quam primò vidisti eam habuisse. Proteus hæc fatus erat; & abdidit faciem in mari; & recipit se in suas undas fluctus post verba ultima. Sol vergebat ad occasum, & tenebat mare occiduum curru prono, cùm formosa Nereïs; (Thetis Nereï filia) *mari deserto, subit lectos solitos.*

NOTÆ.

233. *Pendeat*] Pendere videtur littus cùm algâ opertum est, quæ pedibus cedit.

238. *Vincta*] Rectiùs quàm *Victa*. Sic enim passim loquuntur poëtæ, & somnus Δεσμὸς Græcis dicitur. Sic Orpheus Hymno in somnum; Σώματα δεσμεύων: &c.

247. *Vino*] Sicut Diis aliis in arâ, mensâ, foco, aut terrâ libatum est. Sic Virgil.

——*Extaque salsos*
Projiciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

248. *Pecoris fibris*] Sacrificiis nempe marinorum Deorum favorem sibi conciliare studuit.

249. *Carpathius*] Proteus est, qui in Carpathio mari, à Carpatho insulâ dicto, habitat: de quo Virg. Georg. 4.

Est in Carpathio Neptuni gurgite Vates
Cæruleus Proteus.

252. *Vinclo*] Ad imitationem Homerici Protei, à Menelao constricti. Odyss. Δ.

258. *Fretum*] Atlanticum mare, in quo condi videtur sol vespertinus.

Vix

re virgineos Peleus invaserat artus;
rat formas; donec sua membra teneri
& in partes diversas brachia tendi.
lemùm ingemuit: Neque, ait, sine numine vincis:
a estq; Thetis. Confessam amplectitur heros,
tur votis: ingentique implet Achille.
.. Felix & nato, felix & conjuge Peleus;
si demas jugulati crimina Phoci,
contigerant. Fraterno sanguine sontem,
mque domo patriâ Trachinia tellus
: Hîc regnum sine vi, sine cæde, tenebat
o genitore satus, patriumque nitorem
ens Ceyx; illo qui tempore mœstus,
lisque sui, fratrem lugebat ademtum.
ostquam Æacides fessus curâque, viâque
& intravit paucis comitantibus urbem;
e greges pecorum, quæ secum armenta trahebat,
rocul à muris sub opacâ valle reliquit;
cùm facta est adeundi prima tyranni,
enta manu prætendens supplice, qui sit,
e satus, memorat. Tantùm sua crimina celat.
usque fugæ causam, petit urbe vel agro
t. Hunc contrâ placido Trachinius ore
s alloquitur: Mediæ quoque commoda plebi

Vix Peleus bene occupaverat membra virginea, illa mutat figuras, donec sentit suos artus esse ligatos, & lacertos in partes varias esse porrectos. Tum demum ingemuit: Neque, inquit, es fortior sine Dei auxilio: atque cùm reddita erat ad formam, fuit Thetis. Heros amplectitur confessam, & fruitur desiderio, & gravidam fecit magno Achille.

VIII. *Peleus & beatus filio, & beatus uxore; & cui, si tollas flagitium Phoci mactati, omnia bene cesserant. Terra Trachinia excipit reum necis fraternæ, atque exulem domo patriâ: Ceyx genitus patre Phosphoro, atque vultu referens splendorem paternum, hîc habebat imperium sine vi, sine cæde: qui eo tempore tristis, atque sibi dispar flebat fratrem sublatum. Quò postquam Æacides lassus solicitudine & itinere accessit, atque subiit urbem paucis stipantibus, & relictis gregibus pecudum, & armentis quæ secum ducebat non longè à mœnibus in obscurâ valle, cùm primùm datus est loiendi regis, porrigens velamina manu supplici, quis sit refert, & quo patre genitus : ticet sua flagitia: atque fingens causam exilii poscit ut sibi auxilium præbeat urbis vel acbinus* Ceyx *huic vicissim respondet leni vultu : infimo populo etiam bona*

NOTÆ.

eleus] Peleus, inquit Fulgentius, est um, terra, i. e. caro: Thetis aqua. ior; Jupiter qui utraque gignit, & , est ignis, i. e. anima. Hinc natus i. e. homo perfectus.

Phoci] Quem Æaci filium fuisse lib. is: atque adeò, quanquam aliâ maathe nimirum Nerei filia, Pelei fraconstat. Sævus fuit; quamobrem quinquertii ludum à Peleo, matri suæ , occisus.

racbinia] Thessaliæ regio, in qua urbs ib Hercule condita, infrà v. 627. Atamen lib. 3. refert, Peleum non ed Phthiam exulatum pervenisse.

271. *Nitorem*] Luciferi enim stella valde clara & radians.

273. *Dissimilis*] Nam præ se antea animi quandam hilaritatem ferre consueverat; at nunc mœstus.

Ib. *Fratrem*] Dædalionem hominem violentem, in accipitrem mutatum, cujus mox fata poëta enarrabit.

279. *Velamenta*] Pacem aut veniam petentes præferebant Oleæ ramos, laneis vittis obvolutos, qui repræsentarent manus vinctas & se dedentes.

280. *Crimina*] Phoci fratris cædem.

283. *Mediæ*] Ut multò magis Peleo ejusque comitibus Ceycis regnum pateat intelligatur.

Nostra patent, Peleu; nec inhospita regna tenemus.
Adjicis huic animo momenta potentia, clarum
Nomen, avumque Jovem. Nec tempora perde precando:
Quod petis, omne feres. Tuaque hæc pro parte videto,
Qualiacunque vides. Utinam meliora videres!
Et flebat. Moveat quæ tantos causa dolores,
Peleusque, comitesque rogant. Quibus ille profatur:
Forsitan hanc volucrem, rapto quæ vivit, & omnes
Terret aves, semper pennas habuisse putetis.
Vir fuit: & tanta est animi constantia quantùm
Acer erat, belloque ferox, ad vimque paratus;
Nomine Dædalion, illo genitore creatus
Qui vocat Auroram, cæloque novissimus exit.
Culta mihi pax est; pacis mihi cura tenendæ,
Conjugiique fuit; fratri fera bella placebant.
Illius virtus reges, gentesque subegit,
Quæ nunc Thisbeas agitat mutata columbas.
Nata erat huic Chione: quæ dotatissima formâ
Mille procis placuit, bis septem nubilis annis.
Fortè revertentes Phœbus, Maïâque creatus,
Ille suis Delphis, hic vertice Cyllenæo,
Vidêre hanc pariter, pariter traxêre calorem.
Spem Veneris differt in tempora noctis Apollo;
Non tulit ille moras: virgâque movente soporem
Virginis os tangit. Tactu jacet illa potenti;

nostra concessa sunt, Peleu neque possidemus imperium barbarum. Addis huic nostræ voluntati validas rationes, nomen illustre, & Jovem avum: neque abutere tempore orando; habebis quodcumque poscis: atque credas hæc qualiacumque cernis tua esse pro parte: utinam potiora cerneres: Atque lachrymabatur. Peleus & socii exquirunt quæ causa cieat tantos mœrores. Quibus ille respondet: Fortè existimetis hanc avem quæ vescitur prædâ, & persequitur omnes aves, semper tectam fuisse plumis. Homo fuit, nomine Dædalion, & tantùm est mentis robur quantùm sævus erat, & bello acer, atque expeditus ad cædem, genitus illo patre qui præcedit Auroram, & ultimus egreditur cælo. Ego pacem amavi, solicitus mihi ipsi pacis servandæ atque connubii: crudelia bella grata erant fratri. Illius virtus vicit reges & nationes, quæ nunc transformata vexat columbas Thisbeas. Filia & *fuit Chione: quæ* cum esset *pulcherrima placuit mille rivalibus, virgo matura quatuordecim annis. Fortè Apollo, & filius Maiæ redeuntes, ille suis Delphis, hic cacumine Cyllenes, hanc simul adspexerunt, simul amore correpti sunt. Apollo producit spem Veneris in tempus noctis, ille non passus est cunctationem, atque tangit os puellæ baculo inducente somnum. Illa sternitur tactu potenti;*

NOTÆ.

285. *Hic animo*] Nostro animo per se benigno & liberali.

291. *Volucrem*] De accipitre loquitur, in quem Ceycis frater Dædalion mutatus.

296. *Qui vocat*] Periphrasis est Luciferi, qui, appropinquante Aurorâ, quam vocare videtur, *cæli statione novissimus exit*, ut ait noster lib. 2. v. 115. Utpote sphærâ terræ propiore vectus.

300. *Thisbeas*] Thisbe est urbs Bœotiæ, à Thisbe Asopi filiâ cognominata, columbis abundans, unde Thisbeus. Hic autem per synecdochen pro quibusvis columbis.

Ib. *Mutata*] In accipitrem mutatum Dædalionem Ceycis fratrem diximus.

303. *Maïæ*] Mercurius est Jovis, ex Maia Atalante satâ, filius.

304. *Delphis*] Urbs ad Parnassi radices sita, Apollinis oraculo clarissima.

Ib. *Cyllenæo*] Cyllene Arcadiæ monte, in quo Mercurius natus dicitur.

305. *Traxêre calorem*] Chionen ambo sui amare cœperunt.

307. *Virgâque*] Alata ea fuit, duobusque implicata serpentibus, quam *Caduceum* vocitarunt.

Vimque

ei patitur. Nox cœlum ſparſerat aſtris;
um ſimulat; præceptaque gaudia ſumit.
urus complevit tempora venter:
ſtirpe Dei verſuta propago
utolycus, furtum ingenioſus ad omne:
aſſuèrat patriæ non degener artis,
nigris, & de candentibus atra.
Phœbo (namque eſt enixa gemellos)
ocali clarus, citharâque Philammon.
iſſe duos, & Diis placuiſſe duobus;
itore, & progenitore Tonanti
prodeſt? an obeſt quoque gloria multis?
certè. Quæ ſe præferre Dianæ
faciemque Deæ culpavit. At illi
nota eſt: Factiſque placebimus inquit.
curvavit cornu; nervoque ſagittam
meritam trajecit arundine linguam.
et: nec vox tentataque verba ſequuntur:
que loqui cum ſanguine vita reliquit.
ſera ô pietas!) ego tum patruoque dolem
fratrique pio ſolatia dixi.
haud aliter, quàm cautes murmura iti,
natum delamentatur ademtam.
dentem vidit; quater impetus illi
fuit ire rogos, quater inde repulſus
embra fugæ mandat: ſimiliſque juvenco

& violatur à Deo. Nox ſparſerat cœlum ſideribus. Apollo fingit ſe anum, atque capit gaudia præcepta. Poſtquam uterus maturus abſolvit ſua tempora, Autolycus, naſcitur proles aſtuta de ſtirpe Dei alipedis, verſutus ad omne furtum, qui, non alienus ab arte paternâ, ſolitus erat vertere alba in atra atque atra in alba. Philammon inſignis carmine ſonoro, atque lyrâ, naſcitur ex Apolline. (Namque emiſit geminos.) Quid juvat genuiſſe duos, & gratum fuiſſe duobus Diis, & eſſe genitum ſtrenuo patre, & avo Jove? An etiam gloria multis nocet? Nocuit certè huic; quæ non verita eſt ſe anteponere Dianæ; atque reprebendit vultus Deæ. At illa incenſa eſt irâ crudeli: atque inquit, Placebimus factis. Nec mora: ſinuavit arcum, atque emiſit ſagittam nervo, & transfixit calamo linguam meritam. Lingua ſilet; neque vox, neque verba, quæ emittere conabatur Chione, ſequuntur; & vita & ſanguis deſtituit nitentem loqui. Quem dolorem (ô infelix pietas!) um animo patruo & conſolationes obtuli pio fratri. Quas pater non ſecus audit quàm trepitum maris: atque uſque valdè lamentatur filiam ſublatam. Cùm verò adſpexit, quater ille conatus eſt ſeſe immittere in medios rogi ignes; quater inde probibitus in leres pedes; atque ſimilis juvenco

NOTÆ.

] Similiter lib. 6. 26. *Pallas ilſoque ad tempora canos Addit,*

i] Hoc eſt vel *priùs capta* à *gaudia præcepta* ſunt, quæ Apol*conceperat*; quippe ver. 306.

diffĕrt in tempora noctis Apollo.

s] Mercurii, cujus talaria ideo, quòd omnium planetarum ſit

] Patris Mercurii, qui Deus fu*ακῦ κόρακος χαλόν ἐόν.*

317. *Philammon*] Huic, ut & fratri alium alii patrem aſſignavere.

319. *Progenitore*] *Jove*, qui Luciferi pater, Dædalionis avus, Chiones fuit proavus, quanquam progenitorem, ſeu avum, licentiâ familiari dixit poëta.

323. *Factiſque*] Sarcaſmus eſt, ac ſi Diana irata diceret, *Si non formâ, certè factis placebo.*

328. *Patruo*] Id eſt, *forti vel duro*, ut exponit Heinſius, Sic Horatius ait, *Ne ſis patruus mihi.*

329. *Dixi*] Flentem eum ſuprâ vidimus, cùm primo Peleum eſt alloquutus.

Spicula crabronum pressâ cervice gerenti
Quà via nulla, ruit. Jam tum mihi currere visus
Plus homine est: alasque pedes sumsisse putares.
Effugit ergo omnes; veloxque cupidine leti
Vertice Parnassi potitur. Miseratus Apollo,
Cùm se Dædalion saxo misisset ab alto,
Fecit avem, & subitis pendentem sustulit alis;
Oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
Virtutem antiquam, majores corpore vires.
Et nunc accipiter, nulli satìs æquus, in omnes
Sævit aves; aliisque dolens fit causa dolendi.
IX. Quæ dum Lucifero genitus miracula narrat
De consorte suo; cursu festinus anhelo
Advolat armenti custos Phocæus Anetor.
Heu Peleu, Peleu, magnæ tibi nuncius adsum
Cladis, ait? quodcunque ferat, jubet edere Peleus:
Pendet, & ipse metu trepidat Trachinius heros.
Ille refert: Fessos ad littora curva juvencos
Appuleram, medio cùm sol altissimus orbe
Tantùm respiceret, quantùm superesse videret.
Parsque boum fulvis genua inclinârat arenis,
Latarumque jacens campos spectabat aquarum:
Pars gradibus tardis illùc errabat & illùc:
Nant alii, celsoque exstant super æquora collo.
Templa mari subsunt, nec marmore clara, nec auro
Sed trabibus densis, lucoque umbrosa vetusto.
Nereïdes, Nereusque tenent. Hos navita templi
Edidit esse Deos, dum retia littore siccat.
Juncta palus huic est densis obsessa salictis,
Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
Inde fragore gravi strepitans loca proxima terret
Bellua vasta lupus, silvisque palustribus exit,

ferenti cervice onustâ aculeos vesparum, qua nullum ferè est iter, prorumpit. Jam tum mihi visus est currere plùs quàm homo possit; atque crederes pedes induisse alas. Adeòque sese subtraxit omnibus; & celer mortis desiderio, pervenit ad cacumen Parnassi. Cùm Dædalion se dedisset præcipitem ab excelsâ rupe, Apollo miseratus mutavit in accipitrem, & levavit cadentem alis subitò natis; atque rostrum aduncum fecit, adjecit uncos hamatos unguibus, præbuit quidem *fortitudinem pristinam, vires* verò *ampliores quàm ut* illi tam parvo *corpori* convenirent. *Atque nunc accipiter nulli non inimicus feritatem exercet in omnes; & dolens est causa dolendi aliis.*

IX. *Quæ monstra dum filius Phosphori refert de suo fratre; Anetor Phocæus pastor armenti festino cursu anhelans adcurrit. Heu Peleu, Peleu, inquit, hic sum tibi nuncius magni damni! Peleus hortatur aperire quodcunque habeat. Ipse heros Trachinius solicitus est & tremuit ex timore. Ille narrat: Egeram tauros lassos ad obliqua littora, cùm sol excelsissimus medio orbe, tantùm retro cerneret, quantum videret superesse. Atque pars juvencorum genua flexerat in flavis arenis, & recubans prospiciebat æquor vastarum aquarum: pars huc & illuc vagabatur lentis passibus: alii natant, & eminent altis cervicibus super aquas. Templum adjacet mari, neque marmore insigne, neque auro; sed opacum spissis arboribus & antiquo luco. Nereïdibus & Nereo sacrum. Nauta qui siccat retia in littore dixit hos esse Deos templi. Palus consita spissis salictis est huic proxima, quam aqua maris æstuantis fecit. Hìc lupus ingens fera, cujus fauces, fulminis instar, omnia proterentes infectæ erant spumis & crasso tabo;*

NOTÆ.

347. *Consorte*] Dædalione fratre.

348. *Phocæus*] Ex Phocide Achaiæ regiuncolâ oriundus.

352. *Littora*] Aquatum, aut ad refrigeratum.

353. *Medio cùm*] Periphrasis est meridiei. Sic. lib. 3.

Jamque dies medius rerum contraxerat umbras.
Et Sol ex æquo metâ distabat utrâque.

356. *Campos aquarum*] Uti campus maris dicitur, sic & æquor soli, ut Juvenal, de equo
—Qui fervet in *æquore* primus.

363. *Palus*] Locum luporum latebris accommodatissimum describit.

Oblitus

; & spumis & spisso sanguine rictus
ieos; rubrâ suffusus lumina flammâ.
ianquam sævit pariter rabieque, fameque,
est rabie, neque enim jejunia curat
ioum, diramque famem satiare, sed omne
at armentum, sternitque hostiliter omne.
ioque de nobis funesto saucia morsu,
efensamus, leto est data. Sanguine littus
ie prima rubent, demugitæque paludes.
ra damnosa est, nec res dubitare remittit.
upereft aliquid, cuncti coëamus, & arma,
:apessamus, conjunctaque tela feramus.
t agrestis. Nec Pelea damna movebant:
mor admissi Nereïda colligit orbam
sui inferias extincto mittere Phoco.
: arma viros, violentaque sumere tela
bet Oetæus; cum queis simul ipse parabat
ied Halcyone conjux excita tumultu
, &, nondum totos ornata capillos,
: hos ipsos: colloque infusa mariti,
ut auxilium sine se, verbisque precatur,
rymis; animasque duas ut servet in unâ.
:s illi, Pulchros, regina, piosque,
ietus: plena est promissi gratia vestri.
acet arma mihi contra nova monstra moveri.
adorandum pelagi est. Erat ardua turris;
cus summâ; fessis loca grata carinis.
dunt illùc, stratosque in littore tauros
emitu aspiciunt, vestatoremque cruento

atque oculi erant pleni rutilante igne, erumpit silvis palustribus cum ingenti strepitu, atque frendens terrorem incutit locis proximis. Qui licet simul furit propter famem atque rabiem, vehementior est tamen propter rabiem. Neque enim intendit explere jejunia & acrem famem morte taurorum, sed mactat totum armentum, & proterit hostiliter. Pars etiam nostrûm vulnerata letali morsu dum conamur arcere, interfecta est. Littus & prima aqua, & paludes mugitu boum *repletæ rubent sanguine. Sed cunctatio est perniciosa, neque res finit hæsitare. Quamdiu aliquid restat, omnes conveniamus, & arma, arma induamus, & feramus jacula socia. Rusticus absolverat. Neque clades tangebat Peleum: Verùm recordans facinoris patrati, ratiocinatur Nereïdem filio privatam mittere Phoco mactato inferias ex suis dispendiis. Rex Oetæus imperat viros sumere arma, & capere sæva missilia; cum quibus ipse volebat proficisci. Sed uxor Halcyone evocata strepitu, prorumpit* ex Gynæceo, *compositos habens omnes capillos disturbat hos ipsos, atque projecta in collum conjugis, orat lacbrymis ut mittat auxilium, & ipse non proficiscatur, sed* ut *præsens tueatur duas ani-*
. *Æacides illi* dixit, *Omitte, regina, honestos & pios timores: gratia vestri promissa est Mihi non est animus arma parare adversus nova monstra. Nympha maris est adoranda. excelsa* atque *focus* in *supremâ arce; loca jucunda navibus fatigatis. Illùc scandunt, & dolore boves mactatos in littore, atque populatorem sanguinolento*

NOTÆ.

ulmineos] Sic sæpe de apri dentibus Lib. 8. 289. & Lib. 550, quod aru sint rictus, & omnia proterant inuis.

ed memor] Conscius sibi parricidii iicatur Psamathen, Nereï filiam, quæ illo colebatur, sibi infensam boum suo phoco inferias referre velle; re- se suosque ab armis & vindictâ, aticandum numen se convertit.

amni sui] Id est *cædem boum*. *Sui*

383. *Rex Oetæus*] Ceyx rex Trachinis, quam urbem Hercules sub Oetâ monte condidit.

388 *Unâ*] Halcyones vitam à Ceycis vitâ perpendisse exitus declarat: illo enim in mari submerso, ipsa quoque dolore vitam finit.

389. *Pulchros*] *Laudabiles*; utpote pro mariti salute.

392. *Numen*] *Psamathe* Nympha marina.

393. *Focus*] Pharos seu ignita turris, noctu lucens, cujus beneficio nautæ iter suum ad portum dirigerent.

Ore ferum, longos infectum sanguine villos.
Inde manus tendens in aperti littora ponti:
Cæruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
Orat; opemque ferat. Nec vocibus illa rogantis
Flectitur Æacidæ. Thetis hanc pro conjuge supplex
Accepit veniam. Sed enim irrevocatus ab acri
Cæde lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
Donec inhærentem laceræ cervice juvencæ
Marmore mutavit. Corpus, præterque colorem
Omnia servavit: lapidis color indicat illum
Jam non esse lupum, jam non debere timeri.
Nec tamen hâc profugum consistere Pelea terrâ
Fata sinunt: Magnetas adit vagus exsul, & illic
Sumit ab Hæmonio purgamina cædis Acasto.
X. Interea fratrisque sui, fratremque secutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
Consulat ut sacras hominum oblectamina sortes,
Ad Clarium parat ire Deum: nam templa profanus
Invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.
Consilii tamen ante sui, fidissima, certam
Te facit, Halcyone, cui protinus intima frigus

sævum rictu ferentem prolixos pilos inquinatos sanguine. Peleus porrigens manus versus littora vastissima maris, precatur glaucam Psamathen, ut ponat iram, atque præbeat auxilium. Neque illa movetur precibus Æacidæ orantis. Thetis supplex impetravit hanc veniam, pro marito. At enim lupus imperterritus perstat in violentâ strage, dulcedine sanguinis irritatus; donec vertit in saxum lupum affixum collo dilaniatæ juvencæ: atque corpus retinuit omnia præter colorem. Color saxi declarat illum jam non esse lupum, jam non debere reformidari. Neque tamen fata patiuntur Peleum manere in hâc terrâ. Ergo profugus pergit ad Magnetas, atque ibi expiationem accipit ab Acasto Thessalico.

X. Interea Ceyx attonitus, & habens pectus sollicitum monstris fratris sui, & iis quæ secuta sunt fratrem, constituit proficisci ad Deum Clarium, ut consulat sacra oracula, quæ solatia afferunt hominibus anxiis; nam impius Phorbas reddebat templa Delphica inaccessa cum Phlegyis. Attamen, Halcyone fidelissima, is tibi antea indicat sententiam suam, cujus statim tremor

NOTÆ.

400. *Æacidæ*] Pelei *Conjuge*] Peleo, cui Thetis nupta.

404. *Marmore*] Hoc ideo fictum: quòd vel lupus, vel al quis parricidii ultor, quod in fratrem Peleus admiserat, placatâ Psamathe, ab eo persequendo desiêrit.

408. *Magnetas*] Fuerunt MagnetesThessaliæ populi equorum domitores clarissimi, Magnesiæ regionis incolæ.

409. *Acasto*] Qui Peliæ filius, uxorem Hyppolyten duxit: Illa Pelei amore capta est: spreta autem illum marito accusavit, quòd se de stupro interpellâsset. Atque eâ causâ quasi ad venationem eductum, dein armis spoliatum in monte Pelio feris lacerandum Peleum reliquit Acastus. Sed illi Mercurius, seu Chiron, opem tulit, ensemque à Vulcano fabricatum præbuit, quo Acastum unâ cum uxore interiecit. Hinc illud Horatii Od. 7. lib. 3.

Narrat pene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens.

410. *Fratris*] *Dædalionis* qui in accipitrem mutatus.

Ib. *Fratrem secutis*] Interfectâ utpote à Dianâ Chione, fratris filiâ; quibus adde quæ Pelei causâ evenerant, lupum, viz. in lapidem mutatum.

413. *Clarium*] Ad Apollinis Clari oraculum. Fuit namque Claros Joniæ civitas juxta Colophonem, Apollinis oraculo nobilis.

Ib. *Templa*] Quæ quidem, cùm propriora essent, breviori tempore & minori labore, nisi Phorbas obstitisset, Ceyx adire potuisset.

414. *Phlegyis*] Populi fuerunt Thessaliæ sacrilegi, templum etiam Delphicum spoliare aggressi, qui tandem ab irato Neptuno diluvio sunt perditi.

Ib. *Phorbas*] Thessalus, Lapithæ filius, latro ferox qui obvios ad pugillatum cogebat, & interficiebat. Deos quoque provocare ausus, donec ab Apolline superatus morte est mulctatus. Pausan.

eperunt; buxoque simillimus ora
bit: lachrymisque genæ maduêre profusis.
ıata loqui, ter fletibus ora rigavit:
que pias interrumpente querelas,
:a culpa tuam, dixit, carissime, mentem
ubi est, quæ cura mei priùs esse solebat?
es Halcyone securus abesse relictâ?
longa placet? Jam sum tibi carior absens?
) per terras iter est, tantùmque dolebo;
am metuam; curæque timore carebunt.
me terrent, & ponti tristis imago.
as nuper tabulas in littore vidi;
in tumulis sine corpore nomina legi.
um fallax animum fiducia tangat,
ocer Hippotades tibi sit; qui carcere fortes
at ventos; & cùm velit, æquora placet.
mel emissi tenuerunt æquora venti,
; vetitum est; incommendataque tellus
& omne fretum. Cœli quoque nubila vexant:
ntque feris rutilos concursibus ignes.
agìs hos novi (nam novi, & sæpe paternâ
omo vidi) magìs hoc reor esse timendos.
ıa si flecti precibus sententia nullis,
otest, conjux, nimiùmque es certus eundi;
que tolle simul. Certè jactabimur unà: 441
si quæ patiar, metuam: pariterque feremus,

occupavit ima præcordia; pallor simillimus buxo vultum invasit; & genæ irrigatæ sunt fletibus perfluentibus. Ter conata fari, ter madefecit faciem lacbrymis; & singultu intermittente questus ex pio amore provenientes. *Quodnam meum crimen, inquit, dilectissime, mutat animum tuum? Ubi est sollicitudo de me, quæ antea esse consueverat? Nunc potes absens esse sine ulla anxietate, Halcyone destitutâ? Nunc longum iter est gratum? Nunc sum tibi dilectior, cùm absens fuero? At, credo, via est per tellurem* carpenda, *& tantum tristis ero: non insuper timebo: & sollicitudines erunt sine metu. Maria & aspera facies æquoris me terrefaciunt. Atque nuper spectavi disjectas tabulas in littore; & legi sæpe nomina in sepulcbris inanibus. Neve spes mendax moveat tuam mentem, quòd Hippotades sit tibi socer, qui reprimit ventos vebementer claustris, & componit maria quandocumque liber. Postquam venti semel laxati maria, nibil illis est sacrum; neque ulla terra aut ullum mare* illis *curæ est. Agitant cæli atque elidunt corusca fulmina sævis certaminibus. Quò magis eos novi (nam novi, va ejjem, spectavi, sæpe in domo paternâ) eò magis credo esse metuendos. Quòd si mens ratione moveri potest, dilecte marite; & certò decrevisti proficisci, me etiam tecum avebe. tabimur unà; neque timebo, nisi quæ feram* etiam; *& simul patiemur*

NOTÆ.

r terras] Dicit Alcyone Ceycem per ın posse, si voluerit, proficisci: quod se interea, propter mariti absentiam, dem fore; non autem timidam adeò am de salute, ac si mare transisset.

umulis] Cenotaphia dixerunt tumulos imaginarios, quos honoris causâ illis quorum corpora inveniri non possent. enim apud Ethnicos opinio, eorum iorum corpora omni exequiarum hosent, per 100 annis ad inferorum paam trajicere non possent, non sine dolore maximo errare, *Tumulum inanem* vocat. Vir.

431. *Hippotades*] *Æolus*, rex ventorum Hippotæ Trojani ex filiâ Segestâ, quam Jupiter compressit, nepos: quem quidem Æolum Halcyone patrem habuit, siquidem Nasoni nostro fides; Si Luciano, Æolum Hellenem, Deucalionis nepotem.

434. *Incommendataque*] Ut passim sine omni respectu & curâ, obvia quæque venti proterant & perturbent.

442 *Nisi quæ patiar*] Siquidem absens fictis etiam periculis terreretur.

Nostra patent, Peleu; nec inhospita regna tenemus.
Adjicis huic animo momenta potentia, clarum
Nomen, avumque Jovem. Nec tempora perde precando:
Quod petis, omne feres. Tuaque hæc pro parte videto,
Qualiacunque vides. Utinam meliora videres!
Et flebat. Moveat quæ tantos causa dolores,
Peleusque, comitesque rogant. Quibus ille profatur:
Forsitan hanc volucrem, rapto quæ vivit, & omnes
Terret aves, semper pennas habuisse putetis.
Vir fuit: & tanta est animi constantia quantùm
Acer erat, belloque ferox, ad vimque paratus;
Nomine Dædalion, illo genitore creatus
Qui vocat Auroram, cæloque novissimus exit.
Culta mihi pax est; pacis mihi cura tenendæ,
Conjugiique fuit; fratri fera bella placebant.
Illius virtus reges, gentesque subegit,
Quæ nunc Thisbeas agitat mutata columbas.
Nata erat huic Chione: quæ dotatissima formâ
Mille procis placuit, bis septem nubilis annis.
Fortè revertentes Phœbus, Maïâque creatus,
Ille suis Delphis, hic vertice Cyllenæo,
Vidêre hanc pariter, pariter traxêre calorem.
Spem Veneris differt in tempora noctis Apollo;
Non tulit ille moras: virgâque movente soporem
Virginis os tangit. Tactu jacet illa potenti;

nostra concessa sunt, Peleu neque possidemus imperium barbarum. Addis huic nostræ voluntati validas rationes, nomen illustre, & Jovem avum: neque abutere tempore orando; habebis quodcumque poscis: atque credas hæc qualiacumque cernis tua esse pro parte: utinam potiora cerneres: Atque lachrymabatur. Peleus & socii exquirunt quæ causa cieat tantos mærores. Quibus ille respondet: Fortè existimetis hanc avem quæ vescitur prædâ, & persequitur omnes aves, semper tectam fuisse plumis. Homo fuit, nomine Dædalion, & tantùmest mentis robur quantùm sævus erat, & bello acer, atque expeditus ad cædem, genitus illo patre qui præcedit Auroram, & ultimus egreditur cœlo. Ego pacem amavi, sollicitus mihi ipsi pacis servandæ atque connubii: crudelia bella grata erant fratri. Illius virtus vicit reges & nationes, quæ nunc transformata vexat columbas Thisbeas. Filia & fuit Chione: quæ cum esset pulcherrima placuit mille rivalibus, viro matura quatuordecim annis. Fortè Apollo, & filius Maiæ redeuntes, ille suis Delphis, hic cacumine Cyllenes, hanc simul adspexerunt, simul amore correpti sunt. Apollo producit spem Veneris in tempus noctis, ille non passus est cunctationem, atque tangit os puellæ baculo inducente somnum. Illa sternitur tactu potenti;

NOTÆ.

285. *Huic animo*] Nostro animo per se benigno & liberali.

291. *Volucrem*] De accipitre loquitur, in quem Ceycis frater Dædalion mutatus.

296. *Qui vocat*] Periphrasis est Luciferi, qui, appropinquante Aurorâ, quam vocare videtur, *cœli statione novissimus exit*, ut ait noster lib. 2. v. 115. Utpote sphærâ terræ propiore vectus.

300. *Thisbeas*] Thisbe est urbs Bœotiæ, à Thisbe Asopi filiâ cognominata, columbis abundans, unde Thisbeus. Hic autem per synecdochen pro quibusvis columbis.

Ib. *Mutata*] In accipitrem mutatum Dædalionem Ceycis fratrem diximus.

303. *Maïæ*] Mercurius est Jovis, ex Maia Atalante satâ, filius.

304. *Delphis*] Urbs ad Parnassi radices sita, Apollinis oraculo clarissima.

Ib. *Cyllenæo*] Cyllene Arcadiæ monte, in quo Mercurius natus dicitur.

305. *Traxêre calorem*] Chionen ambo simul amare cœperunt.

307. *Virgâque*] Alata ea fuit, duobusque implicata serpentibus, quam Caduceum vocârunt.

Vimque

Dei patitur. Nox cœlum sparserat astris;
anum simulat; præceptaque gaudia sumit.
naturus complevit tempora venter:
de stirpe Dei versuta propago
r Autolycus, furtum ingeniosus ad omne:
ere assuêrat patriæ non degener artis,
de nigris, & de candentibus atra.
r è Phœbo (namque est enixa gemellos)
vocali clarus, citharâque Philammon.
perisse duos, & Diîs placuisse duobus;
genitore, & progenitore Tonanti
im prodest? an obest quoque gloria multis?
uic certè. Quæ se præferre Dianæ
t; faciemque Deæ culpavit. At illi
x mota est: Factisque placebimus inquit.
ra: curvavit cornu; nervoque sagittam
: & meritam trajecit arundine linguam.
tacet: nec vox tentataque verba sequuntur:
mque loqui cum sanguine vita reliquit.
misera ô pietas!) ego tum patruoque dolorem
ili, fratrique pio solatia dixi.
iter haud aliter, quàm cautes murmura ponti,
; & natum delamentatur ademtam.
ardentem vidit; quater impetus illi
os fuit ire rogos, quater inde repulsus
membra fugæ mandat: similisque juvenco

& violatur à Deo. Nox sparserat cœlum sideribus. Apollo fingit se anum, atque capit gaudia præcepta. Postquam uterus maturus absolvit sua tempora, Autolycus, nascitur proles astuta de stirpe Dei alipedis, versutus ad omne furtum, qui, non alienus ab arte paternâ, solitus erat vertere alba in atra atque atra in alba Philammon insignis carmine sonoro, atque lyrâ, nascitur ex Apolline. (Namque emisit geminos.) Quid juvat genuisse duos, & gratum fuisse duobus Diis, & esse genitum strenuo patre, & avo Jove? An etiam gloria multis nocet? Nocuit certè huic; quæ non verita est se anteponere Dianæ; atque reprehendit vultus Deæ. At illa incensa est irâ crudeli: atque inquit, Placebimus factis. Nec mora: sinuavit arcum, atque emisit sagittam nervo, & transfixit calamo linguam meritam. Lingua silet; neque vox, neque verba, quæ emittere conabatur Chione, sequuntur; & vita & sanguis destituit nitentem loqui. Quem dolorem (ô infelix pietas!) ius sum animo patruo & consolationes obtuli pio fratri. Quas pater non secus audit quàm nt strepitum maris: atque usque valdè lamentatur filiam sublatam. Cùm verò adspexit tem, quater ille conatus est sese immittere in medios rogi ignes; quater inde probibitus in it celeres pedes; atque similis juvenco

NOTÆ.

num] Similiter lib. 6. 26. *Pallas it falsoque ad tempora canos Addit,*

cepta] Hoc est vel *priùs capta* à vel *gaudia præcepta* sunt, quæ Apolimo *conceperat*; quippe ver. 306. *neris differt in tempora noctis Apollo.*

ipedis] Mercurii, cujus talaria ideo ntur, quòd omnium planetarum sit is.

atria] Patris Mercurii, qui Deus fu- Κακῦ κόρακος κακόν ὠόν.

317. *Philammon*] Huic, ut & fratri allum alii patrem assignavere.

319. *Progenitore*] *Jove*, qui Luciferi pater, Dædalionis avus, Chiones fuit proavus, quanquam progenitorem, seu avum, licentiâ familiari dixit poëta.

323. *Factisque*] Sarcasmus est, ac si Diana irata diceret, *Si non formâ, certè factis placebo.*

328. *Patruo*] Id est, *forti vel duro*, ut exponit Heinsius, Sic Horatius ait, *Ne sis patruus mihi.*

329. *Dixi*] Flentem eum suprà vidimus, cùm primo Peleum est alloquutus.

Spicula crabronum pressâ cervice gerenti
Quà via nulla, ruit. Jam tum mihi currere visus
Plus homine est: alasque pedes sumsisse putares.
Effugit ergo omnes; veloxque cupidine leti
Vertice Parnassi potitur. Miseratus Apollo,
Cùm se Dædalion saxo misisset ab alto,
Fecit avem, & subitis pendentem sustulit alis;
Oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
Virtutem antiquam, majores corpore vires.
Et nunc accipiter, nulli satìs æquus, in omnes
Sævit aves; aliisque dolens fit causa dolendi.

IX. Quæ dum Lucifero genitus miracula narrat
De consorte suo; cursu festinus anhelo
Advolat armenti custos Phocæus Anetor.
Heu Peleu, Peleu, magnæ tibi nuncius adsum
Cladis, ait? quodcunque ferat, jubet edere Peleus:
Pendet, & ipse metu trepidat Trachinius heros.
Ille refert: Fessos ad littora curva juvencos
Appuleram, medio cùm sol altissimus orbe
Tantùm respiceret, quantùm superesse videret.
Parsque boum fulvis genua inclinârat arenis,
Latarumque jacens campos spectabat aquarum:
Pars gradibus tardis illùc errabat & illùc:
Nant alii, celsoque exstant super æquora collo.
Templa mari subsunt, nec marmore clara, nec auro;
Sed trabibus densis, lucoque umbrosa vetusto.
Nereïdes, Nereusque tenent. Hos navita templi
Edidit esse Deos, dum retia littore siccat.
Juncta palus huic est densis obsessa salictis,
Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
Inde fragore gravi strepitans loca proxima terret
Bellua vasta lupus, silvisque palustribus exit,

ferenti cervice onustâ aculeos vesparum, qua nullum ferè est iter, prorumpit. Jam tum mihi visus est currere plùs quàm homo possit; atque crederes pedes induisse alas. Adeòque sese subtraxit omnibus; & celer mortis desiderio, pervenit ad cacumen Parnassi. Cùm Dædalion se dedisset præcipitem ab excelsâ rupe, Apollo miseratus mutavit in accipitrem, & levavit cadentem alis subitò natis; atque rostrum aduncum fecit, adjecit uncos hamatos unguibus, præbuit quidem *fortitudinem pristinam, vires* verò *ampliores quàm ut* illi tam parvo *corpori* convenirent. *Atque nunc accipiter nulli non inimicus feritatem exercet in omnes; & dolens est causa dolendi aliis.*

IX. *Quæ monstra dum filius Phosphori refert de suo fratre; Anetor Phocæus pastor armenti festino cursu anhelans adcurrit. Heu Peleu, Peleu, inquit, hic sum tibi nuncius magni damni! Peleus hortatur aperire quodcunque habeat. Ipse heros Trachinius solicitus est & tremuit ex timore. Ille narrat: Egeram tauros lassos ad obliqua littora, cùm sol excelsissimus medio orbe, tantùm retro cerneret, quantum videret superesse. Atque pars juvencorum genua flexerat in flavis arenis, & recubans prospiciebat æquor vastarum aquarum: pars huc & illuc vagabatur lentis passibus: alii natant, & eminent altis cervicibus super aquas. Templum adjacet mari, neque marmore insigne, neque auro; sed opacum spissis arboribus & antiquo luco. Nereïdibus & Nereo sacrum. Nauta qui siccat retia in littore dixit hos esse Deos templi. Palus consita spissis salictis est huic proxima, quam aqua maris æstuantis fecit. Hìc lupus ingens fera, cujus fauces, fulminis instar, omnia proterentes infectæ erant spumis & crasso tabo;*

NOTÆ.

347. *Consorte*] Dædalione fratre.

348. *Phocæus*] Ex Phocide Achaiæ regiuncolâ oriundus.

352. *Littora*] Aquatum, aut ad refrigeratum.

353. *Medio cùm*] Periphrasis est meridiei. Sic. lib. 3.

Jamque dies medius rerum contraxerat umbras.

Et Sol ex æquo metâ distabat utrâque.

356. *Campos aquarum*] Uti campus maris dicitur, sic & æquor soli, ut Juvenal. de equo —Qui fervet in *æquore* primus.

363. *Palus*] Locum luporum latebris accommodatissimum describit.

Oblitus

ıs & spumis & spisso sanguine rictus
ineos; rubrâ suffusus lumina flammâ.
quanquam sævit pariter rabieque, fameque,
r est rabie, neque enim jejunia curat
boum, diramque famem satiare, sed omne
:rat armentum, sternitque hostiliter omne.
quoque de nobis funesto saucia morsu,
defensamus, leto est data. Sanguine littus
que prima rubent, demugitæque paludes.
ıora damnosa est, nec res dubitare remittit.
superest aliquid, cuncti coëamus, & arma,
capessamus, conjunctaque tela feramus.
at agrestis. Nec Pelea damna movebant:
ıemor admissi Nereïda colligit orbam
ıa sui inferias extincto mittere Phoco.
re arma viros, violentaque sumere tela
ubet Oetæus; cum queis simul ipse parabat
Sed Halcyone conjux excita tumultu
it, &, nondum totos ornata capillos,
it hos ipsos: colloque infusa mariti,
t ut auxilium sine se, verbisque precatur,
hrymis; animasque duas ut servet in unâ.
des illi, Pulchros, regina, piosque,
metus: plena est promissi gratia vestri.
placet arma mihi contra nova monstra moveri.
:n adorandum pelagi est. Erat ardua turris;
focus summâ; fessis loca grata carinis.
ndunt illùc, stratosque in littore tauros
gemitu aspiciunt, vestatoremque cruento

atque aculi erant pleni rutilante igne, erumpit silvis palustribus cum ingenti strepitu, atque frendens terrorem incutit locis proximis. Qui licet simul furit propter famem atque rabiem, vehementior est tamen propter rabiem. Neque enim intendit explere jejunia & acrem famem morte taurorum, sed mactat totum armentum, & proterit hostiliter. Pars etiam nostrûm vulnerata letali morsu dum conamur arcere, interfecta est. Littus & prima aqua, & paludes mugitu boum *repletæ rubent sanguine. Sed cunctatio est perniciosa, neque res sinit hæsitare. Quamdiu aliquid restat, omnes conveniamus, & arma, arma induamus, & feramus jacula socia. Rusticus absolverat. Neque clades tangebat Peleum: Verùm recordans facinoris patrati, ratiocinatur Nereïdem filio privatam mittere Phoco actato inferias ex suis dispendiis. Rex Oetæus imperat viros sumere arma, & capere sæva missilia; cum quibus ipse volebat proficisci. Sed uxor Halcyone evocata strepitu, prorumpit* ex Gynæceo, *m compositos habens omnes capillos disturbat hos ipsos, atque projecta in collum conjugis, orat ue lacbrymis ut mittat auxilium, & ipse non proficiscatur, sed ut præsens tueatur duas aniâ. Æacides illi* dixit, *Omitte, regina, honestos & pios timores: gratia vestri promissa est Mibi non est animus arma parare adversus nova monstra. Nympha maris est adoranda. ris excelsa* atque *focus* in *supremâ arce; loca jucunda navibus fatigatis. Illùc scandunt, & ım dolore boves mactatos in littore, atque populatorem sanguinolento*

NOTÆ.

Fulmineos] Sic sæpe de apri dentibus t Lib. 8. 289. & Lib. 550, quod aratu sint rictus, & omnia proterant inunis.

Sed memor] Conscius sibi parricidii spicatur Psamathen, Nereï filiam, quæ o illo colebatur, sibi infensam boum o suo phoco inferias referre velle; rego se suosque ab armis & vindictâ, atlacandum numen se convertit.

Damni sui] Id est *cædem boum. Sui*

383. *Rex Oetæus*] Ceyx rex Trachinis, quam urbem Hercules sub Oetâ monte condidit.

388. *Unâ*] Halcyones vitam à Ceycis vitâ perpendisse exitus declarat: illo enim in mari submerso, ipsa quoque dolore vitam finit.

389. *Pulcbros*] *Laudabiles*; utpote pro mariti salute.

392. *Numen*] *Psamathe* Nympha marinâ.

393. *Focus*] Pharos seu ignita turris, noctu lucens, cujus beneficio nautæ iter suum ad portum dirigerent.

sævum rictu ferentem prolixos pilos inquinatos sanguine. Peleus porrigens manus versus littora vastissima maris, precatur glaucam Psamathen, ut ponat iram, atque præbeat auxilium. Neque illa movetur precibus Æacidæ orantis. Thetis supplex impetravit hanc veniam, pro marito. At enim lupus imperterritus perstat in violentâ strage, dulcedine sanguinis irritatus; donec vertit in saxum lupum affixum collo dilaniatæ juvencæ: atque corpus retinuit omnia præter colorem. Color saxi declarat illum jam non esse lupum, jam non debere reformidari. Neque tamen fata patiuntur Peleum manere in hâc terrâ. Ergo profugus pergit ad Magnetas, atque ibi expiationem accipit ab Acasto Thessalico.

X. Interea Ceyx attonitus, & habens pectus sollicitum monstris fratris sui, & iis quæ secuta sunt fratrem, constituit proficisci ad Deum Clarium, ut consulat sacra oracula, quæ solatia afferunt hominibus anxiis; nam impius Phorbas reddebat templa Delphica inaccessa cum Phlegyis. Attamen, Halcyone fidelissima, is tibi antea indicat sententiam suam, cujus statim tremor

Ore ferum, longos infectum sanguine villos.
Inde manus tendens in aperti littora ponti,
Cæruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
Orat; opemque ferat. Nec vocibus illa rogantis
Flectitur Æacidæ. Thetis hanc pro conjuge supplex
Accepit veniam. Sed enim irrevocatus ab acri
Cæde lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
Donec inhærentem laceræ cervice juvencæ
Marmore mutavit. Corpus, præterque colorem
Omnia servavit: lapidis color indicat illum
Jam non esse lupum, jam non debere timeri.
Nec tamen hàc profugum consistere Pelea terrâ
Fata sinunt: Magnetas adit vagus exsul, & illic
Sumit ab Hæmonio purgamina cædis Acasto.
X. Interea fratrisque sui, fratremque secutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
Consulat ut sacràs hominum oblectamina sortes,
Ad Clarium parat ire Deum: nam templa profanus
Invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.
Consilii tamen ante sui, fidissima, certam
Te facit, Halcyone, cui protinus intima frigus

NOTÆ.

400. *Æacidæ*] Pelei *Conjuge*] Peleo, cui Thetis nupta.

404. *Marmore*] Hoc ideo fictum: quòd vel lupus, vel aliquis parricidii ultor, quod in fratrem Peleus admiserat, placatâ Psamathe, ab eo persequendo desiêrit.

408. *Magnetas*] Fuerunt Magnetes Thessaliæ populi equorum domitores clarissimi, Magnesiæ regionis incolæ.

409. *Acasto*] Qui Peliæ filius, uxorem Hypolyten duxit: Illa Pelei amore capta est: spreta autem illum marito accusavit, quòd se de stupro interpellâsset. Atque eâ causâ quasi ad venationem eductum, dein armis spoliatum in monte Pelio feris lacerandum Peleum reliquit Acastus. Sed illi Mercurius, seu Chiron, opem tulit, ensemque à Vulcano fabricatum præbuit, quo Acastum unâ cum uxore interiecit. Hinc illud Horatii Od. 7. lib. 3.

Narrat penè datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hypolyten dum fugit abstinens.

410. *Fratris*] *Dædalionis* qui in accipitrem mutatus.

Ib. *Fratrem secutis*] Interfectâ ùtpote à Dianâ Chione, fratris filiâ; quibus adde quæ Pelei causâ evenerant, lupum, viz. in lapidem mutatum.

413. *Clarium*] Ad Apollinis Clari oraculum. Fuit namque Claros Joniæ civitas juxta Colophonem, Apollinis oraculo nobilis.

Ib. *Templa*] Quæ quidem, cùm propriora essent, breviori tempore & minori labore, nisi Phorbas obstitisset, Ceyx adire potuisset.

414. *Phlegyis*] Populi fuerunt Thessaliæ sacrilegi, templum etiam Delphicum spoliare aggressi, qui tandem ab irato Neptuno diluvio sunt perditi.

Ib. *Phorbas*] Thessalus, Lapithæ filius, latro ferox qui obvios ad pugillatum cogebat, & interficiebat. Deos quoque provocare ausus, donec ab Apolline superatus morte est mulctatus. Pausan.

receperunt; buxoque simillimus ora
r obit: lachrymisque genæ maduêre profusis.
conata loqui, ter fletibus ora rigavit:
iltuque pias interrumpente querelas,
mea culpa tuam, dixit, carissime, mentem
t? ubi est, quæ cura mei priùs esse solebat?
potes Halcyone securus abesse relictâ?
via longa placet? Jam sum tibi carior absens?
uto) per terras iter est, tantùmque dolebo;
etiam metuam; curæque timore carebunt.
ora me terrent, & ponti tristis imago.
ceras nuper tabulas in littore vidi;
pe in tumulis sine corpore nomina legi.
tuum fallax animum fiducia tangat,
d socer Hippotades tibi sit; qui carcere fortes
ineat ventos; & cùm velit, æquora placet.
semel emissi tenuerunt æquora venti,
llis vetitum est; incommendataque tellus
is, & omne fretum. Cœli quoque nubila vexant:
itiuntque feris rutilos concursibus ignes.
magìs hos novi (nam novi, & sæpe paternâ
a domo vidi) magìs hoc reor esse timendos.
d tua si flecti precibus sententia nullis,
, potest, conjux, nimiùmque es certus eundi;
quoque tolle simul. Certè jactabimur unà:
, nisi quæ patiar, metuam: pariterque feremus

occupavit ima præcordia; pallor simillimus buxo vultum invasit; & genæ irrigatæ sunt fletibus perfluentibus. Ter conata fari, ter madefecit faciem lacbrymis; & singultu intermittente questus ex pio amore *provenientes. Quodnam meum crimen, inquit, dilectissime, mutat animum tuum? Ubi est solicitudo de me, quæ antea esse consueverat? Nunc potes absens esse sine ulla anxietate, Halcyone destitutâ? Nunc longum iter est gratum? Nunc sum tibi dilectior, cùm absens fuero? At, credo, via est per tellurem* carpenda, *& tantum tristis ero: non insuper timebo: & sollicitudines erunt sine metu. Maria & aspera facies æquoris me terrefaciunt. Atque nuper spectavi disjectas tabulas in littore; & legi sæpe nomina in sepulchris inanibus. Neve spes mendax moveat tuam mentem, quòd Hippotades sit tibi socer, qui reprimit ventos vehementer claustris, & componit maria quandocumque liber. Postquam venti semel laxati unt maria, nihil illis est sacrum; neque ulla terra aut ullum mare* illis *curæ est. Agitant ubes cœli atque elidunt corusca fulmina sævis certaminibus. Quò magìs eos novi (nam novi, parva essem, spectavi, sæpe in domo paternâ) eò magis credo esse metuendos. Quòd si mens illâ oratione moveri potest, dilecte marite; & certò decrevisti proficisci, me etiam tecum avehe. agitabimur unà; neque timebo, nisi quæ feram* etiam; *& simul patiemur*

NOTÆ.

. *Per terras*] Dicit Alcyone Ceycem per entem posse, si voluerit, proficisci: quod rit, se interea, propter mariti absentiam, quidem fore; non autem timidam adeò anxiam de salute, ac si mare transiisset.

. *Tumulis*] Cenotaphia dixerunt tumulos seu imaginarios, quos honoris causâ illis it quorum corpora inveniri non possent. erat enim apud Ethnicos opinio, eorum s, quorum corpora omni exequiarum honaruissent, per 100 annis ad inferorum pa, quam trajicere non possent, non sine dolore maximo errare, *Tumulum inanem* vocat. Vir.

431. *Hippotades*] *Æolus*, rex ventorum Hippotæ Trojani ex filiâ Segestâ, quam Jupiter compressit, nepos: quem quidem Æolum Halcyone patrem habuit, siquidem Nasoni nostro fides; Si Luciano, Æolum Hellenem, Deucalionis nepotem.

434. *Incommendataque*] Ut passim sine omni respectu & curâ, obvia quæque venti proterant & perturbent.

442 *Nisi quæ patiar*] Siquidem absens fictis etiam periculis terreretur.

quicquid erit; simul vehemur super vasta maria. Maritus sidereus flectitur talibus verbis & fletibus Halcyones *Æolidos: neque enim minori amore tenetur. Sed neque vult omittere navigationem designatam: neque vult admittere Halcyonem in societatem discriminis, atque retulit multa lenientia cor pavidum. Neque tamen ideo approbat causam* quâ uxori persuadet, ut se discedere permittat. *Adjicit illis hoc quoque solamen, quo solo movet amantem: Omnis quidem cunctatio nobis erit prolixa; sed tibi juro per ignes patris (si modò fata me reducant) priùs rediturum, quàm luna bis coëat pleno orbe. Postquam spes est facta* velocis *reditûs bis promissis, statim imperat navem extractam navalibus in æquore deduci, atque instrui suis instrumentis. Quâ visâ rursus Halcyone, quasi præsentiens futurum malum, expavit, atque emisit fletus erumpentes: & amplexa est; & infelicissima, denique Vale, dixit mæsto ore: & semimortua in terram decidit. Ast remiges, Ceyce fingente impedimenta, attrahunt remos geminis ordinibus ad valida pectora, et frangunt fluctus pari impulsu. Illa levavit oculos madidos, atque adspicit conjugem stantem in puppe pandâ, & facientem sibi prima indicia manu agitatâ: atque reddidit signa. Postquam tellus est*

Quicquid erit: pariter super æquora lata feremur:
Talibus Æolidos dictis, lachrymisque movetur
Sidereus conjux: neque enim minor ignis in ipso
est.
Sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
Nec vult Halcyonen in partem adhibere pericli;
Multaque respondet timidum solantia pectus:
Nec tamen idcirco causam probat. Addidit illis
Hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem:
Longa quidem nobis omnis mora: sed tibi juro
Per patrios ignes (si me modò fata remittant)
Ante reversurum, quam Luna bis impleat orbem.
His ubi promissis spes est admota recursûs:
Protinus eductam navalibus æquore tingi,
Aptarique suis pinum jubet armamentis.
Quâ rursus visâ, veluti præsaga futuri,
Horruit Halcyone: lachrymasque emisit obortas:
Amplexusque dedit: tristique miserrima tandem
Ore, Vale dixit: collapsaque corpore toto est.
Ast juvenes, quærente moras Ceyce, reducunt
Ordinibus geminis ad fortia pectora remos:
Æqualique ictu scindunt freta. Sustulit illa
Humentes oculos; stantemque in puppe recurvâ,
Concussâque manu dantem sibi signa maritum
Prima videt: redditque notas. Ubi terra recessit

NOTÆ.

445. *Sidereus*] *Ceyx Luciferi filius*, per cujus stellam mox jurabit; ver. 452.

452. *Si me*] Nisi fatis reverti prohibear, & cogar in peregrinâ regione mori.

461. *Quærenti*] Lachrymis enim uxoris motus, discedit invitus.

Ib. *Reducunt*] Gestus exprimit remigantium.

462. *Geminis*] Nam biremis erat navis; quod sit autem in navibus *ordo* remorum duplex, triplex, quadruplex, &c. unde *biremes*, *triremes*, *quadriremes*, &c. appellantur, ambiguum est. Sed quia dicit Virgilius Æn. 4. 120.

—Triplici pubes quam Dardana versu
Impellunt, terno consurgunt ordine Remi:

Constat in utroque navis latere remigum ordines surrexisse, alios aliis superpositos: non ita tamen, ut superiorum remigum pedes inferiorum capitibus impenderent, perpendiculari, ut fiunt, rectâque lineâ sic enim latera navium extruenda altiùs fuissent; sed ita, ut *transtris* oblique à summo ad imum instar graduum dispositis insisterent remiges quorum superior ordo ibi figebat pedes, ubi ordo inferior insidebat. Porro series illæ remigum, à summo latere ad imam carinam obliquè numeratæ, *ordines* dicebantur: & pro multiplici *ordine* navis erat *biremis*, *triremis*, &c. at eadem series à prorâ ad puppim numeratæ, dicebantur *versus*.

463. *Æquali*] Concordes enim remiges remos & tingunt & tollunt.

466. *Recessit*] Navigantibus terræ urbesque videntur *recedere*, ipsi autem *stare*.

Longiùs,

Longiùs, atque oculi nequeunt cognoſcere vultus:
Dum licet, inſequitur fugientem lumine pinum.
Hæc quoque ut haud poterat ſpatio ſubmota videri;
Vela tamen ſpectat ſummo fluitantia malo.
Ut nec vela videt; vacuum petit anxia lectum;
Seque toro ponit. Renovat lectuſque, locuſque
Halcyones lachrymas: & quæ pars admonet abſit.
Portubus exiêrant; & moverat aura rudentes;
Obvertit lateri pendentes navìta ramos;
Cornuaque in ſummâ locat arbore; totaque malo
Carbaſa deducit, venienteſque accipit auras.
Aut minùs, aut certè medium non ampliùs æquor
Puppe ſecabatur; longèque erat utraque tellus;
Cùm mare ſub noctem tumidis albeſcere cœpit
Fluctibus; & præceps ſpirare valentiùs Eurus.
Ardua, jamdudum, demittite cornua, rector
Clamat; & antennis totum ſubnectite velum.
Hic jubet; impediunt adverſæ juſſa procellæ;
Nec ſinit audiri vocem fragor æquoris ullam.
Sponte tamen properant alii ſubducere remos:
Pars munire latus; pars ventis vela negare.
Egerit hic fluctus, æquorque refundit in æquor:
Hic rapit antennas. Quæ dum ſine lege geruntur;
Aſpera creſcit hyems: omnique è parte feroces
Bella gerunt venti; fretàque indignantia miſcent.
Ipſe pavet; nec ſe, qui ſit ſtatus, ipſe fatetur
Scire ratis rector; nec quid jubeatve, vetetve:
Tanta mali moles, tantoque potentior arte eſt.
Quippe ſonant clamore viri, ſtridore rudentes,
Undarum incurſu gravis unda, tonitribus æther.
Fluctibus erigitur, cœlumque æquare videtur
Pontus; & inductas aſpergine tangere nubes.

remotior, atque oculi non poſſunt cognoſcere faciem: quatenus licet inſequitur oculis navem obeuntem. Cùm hæc etiam ſubmota non poſſet dignoſci propter diſtantiam; attamen intuetur carbaſa mota in extremo malo. Poſtquam neque cernit carbaſa, ſolicita ſiccedit in inanem torum, ſeque in eo collocat. Et torus & locus revocat fletus Halcyonæ, atque indicio eſt, quæ pars deſideratur. Exiêrant portu; & ventus agitaverat craſſos funes, & nautæ vertunt in latus remos pendentes; & ſtatuunt antennarum extrema in ſupremo malo, & detrahunt ab eo tota vela, atque excipiunt ventos afflantes. Aut minùs, aut certè non ampliùs quàm medium mare navi ſulcabatur, atque utraque terra erat remota, cùm æquor cœpit album fieri circa noctem fluctibus turgidis, & Eurus vehemens ſtare violentiùs. Jamdudum nauclerus vociferatur: Deorſûm trahite excelſa cornua, atque alligate tota carbaſa antennis. Hic imperat; ventorum impetus contrarii obſtant mandatis, neque maris ſtrepitus patitur ullam vocem audiri. Alii tamen ultro feſtinant retrahere remos, alii defendere latus, pars complicare lintea. Hic haurit aquam atque rejicit eam in mare; hic celeriter detrahit antennas. Quæ cùm ſine ordine fiunt, ſæva tempeſtas augetur, & venti ex omni mundi parte vehementes certant, & turbant æquora tumentia. Ipſe navis gubernator terrore concutitur, & fatetur ſe neſcire qui ſit rerum ſtatus, nec quid imperare aut prohibere debeat; tanta eſt magnitudo tempeſtatis, & fortior eſt totâ arte. Namque viri obſtrepunt vociferationibus, rudentes ſtridore, vaſti fluctus colliſione fluctuum, aër tonitribus. Mare tollitur undis, & videtur par eſſe cœlo; atque tangere nubila ſuperſtrata aſperſione.

NOTÆ.

473. *Quæ pars*] Ceyx maritus lecti, *pars optima.*

474. *Rudentes*] *Funes nauticos:* dict. quòd venti agitari *rudere* (i. e.) *ſtrepere* videnter.

475. *Obvertit*] In latus convertit; quod quidem inter remigandum fieri ſolet.

476. *Cornua*]. *Antennarum.*

Ibid. *Summa*] Ut majorem ventum accipiat vela.

479. *Utraque*] Et à quâ diſceſſerat Trachinia; & quam Ceyx petebat, Ionia.

484. *Procellæ*] Ventorum impetus.

488 *Fluctus*] Qui in naves per tempeſtatem ſolent inſilire.

Mergit in ima rátem: cum quá pars magna virorum
Gurgite pressa gravī, neque in aëra reddita, fato
Functa suo est. Alii partes & membra carinæ
Trunca tenent. Tenet ipse manu, quâ sceptra solebat,
Fragmina navigii Ceyx: socerumque, patremque
Invocat (heu!) frustrà. Sed plurima nantis in ore
Halcyone conjux. Illam meminitque, refertque:
Illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus,
Optat; & exanimis manibus tumuletur amicis.
Dum natat; absentem, quoties sinit hiscere fluctus,
Nominat Halcyonem, ipsisque immurmurat undis.
Ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
Frangitur: & ruptâ mersum caput obruit undâ.
Lucifer obscurus, nec quem cognoscere posses,
Illâ nocte fuit: quoniamque excedere Olympo
Non licuit, densis texit sua nubibus ora.
Æolis interea tantorum ignara malorum
Dinumerat noctes: & jam, quas induat ille,
Festinat vestes; jam quas, ubi venerit ille,
Ipsa gerat: reditusque sibi promittit inanes,
Omnibus illa quidem Superis pia thura ferebat;
Ante tamen cunctos Junonis templa colebat:
Proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras.
Utque foret sospes conjux suus, utque rediret,
Optabat; nullamque sibi præferret. At illi
Hoc de tot votis poterat contingere solum.
At Dea non ultra pro functo morte rogari
Sustinet; utque manus funestas arceat aris;
Iri, meæ, dixit, fidissima nuncia vocis,
Vise soporiferam Somni velociter aulam:

navem in profundum: cum quâ bona pars hominum absorpta altis aquis, neque remissa in aërem, mortem appetiit. Alii navis innituntur partibus & frustis laceris. Ceyx ipse tenet fragmentum navis dextrâ, quâ consueverat tractare sceptrum; atque, heu! incassùm orat & socerum & patrem. At nomen uxoris Halcyones sæpius recurrit in os natantis. Ejus recordatur atque illam memorat; desiderat ut undæ vehant suum corpus ante oculos illius, & exsanguis sepeliatur manibus amicis. Dum nat, quoties unda spatium concedit os aperiundi, nominat Halcyonem, & immurmurat ipsis fluctibus. Ecce ater fluctus sinuatus instar arcus rumpitur super medias undas, & involvit & submergit caput aquâ diffractâ. Lucifer caliginosus fuit eâ nocte, nec potuit cognosci, & quandoquidem non concessum fuerit illi descendere cœlo, velavit suam faciem opacis nubilis. Interea Æolis nescia tantæ cladis dinumerat noctes: & jam festinanter texit amictus, quos ille assumat; jam quos ipsa induat, ubi ille redierit; & sibi pollicetur recursos vanos. Illa quidem efferebat pia thura singulis Diis, celebrabat tamen præ aliis templa Junonis; & ibat ad altaria pro marito, qui jam nullus erat. Atque vovebat ut maritus esset incolumis, & ut reverteretur suus, nullamque sibi præponeret. At hoc solum poterat illi evenire de tam multis. At Dea non potest ampliùs orari pro mortuo; & ut prohibeat ab altaribus manus funere pollutas, Iri, ait, nuncia certissima jussorum, adi properè sedes Dei somni soporem inducentis;

NOTÆ.

561. *Socerum*] Æolum.

Ib. *Patrem*] Luciferum.

568. *Niger arcus*] Nubes atra aquis gravida: seu potiùs unda decumana ex imo gurgite cum limo sublata, atque instar arcûs triumphalis advoluta.

571. *Olympo*] Cœlo: ex quo siquidem Lucifero non licuit descendere, ut filio Ceyci opem ferret, vultus saltem, ne ejus casus cerneret, nubibus obduxit.

573. *Æolis*] Halcyone Æoli filia.

575. *Festinat*] Non patronis tantùm purpuras trahebant clientæ plebeiæ, ut Hor. 18. Ode. lib 2. Sed & nobilissimæ fœminæ, viris, fratribus, sibi, liberisque vestes suâ manu texebant. Imò Augustus ipse non aliâ est usus, quàm quæ ab uxore, sorore, filiâve confecta esset. *Suet. August.* Cap. 73.

504. *Funestas*] Funere & mariti morte pollutas.

Extinctique

que jube Ceycis imagine mittat
ad Halcyonen veros narrantia casus.
Induitur velamina mille colorum
urquato cœlum curvamine signans,
etit jussi sub rupe latentia regis.
e Cimmerios longo spelunca recessu,
vus, ignavi domus & penetralia Somni;
nquam radiis oriens, mediusve, cadensve
adire potest. Nebulæ caligine mistæ
ur humo: dubiæque crepuscula lucis.
il ales ibi cristati cantibus oris
uroram: nec voce silentia rumpunt
e canes, canibusve sagacior anser.
, non pecudes, non moti flamine rami,
ve sonum reddunt convicia linguæ.
ies habitat. Saxo tamen exit ab imo
uæ Lethes: per quem cum murmure labens
omnos crepitantibus unda lapillis.
es antri fœcunda papavera florent,
æque herbæ: quarum de lacte soporem
t, & spargit per opacas humida terras.
uæ verso stridorem cardine reddat,
mo totâ; custos in limine nullus.
) torus est, ebeno sublimis in atrâ,
, atricolor, pullo velamine tectus:
at ipse Deus, membris languore solutis.
ca passim varias imitantia formas
ana jacent totidem, quot messis aristas,
it frondes, ejectas littus arenas.

atque hortare mittat sub specie Ceycis oppressi somnia ad Halcyonem exhibentia veros eventus. Dixerat. Iris tegitur amictu mille colorum, & imprimens arcum in aëre proficiscitur domum regis assignati sub rupe conditam. Est juxta Cimmerios antrum remoto recessu mons cavus, aula & adytum inertis Somni; quo nunquam sol oriens, meridianus, vel occidens potest accedere radiis. Nebulæ confusæ cum caligine exsurgunt ex terrâ, & crepuscula incerti luminis. Avis experrectus cristati capitis non ibi arcessit Auroram cantibus: neque canes custodes, aut anser sagacior canibus turbant silentia voce. Non feræ, non frondes agitatæ ventis, vel probra linguæ humanæ edunt strepitum. Quies muta permanet, Nihilominus rivus aquæ Lethes, per quam aqua fluens cum susurro, lapillis strepentibus, conciliat soporem. Papavera fertilia & innumera gramina, de quorum lacte nox humida parat somnum, & spargit per caliginosas terras, florent in aditu speluncæ. Nulla valva in totâ domo, quæ cardine; nullæ excubiæ ad fores. At in medio est lectus sublatus super nigrâ ebeno, , stratus nigris vestibus; super quem ipse Deus decumbit, artubus oppressis languore. mnia inania exhibentia diversas species, tot hinc inde sunt strata, quot messis habet olia, littus arenas expulsas.

NOTÆ.

merios] Populi fuerunt Sarmatiæ Mæoticam & Bosphorum, quod ab *m* appellatur. Accommodatissimè i regiam in frigidam, tenebrosam regionem poëta removit.

cristati] *Gallus*, qui adventantem prænunciare solet.

cior] Hanc præcipuè laudem meres, qui clangore suo sopitos Capis excitârunt, deque ingruentibus uerunt.

602. *Saxo tamen*] Quia somnos quoque inducere solet aquarum murmur.

603. *Lethes*] Id est, oblivionis: per somnum enim vitæ videmur oblivisci. Ad inferorum verò fluvium Lethen respexit poëta, cujus aquam si quis gustâsset, præteritorum omnium statim oblivisci voluerunt.

605. *Ante fores*] Elegantissimè apponit poëta, quæ somnium concilient; movet, quæ somnum impediant.

Ib. *Papavera*] Quorum vis est soporifera.

Quò ſimul intravit, manibuſque obſtantia virgo
Somnia dimovit; veſtis fulgore reluxit
Sacra domus: tardâque Deus gravitate jacentes
Vix oculos tollens; iterumque iterumque relabens,
Sumnaque percutiens nutanti pectora mento,
Excuſſit tandem ſibi ſe: cubitoque levatus,
Quid veniat (cognôrat enim) ſcitatur. At illa:
Somne, quies rerum, placidiſſime Somne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corda diurnis
Feſſa miniſteriis mulces, reparaſque labori;
Somnia, quæ veras æquent imitamine formas,
Herculeâ Trachine jube, ſub imagine regis,
Halcyonen adeant; ſimulachraque naufraga fingant.
Imperat hoc Juno. Poſtquam mandata peregit
Iris, abit. Neque enim ulteriùs tolerare vaporis
Vim poterat; labique ut Somnum ſenſit in artus:
Effugit: & remeat per quos modò venerat arcus.
At pater è populo natorum mille ſuorum
Excitat artificem, ſimulatoremque figuræ
Morphea. Non illo juſſos ſolertius alter
Exprimit inceſſus, vultumque, modumq; loquendi,
Adjicit & veſtes, & conſuetiſſima cuique
Verba. Sed hic ſolos homines imitatur; at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore ſerpens.
Hunc Icelon Superi, mortale Phobetora vulgus
Nominat. Eſt etiam diverſæ tertius artis
Phantaſos. Ille in humum, ſaxumque, undamque, trabemque,
Quæque vacant animâ feliciter omnia tranſit.
Regibus hi, ducibuſque ſuos oſtendere vultus
Nocte ſolent; populos alii, plebemq; pererrant.

Quò ſtatim atque Dea acceſſit, & diſcuſſit manu ſomnia obſtantia, ſacra domus fulſit ſplendore amictûs: atque Deus ægrè aperiens oculos gravatos ſegni languore, iterum atque iterum recidens, & percutiens ſupremum pectus nutanti mento, tandem expergefactus eſt; atque ſuſtentatus cubito, petit quamobrem acceſſerit; nam cognoverat quæ eſſet. *At illa, Somne, pax rerum, Somne mitiſſime Deorum, ſolatium mentis, quem ſollicitudo vitat, qui lenis pectora fatigata laboribus diurnis, atque reſtituis ad munus; fac ſomnia, quæ imitentur veras figuras* rerum, *accedant ad Halcyonem*, quæ nunc eſt *in Trachine Herculeâ, ſub formâ regis, atque exhibeant imaginem naufragam. Juno hoc jubet. Iris diſcedit, poſtquam juſſa perfecit; neque enim poterat ſufferre ampliùs vim vaporis: & ut advertit ſoporem influere in membra, prorumpit, & revertitur per arcus, per quos modo acceſſerat. At pater excutit ex turbâ mille ſuorum filiorum Morpheum artificem & imitatorem figurarum. Alius non imitatur accuratiùs præſcriptos inceſſus, & faciem, & modum loquendi. Addit & amictus & voces cuique uſitatiſſimas. Atque hic exhibit ſolos homines: & alius fit fera, fit ales, fit anguis longo corpore. Dii hunc appellant Icelon, gens humana Phobetorem. Phantaſos eſt tertius diverſæ etiam artis. Ille mutatur facilè in terram, lapidem, aquam, arborem atque omnia, quæ ſunt inanimata. Iſti conſueverunt exhibere ſuam faciem tyrannis & imperatoribus de nocte: alii vagantur per populos & vulgus.*

NOTÆ.

616. *Virgo*] *Iris* Junonis nuncia.

624. *Cura fugit*] Qui enim curis premuntur dormire non poſſunt.

627. *Regis*] *Ceycis*, quem Trachine ab Hercule ædificatâ regnâſſe diximus.

631. *Labique*] Ita & Cereris Nympha, lib. 8. ver. 184. fame affecta.

633. *Pater*] Somnus ſomniorum pater.

Ib. *E populo*] Ex numero innumero ſomniorum evocat Morphea.

634. *Simulator*] Morphei nomen hæ voces interpretantur.

640. *Icelon*] *Similem* interpretaberis.

Ib. *Phobetora*] *Perterrefacientem*.

642. *Phantaſos*] *Imaginatorem* diceres, niſi prohibuerunt grammatici. Pro triplici autem rerum naturâ, quæ phantaſiam per ſomnos turbare ſolent, appoſitè poëta tres Somni filios fecit.

t hos fenior: cunctifque è fratribus unum
ea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
& rurfus molli languore folutum
itque caput, ftratoque recondidit alto.
at, nullos ftrepitus facientibus alis,
ebras: intraq; moræ breve tempus in urbem
it Hæmoniam: pofitifque è corpore pennis
em Ceycis abit: formâque fub illâ
, exanimi fimilis, fine veftibus ullis,
is ante torum miferæ ftetit. Uda videtur
viri, madidifque gravis fluere unda capillis.
ecto incumbens, fletu fuper ora refufo,
t: Agnofcis Ceyca, miferrima conjux?
a mutata eft facies nece? refpice; nofces,
fque tuo pro conjuge conjugis umbram.
is, Halcyone, nobis tua vota tulerunt.
nus. Falfæ tibi me promittere noli.
s Ægæo deprêndit in æquore navim
& ingenti jactatam flamine folvit:
noftra tuum fruftrà clamantia nomen
unt fluctus. Non hæc tibi nunciat auctor
ius: non ifta vagis rumoribus audis;
o fata tibi præfens mea naufragus edo.
ge: da lachrymas; lugubriaq; indue: nec me
oratum fub inania Tartara mitte.
his vocem Morpheus, quam conjugis illa
et effe fui. Fletus quoque fundere veros
rat: geftumque manus Ceycis habebant.
t Halcyone lachrymans, motatque lacertos
nnum, corpufque petens amplectitur auras:

Senex Somnus hos excitat, atque eligit unum Morpheum ex cunctis fratribus, qui exequatur juffa Thaumantidos: & rurfus demifit caput oppreffum fuavi fopore, & texit denuo altis veftibus. Ille volat per caliginem, alis nullum fonum reddentibus, & intra exiguum fpatium temporis pervenit in urbem Hæmoniam; & pennis ex corpore fublatis induit vultus Ceycis, & fub illâ fpecie lividus, inanimi fimilis, fine omni amictu conftitit ad lectum infelicis uxoris. Barba viri videtur madida, & gravis aqua ftillare ex madidis crinibus. Tum fuper toro ftratus, lachrymis expreffis fuper ora, hæc dicit, Cognofcis Ceycem, uxor infeliciffima? an meus vultus eft deformatus morte? Intuere; agnofces; atque reperies pro tuo marito umbram mariti. Tuæ preces, Halcyone, nobis nullo auxilio fuerunt. Periimus. Ne me fperes decepta. Aufter pluvius corripuit navem in mari Ægæo, & disjecit agitatam fpiritu vehementi, & undæ impleverunt os noftrum citans fruftrà nomen tuum. Nuncius incertus non tibi hæc refert; non accipis ifta per dubios rumores. Ego ipfe naufragus tibi adftans, meam fortem. Erige te, quæfo, exhibe fletus, atque affume veftes pullatas; neque me mitte m fub exilia Tartara. Morpheus his addidit vocem, quam illa arbitraretur effe fui mariti. etiam mittere veras lachrymas; & manus imitabantur geftum Ceycis. Halcyone flens movet brachia dormiendo, & quærens corpus amplectitur aërem:

NOTÆ.

enior] Somnus.
Thaumantidos] *Iridis*, Thaumantidis
.
nus] Deus fomni.
bem] Trachinem, ubi Halcyone ha- fuprà, ver. 269.
faciem] Ceycis figuram induit: atque modò attendas, ipfum effe tibi fingas.

663. *Ægæo*] Cui mari fe, Trachine in Ioniam iturus, Ceyx crediderat.

670. *Indeploratum*] Multæ etiam utilitatis credebant effe apud inferos, plurimos habuiffe in fuperis qui fublatum fleviffent.

675. *Corpus*] Ceycis fui, quem per fomnum Morphei ope viderat.

Exclamatque

Exclamatque, Mane. Quò te rapis? ibimus unà.
Voce suâ, specieque viri turbata soporem
Excutit: & primo si sit, circumspicit, illic
Qui modò visus erat. Nam moti voce ministri
Intulerant lumen. Postquam non invenit usquam;
Percutit ora manu: laniatque à pectore vestes:
Pectoraque ipsa ferit. Nec crinem solvere curat;
Scindit: & altrici, quæ luctûs causa, roganti,
Nulla est Halcyone, nulla est, ait: occidit unà
Cum Ceyce suo. Solantia tollite verba.
Naufragus interiît. Vidi, agnovique; manusque
Ad discedentem, cupiens retinere, tetendi.
Umbra fugit: sed & umbra tamen manifesta, virique
Vera mei. Non ille quidem, si quæris, habebat
Assuetos vultus: nec quo priùs ore nitebat.
Pallentem, nudumque, & adhuc humente capillo
Infelix vidi. Stetit hoc miserabilis ipso
Ecce loco: & quærit vestigia, si qua supersint.
Hoc erat, hoc animo quod divinante timebam:
Et, ne me fugiens, ventos sequerere, rogabam.
At certè vellem, quoniam periturus abibas,
Me quoque duxisses. Tecum fuit utile, tecum
Ire mihi. Neque enim de vitæ tempore quicquam
Non simul egissem: nec mors discreta fuisset.
Nunc absens pereo, jactor nunc fluctibus absens:
Et sine me, me pontus habet. Crudelior ipso
Sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
Longiùs; & tanto pugnem superesse dolori.
Sed neque pugnabo: nec te, miserande, relinquam;
Et tibi nunc saltem veniam comes. Inque sepulchro,
Si non urna, tamen junget nos littera: si non
Ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.
Plura dolor prohibet; verboque intervenit omni

atque vociferatur, Mane: quo profugis? proficiscemur una. Tremefacta suâ voce, & imagine mariti, excutit somnum: atque primò circumspicit, num is adsit, qui modò erat visus: nam famuli excitati illius *clamore admoverant luminaria. Cùm nusquam inveniret, percutit faciem manu, & discerpit amictus à pectore, & plangit ipsum pectus, neque meminit solvere comam; dilaniat: atque inquit nutrici petenti causam doloris, Halcyone nulla est, nulla est; interiît cum Ceyce suo. Abstinete sermonibus consolatoriis. Naufragus obiit. Adspexi, atque cognovi, & obtuli manus abeunti, volens retinere. Umbra fugit; sed umbra tamen clara & vera mei mariti. Si exquiras, ille quidem non habebat faciem solitam, neque lucebat eodem vultu, quo antea. Misera intuita sum pallidum, nudumque, & comâ adhuc madidâ. Ecce constitit flebilis hoc ipso loco: atque lustrat si quæ supersint indicia. Hoc erat hoc quod metuebam mente præsagâ; atque orabam ne me fugiens te crederes ventis. At certe optarem, siquidem discedebas interiturus, me etiam duxisses. Mihi bonum fuit tecum, tecum proficisci. Neque enim quicquam non unà transmisissem de tempore vitæ, neque mors fuisset divisa; nunc remota intereo, nunc remota agitor undis; & mare me habet sine me. Meus animus sit mihi sævior ipso mari, si cupiam vivere diutius, & coner superesse tanto dolori. Verùm neque conabor neque te destituam, ô deflende: saltem nunc te comitabor; atque in tumulo si urna non copulat nos, attamen epitaphium* id præstabit: *si non tangam ossa meis ossibus, at* tangam *nomen nomine. Mæror obstat pluribus & se percutit ad singulas*

NOTÆ.

690. *Vultus*] Heinsius legit *Cultus*, ne bis idem dicat atque ita hæc respondebunt sequentibus. *Pallentem nudumque*, &c.

698. *Neque enim*] Tecum omne vitæ tempus exegissem; tecumque fuissem.

706. *Si non urna*] Qui Ceycis corpus desiderabatur.

Ib. *Littera*] *Epitaphium.*

Plan-

ıor; & attonito gemitus è corde trahuntur.
ẹ erat: egreditur tectis ad littus; & illum
ta locum repetit, de quo spectârat euntem,
q; moratus ibi; dumque, Hic retinacula solvit,
mihi discedens dedit oscula littore, dicit:
que notata oculis reminiscitur acta, fretumque
ıicit: in liquidâ spatio distante tuetur
o quid, quasi corpus, aquâ; primòque, quid illud
erat dubium. Postquam paulò appulit unda;
ıamvis aberat, copus tamen esse liquebat;
oret, ignorans, quia naufragus, omine mota est;
ınquam ignoto lachrymam daret, Heu, miser, inquit,
ıuis es, & siqua est conjux tibi! fluctibus actum
ropriùs corpus. Quod quò magis illa tuetur,
ninùs, & minùs est mentis. Jam jamque propinquæ
ıtum terræ, jam quod cognoscere posset,
ıt; erat conjux. Ille est, exclamat: & unà
comas, vestem lacerat: tendensque trementes
eyca manus, Sic, ô carissime conjux,
l me, miserande, redis? ait. Adjacet undis
manu moles: quæ primas æquoris iras
ıgit; & incursus quæ prædelassat aquarum.
huc: mirumque fuit potuisse, volabat:
ıtiensque levem modò natis aëra pennis,
ıebat summas ales miserabilis undas.
que volat, mœsto similem, plenumque querelæ
ledêre sonum tenui crepitantia rostro.
rò tetigit mutum & sine sanguine corpus,
ılos artus amplexa recentibus alis,
ıla nequicquam duro dedit oscula rostro.
rit hoc Ceyx, an vultum motibus undæ
re sit visus, populus dubitabat: at ille

voces; & gemitus ducuntur è corde stupefacto. Manè erat; domo proficiscitur ad littus, & tristis redit ad illum locum, de quo intuita erat descendentem: atque, inquit, Dum ibi cunctatus, dum hic solvit vincula, proficiscens mihi obtulit suavia hoc littore. Et dum relegit oculis facta quæ observaverat, atque prospicit mare, videt longè in aquâ fluidâ nescio quid quasi corpus, atque primò incertum erat, quid esset. Postquam fluctus paulùm appulit; & tametsi longè erat, constabat tamen esse corpus, nesciens quis esset, quia naufragus, præsagio tacta est, & quasi peregrino fletus indulgeret. Heu, infelix, ait, quisquis es, & si qua uxor est tibi! Corpus vectum undis accedit propiùs. Quod quò magis illa adspicit, hòc minùs atque minùs est animi. Jam jamque appulsum terræ proximæ, jam spectat quod posset cognoscere; maritus erat. Ille est, vociferatur; atque simul dilaniat faciem, capillos, amictum: & porrigens manus pavidas ad Ceycem. Ita, inquit, ô marite dilectissime, ita reverteris ad me deflende? Agger arte structus junctus est fluctibus, qui minuit primam vim maris, quique frangit impetum aquarum. Huc adscendit; atque mirum fuit potuisse; volabat: & verberans tenues ıennis modò ortis, luctuosa radebat extremas aquas. Et dum volat, os stridulum emisit sonum ostro similem lugubri, & plenum querimoniæ. Cùm verò tetigit corpus mutum & exangue, ı novis alis membra carissima, frustrà obtulit gelida suavia rigido rostro. Vulgus incertum Ceyx istud adverterit, an sit visus erigere faciem agitatione fluctuum: at ille

NOTÆ.

Moratus ibi] Verba sunt Halcyones, ıra narrationis seriem ex ejus personâ ıntur.

Prædelassat] Lassos & debiles reddit, antequam in portum preveniant.

732. *Modò natis*] Nam in Halcyonem avem mutata est.

Victa Dea eſt: nubemque oculis objecit, & inter
Officium turbamque ſacri, voceſque precantum,
Suppoſitâ fertur mutâſſe Mycenida cervâ.
Ergo ubi, quâ decuit lenita eſt cæde Diana;
Et pariter Phœbes, pariter maris ira receſſit;
Accipiunt ventos à tergo mille carinæ:
Multaque perpeſſæ Phrygiâ potiuntur arenâ.
Orbe locus medio eſt inter terraſque, fretumque,
Cœleſteſque plagas, triplicis confinia mundi;
Unde, quod eſt uſquam, quamvis regionibus abſit,
Inſpicitur; penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, ſummâque domum ſibi legit in arce:
Innumeroſque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, & nullis incluſit limina portis.
Nocte, dieque patent. Tota eſt ex ære ſonanti:
Tota fremit: voceſque refert: iteratque quod audit.
Nulla quies intus, nullâque ſilentia parte.
Nec tamen eſt clamor, ſed parvæ murmura vocis,
Qualia de pelagi, ſi quis procul audiat, undis
Eſſe ſolent: qualemve ſonum, cùm Jupiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenent: veniunt leve vulgus, euntque:
Miſtaque cum veris paſſim commenta vagantur
Millia rumorum: confuſaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent ſermonibus auras:
Hi narrata ferunt aliò: menſuraque ficti
Creſcit; & auditis aliquid novus adjicit auctor.
Illîc Credulitas, illîc temerarius Error,
Vanaque Lætitia eſt, conſternatique Timores,
Seditioque repens, dubioque auctore Suſurri.
Ipſa quid in cœlo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt; totumque inquirit in orbem.
III. Fecerat hæc notum, Graïas cum milite forti
Adventare rates: neque inexpectatus in armis
Hoſtis adeſt. Prohibent aditu, littuſque tuentur

Dea lenita eſt: velavit oculos nube et dicitur transformaſſe Mycenam, cervâ ſubditâ, inter miniſterium et turbam ſacri, et voces precantium. Poſtquam igitur Diana eſt placata nece, quâ par fuit, et ſimul furor ejus et æquoris compoſitus eſt, mille naves accipiunt ventos à tergo; et plurima paſſæ appellunt ad littora Phrygia. Locus eſt in medio mundo inter tellurem et mare et oras ſidereas, finis triplicis orbis, unde ſpectatur quodcumque eſt uſpiam, tametſi diſtet regionibus; et omnis ſonus permeat ad ſinuoſas aures. Fama illum *obtinet, atque poſuit ſibi ſedem in ſupremo faſtigio: et dedit innumeros ingreſſus, ac mille oſtia domui: nulliſque portis obturavit aditus. Pervii ſunt die et nocte. Tota eſt ex ſonanti ære; tota fremit et reddit ſonos, et repetit quod audit. Nulla quies intus, et nullibi ſilentium. Neque tamen eſt vociferatio, ſed ſuſurri ſubmiſſæ vocis: qualis ſolet eſſe fremitus fluctuum æquoris, ſi quis ex longè quo accipiat; vel qualem ſtrepitum ultima tonitrua reddunt, cùm Jupiter percutit nebulas, multitudo occupat atria; plebs intrat atque prodit. Mille rumores falſi hinc inde errant unà cum veris, et voces permiſtæ volvuntur. Atque ex omnibus, hi referciunt inanem aërem ſermonibus: alii portant aliò quæ prolata ſunt, et modus falſi augetur; atque aliquis auctor aliquid addidit acceptis. Illîc eſt Credulitas, illîc Error imprudens, et inane Gaudium, et Pavores attoniti, & Seditio ſubrepens, et Suſurri incerto auctore. Ipſa cernit quid rerum agatur in cœlo, in mari, & ſolicita eſt de toto mundo.*

III *Hæc vulgaverat, naves Græcas adiſſe cum ſtrenuâ manu: neque hoſtis accedit non exſpectatus in armis. Prohibent* eum *acceſſu, & defendunt littus.*

NOTÆ.

34. *Mycenida*] *Iphigeniam* Mycenis oriundam: quam in Tauricam regionem avectam ſcripſit Eurypides; alii Scythicæ Dianæ immolatam aſſerunt.

40. *Triplicis*] In tres partes diviſi cœlum mare & terram.

& Hectoreâ primus fataliter hastâ,
laë, cadis: commissaque prælia magno
anaïs, fortesq; animæ, neq; cognitus Hector.
ryges exiguo, quid Achaïa dextera posset,
ne senserunt. Et jam Sigæa rubebant
: jam leto proles Neptunia Cygnus
iros dederat. Jam curru instabat Achilles:
e Peliacæ sternebat cuspidis ictu
a: perque acies aut Cygnum aut Hectora quærens,
editur Cygno: decimum dilatus in annum
erat. Tum colla jugo candentia pressos
atus equos, currum direxit in hostem:
tiensque suis vibrantia tela lacertis,
iis es, ô juvenis, solatia mortis habeto,
ab Hæmonio quòd sis jugulatus Achille.
ius Æacides. Vocem gravis hasta secuta est.
anqam certâ nullus fuit error in hastâ;
men emissi profecit acumine ferri:
hebeti pectus tantummodo contudit ictu;
Dea (nam te famâ prænovimus) inquit
uid à nobis vulnus miraris abesse?
iatur enim.) Non hæc, quam cernis, equinis
jubis cassis, neque onus cava parma sinistræ
o mihi sunt: decor est quæsitus ab istis.
quoque ob hoc capere arma solet. Removebitur omne

Trojani: atque primus occumbis fataliter jaculo Hectoreo, Protesilaë; & prælia incepta & strenuæ animæ, necdum cognitus Hector magno constant Græcis. Neque Trojani senserunt pauco sanguine quid Græca manus posset. Et jam littora Sigæa rubebant sanguine: jam Cygnus filius Neptuni morti opposuerat mille viros. Achilles jam urgebat curru, & conficiebat catervas Trojanas ictu mucronis Peliaci: atque lustrans per agmina aut Cygnum, aut Hectorem, incurrit in Cygnum: Hector erat servatus in annum decimum. Tum mulcens equos habentes albas cervices onustas jugo, dirigens currum in hostem; atque librans tremens hastile suis brachiis, Quisquis es, inquit, ô Juvenis, habeto solamen obitûs, quòd sis mactatus ab Achille. Hactenus Æacides. Ponderosum hastile secutum est vocem. Sed quamvis nullum vitium fuerit in telo inerranti, nihiltamen promovit mucrone ferri impulsi; atque ut percussit ctus ictu vano, Fili Deæ, ait ille, nam te antè cognovimus famâ, cur stupes quòd intacti (Namque stupidus hærebat) Non hæc galea flava, quam vides equinis jubis, neque scutum ius sinistræ sunt mihi ad utilitatem; sed tantùm ornamenti gratiâ geruntur. Mars etiam consuevit induere arma. Tolletur omne

NOTÆ.

ctoreâ] Alii tamen Æneæ, alii Achacecidisse eum autumant.

Fataliter] Oraculo monitus fuerat, ne num bellum proficisceretur, ibi namurum. Atque in fatis erat occubitum, qui primus ex Græcis in littus n descenderet.

rotesilaë, cadis] Protesilaus Laodamiæ liæ maritus. Hujus pater Iphiclus, elocitate celebris.

hryges] Seu *Trojani*, qui Phrygiam seu Troadem incolebant.

gæa] Promontorium Trojæ.

eliacæ] Ex Pelio monte recisæ; quæ eo dicitur; &,

Ipse suas quamvis vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta dabat.

76. *Decimum*] Decennalis fuit Trojæ obsidio.

79. *Vibrantia*] Al. Vulcania; ut ad arma ejus à Vulcano fabricata alludat.

81. *Æacides*] *Achilles* Pelei & Thetidis filius: *Æacides*, ab avo Æaco dictus.

88. *Equinis jubis*] Iis verò galearum cristas decorare quoque solebant heroës: hinc illud Virgil.

——Cristâque hirsutus equinâ.

Victa Dea est: nubemque oculis objecit, & inter
Officium turbamque sacri, vocesque precantum,
Supposità fertur mutâsse Mycenida cervâ.
Ergo ubi, quâ decuit lenita est cæde Diana;
Et pariter Phœbes, pariter maris ira recessit;
Accipiunt ventos à tergo mille carinæ:
Multaque perpessæ Phrygiâ potiuntur arenâ.
Orbe locus medio est inter terrasque, fretumque,
Cœlestesque plagas, triplicis confinia mundi;
Unde, quod est usquam, quamvis regionibus absit,
Inspicitur; penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, summâque domum sibi legit in arce:
Innumerosque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, & nullis inclusit limina portis.
Nocte, dieque patent. Tota est ex ære sonanti:
Tota fremit: vocesque refert: iteratque quod audit.
Nulla quies intus, nullâque silentia parte.
Nec tamen est clamor, sed parvæ murmura vocis,
Qualia de pelagi, si quis procul audiat, undis
Esse solent: qualemve sonum, cùm Jupiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenent: veniunt leve vulgus, euntque:
Mistaque cum veris passim commenta vagantur
Millia rumorum: confusaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent sermonibus auras:
Hi narrata ferunt aliò: mensuraque ficti
Crescit; & auditis aliquid novus adjicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error,
Vanaque Lætitia est, consternatique Timores,
Seditioque repens, dubioque auctore Susurri.
Ipsa quid in cœlo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt; totumque inquirit in orbem.
III. Fecerat hæc notum, Graïas cum milite forti
Adventare rates: neque inexpectatus in armis
Hostis adest. Prohibent aditu, littusque tuentur

Dea lenita est: velavit oculos nube et dicitur transformasse Mycenam, cervâ adhibitâ, inter ministerium et turbam sacri, et voces precantium. Postquam igitur Diana est placata nece, quâ par fuit, et simul furor ejus et æquoris compositus est, mille naves accipiunt ventos à tergo; et plurima passæ appellunt ad littora Phrygia. Locus est in medio mundo inter tellurem et mare et oras sidereas, finis triplicis orbis, unde spectatur quodcumque est uspiam, tametsi distet regionibus; et omnis sonus permeat ad sinuosas aures. Fama illum obtinet, atque posuit sibi sedem in supremo fastigio: et dedit innumeros ingressus, ac mille ostia domui: nullisque portis obturavit aditus. Pervii sunt die et nocte. Tota est ex sonanti ære; tota fremit et reddit sonos, et repetit quod audit. Nulla quies intus, et nullibi silentium. Neque tamen est vociferatio, sed susurri submissæ vocis: qualis solet esse fremitus fluctuum æquoris, si quis ex longè quo accipiat; vel qualem strepitum ultima tonitrua reddunt, cùm Jupiter percutit nebulas, multitudo occupat atria; plebs intrat atque prodit. Mille rumores falsi hinc inde errant unà cum veris, et voces permistæ volvuntur. Atque ex omnibus, hi referciunt inanem aërem sermonibus: alii portant aliò quæ prolata sunt, et modus falsi augetur; atque aliquis auctor aliquid addidit acceptis. Illic est Credulitas, illic Error imprudens, et inane Gaudium, et Pavores attoniti, & Seditio subrepens, et Susurri incerto auctore. Ipsa cernit quid rerum agatur in cœlo, in mari, & solicita est de toto mundo.

III *Hæc vulgaverat, naves Græcas adisse cum strenuâ manu: neque hostis accedit non exspectatus in armis. Prohibent* eum *accessu, & defendunt littus.*

NOTÆ.

34. *Mycenida*] *Iphigeniam* Mycenis oriundam: quam in Tauricam regionem avectam scripsit Eurypides; alii Scythicæ Dianæ immolatam asserunt.

40. *Triplicis*] In tres partes divisi cœlum mare & terram.

Troës

& Hectoreâ primus fataliter hastâ,
laë, cadis: commissaque prælia magno
anaïs, fortesq; animæ, neq; cognitus Hector.
ryges exiguo, quid Achaïa dextera posset,
ne senserunt. Et jam Sigæa rubebant
: jam leto proles Neptunia Cygnus
iros dederat. Jam curru instabat Achilles:
te Peliacæ sternebat cuspidis ictu
a: perque acies aut Cygnum aut Hectora
quærens,
ditur Cygno: decimum dilatus in annum
erat. Tum colla jugo candentia pressos
atus equos, currum direxit in hostem:
tiensque suis vibrantia tela lacertis,
iis es, ô juvenis, solatia mortis habeto,
ab Hæmonio quòd sis jugulatus Achille.
ius Æacides. Vocem gravis hasta secuta est.
anqam certâ nullus fuit error in hastâ;
nen emissi profecit acumine ferri:
hebeti pectus tantummodo contudit ictu;
Dea (nam te famâ prænovimus) inquit
uid à nobis vulnus miraris abesse?
atur enim.) Non hæc, quam cernis, equinis
jubis cassis, neque onus cava parma sinistræ
o mihi sunt: decor est quæsitus ab istis.
quoque ob hoc capere arma solet. Removebitur omne

Trojani: atque primus occumbis fataliter jaculo Hectoreo, Protesilaë; & prælia incœpta & strenuæ animæ, necdum cognitus Hector magno constant Græcis. Neque Trojani senserunt pauco sanguine quid Græca manus posset. Et jam littora Sigæa rubebant sanguine: jam Cygnus filius Neptuni morti opposuerat mille viros. Achilles jam urgebat curru, & conficiebat catervas Trojanas ictu mucronis Peliaci: atque lustrans per agmina aut Cygnum, aut Hectorem, incurrit in Cygnum: Hector erat servatus in annum decimum. Tum mulcens equos habentes albas cervices onustas jugo, dirigens currum in hostem; atque librans tremens hastile suis brachiis, Quisquis es, inquit, ô Juvenis, habeto solamen obitûs, quòd sis mactatus ab Achille. Hactenus Æacides. Pendorosum hastile secutum est vocem. Sed quamvis nullum vitium fuerit in telo inerranti, nihil tamen promovit mucrone ferri impulsi; atque ut percussit ictus ictu vano, Fili Deæ, ait ille, nam te antè cognovimus famâ, cur stupes quòd intacti (Namque stupidus hærebat) Non hæc galea flava, quam vides equinis jubis, neque scutum ius sinistræ sunt mihi ad utilitatem; sed tantùm ornamenti gratiâ geruntur. Mars etiam consuevit induere arma. Tolletur omne

NOTÆ.

ctoreâ] Alii tamen Æneæ, alii Achacecidisse eum autumant.

Fataliter] Oraculo monitus fuerat, ne num bellum proficisceretur, ibi namurum. Atque in fatis erat occubitum, qui primus ex Græcis in littus n descenderet.

rotesiloë, cadis] Protesilaus Laodamiæ iæ maritus. Hujus pater Iphiclus, elocitate celebris.

brygcs] Seu Trojani, qui Phrygiam seu Troadem incolebant.

gæa] Promontorium Trojæ.

eliacæ] Ex Pelio monte recisæ; quæ eo dicitur; &,

Ipse suas quamvis vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta dabat.

76. *Decimum*] Decennalis fuit Trojæ obsidio.

79. *Vibrantia*] Al. Vulcania; ut ad arma ejus à Vulcano fabricata alludat.

81. *Æacides*] *Achilles* Pelei & Thetidis filius: *Æacides*, ab avo Æaco dictus.

88. *Equinis jubis*] Iis verò galearum cristas decorare quoque solebant heroës: hinc illud Virgil.

——*Cristâque hirsutus equinâ.*

IV. V. Hic labor, hoc certamen caussa fuit induciarum multorum dierum; & pars utraque requievit, omissis armis. Et dum vigil præsidium custodit mœnia Trojana; & vigil custodia servat munitiones Græcas; festa dies erat, quâ Achilles victoriâ potitus adversus Cygnum sacrum faciebat Minervæ sanguine vaccæ vittatæ. Cujus postquam imposuit exta calidis altaribus, & nidor Dîis gratus pervenit in cœlum, sacra habuerunt suam diei partem: reliqua est exhibita epulis. Accubuerunt excelsis lectis: & satiaverunt corpora carnibus assis, & leniunt mero & solicitudines & sitim. Neque lyræ, neque carmina cantata, vel longa tibia buxi multifori illos oblectat: sed transigunt noctem colloquiis; atque virtus est materia confabulationis. Narrant certamina hostium atque sua. Atque gratum est vicissim narrare discrimina crebrò tentata atque exacta. Quid enim diceret Achilles! vel quid potius memorarent apud magnum Achillem? Ultima victoria præsertim victo Cygno commemorata fuit. Visum mirabile omnibus, quòd corpus juvenis nullo telo violari potuit, neque plagis erat obnoxium, atque ferrum retunderet. Æacides hoc mirabatur, Græci hoc admirabantur; cùm ita Nestor loquitur, Cygnus fuit solus vestrâ ætate securus ferri, & nullo ictu penetrabilis. At ego quondam aspexi Cæneum Perrhæbum ferentem mille ictus corpore illæso:

IV. V. Hic labor, hæc requiem multorum pugna dierum
Attulit: & positis pars utraque substitit armis.
Dumque vigil Phrygios servat custodia muros;
Et vigil Argolicas servat custodia fossas:
Festa dies aderat; quâ Cygni victor Achilles
Pallada vittatæ placabat sanguine vaccæ:
Cujus ut imposuit prosecta calentibus aris;
Et Dîs acceptus penetravit in æthera nidor:
Sacra tulêre suam: pars est data cætera mensis.
Discubuêre toris proceres: & corpora tostâ
Carne replent: vinoque levant curasque, sitimque.
Non illos citharæ, non illos carmina vocum,
Longave multifori delectat tibia buxi:
Sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
Materia est. Pugnam referunt hostisque suamque,
Inque vices adita atque exhausta pericula sæpe
Commemorare juvat. Quid enim loqueretur Achilles?
Aut quid apud magnum potiùs loquerentur Achillem?
Proxima præcipuè domito victoria Cygno
In sermone fuit. Visum mirabile cunctis;
Quòd juveni corpus nullo penetrabile telo,
Invictumque ad vulnera erat, ferrumque terebat.
Hoc ipsum Æacides, hoc mirabantur Achivi.
Cùm sic Nestor aït; Vestro fuit unicus ævo
Contemptor ferri, nulloque forabilis ictu
Cygnus. At ipse olim patientem vulnera mille
Corpore non læso Perrhæbum Cænea vidi:

NOTÆ.

149. *Argolicas*] Fuit Argolis regio Peloponnesi, quæ pro totâ Græciâ, sicuti & ejus populi pro omnibus Græcis, nonnunquam sumitur.

152. *Prosecta*] Carnes hostiarum, quas prosecabant, i. e. primum secabant; Diisque adolebant partem, sacerdotibus partem dabant, partem sibi apponebant. Turneb. lib. 15. cap. 17.

155. *Tostâ*] Namque elixa heroïcis temporibus non vescebantur. Servius.

157. *Non illos*] Lepidissimum, inquit Plutarchus, est illud convivium, in quod non intrat tibicen. Quibus de rebus in convivio disserendum sit, docet A. Gellius, lib. 13. cap. 11. & Macrob. 7. lib. Saturn. 1. cap. Hic duces de virtute bellicâ, & pugnis.

168. *Achivi*] Græci, qui & Achæi dicti, sunt ab Achaiâ, quam incoluerunt.

169. *Nestor*] Neleï fuit filius, rex Pyli, ætate, eloquentiâ & prudentiâ clarus.

172. *Perrhæbum*] Fuerunt Perrhæbi Thessaliæ, populi, qui à Lapithis devicti, in Pindi montana confugerunt.

Ibid. *Cænea*] Cænis Elati Lapitharum regis fuit filia, in virum mutata; cujus ex poëta jucundiùs poteris cognoscere historiam.

za Perrhæbum; qui factis inclytus Othryn
luit. Quòque id mirùm magìs eſſet in illo,
iina natus erat. Monſtri novitate moventur,
quis adeſt: narretque rogant. Quos inter Achilles,
ige (nam cunctis eadem eſt audire voluntas)
:unde ſenex, ævi prudentia noſtri;
fuerit Cæneus, cur in contraria verſus;
ibi militiâ, cujus certamine pugnæ
iitus; à quo ſit victus, ſi victus ab ullo eſt.
ſenior: Quamvis obſtet mihi tarda vetuſtas;
aque me fugiant primis ſpectata ſub annis;
tamen memini: nec, quæ magìs hæreat illâ,
ore res noſtro eſt, inter bellique, domìque
tot. Ac ſi quem potuit ſpatioſa ſenectus
tatorem operum multorum reddere, vixi
os bis centum; nunc tertia vivitur ætas.
decore fuit proles Elateïa Cænis,
ſalidum virgo pulcherrima; perque propinquas,
ue tuas urbes (tibi enim popularis, Achille)
orum fruſtrà votis optata procorum.
âſſet Peleus thalamos quoque forſitan illos;
am aut contigerant illi connubia matris,
ierant promiſſa, tuæ. Nec Cænis in ullos
ipſit thalamos; ſecretaque littora carpens
orei vim paſſa Dei eſt. Ita fama ferebat.
ie novæ Veneris Neptunus gaudia cepit;
tua vota licet, dixit, ſecura repulſæ:
: quid voveas. Eadem hoc quoque Fama ferebat.
num, Cænis ait, facit hæc injuriâ votum,
pati nîl poſſe mihi. Da fœmina ne ſim,
ia præſtiteris. Graviore noviſſima dixit

qui celeberrimus facinoribus frequentavit Othryn, & ut illud magìs eſſet ſtupendum in eo: natus erat fœmina. Quicunque adeſt tanguntur novitate prodigii, atque orant ut referat. Inter quos Achilles, Narra, quæſo, ô diſerte ſenex, prudentia noſtri ſæculi (nam omnes cupiunt cognoſcere eadem) quis fuerit Cæneus; quamobrem in aliam formam mutatus; quo bello; cujus contentionis diſcrimine tibi cognitus, à quo ſit devictus; ſi modò à quoquam eſt devictus. Tum ſenex. Quamvis mihi obſit longa ſenectus, multorum ſim oblitus quæ vidi primâ ætate, recordor tamen plurimorum: neque eſt quicquam quod tenaciùs affixum ſit memoriæ noſtræ inter tot facta pace & bello, quàm illud. Et ſi longa vetuſtas potuit præſtare aliquem teſtem multorum factorum, vixi annos ducentos; nunc tertia ætas agitur. Cænis Elati filia inclyta fuit formâ puella pulcherrima Theſſalorum: & fruſtrà fuit petita votis multorum procorum per urbes vicinas, & per tuas, Achille. (Namque tua fuit popularis) Fortè etiam Peleus petiiſſet illos thalamos; ſed aut jam illi obtigerant conjugia genetricis tuæ, aut fuerant conceſſa. Neque Cænis rupta eſt in ullos thalamos, atque ambulans in littore remoto [vi]ta eſt à Deo maris potenti. Sic rumor increbuerat. Eſt poſtquam Neptunus potitus eſt voluptate] novæ Veneris, Conceditur, inquit, ut tua deſideria ſint tuta ab omni repulſâ, elige quid cupias. [R]umor etiam iſtud prædicabat. Hoc dedecus inquit Cænis, facit magnum votum, ſcilicet, ut [ni]hile pati poſſim. Fac ne ſim fœmina, omnia feceris. Protulit ultimas majore

NOTÆ.

[17]. *Othryn*] Qui mons eſt Theſſaliæ.
[17]. *Contraria*] In marem ex fœminâ.
[18]. *Bis centum*] Ut ita falſos liqueat, qui [N]eſtoris ætates per 300 annorum ſecula metiuntur; ſiquidem Ovidio fides.

201. *Injuria*] Quâ mihi virginitatem eripuiſti, effecit, ut magna petere audeam.
203. *Graviore*] Quia in marem mutat; hoc eſt, quia effeminatus qui erat, graviores viri mores induit.

Verba

Verba sono: poteratque viri vox illa videri,
Sicut erat. Nam jam voto Deus æquoris alti
Annuerat: dederatque super: ne saucius ullis
Vulneribus fieri, ferrove occumbere posset.
Munere lætus abit: studiisque virilibus ævum
Exigit Atracides, Peneïaque arva pererrat.
Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus;
Nubigenasque feros, positis ex ordine mensis,
Arboribus tecto discumbere jusserat antro.
Hæmonii proceres aderant; aderamus & ipsi,
Festaque confusâ resonabat regia turbâ.
Ecce canunt Hymenæon; & ignibus atria fumant:
Cinctaque adest virgo matrum nuruumque catervâ
Præsignis facie. Felicem diximus illâ
Conjuge Pirithoum: quod pœnê fefellimus omen.
Nam tibi, sævorum sævissime Centaurorum
Euryte, quàm vino pectus, tam virgine visâ
Ardet: & ebrietas geminata libidine regnat.
Protinus eversæ turbant convivia mensæ:
Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
Eurytus Hyppodamen, alii, quam quisq; probârant,
Aut poterant, rapiunt; captæque erat urbis imago.
Fœmineo clamore sonat domus. Ociùs omnes
Surgimus: & primus, Quæ te vecordia, Theseus,
Euryte, pulsat, aït; qui, me vivente, lacessas
Pirithoum, violesque duos ignarus in uno?
Neve ea magnanimus frustrà memoraverit heros;

sono voces, atque ille sonus poterat videri masculi, qualis erat. Nam jam Deus profundi maris audierat vota: atque insuper fecerat, ne posset vulnerari nilo modo, vel accidi ferro. Hilaris dono discedit Atracias: atque transigit ætatem studiis virilibus, & exspatiatur per campos Penëios. Filius temerarii Ixionis duxerat Hippodamen, atque jusserat sævos nubigenus discumbere mensis ex ordine constitutis in speluncâ velatâ arboribus Thessali principes coïerant; nos quoque aderamus: atque aula festa personabat confusâ turbâ. Ecce cantant Hymenæum, atque atria fumant ignibus: & puella vultu pulcherrima accedit stipata turbâ matronarum & puellarum. Beatum prædicavimus Pirithoum illâ uxore: quod præsagium propè falsum fuit. Namque Euryte, crudelissime crudelium Centaurorum, tam tibi coruritur puellâ conspectâ, quâm mero: & ebrietas duplicata libidine dominatur. Continuò mensæ disjectæ fœdant convivia; atque recèns nupta trahitur per vim capillis correptis. Eurytus abripit Hippodamen, alii quam quisque laudaverant; aut poterant rapere; atque erat species urbis direptæ. Domus personat ululatibus muliebribus. Confestim omnes exsurgimus; atque prior Theseus, Quæ, inquit, vesania te urget, Euryte, qui me vivo lædas Pirithoum, atque nescius duos violes in uno? Neve heros fortissimus nequicquam ea dixit;

NOTÆ.

209. *Atracides*] *Cæneus Thessalus*: fuit enim *Atrax* seu *Atracia* Thessaliæ oppidum, apud Peneum fluvium.

Ib. *Peneïa*] Per quæ Peneus Thessaliæ fluvius volvitur.

210. *Hippodamen*] Ischomachen nominat Propert. l. 2. El. 2. Deidamiam. Plut. in Theseo

Ib. *Audaci*] Pirithoum dicit Ixionis filium; qui quidem Ixion Junonem etiam de stupro interpellare est ausus; quâ re à Jove intellectâ, nubem illi Junonis specie supposuit, unde nati Centauri.

211. *Nubigenas*] Centauros nube genitos.

215. *Hymenæon*] Nuptiale carmen frequentabant: Hymenæumque nuptiarum Deum celebrabant.

Ib. *Ignibus*] Nuptiis non faces modò sed & aræ, & sacra adhibita, Diique advocati.

218 *Fefellimus*] Propter ortam rixam deinde & pugnam.

221. *Geminata*] Nam Baccho & Venere inebriati sunt.

229. *Pirithoum*] Proverbio etiam cognita Thesei & Pirithoi mutua amicitia.

Submovet

ovet instantes; raptamque furentibus aufert.
ihil contrà: neque enim defendere verbis
facta potest: sed vindicis ora protervis
ıitur manibus, generosaque pectora pulsat.
fuit juxtà signis extantibus asper
uus crater, quem vastum vastior ipse
it Ægides; adversaque misit in ora.
iinis ille globos pariter, cerebrumque, merumque,
ːre & ore vomens, madidâ resupinus arenâ
trat. Ardescunt germanâ cæde bimembres:
timq; omnes uno ore, Arma, arma, loquuntur.
dabant animos: & primâ pocula pugnâ
volant, fragilesque cadi, curvique lebetes,
pulis quondam, nunc bello & cædibus, aptæ.
ıs Ophionides Amycus penetralia donis
timuit spoliare suis: & primus ab æde
adibus densum rapuit funale coruscis:
ːnque altè, veluti qui candida tauri
ɔere sacrificâ molitur colla securi;
fronti Lapithæ Celadontis; & ossa
ıgnoscendo confusa relinquit in ore.
ıêre oculi; disjectisque ossibus oris,
retro naris, medioque infixa palato est.
pede convulso mensæ Pellæus acernæ
t humi Belates, dejecto in pectora mento:
ue atro mistos sputantem sanguine dentes,
re Tartareas geminato mittit ad umbras.
nus ut steterat, spectans altaria vultu
la terribili, Cur non, aït, utimur istis?
ue suis Gryneus immanem sustulit aram

nam repellit violentos, atque avellit sublatam furentibus. Ille nil dixit *contrà: neque enim potest tueri vocibus ejusmodi facinora: sed insurgit in vultum ulteris manibus temerariis & impetum facit contra magnanimum pectus. Fortè prope fuit vetus crater, durus signis prominentibus, quem magnum ipse major Ægides corripuit, atque jecit in faciem adversam. Ille eructans simul spissam saniem & cerebrum, & vinum per os atque per plagam, resupinus percutit terram humidam calcibus. Omnes biformes* Centauri *incensi nece fratris certatim uno ore clamant, Ad arma, ad arma. Merum augebat animos: atque primo certamine pocula jacta, & cadi fragiles & curvi lebetes, res olim idoneæ conviviis, nunc bello & cædibus, volant. Amycus Ophionis filius primus non veritus est tollere munera sua ex penetralibus; atque primus sustulit ex sacrario candelabrum instructum lucernis splendentibus: & misit altè sublatum in frontem Lapithæ Celadontis, veluti qui conatur frangere cervicem albam tauri sacrificâ bipenni: atque relinquit ossa quasie non agnoscendâ. Oculi sunt eruti, & ossibus oris sparsis naris retro pressa est, atque ːdio palato. Belates Pellæus, pede mensæ acernæ extracto, hunc dejecit in terram, mento n pectus: atque ictu repetito dimittit ad Manes inferos, exspuentem dentes confusos cum ɡuine. Gryneus, cùm proximus esset, adspiciens aram fumantem oculis atrocibus, Quam ıquit, non utimur istis? atque sustulit ingens altare cum suis*

NOTÆ.

Vindicis] *Thesei*, qui novam nuptam à ɔrum injuriâ liberat: pugnos in faciem s Thesei ingerit.

Ægides] *Theseus* Ægei filius.

Bimembres] Centauri biformes, mediâ mines, alterâ equi.

Fragiles] Ex cretâ confecti.

Penetralia] Sacrarium dicit, seu loi sacra reponerentur; sacrificia etiam peragerentur.

247. *Funale*] Lychnuchum intelligo, de laqueari fortè pendentem.

250 *Lapithæ*] Thessaliæ populi, Pindum & Othryn montes præsertim incolentes, Pirithoï olim imperio parentes.

254 *Pellæus*] Pellâ Thessaliæ urbe, ut verò simile est, oriundus: quanquam plures Pellæ fuerant.

Ignibus, & medium Lapitharum jecit in agmen;
Depressitque duos, Brotean, & Orion. Orio
Mater erat Mycale: quam deduxisse canendo
Sæpe reluctanti constabat cornua Lunæ.
Non impunè feres, teli modò copia detur,
Dixerat Exadius. Teliqne habet instar, in altâ
Quæ fuerant pinu, votivi cornua cervi.
Figitur huic duplici Gryneus in lumina ramo:
Fruiturque oculos. Quorum pars cornibus hæret:
Pars fluit in barbam; concretaque sanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris
Primitium torrem: dextrâque à parte Charaxi
Tempora perfringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapidâ, veluti seges arida, flammâ.
Arserunt crines: & vulnere sanguis inustus
Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque solet, quod forcipe curvâ
Cùm faber eduxit, lacubus demittit: At illud
Stridet: & in trepidâ submersum sibilat undâ.
Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
Excutit: inque humeros limen tellure revulsum
Tollit, onus plaustri: quod ne permittat in hostem,
Ipsa facit gravitas. Socium quoque saxea moles
Oppressit spatio stantem propiore Cometem:
Gaudia nec retinet Rhœtus: Sic comprecor, inquit,
Cætera sit fortis castrorum turba tuorum;
Semicremoque novat repetitum stipite vulnus:
Terque, quaterque gravi juncturas verticis ictu
Rupit: & in liquido sederunt ossa cerebro.
Victor ad Evagrum, Corythumque, Dryantaque transit:
E quibus ut primâ tectus lanugine malas
Procubuit Corythus: Puero quæ gloria fuso

ignibus, & immisit in mediam turbam Lapitharum; & protrivit duos, Brotean & Orion. Orius matrem habebat Mycalen; quam certum erat crebrò subtraxisse incantationibus cornua Lunæ resistenti. Non discedes inultus, modò inveniam aliquod telum, dixerat Exadius: atque pro telo arripuit cornua cervi Dianæ *consecrati, quæ pendebant ab excelsâ pinu. Gryneus figitur ab eo duplici ramo in oculos; atque iis privatur; quorum pars hæret cornibus, pars fluit in barbam, & coagulata sanguine pendet. Ecce Rhœtus tollit ex medio altari magnum stipitem ardentem; & à dextrâ parte penetrat tempora Charaxi obducta flavis crinibus. Coma incensa igne fervido flagravit sicuti messis sicca: & sanguis adductus ictu strepitum fecit horrendum crepitando, qualem ferè ferrum candens consuevit reddere, quod, cùm faber extraxit forcipe aduncâ, injicit in lacum. At illud mersum crepitat, atque sibilat in aquâ tremente. Vulneratus excutit ignem rapacem de comâ hispidâ; atque tollit in humero saxum ex terrâ extractum,* onus magnum satis *plaustro, quod ne penitùs jaciat in hostem, ipsa gravitas prohibet. Pondus lapidis oppressit etiam Cometem propius stantem. Neque Rhœtus dissimulat lætitiam. Ita oro, ait, sit validum reliquum agmen tuorum sociorum, atque geminat plagam renovatam torre semiusto: perfregit terque quaterque commissuras capitis sævo ictu, & ossa manserunt in fluido cerebro. Victor transit ad Evagrum, Corythumque, atque Dryantem; è quibus postquam Corythus, velatas habens maxillas primâ lanugine, humi stratus est, Quæ laus adolescente prostrato*

NOTÆ.

263. *Quam*] Veneficiis & incantationibus infames præsertim mulieres Thessaliæ.

267. *Quæ fuerat*] Virgil. Eclog. 7. Dianæ *vovet ramosa Micon vivacis cornua cervi.* Cornibus itaque pinu, in quâ figebantur votiva Dianæ, direptis, subitorum vice armorum utitur Exadius.

285. *Sic, &c.*] Utinam cæteri Cometis socii tam audacter accederent, ut eâdem cum illo fortunâ utantur.

Parta

ibi est? Evagrus aït. Nec dicere Rhœtus
.nit; rutilasque ferox in aperta loquentis
it ora viri, perque os in pectora flammas.
›que, sæve Drya, circum caput igne rotato
ıtur: sed non in te quoque constitit idem
Assiduæ successu cædis ovantem,
ncta est humero cervix, sude figis obustâ.
ıit, duroque sudem vix osse revellit
s; & ipse suo madefactus sanguine fugit.
ε Orneus, Lycabasque, & saucius armo
iore Medon, & cum Pisenore Thaumas:
: pedum nuper certamine vicerat omnes
rus; accepto nunc vulnere tardiùs ibat:
lus, & Melaneus, & Abas prædator aprorum:
: suis frustrà bellum dissuaserat augur
. Ille etiam metuenti vulnera Nesso,
e: ad Herculeos, inquit, servaberis, arcus.
Eurynomus, Lycidasque, & Areos & Imbreus
:e necem: quos omnes dextra Dryantis
t adversos. Adversum tu quoque, quamvis
fugæ dederas, vulnus, Crenæe, tulisti.
rave respiciens inter duo lumina ferrum,
ıris fronti committitur, accipis, imæ.
o fremitu ductis sine fine jacebat
..vinis & inexperrectus Aphidas;
:ntique manu carchesia mista tenebat,
n Ossææ villosis pellibus ursæ.
procul ut vidit frustrà nulla arma moventem,
amento digitos, Miscendaque, dixit,

tibi comparata est? inquit Evagrus. Neque Rhœtus patitur plura proferre: atque ferox immisit ignes coruscos in os apertum viri loquentis, & per os in pectus. Persequitur te etiam, crudelis Drya, flammâ circum caput actâ: verum successus non fuit etiam idem in te: vulneras stipite præustâ triumphantem successu cædis continuæ, quâ putare *collum commissum est humero. Rhœtus ingemuit, vixque evellere potuit stipitem ex osse rigido, & ipse conspersus suo sanguine profugit. Recedit etiam Orneus atque Lycabas, & Medon vulneratus humero dextro, itemque Thaumas cum Pisenore, atque Mermeros, qui nuper superaverat omnes certamine pedum, jam plagâ impactâ segniùs incedebat; & Pholus, & Melaneus, & Abas venator aprorum, & Astylus vates, qui nequicquam dehortatus erat suos Centauros à pugnâ. Ille quoque dixit Nesso sibi caventi à vulneribus, Ne aufugias, servaberis, ab arcu Herculeo* occidendus. *At Eurynomus, & Lycidas, & Arêus, & Imbreus, non vitaverunt mortem, quos omnes oppositos dextra Dryantis prostravit. Tu Crenæe, quanquam terga verteras in fugam, accepisti plagam in parte anteriore; nam ans accipit ferrum inter duos oculos, quà nasus jungitur infimæ fronti. Aphidas vero modo, stratus erat, somno victus, neque excitatus tanto strepitu, atque tractabat manu chesia temperata porrectus super pelle hispidâ ursæ Ossææ. Quem Phorbas ut adspexit uicquam bello carentem, aptat amentum digitis, atque, inquit, miscendum*

NOTÆ.

ircum caput] Quo motu gravior & it ictus.

igis] Dryantem alloquitur, cujus omerus meminit.

rvaberis] Jam Nessum illum Deiaparantem ab Hercule interfectum

spiciens] Ad historiam fortè alludit, ert Quintilianus. Pomponius quius in ore acceperat, quod Cæsari ostentabat: *Ne unquam igitur*, inquit, *fugiens respexeris*.

318. *Carchesia*] Eo nomine appellantur pocula procera, & circa mediam partem compressa, quorum ansæ à summo ad imum pertinent. Carchesium autem hoc in loco pro vino ipso positum.

319. *Ossææ*] In Ossâ monte nutritæ, aut etiam captæ.

320. *Amento*] Lorum erat, quo jaculum medium, seu hasta, ut jaci posset, religabatur.

Cum

Cum Styge vina bibas, Phorbas. Nec plura moratus
In juvenem torsit jaculum: ferrataque collo
Fraxinus, ut casu jacuit resupinus, adacta est.
Mors caruit sensu; plenoque è gutture fluxit
Inque toros, inque ipsa niger carchesia sanguis.
Vidi ego Petræum conantem evellere terrâ
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit;
Et quatit huc illùc, labefactaque robora jactat,
Lancea Pirithoï costis immissa Petræi
Pectora cùm duro luctantia robora fixit.
Pirithoï virtute Lycum cecidisse ferebant:
Pirithoï cecidisse Chromin. Sed uterque minorem
Victori titulum, quàm Dictys, Helopsque dederunt.
Fixus Helops jaculo: quod pervia tempora fecit;
Et missum à dextrâ lævam penetravit in aurem.
Dictys ab ancipiti delapsus acumine montis,
Dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
Decidit in præceps: & pondere corporis ornum
Ingentem fregit: suaque induit ilia fractæ.
Ultor adest Aphareus: saxumque è monte revulsum
Mittere conatur. Conantem stipite querno
Occupat Ægides: cubitique ingentia frangit
Ossa: nec ulteriùs dare corpus inutile leto
Aut vacat, aut curat: tergoque Bianoris alti
Insilit, haud solito quenquam portare, nisi ipsum.
Opposuitque genu costis: prênsamque sinistrâ
Cæsariem retinens, vultum, minitantiaque ora
Robore nodoso, præduraque tempora fregit.
Robore Nedymnum, jaculatoremque Lycotan
Sternit, & immissâ protectum pectora barbâ
Hippason, & summis exstantem Riphea silvis;
Tereaque, Hæmoniis qui prênsos montibus ursos
Ferre domum vivos, indignantesque solebat.
Haud tulit utentem pugnæ successibus ultra
Thesea Demoleon: solidoque revellere dumo

hauries merum cum Styge, neque diutiùs cunctatus, jecit hastile in virum; cùmque fortè stratus esset resupinus, jaculum infixum est collo. Mors fuit sine sensu; atque cruor ater manavit ex pleno collo in lectos, inque ipsa pocula. Ipse vidi Petræum nitentem revellere solo quercum glandiferam; quam dum complectitur, & huc illùc impellit, atque agitat arborem concussam, hasta Pirithoï impacta costis Petræi, penetravit pectora pugnantia rigido ligno. Aiebant Lycum peremptum viribus Pirithoï, Pirithoï quoque Chromin: sed uterque minorem laudem attulerunt, quàm Dictys & Helops. Helops fossus fuit hastili, quod transegit tempora, & impulsum à dextrâ pervasit in aurem sinistram. Dictys delapsus à dubio vertice montis, dum pavidus vitat filium Ixionis urgentem, pronus cecidit; & rupit vastam ornum gravitate corporis; atque latera sua transfixa injecit super illam raptam: Aphareus vindex adest, atque nititur jacere lapidem ex monte extractum, Ægides prævertit nitentem vecte querno, atque conterit vasta ossa cubiti; neque ampliùs moratur, aut cupit mittere Orco corpus mutilum: atque sese immittit dorso excelsi Bianoris, non assueto quemquam vehere præter ipsum: & pressit costas genibus, atque comprimens jubas sinistra correptas, vulneravit faciem atque vultum minitantem, & tempora rigida clavâ nodosâ. Prosternit clavâ Nedymnum, & Lycotan jaculatorem, & Hippasum habentem pectus velatum barbâ promissâ, & Riphеum manentem in altis silvis; & Tereum, qui consueverat portare domum ursos vivos atque rigentes, correptos in montibus Thessaliis. Demoleon non passus est ulteriùs Thesеum prosperam fortunam in certamine habentem; atque è spissâ silvâ extrahere

NOTÆ.

325. *Mors caruit sensu*] Propter altum soporem *Aliis* (Hiitris sc.) *mors somno continuata est.* Liv. Dec. 5. lib. 1.

346. *Haud solito*] In duplici Centaurorum naturâ ludit Naso.

349. *Robore*] Clavâ nodis plenâ.

Annosam

m pinum magno molimine tentat.
uia non potuit, præfractam misit in hostem.
›cul à telo Theseus veniente recessit,
s admonitu. Credi sic ipse volebat.
men arbor iners cecidit: nam Crantoris alti
t jugulo pectusque, humerumque sinistrum.
:r ille tui fuerat genitoris, Achille:
Dolopum rector bello superatus Amyntor
e dederat pacis pignusque, fidemque.
›rocul ut fœdo disjectum vulnere Peleus
At inferias, juvenum gratissime Crantor,
, ait. Validoque in Demoleonta lacerto
eam misit, mentis quoque viribus, hastam:
terum cratem perrupit: & ossibus hærens
uit. Trahit ille manu sine cuspide lignum:
|ue vix sequitur. Cuspis pulmone retenta est.
lor vires animo dabat. Æger in hostem
r: pedibusque virum proculcat equinis.
ille ictus galeâ, clypeoque sonantes,
atque humeros: prætentaque sustinet arma:
armos uno duo pectora perforat ictu.
ımen leto dederat Phlegræon, & Hylen
s: Hiphinoum collato Marte, Claninque.
r his Dorylas: qui tempora tecta gerebat
ıpi, sævique vicem præstantia teli,
ı vara boum multo rubefacta cruore.
go, nam vires animus dabat, Aspice, dixi,
ìm concedant nostro tua cornua ferro:
ılum torsi. Quod cùm vitare nequiret,
ıit dextram passuræ vulnera fronti:
est cum fronte manus. Fit clamor: at illum
tem Peleus, & acerbo vulnere victum
enim propior) mediam ferit ense sub alvum.

magno conatu veterem pinum nititur. Quod quia non potuit, jecit partem illius raptam in hostem. At Theseus vitavit telum è longinquo veniens hortatu Minervæ. Ipse volebat sic credi. Arbor tamen non cecidit inutilis; nam revulsit pectus & humerum sinistrum à collo excelsi Crantoris. Achille, ille fuerat armiger tui patris, quem Amyntor, rex Dolopum bello victus, dederat Æacidæ in obsidem & fidem pacis. Cùm Peleus illum procul adspexit lacerum horrendo vulnere. At, inquit, inferias accipe, Crantor dilectissime juvenum: atque intorsit hastile fraxineum in Demoleontem forti brachio, atque etiam animi impetu: quod perfregit texturam laterum, atque ossibus infixum contremuit. Ille eripit manu lignum sine mucrone; atque lignum ipsum *ægrè* trahenti *cedit. Ferrum retentum est pulmone. Ipse dolor dabat vires animo. Vulneratus insurgit in hostem, & proterit virum* Peleum, *pedibus equinis. Ille eludit ictus strepentes casside & clypeo, & tegit humeros, & sustinet arma opposita: & transfigit uno ictu duo pectora per armos. Nihilominus priùs morti opposuerat eminus Phlegræum & Hylen; atque Hiphinoum & Clanin cominus. Dorylas qui habebat tempora velata pelle lupi, atque cornua panda taurorum, quæ illi erant teli multo sanguine tincta. Ego huic dixi, Vide, quantùm tua cornua sint inferiora nostro ›ue immisi telum; quod cùm non posset effugere, objecit dextram fronti accepturæ plagam. ›nul cum fronte perfossa est. Exclamat; at Peleus (nam erat proximus) percutit gladio ventre illum stantem & domitum sævâ plagâ.*

NOTÆ.

D›lopum] Dolopes Thessaliæ populi, ›tidis extremis finibus: qui nonnun- Græcis sumuntur.

Pacis] Significat Crantora Peleo ob- Amyntore fuisse datum.

Mentis] *Mentis indignatione,* nonnunquam enim sine odio, aut omni etiam animâ perturbatione certatur.

374. *Virum*] *Peleum.*

377. *Duo*] *Equi, & hominis:* nam Centaurus fuit.

Prosiluit, terrâque ferox sua viscera traxit;
Tractaque calcavit; calcataque rupit: & illis
Crura quoque impediit; & inani concidit alvo.
Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
Si modò naturæ formam concedimus illi.
Barba erat incipiens: barbæ color aureus; aureaque
Ex humeris medios coma dependebat in armos.
Gratus in ore vigor: cervix, humerique, manusque,
Pectoraque artificum laudatis proxima signis;
Et quâ parte viri est: nec equi mendosa sub illâ
Deteriorque viro facies: da colla, caputque;
Castore dignus erit. Sic tergum sessile, sic stant
Pectora celsa toris; totus pice nigrior atrâ.
Candida cauda tamen: color est quoque cruribus albus.
Multæ illum petiêre suâ de gente; sed una
Abstulit Hylonome: quâ nulla decentior inter
Semiferos altis habitavit fœmina silvis.
Hæc & blanditiis, & amando, & amare fatendo
Cyllaron una tenet. Cultus quoque quantus in illis
Esse potest membris, ut sit coma pectine lævis:
Ut modò rore maris, modò se violâve, rosâve
Implicet: interdum candentia lilia gestet:
Bisque die lapsis Pegasææ vertice silvæ
Fontibus ora lavet: bis flumine corpora tingat.
Nec, nisi quæ deceant electarumque ferarum,
Aut humero aut lateri prætendat vellera lævo.
Par amor est illis: errant in montibus unà;
Antra simul subeunt: & tum Lapitheïa tecta
Intrârant pariter; pariter fera bella gerebant.
Auctor in incerto est: jaculum de parte sinistrâ

Dorylas emicuit, atque ferus humi raptavit sua intestina: & protrivit raptata, & discerpsit protrita: atque in illis etiam impedivit pedes: tum procubuit vacuo ventre. Neque, Cyllare, tua pulchritudo servavit te certantem, si modò tribuimus pulchritudinem illi monstrosæ naturæ. Barba habebat lanuginem; lanuginis color erat flavus: flavi insuper capilli fluebant ex humeris in armos medios. Jucunda alacritas in vultu, collum, humeri, manus, pectora & partes, quibus est homo, haud absimiles erant statuis probatis artificum: neque equi species culpanda sub illâ formâ, aut pejor homine. Adjice collum & caput: dignus erit Castore; ita dorsum latum *& sedi aptum, ita elata pectora consistunt toris; totus nigrior pice atrâ. Attamen cauda alba; color est etiam albus pedibus. Plurimæ de gente suâ illum optaverunt; sed sola Hylonome illum devinxit: quâ nulla fœmina formosior mansit inter semibrutos* Centauros, *in excelsis silvis. Ista & lenibus verbis, & amando, & amorem agnoscendo sola tenet Cyllaron* sibi devictum. *Ornatum etiam habuit, quantus esse licet in istiusmodi artubus; ut capilli sint pectine nitidi, ut nunc se impediat rore marino, nunc violâ aut rosâ; nonnunquam feras lilia alba; bisque die abluat faciem ad fontes fluentes ex cacumine silvæ Pegasææ, bis lavet corpus flumine: neque tegat aut humeros aut latus sinistrum nisi pellibus ferarum delectarum. Est illis amor æqualis; vagantur unà per montes: unà etiam intrant speluncas; atque tum simul venerant in ædes Lapithûm, & pariter fera bella exercebant. Auctor* vulneris *est dubius: Telum actum est à parte sinistrâ;*

NOTÆ.

392. *Cyllare*] Fuit & istud nomen equi Castore comiti, ad quem etiam poëta allusit, ut mox videbimus. Vers. 406.

402. *Toris*] Tori sunt carnes eminentiores.

410. *Rore Maris*] Rosmarinus & rosmarinum quoque dicitur: qui frutex est nullibi non obvius.

412. *Pegasææ*] Pegasis Thessaliæ urbi, fontibus abundanti, vicina.

415. *Vellera*] *Pelles*, quibus sinistrum latus velasse fingit poëta.

417. *Lapitheïa*] In antro arboribus tecto Pirithoi Lapitharum regis celebratæ sunt nuptiæ, suprà Vers. 212.

419. *Auctor*] *Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est:*
Incertum quâ pulsa manu, quo turbine adacta. Virgil.

Venit;

; & inferiùs, quàm collo pectora subsunt,
re, te fixit; parvo cor vulnere læsum
re cum toto post tela educta refrixit.
ius Hylonome morientes excipit artus:
sitâque manu vulnus fovet: oraque ad ora
vet: atque animæ fugienti obsistere tentat.
let extinctum: dictis, quæ clamor ad aures
t ire meas, telo, quod inhæserat illi,
uit: moriensque suum complexa maritum est.
oculos stat & ille meos; qui sena leonum
rat inter se connexis vellera nodis
comes; hominemque simul protectus equumque.
e qui misso, quem vix juga bina moverent
a, Phonoleniden à summo vertice fregit.
i volubilitas capitis latissima: perque os,
e cavas nares, oculosq; aureſq; cerebrum
fluit. Veluti concretum vimine querno
let: utve liquor rari sub pondere cribri
t; & exprimitur per densa foramina spissus.
go, dum parat hunc armis nudare jacentem,
ius hoc genitor) gladium spoliantis in ima
imisi. Chthonius quoque Teleboasque
jacent nostro. Ramum prior ille bifurcum
at; hic jaculum. Jaculo mihi vulnera fecit.
vides; apparet adhuc vetus ecce cicatrix.
ego debueram capienda ad Pergama mitti:
poteram magni, si non superare, morari
oris arma meis. Illo sed tempore nullus,
uer, Hector erat. Nunc me mea deficit ætas.
tibi victorem gemini Periphanta Pyreti?

& te vulneravit, Cyllare inferiùs quàm pectora subjecta sunt collo: Cor destrictum levi plagâ diriguit cum toto corpore, postquam jaculum esset extractum. Continuò Hylonome excipit membra cadentia, atque contrectat plagam manu admotâ, & jungit os ori, et nititur retinere spiritum effluentem. Postquam cognoscit esse mortuum, et dixit ea quæ confusa vociferatio prohibuit pervenire ad aures meas, jecit se in jaculum, quod illum transfoderat, et moriens amplexa est suum virum. Ille etiam Phæocomes meis oculis observatur, qui junxerat nodis inter se complicatis sex pelles leonum, velatus simul quâ parte homo et quâ parte equus erat, qui jacto stipite, quem non facilè quatuor boves traherent, divisit Phonoleni filium à summo capite. Rotunditas vasta capitis quassata est; et tenerum cerebrum emittitur per os, perque cavum nasum, et oculos, et aures; ut lac coagulatum consuevit excerni vimine querno; vel uti liquor fluit pressus sub onere rari cribri, et crassus exsudat per spissa foramina. At ego cum conatur spoliare armis hunc prostratum abdidi gladium in extrema oliantis. Pater tuus scit istud. Chthonius etiam, et Teleboas occubuerunt nostro gladio. Ille itructus erat stipite bifidâ, alter jaculo. Me vulneravit jaculo. Cernis vestigia: ecce anticatrix adhuc conspicitur. Tunc ego debueram mitti ad Trojam eruendam; tunc poteram, si non at detinere arma fortis Hectoris meis. Verùm illâ tempestate, aut Hector nondum natus t puer erat. Nunc mei anni me destituunt. Cur tibi narrem Periphantem domitorem ureti?

NOTÆ.

Fracta volubilitas] Latissimum seu im, & volubile seu rotundum caput est eâ plagâ.

Tuus genitor] *Peleus.* Nam Achillem us Nestor.

445. *Tunc ego*] Quia jam nihil possunt senes, jactantiâ sui contemptum, quem maximè metuunt, solent ferrè amoliri.

449. *Gemini*] Quia centaurus bimembris.

Ampyca quid referam? qui quadrupedantis Oëcli
Fixit in adverso cornum sine cuspide vultu.
Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
Stravit Erigdupum. Memini & venabula condi
Inguine, Nesseïs manibus conjecta, Cymeli.
Nec tu credideris tantùm cecinisse futura
Ampyciden Mopsum: Mopso jaculante biformis
Occubuit, frustràque loqui tentavit Odites,
Ad mentum linguâ, mentoque ad guttura fixo.
Quinque neci Cæneus dederat, Stiphelumque, Bromumque,
Antimachumque, Helimumque, securiferumque Pyracmon.
Vulnera non memini: numerum, nomenq; notavi.
Provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
Quem dederat leto, membris & corpore Latreus
Maximus. (Huic ætas inter juvenemq; senemq;
Vis juvenilis erat: variabant tempora cani)
Qui clypeo, galeâque, Macedoniâque sarissâ
Conspicuus, faciemque obversus in agmen utrumq;
Armaque concussit, certumque equitavit in orbem:
Verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
Et te, Cæni, feram? nam tu mihi fœmina semper,
Tu mihi Cænis, eris. Nec te natalis origo
Comminuit? mentemque subit, quo prœmia facto
Quâque viri falsam speciem mercede pararis?
Vel quid nata vide, vel quid sis pâssa: columque,
I, cape cum calathis; & stamina pollice torque:
Bella relinque viris. Jactanti talia Cæneus
Extentum cursu missâ latus eruit hastâ,
Quâ vir equo commissus erat. Furit ille dolore,

cur narrem Ampbycem? qui fixit in faciem oppositam Oëcli quadrupedantis hastile sine mucrone. Macareus interfecit Erigdupum Pelethronium stipite fixo in pectus. Recordor etiam jaculum missum manibus Nessi abditum fuisse in inguine Cymeli. Neque arbitreris Mopsum Ampyciden tantùm prædixisse ventura: nam & Mopso jaculum mittente Odites bimembris prostratus est, & frustrà conatus est loqui linguâ cum mento commissâ, & mento cum faucibus. Cæneus morti tradiderat quinque, Stiphelum, et Bromum, et Antimachum, et Helimum, et Pyracmum bipenni armatum. Non recordor quali plagâ ceciderunt; observavi tamen eorum numerum et nomina. Latreus vastissimus artubus, atque corpore, instructus exuviis Halesi, quem mactaverat, accurrit. Huic ætas inter juvenem et senem, vires erant juveniles. Capilli albi distinguebant tempora. Qui insignis clypeo, & casside, et Macedoniâ bastâ, & vultus babens conversos in utrumque exercitum, et agitavit arma, et equitavit in certum gyrum, atque ferox emisit bas voces in inanem aërem; Te insuper feram, Cæni? Namque tu semper mibi fœmina, tu mibi eris Cænis. Neque natalis origo tibi animum infregit? aut in mentem venit, quo facinore mercedem, aut quo præmio fictam formam maris retulisti? Adspice vel qualis sis nata, vel quid sis à Neptuno *passa; atque abi, sume colum cum quasillis, et ducas fila pollice, Concede arma viris. Cæneus effodit jaculo intorto latus jactantis talia extentum cursu, quà parte bomo conjunctus erat equo. Ille furit dolore,*

NOTÆ.

450. *Quadrupedantis*] Equorum more quatuor pedibus currentis.

451. *Cornum*] Telum ex cornu arbore.

452. *Pelethronium*] Lapitha Pelethronium Thessaliæ montem incolens; *Fræna Pelethronii Lapithæ.* Georg. 3.

453. *Erigdupum*] Erigdupus significat *graviter strepens.* Epitheton Homero frequens.

457. *Mopsum*] Qui vates Ampyci filius Lapitha fuit, cum aliis duobus non confundendus,

462. *Emathii*] Propriè Emathia Macedoniæ est; sed suo quondam jure poëtæ pro Thessalia vicinitatis specie sumunt.

466. *Macedoniâque sarissâ*] Hastâ Macedonicâ. *Macedo justa arma sumpserat, æream clypeum, bastam, quam* sarissam *vocant,* &c. Curtius, lib. 9.

468. *Equitavit*] Quippe Centaurus.

474. *Quid sis nata*] Nam fœmina. *Quid sis passa.* Namque Neptuni vim passa es.

Nudaque

aque Phylleï juvenis ferit ora sarissâ,
secùs hæc resilit, quàm tecti à culmine grando:
si quis parvo feriat cava tympana saxo.
inus aggreditur: laterique recondere duro
atur gladium. Gladio loca pervia non sunt.
l tamen effugies: medio jugulaberis ense,
ndoquidem mucro est hebes, inquit; & in latus ensem
quat: longâque amplectitur ilia dextrâ.
a facit gemitus, ceu corpore marmoris icti:
taque dissiluit percusso lamina collo.
itis illæsos miranti præbuit artus:
c age, ait Cæneus, nostro tua corpora ferro
emus; capuloque tenus dimisit in armos
m satiferum, cæcamque in viscera movit,
avitque manum: vulnusque in vulnere fecit.
ruunt vasto rabidi de more bimembres:
que in hunc omnes unum mittuntque, feruntque.
retusa cadunt. Manet imperfossus ab omni,
e cruentatus Cæneus Elateïus ictu.
rat attonitos nova res. Heu dedecus ingens!
ychus exclamat: populus superamur ab uno,
ne viro. Quanquam ille vir est; nos segnibus actis,
l fuit ille, sumus. Quid membra immania prosunt?
geminæ vires? quid, quòd fortissima rerum
obis natura duplex animalia junxit?
nos matre Deâ, nec eos Ixione natos
reor, qui tantus erat, Junonis ut altæ
caperet. Nos semimari superamur ab hoste.
trabesque super, totosque involvite montes:
cemque animam missis elidite silvis.

atque vibrat hastam in faciem apertam juvenis Phyllei. Hasta ea non aliter repercussa est, quàm grando à fastigio tecti; vel si quis percutiat cava tympana exiguo lapide. Cominus invadit, atque nititur abdere ensem in rigido latere. Loca non sunt penetrabilia ensi. Non tamen evades, ait, mactaberis medio gladio, siquidem cuspis est retusa: atque adigit transversum gladium in costas, & amplectitur ilia longâ dextrâ. Ictus strepitum facit, tanquam à corpore marmoris percussi; et lamina fractâ est percusso collo. Postquam satis corpus suum Latreo percutiendum exhibuerat, qui miratur illud non vulnerari, *Nunc age, inquit Cæneus, tentemus tuum corpus nostro ense; atque abdidit gladium letiferum capulo tenus in humeros; et agitavit et versavit manum cæcam per præcordia, et fecit plagam in plagâ. Ecce* Centauri *biformes cum impetu feruntur suo impetuoso more, atque omnes jaciunt et ferunt arma in hunc unum. Jacula obtusa cadunt. Cæneus Elateïus fit illæsus atque incruentatus ab omni ictu. Nova res rapuerat illos in admirationem. Heu ingens opprobrium! exclamat Monychus, nos tota gens vincimur ab uno viro, qui vix vir est. Tametsi vir, nos sumus inertibus factis, quod ille fuit. Quid juvant artus ingentes? Quid prosunt vires* hominis & equi? *Quid quòd natura duplex commisit in nobis validissima animalia? Neque arbitror nos natos matre Deâ nec Ixione, qui tantus erat, ut spem conciperet Junonis. Nos vincimur ab hoste semiviro. Dejicite super* illum *lapides, arbores, et montes integros, opprimite animam vivacem immissis silvis.*

NOTÆ.

Phyllei] *Cænei*, Phyllo Thessaliæ oppidum.

Percusso] In Centauri collum lamina

Vulnus] Manum enim versando, nova faciebat.

Incruentatus] Pro et incruentatus, esse.

500. *Quanquam*] Centaurorum magis arguit turbam hac correctione quàm Cæneum laudat.

501. *Quod fuit ille, sumus*] *Fœmina*. Nam Cæneus antea fœmina fuit.

504. *Deâ*] Junone, quam stultè gloriabantur matrem, quoniam eam Ixion ausus esset sollicitare.

Silva premat fauces: & erit pro vulnere pondus.
Dixit: & insani dejectam viribus Austri
Fortè trabem nactus, validum conjecit in hostem.
Exemplumque fuit: parvoque in tempore nudus
Arboris Othrys erat; nec habebat Pelion umbras.
Obrutus immani cumulo, sub pondere Cæneus
Æstuat arboreo; congestaque robora duris
Fert humeris. Sed enim postquam super ora caputq;
Crevit onus; neq; habet, quas ducat, spiritus auras;
Deficit interdum: modò se super aëra frustrà
Tollere conatur, jactasque evolvere silvas.
Interdumque movet. Veluti, quam cernimus (ecce,)
Ardua si terræ quatiatur motibus Ide.
Exitus in dubio est. Alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant.
Abnuit Ampycides; medioque ex aggere fulvis
Vidit avem pennis liquidas exire sub auras:
Quæ mihi tunc primùm, tunc est conspecta supremùm.
Hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus, & ingenti circum clangore sonantem
Adspexit, pariterque oculis animoque secutus;
O salve, dixit, Lapithææ gloria gentis,
Maxime vir quondam, sed nunc avis unica, Cæneu.
Credita res auctore suo est. Dolor addidit iram:
Oppressumque ægrè tulimus tot ab hostibus unum
Nec priùs abstitimus ferrum exercere cruore,
Quàm data pars leto, partem fuga, noxque diremit.

VI. Hæc inter Lapithas, & semihomines Centauros
Prælia Tlepolemus Pylio referente dolorem
Præteriti Alcidæ tacito non pertulit ore;

Silva opprimat jugulum, et onus erit pro vulnere. Dixit; et casu nactus arborem prostratam impetu furentis Austri, misit in strenuum hostem: atque sociis exemplo fuit; et statim Othrys erat spoliatus arboribus; neque Pelion habebat umbras. Cæneus oppressus vastâ congerie æstuat sub onere arboreo, et fert fortibus humeris ligna congesta. Verùm enimvero, postquam pondus additum est super os atque caput, neque anima habet aërem quem hauriat, nonnunquam deliquium patitur, interdum incassùm tentat sese erigere in aërem, atque excutere immissas arbores. Atque interdum movit se, tanquam Ide illa, quam en videmus si agitetur motibus terræ. Eventus incertus est. Nonnulli dicebant corpus coactum ad inferos exilis pondere arborum. Ampycides diffitetur; atque vidit illum mutatum in avem pennis fulvantem mittere se in aërem fluidum ex medio cumulo, quæ à me tum primò, tum ultimò est visa. Cùm Mopsus eam vidit obeuntem sua tentoria lento volatu, et circum strepentem magnâ voce, prosequutus simul oculis et mente, ô inquit, salve Cæneu, gloria nationis Lapithææ, olim vir maxime, sed nunc avis unica. Res fidem invenit ab illo qui illius auctor erat. Dolor adjecit iram, atque iniquo animo passi sumus unum obrutum à tot hostibus. Neque antè desiimus ferro sanguinem profundere, quàm pars interfecta erat, et nox et fuga dissipavit aliam partem.

VI. *Pylio narrante hæc certamina inter Lapithas et semiferos Centauros, Tlepolemus non tacitè quem concepit, passus est dolorem, quoniam Hercules non erat memoratus:*

NOTÆ.

521. *Ide*] Mons Phrygiæ.

524. *Ampycides*] *Mopsus* Ampyci filius.

Ibid. *Fulvis*] In aquilam mutatum fuisse volunt Cæneum.

527. *Castra*] Quæ fixerant Lapithæ ad Pirithoi nuptias venientes.

531. *Unica*] Propter virtutem, & peculiarem metamorphosium. Quanquam in aquilam mutatum fuisse Cænæum minùs constat.

532. *Auctore*] Mopso ita vaticinante.

537. *Tlepolemus*] Filius Herculis ex Astyoche, iniquè ferens silentio præteriti patris sui laudatam operam in Centaurorum devictorum gloriâ.

Atque

: ait; Herculeæ mirum est oblivia laudis
tibi, senior. Certè mihi sæpe referre
genas domitos à se Pater ipse solebat,
s ad hæc Pylius: Quid me meminisse malorum
; & obductos annis rescindere luctus?
: tuum genitorem odium, offensasque fateri?
uidem majora fide (Dî!) gessit: & orbem
:vit meritis: quod mallem posse negari:
:q; Deïphobum, nec Pulydamanta, nec ipsum
ra laudamus. Quis enim laudaverit hostem?
ius genitor Messenia mœnia quondam
t; & immeritas urbes Elinque, Pylonque
t: inque meos ferrum, flammamque penates
lit. Utque alios taceam, quos ille peremit;
x Nelidæ fuimus conspecta juventus:
x Herculeïs ceciderunt, me minùs uno,
is. Atq; alios vinci potuisse ferendum est.
Periclymeni mors est: cui posse figuras
re quas vellet, rursusque reponere sumtas
inus dederat, Neleï sanguinis auctor.
ibi necquicquam est formas variatus in omnes,
ur in faciem volucris: quæ fulmina curvis
solet pedibus, Divûm gratissima Regi.
is usus avis, pennis, rostroque redunco,
tisque viri laniaverat unguibus ora.
it in hunc nimiùm certos Tirynthius arcus:
inter nubes sublimia membra ferentem,
ntemque ferit, lateri quà jungitur ala.
rave vulnus erat: sed rupti vulnere nervi

atque inquit, Mirum est, senex, te oblivioni tradidisse gloriam Herculeam. Sanè pater consueverat mihi dicere nube genitos à se fuisse victos. Ad hæc Pylius mœstus, Quamobrem cogis me recordari malorum, & refricare dolores sopitos tempore? atque agnoscere odium in tuum patrem, & ejus injurias? Ille quidem (Dii) patravit facinora, quæ exsuperant fidem; atque cumulavit mundum beneficiis; quod mallem posse dissimulari: sed neque laudibus extollimus Deïphobum, nec Pulydamantem, nec ipsum Hectorem; quis enim laudaverit hostem? Ille tuus pater olim diruit muros Messenios, atque delevit urbes immeritas & Elin, & Pylon, atque immisit ferrum & ignem in meam domum. Atque ut silentio prætermittam cæteros, quos ille leto dedit; duodecim fuimus Neleï filii, juventute conspicui: duodecim occubuerunt viribus Herculeïs, me excepto. Atque tolerandum est cæteros potuisse superari. Mors Periclymeni est admiranda, cui Neptunus auctor Neleæ familiæ concesserat posse inducere quas formas vellet, exuere indutas. Hic postquam frustrà est immutatus in omnes figuras, induit vultum avis, [gratis]sima consuevit gerere aduncis unguibus fulmina Regis Deorum. Usus viribus avis, pennis, [rostro] curvo, & unguibus uncinatis discerpserat vultum viri. Tyrinthius in hunc dirigit arcus certos, atque attingit agentem excelsa membra inter nubes, & libratum, quà ala committitur. Neque plaga erat alta; sed nervi fracti vulnere illum

NOTÆ.

Senior] Nestorem appellat.

Obductos] Temporis diuturnitate quasi luctos & sopitos.

Deïphobum] Qui Priami fuit filius.

ulydamanta] Nobilis fuit Trojanus ...issimos, Priami gener.

Messenia] *Messene* & urbs est, & regio Arcadiæ: à quâ non multùm distabat estoris.

Elin] Quæ urbs fuit Elidis, etiam in Peloponneso, Pylus vero Messeniæ.

553. *Nelidæ*] Neleï Neptuni sati, *filii*.

556. *Periclymeni*] Qui unus erat è fratribus Nestoris.

560. *Quæ fulmina*] *Aquilam* dicit; quanquam in muscam mutatum Periclymenum scripsit Apollonii interpres, ad vers. 159. lib. 1.

564. *Tyrinthius*] *Hercules*; à Tyrinthe patria urbe Peloponneso non longè ab Argis.

Deficiunt, motumque negant viresque volandi.
Decidit in terram, non concipientibus auras
Infirmis pennis: & qua levis hæserat alæ,
Corporis affixi pressa est gravitate sagitta;
Perque latus summum jugulo est exacta sinistro.
Num videor debere tui præconia rebus
Herculis, ô Rhodiæ ductor pulcherrime classis?
Ne tamen ulteriùs, quàm fortia facta silendo,
Ulciscar fratres, solida est mihi gratia tecum.
Hæc postquam dulci Neleïus edidit ore;
A sermone senis repetito munere Bacchi,
Surrexêre toris. Nox est data cætera somno.

VII. At Deus, æquoreas qui cuspide temperat undas,
In volucrem corpus nati Stheneleïda versum
Mente dolet patriâ: sævumque perosus Achillem
Exercet memores, plùs quàm civiliter, iras.
Jamque ferè tracto duo per quinquennia bello,
Talibus intonsum compellat Sminthea dictis:
O mihi de fratris longè gratissime natis,
Irrita qui mecum posuisti mœnia Trojæ;
Ecquid, ut has jam jam casuras aspicis arces,
Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
Millia cæsa doles? ecquid (ne persequar omnes)
Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
Cùm tamen ille ferox, belloque cruentior ipso,
Vivit adhuc operis nostri populator Achilles.
Det mihi se: faxo, triplici quid cuspide possim,
Sentiat. At quoniam concurrere cominus hosti

destituunt atque subtrahunt motum & vires volandi. Decidit in terram, pennis debilibus non capientibus aërem; & calamus qui leviter inflexus fuerat alæ, infractus est pondere corporis afflicti, & eductus est juguli sinistrâ parte per supremum latus. Non videor debere laudes factis tui Herculis, ô dux spectatissime classis Rhodiæ? Ne tamen ulciscar fratres ampliùs quàm tacendo pulchra facinora, gratia est mihi integra tecum. Postquam Neleïus hæc protulit suavi linguâ, dono Bacchi repetito ab oratione senioris, à mensâ recesserunt. Reliqua nox est concessa sopori.

VII. *At Deus, qui moderatur tridente fluctus marinos, dolet animo paterno corpus filii mutatum in avem Stheneleïum; atque exosus crudelem Achillem exercet hostiliter iras quas in memoriâ habebat. Jamque bello ferè producto per decem annos, affatur Sminthеum intonsum hujusmodi verbis: O mihi carissime omnium fratrum meorum qui mecum statuisti muros inutiles Trojæ; ecquid doles cùm vides has arces jam jam ruituras? vel ecquid luges tot mille homines mactatos qui tuebantur muros? Ecquid (ne omnes recenseam) umbra Hectoris raptati circum muros patrios in mentem recurrit? cùm tamen ille sævus Achilles, & truculentior ipso bello vastator nostri operis adhuc fruitur vitâ. Occurrat mihi: faxo sentiat, quid valeam tridente. At siquidem congredi cominus cum hoste*

NOTÆ.

457. *Rhodiæ*] In Rhodum insulam, interfecto Licymnio matris germano, Telepolemus unà cum multis comitibus profugerat, ubi imperium adeptus est; atque adeò inde cum novem navibus ad bellum Trojanum est profectus à Sarpedone interficiendus.

582. *Cuspide*] *Tridente*, qui Neptuni erat sceptrum.

581. *Volucrem Stheneleïda*] *Cygnum* dicit, in quem mutatus Cygnus Stheneli filius; cujus etiam volucris Cygnum Neptuni filium formam induisse suprà vidimus.

585. *Sminthea*] *Apollinem* dicit, cui à muribus, qui Cretensium linguâ σμίνθιοι appellantur, illud nomen impositum. Sed ejus cognominis rationes seu fabulas, quas piget exscribere, apud Lil. Giraldum Syntagm. 7. habes.

586. *Fratris*] *Jovis.*

591. *Tracti*] Bigis raptatum, & circum muros Iliacos ab Achille tractum Hectorem in superioribus vidimus.

593. *Operis*] *Murorum Trojanorum*; de quibus lib. superiore.

564. *Det mihi*] Naviget, modò seque mihi credat, sentiat faxo ultorem.

datur; occultâ nec opinum perde sagittâ.
uit: atque animo pariter patruique, suoque,
us indulgens, nebulâ velatus in agmen
enit Iliacum; mediâque in cæde virorum
a per ignotos spargentem cernit Achivos
a Parin: fassusque Deum, Quid spicula perdis
guine plebis? ait. Siqua est tibi cura tuorum;
ere in Æaciden, cæsosque ulciscere fratres.
it: & ostendens sternentem Troïa ferro
pora Peliden, arcus obvertit in illum:
aque letiferâ direxit spicula dextrâ.
Priamus gaudere senex post Hectora posset,
fuit. Ille igitur tantorum victor, Achille,
eris à timido Grajæ raptore maritæ?
i fœmineo fuerat tibi Marte cadendum;
rmodontiacâ malles cecidisse bipenni.
timor ille Phrygûm, decus & tutela Pelasgi
ninis Æacides, caput insuperabile bello,
rat; armârat Deus idem, idemque cremârat.
cinis est: & de tam magno restat Achille
cio quid, parvam quod non bene compleat urnam.
ivit, totum quæ gloria compleat orbem.
illi mensura viro respondet: & hâc est
sibi Pelides: nec inania Tartara sentit.
etiam, ut cujus fuerit cognoscere possis,

non licet: confice eum, nihil tale metuentem, calamo occulto. Assentitur: atque Delius obsequens simul suæ iræ & patrui, tectus nube descendit in castra Trojana, & videt Paridem in mediâ strage virorum plebeios ac viles Græcos interficientem: atque indicans se Deum, Quamobrem, inquit, tela spargis in funera plebis? Si sollicitus es pro tuis, converte te in Æaciden, atque ulciscere fratres peremptos. Dixit, & monstrans Peliden proterentem ferro viros Trojanos, intendit arcum in illum, & direxit certam sagittam manu fatiferâ. Hoc fuit, quo Priamus senex posset lætari post Hectorem cæsum. Tu igitur Achilles domitor tantorum heroum, cadis per timidum prædonem puellæ Græcæ? At si tibi fuerat occumbendum manu fœmineâ, malles occubuisse securi Thermodontiacâ. Jam ille terror Trojanorum Æacides, honor & præsidium gloriæ Græciæ, vir bello invictus crematus erat: Deus armis instruxerat, atque idem usserat. Jam cinis est, & de tanto Achille superest nescio quod non satis impleat parvam urnam. At laus permanet, quæ impleat totum mundum. Hæc a convenit, gloriæ illius viri; atque eâ Achilles est sibi æqualis, neque damnatur exilibus Ipse etiam clypeus, ut pronum sit cognoscere cujus fuerit,

NOTÆ.

. *Non datur*] Quia tum Achilles non bat.

. *Patrui*] Cycni enim Neptuni filii pafuit Apollo; qui iræ indulgens ob Hec. clientesque Trojanos occisos, patrui ni animum quoque induit, cùm Achil. ciscitur.

. *Delius*] *Apollo*, quem toties in Delo natum diximus.

. *Direxit*] Ut ita non tamen à Paride, ab Apolline ipso, ut Calaber indignacisus videatur Achilles. Cæterùm per s in Apollinis Thymbræ templo, quòd yxenæ nuptias invitatus fuerat; ab eomen Paride post simulachrum latente, alii interfectum scripserunt. Deo verò, sagittam dirigente opus fuit, siquidem ille calcaneum duntaxat vulnerabile habuit, quâ parte infantem Stygiis undis immergens mater Thetis prehenderat.

609. *Grajæ*] *Helenæ*.

611. *Thermodontiacâ*] *Qualem gerebat Penthesilea Amazonum, Thermodontis Scythiæ fluvii accolarum, regina. Bipennis* erat Amazonum Telum.

614. *Deus*] *Vulcanus*, qui Thetidis rogatu Achilli arma fabricaverat.

618. *Hæc Mensura*] Totus terrarum orbis videtur *Mensura* gloriæ Achillis.

Bella

oiùt certamina, atque bella excitantur ob arma Achillis. Tydides non audet ea petere, non etiam Oïlei filius Ajax: non Atrides minor, non major ætate & belli peritiâ, non alii: spes tantæ gloriæ movit solum filium Telamonis, atque Laërtæ. Tantalides à se repulit onus & odium: atque voluit duces Græcos sedere in mediis castris, & transmisit in omnes judicium litis.

Bella movet clypeus: deque armis arma feruntur,
Non ea Tydides, non audet Oïleos Ajax,
Non minor Atrides, non bello major & ævo
Poscere, non alii: soli Telamone creato
Laërtâque fuit tantæ fiducia laudis.
A se Tantalides onus, invidiamque removit:
Argolicosque duces mediis considere castris
Jussit: & arbitrium litis trajecit in omnes.

NOTÆ.

621. *Bella movet*] Gravissimæ enim inter Ajacem Telamonis filium & Ulyssem de Achillis armis contentiones ortæ.

622. *Tydides*] *Diomedes* est Tydei filius, unus ex Græcis principibus.

Ib. *Oïleos*] *Oïlei Locrorum regis filius.*

623. *Minor*] *Menelaüs*, Atrei filius.

Ib. *Major*] *Agamemnon*, frater Menelai.

624. *Telamone creato*] *Ajaci*, qui patrem habuit Telamonem, Æaci filium.

625. *Laërtâ*] Sc. creato, *Ulysse*. Nam Ulysses fuit Laërtæ filius.

Ib. *Tantæ*] *Ut Achillis armis potirentur.*

626. *Tantalides*] *Agamemnon* Atrei filius à proavo Tantalo Pelopis patre sic dictus: qui prudentissimè judex inter tantos diffidentes solus sedere noluit.

627. *Argolicosque duces*] Menelaum, Diomedem, Idomeneum, &c.

682. *Trajecit*] Sunt inter Græcos, qui judicium armorum captivis Trojanis delegatum, ab Agamemnone tradunt, quò ille invidiam à se derivaret, idque Nestoris consilio. Vide Calabrum, lib. 5. & Odyss. 11.

P. OVIDII

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEON

LIBER XIII.

ARGUMENTUM.

NEPTUNUS deinde Achilli mortem procurat. De cujus armis Ajax & Ulyſſes poſt mortem contendunt. Ajace verò hâc de cauſâ mortuo, ſanguis ejus in hyacinthum convertitur. Captâ poſtea Trojâ, Hecuba in canem mutata eſt. Cujus fortunam cùm Dii omnes deplorarent, Aurora ſola Memnonem duntaxat, avem jam factum, lugebat. Æneas autem profugus ad Anium, cujus filiæ in columbas erant converſæ, aliaque deinceps loca transformationibus celebrata, delatus eſt. In Latium, denique ut venit, bellum cum Turno ſuſcepit.

CОnſedêre duces: & vulgi ſtante coronâ,
  Surgit ad hos clypei dominus ſeptemplicis
    Ajax.
Utque erat impatiens iræ, Sigeïa torvo
Littora reſpexit, claſſemque in littore, vultu:
Intendenſque manus, Agimus, prô Jupiter! inquit,

INTERPRETATIO.

1. Duces conſederunt; atque multitudine circumſtante, Ajax dominus clypei ſeptemplicis ad hos ſurgit. Atque ſiquidem iræ non temperavit, reſpexit littora Sigeïa et claſſem quæ erat in littore oculis indignantibus; atque porrigens manus, Proh! Jupiter, inquit, dicimus

NOTÆ.

1. *Duces*] Agamemnon, Menelaüs, Neſtor, Diomedes, &c.

2. *Septemplicis*] *Ex taurorum ſeptem tergis facti.* Σάκος ἑπταβόειον.

Ibid. *Ajax*] *Telamonius*, homo vehemens, quem primum cauſam ſuam dicere prudens voluit poëta. Utrique perſonæ affingit pro decoro orationem aptam & moribus convenientem. Ajacis oratio militaris eſt, incitata, plena jactantiæ, plena indignationis: è contra Ulyſſis, oratio eſt urbana & lenis, & quodammodo etiam veteratoria. Vicit equidem, nec immeritò, Ulyſſis facundia; at certè, ut videtur, non magis facundia ipſa quàm cauſa.

3. *Sigeï*] A Sigæo Trojæ promontorio.

5. *Agimus*] Exordium acre eſt & abruptum, maximè ex perſonæ militaris, ejuſdemque non ſine cauſâ indignantis decorum, atque idem cauſæ convenientiſſimum. Orditur à re præſenti: nam in eo loco cauſa agitur, unde conſpiceret Græcorum claſſem, quam paulò ante virtute ſuâ ſervaverat.

Ante rates causam, & mecum confertur Ulysses!
At non Hectoreïs dubitavit cedere flammis,
Quas ego sustinui; quas hâc à classe fugavi.
Tutiùs est igitur fictis contendere verbis,
Quàm pugnare manu. Sed nec mihi dicere promptum;
Nec facere est isti. Quantùmque ego Marte feroci,
Quantùm acie valeo, tantùm valet iste loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
Esse reor: vidistis enim. Sua narret Ulysses;
Quæ sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.
Præmia magna peti fateor: sed demit honorem
Æmulus Ajaci. Non est tenuisse superbum,
Sit licèt hoc ingens, quicquid speravit Ulysses.
Iste tulit pretium jam nunc certaminis hujus;
Quo cùm victus erit, mecum certâsse feretur.
Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
Nobilitate potens essem, Telamone creatus,
Mœnia qui forti Trojana sub Hercule cepit:
Littoraque intravit Pagasæâ Colcha carinâ.
Æacus huic pater est: qui jura silentibus illic
Reddit, ubi Æoliden saxum grave Sisyphon urget.
Æacon agnoscit summus, prolemque fatetur
Jupiter esse suam. Sic ab Jove tertius Ajax.

causam in conspectu navium, & Ulysses mecum comparatur! At non puduit illum cedere ignibus Hectoreïs, quos ego sustinui, quos ego depuli ab hâc classe. Adeòque magis expedit certare fucatis verbis quàm dimicare dextrâ. Sed neque mihi facile est, orationem instituere; neque isti rem gerere: & quantùm ego possum sævo bello, atque certamine, tantùm iste potest dictis. Neque tamen opinor, Græci, mea facinora vobis esse referenda; namque ipsi ea *spectastis. Ulysses memoret sua, quæ gessit sine spectatore, quorum nox sola est testis. Agnosco ingentem mercedem posci: sed competitor Ajacis tollit laudem. Quantumvis hoc* præmium *sit magnum, non est gloriosum id consequi, siquidem Ulysses illud speravit. Iste jam nunc mercedem reportavit hujus contentionis, ex quâ cùm superatus discesserit, dicetur mecum contendisse. Atque ego, si virtus mea esset incerta, valerem genere, [illegible] qui potitus est muris Iliacis sub strenuo Hercule, atque adiit littora Colcha nav. Pag[illegible]. Æacus est huic pater, qui jus dicit mortuis illic, ubi saxum ingens exercet Sisyphum Æ[illegible]. [illegible] Jupiter confitetur Æacum esse filium suum. Atque ita Ajax est tertius à Jove.*

NOTÆ.

6. *Rates*] A quibus ego solus Hectoris faces repuli, cùm alii Græci, imprimisque Ulysses illius viri impetum non sustinentes, eas deseruerint. Vide infra v. 92. *Ego mille meo protexi pectore puppes.*

8. *Hac*] Δεικτικῶς: manum enim ad classem intendit, & sic illam Græcis monstrat.

9. *Fictis*] *Ut solet veterator Ulysses,* supple.

11. *Isti*] Sæpe usurpat Ajax cum contemptu maximo.

15. *Nox*] Ut aut nulla sint Ulyssis facta, aut qualia tantùm ab ignavis approbari possint.

16. *Magna*] Quippe arma Achillis a Vulcano fabricata.

17. *Æmulus*] *Ulysses.*

23. *Cepit*] Telamon Ajacis pater primùm Trojæ muros superavit, quo tempore ab Hercule expugnata est.

24. *Pagasæâ*] *Thessalicâ*; à Pagasis Thessaliæ urbe.

Ibid. *Colcha*] In Colch[illegible] profectum Telamonem [illegible]

25. *Huic*] *Telamoni.*

Ibid. *Qui jura*] Apud inferos [illegible] stitutum fuisse Æacum [illegible]

26. *Sisyphon*] Latro fuit Sisyphus, a [illegible] occisus, cui in inferis [illegible] ingens saxum ad excelsi [illegible] volvat, quod simul ac [illegible] continuò deorsum revolvitur. [illegible] loco Ajax meminit in Ulyssis [illegible]; namque ejus matrem [illegible] Sisyphum priusquam [illegible] nonnulli scripserunt.

28. *Sic ab Jove tertius*] [illegible] Priamus enim ab Jove [illegible] mon, tertius Ajax: [illegible] Telamon nepos.

Sed

tamen hæc series in causâ prosit, Achivi;
ihi cum magno non est communis Achille.
er erat: fraterna peto. Quid sanguine cretus
ↄhio, furtisque, & fraude simillimus illi,
rit Æacidis alienæ nomina gentis?
quòd in arma prior, nulloque sub indice veni,
a neganda mihi? potiorque videbitur ille,
na qui cepit; detrectavitque furore
tiam ficto: donec solertior isto,
sibi inutilior, timidi commenta retexit
pliades animi, vitataque traxit in arma?
ma nunc sumat, qui sumere noluit ulla.
inhonorati, & donis patruelibus orbi,
ilimus qui nos ad prima pericula, simus,
e utinam aut verus furor ille, aut creditus, esset;
comes hic Phrygias unquam venisset ad arces
ator scelerum! non te, Pœantia proles,
ositum Lemnos nostro cum crimine haberet.

Neque tamen hic stemmatis ordo causam juvet, ô Græci, nisi mihi sit communis gens cum illustri Achille. Erat patruelis: posco patruelia. Quamobrem ortus ex sanguine Sisyphi, atque illi simillimus dolis & furtis, annumerat Æacidis genti nomina diversæ gentis. An arma mihi auferenda sunt, quia prior accessi, atque nullo indicante? Atque ille dignior videbitur, qui cepit novissima, atque vitavit bellum simulatâ insaniâ, donec callidior illo, sed sibi improvidus: Naupliades prodidit figmenta ingenii meticulosi atque rapuit in arma, quæ vitaverat. Nunc consequatur præstantissima arma, qui recusavit capere ulla: aut *sti simus, atque spoliati muneribus patruelibus, qui nos objecimus primis discriminibus. Atque , aut hæc insania vera fuisset, aut credita; neque hic suasor flagitiorum unquam accessisset d arces Trojanas! fili Pœantis, Lemnos non te haberet expositum per nostrum flagitium.*

NOTÆ.

Frater] *Patruelis*: fratres namque erant on Ajacis, & Peleus Achillis pater. *Pa* autem *fratres* dicuntur, qui è fratribus ır.

Inserit] Ille verò in familiam aliquam ri videtur, qui ejus bona appetit.

Indice] Ulyssi tacitè exprobrat, quòd s ad bellum Trojanum venerit. Is enim, ıpferunt tragici, uxoris amore detentus, e simulatione littus, diversi generis junc- malibus, proscindens, salemque frugum pargens, militiam subterfugere voluit. raus Palamedem virum prudentissimum quam latuit: qui insuper dolosum virum ipsius dolis, vomeri in sulcum objecto acho, corripuit. Ille enim aratrum à rpore avertit; quo argumento facilè viri tam esse insaniam deprehensum est. Vide ı, de Domo.

Sibi inutilior] Solertiâ enim suâ Ulys- ontra se irritavit Palamedes, qui illius dolis hoc modo sublatus est. Literas Ulysses à Priamo ad Palamedem, qui- præstitam operam huic transmissum ondus commemorabat; illudque idem per servos corruptos in Palamedis tentorio defodi curaverat. Perlatis ad Agamemnonem litteris, Palamedis proditionis arguitur. Ibi tum reo adesse simulans Ulysses, hosti fidem non habendam esse contendit, reipsâ fraudem posse coargui siquidem aurum nullum apud Palamedem inveniretur, &c. Missi itaque qui ejus tentorium perscrutarentur, à quibus aurum inventum; quamobrem Palamedes, utcumque immeritus, lapidibus obrutus est.

39. *Naupliades*] *Palamedes* est Nauplii Neptuni filii, Eubœæ regis filius.

43. *Atque utinam*] Hactenus in contemptum, nunc in odium Ajax Ulyssem adducere nititur.

45. *Pœantia*] *Philoctetem* dicit Pœantis filium, cui Hercules in Oetâ arsurus Lernææ hydræ felle tinctas sagittas, sine quibus Troja capi non posset, dederat. Ille autem unius sagittæ casu, vulnere penè immedicabili pede saucius, cùm propter fœtorem à Græcis ferri, aut propter dolorem navigare non posset, in Lemno insulâ, Ulyssis præsertim suasu, est relictus.

46. *Lemnos*] Insula est è regione Thraciæ, Vulcano dicata; una ex Cycladibus.

Qui

Qui nunc (ut memorant) silvestribus abditus antris
Saxa moves gemitu: Laërtiadæque precaris,
Quæ meruit: quæ Dî, Dî dent non vana preceris.
Et nunc ille eadem nobis juratus in arma,
(Heu! pars una ducum, quo successore sagittæ
Herculis utuntur, fractus morboque fameque,
Velaturque, aliturque avibus; volucresque petendo
Debita Trojanis exercet spicula fatis.
Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulyssem.
Mallet & infelix Palamedes esse relictus;
Viveret; aut certè letum sine crimine haberet.
Quem, malè convicti nimiùm memor iste furoris
Prodere rem Danaam finxit: fictumque probavit
Crimen. Et ostendit, quod jam præfoderat, aurum.
Ergo aut exilio vires subduxit Achivis,
Aut nece. Sic pugnat; sic est metuendus Ulysses.
Qui licèt eloquio fidum quoque Nestora vincat;
Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
Esse rear nullum. Qui, cùm imploraret Ulyssen
Vulnere tardus equi, fessusque senilibus annis,
Proditus a socio est. Non hæc mihi crimina fingi
Scit bene Tydides: qui nomine sæpe vocatum
Corripuit: trepidoque fugam exprobravit amico.
Aspiciunt oculis Superi, mortalia justis.
Eneget auxilio, qui non tulit; utque reliquit,
Sic linquendus erat. Legem sibi dixerat ipse.
Conclamat socios. Adsum, videoque trementem,

Qui nunc, (ut referunt) incultus speluncis silvestribus tangis silices questibus; atque optas ea Laërtiadæ, quibus dignus est: quæ Dii, Dii faciant non frustrà voveas. Et nunc ille, qui nobiscum juraverat in eadem arma, heu! pars una ducum, qui successor est sagittarum Herculis, confectus morbo et fame, et tegitur & nutritur avibus; atque alites jaculando utitur sagittis excidio Trojano destinatis. Ille tamen vitâ fruitur, quia non comitatus est Ulyssem. Miser Palamedes mallet etiam esse destitutus. Viveret; aut certe mortem oppetiisset sine proditionis insimulatione. Quem iste, nimiùm memor vesaniæ infeliciter detectæ commentus est prodere rem Græcam, atque confirmavit inventum crimen: & monstravit aurum quod ipse antè humo texerat. Adeòque subtraxit vires Græcis aut exilio, aut morte. Ulysses sic certat, sic est reformidandus. Qui quamvis superet etiam fidelem Nestorem eloquentiâ, non tamen præstiterit, ut credam nullum esse illi flagitium destituisse Nestorem. Qui lentus vulnere equi, & confectus ætate provectâ, cùm opem peteret ab Ulysse, destitutus est à comite. Tydides novit certo hæc probra à me non excogitari; qui exprobravit illum sæpe citatum nomine suo, atque coarguit fugam timidi amici. Dii vident terrestria oculis justis. Ecce qui Nestori opem non tulit, ipse caret auxilio: atque ut destituit, ita erat destituendus. Ipse sibi posuerat legem. Vocat comites. Accedo, et invenio pavidum.

NOTÆ.

47. *Qui nunc*] Philoctetæ miserias, ut majorem Ulyssi conciliet invidiam, oratoriè amplificat.

53. *Velatur*] Pennarum contextu corpori tegumenta fecisse Philocteten ex Attio poëtâ, quem & citat Cicero, confirmatur.

54. *Debita*] Quia sine illis capi Troja non poterat.

58. *Furoris*] *Detrectavitque furore——Militiam ficto.* Suprà v. 36.

60. *Præfoderat*] In tentorio Palamedis, per servos illius corruptos.

61. *Exilio*] *Exilio* Philoctetis, *morte* Palamedis.

62. *Sic pugnat*] *Hæc sunt ejus facinora militaria, hi terrores, fraudes, insidiæ, &c.*

64. *Desertum*] Nestor, Græcis fulmine territis & altero jugali ab Alexandro [*Paride*] vulnerato, penè interiisset ab Hectore interceptus, nisi auxilio occurisset Diomedes, frustrà invocato Ulysse, & ipso jam fugâ sibi consulente; Iliad. 8.

68. *Tydides*] *Diomedes* Tydei filius.

69. *Trepido*] Alludit ad verba, quæ Diomedi attribuit Homer.

Διογενὲς Λαερτιάδη πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
Πῆ φεύγεις, &c.

Pal-

Pallentemque metu, & trepidantem morte futurâ.
Opposui molem clypei; texique jacentem;
Servavique animam (minimum est hoc laudis) inertem.
Si perstas certare, locum redeamus in illum:
Redde hostem, vulnusq; tuum, solitumq; timorem.
Post clypeumq; late: & mecum contende sub illo.
At postquam eripui: cui standi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnera fugit.
Hector adest: secumque Deos in prælia ducit.
Quàque ruit, non tu tantùm terreris, Ulysse;
Sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
Hunc ego sanguineæ successu cædis ovantem
Cominus ingenti resupinum pondere fudi.
Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
Sustinui: sortemque meam vovistis, Achivi:
Et vestræ valuêre preces. Si quæritis hujus
Fortunam pugnæ; non sum superatus ab illo.
Ecce ferunt Troës ferrumque, ignemque Jovemq;
In Danaas classes. Ubi nunc facundus Ulysses?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
Spem vestri reditûs. Date tot pro navibus arma.
Quòd si vera licet mihi dicere; quæritur istis,
Quàm mihi, major honos: conjunctaque gloria nostra est.
Atque Ajax armis, non Ajaci arma petuntur.
Conferat his Ithacus Rhesum, imbellemq; Dolona,

& exsanguem timore, atque trementem instanti morte. Objeci vastum clypeum, & defendi prostratum, atque servavi animam (in hoc minimum est gloriæ) socordem. Si pergis contendere, revertamur in illum locum: pone denuo hostem, atque plagam tuam & metum consuetum: atque latita pone scutum meum, & certa mecum sub illo. At postquam retraxi; cui vulnera non concesserant facultatem consistendi, in pedes se conjecit nullo impeditus vulnere. Hector adest, atque rapit secum Deos in certamina: & quà fertur non tu modò trepidas, Ulysse, sed etiam strenui; tantum ille incutit pavoris. Ego prostravi eum resupinum cominus saxo ingenti, cùm triumpharet successu stragis cruentæ. Ego solus steti adversus eum petentem cum quo certaret, & optâstis ut sors mea proferretur, ô Græcis & vota vestra prævaluerant. Si petitis eventum hujus certaminis, non sum victus ab illo. Ecce Trojani ferunt ferrum & ignem, & Jovem in naves Græcas. Ubi nunc disertus Ulysses? Nempe ego defendi meo pectore mille naves, in quibus erat spes recursûs. Concedite arma pro tot navibus. Quod si mihi licet profiteri vera, majus decus istis quàm mihi quæritur, & honor est inter me & illa conjunctim: atque Ajax ab armis poscitur, non ab Ajace arma. Ithacus componat cum istis Rhesum, & Dolonem inermem,

NOTÆ.

75. *Molem*] σάκος ἠΰτε πύργον.

78. *Vulnus*] Quod à Soco Ulysses acceperat, priusquam illum interfecisset, ut refert Homerus.

79. *Clypeum*] Quo Ajax, monitu Menelai, vulneratum Ulyssem protexit.

82. *Deos*] Non semel à Jove sustentatos fuisse Trojanos scripsit Homerus; qui Iliad. 15, ab illo missum dicet Apollinem, qui debiles fractosque restitueret.

86. *Pondere*] Saxo sc. quo Hectoris pectus ita percussit, ut cum ingenti armorum strepitu illum terræ affixerit.

88. *Sortemque*] Græcos omnes ad certamen singulare Hector provocaverat; quamobrem Nestoris consilio novem eorum fortissimi sortiti sunt, uter cum illo congrederetur, voventibus interea Achivis omnibus, ut Ajacis Telamonii, aut Ajacis Oïlei, aut Agamemnonis sors exiret. Quæ omnia ex Homeri Iliad. H.

Ζεῦ πάτερ, ἢ Αἴαντα λαχεῖν.

89. *Et vestræ*] Ἐκ δ' ἔθορε κλῆρος κυνέης ὃν ἄρ' ἤθελον αὐτοί Αἴαντος. Iliad. H.

91. *Jovem*] *Jovis auxilium Hectori faventis.*

98. *Ithacus*] *Ulysses*, quem non sine contemptu à parvâ insulâ, in quâ ille imperabat, eo nomine appellat.

Ib. *Rhesum*] *Regem Thraciæ*, qui eâ nocte, quâ Trojanis in auxilium venerat à Diomede & Ulysse, fuit interemptus. Iliad. 10.

Ib. *Dolona*] Qui ab Hectore speculatum missus à Diomede & Ulysse interceptus atque interfectus est. Iliad. 10.

Priamidenque

Priamidenque Helenum raptâ cum Pallade captum.
Luce nihil geſtum, nihil eſt Diomede remoto:
Si ſemel iſta datis meritis tam vilibus arma;
Dividite: & major pars ſit Diomedis in illis.
Quò tamen hæc Ithaco? qui clam, qui ſemper inermis
Rem gerit; & furtis incautum decipit hoſtem?
Ipſe nitor galeæ claro radiantis ab auro
Inſidias prodet, manifeſtabitque latentem.
Sed neque Dulichius ſub Achillis caſſide vertex
Pondera tanta feret. Nec non oneroſa graviſque
Pelias eſſe poteſt imbellibus haſta lacertis.
Nec clypeus vaſti cælatus imagine mundi
Conveniet timidæ, natæque ad furta ſiniſtræ.
Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi ſi populi donaverit error Achivi;
Çur ſpolieris, erit; non, cur metuaris ab hoſte.
Et fuga (quâ ſolà cunctos, timidiſſime, vincis)
Tarda futura tibi eſt geſtamina tanta trahenti.
Adde, quòd iſte tuus, tam raro prælia paſſus,
Integer eſt clypeus. Noſtro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus eſt ſucceſſor habendus.
Denique, quid verbis opus eſt? ſpectemur agendo.
Arma viri fortis medios mittantur in hoſtes.
Inde jubete peti: Et referentem ornate relatis.
Finiêrat Telamone ſatus; vulgique ſecutum
Ultima murmur erat: donec Laërtius heros

atque Helenum Priamiden raptum cùm Minervâ. Nihil eſt factum de die, nihil abſente Diomede. Si fortè aliquando conceditis iſta arma factis tam levibus, dividite; & pars major eorum erit Diomedis. Cur tàmen hæc Ithaco donentur? qui furtim, qui ſemper inermis rem gerit, atque clanculum fallit hoſtem improvidum? Ipſe ſplendor caſſidis lucentis ex micante lauro manifeſtos faciet dolos, & reteget occultum.. Sed neque caput Dulichium ſub galeâ Achillis feret tantum onus: Neque haſta Pelias poteſt non eſſe gravis atque moleſta brachiis imbellibus. Neque ſcutum gerens ſculptam imaginem immenſi orbis aptum erît ſiniſtræ pavidæ & inſtitutæ ad furta. Quamobrem poſcis, proterve, donum tibi obfuturum? quod ſi populi Græci neſcii tibi indulſerint, causa *erit cur exuaris, non cur timearis ab hoſte. Atque fuga, quâ ſolâ antecellis omnibus, ignaviſſime, lenta tibi futura eſt, dùm trahis tanta geſtamina. Adde quod iſte tuus clypeus tam rarè certaminibus objectus, eſt integer & intactus. Novus ſucceſſor eſt quærendus noſtro, qui ferendo tela apertus eſt mille vulneribus. Denique quid opus eſt verbis? judicemur agendo. Arma viri ſtrenui Achillis jaciantur in medios hoſtes: jubete inde repeti, atque decorate reportantem reportatis. Filius Telamonis abſolverat, & fremitus populi ſequutus erat poſtrema* verba; *donec heros Laërtius*

NOTÆ.

99. *Helenum*] Priami filius à Diomede & Ulyſſe captus, arcana Trojanorum fata Græcis revelavit. Q. Smyrn. lib. 10.

107. *Dulichius*] *Ulyſſes* eſt, qui Dulichii Ionii maris inſulæ Ithacæ vicinæ regnum tenuit.

109. *Pelias*] *Achillis haſta*, quam ex Pelio monte reciſam, Chiron Peleo illius patri dederat. Iliad. 16. Q. Smyrn. lib. 5.

114. *Cælatus*] Hujus clypei fabricam & cælaturam, habes Il. 18. de quo Silius. l. 7.

113. *Error*] Sibi ominoſum iſtud protulit Ajax, judicibuſque invidioſum, neque autem eâ cauſâ poëtam damnaveris: ſummâ arte violentum Ajacem ita loquentum finxit.

116. *Trahenti*] Multo ingenio hæc & proximè ſequentia Ajaci attribuit poëta, quæ tamen ad obtinendam cauſam nequaquam, niſi fortè à militibus, ſpectant.

124. *Laërtius*] *Ulyſſes* Laërtæ filius.

Adſtitit:

atque oculos paulùm tellure moratos
ıd proceres; exſpectatoque reſolvit
): neque abeſt facundis gratia dictis.
um veſtris valuiſſent vota, Pelaſgi,
:t ambiguus tanti certaminis hæres:
uis armis, nos te poteremur, Achille
ıoniam non æqua mihi, vobiſque negârunt
anuque ſimul veluti lacrymantia terſit
, quis magno meliùs ſuccedat Achilli,
:r quem magnus Danaïs ſucceſſit Achilles?
ıdò ne proſit, quòd, ut eſt, hebes eſſe videtur:
hi noceat, quod vobis ſemper, Achivi,
ngenium: meaque hæc facundia, ſi qua eſt,
ıc pro domino, pro vobis ſæpe locuta eſt,
:areat: bona nec ſua quiſque recuſet.
us, & proavos, & quæ non fecimus ipſi,
oſtra voco. Sed enim, quia rettulit Ajax
s pronepos, noſtri quoque ſanguinis auctor
ſt, totidemque gradus diſtamus ab illo.
hi Laërtes pater eſt, Arceſius illi,
huic: neque in his quiſquam damnatus & exſul.
ue per matrem Cyllenius addita nobis
obilitas. Deus eſt in utroque parente.
ıe materno quòd ſim generoſior ortu,
ıi quòd pater eſt fraterni ſanguinis inſons,
a arma peto: meritis expendite cauſam.

ſurrexit: atque ſuſtulit ad primates oculos, aliquàm terræ affixos; atque aperuit os voce exſpectatâ; neque deſideratur lepos diſertæ orationi. Si mea deſideria valuiſſent cum veſtris, ô Græci, ſucceſſor horum armorum, *de quibus tanta nunc eſt contentio, non eſſet dubius, tuque gauderes tuis armis, nos te frueremur, Achille. Quem quoniam ſors iniqua mihi atque vobis non induiſerunt, (atque ſimul quaſi lachrymantes oculos manu abſterſit) quis æquiùs ſuccedat forti Achilli, quàm qui Achillem Græcis auxiliaturum adduxit? Modò ne huic proſit quòd, ut eſt, videtur eſſe ſtupidus; neu mihi obſit ſolertia, quæ vobis ſemper utilis fuit, Græci; atque hæc mea eloquentia, (ſi quà eſt) quæ nunc dicit pro domino, ſæpe dixit pro vobis, invidiâ careat; neque quiſquam negligat ſua bona. Nam vix dico noſtra, ſtirpem & majores, & quæ ipſi non geſſimus. Verùm enimvero, quia Ajax memoravit ſe eſſe pronepotem Jovis, Jupiter eſt etiam auctor noſtræ* *diſtamus ab illo totidem gradus. Nam patrem habeo Laërtem, ille Arceſium, hic Jovem; illos quiſquam damnatus & profugus. Cyllenius, è quo mater mea orta eſt, ex alterâ meum nobilitat. Deus eſt in utroque parente. Verùm neque poſco arma, de quibus ſum nobilior origine maternâ, neque quia habeo patrem inſontem fraterni ſanguinis meritis.*

NOTÆ.

ſtitit] Στάσκεν, ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε ; ὄμματα πήξας, Iliad. 3.

] Per moram illam dicturi cura in æ maxime auditoris, quem ille retur, benevolentiam conciliat.

pectato] Atque adeò expetito, quem uriosus auditor excipiat.

uti] Ut neque oratorem iraſci, ità cet, ſimulare non dedecet.

quem] *Ulyſſem* qui inter Lycomedis æ regis filias latitantem Achillem t, ut infrà videbimus.

139. *Bona, &c.*] i. e. Nemo modeſtè nimis merita ſua ſilentio premat.

145. *Damnatus*] Tacitè Ajaci, Pelei patrui, ut & Telamonis patris crimen objectat: Phocum namque fratrem ab utroque interfectum nonnulli ſcripſerunt.

146. *Cyllenius*] *Mercurius*, à Cyllene Arcadiæ monte ubi natus dicitur. Anticles autem Ulyſſis mater Autolyci fuit filia, Autolycus Mercurii ex Chione Dedalionis filiâ.

147. *Deus eſt in utroque*] In patre Jupiter, in matre Mercurius.

Dummodo quòd fratres Telamon, Peleusq; fuerunt,
Ajacis meritum non sit: nec sanguinis ordo,
Sed virtutis honor spoliis quæratur in istis,
Aut si proximitas, primusque requiritur hæres;
Est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi.
Quis locus Ajaci? Phthian Scyronve ferantur.
Nec minùs est isto Teucer patruelis Achilli.
Num petit ille tamen? num sperat, ut auferat arma?
Ergo operum quoniam nudum certamen habetur;
Plura quidem feci, quàm quæ comprêndere dictis
In promptu mihi sit. Rerum tamen ordine ducar.
Præscia venturi genitrix Nereïa leti
Dissimulat cultu natum. Deceperat omnes,
In quibus Ajacem, sumtæ fallacia vestis.
Arma ego fœmineis animum motura virilem
Mercibus inserui. Neque adhuc projecerat heros
Virgineos habitus, cùm parmam, hastamque tenenti,
Nate Deâ, dixi; tibi se peritura reservant
Pergama. Quid dubitas ingentem evertere Trojam?
Injecique manum; fortemque ad fortia misi.
Ergo opera illius mea sunt. Ego Telephon hastâ
Pugnantem domui; victum, orantemque refeci.
Quòd Thebæ cecidêre, meum est. Me credite Lesbon,

Modòne sit meritum Ajacis, quòd Telamon & Peleus fuerunt fratres: neque series consanguinitatis, sed gloria virtutis quæratur ad ista arma adipiscenda. Vel si propinquitas & proximus hæres requiritur, ille habet patrem Peleum, qui habet filium Pyrrhum. Quis locus Ajaci? ferantur ad Phthian, vel Scyron. Neque Teucer est minùs patruelis Achilli, quàm iste. An tamen ille poscit, an sperat consequi arma? Adeòque, siquidem agitur tantùm de meritis, equidem plura peregi, quàm quæ mihi sit facilè oratione assequi. Attamen dirigar serie rerum. Mater Nereïa prudens futuri interitûs filii, occulit filium ornatu muliebri. Fraus amictûs induti fefellerat omnes, inter quos etiam Ajacem. Ego immiscui mercibus muliebribus arma accensura cor virile. Neque adhuc heros deposuerat ornatus puellæ: cum dixi arripienti scutum & lanceam, fili Deæ, Ilium ruiturum se tibi reservat. Quamobrem differs delere magnam Trojam? Atque immisi manum, & duxi strenuum ad opera belli. Ergo quicquid præclarè ab illo gestum est, mihi debetur. Ego vici Telephum certantem hastâ: sanavi domitum atque supplicem. Mihi debetur, quòd Thebæ sunt dirutæ. In animum induite me Lesbon,

NOTÆ.

152. *Ajacis*] Qui sanguinis jure armis potiùs, quàm Ulysses potiri debuerat.

155. *Illi*] *Achilli.*

156. *Phthian*] Quæ urbs fuit Thessaliæ, ubi Peleus Achillis pater commorabatur.

Ibid. *Scyron*] Pyrrho Achillis filio servanda arma dicit; qui in Scyro insulâ, ubi Deidamia mater, Lycomedis filia, tunc temporis imperium habebat.

157. *Patruelis*] Frater, filius Telamonis ex Hesione, uti Ajax ex Eubœâ. Ver. 31. suprà, *frater* ponitur pro *patruele.*

162. *Nereïa*] *Thetis* Nerei filia, Achillis mater quæ, cùm filium bello Trojano periturum cognovisset, muliebri habitu illum inter Lycomedis regis filias occultandum tradidit. Inchoat narrationem ab Achille ad bellum adducto, colligens omnia facinora ejus sibi esse adscribenda: se enim eorum fuisse causam.

164. *Ajacem*] Hoc scepticè dicit & ironicè.

167. *Tenenti*] Arma enim, neglectis muliebribus omnibus, quæ puellæ cæteræ sibi delegerant, Achilles corripuit: quâ ex re illum esse compertum est.

171. *Telephon*] *Herculis filium*, de quo suprà lib. 22. 112. quem à Trojanorum partibus stantem Achilles vulneravit, deinde tamen sanavit.

173. *Thebæ*] *Ciliciæ* scilicet, de quibus libro superiori, quas Achilles diripuit.

Ib. *Lesbon*] Quæ insula Troadi propemodum opposita, ab Achille direpta erat; Alcæi carminibus & Sapphûs clara.

Me

Me Tenedon, Chrysenq; & Cyllan Apollinis urbes,
Et Scyron cepisse. Meâ concussa putate
Procubuisse solo Lyrnessia mœnia dextrâ.
Utque alias taceam; qui sævum perdere posset
Hectora, nempe dedi: per me jacet inclytus Hector.
Illis hæc armis, quibus est inventus Achilles,
Arma peto. Vivo dederam, post fata reposco.
Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes;
Aulidaque Euboïcam complêrunt mille carinæ;
Exspectata diu, nulla, aut contraria classi,
Flamina sunt: duræque jubent Agamemnona sortes
Immeritam sævæ natam mactare Dianæ.
Denegat hoc genitor: Divisque irascitur ipsis:
Atque in rege tamen pater est. Ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem fateor, fassoque ignoscat Atrides;
Difficilem tenui sub iniquo judice causam.
Hunc tamen utilitas populi, fraterque, datique
Summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset.
Mittor & ad matrem: quæ non hortanda, sed astu
Decipienda fuit. Quò si Telamonius isset,
Orba suis essent etiamnum lintea ventis.
Mittor & Iliacas audax orator ad arces:
Visaque & intrata est altæ mihi curia Trojæ.

& Tenedon, & Chrysen, & Cyllan urbes Apollinis & Scyron expugnâsse. Existimate muros Lyrnessios funditus deletos fuisse meâ manu. Utque prætermittam alias; scilicet obtuli, qui posset vincere ferocem Hectorem: famâ celebratus Hector per me occubuit. Quare bis armis quibus ego tunc Achillem indui, me pro tantis meritis *nunc donari æquum censeo. Dederam ea vivo* Achilli, *repeto post* illius *mortem. Postquam dolor unius permovit omnes Græcos; atque mille naves implevêrunt Aulidem Euboïcam, venti diu exspectati, aut nulli sunt, aut adversi navibus: & crudelia oracula jubent Agamemnonem immolare infensæ Dianæ filiam immeritam. Pater istud recusat: atque Dîis ipsis succenset: & amor parentis est in rege. Ego oratione flexi lenem animum patris ad communia commoda. Nunc equidem agnosco, atque Atrides parcat confitenti:* magnâ *enim difficultate obtinui causam sub duro judice. Attamen commoda populi, & fratris & auctoritas collati sceptri illum tangit, ut expendat gloriam sanguine* filiæ immolandæ. *Mittor etiam ad genetricem: quæ non fuit* ratione *inducenda, sed* arte *fallenda. Quò si Telamonius ivisset, nostra classis etiam nunc destituta ventis secundis* hæreret in portu. *Mittor etiam orator intrepidus ad arces Trojanas: & regia superbæ Trojæ à me est spectata & penetrata:*

NOTÆ.

170. *Tenedon*] *Trojæ proximam insulam.*

Ib. *Chrysen & Cyllan*] Quæ Troadis urbes:

175. *Scyron*] Insula est Ægæi quidem eo nomine, verùm inter Cycladas recensetur, quas expugnâsse Græcos nullibi legitur. Quare nisi in voce mendum irrepsit, haud absurdum videtur credere Scyron unam esse ex urbibus undecim, quas ante expugnationem Trojæ Achilles cepisse dicitur.

176. *Lyrnessia*] *Lyrnessi,* Troadis urbis, ex quâ Hippodamia seu Briseis abducta.

179. *Quibus*] Redi ad versum 165.

181. *Unius*] *Menelaï,* cui à Paride ademta conjux Helena.

182. *Aulida*] Fuit urbs Bœotiæ juxta Chalcidem, portum habens amplissimum, quò ex totâ Græciâ naves ad bellum Trojanum convenerunt.

187. *Pater*] Qui filiæ plùs, quam dignitati & reipublicæ consulat. *Pater* pro *paternâ charitate.*

190. *Iniquo*] *Agamemnone* patre, quem filiæ amor movebat magis, quàm publica utilitas.

191. *Dati*] *Rex* enim *regum* dictus Agamemnon, qui omnibus de voluntate eorum imperabat.

193. *Mittor*] Arcessita adducitur Iphigenia, quasi nuptura Achilli, qui ideo à Lycrophrone vocatur Iphigeniæ ζύνευνος.

195. *Orba*] Quia nunquam à Clytemnestræ amplexibus Iphigeniam hebes Ajax avellisset: neque adeò ea Dianæ aris admota: neque Dea placata fuisset.

Plenaque adhuc erat illa viris. Interritus egi,
Quam mihi mandârat communis Græcia, causam:
Accusoque Parin, prædamque Helenamq; reposco;
Et moveo Priamum, Priamoque Antenora junctum:
At Paris, & fratres, & qui rapuêre sub illo,
Vix tenuêre manus (scis hoc, Menelaë) nefandas:
Primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
Longa referre mora est, quæ consilioque manuque
Utiliter feci spatiosi tempore belli.
Post acies primas, urbis se mœnibus hostes
Continuêre diu; nec aperti copia Martis
Ulla fuit. Decimo demum pugnavimus anno.
Quid facis interea, qui nîl nisi prælia nôsti?
Quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris,
Hostibus insidior, fossas munimine cingo:
Consolor socios, ut longi tædia belli
Mente ferant placidâ: doceo, quo simus alendi
Armandique modo: mittor, quò postulat usus.
Ecce Jovis monitu deceptus imagine somni
Rex jubet incœpti curam dimittere belli.
Ille potest auctore suam defendere causam.
Non sinat hoc Ajax: delendaque Pergama poscat:
Quòdque potest, pugnet. Cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit? dat, quod vaga turba sequatur?
Non erat hoc nimium, nunquam nisi magna loquenti.
Quid, quòd & ipse fugis? vidi, puduitque videre,
Cùm tu terga dares, inhonestaque vela parares.
Nec mora, Quid facitis? quæ vos dementia, dixi,

Quæ erat adhuc referta multis proceribus. Impavidus dixi caussam, quam tota Græcia mihi commiserat; & accuso Paridem & repeto Helenam raptam: & flexi Priamum, & Antenorem unà cum Priamo. At Paris & fratres, & qui prædati sunt Helenam sub illius ductu, *ægrè compescuerunt manus scelestas (tibi istud compertum est, Menelaë) atque ille fuit primus dies mei discriminis & tui. Longum est memorare quæ in rempublicam exegi consilio & factis per spatium longi belli. Post primam pugnam hostes se continuerunt diu intra urbis muros: neque locus ullus datus est aperto certamini. Certavimus denique anno decimo: Quid agis interea, qui tantùm manu strenuus es? Quæ tua* Græcis *utilitas? nam si interrogas de meis factis, insidias struxi hostibus,* navalia *fossis communivi, socios animavi, ut paterentur æquo animo tædia longi belli: curavi quomodo essemus commeatu atque armis instruendi: mittor quò necessitas vocavit. Ecce rex deceptus specie somni Jovis instinctu, hortatur* duces *omittere curam belli incœpti. Ille potest tueri suam causam auctore. Ajax ne istud patiatur, atque instat Trojam esse evertendam: & quòd potest, certet. Quamobrem non retinet discessuros? Cur non sumit arma? cur* non dicit vel *facit* aliquid, *quod incertum vulgus cohibeat? Hoc non erat difficile* Ajaci *magna semper dicenti. Quid quòd & ipse fugis? Spectavi, atque puduit spectare, cùm tu pedem retro ferres, atque turpiter instrueres naves. Nec mora, Quid agitis? dixi; quæ vesania vos*

NOTÆ.

200. *Prædam*] Vel prædam, Helenam ipsam, quam prædo Paris avexit; vel prædam, quæ cum Helena abducta erat, intellige.

201. *Antenora*] Qui quidem, cùm ex Trojanorum principibus esset.

——*Censet belli præcidere causam.*

Hor. Epist. lib. 1. 2.

Ibid. *Junctum*] Vel affinitate; vel quia assentiebatur Priami sententiæ.

203. *Nefandas*] Siquidem, jure gentium, legatos inviolatos esse decet.

212. *Fossas*] Ad illam respicere videtur, quæ à Græcis ante navium stationem ducta & muro cincta fuit; quam postea Neptunus immissis Phrygiæ fluminibus delevit.

215. *Mittor*] Nempe ad Chryssen Apollinis sacerdotem, cui filiam restituit.

217. *Rex*] Agamemnon, qui ut suorum animos tentaret, de reditu à Jove per somnum admonitum sese simulavit. Vid. Hom. Il. B. sub initio.

218. *Auctore*] *Jove.*

Concitat, ô socii, captam dimittere Trojam?
Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?
Talibus atque aliis, in quæ dolor ipse disertum
Fecerat, aversos profugâ de classe reduxi.
Convocat Atrides socios terrore paventes:
Nec Telamoniades etiam nunc hiscere quicquam
Ausit. At ausus erat reges incessere dictis
Thersites, etiam per me haud impunè, protervis.
Erigor: & trepidos cives exhortor in hostem:
Amissamque meâ virtutem voce reposco.
Tempore ab hoc quodcunque potest fecisse videri
Fortiter iste, meum est: quem dantem terga retraxi.
Denique de Danaïs quis te laudatve, petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta:
Me probat; & socio semper confidit Ulysse.
Est aliquid, de tot Graiorum millibus, unum
A Diomede legi. Nec me sors ire jubebat:
Sic tamen & spreto noctisque, hostisque periclo,
Ausum eadem, quæ nos, Phrygiâ de gente Dolona
Interimo: non antè tamen, quàm cuncta coëgi
Prodere, & edidici quid perfida Troja pararet.
Omnia cognôram: nec, quod specularer, habebam:
Et jam præmissâ poteram cum laude reverti.
Haud contentus eâ, petiî tentoria Rhesi:
Inque suis ipsum castris comitesque peremi.

cogit, ô comites, relinquere Trojam jam fere captam? aut quid reportatis in patriam anno decimo nisi opprobrium? Talibus atque aliis, in quæ ipse dolor fecerat facundum, reduxi contumaces de classe ad fugiendum paratâ. Agamemnon *Atrei filius ad concilium ciet comites pavore territos: neque* Ajax, *Telamonis filius etiam nunc audeat quicquam dicere. At Thersites non veritus erat conviciis lacessere reges: cujus protervitatem etiam ego valde castigavi. Exsurgo; atque exhortor in bellum socios timidos, & animos eorum jam dejectos erigo atque accendo. Quicquid iste, quem fugientem reduxi, potest videri fecisse ab eo tempore, mihi debet referri. Denique quis ex Græcis te probat,* aut socium *sibi expetit? At Tydides me participem adscisit in omnibus suis laboribus; me laudat, & semper bene sperat, Ulysse comite. Est aliquid deligi solum à Diomede inter tot millia Græcorum. Neque sors cogebat me proficisci: sic tamen & non deterritus discrimine noctis, & hostis interficio Dolonem de natione Trojanâ, conantem eadem quæ nos: neque tamen priùs quàm coëgi omnia aperire, & exploravi quid perfidi hostes machinarentur, cuncta resciveram; neque supererat quod explorarem: & jam poteram redire magnâ cum gloriâ, cujus modò memini. Sed & ampliorem aspirans, adiî tentoria Rhesi, atque interemi ipsum cum comitibus in suis castris.*

NOTÆ.

228. *Dolor*] Non sine artificio maximo dolori attribuit, quod arrogantiæ videri potuisset: ita ex eo, quod invidiosissimum fuit, sibi gratiam conciliavit.

233. *Thersites*] Deformosissimus & impudentissimus Græcorum.

φοξὸς ἔην κεφαλὴν, &c. Iliad. B.

233. *Haud impune*] Graviter Ulysses sceptro percussit hominem ineptum.

236. *Potest*] Non dixit *fecit*, aut *fecisse videtur*, sed *potest videri fecisse*: ut maxima sit factorum Ajacis extenuatio.

238. *Denique de Danaïs*] Inversio est argumenti, quo uritur Ajax in Ulyssem cum inquit, *Luce nihil gestum est*, &c.] & amplificatur ex signis consequentibus, quibus Ulysses probat se pugnâsse acriùs ipso Ajace, quia exceperit vulnera non clypeo, sed adverso corpore: Ajacem verò semper sibi cavisse ne vulneraretur.

242. *Nec me sors*] Veteratoriè profectò quod laudi erat adversario, in sese Ulysses cum illius diminutione derivat. Tacitè enim Ajacem quasi sorte coactum cum Hectore congressum innuit; cùm ipse sua pericula sponte subiret.

244. *Ausum eadem*] Missum ab Hectore ad explorandum castra Græcorum, sicut & nos speculatum res Trojanas. *Dolona.*] Qui interceptus ab Ulysse, omnia Trojanorum consilia Rhesique adventum indicavit; hinc proverbium Δόλωνος ἀγυιάτευσις.

249. *Rhesi*] *Thraciæ regis*, de quo suprà.

Atque ita captivo victor votisque potitus
Ingredior curru lætos imitante triumphos.
Cujus equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
Arma negate mihi: fueritque benignior Ajax.
Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
Devastata meo? cum multo sanguine fudi
Cœranon Iphitiden, Alastoraque, Chromiumque,
Alcandrumque, Haliumque, Noëmonaque, Prytaninque,
Exitioque dedi cum Chersidamante Thoöna,
Et Charopen, fatisque immitibus Ennomon actum:
Quinque minùs celebres nostrâ sub mœnibus urbis
Procubuêre manu. Sunt & mihi vulnera, cives,
Ipso pulchra loco. Nec vanis credite verbis.
Aspicite en. Vestemque manu deducit; &, Hæc sunt
Pectora semper, ait, vestris exercita rebus.
At nihil impendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in socios: & habet sine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert; si se pro classe Pelasgâ
Arma tulisse refert contra Troasque, Jovemque?
Confiteorque, tulit; neque enim benefacta malignè
Detrectare meum est; sed nec communia solus
Occupet; atque aliquem vobis quoque reddat honorem.

atque ita victor & voti compos capto regio *curru similis triumphanti reversus sum. Nunc* (si Diis placet) *mihi denegate* illius *arma, cujus equos* Dolon Trojanorum speculator *ausus erat petere pro* nocturnâ suâ *operâ; sitque meliùs de vobis meritus Ajax,* quàm ego. *Cur memorem copias Sarpedonis Lycii prostratas meâ manu? Profligavi cum multâ strage Cœranon Iphitiden, & Alastorem, & Chromium, & Alcandrum, & Halium, & Noëmonem, & Prytanin; atque interemi Thoönem cum Chersidamante, & Charopen & Ennomon impulsum ad prælia sorte iniquâ: & quinque minùs inclyti interierunt nostrâ dextrâ ad muros urbis. Nec mihi sunt cicatrices* adverso corpore exceptæ *quas, si verbis meis fidem non habetis, en aspicite;* Libet enim eas exhibere tanquam testes meæ virtutis, id quod Ajax non potest. *Atque submovet amictum manu; &, Hæc sunt, inquit, pectora semper exercita in vestrum commodum. At Telamonius nihil fudit sanguinis per tot annos pro comitibus, nec ullum vulnus corpore accepit. Quid tamen istud interest; si narrat se cepisse arma pro classe Græcâ* tuendâ *contra Trojanos & Jovem? Atque agnosco, gessit: nolo enim tanquam invidus, hanc laudem ei detrahere. Sed neque solus sibi arroget, quod omnium est; atque concedat etiam vobis aliquam laudem.*

NOTÆ.

252. *Curru*] *Conscendo currum Rhesi, qui Triumphum penè referebat.* Obiter ad triumphales equos & currus, quibus Romani victores vehi solebant, alludit.

253. *Cujus equos pretium.*] Ordo est; *negate mihi arma ejus viri, cujus equos Dolon pro nocturnâ speculatione poposcerat.* Illa verò Ironia Ulysses arma Achillis, & Ajaci neganda, & sibi adjudicanda ostendit. *Cujus* Achillis, cujus ἵππους καὶ ἅρματα ποικίλα χαλκῷ speculationis suæ pretium ab Hectore poposcerat Dolon.

255. *Sarpedonis*] Qui Jovis fuit ex Europâ filius, rex Lyciæ Trojanis favens a Patroclo post multos ex ejus sociis ab Ulysse mactatos, tandem interfectus.

257. *Iphitiden*] Iphiti filium Sarpedonis unà cum sequentibus comitem.

263. *Loco*] Adverso pectore, non tergo.

267. *Sine vulnere*] Habent fabulæ, Herculem aliquando Salaminem venisse ad Telamonem, ibique cùm Ajacem adhuc infantem conspexisset, circumdedisse illi pellem suam Leoninam, precatumque, ut qui puer illa tegeretur, invulnerabilis foret; atque ita fuit toto corpore, nisi latere, quod pelle contectum non fuerat: Hinc infrà.

Dixit, & in pectus tum demum vulnere passum
Quà patuit ferro, lethalem condidit ensem.

Sed hic Ulysses exprobat Ajacem, quòd sibi cavebat, ne vulneraretur.

268. *Quid tamen*] Concedit esse quidem vera; sed non uni arroganda, quæ Ajax retulit de classe & monomachiâ.

Reppulit

ılit Actorides sub imagine tutus Achillis
; ab arsuris cum defensore carinis.
n etiam Hectoreo solum concurrere Marti
tat, oblitus regisque, ducumque, meique,
s in officio, & prælatus munere sortis.
ımen eventus vestræ, fortissime, pugnæ
fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.
ıiserum! quanto cogor meminisse dolore
oris illius, quo Graiûm murus Achilles
buit! nec me lachrymæ, luctusve, timorve
ırunt, quin corpus humo sublime referrem:
ıumeris, his, inquam, humeris ego corpus Achillis,
nul arma tuli: quæ nunc quoque ferre laboro.
mihi, quæ valeant in talia pondera, vires:
ıimus vestros certè sensurus honores.
et idcirco pro gnato cærula mater
tiosa suo fuit, ut cœlestia dona,
opus tantæ, rudis & sine pectore miles
ret? neque enim clypei cœlamina nôrit,
ıum, & terras, cumque alto sidera cœlo,
dasque, Hyadasque, immunemque æquoris Arcton,

Actorides securus armis Achillis repulit Trojanos à navibus deflagraturis cum te earum defensore. Jactat etiam se solum singulari certamine ausum congredi cum Hectore, immemor & regis, & ducum, & mei, qui idem facturi erant, si, per sortem quâ cùm nonus inter duces esset prælatus est, licuisset. Attamen, strenuissime, quis fuit successus vestri certaminis? Hector discessit sine vulnere. Me infelicem! quanto cum mœrore cogor recordari illius temporis, quo Achilles propugnaculum Græcorum occubuit? Neque fletus, aut mœror, aut pavor me retinuerant, quin sustulerim in humeros meos & reportaverim corpus terrâ sublatum. His humeris, his, inquam, humeris ego gestavi corpus Achillis, unà cum armis: quæ nunc etiam gestare cupio. Sunt mihi vires, quæ sufficiant in ejusmodi onera: est animus certè sensurus vestros honores. Nimirum mater cærulea ideo iosa pro suo filio, ut miles hebes & sine ingenio ferret munera cœlestia, opus tantæ artis? verò intellexerit sculpturam clypei oceanum & terras, atque astra cum excelso cœlo, & Pleïadas yadas, & Arcton expertem maris,

NOTÆ.

Actorides] Patroclus Actoris nepos, ndutus Achillis, quem denique Hector it.

Defensore] Te, ô Ajax. Suprà enim 2. dixit Ajax——*Ego mille meo protexi puppes*; nunc autem id Patroclo ascribit . Sarcasticè igitur Ajacem vocat navium rem; quasi diceret, *Patroclus indutus ar- illis repulit Trojanos à carinis, cum quibus e earum defensorem jactas, arsurus eras.*

Ausum] Ex hâc pugnâ uterque discessit lnere, ab altero perniciosis donatus mu- : Hector quidem balteo quo ligatus Ilii muros tractus fuit; Ajax verò gla- quem incumbens seipsum interfecit.

. *Regis*] *Agamemnonis*, quem, si sors , juxta cum octo aliis adversus Hectorem ri certamine pugnaturum suprà diximus.

278. *Fortissimè*] Ironia est; quanquam iniqua. Non male tamen Ajaci pugnæ eventus objicitur, siquidem de eâ, non sine aliorum contemptu, gloriatus esset.

288. *Cærula*] Thetis mater Achillis, quæ Vulcanum rogavit, ut filio arma fabricaret.

293. *Pleïades*] *Virgilias* dicunt Latini, Atlantis ex Pleïone Nymphâ filias cœlo relatas; quæ, ut ait Ovidius in Fastis.

Ore micant Tauri septem radiantia flammis
Sydera, quas Hyadas Graius ab imbre vocat.

Ibid. *Arcton*] De quibus jam sæpe; ideo autem *æquoris signa immunia*, quòd nobis versus polum Septentrionalem constitutis nunquam occidant, adeòque in oceanum mergi oculis non videantur.

Diversasque urbes, nitidumque Orionis ensem.
Postulat ut capiat, quæ non intelligit, arma.
Quid? quòd me duri fugientem munera belli
Arguit incœpto serum accessisse labori?
Nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
Si simulâsse vocat crimen; simulavimus ambo.
Si mora pro culpâ est; ego sum maturior illo.
Me pia detinuit conjux; pia mater Achillem:
Primaque sunt illis data tempora, cætera vobis.
Haud timeo, si jam nequeo defendere crimen
Cum tanto commune viro. Deprênsus Ulyssis
Ingenio tamen ille; at non Ajacis Ulysses.
Neve in me stolidæ convicia fundere linguæ
Admiremur eum: vobis quoque digna pudore
Objicit. An falso Palameden crimine turpe
Accusâsse mihi, vobis damnâsse decorum est?
Sed neque Naupliades facinus defendere tantum,
Tamque patens valuit; nec vos audîstis in illo
Crimina: vidistis: pretioque objecta patebant.
Nec Pœantiaden quòd habet Vulcania Lemnos,
Esse reus merui. Factum defendite vestrum:
Consensistis enim. Nec me suasisse negabo;
Ut se subtraheret bellique, viæque labori,
Tentaretque feros requie lenire dolores.
Paruit; & vivit. Non hæc sententia tantùm
Fida, sed & felix; cùm sit satis, esse fidelem.
Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt,

& urbes varias, & gladium coruscum Orionis. Optat habere arma; quæ non intelligit. Quin etiam reprehendit me, qui detrectavi officia belli & tardè veni ad inceptum laborem? neque videt se coarguere generosum Achillem? Si vocat flagitium finxisse; uterque finximus. Si cunctatio vitio vertitur, ego sum celerior illo. Uxor pia me prohibuit; mater pia Achillem; atque prima tempora sunt concessa illis, reliqua vobis. Nequaquam metuerem, si jam non possem diluere hoc *crimen, quod cum tanto viro commune* habeo. *Ille tamen detectus solertiâ Ulyssis; at non Ulysses Ajacis. Neque admiremur eum jacere in me probra linguæ hebetis; exprobrat vobis etiam digna dedecore. At enim mihi flagitiosum est arguisse Palameden ficti facinoris, vobis honestum damnâsse? At neque Naupliades potuit refellere tantum crimen tamque manifestum: neque fando accepistis illius facinora; spectastis; atque ea quæ* mihi *exprobata sunt, vobis patefacta erant auro* in tentoriis invento. *Neque dignus fui reprehensione, quòd Pœantiades sit in Lemno Vulcaniâ insulâ. Asserite vestrum factum: namque vos hoc comprobastis. Neque inficiabor me consuluisse, ut se redimeret à labore belli atque itineris, & conaretur minuere per quietem acres dolores. Obsequutus est, atque vitâ fruitur. Hoc consilium non modò fidele, sed & faustum: quanquam satis est, quòd fuerit fidele. Quem quoniam vates petunt ad diruendam Trojam,*

NOTÆ.

294. *Diversas urbes*] Al. *diversos orbes, ut* stellas innuat. Rectiùs tamen *urbes*; quippe in scuto Achillis duæ *diversæ urbes* a Vulcano (ut narrat Homerus) cælatæ fuerunt; quorum altera pace frui, altera bello obsidione premi videtur.

Ibid. *Orionis*] Qui Dianæ comes post mortem ab ipsâ in cœlum translatus & gladio cinctus, pulcherrimum 17 stellarum sydus juxta Taurum efficit.

295. *Labori*] *Bello Trojano.*

298. *Maledicere*] Namque & Achilles bellum detrectaverat.

300. *Maturior*] Qui insuper Achillem ad idem bellum protraxit.

302. *Illis*] Vide quàm callidè per Achillem sese Ulysses excuset; imò ejus laudem in se transmoveat.

310. *Naupliades*] *Palamedes Nauplii filius.*

313. *Pœantiaden*] Philoctetes est Pœantis filius.

Ib. *Vulcania*] In quam Vulcanus, cœlo, ob deformitatem despectus, præcipitatus est; ubi ferrariam exercuit.

320. *Quem*] In fatis erat, sine Herculis sagittis, quas Philoctetes habebat, Trojam capi non posse.

Ne

Ne mandate mihi: Meliùs Telamonius ibit:
Eloquioque virum morbis irâque furentem
Molliet: aut aliquâ producet callidus arte.
Antè retro Simoïs fluet, & sine frondibus Ide
Stabit, & auxilium promittet Achaïa Trojæ;
Quàm, cessante meo pro vestris pectore rebus,
Ajacis stolidi Danaïs solertia prosit.
Sis licet infestus sociis, regique, mihique,
Dure Philoctete; licet exsecrêre, meumque,
Devoveas sine fine caput; cupiasque dolenti
Me tibi fortè dari, nostrumque haurire cruorem:
Utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri:
Te tamen aggrediar: mecumque reducere nitar.
Tamque tuis potiar (faveat Fortuna) sagittis;
Quàm sum Dardanio, quem cepi, vate potitus:
Quàm responsa Deûm, Trojanaque fata retexi:
Quàm rapui Phrygiæ, signum penetrale Minervæ
Hostibus è mediis. Et se mihi comparat Ajax?
Nempe capi Trojam prohibebant fata sine illo.
Fortis ubi est Ajax? ubi sunt ingentia magni
Verba viri? cur hîc metuis? cur audet Ulysses
Ire per excubias, & se committere nocti?
Perque feros enses, non tantùm mœnia Troüm,
Verùm etiam summas arces intrare: suâque
Eripere æde Deam: raptamque efferre per hostes?

ne mihi hoc imperate: Telamonius aptius proficiscetur: atque deliniet facundiâ virum ferocem morbis atque irâ; vel solers protrahet aliquâ astutiâ. Priùs Simoïs retro curret, & Ide erit sine foliis, & Græcia promittet opes Trojæ, quam animo meo omittente vestra commoda, prudentia hebetis Ajacis juvet Græcos. Quanquam, sæve Philoctete, sis iniquus sociis, atque regi mihique; quanquam detesteris, & usque diris addicas meum caput, atque forsan optes me tibi, irascenti occurrere, & fundere nostrum sanguinem; si non aliter copia tui mihi dari potest, nisi tibi etiam mei copia detur; te tamen adoriar: & conabor reducere mecum: & ita obtinebo tua spicula, (modò fortuna sit propitia) sicuti sum potitus vate Dardanio, quem cepi; sicuti aperui oracula Deorum & fata Trojana, sicuti sustuli ex mediis hostibus simulacbrum reconditum Phrygiæ Minervæ. Atque se Ajax mecum confert? Nempe fata negabant Trojam capi sine illo. Ubi est strenuus Ajax? Ubi sunt magnifica verba fortis viri? Quamobrem hic times? Quamobrem Ulysses non reformidat pervadere vigilias, & se credere nocti? atque subire per sævos gladios, non modò muros Iliacos, verùm etiam supremas arces; atque revellere Deam suo templo, & efferre sublatam per hostes?

NOTÆ.

321. *Ne mandate*] Ne mihi hoc mandate, ut ducam Philoctetem.

Ib. *Meliùs*] Ajacem, tanquam nullius consilii hominem, irridet.

315. *Simoïs*] Troadis rivus.

325. *Achaïa*] *Græcia*, quæ Trojam obsidione premebat.

328. *Regi*] *Agamemnoni*. Ad Sophoclis fabulam alludit poëta, in quâ Philoctetes tum illum tum Ulyssem præsertim, plurimis insectari verbis fingitur.

334. *Tamque tuis potiar*] Sic in potestate meâ tuas sagittas habeo, ut habui Helenum vatem egregium, & Palladium; quod nisi hostibus abstulissem, Troja nunquam capi potuisset.

335. *Dardanio vate*] Heleno, Priami filio; cujus ut & Palladii raptum, Ajax Ulyssi crimini dabat, & furtum nominabat; hic pro summâ gloriâ ducit, & accusatori insultat.

337. *Signum*] Palladium, quo Trojanis incolumi, ἀναλωτον fortè Trojam in fatis erat. Sapientiâ sc. ex urbibus sublatâ, tum demum eversæ sunt.

338. *Et se*] Vel per furta ipsa, quæ maximè Ulyssi Ajax exprobraverat, sese Ulysses Ajace multò majorem contendit: idque jure optimo.

340. *Ingentia verba*] Vide quàm acutè Ulysses Ajacis molem vimque consilii expertem exagitet: quàmque callidè derivatâ in se, si quâ fuit, Ajacis virtute, vaniloquentiam quam huic objecerat, in eundem cum ipsius rusticitate rejicit.

Quæ

Quæ nisi fecissem, frustrà Telamone creatus
Gestâsset lævâ taurorum tergora septem.
Illâ nocte mihi Trojæ victoria parta est:
Pergama tum vici, cùm vinci posse coëgi.
Desine Tydiden vultuque & murmure nobis
Ostentare meum. Pars est sua laudis in illis.
Nec tu, cùm sociâ clypeum pro classe tenebas,
Solus eras: tibi turba comes, mihi contigit unus;
Qui, nisi pugnacem sciret sapiente minorem
Esse, nec indomitæ deberi præmia dextræ,
Ipse quoque hæc peteret: peteret moderatior Ajax,
Eurypilusque ferox, claroque Andremone natus;
Nec minùs Idomeneus, patriâque creatus eâdem
Meriones: peteret majoris frater Atridæ.
Quippe manu fortes (nec sunt tibi Marte secundi)
Consiliis cessere meis. Tibi dextera bello
Utilis; ingenium est, quod eget moderamine nostri.
Tu vires sine mente geris: mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides. Tu tantùm corpore prodes;
Nos animo. Quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium; quanto dux milite major;
Tanto ego te supero. Nec non in corpore nostro,
Pectora sunt potiora manu. Vigor omnis in illis.
At vos, ô proceres, vigili date præmia vestro;

Quæ nisi fecissem, filius Telamonis nequicquam tulisset sinistrâ terga septem boum. Victoria Trojæ à me parta est illâ nocte: tum domui Pergama, cùm coëgi posse subigi. Omitte nobis ostentare oculis & susurris meum Tydidem: Sua est pars gloriæ in illis. Neque tu solus eras, cùm tractabas scutum pro navibus socius; tibi totum agmen opem tulit, mihi unus obtigit socius: qui nisi intelligeret militem esse inferiorem sapienti; neque præmia deberi manui invictæ, ipse etiam hæc posceret: alter ille lenior Ajax posceret, atque sævus Eurypilus, & filius illustris Andremonis; neque minùs Idomeneus, & Meriones eodem loco oriundus: frater majoris Atridæ posceret. Quippe manu strenui (neque sunt tibi inferiores bello) cesserunt consiliis meis. Habes manum bello utilem; ingenium est, quod opus habet regimine nostro. Tu geris vires sine prudentiâ; ego curam habeo futuri. Tu potes certare, sed me consulit Agamemnon quænam tempora certamine idonea *sunt. Tu utilis es tantùm corpore, nos ingenio: & quantò qui moderatur navi, præponitur muneri remigis, quantò dux præstantior milite, tantò ego tibi præcello; atque est animus excellentior manu in nostro corpore.* Nostra *vis omnis in illo* sita est. *At vos, ô optimates, conferte mercedem in vestrum vigilem;*

NOTÆ.

346. *Frustrà*] Quia Troja, antequam ablatum esset palladium, capi non poterat.

347. *Taurorum*] Ex quibus Ajacis scutum constabat. Nota autem de industriâ multitudinis numero usum Ulyssem, ut bajulum magis quàm militem adversarium irrideret.

350. *Tydiden meum*] Diomedem, Tydei filium mihi amicum.

358. *Ostentare*] Diomedem comitem habuit Ulysses prope in omnibus: quamobrem id sibi vultu, aut gestu objicere Ajacem finxit.

355. *Indomitæ dextræ*] Temeritati, & viribus ratione carentibus.

356. *Ajax*] Oilei filius, qui inter fortissimos numerabatur. Vide autem, quam artificiosè judicum favorem sibi conciliet Ulysses.

357. *Eurypilus*] Hic Evæmonis fuit filius ex Ormenio Thessaliæ urbe, qui ut scripsit Homerus, cum 40 navibus Agamemnonem in expeditionem Trojanam est secutus.

Ibid. *Natus*] Thoas princeps Ætolorum, qui cum 40 navibus itidem ad bellum Trojanum est profectus.

358. *Idomeneus*] Rex fuit Cretensium, qui se quoque fortissimè in bello Trojano gessit.

359. *Meriones*] Fortissimus fuit. Idomenei auriga Marti ipsi comparandus.

Ibid. *Frater*] *Menelaüs*, Agamemnonis frater, Atrei quoque filius.

Proque tot annorum curâ, quos anxius egi,
Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
Jam labor in fine est. Obstantia fata removi:
Altaque, posse capi faciendo, Pergama cepi.
Per spes nunc socias, casuraque mœnia Troûm,
Perque Deos oro, quos hosti nuper ademi;
Per, si quid superest, quod sit sapienter agendum;
Si quid adhuc audax, ex præcipitique petendum:
Si Trojæ fatis aliquid restare putatis;
Este mei memores: aut si mihi non datis arma;
Huic date. Et ostendit signum fatale Minervæ.
Mota manus procerum est: &, quid facundia posset,
Re patuit; fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum, ignemque, Jovemq:
Sustinuit toties: unam non sustinet iram;
Invictumque virum vincit dolor. Arripit ensem:
Et, Meus hic certè est, An & hunc sibi poscet Ulysses?
Hoc, ait, utendum est in me mihi: quique cruore
Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cæde madebit:
Ne quisquam Ajacem possit superare, nisi Ajax.
Dixit: & in pectus tum denique vulnera passum,
Quà patuit ferro, letalem condidit ensem:
Nec valuêre manus infixum educere telum:
Expulit ipse cruor. Rubefactaque sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de cespite florem,
Qui priùs Oebalio fuerat de vulnere natus.
Litera communis mediis pueroque, viroque
Inscripta est foliis: hæc nominis, illa querelæ.

& pro sollicitudine tot annorum, quos transegi irrequietus, concedite hunc honorem expendendum nostris beneficiis, Jam labor noster finitur. Sustuli fata obnitentia, & cepi excelsa Pergama faciendo posse capi. Precor nunc per spes communes, & muros ruituros Trojanorum, & per Deos, quos nupèr sustuli ab hostibus, per si quid est reliquum, quod sit prudenter & cautè exequendum: si quid adhuc audax est, & petendum ex difficili loco, si quid existimatis superesse fatis Trojæ, estote mei memores: vel si non conceditis mihi arma, concedite huic: atque monstrat simulacbrum fatale Minervæ.

Primarii tacti sunt; & re ipsâ apparuit, quid eloquentia posset, & facundus reportavit arma viri strenui. Qui solus toties sustinuit ferrum & ignem, & Jovem, est impar ferendæ iræ: & dolor superat virum indomitum. Corripit gladium: atque ait, Hic certè meus est. An Ulysses etiam sibi hunc petet? Hoc, inquit, est mibi utendum in me; & qui sæpe tinctus est sanguine Phrygûm, nunc tingetur nece domini: ne quisquam valeat vincere Ajacem, nisi Ajax. Dixit; & abdidit gladium letiferum in pectus, tum denique passum plagas, quà apertum fuit ferro: neque manus potuerunt extrahere gladium impactum; ipse sanguis ejecit: & terra rubefacta cruore produxit florem rubrum de cespite viridi, qui antea fuerat ortus ex plagâ Oebaliâ. Litera communis puero Hyacintho, *& viro* Ajaci *insculpta est foliis: hæc nominis, illa querimoniæ* indicium.

NOTÆ.

373. *Labor*] Quo in eruendâ Trojâ opus fuit.

376. *Quos*] De palladio loquitur.

377. *Si quid superest*] Quam opportunè sub finem orationis de usu futuro admonuit. Nulla potior ratio apud homines, qui ut plurimùm ob præterita beneficia sunt infensi.

387. *Meus*] Dona ab Hectore acceperat, cui vicissim balteum funestum dederat, quo circum muros Iliacos ab Achille raptatus fuit.

396. *Oebalio*] Hyacinthi Oebalii seu Laconis intellige, quem lib. 10. à versu 195. in Hyacinthum florem mutatum vidimus.

398. *Hæc nominis*] Flos *Hyacinthus* inscriptum habet in foliis, *Æ*, quæ notant priores duas literas vocis *Ajax*, & pariter querimoniam Apollinis ob occisum Hyacinthum; nam *Ipse suos gemitus foliis inscribit*; *et ai, flos habet, inscriptum*. Lib. 10. v. 215.

II. Victor ad Hypsipyles patriam, clariq; Thoantis,
Et veterum terras infames cæde virorum,
Vela dat; ut referat, Tirynthia tela, sagittas.
Quæ postquam ad Graios, domino comitante, revexit:
Imposita est sero tandem manus ultima bello.
Troja simul Priamusque cadunt: Priameïa conjux
Perdidit infelix hominis post omnia formam,
Externasque novo latratu terruit auras.
Longus in angustum quà clauditur Hellespontus,
Ilion ardebat; neque adhuc consederat ignis:
Exiguumque senis Priami Jovis ara cruorem
Combiberat. Tractata comis antistita Phœbi
Non profecturas tendebat ad æthera palmas.
Dardanidas matres patriorum signa Deorum
Dum licet amplexas, succensaque templa tenentes,
Invidiosa trahunt victores præmia Graii.
Mittitur Astyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro se proavitaque regna tuentem
Sæpe videre patrem, monstratum à matre, solebat.
Jamque viam suadet Boreas; flatuque secundo
Carbasa mota sonant, jubet uti navita ventis.
Troja, vale; rapimur, clamant: dantque oscula terræ
Troades; & patriæ fumantia tecta relinquunt.
Ultima conscendit classem (miserabile visu)
In mediis Hecube natorum inventa sepulchris.

II. Victor Ulysses navem vertit ad patriam Hypsipiles, & incliti Thoantis, & tellurem infamem nece antiquorum virorum, ut reduceret spicula, missilia Tirynthia. Quæ postquam reduxit ad Græcos, domino comitante, finis denique impositus est sero bello. Troja & Priamus unà pereunt: misera uxor Priami post omnia amisit figuram humanam; atque tremefecit aërem peregrinum novo latratu. Troja flagrabat quà Hellespontus longus terminatur in angustum: neque flamma adhuc oppressa erat; & altare Jovis sorbuerat paululum sanguinem Priami senis. Sacerdos Phœbi rapta capillis porrigebat ad cœlum manus non profecturas. Græci victores petiti templis incensis rapiunt matronas Trojanas amplexas (quàm diu poterant) simulacra Deorum patriorum, prædam invidiæ plenam. Astyanax dejicitur ex illis turribus, unde consueverat sæpe cernere parentem monstratum à matre certantem pro se, atque tuentem regna antiqua. Jamque Aquilo invitat ad discessum, et vela agitata flamine prospero strident; nauta illos hortatur uti ventis secundis. Troja, vale, auferimur, clamant Trojanæ, atque deosculantur solum; & deserunt domos fumantes patriæ. Hecuba reperta in mediis tumulis filiorum, novissima ascendit navem (visu lamentabile).

NOTÆ.

399. *Hypsipyles patriam*] Lemnum, insula ubi Hypsipyle regnabat, quæ patris Thoantis vitæ sola pepercit, cùm cæteræ omnes Lemniades maritos suos, patres, filiosque interfecissent; sive maritis propter fœtorem à Venere iratâ iis immissum fastiditæ; sive zelotypiâ in eos actæ, qui rem habuerunt cum captivis ancillis, ut Smyrn. Lib. 9. v. 3;7. sive publicatum in Atticis ultæ, ut habet Herodot. lib. 6. Hinc τα σχετλια ἐργα παντα Λήμνια vocantur.

401. *Tirynthia*] *Hercules, Tirynthe Peloponnesi urbe nutrici.*

402. *Domino*] *Philoctete,* cui sagittas suas Hercules dederat.

404. *Conjux*] *Hecuba,* de cujus metamorphosi in sequentibus.

406. *Externas*] *Thracias* nimirum procul à patriâ, ut videbimus postea; quanquam diversa alii scripserunt.

407. *Quà*] Angustatur maximè Hellespontus, ubi olim Sestos & Abydos fuerunt, protenditur autem ad Troadem usque, in quâ fuit Ilium, seu Trojana civitas. Asiam ab Europâ dividit.

409. *Exiguum*] Quem in Jovis arâ, ad quam stabat Priamus, Pyrrhus effudit.

410. *Antistita*] Cassandram dicit, Apollinis sacerdotem, Priami filiam.

415. *Astyanax*] Hectoris ex Andromache filius.

418. *Boreas*] Qui ventus à Septentrione spirans Græcis in patriam reversuris secundus erat.

tem tumulos, atque offibus ofcula dantem
æ traxêre manus; tamen unius haufit,
nu cineres fecum tulit Hectoris hauftos.
s in tumulo canum de vertice crinem,
inopes, crinem, lachrymafque relinquit.
Troja fuit, Phrygiæ contraria tellus,
; habitata viris. Polymneftoris illîc
ives erat, cui te commifit alendum
Polydore, pater, Phrygiifque removit ab armis.
m fapiens: fceleris nifi præmia magnas
et opes, animi irritamen avari.
it fortuna Phrygûm, capit impius enfem
racûm, juguloque fui defigit alumni:
uam tolli cum corpore crimina poffent,
em è fcopulo fubjectas mifit in undas.
Threïcio claffem religârat Atrides,
are pacatum, dum ventus amicior effet.
itò, quantus, cùm viveret, effe folebat,
mo latè ruptâ: fimilifque minaci
is illius vultum referebat Achilles,
us injufto petiît Agamemnona ferro:
orefque mei difceditis, inquit, Achivi?
ue eft mecum virtutis gratia noftræ?
te. Utque meum non fit fine honore fepulchrum,
Achilleos mactata Polyxena manes.
&, immiti fociis parentibus umbræ,
nu matris, quam jam propè fola fovebat,
& infelix, & pulfquam fœmina, virgo

Manus Ulyffis abripuerunt complectentem fepulchra atque deofculantem offa. Attamen fumfit cineres unius Hectoris, et portavit fecum fumptos in gremio. Relinquit in fepulchro Hectoris, comam albam recifam ex capite, comam atque fletus inferias pauperiorum. Eft terra adverfa Phrygiæ ubi Troja fuit, culta a viris Thracibus. Illic erat opulenta aula Polymneftoris, cui pater dedit te clam educandum, Polydore, et removit ab armis Phrygiis. Inftitutum prudens: nifi addidiffet magnas divitias mercedem flagitii, & irritamentum mentis avaræ. Poftquam fortuna Phrygûm everfa eft, rex fceleratus Thracûm fumit gladium, atque dimittit in guttura alumni, et quafi flagitia poffent removeri cum corpore, impulit eam exfanguem ex caute in aquas fuppofitas. Atrides appulerat littori Thracio, donec mare tranquillum, donec ventus effet mitior. Hic repentè Achilles, quantus effe folebat cùm in vivis effet, prodit, terrâ latè apertâ atque fimilis minanti exhibebat terribilem faciem temporis illius, quo fævus infurrexit iniquo enfe adimemnonem: atque, inquit, proficifcimini, ô Græci, mei obliti? Atque gratia noftræ fepulta mecum? Ne facite: atque ut tumulus meus ne fit abfque honore, Polyxena jugumbram Achillis. Dixit et fociis obfequentibus manibus feri Achillis, puella generofa, & plufquam fœmina fublata ex gremio matris, quam jam propè fola amplectebatur

NOTÆ.

licbiæ] *Ulyffis Dulichii infulæ regis.*
ftonus] Thraciæ eft periphrafis Sy- Biftonia enim Thraciæ urbs, fuit, à rtis & Callirrhoës filio cognominata.
mneftoris] Thraciæ tyranni, Priami ritiâ & Polydori cæde famofiffimi.
lydore] Priami fuit filius natu mini- cum magnis divitiis belli incertus io amico, & hofpiti infeliciter cre-

436. Si *alumni*] Polydori, quem à patre alendum nutriendumque fufceperat.

438. *Mifit*] Euripidem fecutus eft nofter, nam terra obrutum Polydorum narrat Virg. *Æn.* 3.

439. *Atrides*] *Agamemnon* in Græciam poft Trojæ excidium revertens.

448. *Polyxena*] Priami & Hecubæ fuit filia quam vivus amaverat Achilles, mortuus fibi immolari jubet.

450. *Sola*] Utpote cæteris liberis orba.

rapitur ad ſepulchrum, & fit victima crudeli tumulo. Quæ non oblita ſui, poſtquam admota eſt feris altaribus, atque cognovit ſibi dira ſacra adornari, & poſtquam advertit Neoptolemum ſtantem et tractantem cultrum, & torquentem oculos in ſuam faciem, ſtatim inquit, Accipe ſanguinem nobilem. Nulla eſt cunctatio per me. *At tu, abde cultrum jugulo vel pectore: atque ſimul nudavit collum et pectus. Quaſi verò aut Polyxena pateret cuiquam ſervire; aut ullus Deus leniatur per ejuſmodi ſacrum. Optarem tantùm,* ut *mors mea poſſet latere matrem. Mater impedit,* quò minus libenter moriar, *atque minuit mihi ſolatia mortis: quanquam non meus obitus, ſed ipſius vita eſt illi lugenda. Vos tantùm abſiſtite, ut videar ſponte ire ad umbras inferas: poſtulo æqua; atque arcete manus viriles à contactu virgineo. Sanguis libenter effuſus erit gratior illi, quiſquis eſt, quem inſtituitis delinire meâ morte. Attamen, ſi preces ſupremæ noſtri oris tangunt aliquos, filia regis Priami, non captiva, vos orat, Reſtituite corpus inemtum matri; neve redimat auro, ſed fletibus, jus luctuoſum tumuli. Tunc, cùm poterat, redimebat etiam pretio. Abſolverat. At populus non compeſcit fletus: quos illa compeſcebat. Ipſe etiam ſacerdos lachrymans atque coactus, aperuit viſcera oblata cultro immiſſo. Illa cadens in terram poplite flexo vultus geſſit interritos ad fata ultima. Tunc etiam, cum laberetur, curavit tegere partes obvolvendas; et cuſtodire honorem pudicitiæ verecundæ.*

Ducitur ad tumulum; diroque fit hoſtia buſto.
Quæ memor ipſa ſui, poſtquam crudelibus aris
Admota eſt; ſenſitque ſibi fera ſacra parari;
Utque Neoptolemum ſtantem, ferrumque tenentem,
Inque ſuo videt figentem lumina vultu;
Utere jamdudum generoſo ſanguine, dixit.
Nulla mora eſt, Aut tu jugulo, vel pectore telum
Conde meo, jugulumque ſimul pectuſque retexit.
Scilicet aut ulli ſervire Polyxena ferrem;
Aut per tale ſacrum numen placabitur ullum.
Mors tantùm vellem matrem mea fallere poſſet.
Mater obeſt; minuitque necis mihi gaudia. Quamvis
Non mea mors illi, verùm ſua vita gemenda eſt.
Vos modò, ne Stygios adeam non libera Manes,
Eſte procul; ſi juſta peto; tactuque viriles
Virgineo removete manus. Acceptior illi,
Quiſquis is eſt, quem cæde meâ placare paratis,
Liber erit ſanguis. Si quos tamen ultima noſtri
Vota movent oris; Priami vos filia regis,
Non captiva, rogat, genitrici corpus inemtum
Reddite: neve auro redimat jus triſte ſepulchri,
Sed lachrymis. Tunc, cùm poterat, redimebat & auro.
Dixerat. At populus lachrymas, quas illa tenebat,
Non tenet. Ipſe etiam flens invituſque ſacerdos
Præbita conjecto rupit præcordia ferro.
Illa, ſuper terram defecto poplite labens,
Pertulit intrepidos ad fata noviſſima vultus.
Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cùm caderet; caſtique decus ſervare pudoris.

NOTÆ.

452. *Tumulum*] Ad Achillis ſepulchrum, quod in Sigæo Trojæ promontorio fuit.

455. *Neoptolemum*] Pyrrhus eſt, Achillis filius, cui & illud nomen à Græcis impoſitum, quod juvenis admodum ad bellum profectus erat.

457. *Generoſo*] De ſuo loquitur.

460. *Polyxena*] Quaſi diceret, *Regia puella, Hectoris ſoror*, &c. Emphaſis eſt.

461. *Aut per tale*] Optimè profectò ejuſmodi ſacrum quod lubentis non ſit animi, nullius momenti apud Deos profitetur.

463. *Mater obeſt*] Dolor, quo mater afficitur morte meâ, animum meum cruciat.

497. *Cura fuit*] Quam curam Cæſari fuiſſe narrat Suetonius, ut togam ad pedes permitteret, quò à conjuratoribus vulneratus honeſtiùs caderet.

:xcipiunt, deploratosque recensent
: & quid dederit domus una cruoris.
munt, virgo; teque, ô modò regia conjux,
ta parens, Asiæ florentis imago;
iam prædæ mala sors: quam victor Ulysses
nollet, nisi quòd tamen Hectora partu
Dominum matri vix repperit Hector.
us complexa animæ tam fortis inane,
:s patriæ dederat, natisque, viroque,
que dat lachrymas; lachrymas in vulnera fundit.
: ore legit: consuetaque pectora plangit:
que suam concreto in sanguine verrens,
lem, sed & hæc, laniato pectore dixit:
(quid enim superest?) dolor ultime matri,
s: videoque tuum mea vulnera vulnus.
rdiderim quenquam sine cæde meorum,
e vulnus habes. At te, quia fœmina, rebar
tam: cecidisti & fœmina ferro.
os idem fratres, te perdidit idem,
Trojæ nostrique orbator, Achilles.
am cecidit Paridis, Phœbique sagittis:
tè, dixi, non est metuendus Achilles.
que mî metuendus erat. Cinis ipse sepulti
oc sævit: tumulo quoq; sensimus hostem.
œcunda fui. Jacet Ilion ingens:
: gravi finita est publica clades:
men. Soli mihi Pergama restant;

Trojanæ suscipiunt cadaver, atque dinumerant infelices Priamidas, & quantum una domus dederit sanguinis. Teque flent, puella, teque ò modò appellata uxor regia, regia mater, imago Asiæ florentis: nunc etiam sors prædæ contemnenda, quam Ulysses victor vellet, non esse suam; nisi quòd tamen enixa eras Hectorem partu. Illa magni Hectoris mater adeò abjecta est, ut vix inveniat dominum, cui serviat. Quæ complexa corpus orbatum animâ tam generosâ, dat etiam huic fletus, quos toties dederat patriæ, & filiis, & marito. Irrigat vulnus lachrymis, & desoculatur os, & percutit pectus solitum, atque inficiens caput suum canum sanguine coagulato, dixit quidem plura, sed hæc etiam pectore discerpto: filia, dolor novissime matri (quid enim restat?) filia exstincta es: atque cerno tuam plagam, tanquam esset mea dolore *afflicta. Ecce, ne amiserim quenquam meorum, sine cæde, tu etiam vulnere succumbis. At te putabam securam ferri, quia fœmina eras: occubuisti etiam fœmina ferro: I-*
:s clades Trojæ, & nostri orbator exitio dedit tot fratres tuos, idem te afflixit. *At buit spiculis Paridis & Apollinis, nunc certe, dixi, Achilles non est reformidandus. ibi erat reformidandus. Ipse cinis* Achillis *in sepulchro conditi furit in nostram pro-:æ sumus hostem etiam in sepulchro existentem. Peperi multos liberos ad* voluntatem *erba Troja prostrata est, & commune exitium absolutum est tristi exitu, siquidem al-Troja mihi soli superest:*

NOTÆ.

cruoris] Nam Priamidæ omnes ecti.

conjux] Hecubam dicit.

sors] Quippe quam, ob senectuquam Græcorum sibi contingere

i] Qui Paridis sagittam direxisse

hæc] *Priamidas.*

quoque] Nimis redundans est hium; ubi & alibi passim ultra nat. *Hæc [illegible] Montanus vitium, [illegible] repetendo corrumpit*, &c: *Solebat itaque Scaurus cum inter oratores Ovidium vocare. Nam & Ovidius nescit, quod bene cessit relinquere*, Ovidium autem vindicant H. Stephanus lib. de Criticis, & Joh. Passeratius prefat. in antiquorum judicium.

505. *Æacidæ*] *Ut essent, quos Achilles, Æaci nepos, mactaret.*

507. *Soli mihi*] *Aliis jam fato functis Troja dirata est, mihi verò soli restat*; viz. quia hostes perinde in Hecubam sæviunt, ac si Troja ipsa staret, nec finis esset bello impositus.

In cursuque meus dolor est. Modò maxima rerum,
Tot generis, natisque potens, nuribusque, viroq:
Nunc trahor exsul, inops, tumulis avulsa meorum,
Penelopæ munus. Quæ me data pensa trahentem
Matribus ostendens Ithacis, Hæc Hectoris illa est
Clara parens: hæc est, dicet, Priameïa conjux.
Postque tot amissos tu nunc, quæ sola levabas
Maternos luctus, hostilia busta piasti.
Inferias hosti peperi. Quò ferrea resto?
Quidve moror? quò me servas, damnosa senectus?
Quid, Dî crudeles, nisi quò nova funera cernam,
Vivacem differtis anum? quis posse putaret
Felicem Priamum post diruta Pergama dici?
Felix morte suâ nec te, mea nata, peremptam
Aspicit: & vitam pariter regnumque reliquit.
Ac (puto) funeribus dotabere, regia virgo;
Condeturque tuum monumentis corpus avitis:
Non hæc est fortuna domûs. Tibi munera matris
Contingent fletus, peregrinæque haustus arenæ.
Omnia perdidimus: superest, cur vivere tempus
In breve sustineam, proles gratissima matri,
Nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
Has datus Ismario regi Polydorus in oras.
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere, & sparsos immiti sanguine vultus?
Dixit: & ad littus passu processit anili,
Albentes laniata comas. Date, Troades, urnam,
Dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
Aspicit ejectum Polydori in littore corpus,
Factaque Threïciis ingentia vulnera telis.
Troades exclamant: obmutuit illa dolore;

atque ærumna mea etiam adhuc non finitur. Modò maximarum rerum potita, pollens tot generis, tot filiis, & filiabus, atque marito, nunc trahor, extorris, egena, tracta a sepulchris meorum, donum Penelopæ. Quæ monstrans me trahentem pensa exhibita fœminis Ithacensibus, Hæc, inquit illa est mater inclyta Hectoris; hæc est uxor Priami. Atque tu, quæ nunc sola leniebas mærores maternos post tot perditos, placâsti sepulchra hostilia. Enixa sum inferias hosti. Ad quem vitæ terminum ego in me ipsam crudelis reservor? Vel quid exspecto? quò me servas, senectus damnosa? Quamobrem, Dii sævi, in longum tempus differtis vivacem anum, nisi ut videam nova funera? Quis crederet Priamum posse vocari beatum post Trojam eversam? Beatus morte suâ, neque te cernit mactatam, mea filia: atque deseruit simul vitam & regnum. At credo ornaberis exequiis, puella regia; atque tuum corpus sepelietur in tumulis avorum. Non ea est sors domûs. Tibi obvenient ultima *dona matris* nempe *lachrymæ, atque injectio pulveris peregrini. Omnia amisimus. Restat Polydorus filius acceptissimus matri nunc solus, olim minimus de prole masculâ, concreditus regi Thracio in istis regionibus, ob quem possim vivere in exiguum temporis spatium. Quamobrem cesso interea lavare aquâ purâ sæva vulnera, & faciem infectam fœdo cruore? Absolvit; atque accessit gressu anili ad littus discerptos habens crines albos. Trojanæ, dixerat ærumnosa, admovete situlam, ut sumeret aquas puras: videt corpus Polydori repulsum ad littus, & plagas vastas impactas ferro Thracio. Trojanæ vociferantur: illa obmutuit dolore;*

NOTÆ.

509. *Tot*] Priami 54 liberorum nomina habemus apud Hyginum, cap. 90. & Apollodorum lib. 3. quorum decem masculos septem fœminas ex Hecubâ suscepit.

511. *Penelopæ*] Quia Ulyssi, Penelopes marito, fortè Hecuba obtigerat.

516. *Ferrea*] Vel in memet crudelis: vel quæ per tot calamitates extingui non potui.

523. *Funeribus*] *Exequiarum magnifico apparatu.* Ironicè autem loquitur.

526. *Peregrinæ arenæ*] Injectæ tibi procul à patriâ in externâ regione.

530. *Ismario*] *Polymnestori Thraciæ regi*: Ismarus enim Thraciæ mons est.

536. *Aspicit*] Diversa est Euripidis œconomia: ubi ancilla aquam petitum missa ad abluendum corpus Polyxenæ, corpus Polydori in littore invenit, & pallio involutam ad dominam portat.

537. *Threïciis*] Polydorum enim Polymnestor Thraciæ tyrannus jugulaverat.

'ocem, lachrymasque introrsus obortas
se dolor; duroque simillima saxo
: adversâ figit modò lumina terrâ:
orvos sustollit ad æthera vultus:
i spectat vultum, nunc vulnera, nati;
ecipuè: seque armat & instruit irâ.
exarsit, tanquam regina maneret,
uit; pœnæque in imagine tota est.
catulo lactente orbata leæna;
acta pedum sequitur, quem non videt,
ostem:
, postquam cum luctu miscuit iram,
animorum, annorum oblita suorum,
tificem diræ Polymestora cædis:
ıque petit: nam se monstrare relictum
s illi, quod nato redderet, aurum.
lrysius: prædæque assuetus amore
venit. Tum blando callidus ore,
s, Hecube, dixit: da munera nato.
illius quod das, quod & antè dedisti,
s juro. Spectat truculenta loquentem,
rantem; tumidâque exæstuat irâ.
orreptum captivarum agmine matrum
digitos in perfida lumina condit,
ıe genas oculis (facit ira potentem)
ue manus: fœdataque sanguine fonti
, neque enim superest, loca luminis haurit.
Thracûm gens irritata tyranni
ɔrum lapidumque incessere jactu
hæc missum rauco cum murmure saxum
ısequitur: rictuque in verba parato
ɔnata loqui. Locus exstat & ex re

& ipse dolor simul absorbet vocem & fletus introrsum excitos: atque simillima aspero silici riget; & interdum demittit oculos in terram oppositam; nunc tollit ad cœlum intensam faciem: nunc aspicit vultum, nunc plagas filii jacentis, plagas præsertim: seque irâ armat et accendit ad vindictam. *Quâ statim atque excanduit, quasi esset adhuc regina, decrevit ulcisci, atque tota est in cogitatione pœnæ. Et sicut leæna privata catulo lactente furit, & consectatur vestigia sequitur hostem, quem non videt: sic Hecuba postquam miscuit iram cum luctu, non immemor irarum, immemor tamen senectutis, it ad Polymestorem auctorem crudelis necis, & poscit affari: quia cuperet illi ostendere aurum relictum, occultum, quod traderet filio. Thracius fidem habuit: atque concessit in secretum assuetus cupidine prædæ. Noli cunctari Hecuba, inquit, versutus mellibus verbis: porrige dona filio. Juro per Deos, omne quod offers, & quod antea obtulisti, futurum illius. Atrox aspicit loquentem, & ficta jurantem, atque furit irâ turgidâ. Et injicit se cum turbâ fœminarum captivarum ...um, & abdit digitos in perfidos oculos, & illos revellit ex genis (ira ministrat vi... manus, & r...enti inquinata cruore eruit non oculos, neque enim restant,* sed *sedes ...io Thracia efferata exitio sui regis, cœpit invadere Trojanam jactu saxorum & mis... c persequitur lapides jactos morsibus simul & murmure rauco: & conata fari ore , latravit. Locus superest & ex re*

NOTÆ.

| Quâ Polymestorem afficeret.
...s] *Polymestor Thracius:* sunt Thraciæ populi.
...minis] Oedipus apud Senec. v, *e ab imâ-funditus vulsos simul Hæret in vacuo manus,* &c.
] *Hecuban Trojanam.*

568. *Morsibus*] In canem propter animi rabiem & acerbitatem mutatam volunt Hecuban; nisi fortè per contemptum ita appellatam credideris: Utut, ejus sepulchrum, quod in Chersoneso Thraciæ juxta Seston Strabo collocat, *canis sepulchrum*, Κυνὸς σῆμα, dicitur.

 Nomen

Nomen habet: Veterumque diu memor illa malorum
Tum quoque Sithonios ululavit mœsta per agros.
Illius, Troasque suos, hostesque Pelasgos,
Illius fortuna Deos quoque moverat omnes:
Sic omnes, ut & ipsa Jovis conjuxque, sororque
Eventus Hecubam meruisse negaverit illos.
III. Non vacat Auroræ, quamquam îsdem faverat armis,
Cladibus & casu Trojæque, Hecubæque moveri.
Cura Deam propior, luctusque domesticus angit
Memnonis amissi. Phrygiis quem lutea campis
Vidit Achilleâ pereuntem cuspide mater.
Vidit; et ille color, quo matutina rubescunt
Tempora, palluerat; latuitque in nubibus æther.
At non impositos supremis ignibus artus
Sustinuit spectare parens: sed crine soluto,
Sicut erat, magni genibus procumbere non est
Dedignata Jovis, lachrymisque has addere voces:
Omnibus inferior, quas sustinet aureus æther,
(Nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem)
Diva tamen venio: non ut delubra, diesque
Des mihi sacrificos, calituras que ignibus aras.
Si tamen áspicias, quantùm tibi fœmina præstem,
Tum cùm luce novâ noctis confinia servo;
Præmia danda putes. Sed non ea cura: neque hic est
Nunc status Auroræ, meritos ut poscat honores.
Memnonis orba mei venio: qui fortia frustrà
Pro patruo tulit arma suo; primisque sub annis
Occidit à forti (sic vos voluistis) Achille.
Da, precor, huic aliquem solatia mortis honorem,
Summe Deùm rector: maternaque vulnera leni.

nominatur. Atque illa diu recordans antiquarum ævu malorum, tum etiam tristis ululavit per campos Sithonios. Sors illius tetigerat & Trojanos, & etiam hostes eorum Græcos, atque omnes Deos præterea: ita omnes, ut & ipsi Jovis uxor & soror dixerit Hecubam non esse dignam hujusmodi exitu.

III. *Non est otium Auroræ, tametsi fautrix fuerat eorundem armorum, tangi damnis atque interitu Trojæ, atque Hecubæ. Sollicitudo propior, & mæror domesticus Memnonis perditi movet Deam, quem mater crocea vidit occumbentem in agris Trojanis ense Achillis. Aspexit, & ille color, quo tempora matutina rubent, palluerat: atque cœlum obscuratum est nebulis. At mater non potuit intueri membra imposita ultimis flammis; sed coma lacera, sicut erat, non abnuit sese demittere ad genua magni Jovis, atque adjicere hæc verba fletibus: Minor omnibus inter cœlites (nam mihi sunt rarissima templa in orbe) attamen Dea accedo, non ut mihi tribuas delubra & dies festos, aut altaria sacrificiis flagratura. Si tamen considerес, quantùm tibi prosim, quamvis sim fœmina, tum cùm custodio fines noctis luce novâ, arbitreris mercedem rependendam. Verùm non ea sollicitudo, neque hic est nunc status Auroræ, ut petat dignos honores. Adsum privata meo Memnone, qui nequicquam gessit strenua arma pro patruo suo, atque (ita vobis volentibus) ineunte juventate mactatus est à strenuo Achille: Concede, quæso, aliquem honorem huic, in consolationem obitûs, supreme arbiter Deorum: atque mitiga dolores maternos.*

NOTÆ.

571. *Sithonios*] *Thracios*; quorum pars fuerunt Sithonii.

574. *Ipsa*] Ut cunque Trojanis infensissima.

576. *Iisdem*] *Trojanis*, propter Tithonum maritum, Laömedontes filium Priamique fratrem.

579. *Memnonis*] Quem suum ex Tithono filium, Æthiopum regem, ad Trojanum bellum misit Aurora.

Ib. *Lutea*] Aurora enim Memnonis mater rutila ac rubicunda apparet.

592 *Noctis confinia servo*] Custodio ne nox fines suos transeat. Nisi enim Aurora vigilans esset, nox semper videretur duratura.

596. *Patruo*] *Priamo*.

597. *Sic vos*] Ut non inferior Memnon manu Achillis cecidisse videatur.

ter annuerat; cùm Memnonis arduus alto
uit igne rogus: nigrique volumina fumi
:ère diem. Veluti cùm flumina natas
ılant nebulas, nec Sol admittitur infrà.
favilla volat: glomerataque corpus in unum
atur, faciemque capit; sumitque calorem
e animam ex igni. Levitas sua præbuit alas.
rimò similis volucri, mox vera volucris,
ıuit pennis. Pariter sonuêre sorores
meræ; quibus est eadem natalis origo.
]; rogum lustrant; & consonus exit in auras
clangor. Quarto seducunt castra volatu.
ı duo diversà populi de parte feroces
gerunt: rostrisque, & aduncis unguibus iras
cent; alasque, adversaque pectora lassant.
·iæque cadunt cineri cognata sepulto
ıora; seque viro forti meminêre creatas.
ıetibus subitis nomen facit auctor; ab illo
ınonides dictæ, cùm Sol duodena peregit
a, parentali perituræ Marte rebellant.
ı aliis latrâsse Dymantida flebile visum:
ibus est Aurora suis intenta; piasque
c quoque dat lachrymas, & toto rorat in orbe.
/. Nec tamen eversam Trojæ cum mœnibus esse
a quoque fata sinunt. Sacra, & sacra altera patrem,
humeris, venerabile onus, Cythereïus heros.

Jupiter annuerat; cùm excelsa pyra Memnonis subsedit sublimi igne: & vortices fumi atri obscuraverunt diei lucem: veluti, cùm fluvii emittunt nebulas inde ortas, neque sol infrà recipitur. Nigra favilla volat, atque conglobata in unum corpus crassatur, & formam induit, atque capit calorem & vitam ex igne. Levitas favillæ *propria effecit alas. Atque primo similis avi, mox vera avis strepitum fecit pennis: simul sorores innumeræ strepitum fecêre, quibus est eadem origo natalis. Terque circumvolant pyram, & ter clamore consono prorumperunt in aërem. Quarto volatu dividunt agmen in* duas partes. *Tum duo sævi populi bella gerunt ex diversis partibus: atque exercent iras rostris & curvis unguibus; & fatigant alas & pectora adversa; atque corpora agnata decidunt inferiæ condito cineri, & recordantur se simul ortas esse ex strenuo viro. Auctor dedit nomen avibus repentinò natis; quæ ab illo Mem-dicuntur, moritura bellum gerunt Marte parentali, cùm Sol permeavit duodecim signa. ve aliis visum erat lugubre quòd Hecuba in canem verteretur: Aurora vacat suis doloribus; x etiam fundit pios fletus, & rorem spargit in toto orbe.*

Neque tamen fata patiuntur spem Trojanorum periisse unà cum muris: Heros Cythereius sacra, & patrem Anchisem *altera sacra humeris, pondus venerabile.*

NOTÆ.

i. *Animam*] Propter motum celerem qui-'hilosophi *animam igneæ* naturæ dixerunt.

ı. *Duo*] Ad sepulchrum Memnonis in Ilio thiope advolare aves Memnonides, & pa-a quasi celebrantes depugnare, scribit s lib. 10. cap. 26. Fabulam autem quod :, inde natam volunt, quòd ex Æthiopiâ, ıagis ad ortum & auroram spectat, aves ım quotannis aut certe, ut aliis placet, ı quoque anno, in Phrygiam advolarent; ıuidem aves ıbi Memnoni ideo parentare unt, quòd illîc sepultus esset rex Æthio-

}. *Cum Sol*] (i. e.) *Quotannis.*

). *Parentali Marte*] Alludit ad gladiatores riciis funeribus exhiberi solitos.

··). *Dymantida*] *Hecubam Dymantei filiam.*

622. *Rorat*] Poetico more *rorem* matutinum Auroræ *lacbrymas* dixit.

624. *Sacra*] *Sacra suosque tibi commendat Troja Penates*, per somnum Æneæ dixerat Hector apud Virgilium.

Ib. *Sacra*] *Patrem* dicit *sacrum*: non enim minùs pium est parentibus quàm sacris auxilium ferre.

Ib. *Fata*] Vaticinium Neptuni de redivivo Trojanæ stirpis, in Æneæ posteris, imperio; lege Homer. Iliad. 20. v. 306.

625. *Cythereïus*] Æneas filios *Veneris*, quæ Cytherea dicta est, à Cytheris insulâ contrà Cretam; de quibus sæpius.

De tantis opibus prædam pius eligit illam,
Ascaniumque suum: profugâque per æquora classe
Fertur ab Antandro; sceleratаque limina Thracûm,
Et Polydoreo manantem sanguine terram
Linquit: & utilibus ventis, æstuque secundo
Intrat Apollineam sociis comitantibus urbem.
Hunc Anius, quo rege homines, antistite Phœbus
Ritè colebatur, temploque, domoque recepit:
Urbemque ostendit, delubraque vota, duasque
Latonâ quòndam stirpes pariente retentas.
Thure dato flammis, vinoque in thura profuso,
Cæsorumque boum fibris de more crematis,
Regia tecta petunt: positique tapetibus altis
Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
Tum pius Anchises: O Phœbi lecte sacerdos,
Fallor? an & natum, cùm primùm hæc mœnia vidi,
Bisque duas natas, quantùm reminiscor, habebas?
Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
Concutiens, & tristis, ait: Non falleris, heros
Maxime: natorum vidisti quinque parentem,
Quem nunc (tanta homines rerum inconstantia versat)
Pænè vides orbum. Quid enim mihi filius absens
Auxilii? quem dicta suo de nomine tellus
Andros habet, pro patre locumq; & regna tenentem.
Delius augurium dedit huic: dedit altera Liber

Ille plus eligit illam prædam de tantis divitiis, atque suum filium Iulum: & vehitur ab Antandro classe exule per maria; atque deserit oras facinorosas Thracûm, & tellurem perfusam cruore Polydori: & ventis secundis & cursu per undas felici subit urbem Apollinis unà cum comitibus. Anius, quo rege homines, quo Sacerdote Apollo bene colebatur, eum excepit delubro & domo: atque monstravit urbem, & templa dedicata, & duas arbores quas olim Latona paritura amplexa est. Thure admoto ignibus, & mero sparso in thura, atque extis taurorum mactatorum igne consumtis de more, secedunt in sedes regias & postquam consedissent in excelsis toris qui instrati erant tapetibus, sumunt dona Cerealia (panem) cum vino liquido. Tum pius Anchises, ô delecte antistes Apollini, decipior? an, cùm primùm invisi hanc urbem habebas, quantùm recordor, & filium & quatuor filias? Anius concutiens tempora cincta vittis candidis, atque mæstus hæc *reddit; Non deceptus es heros maxime: vidisti me patrem quinque liberorum, quem nunc cernis filiis propè carentem: tanta mutabilitas rerum agitat homines. Quid enim filius absens mihi* adfert *opis? qui nunc, pro patre locum & imperium nactus, in terrâ cognomine moratur. Delius huic præbuit vaticinandi peritiam; Bacchus præbuit aliis*

NOTÆ.

626. *De tantis*] Capto Ilio. Græci per præconem denunciabant, ut singuli ex civibus, quod vellent unum aliquod sacrum auferrent. Æneas *Deos penates* sustulit. Græci pietate viri moti permiserunt, ut unum aliquod insuper ex suis tolleret. Ille patrem senio confectum humeris sublatum portabat. Ælian, Var. Hist. lib. 3. 22.

628. *Antandro*] Quæ urbs est Phrygiæ minoris, ad radices Idæ montis, ubi Æneæ classis fabricata est.

Ib. *Scelerata*] Qui ibi per scelus mactatus Polydorus Priami filius.

631. *Apollineam*] *Delum*, Apollinis oraculo insignem. *Egressi veneramur Apollinis urbem. Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos.* Virgil Æneid. 3.

635. *Duas stirpes*] Duas arbores, palmam & olivam; quas tenens amplectensque Latona, Apollinem & Dianam enixa est. Vide lib. 6. v. 334.

637. *Cæsorumque boum*] Non hoc ex ritu. Namque in arâ Apollinis γενέτορος, quæ Deli est, nulla hostia mactatur. Macrob. 3. lib Saturnal.

642. *Bisque duas*] His Bacchus concessit, ut quicquid tangerent, in frumentum, vel vinum, vel oleum commutarent; quas cùm Agamemnon ad Trojam duceret ad alendum exercitum, à Baccho in columbas conversæ sunt.

648. *Dicta suo*] Quam tamen alii ab Eurymacho dictam volunt.

649. *Andros*] Maris Ægæi insula, prima inter Cyclades.

ıeæ forti voto majora fideque
a: nam tactu natarum cuncta mearum
:tem, laticemque meri, baccamq; Minervæ
ormabantur: divesque erat usus in illis.
)i cognovit Troiæ populator Atrides,
n ex aliquâ vestram sensisse procellam
ıoque parte putes) armorum viribus usus
ıit invitas gremio genitoris: alantque
.t Argolicam cœlesti munere classem.
nt quò quæque potest. Eubœa duabus,
lem natis Andros fraterna petita est.
deft: &, ni dedantur, bella minatur.
netu pietas consortia pectora pœnæ
& ut timido possis ignoscere fratri:
c Æneas, non, qui defenderet Andron,
erat; per quos decimum durâstis in annum.
: parabantur captivis vincla lacertis.
lentes etiamnum libera cœlo
ı, Bacche pater, fer opem, dixêre: tulitque
s auctor opem. Si miro perdere more
ocatur opem. Nec quâ ratione figuram
rint, potui scire, aut nunc dicere possim.
mali nota est. Pennas sumpsêre; tuæque
is in volucrem, niveas abiêre columbas.
[alibus atq; aliis postquam convivia dictis
ınt; mensâ somnum petiêre remotâ.
e die surgunt; adeuntque oracula Phœbi.
:ere antiquam matrem, cognataque jussit

dona, supra desideria & fidem, forti fœminæ: namque omnia mutabantur tactu filiarum mearum in frumentum, & liquorem vini, & Olivas Minervæ: atque erat in illis opulenta utilitas. Postquam Agamemnon vastator Trojæ hoc compertum habuit, (ne credas nos etiam non expertos esse aliquo modo vestram cladem) usus viribus armorum abstrahit nolentes ex sinu patris; atque jubet ut pascant classem Græcam dono cœlesti. Elabuntur quò cuique licet. Duæ meæ filiæ ivêrunt in Eubœam atque totidem concesserunt in Andron fratre suo possessam. Classis inimica appellit: & nisi reddantur, intentat bellum. Pietas Andri fratris superata pavore objecit sorores pœnæ: atque ut possis veniam dare fratri pavido, non ibi erat Æneas, neque Hector, quorum virtute vos Trojam invicti mansistis in annum decimum, qui posset tueri Andron. Jamque catenæ parabantur brachiis captivarum. Illæ obtendentes lacertos etiamnunc liberos in cœlum, Bacche pater, dixerunt, xilium: atque auctor doni adfuit in auxilium: siquidem perdendo eas mirando modo adesse in auxilium. Neque licuit cognoscere quomodo amiserint formam, neque nunc care. Caput damni cognitum est. Induerunt pennas, atque mutatæ sunt in columbas :s tuæ uxori sacras. lquam absolverunt convivia talibus atque aliis sermonibus, concesserunt ad somnum, men Et surgunt cum die; & accedunt ad oracula Apollinis: qui hortatus est quærere vo- 'em; et socia

NOTÆ.

ıccam] Olivam dicit: Minervæ ideo uòd olivam arborem, hastâ in terrâ acis insigne produxerit, cùm de nomenis imponendo inter eam & Neptu- :tur.

ransformabantur] Inde nata fabula, generis fructuum vim magnam, ex ollini oblatis, colligeret sacerdos usque filiæ asservarent.

ubœa] Quæ insula est maxima maris Bœotiâ Euripo admodum angusto Hodie *Negrepont*.

661. *Natis*] Pro *natabus*.

663. *Pœnæ*] Agamemnoni tradidit, ut de captivis faceret quod vellet, siquidem ei resistere non posset.

673. *Tuæ*] Quia cum Venere Anchises concubuisse dicitur, ex quâ Æneas ortus est. *Dicuntur autem columbæ Veneris currum trahere.*

678. *Antiquam*] *Italiam*, Unde Dardanus Trojanæ gentis author, in Phrygiam fuerat profectus. Sic in Virgil. Æneid. 3. Apollo respondet.

——— *Antiquam exquirite matrem.*

Littora

Littora. Prosequitur Rex, & dat munus ituris;
Anchisæ sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti,
Cratera Æneæ; quem quondam miserat illi
Hospes ab Aöniis Therses Ismenius oris:
Miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Myleus; & longo cælaverat argumento.
Urbs erat: & septem posses ostendere portas.
Hæ pro nomine erant; &, quæ foret illa, docebant.
Ante urbem exequiæ, tumulique, ignesque, rogique,
Effusæque comas & apertæ pectora matres
Significant luctum. Nymphæ quoque flere videntur;
Siccatosque queri fontes. Sine frondibus arbos
Nuda riget: rodunt arentia saxa capellæ.
Ecce facit mediis natas Orione Thebis,
Hanc non fœmineum jugulo dare pectus aperto,
Illam demisso per fortia vulnera telo
Pro populo cecidisse suo; pulchrisque per urbem
Funeribus ferri, celebrique in parte cremari:
Tum de virgineâ geminos exire favillâ,
Ne genus intereat, juvenes, quos fama Coronas
Nominat, & cineri materno ducere pompam.
VI. VII. Hactenus antiquo signis fulgentibus ære;
Summus inaurato crater erat asper acantho.
Nec leviora datis Trojani dona remittunt:
Dantque sacerdoti custodem thuris acerram;
Dant pateram, claramque auro gemmisque coronam.

littora. Rex comitatur & offert dona discessuris; Anchisæ sceptrum, chlamydem & pharetram nepoti, crateram Æneæ, quem Therses Ismenius hospes illi olim miserat, à regionibus Bœotiæ. Therses illi hunc miserat, Alcon Myleus fabricaverat atque sculpserat circum cum prolixam historiam. Urbs erat illic cælata; atque facile erat monstrare septem portas. Hæ erant loco nominis, & indicabant, quænam illa esset. Funera ante urbem, & sepulchra, & flammæ & pyra, & matronæ habentes capillos sparsos, & pectora nuda innuunt mærorem. Nymphæ videntur etiam lacrymari, & ejulare, quòd fontes arescerent. Arbor spoliata nuda stat: capræ velli ant cautes siccas. Ecce sculpsit mediis Thebis filias Orionis, hanc exhibentem pectus non muliebre nudato collo, illam accumbentem pro gente suâ culiro quem alto vulnere strenuè in pectus immerserat; & elatam magnificis exequiis per urbem, atque crematam in plateâ celebri, redeuntes ex cinere virgineo ne stirps pereat, quos fama appellat Coronas, atque ducentes pompam in sepulturam matris.

VI. VII. *Simulachra hactenus* enumerata *in veteri ære sculpta erant, crateris verò summus ex aurato* opere *prætexebatur, quod acanthum* herbam *referebat. Neque Trojani retribuunt munera minora, quàm quæ acceperant; atque offerunt sacerdoti acerram thuri servando, offerunt pateram atque coronam fulgentem auro atque gemmis.*

NOTÆ.

680. *Nepoti*] *Ascanio* Æneæ filio.

682. *Aoniis*] Pars Bœotiæ montana *Aonia* dicta est.

Ib. *Ismenius*] *Thebanus*, ab Ismeno Bœotiæ fluvio.

683. *Alcon*] Qui artifex atque sculptor insignis erat, fuit & alius sagittandi peritiâ celebris, de quo Virgilius.

684 *Myleus*] Siculus; Mylæ enim est oppidum Siciliæ ad distinctionem ab illo Cretensi, cujus meminit Virgil. Eclog. 5.

686. *Hæ*] Nam *Septem portæ* significant eas esse Thebes Bœotias.

690. *Queri*] Nam & in illis Nymphæ.

692. *Natis*] Orioni duæ erant filiæ, Medocha & Menippa; cum grassaretur per Aoniam pestis, responsumque esset ex oraculo, placatum iri Deorum iram, si duæ virgines immolarentur; cæteris recusantibus, hæ pro salute patriæ se devoverunt. Ant. Liberalis 25. Fab.

693. *Non fœmineum*] Non timidum, sed virile & audax.

701. *Acantho*] Frutex est exoticus, semper frondens, floribus albis, quem *Acaciam* esse volunt, Summus autem hujus herbæ foliis honor accessit, postquam Callimachus Architectus capita columnarum (quæ ab eo *Corinthiæ* dicta sunt) *foliis acanthi* cooperiri voluit.

703. *Sacerdoti*] Dant Anio, quà sacerdoti acerram; quà regi, pateram, & *duplicem gemmis auroque coronam*. Æn. 1. v. 659.

Inde recordati Teucros à sanguine Teucri
Ducere principium, Creten tenuêre; locique
Ferre diu nequiêre Jovem: centumque relictis
Urbibus, Ausonios optant contingere portus.
Sævit hyems, jactatque viros: Strophadumque receptos
Portubus infidis exterruit ales Aëllo.
Et jam Dulichios portus, Ithacamque, Samenque,
Neritiasque domos, regnum fallacis Ulyssei
Præter erant vecti: certatam lite Deorum
Ambraciam, versique vident sub imagine saxum
Judicis, Actiaco quæ nunc ab Apolline nota est,

Tum memores Teucros repetere originem à sanguine Teucri, Cretam petiverunt, neque valuerunt diu pati aërem regionis, & relictâ Cretâ centum urbibus clarâ; cupiunt appellere ad portus Italos. Tempestas furit & agitat viros: atque volucris Aëllo exterruit appulsos portubus malefidis Strophadum. Jamque præterierant portus Dulichios, & Ithacam, & Samum, & domos Neritias, regnum perfidi Ulyssis; cernunt Ambraciam, de qua Dii certant, quæ nunc est celebris ab Apolline Actiaco, & saxum sub specie transformati judicis;

NOTÆ.

705. *Teucri*] Hic Scamandri Cretensis fuit filius, qui inoptâ compulsus ad novas sedes quærendas in Phrygiam appulit. Ejus filiam Dardanus, à Tuscis pulsus quòd fratrem Jasium occidisset, uxorem duxit. Adeòque *proles* fuit *ambigua & parentes gemini* ut habet Virgilius: quod quidem Anchisem atque Æneam in errorem induxit: quanquam ex Cassandræ vaticiniis, & Creüsæ verbis rem totam facilè potuissent dijudicare, nisi fuissent immemores.

706. *Creten*] Quæ insula est celeberrima maris Mediterranei, inter Ægæum & Libycum mare, unde Teucrum ortum esse modò vidimus.

707. *Jovem*] *Aërem*. Namque gravissimâ pestilentia laborârunt. Eò etiam alludit fortè, quòd Creta sit natale solum *Jovis*.

Ibid. *Centum*] Numerus certus pro incerto: nam neque ipse Homerus, cui Ἑκατόμπολις, dicitur Creta, tot illi ubique tribuit.

708. *Ausonios*] *Italos*: Namque ab Ausoniis antiquissimis populis, qui extrema Italiæ littora coluerunt, Italia tota, à poëtis præsertim, *Ausonia* dicta est.

709. *Strophadum*] Sunt insulæ duæ in mari Ionio, juxta Zacynthum; quæ Græcis à conversione ἀπὸ τῆς Στροφῆς nomen habuerunt, quòd eò usque Calais atque Zethes Harpyïas ex Phinei regno depulsas persequuti sint, deinde Jovis monitu retrocesserint.

710. *Aëllo*] Unius est Harpyïæ nomen, quæ ex Hesiodo duas, ex aliis tres habuit sorores, quibus diversa insuper data sunt nomina. *Celeno* dicitur à Virgilio. Aliæ dicta sunt *Ocypete*, *Iris*, *Aëope*, *Thyella*, &c. Sive unica fuerit diversis nominibus, sive plures; per eas videntur intelligere poëta in terris, quæ sunt *Furiæ* in inferis, & *Diræ* apud Superos. Ponti ac Terræ fuerunt filiæ volatiles, auribus ursinis, corpore vulturino, vultu virgineo, manibus uncis.

711. *Dulichios*] Dulichium una est ex Echinadibus insulis; quæ olim sub ditione fuit Ulyssis in mari Ionio.

Ib. *Ithacam*] Insula fuit inter Dulichium & Cephaleniam, Ulyssis patria.

Ib. *Samen*] Hæc insula est etiam maris Ionii, quæ olim Ulyssi paruit, alio nomine dicta *Cephalenia*, quod hodieque retinet. Alia fuit Thraciæ adjacens, quæ & *Samothrace* dicta, Alia in mari Icario: plures aliæ. Namque Phœnicibus, qui primi in Græciam colonias deduxerunt, suâ linguâ Σάμοι, *loca celsa* dicebantur.

712 *Neritias*] De Nerito videtur agere, quæ urbs fuit Leucadis: namque ea insula à dexterâ Æneæ in Italiam tendenti post Samum occurrit.

713. *Certatam*] Participium contra Grammatices rationem formatum, *De qua Dii certârunt*. Qui verò fuerunt Dii (qua de Ambraciâ certarunt) ac judex ille, qui in saxum conversus fuit, ignoratur.

714. *Ambraciam*] Urbs fuit Epiri celeberrima, Pyrrhi regis, ad sinum cui nomen dedit.

715. *Actiaco*] *Qui Actio colebatur*. Fuit autem Actium Epiri oppidum & promontorium, victoriâ, quam ibi adversus Antonium Augustus navali prælio reportavit, celeberrimum.

Ib. *Nunc*] Quia Augustus Apollinis templum amplificavit; ei naves plurimas consecravit; ludos insuper Quinquennales magnâ celebritate, in victoriæ suæ memoriam, ibi instituit.

Vocalemque suâ terram Dodonida quercu,
Chaoniosque sinus: ubi nati rege Molosso
Irrita subjectis fugêre incendia pennis.
VIII. Proxima Phæacûm felicibus obsita pomis
Rura petunt. Epiros ab his, regnataque vati
Buthrotos Phrygio, simulataque Troja tenentur.
Inde futurorum certi, quæ cuncta fideli
Priamides Helenus monitu prædixerat, intrant
Sicaniam. Tribus hæc excurrit in æquora linguis.
E quibus imbriferos obversa Pachynos ad Austros:
Mollibus expositum Zephyris Lilybæon: at Arcton
Æquoris expertem spectat Boreanque Peloros.
Hâc subeunt Teucri: remisque, æstuque secundo
Sub noctem potitur Zanclææ classis arenâ.
Scylla latus dextrum, lævum irrequieta Charybdis

itemque terram Dodonæam, vocalem suâ quercu, & sinus Chaonios: ubi filii regis Molossi vitârunt ignes vanos pennis additis.

VIII. *Tendunt in campos proximos Phæacûm, consitos mitibus pomis. Deinde appellunt ad Epirum, & Buthrotum possessam à Phrygio vate, & Trojam repræsentatam. Inde securi futurorum quæ Helenus Priami filius prædixerat, adeunt Siciliam. Hæc protenditur in mare tribus promontoriis: ex quibus* unum, viz. *Pachynus porrectum est ad notos pluviales; Lilybæum patet mitibus Zephyris; at Pelorus vergit ad aquilonem & ursam à mari vacantem. Trojani intrant per istam; & remis, atque æquo motu maris, classis admovetur terræ Zancleæ ingruente nocte. Scylla* vexat *dextram, Charybdis sinistram*

NOTÆ.

716. *Dodonida*] A Dodone Epiri urbe, apud quam nemus jovi sacrum, in quo duæ columbæ è quercu dabant responsa. Vocales arbores fuisse volunt alii, & oracula edidisse.

717. *Chaonios*] Chaones populi fuerunt Epiri; à quibus *Chaonia* dicta est.

Ib. *Molosso*] In aves mutatos dicit Molossi regis filios: quæ etiam fabula obscurior.

719. *Phæacûm*] Populi fuerunt Corcyræ, à Phæace Neptuni filio sic dicti. Insula hodie dicitur *Corfu*, *biferis* Alcinoi pomariis olim nobilitata, Odyss. 12.

720. *Epiros*] Quæ regio in Italiam à Corcyrâ navigantibus occurrit.

Ib. *Vati*] Heleno, Priami filio, cui post Pyrrhum ab Oreste cæsum, cesserat uxor ejus Andromache cum regno Epiri.

721. *Buthrotos*] Urbs est Epiri, non longè à Corcyra, à primo habitatore sic dicta.

Ib. *Simulataque*] *Parvam Trojam simulataque magnis Pergama.* Virg. Æn. condiderat enim Helenus in Epiro urbem ad formam veteris Trojæ delineatam.

724. *Sicaniam*] Quæ alio nomine *Sicilia* dicitur, itemque *Triquetra*, *Trinacria*. Mediterranei maris insula notissima.

Ib. *Tribus*] Unde nomen Trinacria.

Ib. *Linguis*] Promontoria ita appellavit, quorum *Pachynus* Græciam, *Lilybæum* Africam, *Pelorus* Italiam spectat. De quibus vid. lib. 5. 320.

725. *Obversa*] Refertur ad *lingua*, non ad *Pachynos*.

727. *Æquoris expertem*] Quia circum polum septentrionalem volvitur.

Ib. *Peloros*] A Peloro, classis Hannibalis duce, ibi sepulto, ita dicitur.

729. *Zanclææ*] *Zancle* est urbs Siciliæ, Strabo scribit eandem esse cum Messenâ *Zanclen* verò antea vocatam, quod in curvo littore sita foret. *Zanclea* enim vocantur curva.

730. *Scylla*] Monstrum in freto Siculo quod ipse poëta in principio sequentis libri plenissimè descripsit.

Ib. *Charybdis*] Furacissima fuit meretrix, quæ cùm Herculis boves surripuisset; ab illo in fretum projecta, vel ut aliis placet à Jove fulmine icta, in monstrum marinum, vel potiùs voraginem ex Siciliæ latere fuit conversa. Quæ fabula ex maris æstu in illis augustiis vehementissimo, ventis præsertim à meridie adversus illum ruentibus, detorta est.

Infestant

Infestant. Vorat hæc raptas, removetque carinas:
Illa feris atram canibus succingitur alvum:
Virginis ora gerens: & (si non omnia vates
Ficta reliquerunt) aliquo quoque tempore virgo.
Hanc multi petiêre proci: quibus illa repulsis
Ad pelagi Nymphas, pelagi gratissima Nymphis,
Ibat: & elusos juvenum narrabat amores.
Quam, dum pectendos præbet Galatea capillos,
Talibus alloquitur repetens suspiria dictis:
Te tamen, ô virgo, genus haud immite virorum
Expetit: utque facis, potes his impunè negare.
At mihi, cui pater est Nereus, quam cærula Doris
Enixa est; quæ sum turbâ quoque tuta sororum,
Non nisi per fluctus licuit Cyclopis amorem
Effugere: & lachrymæ vocem impediêre loquentis.
Quas ubi marmoreo detersit pollice virgo;
Et solata Deam est; Refer, ô carissima, dixit:
Neve tui causam tege (sum tibi fida) doloris.
Nereis his contra resecuta Cratæide natam:
Acis erat Fauno, Nymphâque Symæthide cretus,
Magna quidem patrisque sui, matrisque voluptas,
Nostra tamen major. Nam me sibi junxerat uni
Pulcher: & octonis iterum natalibus actis,
Signârat dubiâ teneras lanugine malas.
Hunc ego, me Cyclops nullo cum fine petebat.
Nec, si quæsiêris odium Cyclopis, amorne
Acidis in nobis fuerit præsentior, edam.
Par utrimque fuit. Prô! quanta potentia regni
Est, Venus alma, tui! nempe ille immitis, & ipsis
Horrendus silvis, & visus ab hospite nullo
Impunè, & magni cum Dîs contemptor Olympi;
Quid sit amor sentit: nostrique cupidine captus.

agitat. Hæc absorbet atque rejicit naves raptas. Illa habet nigra inguina circumdata trucibus canibus, exhibens vultus puellæ; & si poëtæ non dixerunt omnia falsò, fuit etiam aliquando puella. Multi proci hanc ambiverunt; quibus spretis, illa acceptissima Nymphis maris concedebat ad Nymphas maris; atque referebat amores deceptos adolescentium. Quam Galatea, dum dat comam pectendam, talibus verbis alloquitur, ingeminans suspiria: Attamen, ô puella, genus lene hominum te cupit; atque ut facis, potes recusare hoc securè. At mihi, cui Nereus est genitor, quam Doris glauca genuit, quæ sum etiam potens agmine consortium, non datum fuit vitare amorem Cyclopis nisi per undas: & fletus obstiterunt voci loquentis. Quos postquam puella detersit pollice candido, & solata est Deam. Narra, inquit, Galatea *ô dilectissima, neve mihi cela materiam tuæ molestiæ: sum tibi fidelis. Nereis contrà sic respondit filiæ Cratæidis: Acis erat filius Fauni & Nymphæ Symæthydis; deliciæ quidem parentum, sed magis nostræ; namque amabilis sese mihi soli devinxerat; & decimo sexto anno præterito vestiêrat molles maxillas incertâ lanugine. Ego semper illum consectabar, Cyclops me. Neque si petiveris odium Cyclopis, an amor Acidis fuerit vehementior, aperiam. Æqualis fuit utrinque. Proh! Venus amabilis, quantæ sunt vires tui imperii. Nimirum ille sævus, atque formidabilis ipsis silvis, neque impune cognitus ulli peregrino, & spretor magni cæli & Deorum, experitur quid sit amor; & actus nostri desiderio,*

NOTÆ.

734. *Virgo*] Phorci nempe filia.

738. *Galatea*] Quæ Nympha fuit aut Dea, Nerei & Doridis filia.

744. *Cyclopis*] Polyphemum dicit.

749. *Nereis*] Galatea Nerei filia. *Cratæide natam*] Scyllam, Phorci & Cratæidis natam Cratæis autem flumen est Calabriæ.

750. *Symæthide*] Symæthi, Siciliæ fluvii prope Catanam, filia.

758. *Par utrimque fuit*] Æquale utrumque fuit; & odium quo Cyclopem; & amor, quo Acidem prosequebatur Scylla.

Uritur;

Uritur; oblitus pecorum antrorumque suorum.
Jamque tibi formæ, jamque est tibi cura placendi;
Jam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos:
Jam libet hirsutam tibi falce recidere barbam:
Et spectare feros in aquâ, & componere vultus.
Cædis amor, feritasque, sitisque immensa cruoris
Cessant: & tutæ veniunt abeuntque carinæ.
Telemus interea Siculam delatus ad Ætnen,
Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
Terribilem Polyphemon adit: lumenq; quod unum
Fronte geris mediâ, rapiet tibi, dixit, Ulysses.
Risit, & O vatum stolidissime, falleris inquit:
Altera jam rapuit. Sic frustrà vera monentem
Spernit: & aut gradiens ingenti littora passu
Degravat; aut fessus sub opaca revertitur antra.
Prominet in pontum cuneatus acumine longo
Collis: utrumque latus circumfluit æquoris unda.
Huc ferus ascendit Cyclops; mediusq; resedit.
Lanigeræ pecudes nullo ducente secutæ.
Cui postquam pinus, baculi quæ præbuit usum,
Ante pedes posita est, antennis apta ferendis;
Sumtaque arundinibus compacta est fistula centum;
Senserunt toti pastoria sibila montes:
Senserunt undæ. Latitans ego rupe, meique
Acidis in gremio residens, procul auribus hausi
Talia dicta meis, auditaque mente notavi.
Candidior nivei folio, Galatea, ligustri,

flagrat, immemor pecorum, & suarum speluncarum. Jamque, Polypheme, est tibi studium pulchritudinis, jamque studios placere; jam fingis crines hirsutos rastris; jam amas tondere barbam hispidam falce, & contemplari sævam faciem in aquâ, atque ita fingere, ut pulchra videatur. *Amor stragis, & sævitia, & cupido immoderata sanguinis omittuntur, atque naves accedunt atque recedunt intactæ. Interea Telemus vectus ad Ætnam Siculam, Telemus Eurymides, quem nulla avis deceperat, accedit ad horrendum Polyphemum; atque, inquit, Ulysses eruet tibi unum oculum, quem habes in fronte mediâ. Risit, atque, ô vatum, inquit, stultissime, hallucinaris,* cum *alia jam sustulit. Hujusmodi verbis contemnit frustrà prædicentem verba; atque aut premit littora incedens vasto gressu; aut lassus redit in umbrosas speluncas. Collis extat in mare acuminatus in* formam *longi cunei: maris aqua circumlavat utrumque latus. Sævus Cyclops huc ascendit, atque in medio resedit. Pecudes laniferæ sequutæ sunt nullo agente, Postquam verò* Polyphemus *pinum idoneam ferendis antennis quæ fuit pro scipione; ante pedes posuerat, & fistulam junctam centum calamis* in manus *sumserat, toti montes personuerunt cantu pastorali. Fluctus personuerunt. Ego tecta rupe, atque sedens in sinu mei Acidis procul excepi auribus meis hujusmodi verba, atque memoriæ mandavi accepta, O Galatea,* es *candidior folio albi ligustri,*

NOTÆ.

769. *Tutæ*] Cùm prius omnes diriperet, atque victores trucidaret.

770. *Telemus*] Eurymi fuit filius, inter Cyclopas vates egregius.

771. *Ales*] Quarum volatu & garritu futura augurari solebant.

755. *Altera*] *Galatea.* Ad id alludit, quòd amantes finguntur esse cæci.

780. *Recedit*] Καθεζόμενος δ' ἐπὶ πέτρας ὑψηλᾶς ἐς πόντον ὁρῶν. Theocr.

722. *Pinus*]. Quantus fuerit Polyphemus ex baculo licet colligere. De quo ait Virg. Æn. 3.

Trunca manum pinus regit & vestigia firmat.

Boccacius 4. lib. Geneal. refert, in Siculo antro inventum cadaver Polyphemi, ut credebatur; cujus læva contum tenebat cujusvis navis malo majorem.

787. *Auribus hausi*] Virgil.

——— *Vocemque bis auribus hausi.*

789. *Candidior*] Amatoria hæc cantilena adumbrata est ex Cyclope Theocriti Idyll. 11.

Ω λευκὰ Γαλάτεια, τί τὸν φιλέοντ' ἀποβάλλῃς.
Λευκοτέρα πακτᾶς, &c.

Vid. etiam Virg. Eclog. 2. & 7.

Ib. *Nivei*] Alludit ad nomen Galateæ, quod à candore lactis illi inditum fuisse innuit Hesiodus.

Flo-

Floridior pratis; longâ procerior alno;
Splendidior vitro; tenero lascivior hœdo;
Lævior assiduo detritis æquore conchis;
Solibus hibernis, æstivâ gratior umbrâ;
Nobilior pomis; platano conspectior altâ;
Lucidior glacie; maturâ dulcior uvâ;
Mollior & cygni plumis, & lacte coacto;
Et, si non fugias, riguo formosior horto.
Sævior indomitis eadem Galatea juvencis,
Durior annosâ quercu; fallacior undis;
Lentior & salicis virgis, & vitibus albis;
His immobilior scopulis, violentior amne;
Laudato pavone superbior; acrior igni;
Asperior tribulis; fœtâ truculentior ursâ;
Surdior æquoribus; calcato immitior hydro:
Et, quod præcipuè vellem tibi demere possem,
Non tantùm cervo claris latratibus acto,
Verùm etiam ventis, volucrique fugacior aurâ.
At, bene si nôris, pigeat fugisse: morasque
Ipsa tuas damnes: & me retinere labores.
Sunt mihi pars montis vivo pendentia saxo
Antra; quibus nec Sol medio sentitur in æstu;
Nec sentitur hyems: sunt poma gravantia ramos:
Sunt auro similes longis in vitibus uvæ:
Sunt & purpureæ: tibi & has servamus, & illas.
Ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbrâ
Mollia fraga leges: ipsa autumnalia corna,
Prunaque, non solùm nigro liventia succo,
Verùm etiam generosa, novasque imitantia ceras.
Nec tibi castaneæ, me conjuge, nec tibi deerunt

florentior pratis, erectior procerâ alno; lucidior vitro; alacrior tenero hœdo; lævigatior conchis expolitis fluctibus continuis; gratior solibus hibernis; atque umbrâ æstivâ; splendidior pomis; pulchrior excelsâ platano; nitentior glacie; mitior racemo maturo; tenerior & plumis cygni, & lacte densato; &, nisi fugias, formosior horto riguo. Eadem Galatea ferocior juvencis indomitis; rigidior veteri quercu; fraudulentior fluctibus; flexibilior & virgis salicis, & vitibus albis, immobilior his saxis; impetuosior torrente; elatior laudato pavone; violentior flammâ; asperior carduis: terribilior ursâ, quæ enixa est fœtus; surdior mari; sævior serpente presso: & quod maximè à te cuperem removere, non modò fugacior cervo agitato sonoris latratibus, verùm etiam ventis atque levi aurâ. At, si bene cognoveris, pœniteat fugisse, & ipsa improbes tuas cunctationes; & studeas me retinere. Sunt mihi speluncæ concameratæ in viva rupe, pars montis, in quibus neque sol sentitur cùm intensissimè ardet; neque frigus. Sunt poma curvantia ramos; sunt uvæ similes auro in productis vitibus; sunt & rubræ; tibi asservamus & has, & illas. Ipsa collige tuis manibus matura fraga nata sub umbrâ silvestri: ipsa decerpes corna autumni tempore maturescentia *& pruna, non tantùm nigricantia succo, verùm etiam nobilia, atque exhibentia recentes ceras. Neque castaneæ, neque, me marito, tibi deerunt*

NOTÆ.

790. *Alno*] Arbor est ripis fluminum gaudens.

800. *Lentior*] Ideo flexibiliorem dicit Galateam *salicis virgis*, quod astutâ calliditate sese ex Polyphemi insidiis expediret.

801. *Immobilior*] Quia nullis Polyphemi neque blanditiis, neque minis movebatur.

804. *Æquoribus*] Quæ cùm tumultuantur & mugiunt, vix alium audiri sonum patiantur.

Ib. *Calcato*] *Qui tum sævit impensiùs.*

808. *Moras*] *Quæ faciunt ne statim meis amoribus fruaris.*

810. *Pendentia*] Ita videntur, quando pars ima rupis est erosa, superiore in modum tecti protensâ atque imminente.

816. *Corna*] Baccæ sunt rubicundæ, in medio nucleum durissimum habentes. Unde Virgil. dixit, *Lapidosaque corna.*

Arbutei

Arbutei fœtus. Omnis tibi serviet arbos.
Hoc pecus omne meum est. Multæ quoque vallibus errant:
Multas silva tegit: multæ stabulantur in antris.
Nec, si fortè roges, possim tibi dicere, quot sint.
Pauperis est numerare pecus. De laudibus harum
Nîl mihi credideris: præsens potes ipsa videre,
Ut vix sustineant distentum cruribus uber.
Sunt fœtura minor tepidis in ovilibus agni.
Sunt quoque par ætas aliis in ovilibus hœdi.
Lac mihi semper adest niveum: Pars inde bibenda
Servatur: partem liquefacta coagula durant.
Nec tibi deliciæ faciles, vulgataque tantùm
Munera contingent, damæ, leporesque, capræque,
Parve columbarum, demtusve cacumine nidus.
Inveni geminos, qui tecum ludere possint,
Inter se similes, vix ut dignoscere possis,
Villosæ catulos in summis montibus ursæ.
Inveni: & dixi, Dominæ servabimus istos,
Jam modò cœruleo nitidum caput exsere ponto;
Jam, Galatea, veni: nec munera despice nostra.
Certè ego me novi, liquidæque in imagine vidi
Nupèr aquæ: placuitque mihi mea forma videnti.
Adspice, sim quantus. Non est hoc corpore major
Jupiter in cœlo: nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Jovem. Coma plurima torvos
Prominet in vultus: humerosque, ut lucus obumbrat.

fructus arbutei. Omnis arbor tua erit. Omnes hæ pecudes meæ sunt: multæ quoque vagantur per valles: silva occulit multas: multæ jacent in speluncis: neque tibi possim dicere quot sint, si exquiras. Est egeni hominis in numero habere pecus. Nihil mihi credideris de laudibus harum: ipsa præsens potes cernere, ut vix ferant pedibus uber turgidum. Sunt mihi *agni, fœtus minores, in ovilibus calidis: sunt etiam hœdi ejusdem ætatis in caprilibus. Semper habeo lac candidissimum: cujus pars servatur bibenda, coagula immixta condensant partem in* caseum. *Neque tantùm epulæ, quæ facilè* haberi possunt, *& dono communia tibi obvenient, quales sunt damæ, aut lepores, aut capræ, aut par columbarum, aut nidus petitus ex vertice: inveni in excelsis montibus, qui possint ludere tecum, duos catulos ursæ hispidæ inter se* ita *similes, ut ægrè possis dignoscere. Inveni; atque dixi, servabimus istos amicæ* nostræ. *Nunc tantùm tolle pulchrum caput super mare glaucum; ades Galatea, neque contemne dona nostra. Certè ego me novi, & nupèr sum intuitus in specie aquæ puræ: mea figura arrisit mihi spectanti. Vide quam sim vastus. Jupiter in cœlo non est major hoc corpore: nam vos consuevistis dicere nescio quem Jovem regnum tenere. Spissi capilli porriguntur in truculentam faciem, atque tegunt armos tanquam silva.*

NOTÆ.

820. *Arbutei*] Fructus qui ex arbuto arbore deripiuntur, sunt valde asperi; quamobrem etiam *unedones* à Plinio nuncupantur, quòd plures edi non possint. At abor ipsa antiquis in deliciis fuit propter umbram & foliorum amœnitatem.

826. *Sustineant*] Al Circueant.

Ib. *Uber*] Significat *gressum ovium magnitudine uberum impediri.*

830. *Coagula*] *A cogendo.* Illud vero dilutum in lac infunditur, atque cum eo miscetur, ut condensetur, & in caseum abeat.

840. *Certè*] Hæc ad imitationem Theocriti, Idyll. 6. 34.

Καὶ γάρ θὴν οὐδ' εἶδος ἔχω κακὸν, ὥς με λέγοντι
Η γαρ πρᾶνὲς πόντον ἐσέβλεπον (ἦς δὲ γαλάνα)
Και καλα μὲν τὰ γένεια, καλα δ' ἁμὶν ἁ μία κώρα,
Ὡς παρ ἁμὶν κέκριται, κατεφαίνετο.

Quod etiam imitatus est Virg. Eclog. 2.

Nec sum adeò informis, nupèr me in littore vidi, &c.

846. *Rigidis*] *Dura corpora densissimis setis horrent.*

Nec

Nec mihi quòd rigidis horrent densissima setis
Corpora, turpe puta. Turpis sine frondibus arbos:
Turpis equus, nisi colla jubæ flaventia velent.
Pluma tegit volucres: ovibus sua lana decori est:
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.
Unum est in medio lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clypei. Quid, non hæc omnia magno
Sol videt è cœlo? Soli tamen unicus orbis.
Adde, quòd in vestro genitor meus æquore regnat.
Hunc tibi do socerum. Tantùm miserere, precesque
Supplicis exaudi. Tibi enim succumbimus uni.
Quiq; Jovem,&cœlum sperno,& penetrabile fulmen,
Nerei, te vereor: tua fulmine sævior ira est.
Atque ego contemptûs essem patientior hujus;
Si fugeres omnes. Sed cur, Cyclope repulso,
Acin amas, præfersque meis amplexibus Acin?
Ille tamen placeatque sibi, placeatque licebit,
Quod nollem, Galatea, tibi; modò copia detur,
Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires.
Viscera viva traham: divulsaque membra per agros,
Perque tuas spargam (sic se tibi misceat) undas.
Uror enim; læsusque exæstuat acrius ignis:
Cumque suis videor translatam viribus Ætnam
Pectore ferre meo: nec tu, Galatea, moveris.
Talia nequicquam questus (nam cuncta videbam)
Surgit: & ut taurus vaccâ furibundus ademtâ
Stare nequit, silvâque & notis saltibus errat.
Cùm ferus ignaros, nec quicquam tale timentes,
Me videt atque Acin: Videoque, exclamat; & ista
Ultima sit, faciam, Veneri concordia vestræ.
Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
Debuit, illa fuit. Clamore perhorruit Ætne.
Ast ego vicino pavefacta sub æquore mergor.
Terga fugæ dederat conversa Symæthius heros:

Neque indecorum crede quòd corpus riget spississimum horridis setis. Arbor indecora est sine foliis: equus indecorus, nisi jubæ tegant colla flava. Pluma velat aves: sua lana est decori ovibus: barba est honori viris; setæ horridæ in corpore gratæ sunt. *Unus est mihi oculus in mediâ fronte, sed instar vasti clypei. Quid? annon Sol adspicit hæc omnia ex vasto cælo? Unicus* tamen *est oculus Soli. Adde, quod pater meus imperium habet in vastro mari. Eum tibi offero socerum: tantùm miserere, atque exaudi preces orantis: namque tibi soli servimus. Quique contemno Jovem, & cælum, & fulmen subtile, te veneror, Nereï filia: tua ira est terribilior fulmine. Atque ego faciliùs ferrem istam negligentiam, quâ me spernis, si contemneres etiam omnes alios. Verùm quamobrem, Cyclope spreto, diligis Acin, atque anteponis Acin meis amplexibus? Ille tamen & sibi pulcher videatur, & quod nollem, licebit tibi etiam, Galatea: modò ipsum comprehendere possim, cognoscet me pro* mensurâ *tanti corporis vires habere. Extraham viva præcordia, atque abjiciam artus discerptos in agros, atque in tuas aquas: ita tecum rem habeat. Namque ardeo: & offensus amor violentiùs sævit; & videor gerere meo corde transportatam Ætnam cum suis ignibus: neque tu curas, Galatea. Talia frustrà questus surgit: (nam omnia conspiciebam) & tanquam taurus furens vaccâ surreptâ non valet consistere, atque vagatur per nemora & notos saltus. Cùm sævus me adspicit atque Acin inscios, neque quicquam hujusmodi reformidantes; atque vociferatur, Intueor; & faxo ita sit novissima concordia vestro amori. Atque illa vox tanta fuit, quantum infensus Cyclops debuit habere. Ætna fremuit vociferatione. At ego tremefacta me condo sub mari proximo. Heros Symæthius in fugam dederat terga conversa:*

NOTÆ.

852. *Clypei*] *Lumen.* Sic. Virgil *Æneid.* 3.
——*Unum, quod fronte latebat,*
Argolici Clypei, aut Phœbeæ lampadis instar.

858. *Nerei*] Vocat, datus, à Nereis.

879. *Symæthius*] *Symæthidis nymphæ filius.* *Acis* est autem Symæthus Siciliæ fluvius maximus, inter Pelorum & Pachynum se in mare exonerans. Hodie *De Jaretta.*

Et, Fer opem, Galatea, precor, mihi; ferte parentes:
Dixerat: & vestris periturum admittite regnis.
Insequitur Cyclops: partemque è monte revulsam
Mittit; & extremus quamvis pervenit ad illum
Angulus è saxo, totum tamen obruit Acin.
At nos, quod fieri solum per fata licebat,
Fecimus, ut vires adsumeret Acis avitas.
Puniceus de mole cruor manabat: & intra
Temporis exiguum rubor evanescere cœpit:
Fitque color primò turbati fluminis imbre:
Purgaturque morâ. Tum moles jacta dehiscit;
Vivaque per rimas, proceraque surgit arundo:
Osque cavum saxi sonat exsultantibus undis.
Miraque res; subitò mediâ tenus extitit alvo
Incinctus juvenis flexis nova cornua cannis.
Qui, nisi quòd major, quòd toto cœrulus ore est,
Acis erat. Sed sic quoque erat tamen Acis in amnem
Versus: & antiquum tenuerunt flumina nomen.
IX. Desiêrat Galatea loqui: cœtuque soluto
Discedunt: placidisque natant Nereïdes undis.
Scylla redit (neque enim medio se credere ponto
Audet) & aut bibulâ sine vestibus errat arenâ;
Aut ubi lassata est, seductos nacta recessus
Gurgitis, inclusâ sua membra refrigerat undâ.
Ecce fretum findens alti novus incola ponti,
Nupèr in Euboïca versis Anthedone membris,
Glaucus adest: visæque cupidine virginis hæret:
Et, quæcunque putat fugientem posse morari,

atque dixerat, succurre mihi, Galatea, quæso; succurrite, parentes: atque admittite interiturum in vestra aquarum *regna. Cyclops persequitur, atque jacit fragmentum direptum ex monte, & quamvis extrema pars anguli ejus illum attigit, tamen obruit totum Acin. At nos præstitimus quod solum à fatis concessum fuit, ut Acis colligeret vires avitas. Sanguis purpureus fluebat de saxo; & rubor cœpit evanescere intra breve spatium temporis, atque apparet color primò fluvii pluviâ turbidi, & fit limpidus tempore. Tum rupes percussa aperitur, & canna viva, atque erecta nascitur ex hiatibus; et alta rima lapidis strepit aquis salientibus: resque stupenda, juvenis habens cornua recentia circumdata intextis arundinibus repentè emersit usque ad medium ventrem. Qui, nisi quòd major, quòd est glaucus toto vultu, erat Acis. Verum sic etiam, erat nihilominus Acis mutatus in fluvium: & amnis retinuit vetus nomen.*

IX. *Galatea finem fecerat dicendi: & cœtu dimisso abeunt Nereïdes & natant in aquis quietis. Scylla* ad littus *revertitur, neque enim audet se committere medio mari: atque, aut exspatiatur sine amictu* in *bibulâ arenâ, aut postquam defessa est, incidens in secretos sinus maris, tingit suos artus* illìc *stagnante. Ecce Glaucus novus incola profundi maris, artubus nupèr mutatis apud Anthedonem Euboïcam, dividens pontum accedit: atque consistit* perculsus *amore conspectæ puellæ: & dicit quæcunque autumat posse retinere fugientem:*

NOTÆ.

886. *Vires*] Id est, *in fluvium verteretur*, Istud autem ideo fictum, qui Acis fluvius ex Ætnâ monte tanto impetu decurrit, ut inde fuerit appellatus. Ακις enim *sagitta* est Græcis.

887. *Mole*] A Polyphemo in Acin jacta, quà obrutus fuit.

894. *Cornua*] Nimirum *cornuti* esse debuerent Diî fluviales, propter aquarum circumflexiones præsertim, quas etiam *cornua* vocant. *Cannæ*] additæ, quia circa amnes plerumque nascuntur.

897. *Antiquum*] Qui & hodie vocatur accolis *Aci*, vel *Jaci*.

905. *Euboïcâ*] Quia Eubœa, quæ Ægæi est insula, à Bœotiâ parvo Euripo tantùm dirempta est.

Ib. *Anthedone*] Urbs est Bœotiæ maritima.

906. *Glaucus*] Nupèr Deus maris factus ex homine; quod ipse modò narrabit.

Verba

Verba refert: fugit illa tamen: veloxque timore
Pervenit in summum positi prope littora montis,
Ante fretum est ingens apicem collectus in unum
Longa sine arboribus convexus ad æquora vertex;
Constitit hîc: & tuta loco, monstrumne, Deusne.
Ille sit ignorans, admiraturque colorem,
Cæsariemque humeros, subjectaque terga tenentem,
Ultimaque excipiat quòd tortilis inguina piscis,
Sentit: & innitens, quæ stabat proxima, moli,
Non ego prodigium, non sum fera bellua, virgo;
Sum Deus, inquit, aquæ: nec majus in æquora Proteus
Jus habet, & Triton, Athamantiadesque Palæmon.
Antè tamen mortalis eram: sed scilicet altis
Deditus æquoribus, jam tum exercebar in illis.
Nam modò ducebam ducentia retia pisces:
Nunc in mole sedens moderabar arundine linum:
Sunt viridi prato confinia littora, quorum
Altera pars undis, pars altera cingitur herbis:
Quas neque cornigeræ morsu læsêre juvencæ;
Nec placidæ carpsistis oves, hirtæve capellæ.
Non apis inde tulit collectos sedula flores:
Non data sunt capiti genialia serta; nec unquam
Falciferæ secuêre manus. Ego primus in illo
Cespite consedi, dum lina madentia sicco.
Utque recenserem captivos ordine pisces;
Insuper exposui, quos aut in retia casus,
Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.

Illa tamen prorumpit, atque celeriter currens propter metum pervenit ad fastigium montis siti ad littus. Est vertex sine arboribus inclinatus in mare, reductus in unum cacumen juxta vastum æquor. Hîc substitit; atque secura loci, nesciens an ille Deus esset an prodigium admiratur & colorem, & capillos velantes humeros, & dorsum submissum, & quòd piscis flexilis subjiciatur extremis inguinum partibus. Advertit Glaucus, *atque insidens scopulo qui propè erat, Ego, ait, non sum monstrum, ô puella, non sum aspera bellua, sum Deus marinus; neque Proteus, & Triton, & Palæmon Athamantiades majorem habent potestatem in maria: Priùs tamen eram homo; verùm enimverò studiosus* piscandi *in profundis aquis jam tum versabar circa illas. Nunc enim trahebam retia quibus captabam pisces: nunc quiescens super scopulo flectebam* hami *lineam virgâ: Sunt littora contermina, prato virenti, quorum pars alia cingitur aquis, pars alia graminibus, quæ neque juvencæ cornutæ decerpserunt morsu, neque mites pecudes aut bisfidæ capræ totondistis. Apis diligens non inde exportavit flores libatos: coronæ voluptati convenientes non sunt illinc petitæ* ad ornandum *caput, neque unquam manus falce instructæ exsciderunt* ea. *Ego primus requievi in illo herboso littore, dum exsicco lina humida. Atque ut numerarem singulatim pisces captes, supernè exposui, quos aut fors impulerat in retia, aut sua credulitas* allexerat *in curvos hamos.*

NOTÆ.

912. *Excipiat*] *Atrum desinat in piscem.*

Ib. *Tortilis*] Quà se facile torquet. *Ultima inguina*] Ultimam inguinum partem. Ad id autem alludit, quod Strab. ait, Glaucum fuisse in balænam conversum.

918. *Proteus*] Deus maris, Neptuni & Phœnices filius, omnes formas mutabilis, Phocarum pastor.

919. *Triton*] Neptuni ejusdem ex Amphitrite filius, atque tubicen.

Ibid. *Palæmon*] *Portumnus* seu *Portunus* à Latinis dictus est hic Athamantis & Inûs filius: cujus metamorphosim vidimus lib. 4.

920. *Sed*] Erat, inquit Palæphatus, Glaucus natator & urinator peritissimus. Ita ut portu Anthedonio in conspectu civium enatans, & insulæ littore deserto per dies aliquod latitans, postmodo rediret, seque subundis per id tempus degisse affirmaret, &c. Quin & hyberno tempore pisces, quoscunque cives sui poposcerant, adducebat. . . .

Res

Res similis fictæ: (sed quid mihi fingere prodest?)
Gramine contacto cœpit mea præda moveri,
Et mutare latus: terrâque, ut in æquore, niti.
Dumq; moror, mirorq; simul, fugit omnis in undas
Turba suas: dominumq; novum, littusq; relinquunt.
Obstupui: dubiusque diu, quæ causa, requiro:
Num Deus hoc aliquis, num succus fecerit herbæ,
Quæ tamen has, inquam, vires habet herba? manuq;
Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi.
Vix bene combiberant ignotos guttura succos:
Cùm subitò trepidare intus præcordia sensi;
Alteriusque rapi naturæ pectus amore.
Nec potui restare loco: Repetendaque nunquam
Terra, vale, dixi: corpusque sub æquora mersi.
Dî maris exceptum socio dignantur honore:
Utque mihi, quæcunq; feram, mortalia demant,
Oceanum, Tethynque rogant. Ego lustror ab illis:
Et purgante nefas novies mihi carmine dicto
Pectora fluminibus jubeor supponere centum.
Nec mora: diversis lapsi de fontibus amnes,
Totaq; vertuntur supra caput æquora nostrum.
Hactenus acta tibi possum memoranda referre:
Hactenus & memini: nec mens mea cætera sensit.
Quæ postquam rediît; alium me corpore toto,
Ac fueram nuper, nec eundem mente recepi.
Hanc ego tum primùm viridem ferrugine barbam,
Cæsariemque meam, quam longa per æquora verro,
Ingentesque humeros, & cœrula brachia vidi,
Cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
Quid tamen hæc species, quid Dis placuisse marinis,

Res videtur similis falsæ: verum quid mihi refert fallere? Herbâ contactâ capti pisces jamque *mortui cœperunt moveri, atque exilire in latera, & micare in terrâ sicut in mari. Dumque maneo, & simul stupeo, omnis multitudo prorumpit in aquas suas, atque deserunt novum dominum cum littore. Obstupui, atque diu incertus perpendo quæ caussa* hujus rei sit; *num Deus aliquis num succus graminis hos præstiterit. Quod tamen gramen, dixit, pollet his viribus? atque revelli herbas manu, & cùm revulseram dente momordi. Vix fauces satis degustaverant succos, inexpertos, cùm statim sensi viscera intus salire, & animum teneri amore alterius naturæ. Neque potui consistere in loco, atque dixi. Tellus nunquam adeunda vale; & immisi corpus sub maria. Dii maris decorant* me *exceptum honore communi: & rogant Oceanum atque Tethyn, ut mihi auferant omnia quæ habeam morti obnoxia. Ego purgor ab illis; atque jubeor submittere pectora centum fluviis, carmine à me novies prolato, quod delet nefas. Et sine dilatione fluvii fluentes ex diversis scaturiginibus, & totum mare excurrit supra caput nostrum. Hactenus tibi possum narrare facta digna memoriâ, hactenus quoque recordor: neque animus meus advertit reliqua. Qui postquam rediit, percepi me esse toto corpore alium ac fueram nupèr, neque eundem ingenio. Ego tum primùm spectavi glaucam hanc barbam atque subnigram, & meos capillos, quos traho per vasta maria, & magnos humeros, & lacertos cæruleos, & pedes ultimò sinuatos in piscem pinnas habentem. Quid tamen hæc forma, quid gratum fuisse Diis marinis,*

NOTÆ.

937. *Niti*] *Salire.* Salientes enim niti solent, ut longiores faciant saltus.

942. *Has vires*] Tantam vim, ut mortuos pisces vivos efficere possit.

947. *Restare loco*] *Resistere amori & cupiditati alterius naturæ.*

949. *Socio*] *Nam me quoque in suum numerum admiserunt.*

951. *Tethyn*] Quæ uxor Oceani, Cœli & Terræ filia.

963. *Curvata*] Nimirum curva & plicatilis est piscis cauda.

Quid

Quid juvat esse Deum, si tu non tangeris istis?
Talia dicentem, dicturum plura reliquit
Scylla Deum. Furit ille, irritatusque repulsâ
Prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

quid prodest esse Deum, si tu non moveris istis? Scylla destituit Deum talia proferentem, & plura prolaturum. Ille insanit, atque impulsus contemptu adit aulam Circes Titanis filiæ monstris plenam.

NOTÆ.

968. *Prodigiosa*] In quibus homines in bestiarum formam mutati carminibus & præstigiis Circes Lib. seq. & Virg. 7. Æn. sub initio. ex 5. Odyss. Homeri express.

Ib. *Titanidos*] *Titanis* seu *Solis filiæ*. Quin & veteres *magicæ artis peritas* omnes *Solis filias* dicebant. Ut Medea in Argon Apollon. vocatur Παειφάη, & κούρη ηελίοιο.

Ib. *Circes*] Quæ veneficiis & incantamentis ab omnibus cognita meretrix, mox sese insuper prodet.

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEON.

LIBER XIV.

ARGUMENTUM.

IS cùm per Venulum peteret auxilium à Diomede, cujus socii in aves erant mutati, repulsam passus est; redeunte Venulo per ea loca, in quibus pastor quondam in oleastrum erat conversus. Postea naves Æneæ in prælio Nymphæ fiunt; sicut & Ardea, post occisum Turnum, avis; atque Æneas ipse, Indiges. Successerunt huic reges alii. Quorum inter cæteros sub Procâ floruit Pomona. Quàm cùm amaret Vertumnus, sumptâ primùm anûs formâ, & Anaxaretes in saxum conversæ exemplo usurpato: deinde rursum juvenis factus, voto potitur. Inde, sub Numitore, aquæ frigidæ redduntur calidæ. Cui qui successit Romulus, factus est Quirinus: ejusque uxor, Ora Dea.

I. JAmque Giganteïs injectam faucibus Ætnen,
Arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri,
Nescia, nec quicquam junctis debentia bobus,
Liquerat Euboïcus tumidarum cultor aquarum:
Liquerat & Zanclen, adversaque mœnia Rhegî,

INTERPRETATIO.

I. *Jamque Glaucus Euboïcus sulcator maris æstuosi præteriêrat Ætnam impositam cervicibus gigantum, atque agros Cyclopum intactos rastris atque aratro, nec quicquam debentes bobus jugo pressis. Præteriêrat etiam Zanclen, & muros oppositos Rhegii,*

NOTÆ.

1. *Giganteïs*] Non modò Ætna capiti *Typhœi Gigantis & Enceladi*, &c. sed tota insula Siciliæ, quàm latè patet, illi monstro imposita; ut alibi Naso, lib. 5, 353.

2. *Cyclopum*] *Arva subjecta tribus scopulis Cyclopum*; qui Neptuni & Amphitrites filii in Siciliâ ferrariam sub Vulcano exercuerunt, Jovis præsertim fabricandis fulminibus intenti.

3. *Debentia*] *Quia nunquam aratro subacta.*

4. *Euboïcus*] *Glaucus Anthedonius*, de quo suprà, qui Deus factus marinus *maria natando sulcabat*. Lib. 13. 906.

5. *Zanclen*] Vid. Lib. 13. 730.

Ib. *Rhegî*] *Rhegium* urbs in extremis finibus Calabriæ, quâ parte Sicilia ab Italiâ impetu maris *distracta* dicitur: ἀπὸ τοῦ ῥήγνυσθαι (i. e.) *abrumpendo*.

Navi-

Navifragumq: fretum, gemino quod littore pressum
Ausoniæ Siculæque tenet confinia terræ.
Inde, manu magnâ Tyrrhena per æquora lapsus,
Herbiferos adiît colles, atque atria Glaucus
Sole satæ Circes, variarum plena ferarum:
Quam simul adspexit; dictâ acceptâque salute,
Diva, Dei miserere, precor: nam sola levare
Tu potes hunc, dixit, (videar modò dignus) amorem.
Quanta sit herbarum, Titani, poténtia nulli,
Quàm mihi cognitius; qui sum mutatus ab illis.
Neve mei non nota tibi sit causa furoris:
Littore in Italico Messenia mœnia contra
Scylla mihi visa est. Pudor est promissa, precesque
Blanditiasque meas, contemptaque verba referre.
At tu, sive aliquid regni est in carmine; carmen
Ore move sacro: sive expugnacior herba est;
Utere tentatis operosæ viribus herbæ.
Nec medeare mihi, sanesque hæc vulnera, mando:
Fineque nîl opus est. Partem ferat illa caloris.
At Circe (neque enim flammis habet aptius ulla
Talibus ingenium, seu causa est hujus in ipsâ;
Seu Venus indicio facit hoc offensa paterno)
Talia verba refert: Meliùs sequerere volentem,
Optantemque eadem, parilique cupidine captam.
Dignus eras; ultro poteras certèque rogari:
Et si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
Neu dubites, absitve tuæ fiducia formæ:

& fretum naufragum, quod coarctatum duplici littore fines facit terræ Italiæ & Siculæ. Inde (à freto) *Glaucus natans vastâ manu per maria Tusca, accedit ad montes herbidos, atque aulam Circes filiæ Solis, refertam feris diversi generis. Quam statim atque vidit, salute oblatâ atque acceptâ. Dea, inquit, oro miserere Dei: nam sola potes opem ferre huic amori, modò videar dignus. O filia Titanis, nulli quàm mihi notius est, qui ab illis sum conversus ex* homine in Deum marinum, *quanta sit vis graminum. Neve nescias causam mei amoris, Scylla conspecta est à me in littore Italico ex adverso urbis Messeniæ. Me pudet narrare pollicitationes, & preces, & mea lenocinia, & dicta neglecta. At tu, seu est aliqua potentia in incantationibus, profer incantamenta ore sacro: sive gramen est ad expugnandum efficacius. Utere viribus probatis graminis efficacis. Neque hortor ut mihi remedium admoveas, aut auxilium feras his plagis: nam nolo ut* amori meo imponatur *finis. Illi sit pars æqua amoris. At Circe (neque enim ulla prædita est animo promptiore in amores hujus generis* conciliandos, *seu causa istius rei in ipsius voluntate, seu Venus læsa indicio paterno hoc præbet) reddit talia verba, Sapientiùs amaveris redamantem, atque quærentem eadem, & irretitam pari amore. Meritus eras; atque certè poteras rogari: & si spem indulseris mihi fidem habe, sponte rogaberis. Neve sis incertus, aut diffidas tuæ pulchritudini,*

NOTÆ.

6. *Fretum*] Siculum dicet, propter æstûs violentiam atque angustias maris, & scopulos, viz. Scyllam & Charybdim, &c. itemque ventorum impetum, maximè naufragum.

7. *Ausoniæ*] Freto namque Sicilia ab Ausoniâ, hoc est Italia, disterminatur, *Tenet*] *Terit* Heinsius. Noster ipse lib. 15. de Siciliâ & Italiâ;

——————Confinia pontus
Abstulit, & mediâ tellurem reppulit undâ.

8. *Tyrrhena*] *Tyrrhenum & Tuscum* dicitur *mare*, quod Italiæ maximam partem à latere meridionali alluit.

9. *Atria*] i. e. *Circæum*, in quo monte habitasse dicitur *Circe*.

14. *Titani*] Vocativus est Græcus *Titanis* namque fuit *Circe*, *Solis* seu *Titanis* filia.

17. *Messenia*] *Messeniæ Urbs*, quæ olim *Zancle* appellata est. Lib. 13. 730.

24. *Illa*] *Scylla* quam pari amore correptam cupit Glaucus.

25. *Aptius*] Ut satis supèrque constet insignem fuisse meretricem.

27. *Indicio*] *Solem* vidimus antea fuisse *Circes patrem*, qui *Veneris* cum Marte adulterium deprêndit, atque insuper Vulcano indicavit.

30. *Rogari*] Scilicet *à Scyllâ*.

31. *Rogaberis*] Subaud. *a me*. Tacitè enim subinnuit se rogaturum esse Glaucum ut illius amore potiatur.

En ego, cùm Dea ſim, nitidi cum filia Solis,
Carmine cùm tantùm, tantùm cùm gramine poſſim,
Ut tua ſim, voveo. Spernentem ſperne; ſequenti
Redde vices: unoque duas ulciſcere facto.
Talia tentanti, Priùs, inquit, in æquore frondes,
Glaucus, & in ſummis naſcentur montibus algæ;
Soſpite quàm Scyllâ noſtri mutentur amores.
Indignata Dea eſt: & lædere quatenus ipſum
Non poterat, nec vellet amàns; iraſcitur illi,
Quæ ſibi prælata eſt: Veneriſque offenſa repulſâ,
Protinus horrendis infamia pabula ſuccis
Conterit; & tritis Hecateïa carmina miſcet:
Cœrulaque induitur velamina; perque ferarum
Agmen adulantum mediâ procedit ab aulâ:
Oppoſitumque petens contra Zancleïa ſaxa
Rhegion, ingreditur ferventes æſtibus undas:
In quibus, ut ſolidâ, ponit veſtigia, ripâ;
Summaque decurrit pedibus ſuper æquora ſiccis.
Parvus erat gurges curvos ſinuatus in arcus,
Grata quies Scyllæ: quò ſe referebat ab æſtu
Et maris & cœli, medio cùm plurimus orbe
Sol erat, & minimas à vertice fecerat umbras:
Hunc Dea prævitiat, portentiferiſque venenis
Inquinat. Huic fuſos latices radice nocenti
Spargit: & obſcurum verborum ambage novorum
Ter novies carmen magico demurmurat ore.
Scylla venit, mediâque tenus deſcenderat alvo;
Cùm ſua fœdari latrantibus inguina monſtris
Aſpicit: ac primò non credens corporis illas
Eſſe ſui partes, refugitque, abigitque, timetque
Ora proterva canum. Sed quos fugit, attrahit unà
Et corpus quærens femorum, crurumque, pedumque,
Cerbereos rictus pro partibus invenit illis.

Ecce ego, cùm Dea ſim, cùm filia ſplendidi Solis, cùm tantùm valeam incantamentis, cùm tantùm herbis, percupio tuam eſſe. Contemne negligentem: par pari refer amanti, atque vindica duas uno facto. Glaucus reſpondet talia dicenti. Antè arbores creſcent in mari, & algæ in excelſis collibus, quàm noſtri amores mutentur, Scyllâ vivâ & incolumi. Dea irata eſt; & ſiquidem non poterat ipſum offendere, neque quia amabat eum, *cuperet, odium exercet in illam, quæ ſibi præpoſita eſt: atque læſa repulſâ ſui amoris continuò terit herbas infames ſuccis abhorrendis: & addit iis contritis incantationes Hecateïas & ſumit pullos amictus; & egreditur ex mediâ regiâ per turbam ferarum blandientium: & tendens ad Rhegium obverſum muris Zancleïs intrat aquas agitatas æſtibus; in quibus firmat pedes tanquam in duro littore, & fertur ſuper ultima maria ſiccis plantis. Exiguus erat gurges curvatus in arcus ſinuoſos, acceptum otium Scyllæ, quò ſe recipiebat à furore maris & caloris, cùm ſol erat intenſus in medio cœlo, & ſignabat breviſſimas umbras à capite. Dea antè inficit hunc* gurgitem, *atque fœdat venenis portenta & monſtra facientibus: in hunc immittit ſuccos expreſſos ex herbis noxiis; & demurmurat ter novies ære magico incantamentum obſcurum ambitu vocum inauditarum. Scylla adeſt, atque progreſſa erat uſque ad medium ventrem, cùm videt ſua inguina dedecorari monſtris latrantibus: & primò non putans eas eſſe partes ſui corporis, & vitat, & repellit.* manibus ſuis, *& metuit rictus* rabidos *canum. Verùm ſecum rapit quos vitat: atque luſtrans carnem femorum & tibiarum & pedum, reperit* terribilia *ora canum loco illarum partium.*

NOTÆ.

36. *Redde vices*] *Me pariter redama.*

Ib. *Duas*] *Scyllam, quæ amori non reſpondebat, deſerendo: Circe, quæ opem denegabat, ſpem amoris injiciendo, ut eo torqueretur.*

Ib. *Facto*] Heinſius malit *pacto*, nuptiali ſcilicet.

37. *Priùs in æquore*] Antè rerum natura commutabitur, quàm ego ab amandâ Scyllâ deſiſtam.

43. *Pabula*] Gramina, herbæ.

44. *Hecateïa*] *Incantamenta ab Hecate mater accepta.* Vid. lib. 7. 74.

45. *Cœrula*] Pro *nigris* videtur poſita.

53. *Medio cùm.*] Periphraſis eſt Meridiei.

59. *Fuſos*] *Succos dicit ex venenatis herbis expreſſos.* Alii, *preſſos.*

60. *Monſtris*] *Canibus atque lupis.*

65. *Cerbereos*] *Cerberi inferorum canis ſimiles,* hoc eſt, terribiles.

Statque

Statque canum rabies: ſubjectaque terga ferarum
Inguinibus truncis uteroque exſtante cohærent.
II. Flevit amans Glaucus; nimiùmque hoſtiliter uſæ
Viribus herbarum fugit connubia Circes.
Scylla loco manſit; cùmque eſt data copia primùm,
In Circes odium ſociis ſpoliavit Ulyſſen.
Mox eadem Teucras fuerat merſura carinas;
Ni priùs in ſcopulum, qui nunc quoque ſaxeus exſtat,
Transformata foret. Scopulum quoque navita vitat.
III. Hanc ubi Trojanæ remis avidamque Charybdin
Evicêre rates; cùm jam prope littus adeſſent
Auſonium, Libycas vento referuntur ad oras.
Excipit Ænean illic animoque, domoque,
Non bene diſcidium Phrygii latura mariti,
Sidonis: inque pyrâ ſacri ſub imagine factâ
Incubuit ferro: deceptaque decipit omnes.
Rurſus arenoſæ fugiens nova mœnia terræ,
Ad ſedemque Erycis, fidumque relatus Aceſten

Atque manet canum rabies, & terga ſubdita ferarum junguntur inguinibus mutilatis atque ventri prominenti.

II. *Glaucus amans flevit* Scyllæ fatum, *atque vitavit conjugium Circes uſæ nimis hoſtiliter viribus herbarum. Scylla in eodem* gurgite *manſit; & cùm primùm occaſio oblata eſt, privavit Ulyſſem comitibus in odium Circes. Brevi eadem fuerat perditura naves Trojanas, niſi antè mutata fuiſſet in ſcopulum, qui nunc quoque ſaxeus eminet: nauta etiam effugit ſcopulum.*

III. *Poſtquam naves Trojanæ remis effugerunt hanc, atque rapacem Charybdin; cùm jam penè appuliſſent ad littus Italum, revehuntur vento ad littora Africæ.* Dido Sidonia, *non æquo animo paſſura divortium viri Trojani, illic accipit mente & hoſpitio Ænean: atque ſeſe injicit in enſem ſuper rogo ſtructo ſub ſpecie ſacri; & eluſa omnes eluſit. Rurſus vitans recentes muros terræ arenoſæ, et revectus ad ſedes Erycis et fidelem Aceſten*

NOTÆ.

67. *Truncis*] *Quia in canes fuerunt mutata.*

71. *Circes*] Quam Scylla Ulyſſis amore teneri reſciverat.

Ibid. *Spoliavit*] Plurimos eorum in freto Siculo amiſiſſe Ulyſſem ſcripſit Homerus in Odyſſeâ M. 245.

72. *Teucros*] Æneæ, qui per fretum Siculum iter habebat.

73. *Scopulum*] Inde nata fabula, quòd procul videntibus promontorium appareat ex parte Italiæ ſpecie mulieris; ad cujus radices aqua, æſtu atque ventorum impetu alliſa, latrantium canúm voces reddere videatur.

75. *Avidam*] Quia à latere Siciliæ mare vorticoſum eſt ex repulſu atque colliſione fluctuum, qui in oppoſitos ſcopulos Italiæ per vim ventorum irruerunt: quo efficitur, ut naves illic tranſeuntes *trahi* videantur, quæ *æſtu abripiuntur.*

77. *Libycas*] *Africanas:* In Africam nempe tempeſtate delatus ad Didonem Æneas pervenit quod fusè perſequutus eſt Maro, Lib. 1. Æne

78. *Excipit*] Hiſtoriæ fidem non obſervat poëta, ſiquidem Æneas annos 286 vixit ante Didonem. Æneæ errores deſcribit poëta, ut commodè ad Pithecuſam inſulam deſcendat, atque Cercopum metamorphoſin deſcribat.

79. *Non bene*] *Namque Æneâ profectò, ſeſe ipſa Dido, amoris impatientiâ, jugulavit.*

80. *Sidonis*] *Dido, Sidone oriunda.*

Ib. *Sacri*] Quod pluribus perſequitur Maro, Æneid. 4.

81. *Decepta*] *Ab Æneâ, qui ſtem fecerat firmarum nuptiarum.*

Ib. *Decipit*] Neminem, namque ne quidem Annam ſororem fecit ſuæ necis conſciam:

Non tamen Anna novis prætexere funera ſacris
Germ.nam credit: nec tantos mente furores
Concipit. Virgil. Æn. 4.

82. *Arenoſæ*] *Libycæ*, ut Virgil. ait;

Littus arenoſum Libyæ————

83. *Sedem*] Siciliam, in quâ mons Eryx, ab Eryco filio Veneris ibi condito. Niſi Etymologia ſit Punica.

Ib. *Aceſten*] Qui *Trojano à ſanguine crêtus*, per Ejeſtam matrem, atque Segeſtæ imperium tenens quam ipſe condiderat, benigniſſimè antea hoſpitio Æneam exceperat.

Sacrificat; tumulumque sui genitoris honorat.
Quasque rates Iris Junonia pœnè cremârat,
Solvit: & Hippotadæ regnum, terrasque calenti
Sulfure fumantes, Acheloïadumque relinquit
Sirenum scopulos. Orbataque præside pinus
Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.
Quippe Deûm genitor fraudem, & perjuria quondam
Cercopum exosus, gentisque admissa dolosæ;
In deforme viros animal mutavit: ut îdem
Dissimiles homini possent, similesque videri.
Membraque contraxit: naresque à fronte resimas
Contudit, & rugis peraravit anilibus ora.
Totaque velatos flaventi corpora villo
Misit in has sedes. Nec non priùs abstulit usum
Verborum, & natæ dira in perjuria linguæ.
Posse queri tantùm rauco stridore relinquit.

sacrum facit, atque veneratur sepulchrum sui patris: et solvit naves, quas Iris à Junone emissa propè cremaverat: atque prætérit regnum Hippotadæ et terras fumantes sulphure calido, et cautes Sirenum Acheloïadum: et navis spoliata nauclero transit Inarimen, et Prochyten, et Pythecusas positas in monte infæcundo, appellatas nomine incolentium. Namque pater Deorum perosus dolos et perjuria, et facinora nationis fradulentæ veterum Cercopum, transformavit homines in turpe animal: ut iidem possent videri similes atque dissimiles homini: atque coarctavit artus, et depressit nasum recurvum à fronte, et signavit vultus rugis anilibus: et misit in has sedes habentes totum corpus tectum pilis subfuscis: quinetiam antè ademit usum vocis, & linguæ factæ execranda perjuria. Permisit tantùm facultatem querendi rauco stridore.

NOTÆ.

84. *Tumulum*] Namque patri in Siciliâ sepulto Æneas anniversarium sacrum instituerat: in cujus etiam honorem ludos Trojam celebrârunt; ut fusè à Marone hæc omnia narrantur. Æneid. 5.

85. *Iris*] Quæ *Junonis nuncia* matribus Trojanis suasit, ut ignem navibus injicerent, ne ulterius posset Æneas progredi, aut in Latio

Romanam condere gentem. Æn. 5.

86. *Hippotadæ*] *Æolus est Hippotæ Trojani filius* qui optimus princeps, atque astronomiæ peritissimus in Æoliis insulis imperavit, quæ inter Siciliam atque Italiam jacent; alio nomine dictæ *Vulcaniæ*.

Ib. *Terras*] Vulcani insulas dicit, *Liparam, Hieram, Strongylen.*

87. *Acheloïadum*] *Sirenes*, quæ *Acheloïdes* à patre *Achelo* dictæ sunt, quarum descriptionem vide Metam. 7. v. 552. Tres fuerunt *Parthenope, Lysia, & Leucosia*; quæ in Sirennosis saxis, seu Pæstani sinûs insulis, sedem habuerunt.

88. *Præside*] *Palinuro*; quem somni Deus,

——Cum puppis parte revulsâ,
Cumque gubernaclo liquidas projecit in undas.

(ut habet Virgil. Æn. 5. sub finem) priusquam Sirenum scopulos esset prætervectus.

89. *Inarimen*] Insula est contra Campaniam, quæ & *Ænaria*, atque *Ischia* dicta est. Vox hæc *Inarime* à Virgilio videtur esse conficta: nam Homerus locutus de hâc insulâ dicit ἐν Ἀρίμοις. Sanè apud nullos ante Virgilium auctores legitur; post eum usurpata est statim ab Ovidio, Lucano, &c. quod ad conjecturam multùm facit.

Ib. *Prochyten*] Alia est insula ab Inarime terræ motu divulsa; unde & nomen habuit; προχέω namque est *Profundo*.

90. *Pithecusas*] Quæ urbs est in Pithecusi, insulâ in Campano sinu supra Neapolim ad occasum; à Simiis, qui Græcis πίθηκοι dicuntur, sic appellata. Plinius scribit à figulinis *doliariorum* dictam esse: Πίθος enim est *Dolium*.

91. *Quippe*] Insulæ Inarimes incolæ, ut habet Suidas, improbi erant impostores: in eis fratres duo Candulus & Atlas, quorum alter *paxillus*, alter *incus* dictus. Hi fidem Jovi datam cùm violâssent, omnes in *simias* mutati sunt.

65. *Resimas*] Ita emendavit Salmasius ad Solinum. Nam *resimus* ut *repandus & redun-cus* alibi apud nostrum.

IV. Has

Has ubi præteriît, & Parthenopeïa dextrâ
a deseruit; lævâ de parte canori
æ tumulum, & loca fœta palustribus ulvis
a Cumarum, vivacisque antra Sibyllæ
: &, ut manes adeat per Averna paternos,
At illa diu vultus tellure moratos
: tandemque Deo furibunda recepto,
a petis, dixit, vir factis maxime, cujus
ra per ferrum, pietas spectata per ignes.
:men, Trojane, metum: potiere petitis:
que domos, & regna novissima mundi
ce cognosces, simulachraque cara parentis.
irtuti nulla est via. Dixit: & auro
tem ramum silvâ Junonis Avernæ
ravit: jussique suo divellere trunco.
Æneas: & formidabilis Orci
opes, atavosque suos, umbramque senilem
nimi Anchisæ: didicit quoque jura locorum;
ie novis essent adeunda pericula bellis.

IV. Postquam has reliquit, atque præteriit à dextrâ muros Parthenopeios, adit à parte sinistrâ sepulchrum Æolidæ tubicinis & littora Cumarum loca consita ulvis palustribus, atque speluncas vivacis Sibyllæ, & precatur ut veniat ad Manes paternos per Averna. At illa sustulit oculos diu affixos terræ; & denique turbata Deo admisso, Ingentia poscis, inquit, vir rebus gestis clarissime, cujus dextra probata est per ensem, pietas per flammas. Omitte tamen timorem, Trojane; frueris votis, & me duce vises sedes Elysias, & regna ultima mundi, & dilectam imaginem genitoris. Nulla est via inaccessa virtuti, ait; atque ostendit ramum in silvâ Deæ Inferorum, m auro: & imperavit diripere suo stipite. Æneas obsequutus est, & intuitus est divitias Plutonis, & majores suos, & manes veteres generosi Anchisæ: edoctus est etiam jura locorum, iscrimina essent subeunda novis bellis.

NOTÆ.

Parthenopeia] *Neapolis est, à Parthe-e ibi sepultâ sic dicta.*

Æolidæ] Misenum dicit Æoli filium,

———*Quo non præstantior alter,*
iere viros, Martemque accendere cantu.

. Æn. 6. Unde etiam promontorium *Misenum.*

umarum] *Cumæ* urbs Campaniæ anti-

vacis] Quæ vixit 700 annos, ut postea ver. 164. Sibyllæ erant à veteribus :æ, vel ab unius Delphidis nomine, nsiliis Deorum denunciandis: Σιους :os, & consilium βουλην appellabant Aliis quasi Σιοῦ βυλλη Deo plena.

ibyllæ] Cumæam dicit, quæ inter de-ctantio recensitas, novem oraculorum bus, quæ Tarquinio Prisco obtulit, celebris.

anes paternos] Animam Anchisæ patris.

erna] *Avernus* in singular, seu *A-* plur. lacus fuit non longè à Puteolano e sinu, profundissimus, cinctus olim silvis, atque præruptis collibus: quâ mque insuper totus ille terræ tractus cavernosus, sulfure atque bitumine abundans esset, maximè factum, ut Latini poetæ hàc etiam in Inferos descensum patere scripserint.

107. *Deo*] *Apolline.*

111. *Elysias*] Elysium, campi Elysii, aut domus Elysiæ, sedes fuerunt beatorum apud inferos, ex poëtarum maximè, atque ethnicorum sententiâ: ubi omnis generis voluptatibus securi post mortem fruerentur.

Ib. *Novissima*] Ima, id est, inferos. *Supremum enim* mundi regnum est cœlum; *medium* terra cum aquis: *ultimum*, inferi.

114. *Junonis avernæ*] Proserpinæ. Juxta Avernum fuit sylva Plutoni & Proserpinæ dicata.

115. *Divellere*] Ut ramum, munus Proserpinæ deferat.

116. *Orci*] Plutonem dicit, qui diversis de causis diversa etiam habuit nomina, quæ passim ex lexicis licet cognoscere.

117. *Opes*] Divitiarum namque Deus est Plutus.

118. *Jura*] Quique adeò hìc aut illìc essent, plecterentur, aut oblectarentur, *&c.* Quæ fusè persequitur Virgil. Æn. 6.

119. *Novis*] Quæ adversus Turnum præsertim gessit Æneas.

Inde ferens laſſos averſo tramite paſſus,
Cum duce Cumæâ fallit ſermone laborem.
Dumq; iter horrendum per opaca crepuſcula carpit;
Seu Dea tu præſens, ſeu Dîs gratiſſima, dixit;
Numinis inſtar eris ſemper mihi: meque fatebor
Muneris eſſe tui; quæ me loca mortis adire,
Quæ loca me viſæ voluiſti evadere mortis.
Pro quibus aërias meritis avectus ad auras
Templa tibi ſtatuam; tribuam tibi thuris honorem.
Reſpicit hunc vates, & ſuſpiratibus hauſtis,
Nec Dea ſum, dixit; nec ſacri thuris honore
Humanum dignare caput. Neu neſcius erres;
Lux æterna mihi, cariturаque fine dabatur,
Si mea virginitas Phœbo patuiſſet amanti.
Dum tamen hanc ſperat, dum præcorrumpere donis
Me cupit; Elige, ait virgo Cumæa, quid optes:
Optatis potiere tuis. Ego pulveris hauſti
Oſtendens cumulum, quot, haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.
Excidit optarem juvenes quoque protinus annos.
Hos tamen ille mihi dabat, æternamq; juventam,
Si Venerem paterer. Contempto munere Phœbi
Innuba permaneo. Sed jam felicior ætas
Terga dedit, tremuloque gradu venit ægra ſenectus;
Quæ patienda diu eſt. Nam jam mihi ſæcula ſeptem
Acta vides; ſupereſt, numeros ut pulveris æquem,
Tercentum meſſes, tercentum muſta videre.
Tempus erit, cùm me de tanto corpore parvam
Longa dies faciat: conſumtaque membra ſenectâ
Ad minimum redigantur onus. Nec amata videbor,
Nec placuiſſe Deo. Phœbus quoque forſitan ipſe
Vel non agnoſcet, vel dilexiſſe negabit.
Uſque adeò mutata ferar: nullique videnda,
Voce tamen noſcar. Vocem mihi fata relinquent.

Inde regrediens averſâ viâ cum duce Cumæâ defeſſus decipit laborem colloquio. Et dum iter facit tremendum per obſcuram lucem; Seu, inquit, tu es Dea propitia, ſeu Dîis dilectiſſima, eris ſemper mihi tanquam Dea: & agnoſcam me vivere ex tuo beneficio, quæ voluiſti me obire ſedes mortis, quæ voluiſti me effugere ſedes conſpectæ mortis. Pro quibus beneficiis ſublatus ad oras ſuperas tibi ponam delubra, tibi præbebo cultum thuris. Sibylla reſpicit hunc, & ſuſpiriis ex imo pectore ductis, Neque, inquit, Dea ſum: neque honora caput humanum ſacro thure. Neve pecces ignorantiâ, vita æterna mihi præberetur ſine fine, ſi mea virginitas fuiſſet permiſſa Apollini amanti. Quamdiu tamen hanc ſperat, quamdiu optat me antè captare muneribus; Diſpice, inquit, puella Cumæa, quid voveas, frueris tuis votis. Ego monſtrans cumulum arenæ correptæ, inſciens petivi tot mihi annos evenire, quot pulvis haberet atomos. Oblita ſum vovere etiam continuò annos juveniles. Ille tamen mihi offerebat etiam juventutem illabatam ſi paterer concubitum. Permaneo cælebs, dono Apollinis neglecto. Verùm jam anni lætiores præterierunt; & triſtis ſenectus venit paſſu tremulo, quæ diu eſt ferenda. Nam jam cernis mihi ſeptem ſæcula præterita: reſtat adſpicere tercentum meſſes, & tercentum vindemias, ut impleam numerum arenæ. Dies erit, cùm diuturnitas temporis reddet me exiguam de tanto corpore et artus exhauſti ſenectute redigantur ad minimum pondus: neque videbor dilecta, neque grata fuiſſe Deo. Apollo etiam ipſe fortè non cognoſcet, vel inficiabitur ſe noſtro amore correptum fuiſſe. Uſque adeò dicar mutata: neque cuiquam conſpicienda, cognoſcar tamen voce. Fata mihi relinquent vocem.

NOTÆ.

120. *Averſo*] Cùm rurſus ad ſuperas auras Æneas atque Sibylla redirent.

122. *Crepuſcula*] Id eſt, *per lucem dubiam*, qualem decet eſſe apud inferos.

124. *Numinis*] Hæc omnia adumbrata ſunt ex Virg. Æn. lib. 6.

132. *Lux æterna*] Immortalitatis: quam caſtitatis diſpendio noluit Sibylla conſequi.

136. *Excidit*] Animo ſc. hoc eſt, oblita ſum.

142. *Felicior ætas*] Juvenilis.

143. *Tremulo*] Immo maximè feſtino venit, ſed tremula eſt ipſa ſenectus.

153. *Voce*] Vocem fatidicam intelligit, et indicet, ſe facultatem vaticinandi cum corporis mole non amiſſuram.

V. Talia

V. Talia convexum per iter memorante Sibyllâ,
Sedibus Euboïcam Stygiis emergit in urbem
Troïus Æneas: sacrisque è more litatis,
Littora adit nondum nutricis habentia nomen.
Hîc quoque substiterat post tædia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulyssei;
Desertum quondam mediis qui rupibus Ætnæ
Noscit Achæmeniden: improvisoque repertum
Vivere miratus, Quis te casusve, deusve
Servat, Achæmenide? Cur, inquit, barbara Grajum
Prora vehit? petitur vestrâ quæ terra carinâ?
Talia quærenti, jam non hirsutus amictu,
Jam suus, & spinis conserto tegmine nullis,
Fatur Achæmenides: Iterum Polyphemon & illos
Aspiciam fluidos humano sanguine rictus;
Hâc mihi si potior domus est Ithaceque carinâ;
Si minùs Ænean veneror genitore. Nec unquam
Esse satis potero, præstem licet omnia, gratus.
Quod loquor, & spiro; cœlumque, & sidera Solis
Respicio, (Possimne ingratus, & immemor esse?)
Ille dedit; quòd non anima hæc Cyclopis in ora
Venit: & ut lumen jam nunc vitale relinquam;
Aut tumulo, aut certè non illâ condar in alvo.

V. Sibyllâ talia referente per tramitem arduum, Æneas Phrygius prodit in urbem Euboïcam ex locis inferis: & sacrificiis feliciter absolutis secundum ritus, pervenit ad oras nondum habentes nomen nutricis. Macareus Neritius, socius perspicacis Ulyssis, hîc etiam requieverat post longa tædia laborum; qui agnoscit Achæmeniden olim destitutum in mediis cautibus Ætnæ: & stupens quòd ex improviso repertus in vivis esset. Quæ fortuna, inquit, vel quis Deus te custodit, Achæmenide? quamobrem navis Phrygia habet Græcum? quæ tellus quæritur vestrâ navi? Achæmenides nunc non hispidus vestitu, nunc sui juris, & veste nullis spinis obsitâ talia refert petenti; Utinam videam denuo Polyphemum, atque illud os fluens sanguine humano: si vel Ithaca est mihi carior domus hâc navi, si minùs honoro Æneam quam patrem: neque unquam potero esse satis memor, quamvis faciam omnia. Ex ejus beneficio est quod verba facio, & vivo, & intueor cælum & solem; quòd hæc anima non data est in rictus Cyclopis (possimne esse immemor & ingratus?) & quanquam jam nunc deseram lumen vitale, aut componar in sepulchrum, aut certè non in illum ventrem.

NOTÆ.

154. *Convexum*] *Ascensu arduum.*

155. *Euboïcam*] *Cumas* Chalcidensium coloniam: Chalcis enim Eubœæ fuit civitas.

Ib. *Stygiis*] *Inferis*: à Styge inferorum palude.

156. *Litatis*] *Feliciter peractis.*

157. *Nutricis*] *Cajetæ*: quæ ibi sepulta promontorio atque urbi nomen dedit, in eâ Neapolitani regni parte, quæ hodie *Terra di Lavoro* dicitur. Quanquam aliunde alii nominis istius rationem deducant.

159. *Neritius*] *Ithacensis*: fuit namque Neritus mons Ithacæ Ulyssis Patriæ. Hujus autem Macarei meliùs ab ipso postmodum nosces historiam.

161. *Achæmeniden*] Ulyssis socius, Polyphemi Cyclopis timore in Siciliâ ab Ulysse relictus, qui mox casus suos Macareo petenti narrabit.

163. *Barbara*] *Trojana* navis: nam Græci cæteros omnes vocabant *Barbaros*.

Ib. *Grajum*] Miratur Macareus Achæmeniden Græcum, Ulyssisque comitem cum Trojanis hostibus navigare.

165. *Hirsutus*] Qualem optimè describit Maro: quem vide, Æn. 3. sub fine.

166. *Jam suus*] Jam liber & sui juris: cùm antea Polyphemi potiùs mactanda victima sibi videretur.

Ib. *Nullus*] Cùm priùs, dum in dumis latitaret, lacera & spinis hispida vestis esset:

168. *Aspiciam*] Miserè peream Polyphemi redditus antro, nisi mihi hæc sub Æneâ conditio potior sit, quam illa sub Ulysse. Se enim gratum erga Æneam ostendit Achæmenides.

169. *Hâc*] *Quâ nunc vehor*, (i. e.) *Æneâ.*

Quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
Sensum, animumq;) fuit; cùm vos petere alta relictus
Æquora prospexi? volui inclamare; sed hosti
Prodere me timui: vestræ quoque clamor Ulyssis
Penè rati nocuit. Vidi, cùm monte revulso
Immanem scopulum medias permisit in undas.
Vidi iterum, veluti tormenti viribus acta,
Vasta giganteo jaculantem saxa lacerto.
Et, ne deprimeret fluctusve, lapisve carinam,
Pertimui; jam me non esse oblitus in illâ.
Ut verò fuga vos ab acerbâ morte removit;
Ille quidem totam fremebundus obambulat Ætnam,
Prætentatque manu silvas; & luminis orbus
Rupibus incursat: fœdataque brachia tabo
In mare protendens, gentem exsecratur Achivam.
Atque ait: O si quis referat mihi casus Ulyssen,
Aut aliquem è sociis, in quem mea sæviat ira,
Viscera cujus edam, cujus viventia dextrâ
Membra meâ laniem, cujus mihi sanguis inundet
Guttur, & elisi trepident sub dentibus artus;
Quàm nullum, aut leve sit damnum mihi lucis ademptæ!
Hæc, & plura ferox. Me luridus occupat horror,
Spectantem vultus etiamnum cæde madentes,
Crudelesque manus, & inanem luminis orbem,
Membraq; & humano concretam sanguine barbam.
Mors erat ante oculos; minimum tamen illa malorum.
Et jam prènsurum, jam jam mea viscera rebar
In sua mersurum: mentique hærebat imago
Temporis illius, quô vidi bina meorum
Ter quater affligi sociorum corpora terræ.
Quæ super ipse jacens, hirsuti more leonis,

Quid tum mihi fuit consilii (nisi si pavor ademit omnem sensum & consilium) cùm destitutus prospexi vos provehi in vasta maria? Subiit vociferari: verùm metui me detegere hosti: vociferatio Ulyssis propemodum etiam obfuit vestræ navi. Aspexi, cùm rupe direptâ jecit in medios fluctus saxum ingens. Aspexi projicientem iterum ingentes lapides brachio giganteo, tanquam impulsi essent viribus tormenti. Atque metui, ne saxum vel unda obrueret navem, immemor me jam non esse in illâ. Postquam autem fuga vos seduxit à violentâ nece, ille quidem rabiosus excurrit per totam Ætnam, atque prætensâ manu explorat arbores, & privatus oculo impingit in saxa, atque porrigens in æquor lacertos infectos sanie, detestatur nationem Græcam, O etiam dicit, si qua fors mihi reddat Ulyssen, vel aliquem ex comitibus, in quem mea ira exæstuat, cujus laniem præcordia, cujus sanguis mihi irriget fauces, & membra fracta tremant sub dentibus, quàm nullum, vel parvum videretur mihi dispendium oculi effossi! Sævus hæc & plura dixit: *pallidus metus me invadit, qui cernerem faciem etiamnum fluentem sanguine, & truculentas manus, & circulum orbatum oculo, & artus, & barbam squallentem sanguine humano. Mors erat præ oculis, illa tamen minimum erat malorum. Atque cogitabam illum mox correpturum* me, *jam jam deterbaturum mea præcordia in sua: & species illius temporis manebat in animo, quò intuitus sum duo corpora meorum sodalium ter quater allidi solo: super quæ ipse immissus, tanquam hispidus leo,*

NOTÆ.

186. *Clamor*] Ad illud alludit, quod apud Homerum fingitur Odyss. 9. ubi Ulysses navi aufugiens, Polyphemum clamando atque indicando quinam ipse verè esset, qui se priùs *neminem* dixerat, in sese irritat. Quare, ingentis saxi jactu, penè & ipse & tota navis ab eodem Polyphemo oppressa est.

186. *Oblitus*] Hinc maximus Achæmenidis in suos illustratur affectus.

189. *Prætentat*] Cæcorum more, aut eorum qui per tenebras ambulant.

198. *Luridus*] Qui luridos atque livore pallentes efficit.

Vis-

aque, & carnes, oblisisque ossa medullis,
nimesque artus avidam condebat in alvum.
mor invasit. Stabam sine sanguine mœstus;
entemque videns, ejectantemque cruentas
apes, & frusta mero glomerata vomentem:
fingebam misero mihi fata parari.
e dies multos latitans: omnemque tremiscens
crepitum, mortemque timens, cupidusque moriri,
e famem pellens, & mistâ frondibus herbâ,
inops, exspes, leto pœnæque relictus,
procul adspexi longo post tempore navim:
que fugam gestu, ad littusque cucurri;
ovi, Graiumque ratis Trojana recepit.
ioque pande tuos, comitum gratissime, casus,
cis, & turbæ, quæ tecum credita ponto est.
olon ille refert Tusco regnare profundo;
n Hippotaden, cohibentem carcere ventos:
bovis inclusos tergo, memorabile munus,
hium sumsisse ducem: flatuque secundo
us isse novem, & terram aspexisse petitam:
ma post nonam cûm sese Aurora moveret,
iâ socios prædæque cupidine ductos,
atos aurum, demisisse ligamina ventis:
quibus ille retro, per quas modò venerat undas,
que ratem portus repetîsse tyranni.
Lami veterem Læstrygonis, inquit, in urbem

profundebat in ventris voraginem præcordia, & carnes, & ossa, expressis medullis & membra semiviva. Horror me corripuit. Tristis eram atque exsanguis, aspiciens manducantem, & ejicientem ructu escas sanguinolentas, & vomentem partes vino immistas: credebam ejusmodi sortem manere me infelicem. Atque latitans per multos dies, & tremens ad omnem motum, pavens & optans mori, fugans famem glandibus, & gramine misto foliis, solus, egenus, sine spe, traditus morti & supplicio, post longum tempus non longè vidi navem, atque gestu indicavi me cupidum esse discedendi, & excurri ad littus; commovi etiam nautas; *& navis Trojana recipit Græcum. Tu etiam, dilectissime sociorum, expone tuam sortem, & ducis, & agminis, quod tecum commissum est Pelago.*

Ille narrat quomodo Æolus Hippotæ filius, retinuerit ventos carcere, & imperium habuerit in Tuscum mare; quos ventos coactis in pelle Tauri lichius ab Æolo *accepit, donum magnificum: atque progressum esse novem diebus vento & intuitum esse terram desideratam, cùm Aurora decima sese exhiberet, comites impulsos & desiderio prædæ, putantes* utri esse inclusam *auram, dissolvisse ventos; cum quibus ise per aquas,* per *quas modo venerat, atque navem relatam esse ad portus regis Æoli, t, venimus in antiquam urbem Lami Læstrygonis.*

NOTÆ.

Ejectantem] *Eructantem* Heins. Ita irg. de hâc re, *saniem eructans*, &c.

Moriri] Secundum quartam conjuga- verbum inflexit, quod sæpius secundum invenitur. *Moriri* insuper pro *moriendi* , syntaxi Græcâ.

Fugam] Gestu indicavit se miserum ibi a atque in navem percupere recipi.

Graium] Ut hinc Æneæ, aut certè humanitas fit maximè conspicua, qui miseriâ atque periculis liberat.

Tu quoque] O Macareu.

Tusco] *In mare Tuscum, ubi Æolias in- s esse vidimus, imperium tenere.*

224. *Hippotaden*] Filium Jovis ex Acestâ quæ Hippotæ Trojani filia.

225. *Inclusos*] Æolo ea potestas data est, quod certissimè ventorum tempora atque impetum cognosceret, aliisque indicaret.

226. *Dulichium ducem*] Ulyssem, qui ita dictus est à Dulichio, ubi regnavit.

233. *Lami*] Neptuni filius, antiquissimus rex Læstrygonum, qui fuerunt populi feritate famosi, in ultimo Italiæ habitantes. Ad eos cùm venisset Ulysses, Antiphates regnabat, à quo nonnullis & navibus & sociis fuit spoliatus. *Formiarum dicitur mœnia tenuisse latè Tyrannus*, in Campaniâ, ut ait Hor.

Venimus

Venimus. Antiphates terrâ regnabat in illâ.
Missus ad hunc ego sum, numero comitante duorum:
Vixque fugâ quæsita salus comitique, mihique.
Tertius è nobis Læstrygonis impia tinxit
Ora cruore suo: fugientibus instat & agmen
Concitat Antiphates. Coëunt, & saxa trabesque
Continuant; merguntque viros, merguntque carinas:
Una tamen, quæ nos, ipsumque vehebat Ulyssen,
Effugit. Amissâ sociorum parte dolentes,
Multaque conquesti terris allabimur illis,
Quas procul hinc cernis. Procul hinc tibi (cerne) videnda est
Insula, visa mihi. Tuque, ô justissime Troûm
Nate Deâ (neque enim finito Marte vocandus
Hostis es, Ænea) moneo, fuge littora Circes.
Nos quoque Circæo religatâ in littore pinu
Antiphatæ memores, immansuetique Cyclopis,
Ire negabamus, & tecta ignota subire.
Sorte sumus lecti. Sors me, fidumque Politen,
Eurylochumque simul, nimiique Elpenora vini,
Bisque novem socios Circæa ad mœnia misit.
Quæ simul attigimus, stetimusque in limine tecti:
Mille lupi, mistæque lupis ursæque, leæque
Occursu fecêre metum: sed nulla timenda,
Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus.
Quinetiam blandas movêre per aëra caudas,
Nostraque adulantes comitant vestigia: donec
Excipiunt famulæ, perque atria marmore tecta
Ad dominam ducunt. Pulchro sedit illa recessu,
Solenni solio; pallamque induta nitentem,
Insuper aurato circumvelatur amictu.

Antiphates imperium tenebat in illâ regione. Ego sum missus ad hunc, duobus comitantibus, & vix servati sumus ego & socius meus fugâ: tertius ex nobis madefecit rictus impios Læstrygonis Antiphatæ suo sanguine. Antiphates persequitur fugientes, & convocat multitudinem Læstrygonum. *Conveniunt & sine intermissione jactant lapides & arbores; atque obruunt viros, obruunt naves. Una tamen elapsa est, quæ ferebat nos atque ipsum Ulyssem. Parte comitum amissâ, indignantes & multa conquesti devenimus ad illas terras, quas vides hinc procul: aspice, hinc tibi est procul cernenda insula à me conspecta. Tuque, ô æquissime Trojanorum, fili Deæ, neque enim finito bello appellandus es hostis, ô Ænea) hortor, vita littora Circes. Nos etiam nave vinctâ in littora Circæa, non obliti Antiphatæ, & Cyclopis valde crudelis, noluimus ire, atque intrare domos incognitas. Delecti fuimus sorte. Sors misit me atque fidelem Politen, & unà Eurylocum, & Elpenorum nimis ebriosum, cum octodecim sodalibus ad urbem Circæam. Ad quam statim atque pervenimus, & stetimus ad limen domûs, mille lupi, atque ursæ & leænæ mistæ lupis incusserunt timorem occursu suo: sed nulla metuenda, nullaque erat impactura plagam nostro corpori. Quinetiam agitaverunt adulantes caudas per aërem atque, adblandientes prosequuntur nostra vestigia, donec ministræ nos excipiunt & deducunt ad dominam per aulas marmoreis tegmentis circumstratas. Illa sedet in pulchro secessu super solio conspicuo; & tecta pallâ splendente, circumvelatur insuper veste auratâ.*

NOTÆ.

233. *In urbem venimus*] Quæ postea *Formiæ* dictæ sunt, Δάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Homer.

234. *Antiphates*] Crudelissimus fuit Anthropophagus ex Lami posteris.

214. *Quas*] *Circæum* promontorium digito ostendebat Macareus olim insulam, nunc continenti junctum, ut patet ex Virgil. Æn. 7. Situm est autem in Latii extremâ orâ, ortum versus: atque ibi urbs fuit *Circæa*, à Circe sic dicta.

Ibid. *Procul videnda*] Neque enim tutum est accedere propiùs.

252. *Nimiique*] Al. *nimiùmque*. Nil muta. Sic Horat. *Multi Damalis meri*. Idem tamen dixit *nimiùm mero Hylæum*. lib. 2. Ode 12.

253. *Bisque*] Homerus viginti duos præter Eurylochum memorat, Odyss. K, 208.

Nec

Nereïdes, Nymphæque simul, quæ vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila sequentia ducunt,
Gramina disponunt; sparsosque sine ordine flores
Secernunt calathis, variasque coloribus herbas.
Ipsa, quod hæ faciunt, opus exigit: ipsa, quid usus
Quoque sit in folio, quæ sit concordia mistis,
Novit: & advertens pensas examinat herbas.
Hæc ubi nos vidit, dictâ acceptâque salute,
Diffudit vultus, & reddidit omnia votis.
Nec mora; misceri tosti jubet hordea grani,
Mellaque, vimque meri, cum lacte coagula passo;
Quique sub hâc lateant furtim dulcedine, succos
Adjicit. Accipimus sacrâ data pocula dextrâ.
Quæ simul arenti sitientes hausimus ore,
Et tetigit summos virgâ Dea dira capillos;
(Et pudet, & referam) setis horrescere cœpi,
Nec jam posse loqui; pro verbis edere raucum
Murmur; & in terram toto procumbere vultu:
Osque meum sensi pando occalescere rostro:
Colla tumere toris: & quâ modò pocula parte
Sumta mihi fuerant, illâ vestigia feci.
Cumque eadem passis (tantùm medicamina possunt)
Claudor harâ: solumque suis caruisse figurâ
Vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit.
Quæ nisi vitâsset, pecoris pars una maneret
Nunc quoque setigeri. Nec tantæ cladis ab illo
Certior ad Circen ultor venisset Ulysses.
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
Moly vocant Superi. Nigrâ radice tenetur.
Tutus eo, monitisque simul cœlestibus intrat
Ille domum Circes: & ad insidiosa vocatus

Nereïdes tristæ puellis, quæ nullas trahunt lanas agitatis digitis, neque ducunt fila sequacia, herbas in ordinem ponunt, atque discernunt in quasillos flores confusè positos, atque gramina distincta coloribus. Ipsa etiam in simili opere se exercet: ipse etiam scit, quæ sit virtus cujusque herbæ, quæ sit vis conjunctarum; atque sedula discutit gramina ponderata. Postquam illas nos intuita est, salute oblatâ atque redditâ exhilaravit faciem, & nobis ad omnia pro votis nostris benignè respondet. Atque omissâ cunctatione, imperat misceri grana hordei tosti, & mella, & copiam vini, cum lacte coagulato: & admiscet succos, qui clam sint sub hâc dulcedine. Sumimus pocula exhibita manu execrabili. Quæ statim atque siti compulsi bibimus ore sicco, & Dea crudelis attigit extremos capillos baculo; (Pudet me, sed tamen narrabo) cœpi asper fieri & setosus, atque jam non posse verba facere: loco vocum proferre raucum murmur; & dilabi in solum totâ facie: atque sensi meum os mutari in callum curvi rostri; colla extantibus carnibus tumida fieri: & quâ parte pocula à me accepta fuerant, illâ fingere vestigia. Et (tantùm valent medicinæ) cum sociis includor suili stabulo: atque advertimus unicum Eurylochum in porcum non fuisse mutatum: unicus vitavit exhibita pocula. Quæ nisi effugisset, esset nunc etiam eorum unus, qui mutati erant in pecudes setiferas: Neque Ulysses certior factus tanti exitii ab illo ultus esset Circen. Cyllenius pacis conciliator illi dederat florem candidum: Dii appellant Moly. Alitur radice atrâ. Ille securus eo, atque simul documentis cælestibus subit domum Circes: atque illectus ad dolosa

NOTÆ.

270. *Pensas*] Nam Pharmaca, nisi ponderentur, rectè componi non possunt.

272. *Diffudit*] Opponitur τῷ *corrugare*.

283. *Parte*] *Manus, quibus modò pocula sumpseram in crura anteriora versa.*

291. *Cyllenius*] *Mercurius est, à Cyllene Arcadiæ* monte, ubi educatus erat; qui *Moly* reperisse dicitur Homero.

291. *Florem*] Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος, Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί. Homer, Odyss. 10. v. 304. Scribunt quidam hanc herbam a Mercurio Ulyssi datam, tanquam amuletum adversus veneficia præsentissimum. Alii Φρόνησιν, alii σωφροσύνην interpretantur.

Pocula conantem virgâ mulcere capillos
Reppulit; & stricto pavidam deterruit ense.
Inde fides, dextræque datæ: thalamoque receptus
Conjugii dotem sociorum corpora poscit.
VI. Spargimur innocuæ succis melioribus herbæ;
Percutimurque caput conversæ verbere virgæ:
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
Quò magìs illa canit, magìs hoc tellure levati
Erigimur: setæque cadunt, bifidosque relinquit
Rima pedes. Redeunt humeri: subjecta lacertis
Brachia sunt. Flentem flentes amplectimur illum,
Hæremusque ducis collo: nec verba locuti
Ulla priora sumus, quàm nos testantia gratos.
Annua nos illìc tenuit mora: multaque præsens
Tempore tam longo vidi, multa auribus hausi.
Hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
Quatuor è famulis, ad talia sacra paratis.
Cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
Illa mihi niveo factum de marmore signum
Ostendit, juvenile, gerens in vertice picum,
Æde sacrâ positum, multisque insigne coronis.
Quis foret, et quare sacrâ coleretur in æde,
Cur hanc ferret avem, quærenti, & scire volenti,
Accipe, ait, Macareu: dominæque potentia quæ sit,
Hinc quoque disce, meæ. Tu dictis adjice mentem.
VII. Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris
Rex fuit, utilium bello studiosus equorum.
Forma viro, quam cernis, erat. Licet ipse decorem
Aspicias, fictâque probes ab imagine veram.
Par animus formæ. Nec adhuc spectâsse per annos
Quinquennem poterat Graiâ quatèr Elide pugnam.

pocula, reppulit illam *nitentem tangere comam bacillo, & prohibuit trementem evaginato gladio. Inde fides* inita est, & *dextræ junctæ: atque admissus in lectum petit in præmium connubii,* ut restituat *corpora comitum* pristinæ figuræ.

VI. *Irrigamur succis melioribus graminis innoxii: atque nobis percutitur caput ictu virgæ conversæ, & voces contrariæ vocibus prolatis proferuntur. Quò magìs illa cantat, eò magìs tollimur sublati ex terrâ, & setæ decidunt, & fissura deserit pedes bifidos. Humeri redduntur, brachia submittuntur lacertis.* Nos *lacbrymantes amplectimur illum lacbrymantem, atque manemus fusi in collo ducis; neque protulimus ullas voces priores, quàm significantes nos* fore *memores* tanti beneficii. *Ibi mansimus per annum: & cùm tam diu adfuerim, vidi plurima, accepi plurima auribus.* Audivi *hoc etiam cum plurimis, quod una ex quatuor ancillis institutis ad ejusmodi sacra mihi clam narravit: namque, dum Circe sola est cum meo duce, illa mihi monstrat statuam juvenis sculptam ex candido marmore, ferentem picum in vertice collocatam in sacello, atque ornatam multis sertis. Cum exquirerem, & nôsse cuperem, quisnam* is *esset, & quamobrem coleretur in templo sacro quare gereret hanc volucrem, Audi, inquit, Macaren: atque hinc cognosce, quæ sit potestas meæ dominæ. Tu attentum præbe animum* meis *sermonibus.*

VII. *Picus filius Saturni rex fuit terris Italis, cupidus equorum generosorum. Pulcbritudo erat viro, qualem vides. Potes ferè spectare pulcbritudinem, atque laudare veram* Pici formam ob ea quæ *à simulacbro ficto* exhibetur. *Animus similis erat pulcbritudini: neque adhuc poterat per ætatem vidisse quater certamen quinquennale in Græca Elide.*

NOTÆ.

311. *Quatuor è famulis*] Ancillas quidam exponunt quatuor anni tempestates, alii elementa quatuor; ipsem Circen interpretantur mixtionem, et alterationem diversarum rerum, unde generentur omnia, beneficio Solis, cujus filia fuit Circe.

322. *Quam*] *Statuam & signum Pici ostendit.*

324. *Nec adbuc*] Nondum natum fuisse dicit 20 annos.

325. *Elide*] Quæ regio est Peloponnesi, in quâ Pisa seu Olympia ad Alpheum fluvium, ubi ludi Olympici quinto quoque anno celebrati sunt.

uos Dryadas Latiis in montibus ortas
erat in vultus: illum fontana petebant
ina Naïades, quas Albula, quasque Numici,
que Anienis aquæ, cursuque brevissimus Almo,
; tulit præceps, & amœnæ Farfarus umbræ;
que colunt Scythicæ regnum nemorale Dianæ,
imosque lacus. Spretis tamen omnibus unam
fovet Nymphen, quam quondam in colle Palatî
tur Iönio peperisse Venilia Jano.
, ubi nubilibus primùm maturuit annis,
osito cunctis Laurenti tradita Pico est,
quidem facie, sed rarior arte canendi;
Canens dicta est. Silvas & saxa movere,
ulcere feras, & flumina longa morari
suo, volucresque vagos retinere solebat.
dum fœmineâ modulatur carmina voce,
rat tecto Laurentes Picus in agros,
genas fixurus apros: tergumque premebat
s equi; lævâque hastilia bina ferebat,
niceam fulvo chlamydem contractus ab auro.

ille formæ suæ venustate in amorem illexit Dryadas natas in collibus Latinis: Naïades Deæ aquaticæ, quas Tibris, & quas atque Numici, & quas aquæ Anienis, & Almo brevissimus cursu, & Nar celer habuit & Farfarus præbens gratam umbram, & quæ frequentant regnum nemorale Dianæ Scythicæ, & stagna proxima, illum cupiebant. Ille tamen, contemptis cæteris, amat unam Nympham, quam Venilia dicitur peperisse olim Jano Iönio in monte Palatino. Postquam hæc præstanti quidem formâ, sed præstantior peritiâ cantandi: ex quo vocata est Canens; primùm pervenit ad ætatem nubilem, data est Pico Laurenti qui omnibus erat prælatus. Consueverat attrahere arbores & lapides, & delinire feras, & sistere suo cantu longos flu- & corripere aves fugaces. Quæ dum modulatur versus voce muliebri. Picus prodierat domô os Laurentes percussurus apros ibi versatos: atque equo insidebat generoso, & gerebat sinistrâ nabula, collectam habens chlamyden purpuream fibulâ aureâ.

NOTÆ.

Dryadas] Nymphas dicit, quæ in *silvere* credebantur, Pici amore fuisse cor-

Albula] Tiberis est, qui priùs ab aquæ o nomine appellatus.

Numici] Fluvius est Laurentis agri, in neam mersum fuisse ferunt.

Anienis] *Anio* fluvius est Latii non b urbe in Tiberim defluens.

Almo] Fluvius haud longè ab urbe Roan, qui in Tiberim non longè à fonte unde à Nostro *cursu brevissimus* dicitur.

Nar] Umbriæ hic est fluvius, in Tiuoquè labens.

Farfarus] Sabinorum est fluvius, qui les stagnans ripas habet plurimis arbonsitas, à quibus amœnæ diffunduntur

Scythicæ] In *Chersonesô Taurica* sanxterorum, qui illic appellabant, coleDiana; quæ ab Oreste, ut quibusdam *Ariciam* Latii oppidum oraculi jussu , tantû ibi non culta fuit immanitate.

Ib. *Regnum nemorale*] Sacerdotium Dianæ Aricinæ vocabatur Regnum, & sacerdos ipse Rex, quem Suet. in Calig. *nemorensem regem* vocat.

333. *Palatî*] *Palatium mons* fuit unus ex septem Romæ maximè conspicuis, ubi Augustus Apollini ædem porticibus & bibliothecam celeberrimam extruxit.

334. *Iönio*] *Janus*, qui antiquissimus ideo *Iönius* dicitur, quòd Perrhœbus esset, atque adeò *Iönio* mari vicinus, illud superandum habuerit, cùm in Italiam venit.

Ib. *Venilia*] *Soror* una dicitur *Amatæ Latini uxoris*, & *mater Turni* à Virgilio; quæ quomodo *Jani uxor* esse potuerit, non video.

336. *Laurenti*] Qui *Laurenti Latii oppido* ab ipso condito, non procul à Lavinio imperabat.

345. *Contractus*] Illud est, quod Maro ita expressit, Æneid. 9.

——— *Lato quam circum amplectitur auro*
Balteus, & tereti subnectit fibula gemmâ.

Venerat in silvas & filia Solis easdem:
Utque novas legeret fœcundis collibus herbas,
Nomine dicta suo Circæa reliquerat arva.
Quæ simul ac juvenem virgultis abdita vidit;
Obstupuit. Cecidère sinu, quas legerat herbæ:
Flammaque per totas visa est errare medullas.
Ut primùm valido mentem collegit ab æstu:
Quid cuperet, fassura fuit. Ne posset adire,
Cursus equi fecit, circumfususque satelles.
Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modò me novi; si non evanuit omnis
Herbarum virtus, & me mea carmina fallunt.
Dixit; & effigiem nullo cum corpore falsi
Finxit apri: præterque oculos transcurrere regis
Jussit, & in densum trabibus nemus ire videri;
Plurima quà silva est, & equo loca pervia non sunt.
Haud mora; continuò prædæ petit inscius umbram
Picus, equique celer fumantia terga relinquit.
Spemque sequens vanam, silvâ pedes errat in altâ.
Concipit illa preces, & verba venefica dicit;
Ignotosque Deos ignoto carmine adorat,
Quo solet & niveæ vultum confundere Lunæ,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tum quoque cantato densatur carmine cœlum,
Et nebulas exhalat humus; cæcisque vagantur
Limitibus comites; & abest custodia regi.
Nacta locum, tempusque, Per ô tua limina, dixit,
Quæ me ceperunt, perq; hanc, pulcherrime, formam,
Quæ facit ut supplex tibi sim Dea, consule nostris
Ignibus; & socerum, qui pervidet omnia, Solem

Filia Solis venerat etiam in eadem nemora; atque ut carperet raras quasdam *herbas in fertilibus montibus deseruerat montem Circæum appellatum suo nomine. Quas abscondita frondibus statim atque aspexit juvenem, hæsit attonita: gramina, quæ carpserat, exciderunt sinu, & ignis visus est currere per totas medullas. Postquam primùm resipuit, & vindicavit se à potenti flammâ, voluit agnoscere, quid optaret. Impetus equi, & ministri circumfusi causæ fuerunt, ne posset accedere. Non tamen elaberis,* inquit, *quanquam ventis auferreris, si saltem mihi perspecta sum, si omnis potentia graminum non effluxit, si mea carmina* non *me decipiunt. Dixit: & formavit speciem ficti apri sine omni corpore: atque imperavit transcurrere præter oculos regis, & videri subire silvam spissam arboribus, quà ea est maximè opaca, & qua loca sunt impervia equo. Sine cunctatione, Picus nescius confestim persequitur umbram prædæ: atque properè deserit dorsum fumans equi: & sequens spem inanem vagatur pedes in excelsâ silvâ. Illa concipit preces, & profert incantamenta, & veneratur Deos ignotos obscuro carmine, quo & consuevit obscurare faciem Lunæ splendidæ, atque inducere nubila bibula capiti paterno. Tum etiam aer cogitur carmine cantato, & tellus emittit vapores: atque comites errant per obscuras vias, & rex caret satellitibus.* Circe *nacta locum et tempus, ô, inquit, per tuos oculos, qui corripuerunt meos, & per hanc speciem, formosissime, quæ causa est, ut* Ego, licèt, *Dea* sim, *te precor, fave nostro amori, atque sume tibi pro socero Solem, qui perspicit omnia;*

NOTÆ.

346. *Filia*] *Circe* scilicet.

354. *Circumfusus.* Non modò celerrimus equus Picum à Circes oculis abstulerat; verùm ut maxime constitisset, facilè non erat coram comitum latera stipantium agmine, de amore illum compellare.

362. *Umbram*] *Apum Circes veneficiis simulatum.*

366. *Ignoto*] *Non vulgo intellecto; magico.*

368. *Patrio*] *Soli.* Fabulam autem videtur exponere ipsa poëta.

369. *Densatur*] *In nubem cogitur aër,* ut inquit Virgilius.

373. *Mea*] *Ipsi tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, meis medullis acerrimum commovent incendium,* inquit Apuleius Metamorph. lib. 10.

Accipe

Accipe: nec durus Titanida despice Circen.
Dixerat. Ille ferox ipsamque, precesque, repellit;
Et, quæcumque es, aït, non sum tuus; altera captum
Me tenet; & teneat per longum comprecor ævum:
Nec Venere externâ socialia fœdera lædam;
Dum mihi Janigenam servabunt fata Canentem.
Sæpe retentatis precibus Titania frustrà,
Non impunè feres, neque enim reddêre Canenti:
Læsaq; quid faciat, quid amans, quid fœmina, disces
Rebus, aït: sed amans, & læsa & fœmina, Circe.
Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortum:
Ter juvenem baculo tetigit: tria carmina dixit.
Ille fugit, sese solito velociùs ipse
Currere miratus, pennas in corpore vidit:
Seque novam subitò Latiis accedere silvis
Indignatus avem, duro fera robora rostro
Figit; & iratus longis dat vulnera ramis.
Purpureum chlamydis pennæ traxêre colorem.
Fibula quod fuerat, vestemque momorderat aurum,
Pluma fit; & fulvo cervix præcingitur auro:
Nec quicquam antiqui Pico, nisi nomina, restat.
VIII. Interea comites clamato sæpe per agros
Nequicquam Pico, nullâque in parte reperto,
Inveniunt Circen (nam jam tenuaverat auras,
Passaque erat nebulas ventis ac sole resolvi)
Criminibusque premunt veris, regemque reposcunt,
Vimque ferunt; sævisque parant incessere telis.
Illa nocens spargit virus, succosque veneni:
Et Noctem, Noctisque Deos Ereboque Chaoque
Convocat, & magicis Hecaten ululatibus orat.
Exsiluêre loco (dictu mirabile!) silvæ:

neque invitis sperne Circen Titanida. Dixerat: ille sævus rejicit & ipsam & preces; atque, inquit, Quæcunque es, non sum tuus: alia tenet me captum, & oro ut illa teneat me per longum tempus; neque violabo jura connubialia Venere peregrinâ, quamdiu fata mihi indulgebunt Canentem Jani filium. Titania, precibus sæpius iteratis frustrà; Non inultus discedes, inquit; neque verò reverteris ad Canentem: & scies experientiâ quid, quæ offensa est, præstare possit, quid amans, quid fœmina: atque Circe & offensa, & amans, & fœmina. Tum bis se convertit ad occasum, bis se contorquet ad ortum: ter tetigit juvenem virgâ, protulit tria carmina. Ille fugit, ipse miratus sese ferri celeriùs solito, advertit pennas in corpore: atque ægrè ferens se repentè accedere novam volucrem silvis Latinis percutit duras arbores sævo rostro, atque infensus impingit plagas oblongis ramis. Pennæ ceperunt colorem coccineum chlamydis: aurum quod fuerat uncinulus, atque conjunxerat amictus, fit pluma; & collum circumdatur flavo auro; nec quicquam superest antiqui Pico præter nomen.

VIII. *Interea comites, Pico sæpe frustrà vocato per campos, neque ullibi invento, incidunt in Circen (jam enim tenuaverat aërem, atque passa erat nubila dispergi ventis ac sole) atque coarguunt veris accusationibus, & repetunt regem, vimque intentant, & volunt irruere* in eam *feris hastilibus. Illa spargit perniciosum virus & succos venenatos, & congregat caliginem, & Deos Caliginis & Erebi & Chaos, atque precatur Hecaten magicis ululatibus, Silvæ (mirabile dictu) loco motæ sunt:*

NOTÆ.

376. *Titanida*] *Titanis sive Solis filiam.*

384. *Disces rebus*] Re ipsâ cognosces.

385. *Circe*] Non sine lepore atque maximâ emphasi ultimò nominata est *Circe.*

387. *Ter juvenem*] Religionis summæ Pythagoricus hic numerus, & masculæ virtutis, & Deorum superûm, propter trinam regulam divinæ rationis.

391. *Rostro*] Felium enim more in subrectum ascendit, percussique corticis sono pabulum subesse intelligit. *A Woodpecker.*

399. *Tenuaverat*] Coactas nubes & densatum aërem solverat.

404. *Erebo*] Quæ profundissima est inferorum sedes; ubi etiam Erebus Deus, ex Chao & Calligine procreatus.

Ibid. *Chao*] Quod omnium rerum confusa moles, ex quâ omnia derivata: vel etiam Deorum omnium antiquissimus, ex quo cæteri propagati.

405. *Hecaten*] Dianam dicit, quæ veneficiis atque incantamentis præfuit.

& terra ingemuit, & arbores proximæ palluerunt: & gramina humida facta sunt sparsa guttis cruentis: & saxa visa proferre raucos mugitus; & canes latrare; & terra scatere nigris anguibus, & exiles umbræ mortuorum volitare. Vulgus attonitum prodigiis tremit. Illa tetigit vultus attonitos trementium baculo incantato: ex cujus contactu prodigia diversarum ferarum invadunt juvenes. Nulli sua forma superterat.

IX. *Sol occidens tetigerat littora Tartessia, & maritus nequicquam erat exspectatus oculis atque mente Canentis. Ministri unà cum plebe discurrunt per omnes silvas, atque ferunt lucernas obvias. Neque satis est Nymphæ ejulare, & discerpere comam & sese plangere; quanquam facit hæc omnia: exsilit, atque amens vagatur per campos Latinos. Sex noctes & totidem dies solis revertentis conspexerunt illam, expertem somni & alimenti, errantem per cacumina montium & per valles, quà fortuna ferebat. Tibris novissimus vidit illam exhaustam mœrore & itinere, atque demittentem artus in ripâ frigidâ. Ibi lugens etiam ipsos mœrores non sine modulatione exprimens, proferebat voces sono exiguo cum fletibus, ut aliquando cygnus jam moriturus modulatur cantus ante funera. Denique habens medullas extenuatas fletibus defecit; & paulatim disjecta est in subtilem aërem. Fama tamen mansit loco, quem antiquæ Musæ appellârunt Canentem, ut par fuit, de nomine Nymphæ.*

Ingemuitque solum, vicinaque palluit arbos:
Sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis;
Et lapides visi mugitus edere raucos;
Et latrare canes; & humus serpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare silentûm.
Attonitum monstris vulgus pavet. Illa paventûm
Ora venenatâ tetigit mirantia virgâ.
Cujus ab attactu variarum monstra ferarum
In juvenes veniunt. Nulli sua mansit imago.
IX. Presserat occiduus Tartessia littora Phœbus:
Et frustrà conjux oculis, animoque Canentis
Exspectatus erat. Famuli, populusque per omnes
Discurrunt silvas, atque obvia lumina portant.
Nec satis est Nymphæ flere, & lacerare capillos,
Et dare plangorem; facit hæc tamen omnia: sese
Proripit, ac Latios errat vesana per agros.
Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt, inopem somnique, cibique,
Per juga, per valles, quà fors ducebat, euntem.
Ultimus aspexit fessam luctuque, viâque
Tibris, & in gelidà ponentem corpora ripâ.
Illic cum lachrymis ipsos modulata dolores,
Verba sono tenui mœrens fundebat; ut olim
Carmina jam moriens canit exequialia cygnus:
Luctibus extremùm tenues liquefacta medullas
Tabuit: inque leves paulatim evanuit auras.
Fama tamen signata loco est; quem ritè Canentem
Nomine de Nymphæ veteres dixêre Camœnæ.

NOTÆ.

411. *Tenues*] Umbras dicit sine corpore.

Ib. *Silentûm*] *Silentes* pro *umbris*, passim apud poëtas: sic Æacus *jura silentibus reddere* dicitur, Met. 13.

412. *Vulgus*] De Pici comitibus sermo est.

413. *Tetigit*] Neque hodiernæ veneficæ, nisi singulatim aut peculiari quodam modò singulis attributo, veneno nocere videntur.

416. *Tartessia*] *Occidentalia: Tartessus* enim, quam Mela alique *Carteiam* vocant, est oppidum Hispaniæ Bœoticæ inter Calpen, & Belonam. Secundum verò vulgarem opinionem à littore Hesperio prospicientibus sol in oceano tanquam in plano, occidere videtur.

419. *Obvia*] *Pico*, si forte reperire possent.

430. *Canit*] Mirùm est, quòd non poëtæ modo sed oratores, philosophi insuper hanc eandem fabulam de cygni ferali cantu inculcaverint, qui non aliam quam raucam vocem solitus est prodere.

432. *Evanuit*] Aptissimâ certè metamorphosi, siquidem *Vocis* ea sit natura, ut post breve aliquod temporis spatium *tenues vanescat in auras.*

Talis

multa mihi longum narrata per annum,
ie sunt: resides & desuetudine tardi
; inire fretum, rursus dare vela jubemur.
itesque vias, & iter Titania vastum
at, & sævi restare pericula ponti.
iui, fateor; nactusque hoc littus adhæsi.
Finièrat Macareus: urnâque Æneïa nutrix
:a marmoreâ, tumulo breve carmen habebat:
e Caieten notæ pietatis alumnus
m Argolico, quo debuit igne, cremavit.
ir herboso religatus ab aggere funis:
cul insidias, infamatæque relinquunt
Deæ; lucosque petunt, ubi nubilus umbrâ
re cum flavâ prorumpit Tibris arenâ,
genæque domo potitur natâque Latini;
ne Marte tamen. Bellum cum gente feroci
tur; pactâque furit pro conjuge Turnus.
rrit Latio Tyrrhenia tota: diuque
sollicitis victoria quæritur armis.
iuterque suas externo robore vires:
lti Rutulos, multi Trojana tuentur
. Neque Æneas Evandri ad limina frustra,
iulus magnam profugi Diomedis ad urbem

Multa ejusmodi mibi relata atque visa per longum annum: segnes etque ignavi desuetudine denuò jubemur inire mare, atque pandere carbasa. Titania admonuerat de itinere dubio atque de ejus longitudine, & superesse discrimina asperi matris. Agnosco me expavisse atque nactus bas oras hic mansi.

X. Absolverat Macareus; & Æneæ nutrix composita in urnâ marmoreâ habebat brevem titulum sepulchro inscriptum: Alumnus celebris pietate hîc cremavit igne, quo debuit, me Cajetam servatam ab igne Græco. Vincula nexa expediuntur ab aggere gramineo, atque longè deserunt insidias & domum Deæ famosæ, & accedunt ad lucos, ubi Tibris, opacus arborum umbris, defluit in mare cum fulvâ glareâ. Atque Æneas potitur domo & filiâ Latini, qui Fauni ..., non tamen sine bello. Bellum geritur cum natione sævâ; & Turnus sævit pro sponsâ. Tota Tuscia congreditur cum Latio, & victoria difficilis diu quæritur bello anxio. Uterque ... suas opes viribus peregrinis; & multi stant à partibus Rutulorum, multi à partibus Trojanorum. Neque Æneas accesserat incassùm ad ædes Evandri, at Venulus frustrà venerat ad ... urbem profugi Diomedis.

NOTÆ.

...longum] Quo apud Circen Macareus, ... Ulysse atque sociis commoratus erat.

...ncipite] *Multis periculis obsitas.*

...ania] *Circe* est.

...Eneïa] *Cajeta*; quæ ibi sepulta por... ...i nomen suum dedit, quod hodieque ...

...rgolico igne] Quo à Græcis incensum ... *Quo debuit*] Funebri.

...unis] Quo Æneæ naves alligatæ erant.

...aunigenæ] Latini, qui Fauno & Ma... ...us est.

...tâ] *Laviniâ.*

...arte] Namque gravissimum bellum ... Turnum & Rutulos, gentem ferocem, ...

...actâ] Lavinia est, quam mater Ama... (... fœminarum pervicacia) Turno, in... ...i oraculis, quæ illum externo marito ...t, Latino insuper marito reluctante ...t

...yrrhenia] Quæ Trojanis favet ad... ...unum; ut Virgil.

453. *Ardua*] Siquidem Dii ipsi sæpius de eâ contenderint. Junone Turno, Venere sub præsertim favente Æneæ.

455. *Rutulos*] Latii fuerunt populi Turno subditi.

Ib. *Multi*] Recensentur omnes à Marone Æn. 7. à v. 794.

456. *Evandri*] Rex fuit Arcadiæ, qui cùm patrem imprudens occidisset, atque regno pulsus esset, Carmentæ matris fatidicæ hortatu in Italiam venit, atque victis Aboriginibus ea loca tenuit, ubi postea Roma condita fuit. Is Æneam consiliis, atque copiis auxiliaribus juvit.

457. *Venulus*] Qui à Turno ad Diomedem missus orator, frustrà auxilium petivit.

Ib. *Diomedis*] Rex fuit Ætoliæ, idemque bello fortissimus, qui à bello Trojano reversus, cùm adulteram sibique insidiantem Ægialen uxorem cognovisset, in Italiam profugit; ubi Dauni Apuliæ regis filiam cum parte regni suam fecit. Argyripam insuper condidit.

Venerat. Ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
Mœnia condiderat, dotaliaque arva tenebat.
Sed Venulus Turni postquam mandata peregit,
Auxiliumque petit; vires Ætolius heros
Excusat. Nec se soceri committere pugnæ
Velle sui populos, nec, quos è gente suorum
Armet, habere viros. Neve hæc commenta putetis,
(Admonitu quanquam luctus renoventur amaro)
Perpetiar memorare tamen. Postquam alta cremata est
Ilion, & Danaas paverunt Pergama flammas;
Naryciusque heros, à virgine, virgine raptâ,
Quam meruit solus pœnam, digessit in omnes;
Spargimur; & ventis inimica per æquora rapti,
Fulmina, noctem, imbres, iram cœlique, marisque
Perpetimur Danaï, cumulumque Capharea cladis.
Neve morer referens tristes ex ordine casus;
Græcia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
Me tamen armiferæ servatum cura Minervæ
Fluctibus eripuit. Patriis sed rursus ab Argis

Ille quidem posuerat vastissimos muros sub Dauno Iapyge, & possidebat agros dotales. Sed postquam Venulus enarravit jussa Turni, & poposcit suppetias, heros Ætolius excusat se quò minùs opem ferat: & ait se non cupere ut ad bellum mittat subditos sui soceri: neque habere viros ex numero suorum quos armare possit. Neve credatis hæc esse ficta, tametsi mœror redintegretur crudeli admonitu, sustineam tamen referre. Postquam sublimis Troja deflagravit, & arces Illiacæ pabulo fuerunt igni Græco; & heros Narycius, virgine sublatâ, pœnam, quam ipse solus à virgine meruit, in omnes Græcos *sparsit, nos Græci divellimur, & ablati ventis per infensa maria, ferimus fulmina, caliginem, nimbos, iram cœli & oceani & in summam exitii Caphareum. Neve detineam vos memorans singulatim luctuosos eventus; Græcia tum potuit videri lugenda etiam Priamo. Favor tamen armigeræ Palladis jussit ex undis me custoditum. Verùm rursus ab Argis patriis*

NOTÆ.

458. *Iapyge*] Apulo: ut 6 lib. Fast. Et *generum Ovidem, Apule Daune, tuum*. Confunduntur hæc nomina, Apulia, Calabria, Iapygia: quæ propriè continet Messapios, Peucetios, Daunios. *Cluver*. lib. 4. cap. 10.

459. *Dotalia*] In dotem uxoris à socero Dauno accepta.

461. *Ætolius*] *Diomedes*, quem antea in Ætoliâ imperium habuisse diximus.

466. *Postquam*] *Hic incipit Diomedis oratio ad Venulum*. Vide similem in Virg. Æneid. 11. sub initio.

468. *Narycius*] Locrensis: fuit enim *Narynx*, quæ & *Narycium* & *Naryce* dicitur, urbs Locridis. De Ajace autem Oïlei hic agitur, qui ob stupratam Cassandram regiam virginem in ipso Minervæ templo, non in se tantùm, sed in omnes Græcos numinis iram concitavit. Nam in patriam navigantes, & ipse, maximâ ortâ tempestate, fulmine percussus est, alii per maria facile disjecti: Æneid. *Unius ob noxam & furias Ajacis Oïlei*, &c.

Ib. *Virgine*] *Minervâ*; quam dicit Virgil. Græcos tempestate oppressisse; Æn. 1.

——Palladine exurere classem
Argivum, &c.——

Ib. *Virgine*] *Cassandrâ*.

472. *Capharea*] Illud Eubœæ promontorium Virgilius hâc causâ *ultorem* dixit. Nauplius Palamedis filii mortem iniquo animo ferens, Minervæ suasu, Græcis tempestate laborantibus faces, quasi portûs signa, ex Caphareo extulit, quò cùm appellere niterentur, in cautes Euboïcas naufragi interiêrunt.

474. *Priamo*] Utcumque infensissimo hosti, siquidem à Græcis regno, liberis, vitâ denique spoliatus erat. Diomedes apud Virg. Æn. 11.

Vel Priamo miseranda manus——

475. *Armiferæ*] *Nam & Dea belli*.

476. *Argis*] Argos enim Peloponnesi urbem Tydeus, Ætoliæ regno pulsus ad Adrastum confugerat; ubi ex Deiphyle hujus filiâ Diomedem suscepit.

477. *Valere*] Nam in bello Trojano Diomedes cum Æneâ congressus, cùm ibi cum auxilio Veneris eripi videret, in ipsam Deam sagittas conjecit. Quare irata Dea à Diomede uxoris Ægiales (Stheneli amoribus jam vacantis) animum sic abalienavit, ut illum ab excidio Trojano reversum accipere noluerit.

Pellor:

Pellor: & antiquo memores de vulnere pœnas
Exigit alma Venus: tantosque per alta labores
Æquora sustinui, tantos terrestribus armis;
Ut mihi felices sint illi sæpe vocati,
Quos communis hyems, importunisque Caphareus
Mersit aquis: vellemque horum pars una fuissem.
Ultima jam passi comites belloque, fretoque
Deficiunt; finemque rogant erroris. At Agmon
Fervidus ingenio, tum verò & cladibus asper,
Quid superest, quod jam patientia vestra recuset
Ferre, viri? dixit. Quid habet Cytherea, quod ultra
(Velle puta) faciat? nam dum pejora timentur,
Est in vota locus: sors autem ubi pessima rerum,
Sub pedibus timor est, securaq; summa malorum:
Audiat ipsa, licèt; licèt, ut facit, oderit omnes
Sub Diomede viros; odium tamen illius omnes
Spernimus, & magno stat magna potentia nobis.
Talibus invitam Venerem Pleuronius Agmon
Instimulat verbis; veteremque resuscitat iram.
Dicta placent paucis. Numeri majoris amici
Agmona corripimus: cui respondere paranti
Vox pariter, vocisque via est tenuata; comæque
In plumas abeunt: plumis nova colla teguntur,
Pectoraque, & tergum: majores brachia pennas
Accipiunt; cubitique leves sinuantur in alas.
Magna pedum digitos pars occupat, oraque cornu
Indurata rigent; finemque in acumine ponunt.
Hunc Lycus, hunc Idas, & cum Rhetenore Nycteus,
Hunc miratur Abas; et dum mirantur, eandem
Accipiunt faciem: numerusque ex agmine major
Subvolat, et remos plausis circumsonat alis.

rejicior; atque alma Venus recordans vulneris antiqui, à me illati, *reposcit pœnas: & passus jam tantos labores per profunda maria, tantos armis terrestribus, ut illi sint sæpe dicti beati à me, quos publica tempestas & Caphareus absorbuit aquis perniciosis; optaremque* ut *fuissem pars una eorum. Socii jam passi extrema bello & mari me volunt derelinquere & orant finem itineris. At Agmon vehementi animo præditus, tum verò etiam sævior factus ex malis: Quid restat, inquit, quod vestra virtus jam non patiatur viri? quid habet Cytherea, quod ampliùs cupere eam putaremus? nam dum graviora metuuntur, locus est precibus relictus; cùm verò pessimus est rerum status, pavor protritus est, summa malorum minimè sunt timenda. Quanquam ipsa audiat; tametsi, ut facit, odio habeat omnes viros Diomede duce navigantes, nihilominus omnes contemnimus illius odium, & contrà magnum est nobis magna vis. Agmon Pleuronius talibus verbis provocat Venerem nolentem, & accendit antiquam* illius *iram.* Hæc *verba probantur à paucis. Plures amici arguimus Agmonem, cujus volentis respondere vox simul & meatus vocis tenuis & exiguus est: & capilli vertuntur in plumas, collum in novam* formam conversum *velatur plumis, cum pectore & dorso: lacerti induunt majores pennas, & leves cubiti curvantur in alas: magna pars pedum à digitis fuit occupata, & os cornu rigidum induratur, & definit in acuminatum* rostrum. *Lycus, atque Idas, & Nycteus cum Rhetenore hunc mirantur; & dum stupent, assumunt eosdem vultus; & potior numerus ex multitudine comitum evolat, & strepit circum remos alis cum crepitu* quodam *motis*

NOTÆ.

484. *Erroris*] Eo nomine etiam appellantur *itinera*, quæ per *incertum mare* suscipiuntur: Ut *Æneæ errores* dicimus.

487. *Cytherea*] *Venus* Diomedi infensa, à *Cytheris* sic dicta, in quam insulam illa primum conchâ marinâ dicitur advecta.

490. *Sub pedibus timor est*] Nihil timetur.

Ib. *Secura*] *Fortuna miserrima tuta est*, ut noster, lib. 4. de Pont. Eleg. 2.

493. *Magno*] Hòc sibi vult, *Veneris insultibus, majorem suam cognosci potentiam.*

494. *Pleuronius*] *Ex Pleurone Ætoliæ oppido oriundus.*

495. *Veterem*] *Ob vulnus sibi à Diomede impactum.*

Si volucrum quæ sit subitarum forma requiris;
Ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis.
Vix equidem has sedes, & Iapygis arida Dauni
Arva gener teneo minimâ cum parte meorum.

XI. Hactenus Oenides. Venulus Calydonia regna,
Peucetiosque sinus, Messapiaque arva relinquit:
In quibus antra videt; quæ multâ nubila silvâ,
Et levibus stagnis manantia, semicaper Pan
Nunc tenet: at quodam tenuerunt tempore Nymphæ.
Appulus has illâ pastor regione fugatas
Terruit; & primò subitâ formidine movit:
Mox, ubi mens rediit, & contempsêre sequentem;
Ad numerum motis pedibus duxêre choreas.
Improbat has pastor: saltuque imitatus agresti,
Addidit obscœnis convicia rustica dictis.
Nec priùs obticuit, quàm guttura condidit arbor.
Arbore enim succoque licet cognoscere mores.
Quippe notam linguæ baccis oleaster amaris
Exhibet. Asperitas verborum cessit in illas.

XII. Hinc ubi legati rediêre, negata ferentes
Arma Ætola sibi, Rutuli sine viribus illis
Bella instructa gerunt; multumq; ab utrâq; cruoris
Parte datur. Fert ecce avidas in pinea Turnus
Texta faces: ignesq; timent, quibus unda pepercit.
Jamq; picem, & ceras, alimentaque cætera flammæ
Mulciber urebat, perque altum ad carbasa malum
Ibat: & incurvæ fumabant transtra carinæ:

Si petis quænam sit facies avium repentinarum; non iis prorsus eadem est cum pennâ candidâ cygnorum, sed tamen ad eam quàm proximè accedit. Ægrè equidem, gener Dauni Iapygis servo hanc habitationem, & agros aridos cum minimâ parte meorum.

XI. *Hactenus Oenides. Venulus deserit regna Calydonia, & sinus Peucetios, atque campos Messapios: in quibus cernit speluncas, multis arboribus opacas, & stillantes levibus aquis, quas Pan, qui dimidiâ parte caper est, nunc possidet; at Nymphæ olim possidebant. Pastor Appulus tremefecit illas fugaces ex illâ regione, atque primò movet repentino metu: mox postquam collegerunt animum, & spreverunt persequentem, agitaverunt choreas pedibus pro numerorum varietate motis. Pastor has culpat; atque illas simulans saltu rustico adjecit probra insulsa turpibus verbis. Neque antè siluit, quàm arbor reduxit fauces. Facile est verò intelligere mores ex arbore atque ejus fructu: namque oleaster indicat probrum linguæ baccis austeris. Acerbitas dictorum transiit illas.*

XII. *Postquam legati inde reversi sunt, nunciantes arma sibi denegata, Rutuli gerunt bella parata sine illis copiis; & multum sanguinis funditur ab utrâque parte. Ecce Turnus infert rapaces tædas in rates pineas; & illi, quibus fluctus non nocuerunt, reformidant flammas. Jamque ignis incendebat picem, & ceras, & reliqua fomenta flammæ; atque ad lintea per excelsum malum scandebat: & transtra cavæ navis fumum emittebant:*

NOTÆ.

509. *Cygnis*] *Ardeæ* sunt seu *Erodii*, *Oloribus similes.* Angl. *Herons.*

512. *Oenides*] *Diomedes Oenei nepos.*

Ib. *Calydonia*] Ea pars Apuliæ, quam in dotem Diomedes à Dauno acceperat, eo nomine appellatur, quia ille rex olim Ætoliæ *Calydonius* etiam à *Calydone Ætoliæ* urbe dicebatur.

513. *Peucetios*] *Apulos.* Namque in quas partes divisa Apulia, quarum alia ad ortum *Peucetia*, alia ad occasum *Daunia* appellatur. Utraque ad mare Adriaticum porrecta, atque Aufido, acri fluvio, divisa.

Ib. *Messapia*] Messapium peninsulam, in quâ Calabri & Silentini.

515. *Pan*] Deus pastorum, qui à parte posteriori capro similis pingebatur.

525. *Notam*] Amarulentiam, quâ lingua notabatur.

528. *Ætola*] *Diomedis Ætoli.*

530 *Pinea*] Naves indicat Æneæ, in quas Turnus ignem immisit.

533. *Mulciber*] *Vulcanus*, qui à mulcendo ferro ita dictus. Atque is pro igne ponitur.

Cùm

Cùm memor has pinus Idæo vertice cæsas
Sancta Deûm genitrix, tinnitibus aëra pulsi
Æris, & inflati complevit murmure buxi.
Perque leves domitis invecta leonibus auras,
Irrita sacrilegâ jactas incendia dextrâ,
Turne, ait, eripiam; nec me patiente cremabit
Ignis edax nemorum partes & membra meorum.
Intonuit dicente Deâ: tonitrumque secuti
Cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi:
Aëraque, & subitis tumidum concursibus æquor
Astræi turbant, et eunt in prælia, fratres.
E quibus alma parens unius viribus usa,
Stupea prærumpit Phrygiæ retinacula classis:
Fertque rates pronas, imoque sub æquore mergit.
Robore mollito, lignoque in corpora verso,
In capitum faciem puppes mutantur aduncæ.
In digitos abeunt, & crura natantia, remi:
Quodque priùs fuerat, latus est: mediisque carina
Subdita navigiis, spinæ mutatur in usum.
Lina comæ molles, antennæ brachia fiunt.
Cœrulus, ut fuerat, color est: Quasque antè timebant,
Illas virgineis exercent lusibus undas
Naïdes æquoreæ; durisque in montibus ortæ
Molle fretum celebrant: nec eas sua tangit origo.
Non tamen oblitæ, quàm multa pericula sævo
Pertulerint pelago, jactatis sæpe carinis
Supposuêre manus: nisi si qua vehebat Achivos.
XIII. Cladis adhuc Phrygiæ memores odêre Pelasgos:

cùm sancta mater Deorum recordans has arbores fuisse excisas jugis Idæis, implevit aërem tinnitibus æris, & sono tibiæ inflatæ: atque vecta per tenuem äërem leonibus sub jugum missis. Frustrà, inquit, immittis ignes manu impiâ, Turne; eximam, neque me sinente, flamma rapax absumet partes & membra mearum silvarum. Æther insonuit, Deâ verba faciente; & densi imbres secuti sunt tonitru cum grandine saliente: & fratres Astræi confundunt äërem, & mare inflatum repentinis concursibus, & inter se concurrunt. E quibus alma mater Cybele *usa impetu unius priùs divellit vincula Phrygiæ classis, & rapit naves pronas, & deprimit in profundum mare. Duritie emollitâ, atque ligno mutato in artus, puppes curvæ vertuntur in speciem capitum, remi mutantur in digitos & pedes natantes; &, quod fuerat antea, est latus, & carinæ substrata mediis navibus vertitur in spinam. Carbasa abeunt in flexiles capillos, antennæ in lacertos. Color est cœruleus ut priùs fuerat: atque Naiades marinæ agitant lusibus virgineis illos fluctus, quos antea reformidabant; & natæ in asperis collibus frequentant molle æquor, neque curant suam originem. Non tamen immemores, quàm multa discrimina sint perpessæ in mari tumultuoso, submiserunt crebrò manus navibus agitatis,* ut iis opem ferrent, *nisi iis navibus quæ ferebant Græcos.*

XIII. *Nondum oblitæ Phrygii excidii, odio persequuntur Achivos:*

NOTÆ.

535. *Idæo*] Idæ Montis Phrygiæ.

536. *Genitrix*] *Cybele est:* De his navibus à Cybele in Nymphas mutatis, ne à Turno exurerentur. Vid. Virg. Æn. 9.

Ib *Tinnitibus*] Illud habuit cum Baccho commune bona hæc mater, ut incondito tympanorum & fistularum strepitu furialique ululatu, sacra ejus fierent.

538. *Leonibus*] Ab his Cybeles currum trahi finxit antiquitas.

545. *Astræi*] *Venti, Astræi* gigantis & Auroræ filii.

547. *Stupea*] Funis, quo navis littori alligatur. Græcis dicitur Ἐπίγειον & πεῖσμα Latinis verò *ora*, ut Quintil. *Sublatæ sunt anchoræ, solvimus oram.*

548. *Mergit*] Ex eo quòd aquis extingueretur ignis à Turno Æneæ navibus immissus, fabulam contexuit Virgilius, eas in Nymphas esse conversas.

553. *Spinæ*] Carina, quæ pars est navis infima, seu trabs, cui cæteræ adherent, in spinam dorsi fuit mutata.

562. *Phrygiæ*] Quasi Nymphæ Græcos Trojani excidii ulcisci cuperent.

Neritiæque ratis viderunt fragmina lætis
Vultibus. Et lætæ vidêre rigescere puppim
Cautibus Alcinoï; saxumque increscere ligno.
XIV. Spes erat, in Nymphas animatâ classe marinas,
Posse metu monstri Rutulum desistere bello.
Perstat; habetq; Deos pars utraque: quique Deorum
Instar, habent animos. Nec jam dotalia regna,
Nec sceptrum soceri, nec te, Lavinia virgo,
Sed vicisse petunt: deponendique pudore
Bella gerunt. Tandemque Venus victricia nati
Arma videt: Turnusque cadit; cadit Ardea Turno
Sospite dicta potens. Quam postquam barbarus ignis
Abstulit; & tepidâ latuerunt tecta favillâ,
Congerie è mediâ tum primùm cognita præpes
Subvolat: & cineres plausis everberat alis.
Et sonus, & macies, & pallor, & omnia, captam
Quæ deceant urbem, nomen quoque mansit in illâ
Urbis: & ipsa suis deplangitur Ardea pennis.
XV. Jamque Deos omnes, ipsamque Æneïa virtus
Junonem veteres finire coëgerat iras:
Cùm, bene fundatis opibus crescentis Iüli,
Tempestivus erat cœlo Cythereïus heros;
Ambiêratque Venus Superos: colloque parentis
Circumfusa sui, Nunquam mihi, dixerat, ullo
Tempore, dure pater, nunc sis mitissimus oro;
Æneæque meo, qui te de sanguine nostro
Fecit avum, quamvis parvum, des, optime, numen;

atque spectaverunt fragmenta navis Neritiæ hilari facie. Et hilares viderunt puppim Alcinoï verti in scopulum & rupem adnasci ligno.

XIV. *Spes erat, classe animatâ in Nymphas æquoreas, Rutulum posse omittere bellum timore prodigii. Pergit: atque pars utraque habet Deos; & habent animos, qui sunt instar Deorum, neque jam quærunt regna dotalia, nec sceptrum soceri, nec te, virgo Lavinia: sed victoriâ potitos esse: & gerunt bella præ pudore ne alteruter videatur susceptam causam deponere. Atque tandem Venus cernit arma victricia filii; & Turnus procumbit: Ardea, vocata potens Turno incolumi, ruit; quam postquam sævus ignis consumpsit; & domus sunt absconditæ sub calido cinere, præpes tum primum cognita evolat è medio cumulo, atque excutit favillas alis percussis. Et vox, & macies, & pallor, & omnia quæ conveniunt urbi domitæ, nomen etiam urbis illi mansit, atque ipsa Ardea deplangitur suis pennis.*

XV. *Jamque virtus Æneæ coëgerat omnes Deos ipsamque Junonem finem imponere antiquæ iræ, cùm opibus Ascanii crescentis bene constitutis, heros Cythereïus erat maturus cœlo; atque Venus ambiêrat Deos; & projecta in collum sui patris, Nunquam, dixerat, mihi immitis pater ullo tempore, precor sis nunc benignissimus, atque optime, concedas illi numen esse quantumvis exiguum, dummodo aliquod esse concedas meo Æneæ, qui fecit te avum de nostro sanguine.*

NOTÆ.

563. *Neritiæ*] *Ulyssis*, qui Ithacæ regnavit, ubi mons Neritus.

565. *Alcinoï*] Qui rex Phæacûm Ulyssem è naufragio enatantem hospitio excepit: navique instruxit, quâ in Ithacum veheretur: quam quidem Neptunus Polyphemi filii ultor in scopulum mutavit: ut refert Homer Odyss. 13.

566. *Animata*] Mutata in Nymphas.

568. *Pars utraque*] Trojana & Rutula, illa Venerem habuit, hæc Junonem, *Sat fatis Venerique datum*, &c. *Sunt & mea contrà fata mihi*, &c. Turnus 9. Æn. 137.

570. *Soceri*] *Latini regis.*

572. *Nati*] *Æneæ.*

573. *Turnus*] Quem Æneas interfecit; ut ex Marone intelligitur.

Ib. *Ardea*] Quæ urbs Latii, Turni regia.

574. *Barbarus*] *Trojanus.* Nam Trojani aliique omnes à Græcis *barbari* habiti, mox etiam Latinis. Heinsius legendum censet *Dardanus ignis.*

576. *Præpes*] *Avis*, quæ altiùs volat, ut solent Ardeæ. In auguriis felices aves *præpetes* dicuntur. Agell. lib. 6. cap. 6.

581. *Ipsamque Junonem*] Quæ semper ei adversata fuerat.

584. *Cythereius*] *Æneas Veneri Cythereæ filius.*

585. *Parentis*] *Jovis.*

Dum-

Dummodo des aliquod. Satis est inamabile regnum
Aspexisse semel; Stygios semel isse per amnes.
Assensêre Dei: nec conjux regia vultus
Immotos tenuit; placatoque annuit ore.
Tum pater, Estis, aït, cœlesti munere digni,
Quæque petis, pro quoque petis. Cape, nata, quod optas.
Fatus erat. Gaudet, gratesque agit illa parenti:
Perque leves auras junctis invecta columbis
Littus adit Laurens, ubi tectus arundine serpit
In freta flumineis vicina Numicius undis.
Hunc jubet Æneæ, quæcunque obnoxia morti,
Abluere; & tacito deferre sub æquora cursu.
Corniger exsequitur Veneris mandata: suisque
Quicquid in Æneâ fuerat mortale repurgat,
Et respergit aquis. Pars optima restitit illi.
Lustratum genitrix divino corpus odore
Unxit, & ambrosiâ cum dulci nectare mistâ
Contigit os; fecitque Deum: quem turba Quirini
Nuncupat Indigetem, temploque, arisque recepit.
XVI. Inde sub Ascanii ditione binominis Alba

Satis est vidisse semel regnum horrendum, transivisse semel per fluvios inferos. Dii annuerunt; neque uxor regia habuit faciem immotam, annuit etiam vultu placato. Tum pater inquit, Estis ambo digni dono cœlesti, & tu quæ poscis, & ille pro quo poscis: sume, filia, quod cupis. Absolverat. Illa agit gratias patri; atque læta per subtilem aërem junctis columbis accedit ad littus Laurens, ubi fluvius Numicius velatus cannis volvitur in mare fluctibus flumineis: Huic imperat, ut repurget quæcunque in Æneâ erant subjecta morti, & vehere sub maria leni fluxu. Corniger perficit jussa Veneris, atque abluit suis aquis quicquid in Æneâ fuerat morti obnoxium, atque undis respergit. Pars optima illi permansit. Mater imbuit corpus purgatum divino odore, & tetigit faciem ambrosiâ mistâ cum suavi nectare: atque fecit Deum: quem populus Romanus vocat Indigetem, & recepit in templa atque altaria.

XVI. *Postquam* hæc fuerint transacta, *Alba atque imperium Romanorum fuit sub potestate*

NOTÆ.

590. *Regnum*] Plutonis, quod Sibyllæ ope, patris videndi causâ, Æneas subierat.

593. *Immotos*] Quales habent qui annuere nolunt.

597. *Columbis*] A quibus Veneris currum trahi voluerunt poëtæ, propter earum libidinem scilicet.

598. *Littus*] Quod non longè à Lavinio, ubi Æneas regnabat, à Laurento, vicinâ urbe, sic dictum.

599. *Numicius*] Latii fluvius. *Secundum inde prælium Latinis, Æneæ etiam ultimum mortalium operum fuit*; inquit Liv. lib. 1. Namque ibi pugnans cum in flumine interiisset nec corpus inveniretur, ad Deos migrasse credebatur.

600. *Hunc*] Scilicet per mortem quicquid morti obnoxium deponimus.

602. *Corniger*] *Numicius.* Diximus enim sæpius, propter divergentem cursum, fluviis cornua tribui.

604. *Optima*] *Animam*, effluvium divinitatis.

606. *Ambrosiâ*] Quæ cibus est Deorum jucundissimus: sicut *Nectar* eorundem potus suavissimus. Utrumque immortalitatem significat & sæpe confunduntur.

607. *Quirini*] *Romuli:* quem in cœlo *Quirinum* vocari scripsit Florus. Atque per eum Romani intelliguntur.

608. *Indigetem*] Quos sua merita, ut inquit Tullius, in cœlum vocarunt & Diis adscripserunt, illi, quòd, antè in terris agentes, nunc nullius rei egentes in Diis agerent, *Indigetes* dicti sunt.

Ib. *Templo*] Æneæ tanquam Heroï Latini sacellum dicaverunt cum inscriptione hujusmodi: Πατρὸς θεοῦ χθονίου ὃς ποταμοῦ Νυμικίου ῥεῦμα διέπει. Dionys. lib. 1.

609. *Binominis*] Nam & *Iülus* dictus.

Ib. *Alba*] Quam Ascanius condidit, Lavinio novercæ relicto.

Resque

Ascanii, qui duo habuit nomina. Silvius succedit illi: cujus filius Latinus sumsit nomina iterata cum veteri sceptro: Alba successit illustri Latino, tum subit Epitus; Capetus & Capys hunc sequuntur, sed Capys fuit prior. Tiberinus sumpsit sceptrum post illos: atque extinctus in fluctibus fluvii Tusci dedit nomen aquæ. Ex quo & sævus Remulus & Acrota sunt orti. Remulus ætate major, simulator fulminis, interiit ictu fulminis. Acrota lenior fratre suo dedit sceptrum strenuo Aventino, qui sepultus est in eodem colle, in quo regnaverat, atque imposuit nomen colli. Jamque Proca obtinebat imperium in gentem Palatinam. Sub hoc rege Pomona vixit, quâ nulla inter Hamadryadas Latinas coluit hortos majori industriâ; neque alia fuit magis dedita fructibus arboreis, à quibus habet nomen. Illa non diligit nemora, neque fluvios, sed campos, & arbores proferentes poma felicia. Neque manus est armata venabulo, sed curvâ falce, quâ nunc coërcet arborum luxuriem, & reprimit ramos passim porrectos: nunc immittit surculum in divisum corticem, & præbet humorem surculo ex alia arbore in aliam translato.

Resque Latina fuit. Succedit Silvius illi;
Quo natus, antiquo tenuit repetita Latinus
Nomina cum sceptro: clarum subit Alba Latinum:
Epitos ex illo est. Post hunc Capetusq; Capysque;
Sed Capys antè fuit. Regnum Tiberinus ab illis
Cepit: & in Tusci demersus fluminis undis
Nomina fecit aquæ. De quo Remulusq; feroxque
Acrota sunt geniti: Remulus maturior annis.
Fulmineo periit imitator fulminis ictu.
Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
Tradit Aventino: qui, quo regnârat, eodem
Monte jacet positus; tribuitque vocabula monti.
Jamque Palatinæ summam Proca gentis habebat.
Rege sub hoc Pomona fuit: quâ nulla Latinas
Inter Hamadryadas coluit solertiùs hortos,
Nec fuit arborei studiosior altera fœtûs:
Unde tenet nomen. Non silvas illa, nec amnes;
Rus amat, & ramos felicia poma ferentes.
Nec jaculo gravis est, sed adunca dextera falce:
Quâ modò luxuriem premit, & spatiantia passim
Brachia compescit, fissâ modò cortice virgam
Inserit; & succos alieno præstat alumno.

NOTÆ.

610. *Silvius*] Tantis tenebris involuta sunt rei Romanæ primordia, ut neque sibi constent ipsi auctores, qui de iis scripserunt: ne miretur quisquam ab hoc nostro Dionysium, ab utroque Livium in recensendâ Albanorum regum genealogiâ dissentire. Hanc habet posterior: Ascanius primus est; 2 Silvius Posthumus Æneæ filius; 3. Æneas Silvius: mansit enim *Silvius*, postea omnibus Albanis regibus cognomen, nomen, sicut *Cæsar* Romanis Imperatoribus: 4 Latinus: 5 Alba; 6 Atis; (Dionysio Capetus seu Calpetus; 6 Tiberinus; 10 Remulus; 11 Agrippa, qui nostro Acrota; 12 Aventinus; 13 Procas; 14 Amulius Numitor.

611. *Repetita*] Latinum habuimus supra Laviniæ patrem.

Ib. *Latinus*] Silvii Æneæ filius, Posthumi nepos. Post Latinum autem alii recensent Albam: post Albam hic Ovidius Epitum vocat.

615. *Tusci*] *Albulæ* cui à submerso Tiberino, *Tibris* datum nomen.

616. *De quo*] Post Tiberinum, Agrippam Silviam numerant, Tiberini filium, qui annos regnavit tres & triginta. Post Agrippam autem Remulum hujus filium, quem tamen Dionysius *Alladium* vocat.

618. *Imitator fulminis*] Cùm enim vellet videri *imitari* fulmina; à Jove vero fulmine percussus est.

621. *Vocabula monti*] Aventinus enim unus ex septem Romæ collibus, ab Aventino Rege, ibi sepulto, cognominatus fuit.

622. *Summam gentis*] Pro *imperio* in eam gentem quæ circa Palatium & ea loca, ubi postea Roma condita. Dionysius verò post Aventinum, Procam numerat, patrem Amulii & Numitoris.

623. *Pomona*] Pomorum Dea, à quibus nomen habuit. *Poma* autem dicuntur, quoscunque fructus arbores, seu plantæ esui aptos profundunt.

629. *Luxuriem*] *Luxuriari* dicuntur arbores, quæ nimias frondes protrudunt.

Nec

ur sentire sitim: bibulæque recurvas
oras labentibus irrigat undis.
r, hoc studium: Veneris quoque nulla
cupido.
n agrestum metuens, pomaria claudit
accessus prohibet, refugitque viriles.
& Satyri saltatibus apta juventus
pinu præcincti cornua Panes,
ue suis semper juvenilior annis,
Deus fures vel falce vel inguine terret,
ntur eâ? sed enim superabat amando
ue Vertumnus: neque erat felicior illis.
s habitu duri messoris aristas
it; verique fuit messoris imago!
sæpe gerens fœno religata recenti,
n poterat gramen versâsse videri.
nu stimulos rigidâ portabat; ut illum
essos modò disjunxisse juvencos.
â frondator erat, vitisque putator.
scalas, lecturum poma putares.
t gladio, piscator arundine sumtâ.
per multas aditum sibi sæpe figuras
ut caperet spectatæ gaudia formæ.
n pictâ redimitus tempora mitrâ,
baculo, positis ad tempora canis,
it anum: cultosque intravit in hortos,
mirata est: Tantòque potentior, inquit:
laudatæ dedit oscula, qualia nunquam

Neque sinit sitire, & irrigat fibras sinuosas sitientosæ radicis aquis fluentibus. Hic illi erat amor, *hoc studium; nullum etiam desiderium habuit connubii. Nihilominus reformidans violentiam rusticorum claudit intus pomaria, & impedit atque vitat accessus viriles. Quid non fecerunt & Satyri, juventus prona in saltationes, & Panes habentes cornua circumdata pinu, & Silvanus semper juvenilior quàm ætas ipsius efficit, & Deus qui tremefacit fures vel falce vel pudendis, ut eam consequerentur? Verùm enimverò Vertumnus præcellebat etiam illis amando; neque erat beatior illis. O quoties portavit aristas corbe, specie asperi messoris, & fuit imago veri messoris! Sæpe habens tempora vincta novo fœno, poterat videri is, qui metebat herbas recisas. Sæpe ferebat aculeos manu durâ, ut assereres illum modò jugo levâsse tauros lassos. Falce oblatâ erat frondium putator, & vitis amputator. Sumserat scalas, crederes collecturum poma. Erat miles ense* cinctus, *piscator vir-*

Denique crebrò sibi paravit accessum per multas formas, ut frueretur voluptate visa . Iste etiam habens tempora involuta mitrâ pictâ, innitens scipione, capillis albis -ibus imitatus est vetulam, atque subiit cultos hortos, & mirata est poma . Et, inquit, ò potentior: atque obtulit pauca suavia laudatæ, qualia nunquam

NOTÆ.

as] Tenuiores & subtiliores *radices* terræ humorem exsugunt.

yri] De Satyris, Silvanis atque o & capripedi salacissimo genere mentio est facta.

venilior] Quia ut senex, sicuti à itur, non ideo tamen minùs festi- ori deditus.

s] Priapum dicit hortorum Deum, Veneris filium, pudendis suis ita fures etiam, si Nasoni credas, pro- erit.

tumnus] Fuit unus ex Diis Latinis, do, quod in formas omnes sese verteret, illud nomen impositum: Romæ sacellum habuit. Festa ejus *Vertumnalia* dicta, quæ mense Octobri celebrantur.

647. *Sæpe manu*] Sæpe, inquit, in bubulcum Vertumnus mutabatur, ut Pomonâ potiri posset.

650. *Scalas*] Quibus utuntur qui poma ex arboribus, diu servanda, colligunt.

653. *Spectatæ formæ*] Al. *speratæ*. Apud Terentium tamen *formarum spectator*.

657. *Tantòque*] *Quantò cultiores hortos habet.* Verùm ea ellipsis vetulæ optimè sapit familiarem eandemque callidam agendi rationem.

Vera dedisset anus: glebâque incurva resedit.
Suspiciens pandos Autumni pondere ramos.
Ulmus erat contrà spatiosa tumentibus uvis:
Quam sociâ postquam pariter cum vite probavit;
At si staret, aït, cœlebs sine palmite truncus,
Nîl præter frondes, quare peteretur, haberet.
Hæc quoque, quæ junctâ vitis requiescit in ulmo,
Si non nupta foret, terræ acclinata jaceret.
Tu tamen exemplo non tangeris arboris hujus;
Concubitusque fugis; nec te conjungere curas.
Atque utinam velles! Helene non pluribus esset
Sollicitata procis: nec quæ Lapitheïa movit
Prælia, nec conjux timidis audacis Ulyssei.
Nunc quoque, cùm fugias averserisque petentes,
Mille proci cupiunt; & semideique, Deique,
Et quæcunque tenent Albanos numina montes.
Sed tu, si sapies, si te benè jungere, anumque
Hanc audire voles (quæ te plùs omnibus illis,
Plùs quàm credis, amo,) vulgares rejice tædas;
Vertumnumque tori socium tibi selige: pro quo
Me quoq; pignus habe. Neq; enim sibi notior ille est,
Quàm mihi. Nec toto passim vagus errat in orbe.
Hæc loca sola colit. Nec utì pars magna procorum,
Quam modò videt, amat. Tu primus & ultimus illi
Ardor eris; solique suos tibi devovet annos.
Adde, quòd est juvenis; quòd naturale decoris
Munus habet; formasq; aptè fingetur in omnes;
Et, quod erit jussus (jubeas licèt omnia) fiet.
Quid, quòd amatis idem? quòd, quæ tibi poma coluntur,
Primus habet; lætâque tenet tua munera dextrâ?

vera anus obtulisset; & gibbosâ sedit super cespite, suspiciens ramos incurvatos onere Autumni. Ulmus erat in conspectu vasta racemis turgidis; quam postquam laudavit unà cum vite conjunctâ, At, inquit, si esset stipes sine vite, nihil haberet quamobrem desideraretur præter folia. Hæc etiam vitis socia, quæ composita est super ulmo, si non esset juncta, jaceret humi prostrata. Tu tamen non moveris exemplo hujus arboris, atque vitas connubium, neque cupis te viro conjungere. Atque utinam cuperes! Helena non esset quæsita à pluribus procis; nec quæ caussa fuit certaminum Lapithæorum; nec uxor Ulyssis qui contra timidos audax erat. Nunc etiam, cùm vites atque odio habeas ambientes, mille proci optant, & semidei, Deique & omnia numina quæ colunt colles Albanos. Verùm tu, si sapias, si velis feliciter nubere, atque auscultare huic vetulæ (quæ diligo te plùs quàm illi omnes, plùs quàm tu existimas) sperne vulgares nuptias, atque selige tibi Vertumnum socium lecti, pro quo accipias me etiam in pignus. Neque enim ille est sibi magis perspectus quàm mihi. Nec ille tanquam erro exspatiatur passim per universum mundum. Frequentat hæc sola loca. Nec, sicut magna pars procorum, diligit quam vidit ultimam: tu eris illi primus atque novissimus amor; & devovet tibi soli suam vitam. His adde etiam, quod juvenis sit, & pulcher dono quodam peculiari naturæ atque eleganter se fingit in omnes figuras, & fiat quod erit jussus, quamvis omnia jubeas. Quid quòd diligitis idem? quòd habet primus poma, quæ coluntur à te, & tractat manu hilari tua dona?

NOTÆ.

660. *Autumni*] *Pomorum*, quæ per autumni tempus maturescunt.

663. *Cœlebs*] Sine conjuge, *sc.* vite. Vites enim sic ulmos amplectuntur, ut uxores viros. Hinc *nupta vitis &c marita ulmis* non poëtis tantùm, sed & Columellæ ac aliis rei rusticæ scriptoribus passim dicta.

670. *Quæ*] *Hippodamia.*

671. *Timidis audacis*] (i.e.) *in timidos.* Talis constructio occurrit lib. 10. v. 543.—— *Fortisque fugacibus esto.* Ita & Ammian. Mar. de Crocodilo; *audax monstrum fugacibus.*

676. *Hanc*] Seipsum indicat Vertumnus in vetulam mutatus.

688. *Primus*] Vertumno dicabantur fructuum primitiæ.

Sed

ne jam fœtus desiderat arbore demptos,
is hortus alit, cum succis mitibus herbas;
quam, nisi te. Miserere ardentis: & ipsum
it, ore meo præsentem crede precari.
que De s, & pectora dura perosam
memoremque time Rhamnusidis iram.
magìs timeas (etiam mihi multa vetustas
dit) referam totâ notissima Cypro
quibus flecti facilè & mitescere possis.
a veteris generosam sanguine Teucri
naxareten humili de stirpe creatus.
; & totis perceperat ossibus æstum.
sque diu, postquam ratione furorem
non potuit, supplex ad limina venit.
ò nutrici miserum confessus amorem,
dura foret, per spes oravit alumnæ.
ò de multis blanditus cuique ministris,
i petiît propensum voce favorem.
renda dedit blandis sua verba tabellis:
m madidas lachrymarum rore coronas
intendit: posuitque in limine duro
atus, tristique feræ convicia fecit.
illa freto surgente cadentibus Hœdis,
& ferro, quod Noricus excoquit ignis,
, quòd adhuc vivum radice tenetur;

Sed neque nunc cupit fructus ereptos arboribus, neque herbas quas hortus nutrit cum succis mitibus, nec quicquam præter te, Miserere amore flagrantis; atque puta ipsum, qui petit, præsentem orare verbis meis, & reverere Deos vindices, & Idalien aversantem corda sæva, & iram memorem Rhamnusidis. Et quò magìs timeas (namque ætas dedit mihi multa cognoscere) narrabo facta maximè nota per totam Cyprum, quibus possis facile duci atque deliniri. Iphis natus ex parentibus plebeiis conspexerat nobilem Anaxareten ortam ex sanguine veteris Teucri. Conspexerat, atque conceperat amorem totis ossibus; & diu repugnans, postquam non potuit superare æstum ratione, supplex venit ad januam; & nunc confessus infelicem amorem nutrici Anaxaretæ precatus est per spem alumnæ, ne sibi esset crudelis: nunc adulans singulis famulis, imploravit favorem benevolum voce ... lerùmque credidit sua verba ferenda lenibus tabellis: nonnunquam affixit januæ serta bu... lachrymarum suarum; atque deposuit tenerum latus super rigidum limen; & jecit probra ...ram. Illa surdior mari turbato Hœdis occidentibus & rigidior ferro, quod ignis Noricus ... silice vivo, qui adhuc adhæret locis nativis:

NOTÆ.

...ura] *Amori minùs obsequentia.*

...alien] Venerem dicit, ab Idalio ...ore sic dictam.

...mnusidis] Nemesis est Jove & Ne... vel Oceano & Nocte genita, scele... rbiæ præsertim ultrix, & virtutum ...ix, quia quemque facere deceatque ... quæ à Rhamnunte Atticæ oppido, ...m habuit, *Rhamnusia* seu *Rhamnusis*

...ypro] Quæ maris Mediterrani insu... facta.

...ucri] Telamonis fuit filius, qui à ... pulsus propter Ajacis fratris inul... , profugus in Cyprum, ibidem no... ...na condidit.

703. *Miserum*] Siquidem eam, à quâ non amaretur, perditè amaret.

710. *Tristi*] *Quæ tristem amatorem faciebat.*

711. *Hœdis*] Stellis duabus infra capram sub humero Erichthonii, seu Aurigæ, quæ ortu atque occasu suo tempestates ciere dicuntur.

712. *Noricus*] Qui apud Noricos, qui Austriæ vel Bavariæ (ut vocant hodie) populi fuerunt, optima ferri vena, & temperatura. Plin. lib. 3. c. 14.

713. *Quòd adhuc*] Hoc est: quod nondum è terrâ est effossum. Saxa enim nondum à suâ radice avulsâ, & *viva* dicuntur, & duriora sunt, *Saxi radices* dixit Lucretius: & *viva saxa* noster Metam. lib. 7.

Spernit

Spernit, & irridet; factisque immitibus addit
Verba superba ferox: & spe quoque fraudat amantem.
Non tulit impatiens longi tormenta doloris
Iphis; & ante fores hæc verba novissima dixit:
Vincis, Anaxarete: neque erunt tibi tædia tandem
Ulla ferenda mei. Lætos molire triumphos,
Et Pæana voca, nitidâque incingere lauro.
Vincis enim, moriorque libens: age, ferrea, gaude.
Certè aliquid laudare mei cogeris, eritque
Quo tibi sim gratus; meritumque fatebere nostrum.
Non tamen antè tui curam cessisse memento,
Quàm vitam: geminâque simul mihi luce carendum.
Nec tibi fama mei ventura est nuncia leti;
Ipse ego, ne dubites, adero: præsensque videbor,
Corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
Si tamen, ô Superi, mortalia fata videtis,
Este mei memores; nihil ultra lingua precari
Sustinet; & longo facite ut memoremur in ævo;
Et quæ demsistis vitæ, date tempora famæ.
Dixit: & ad postes ornatos sæpe coronis
Humentes oculos & pallida brachia tendens,
Cùm foribus laquei religaret vincula summi;
Hæc tibi serta placent, crudelis & impia, dixit.
Inseruitque caput; sed tum quoque versus ad illam:
Atque onus infelix elisâ fauce pependit.
Icta pedum motu trepidantûm, ut multa gementem
Visa dedisse sonum est, adapertaq; janua factum
Prodidit; exclamant famuli; frustràque levatum
(Nam pater occiderat) referunt ad limina matris.
Accipit illa sinu, complexaque frigida nati
Membra sui, postquam miserarum verba parentum

contemnit atque irridet, & immitis adjicit factis crudelibus voces feroces, atque subtrahit etiam spem omnem amanti. Iphis impatiens longi doloris non sustinuit cruciatus: atque protulit has ultimas voces ad januam: Vincis, Anaxarete; neque tandem ulla molestia tibi mei causâ ferenda erit: adorna festivos triumphos, & cita Pæanem, & coronare splendidâ lauro. Namque tu victoriâ potiris, atque ego ultro morior: age, dura, lætare. Certè cogeris probare aliquid quod ad me pertinet; atque erit quo tibi sim acceptus, & agnosces nostrum meritum. Scias tamen me non priùs omisisse tui amorem quam vitam: atque jam privandum simul duplici lumine. Neque rumor meæ mortis accedet tibi nuncius: ipse ego, ne dubites, præsens ero, atque videbor tibi adstare, ut oblectes tuos sævos oculos corpore exsangui. Si tamen, ô Dii, aspicitis sortes hominum, estote mei memores: lingua nihil potest amplius proferre, atque præstate ut vivat nostri memoria per longum ævum; & adaugete famæ annos quos abstulistis vitæ. Dixit; & tendens oculos madidos & lacertos pallentes ad postes sæpiùs decoratos sertis, cùm januæ affigeret extremitatem funis. Hæ coronæ, inquit, tibi sunt gratæ, sæva atque scelesta. Atque immisit caput, sed tum etiam conversus ad illam: & pondus infelix pependit compressis jugulis. Porta percussa ictu pedum trementium visa est strepitum fecisse similem gementi multa: & cùm esset reserata, exhibent facinus. Ministri vociferantur, & reportant eum nequicquam sublatum ad ostium genetricis; nam pater Iphidis erat mortuus. Illa accipit in gremium, & amplexata artus gelidos sui filii, postquam locuta & fecisset ea

NOTÆ.

720. *Pæan:*] Hoc est, *Hymnis lætitiæ, cujusmodi à triumphantibus canuntur, utere.* Ab Apolline autem *Pæanes* initium sumpserunt, in cujus honorem, post occisum Pythona serpentem, hymnus hujus generis cantatus est.

Ib. *Incingere*] Coronare viridi lauro; id quod triumphantes solent.

722. *Cogeris*] Quia illam superbam denique deserebat.

725. *Geminâ*] *Vitâ meâ, & te, qui mihi altera lux es.*

736. *Hæc*] *Corpora amantium ad fores, sertorum loco, suspensa.*

739. *Trepidantûm*] Ut mos est eorum, qui suspendio vitam finiunt.

Edidit

Edidit, & matrum miserarum facta peregit;
Funera ducebat mediam lachrymosa per urbem,
Luridaque arsuro portabat membra feretro.
Fortè viæ vicina domus, quà flebilis ibat
Pompa, fuit: duræque sonus plangoris ad aures
Venit Anaxaretes: quam jam Deus ultor agebat.
Mota tamen, Videamus, aït, miserabile funus:
Ex patulis iniît tectum sublime fenestris.
Vixque bene impositum lecto prospexerat Iphin;
Diriguêre oculi: calidusque è corpore sanguis
Inducto pallore fugit. Conataque retro
Ferre pedes, hæsit: conata avertere vultus,
Hoc quoque nòn potuit: paulatimque occupat artus,
Quod fuit in duro jam pridem pectore, saxum.
Neve ea ficta putes, dominæ sub imagine signum
Servat adhuc Salamis: Veneris quoque nomine templum
Prospicientis habet. Quorum memor, ô mea, lentos
Pone, precor, fastus, & amanti jungere, Nymphe.
Sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
Póma; nec excutiant rapidi florentia venti.
Hæc ubi nequicquam formas Deus aptus in omnes
Edidit; in juvenem rediît; & anilia demit
Instrumenta sibi. Talisque apparuit illi,
Qualis ubi oppositas nitidissima Solis imago
Evicit nubes, nullàque obstante reluxit:
Vimque parat: sed vi non est opus, inque figurâ
Capta Dei Nymphe est, & mutua vulnera sentit.
XVII. Proximus Ausonias injusti miles Amulî

quæ matres infelices solent; præibat exequiis flebilibus per mediam urbem, atque ferebat artus cæruleos lecto flagraturo. Fortè domus fuit proxima vico, quà pompa procedebat; atque sonitus planctûs pervenerit ad aures Anaxaretes, quam jam Deus vindex persequebatur. Tacta tamen, Aspiciamus, inquit, lamentabiles exequias: atque ascendit in excelsum cubiculum *fenestris apertis. Vixque bene prospexerat Iphin impositum feretro, cùm oculi indurati sunt; & sanguis calidus excessit ex corpore, pallore ingruente, atque conata retro ferre pedes correpta est: conata dimovere oculos, neque id potuit: atque paulatim silicis durities, quæ fuit jam diu in rigido corde, invadit membra. Neve credas ea esse falsa; Salamis servat adhuc statuam sub figurâ dominæ: habet etiam templum dicatum Veneri prospicienti. Quorum recordans, ô mea, oro omitte diuturnam superbiam, & ô Nympha nube amanti. Sic neque frigus vernum tibi adurat poma nascentia; neque impetuosi venti dejiciant florentia. Postquam Deus, qui sibi omnes figuras adaptare poterat, frustrà hæc protulit, rediît in juvenilem formam atque exuit cultus, quibus anum simulaverat, & talis visus est illi, qualis ubi sol splendidissimus superavit nubes objectas, atque resplenduit nullâ prohibente, vimque parat: sed nihil est opus violentiâ: & Nympha correpta est formâ Dei, & sentit vulnera amoris reciproca.*

XVII. *Miles iniqui Amulii proximus occupavit*

NOTÆ.

746. *Funere ducebat*] Mater ducit funera quia prima in pompâ funeris.

747. *Lurida*] *Livido colore*, qualia solent esse corpora, quæ ex præcluso spiritu violentâ morte pereunt.

750. *Ultor*] *Nemesis.*

758 *Jam pridem*] Hoc dicit, quia *Amori non cesserat Anaxarete.*

760. *Salamis*] Cypri urbs Teucro, Telamonis filio, condita.

761. *Prospicientis*] Venus ita dicta est, quòd Anaxareten de fenestrâ funera Iphidis *prospicientem* in saxum mutaverit.

766. *Anilia*] *Baculum* puta, *canos*, &c. Vide suprà 655.

771. *Nymphe*] *Pomona.*

Ib. *Mutua vulnera*] Nam & ipsa Vertumni amore cœpit ardere.

772. *Proximus*] *Qui à Procâ regnum Albanorum obtinuit.* Amulius enim, pulso fratre Numitore, ejusdemque filio Lauso perempto, illud invasit. Is tamen à Remo & Romulo Rheæ ex Marte filiis, quam Numitor genuerat, denique fuit interfectus: atque idem avum suum solio reddiderunt.

Ib. *Injusti*] Quippe qui fratrem exturbaverit

Rexit

Rexit opes: Numitorque senex amissa nepotum
Munere regna capit: festisque Palilibus urbis
Mœnia conduntur. Tatiusq; patresque Sabini
Bella gerunt: arcisque viâ Tarpeia reclusâ
Digna animam pœna congestis exuit armis.
Inde sati Curibus, tacitorum more luporum,
Ore premunt voces; & corpora victa sopore
Invadunt: portasque petunt: quas obice firmâ
Clauserat Iliades. Unam tamen ipsa recludit,
Nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
Sola Venus portæ cecidisse repagula sensit;
Et clausura fuit; nisi quòd rescindere nunquam
Dis licet acta Deûm. Jano loca juncta tenebant
Naïdes Ausoniæ gelido rorantia fonte:
Has rogat auxilium, nec Nymphæ justa petentem
Sustinuêre Deam: venasque & flumina fontis
Elicuêre sui. Nondum tamen invia Jani
Ora patentis erant, neque iter præcluserat unda.
Lurida supponunt fœcundo sulfura fonti,
Incenduntque cavas fumante bitumine venas.
Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
Fontis: & Alpino modò quæ certare rigori
Audebatis aquæ, non ceditis ignibus ipsis.
Flammiferâ gemini fumant aspergines postes:

regnum Italiæ: & Numitor senex imperio, à quo depulsus erat ab Amulio, iterum, *potitur, beneficio nepotum: & muri urbis ponuntur festis Palilibus. Et Tatius & patres Sabini bella movent, & post viam arcis apertam* virgo *Tarpeia efflavit animam digno supplicio, armis* scilicet in eam *injectis. Inde orti Curibus more luporum silentium ore retinent vocem, atque aggrediuntur Romanos somno superatos, & eunt ad portas, quas* Romulus *Iliæ filius obseraverat forti repagulo. Attamen ipsa Juno aperuit unam, neque sonum reddidit cardine moto. Sola Venus advertit retinacula valvarum dimota esse; atque fuit obturatura, nisi quòd nunquam fas est Diis evertere facta* aliorum *deorum. Naïdes Italicæ obtinebant loca finitima Jani* sacello *irrigua fonte gelido, petit ab his suppetias. Neque Nymphæ restiterunt Deæ poscenti aqua: atque eduxerunt venas & rivos suæ scaturiginis. Nondum tamen aditus Jani aperti erant præclusi, neque aqua impediverat viam. Submittunt igitur pallida sulfura scatenti fonti atque accendunt venas* illius *fluctus bitumine ardenti, & calor penetravit ad intimos recessus scaturiginis his viribus atque aliis; & aquæ, quæ modò poteratis contendere cum frigiditate Alpinâ, non ceditis ipsis flammis. Uterque postis fumat rore calido:*

NOTÆ.

773. *Nepotum*] *Remi* & *Romuli.*

774. *Palilibus*] Quæ *Pali Pastorum Deæ* 12 *Calend. Maias* erant dicata: quo die urbis Romæ fundamenta à Remo atque Romulo jacta sunt. Dicuntur etiam et *Parilia* à partu pecorum.

775. *Tatius*] Sabinorum dux acerrimus, qui propter Sabinarum raptum, gravissimum bellum Romanis intulit; atque pace factâ in regni partem acceptus est.

776. *Tarpeia*] Sp. Tarpeii, arcis Romanæ præfecti, fuit filia, quæ hostibus arcem prodidit, ornamentis capta quæ illi in sinistris gestabant: Cùm verò ambiguis verbis ea promisissent, ut & fidem datam servarent, atque infidam ulciscerentur, scuta pro armillis in illam conjecerunt.

778. *Sati Curibus*] *Sabini*, quorum *Cures* urbs fuit princeps: à quâ Romani post initam societatem *Quirites* dicti.

781. *Unam*] Janualem tamen Tarpeia virgo reclusit.

787. *Rogat*] *Venus.* Describit poëta mutationem aquarum frigidarum in calidas. Nam in ipso prælio cùm fugerent Romani, precibus Veneris (aut ut alii scribunt, Romuli,) aquæ calidæ scaturire cœperunt, quibus Sabini prohibiti sunt ulterius Romanos persequi.

789. *Patentis*] Quod signum belli: ut clausum Jani templum signum pacis.

791. *Lurida*] Quæ vapore *luridum colorem* atque *pallidum* efficiunt.

792. *Incendunt*] Quanquam Jano ista tribuit ipse Naso Fast. I.

Ib. *Fumante bitumine*] Hoc idem describit primo Fastorum: nisi quòd illic non Nymphis, sed Jano calefactionem aquarum istam tribuit.

794. *Alpino*] Frigidissimæ verò ex Alpibus undiquaque scatent aquæ.

796. *Gemini*] *Postes*, pro templi *portis gemini bifrontis Jani.*

Portaque, nequicquam rigidis permissa Sabinis,
Fonte fuit præstructa novo; dum Martius arma
Indueret miles. Quæ postquam Romulus ultro
Obtulit; & strata est tellus Romana Sabinis
Corporibus, strata estque suis; generique cruorem
Sanguine cum soceri permiscuit impius ensis:
Pace tamen sisti bellum, nec in ultima ferro
Decertare, placet: Tatiumque accedere regno.

XVIII. Occiderat Tatius, populisque æquata duobus,
Romule, jura dabas: positâ cùm casside Mavors
Talibus affatur Divûmque hominumque parentem:
Tempus adest, genitor (quoniam fundamine magno
Res Romana valet, nec præside pendet ab uno)
Præmia, quæ promissa mihi, dignoque nepoti,
Solvere, & ablatum terris imponere cœlo.
Tu mihi concilio quondam præsente Deorum,
(Nam memoro, memoriq; animo pia verba notavi)
Unus erit, quem tu tolles in cœrula cœli;
Dixisti. Rata sit verborum summa tuorum.
Annuit Omnipotens, & nubibus aëra cæcis
Occuluit, tonitruque & fulgure terruit Urbem.

& valvæ, frustrà apertæ sævis Sabinis, fuerunt obstratæ novo fonte, donec miles Martius capesseret arma. Quæ postquam Romulus sponte induxit, & tellus Romana fuit cooperta corporibus & Sabinorum, & indigenarum, atque gladius scelestus confundit sanguinem generi cum cruore soceri; decernunt tamen bellum pace componere, neque ad internecionem *pugnare; & Tatium recipi in societatem* regni.

XVIII. *Tatius obierat, & tu Romule, ponebas leges communes duobus populis: cùm Mars, omissâ galeâ, talibus alloquitur patrem Deorum atque hominum; Tempus adest, pater, (siquidem imperium Romanum floret amplo fundamento, neque* unum *tantummodo Deum* tutelarem habet, quo protegi & defendi possit) *pendi mercedem quam mihi & dignissimo nepoti meo pollicitus es, atque recipere in cœlum sublatum ex terris, Tu dixisti mihi olim in cœtu Deorum (nam in memoriâ habeo, & pia illa, quæ tu protulisti, dicta menti meæ tenaciter inhærent.) Unus erit, quem tu, ô Mars, evehes in cœlum cæruleum. Promissa tua jam absolve. Omnipotens assensus est: atque obduxit cœlum opacis nebulis, & tremefecit urbem tonitru & fulgure.*

NOTÆ.

797. *Rigidis*] Illis verò tristem atque tetricam disciplinam tribuit Livius, fueruntque morum gravitate atque sanctitate laudatissimi. Cicero illos fortissimos, florem Italiæ, atque adeò, reipublicæ robur appellat.

798. *Martius*] *Romanus*: cui à Romulo *Marte* sato illud nomen.

804. *Tatium*] Nam inter reliquas pacis conditiones hoc etiam placuit, ut Tatius unà cùm Romulo æquâ potestate paribusque legibus regnaret.

803. *Pace*] Quæ Sabinorum interventu his denique conditionibus constituta est, ut relictis suis sedibus novam in urbem hostes demigrarent: Tatius unà cùm Romulo æquâ potestate, paribusque honoribus regnaret.

805. *Occiderat*] Lavinius, cùm ad solenne sacrum eò venisset, concursu facto, interfectus est postquam annos quatuor pari cum Romulo potestate imperasset, Liv. 1. *Duobus Romanis*, & Sabinis.

Ib. *Tatius*] A proximis legatorum Laurentium (qui, ad res repetendas missi, pulsati fuerant) Lavinius fuit interfectus, cùm illuc ad solenne sacrificium profectus esset, postquam 4 annos cùm Romulo regnâsset.

Ib. *Æquata*] *Inter Romanos & Sabinos.*

807. *Parentem*] *Jovem.*

810. *Nepotis*] Romulo filio meo, tuo nepotis Recensetur hæc, ἀποθέωσις, 2 Fast.

813. *Memoro*] *Memini.* Sæpius enim idem significat ac *narro.*

816. *Nubibus*] *Repentè cùm concionem haberet*, &c. Florus.

817. *Terruit*] Istud ex historiæ fide; ut intelligi potest ex loco L. Flori jam citato. l. g. *orbem* pro *urbem* sed perperam. ita enim Horat. de Jove, Lib. 1. Od. 2.

——— *Rubente*
Dexterâ sacras jaculatus arces
Terruit urbem.

Quæ

Quæ Gradivus cognovit esse indicia sibi exhibita, quibus sibi nunc liceret filium suum Romulum *rapere è* terris; *atque innixus hastæ confidenter conscendit equos onustos temone cruento, & agitavit eos ictu scuticæ, & vectus per declivem aërem, substitit in extremo cacumine frondosi Palatini: & sustulit Iliaden dicentem jura regia Quiriti jam suo. Corpus mortale convexium disjectum per subtilem aërem, ut pila plumbea impulsa latâ fundâ consuevit liquescere in medio cœlo. Vultus exoritur splendidior, atque forma dignior excelsis pulvinaribus, & qualis solebat ipse Quirini cùm trabeam indueret. Uxor illum lugebat tanquam perditum; cùm Juno regia jubet Irin descendere per sinuatum callem ad Hersiliam, atque sic illi vacanti narrare sua jussa.*

XIX. *O matrona, honor primarius gentis Latinæ atque Sabinæ, antea dignissima fuisse uxor tanti viri, nunc esse Quirini, comprime tuas lacrymas; & si cupis cernere maritum, veni, me ducente, in lucum, qui virescit in monte Quirinali atque umbrâ suâ obtegit templa regis Romani. Iris obsequitur; atque delapsa in terram per arcus variis coloribus distinctos, affatur Hersiliam verbis jussis. Illa vix erigens oculos facie pudibundâ, O Dea, inquit, (nam nequeo possum dicere quænam sis, & constat esse Deam,) duc, ô duc, & mihi ostende faciem mei mariti quæ si fata concesserint*

Quæ sibi promissæ sensit data signa rapinæ,
Innixusque hastæ, pressos temone cruento
Impavidus conscendit equos Gradivus, et ictu
Verberis increpuit: pronumque per aëra lapsus
Constitit in summo nemorosi colle Palati:
Reddentemque suo jam regia jura Quiriti
Abstulit Iliaden. Corpus mortale per auras
Dilapsum tenues: ceu latâ plumbea fundâ
Missa solet medio glans intabescere cœlo.
Pulchra subit facies, & pulvinaribus altis
Dignior, & qualis trabeati forma Quirini.
Flebat ut amissum, conjux; cùm regia Juno
Irin ad Hersiliam descendere limite curvo
Imperat: & vacuæ sua sic mandata referre.
XIX. O et de Latiâ, ô et de gente Sabinâ
Præcipuum matrona decus; dignissima tanti
Antè fuisse viri, conjux nunc esse Quirini;
Siste tuos fletus: & si tibi cura videndi
Conjugis est, duce me lucum pete, colle Quirino
Qui viret, & templum Romani regis obumbrat.
Paret: & in terram pictos delapsa per arcus,
Hersiliam jussis compellat vocibus Iris.
Illa verecundo vix tollens lumina vultu,
O Dea (namque mihi, nec quæ sis dicere promptum est;
Et liquet esse Deam,) duc, ô duc, inquit: et offer
Conjugis ora mihi. Quæ si modò posse videre

NOTÆ.

818. *Rapinæ*] *Romuli ex terris in cœlum auferendi.*

819. *Cruento*] *Ut belli potentis Dei esse decet.*

820. *Gradivus*] *Mars*, qui ita à *Gradiendo*, vel à *Vibrando* quod κραδαίνειν est Græcis, dicitur.

821. *Increpuit*] *Insonuitque flagello* (quo equi verberantur) dixit Virgil.

822. *Palati*] Jam suprà, hunc unum esse ex collibus Romanis, diximus, imperatorum sede olim clarissimum.

826. *Intabescere*] *Liquescere atque consumi.*

827. *Pulvinaribus*] Lectis dicit, qui Diis in templis sternebantur.

828. *Trabeati*] *Trabeâ induti*: quæ toga fuit multis, instar *trabium* transversarum, purpureis auroque intextis fasciis decorata.

830. *Hersiliam*] Hæc Romuli conjux in Diis recensita *Ora* vel *Hera* dicta est, quæ apud Romanos qualis *Hebe* apud Græcos fuit. *Horatam* insuper appellatam fuisse scripsit Plutarchus, utpote quæ juvenes ad virtutem & res bene gerendas hortaretur.

Ib. *Curvo*] *Qualis est arcus cœlestis.*

834. *Quirini*] Qui *Romulus* est, nomine mutato postquam in Deorum numerum relatus esset.

836. *Quirino*] Ubi ipse *Quirinus* seu *Romulus* templum habuit; qui & ipsi colli *Quirinali* nomen dedit.

Fata

Fata semel dederint: cœlum aspectâsse fatebor.
Nec mora; Romuleos cum virgine Thaumanteâ
Ingreditur colles. Ibi sidus ab æthere lapsum
Decidit in terras: à cujus lumine flagrans
Hersiliæ crinis cum sidere cessit in auras.
Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis
Excipit: & priscum pariter cum corpore nomen
Mutat; Oramque vocat: Quæ nunc Dea juncta Quirino est.

aspicere tantùm semel, agnoscam vidisse cœlum. Et sine cunctatione proficiscitur in montem Romuleum cum virgine Thaumanteâ. Ibi stella ex cœlo demissa cecidit in terram, à cujus igne coma Hersiliæ incensa recessit in cœlum cum stellâ. Ædificator urbis Romæ hanc excipit manibus notis, atque simul mutat antiquum nomen cum corpore, & appellat Oram, quæ Dea uxor est nunc Quirini.

NOTÆ.

845. *Romuleos*] Quos dixit *Quirinos* suprà 836.

Ib. *Thaumanteâ*] *Iris* est *Thaumantis* filia. Junonis addicta ministeriis.

846. *Colles*] Collem Quirinalem.

847. *A cujus lumine*] Cujus hoc sidus fuit? Certè non solùm Hersiliæ crinem incendit, verùm etiam secum totum in cœlum rapuit. Non igitur in terris Romulum sed in cœlo vidit, ubi & corpus adeptum est immortalitatem, & nomen ejus mutatum.

851. *Mutat*] Aliam mortalium linguam à linguâ Deorum voluerunt poëtæ. Ut Hom. Il. α.

Ον Βριάρεων καλέυσι Θεοὶ, ανδρες δὲ τε παντες Αἰγαίων, &c.

Noster lib. 11. *Hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus Nominat.*

Ib. *Juncta Quirini*] Nam *Ora* in templo Romuli colebatur.

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEON.

LIBER XV.

ARGUMENTUM.

SECUTUS est Numa: qui cùm de originibus Crotonis inquireret, nigros calculos quondam in albos fuisse commutatos comperit: et Pythagoram de perpetuis rerum transformationibus disputantem audivit. Mortuum deinde Numam deflens Ægeria, nec Hippolyti, qui suas ipsi conversiones proponebat, consolatium admittens, in fontem liquescit. Id quod non minus fuit mirandum, quàm quòd Romuli lancea arbor, aut Cippus factus est cornutus. Julius Cæsar denique in stellam post mortem commutatus fuit.

I. QUæritur interea, qui tantæ pondera molis
Sustineat, tantoque queat succedere regi.
Destinat imperio clarum prænuncia veri
Fama Numam. Non ille satìs cognôsse Sabinæ
Gentis habet ritus: animo majora capaci
Concipit; & quæ sit rerum natura requirit.
Hujus amor curæ, patriâ, Curibusque relictis,

INTERPRETATIO.

I. *Quæritur interea, quis ferat onus tanti imperii, & possit succedere tanto regi. Fama prænuncia veri addicit Numam* Justitiâ & integritate *nobilem imperio. Ille non est contentus scire ceremonias gentis Sabinæ: mens illius perspicax ad altiora aspirat, atque exquirit, quæ sit natura rerum. Cupiditas hujus studii fecit, ut patriâ & Curibus desertis,*

NOTÆ.

4. *Numam*] Fuit Numa Pompilius ultro à Romanis petitus ob inclytam regionem, qui eò denique ferocem populum redegit, ut, quod ei & injuriâ occupaverat imperium, religione atque justitiâ gubernaret.

5. *Ritus*] *Sacra, ceremonias, omnemque Deorum cultum* docuit.

7. *Curibus*] Vid. lib. 14. 778.

Fecit

t ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
a quis Italicis auctor posuisset in oris
nia quaerenti, sic è senioribus unus
ulit indigenis, veteris non inscius aevi:
s ab Oceano bobus Jove natus Iberis
ora felici tenuisse Lacinia cursu
ur: &, armento teneras errante per herbas,
domum magni nec inhospita tecta Crotonis
isse; & requie longum relevâsse laborem;
e ita discedens, Ævo, dixisse, nepotum
locus urbis erit; promissaque vera fuerunt.
fuit Argolico generatus Alemone quidam
elos, illius Dîs acceptissimus aevi.
super incumbens pressum gravitate soporis
iger alloquitur: Patrias, age, desere sedes:
tè diversi lapidosas Æsaris undas.
isi paruerit, multa ac metuenda minatur.
ea, discedunt pariter somnusque Deusque.
it Alemonides; tacitâque recentia mente
refert; pugnatque diu sententia secum.
en abire jubet; prohibent discedere leges:
àque mors posita est patriam mutare volenti.
idus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
put extulerat densissima sidereum nox;
adesse idem Deus est, eademque monere:
isi paruerit, plura & graviora minari.
muit: patriumque simul transferre parabat

proficisceretur ad urbem hospitis Herculei. Atque unus ex senioribus indigenis non ignarus historiam *praeteritae aetatis, sic edocuit* eum *sciscitantem quisnam conditor statuisset urbem Graecam in littoribus Italis. Filius Jovis opulentus Tauris Hispanis, dicitur pervenisse ad littora Lacinia felici cursu ab Oceano; atque, armento vagante per tenera gramina, ipse subiisse domum hospitalem magni Crotonis; & respirâsse à longi* itineris *fatigatione per quietem; & abiens sic dixisse, Hic erit locus urbis aetate nepotum: atque* ejus *promissa fuerunt certa. Nam fuit quidam Myscelus filius Alemonis Argivi, qui ex suae aetatis* hominibus *Dîs erat gratissimus. Hercules superstratus,* ita *hunc affatur oppressum alto somno; Agedum, relinque domum patriam, proficiscere, concede ad undas saxeas Æsaris* hinc longè *remoti: atque nisi obsequutus sit, minitatur plurima atque reformidanda. Post ea sopor atque Deus simul Alemonides surgit, atque apud se revolvit nova somnia, & consilium diu incertum est. Deus discedere, leges non sinunt proficisci; atque mors est dictum supplicium ei, qui cupit misolo nativo. Sol splendidus condiderat caput lucidum Oceano, & nox obscurissima evexerat elorum, cùm idem Deus visus est assistere, atque eadem monere, &, nisi obsequutus sit, plura & duriora. Pertimuit: atque statuebat pariter transvehere rem patriam*

NOTÆ.

ospitis] *Crotonem* dicit, qui non Hertantùm ex Hispaniâ redeuntem hospitio, sed insuper *Crotoni* urbi nomen dedit, Pythagoras philosophus, maximus dollius audiendi causâ Numam Crotonem sse finxit poëta, ut fabulas suas concùm tamen Pythogoram, Servio Tulliante, 100 amplius post annos vixisse nstat.

beris] *Hispanis:* quos inde, Geryone to, abegerat *Jove natus* Hercules.

Lacinia] Quae à *Lacinio* promontorio non longè à *Crotone*, inter Tarentinum acium sinum, nomen habuerunt; sicut & ipsum promontorium à *Lacinio* latrone ibi ab Hercule mactato suum desumpsit.

22. *Claviger*] *Herculem* dicit, qui sine *clavâ* & *leonis pelle* vix uspiam invenitur.

23. *Diversi*] Longè hinc ab Argis distantis.

Ib. *Æsaris*] Qui fluvius est parvus admodum magnae Graeciae in Calabriâ ulteriore, Crotone in Ionium mare defluens.

26. *Alemonides*] *Myscelus*, filius Alemonis.

27. *Refert*] *Volutat, agitat, cogitatione & animo revolvit.* Alibi etiam in eodem sensu verbum *referre* usurpat Ovidius.

30. *Oceano*] Ut videtur oculis.

31. *Sidereum*] Quia noctu sidera apparent.

in novam habitationem. Rumor ſpargitur per urbem, & arceſſitur reus legum contemptarum. Cùmque cauſa primò eſſet dicta, & crimen compertum eſt probatum ſine teſte, reus ſqualore obductus erigens manus atque faciem ad Deos, O, ait, tu *cui duodecim labores aperuerunt viam ad cœlum, ades in auxilium, nam tu es mihi cauſa* hujus *facinoris. Mos erat priſcus albis atque nigris calculis, his damnare reos, illis liberare à crimine. Nunc etiam ſententia luctuoſa ſic lata eſt; & omnes lapuli nigri deponuntur in triſtem urnam. Quæ inverſa ſtatim atque reddidit calculos recenſendos, color omnium eſt verſus ex atro in candidum: & ſententia facta alba beneficio Herculis liberavit Alemoniden. Ille agit gratias patri Amphitryoniadæ, & ventis ſecundis trajicit mare Ionium, & præternavigat Tarentum Lacedæmonium, & Sybarin, & Neæthum Salentinum, & ſinus Thurinos, & Temeſen, & agros Iapygis: atque terris ægrè præteritis quæ ſunt verſus littus, reperit oſtia fatalia fluvii Æſaris; neque hinc longe ſepulcbrum ſub quo ſacra Crotonis*

In ſedes penetrale novas; fit murmur in urbe:
Spretarumque agitur legum reus. Utque peracta eſt
Cauſa prior, crimenque patet ſine teſte probatum,
Squallidus ad Superos tollens reus ora, manuſque,
O cui jus cœli bis ſex fecêre labores,
Fer, precor, inquit, opem: nam tu mihi criminis auctor.
Mos erat antiquus, niveis atriſque lapillis,
His damnare reos, illis abſolvere culpâ.
Nunc quoque ſic lata eſt ſententia triſtis: & omnis
Calculus immitem demittitur ater in urnam.
Quæ ſimul effudit numerandos verſa lapillos;
Omnibus è nigro color eſt mutatus in album:
Candidaque Herculeo ſententia munere facta
Solvit Alemoniden. Grates agit ille parenti
Amphitryoniadæ: ventiſque faventibus æquor
Navigat Ionium; Lacedæmoniumque Tarentum
Præterit, & Sybarin, Salentinumque Neæthum,
Thurinoſque ſinus, Temeſenque, & Iapygis arva.
Vixque pererratis quæ ſpectant littora terris,
Invenit Æſarei fatalia fluminis ora:
Nec procul hinc tumulum, ſub quo ſacrata Crotonis

NOTÆ.

36. *Penetrale*] Hoc eſt. *Deos Penates, & quicquid interioribus domus partibus chariſſimum haberet.* Metonymia eſt.

37. *Cauſa prior*] i. e. *Accuſatio*; ut *defenſio* fuerit *cauſa poſterior*

Ib. *Sine teſte*] Quà vir bonus ultro confeſſus eſt ſe commigrare decreviſſe.

38. *Squallidus*] Munditiarum negligentes ſunt qui lugent.

39. *Bis ſex*] Duodecim illos Herculis decantatiſſimos labores in ſuperioribus vidimus. Lib. 9. 183.

40. *Nam tu*] Nam tu mihi perſuaſiſti ut commigratem.

47. *Candida*] *Ex Candidis calculis.*

49. *Amphitryoniadæ*] *Herculi*; qui quidem Jovis filius, ſed ex Alcmenâ, quæ Amphitryonem Thebanum maritum legitimum habuit.

50. *Ionium*] Quod ex Græciâ in Italiam tendenti transfretandum fuit.

Ib. *Tarentum*] Urbs eſt antiquiſſima Salentinorum in Calabriâ citeriore, à Tarâ Neptuni filio ædificata à Parthenîis verò, Lacedæmoniorum duce Phalanto, amplificata; unde vocat Lacedemonium.

51. *Sybarin*] Hæc olim potentiſſima fuit in ſinu Tarentino civitas, incolarum deliciis etiam famoſa, quam Crotoniatæ deleverunt. Reſtituta ab indigenis *Thurium* dicta eſt, quæ denique exciſa hodie in ruinis jacet; niſi fortè vicus quidem quem vulgò dicunt, *La terre Brodognelo* eſt ejus ruderibus.

Ib. *Neæthum*] Fluvius eſt Salentinorum, non longè à Crotone.

52. *Thurinos*] *Thurii* urbs eſt Calabriæ, quæ & *Thuria* & *Thurion* dicta eſt, à Thurii fonte.

Ib. *Temeſen*] Urbs etiam Calabriæ ab Auſonibus condita mox ab Ætolis, qui cum Theante ad eam Italiæ partem appulſi fuerunt, occupata, atque inde iterum à Brutiis.

Ib. *Iapygis*] Fuit *Iapyx* Dædali filius qui *Iapygiæ* Calabriæ urbi. *Iapygio* promontorio, immo & Calabriæ ipſi *Iapygiæ* nomen dedit.

55. *Fatalia*] *Herculis admonitu tanquam fato præſtituta.*

Ib. *Ora*] *Oſtia* dicit, quibus maria ſubit.

Oſſa

tegebat humus. Jussâque ibi mœnia terrâ
lidit; & nomen tumulati traxit in urbem.
a constabat certâ primordia famâ
loci, positæque Italis in finibus urbis.
. Vir fuit hîc ortu Samius; sed fugerat unà
amom & dominos; odioque tyrannidis exul
te erat. Isque, licèt cœli regione remotos,
te Deos adiît: & quæ natura negabat
us humanis, oculis ea pectoris hausit.
que animo, & vigili perspexerat omnia curâ;
edium discenda dabat: cœtumque silentûm,
ique mirantûm, magni primordia mundi,
rum causas, & quid natura, docebat:
Deus: unde nives: quæ fulminis esset origo:
er, an venti, discussâ nube tonarent:
quateret terras, quâ sidera lege mearent;
iodcunque latet. Primusque animalia mensis
it imponi: primus quoque talibus ora
a quidem solvit, sed non & credita verbis.
te, mortales, dapibus temerare nefandis
ora. Sunt fruges: sunt deducentia ramos

ossa terra servabat: & ibi posuit urbem in solo ab Hercule præfinito: & nomen sepulti addixit urbi. Certum erat indubitatâ famâ talia esse initia loci, atque urbis conditæ in finibus Italis.

II. *Illic vir fuit Samius origine; sed pariter vitaverat & Samon & tyrannos: atque odio injustæ dominationis ultro erat profugus: & ingenio accessit ad Deos dissitos à mortalibus spatio cœli: atque investigavit contemplatione mentis, quæ natura occultabat ab intelligentiâ humanâ. Et postquam penitus cognoverat omnia mente, & curâ assiduâ, proferebat cognoscenda palam, & indicabat turbæ tacitæ atque miranti dicta principia vasti orbis, & causas rerum, & quid natura, quid Deus* esset: *unde nives generarentur; quæ esset causa fulminis, an venti tonitrua cierent nube disruptâ, quid concuteret solum; quâ lege astra moverentur; quid* cæteris hominibus *est incognitum. Atque is primus prohibuit admovere animantia primus insuper aperuit os hujusmodi vocibus eruditis quidem, sed non etiam fide receptis: homines, inquinare corpora epulis scelestis. Sunt fruges: sunt Poma curvantia ramos*

NOTÆ.

Tumulati] *Crotonis* à quo Urbs *Croto* t.

Hic] *Crotoni*, quò se contulit Numa ius, ut Pythagoram audiret.

amius] *Samo* Icarii maris insulâ conesum oriundus: namque ea fuit Py- patria. Quanquam alii aliter.

Dominos] Qualis erat Polycrates ille .

ilentûm] Quinquennale fuisse silentium gorâ discipulis suis præscriptum voluequamquam aliud aliis, æstimata cujusertia, non minùs tamen bienni fuisse Gellius.

Primordia] Unde *ortus*, quænam insuper menta. De quibus physici.

Jupiter an venti] Alii enim *Tonitru* ut aëris vehementem strepitum: alii ruptionem ventorum effractâ nube cum impetu coëuntium.

Quateret] Terræ motus ex subterraibus, qui illius latera pulsant, voluecuidem: cæterùm plurima sunt adhuc in hoc argumento, quæ prolixiori disquisitione indigent.

Ib. *Mearent*] Id est, Quia & *qualis esset cursus astrorum*: quorum omnium cognitio spectat ad mathematicos.

72. *Quodcunque latet*] Ne ita accipias, quasi omnia cognoscere se Pythagoras professus sit, Illa tantùm intelligenda sunt per istud *Quodcunque*, quæ ipse docebat alioqui hominibus incognita.

Ib. *Latet*] Ex eo quòd abdita naturæ in lucem proferret Pythagoras, in tanto fuit honore, ut Dei vocem audire discipuli ejus existimarent. Atque etiamsi nullam dictorum rationem reddisset, maximam adhiberent fidem; rogatique alicujus dicti rationem, responderent, Αὐτὸς ἔφη, *ipse dixit*.

75. *Parcite*] Hæc oratio ex Empedocle qui Pythagoræ dogmata carminibus complexus est, videtur esse desumpta. Vid. orationes duas Περὶ Σαρκοφαγίας, quæ Plutarcho ascribuntur.

suâ gravitate; atque racemi succo pleni in vitibus: sunt olera mitia; suntque possint fieri dulciora igne, atque emolliri: neque lac vobis tollitur, neque mel fragrans flore thymi. Terra benignissima præbet opes suas & cibos dulces; & subministrat delicias sine nece & cruore. Feræ leniunt famem carnibus; neque tamen omnes. Namque equi & greges & armenta vescuntur herbis. At tigres Armeniæ, & truculenti leones, & ursi cum lupis, quibus indoles est crudelis & sæva, amant epulas cum sanguine. Heu! quantum est nefas præcordia devolvi in præcordia & corpus famelicum pinguescere corpore devorato, & animantem vitam ducere morte alterius animantis! Nimirum in tantâ copiâ, quam terra benignissima matrum profert, nihil tibi placet, præterquam conterere crudeli dente cæsorum animalium carnes, atque imitari mores Cyclopum? neque poteris sedare famem rapacis & incontinentis abdominis, nisi pernicie alterius? At illa prisca ætas, quam Auream appellavimus, beata fuit fructibus arborum, & graminibus quæ terra alit; neque infecit ora sanguine.

Pondere poma suo, tumidæque in vitibus uvæ;
Sunt herbæ dulces; sunt, quæ mitescere flammâ,
Mollirique queant. Nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia florem.
Prodiga divitias alimentaque mitia tellus
Suggerit: atque epulas sine cæde & sanguine præbet.
Carne feræ sedant jejunia; nec tamen omnes:
Quippe equus, & pecudes, armentaq; gramine vivunt.
At quibus ingenium est immansuetumq; ferumque,
Armeniæ tigres, iracundique leones,
Cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
Heu! quantum scelus est, in viscera viscera condi,
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus;
Alteriusque animantem animantis vivere leto!
Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra parit, nil te nisi tristia mandere sævo
Vulnera dente juvat, ritusque referre Cyclopum?
Nec, nisi perdideris alium, placare voracis
Et malè morati poteris jejunia ventris?
At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat, herbis
Fortunata fuit: nec polluit ora cruore.
III. Tunc & aves tutas movêre per aëra pennas;
Et lepus impavidus mediis erravit in agris:
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo.
Cuncta sine insidiis, nullamque timentia fraudem,
Plenaque pacis erant. Postquam non utilis auctor
Victibus invidit (quisquis fuit ille virorum)
Corporeasque dapes avidam demersit in alvum;
Fecit iter sceleri: primâque è cæde ferarum
Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum;

III. Tunc & alites agitaverunt alas sine periculo per aërem; & lepus intrepidus vagatus est per campos medios; neque sua credulitas corripuerat piscem hamo; omnia erant sine dolis, & pace abundantia, nullam fraudem metuentia. Postquam pravus auctor (quisquis ille fuit hominum) [illegible] facilitati vivendi, atque devolvit in abdomen voraginosum epulas ex corpore & carne confectas, *aperuit viam crimini; atque credam ferrum infectum sanguine tepuisse ex primâ nece ferarum.*

NOTÆ.

86. *Armeniæ*] Hæc ampla Asiæ regio, ubi sævissimi leones nascebantur.

93. *Cyclopum*] Ἀνθρωποφάγων: Quos lib. 14. 205. videmus.

101. *Piscem*] Quin & piscium esum interdixit suis Pythagoras: vel quòd silentii cultores sint (quod ipse divinum existimabat, ut habet Athenæus 5, 16) vel à Pherecyde Syro habuit. Pisces enim inter numina venerantur Syri.

105. *Corporeas*] Omnes dapes sunt corporeæ, sed per corporeas hîc [illegible] intelligit, *carneas dapes.*

Idque

Idque satìs fuerat: nostrumque petentia letum
Corpora missa neci salvâ pietate fatemur:
Sed quàm danda neci, tam non epulanda fuerunt,
Longiùs inde nefas abiit: & prima putatur
Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.
Vite caper morsâ Bacchi mactandus ad aras
Ducitur ultoris. Nocuit sua culpa duobus.
Quid meruistis, oves, placidum pecus, inq; tuendos
Natum homines, pleno quæ fertis in ubere nectar?
Mollia quæ nobis vestras velamina lanas
Præbetis; vitâque magìs, quam morte juvatis.
Quid meruêre boves, animal sine fraude, dolisq;
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit, curvi dempto modò pondere aratri,
Ruricolam mactare suum: qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.
Nec satìs est, quòd tale nefas committitur: ipsos
Inscripsêre Deos sceleri; numenque superum
Cæde laboriferi credunt gaudere juvenci.
Victima labe carens, & præstantissima formâ,
(Nam placuisse nocet) vittis præsignis & auro,
Sistitur ante aras; auditque ignara precantem:
Imponique suæ videt inter cornua fronti,
Quas coluit fruges: percussaque sanguine cultros
Inficit in liquidâ prævisos forsitan undâ.

Idque satìs fuerat; & agnoscimus animalia insidiantia nostræ vitæ interfecta esse illibatâ pietate. Verùm licet interficienda fuerint, comedenda tamen non erant. Inde scelus latiùs grassatum est: & porcus creditur dignus fuisse qui mactaretur prima victima, quòd evellisset segetem curvo rostro, atque submersisset spem anni. Caper agitur jugulandus ad altaria Bacchi vindicis, vite corrosâ. Ex suum facinus meritò obfuit illis ambobus. Quid verò admisistis oves, mite pecus, atque creatum ad homines à frigore servandos, quæ fertis lac suavissimum in ubere distento? quæ nobis offertis lanas vestras in molles vestes, atque plùs prodestis vitâ quàm morte. Quid admiserunt boves, animal sine fraude atque insidiis, innoxium, simplex, natum ad ferendos labores? Ille denique est ingratus, neque dignus dono frugum, qui potuit jugulare suum agricolam, detracto modò onere curvi aratri; qui afflixit bipenni illam cervicem, tritam labore, quâ toties proscinderat durum agrum, & quo collegerat tot messes. Neque satis est, quòd ejusmodi scelus patratur: ipsos Deos auctores fecerunt facinoris; atque arbitrantur potentiam cœlestem delectari nece tauri laboriosi: Hostia sine vitio & morbo & excellentissimâ specie (nam obest gratum fuisse) decora vittis aureis sistitur ad altaria; atque nescia audit orantem, & videt farra, quæ coluit, spargi in suam frontem inter cornua, & vulnere afflicta tingit cruore cultros fortè antè conspectos in aquâ liquidâ.

NOTÆ.

109. *Corpora*] *Feras* intelligit hominibus infestas.

111. *Et prima*] *Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ*, &c. 1 Fast.

Ib. *Longiùs*] Quia à feris ad securùm animalium cædem, deinde & hominum strages deventum est.

113. *Spem*] Namque erutis seminibus nulla *speranda* messis.

116. *Quid*] De hâc Pythagoræ abstinentiâ vid. Jamblicum cap. 24. Laërtium in vitâ Pythagoræ lib. 8. Luciani somnium, &c.

124. *Ruricolam*] *Bovem*.

125. *Renovaverat*] *Renovari* verò videtur ager qui per culturam atque aratrum ad recipienda nova semina apparatur.

128. *Inscripsêre*] Quin & Diis invidiam fecêre; eos in partem prædæ, nidorem victimarum adsciscentes.

131. *Placuisse*] Non enim nisi eximiæ lectæque aris admoventur hostiæ.

Ib. *Vittis*] Victimæ ornabantur vittis aureis, cornua etiam deaurata habuerunt.

134. *Fruges*] Salsas fruges, molam, farinam sale mistam, quâ frons victimæ, focus, & cultri aspergebantur.

135. *Undâ*] Aquâ in sacris adhibitâ, & per pelves dispositâ. *An quia prævisos in aquâ timet hostia cultros?* 1 lib. Fast.

Protinus

Protinus ereptas viventi pectore fibras
Inspiciunt; mentesque Deûm scrutantur in illis.
Unde fames homini vetitorum tanta ciborum?
Audetis vesci, genus ô mortale? quod, oro,
Ne facite; & monitis animos advertite nostris.
Cumque boum dabitis cæsorum membra palato;
Mandere vos vestros scite & sentite colonos.
Et quoniam Deus ora movet; sequar ora moventem
Ritè Deum: Delphosque meos, ipsumque recludam
Æthera; & augustæ referabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis evestigata priorum,
Quæque diu latuêre, canam. Juvat ire per alta
Astra; juvat, terris & inerti sede relictis,
Nube vehi; validique humeris insistere Atlantis:
Palantesque animos passim, ac rationis egentes
Despectare procul, trepidosque obitumque timentes
Sic exhortari; seriemque evolvere fati.

IV. O genus attonitum gelidæ formidine mortis,
Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana timetis,
Materiem vatum, falsique piacula mundi?
Corpora sive rogus flammâ, seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent animæ: semperque, priore relictâ
Sede, novis domibus habitant, vivuntque receptæ.

Continuò inspiciunt fibras extractas ex pectore viventi, & quærunt voluntatem Deorum in illis. Unde homini tantùm desiderium epularum prohibitarum? Non veremini carnibus vesci, ô gens morti obnoxia? quod precor ne facite, & attentas præbete mentes nostris præceptis. Et cum faucibus admovebitis artus taurorum mactatorum, cognoscite & sentite vos comedere vestros agricolas. Et quandoquidem Deus os meum agitat, sequar sedulò Deum os agitantem, & edicam mea oracula, atque aperiam ipsum cælum, & recludam sententiam mentis divinæ. Cantabo magna, neque perspecta animo priorum, & quæ diu incognita fuerunt. Placet ferri per excelsa sidera; placet, terris & pigrâ habitatione destituta nubes ascendere atque inniti humeris fortis Atlantis; & procul a cœlo deorsùm spectare mentes passim errantes & expertes rationis, & sic admonere timidos, & metuentes mortem, & aperire ordinem fati.

IV. O gens stupefacta pavore leti frigidi, quamobrem metuitis Stygem, quamobrem caliginem, quamobrem nomina inania, argumentum poëtarum & piacula mundi ficti? Ne existimetis corpora posse pati ulla mala, seu pyri dissipuerint ea igne, seu vetustas corruptione. Animæ non moriuntur, & semper priore habitatione omissâ recipiuntur novis corporibus, & receptæ vitâ fruuntur.

NOTÆ.

136. *Fibras*] *Cordis & jecoris* præsertim *extrema* eo nomine appellantur, quæ aruspices ad exquirendam Deorum voluntatem inspicere consueverant.

137. *Inspiciunt*] Inde *Haruspices* dicti sunt ab *Harugis* (i. e.) victimis inspiciendis.

139. *Vesci*] Pro *carnibus vesci* simpliciter *vesci* posuit.

143. *Deus*] Apollo me hortatur, ut loquar.

144. *Delphos*] Delphi urbs Phocidis in Achaiâ, Apollinis *oraculis* clarissima, quæ hic pro iis ponitur.

149. *Atlantis*] Qui Mauritaniæ rex, ideo dictus *cælum sustinere humeris*, quòd *astrologus* fuerit eximius.

154. *Styga*] Pro *Inferis* posuit eam paludem, de quâ jam toties.

155. *Vatum*] Id est, *poëtarum*, *quibus quidlibet mentiri concessum*.

Ib. *Piacula*] Apud manes *expiari* crimina in superis commissa credebant.

Quæ quis apud superos furto lætatus inani
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Virgil.

156. *Tabe*] Paulatim enim *dissolvuntur* & quodammodo *liquescunt* inanimata corpora.

157. *Non ulla*] Namque anima est quæ sensûs & cognitionis est capax.

159. *Domibus*] Intelligitur commigratio animarum de corpore in corpus, seu μετεμψύχωσις quam ab Ægyptis mutuatus erat Pythagoras.

Ipse

Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoïdes Euphorbus eram; cui pectore quondam
Sedit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
Nuper Abanteïs templo Junonis in Argis.
Omnia mutantur: nihil interit. Errat, & illinc
Huc venit, hinc illùc, & quoslibet occupat artus
Spiritus; êque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster; nec tempore deperit ullo.
Utque novis fragilis signatur cera figuris,
Nec manet ut fuerat, nec formas servat easdem;
Sed tamen ipsa eadem est: animam sic semper eandem
Esse, sed in varias doceo migrare figuras.
Ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
Parcite (vaticinor) cognatas cæde nefandâ
Exturbare animas: nec sanguine sanguis alatur.
Et quoniam magno feror æquore, plenaque ventis
Vela dedi; nihil est toto quod perstet in orbe.
Cuncta fluunt; omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu
Non secùs ac flumen. Neque enim consistere flumen,
Nec levis hora potest: sed ut unda impellitur undâ,

Ego ipse, nam recordor, eram Euphorbus Panthi filius tempore belli Trojani, in cujus pectore adverso valida hasta minoris Atridæ olim infixa est. Agnovi nuper clypeum, quem nostra sinistra gestabat, apud Argos Abanteos in fano Junonis. Cuncta mutantur: nihil perit. Anima vagatur, & illinc huc fertur, hinc illùc, & invadit quælibet membra, atque transit ex feris in corpora humana, & nostra vicissim *in feras; neque unquam moritur. Atque ut cera mollis fingitur novis figuris, neque perstat ut fuerat, neque retinet easdem species, verùm tamen ipsa est eadem; ita doceo animam esse semper eandem sed transire in diversas figuras. Adeòque ne pietas sit superata desiderio alvi, nolite, prædico ejicere animas cognatorum* vestrorum, *cæde horrendâ; neque sanguis nutriatur sanguine. Et quandoquidem versor in profundissimo mari, atque pandi lintea plena ventis, nihil est in toto mundo, quod* stabile *permaneat. Omnia labuntur atque omnis species fluxa &* mutabilis, *de* novo *fingitur. Ipsa etiam tempora fluunt motu continuo perinde ac flumen; neque enim flumen, nec levis hora potest stare; sed quemadmodum fluctus pulsatur fluctu,*

NOTÆ.

160. *Ipse ego*] Primùm se Æthaliden fuisse memorabat; secundò Euphorbum, quod testatus est, agnito scuto suo suspenso inter alia spolia, in Junonis Argivæ templo; tertiò, Hermotimum: quartò, Pyrrhum; quintò, Pythagoram. Hoc habuit ex munere Mercurii, tum ut vivens, tum mortuus, omnium quæ contingeret, memoriam teneret. Laërt. in vitâ Pythag.

162. *Minoris*] *Menelaï*, cujus major frater fuit *Agamemnon*: atque ille Menelaus Euphorbum Iliad, 16. peremisse dicitur.

164. *Abanteïs*] Ab *Abante* rege, qui Argis clarissimâ Peloponnesi urbe imperavit. Populi insuper *Abantes* ab Herodoto Iones inter & Achivos memorantur.

Ib. *Templo*] Stadia quindecim Mycenis distare hoc Junonis templum affirmat Pausanias in Corinthiacis, cujus inter alia donaria hunc etiam clypeum Argis celebratissimum ut ex Hygini 273. tabulâ patet, nominatim recenses.

165. *Interit*] Ex sententiâ veterum omnium philosophorum, qui censuerunt omnia quidem resolvi posse in quatuor *elementa* vel *materiam primam*; in *nihilum* verò redigi non posse.

171. *Eadem*] *Quoad ad substantiam*; quæ quanquam varias *qualitates* & formas suscipiat, ipsa non mutatur.

Ib. *Sic*] De terrâ, aut communioribus elementis istud dici potest: fueritque comparatio elegans. Ad spiritus seu animas, quæ individuam suam formam habent, aut formæ sunt, si transferas, ridicula est.

173. *Ergo*] Abstinendum ab animatis suasit propter transmigrationem animarum.

176. *Æquore*] Id est, *De maximis atque abditissimis naturæ mysteriis sermo incidit.*

177. *Quod perstat*] Quod permaneat, & à mutatione sit alienum.

179. *Tempora*] Nihil aliud sunt, quàm res ipsæ, aut earum inter se durandi spatium.

Urgeturque

Urgeturque prior venienti, urgetque priorem,
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur:
Et nova sunt semper. Nam quod fuit antè, relictum est:
Fitque, quod haud fuerat: momentaque cuncta novantur.
Cernis & emersas in lucem tendere noctes:
Et jubar hoc nitidum nigræ succedere nocti.
Nec color est idem cœlo, cùm lassa quiete
Cuncta jacent mediâ, cùmque albo Lucifer exit
Clarus equo: rursumque alius, cum prævia luci
Tradendum Phœbo Pallantias inficit orbem.
Ipse Dei clypeus, terrâ cùm tollitur imâ,
Manè rubet: terrâque rubet, cùm conditur imâ.
Candidus in summo est; melior natura quòd illic
Ætheris est, terræque procul contagia vitat.
Nec par aut eadem nocturnæ forma Dianæ
Esse potest unquam: semperque hodierna sequente,
Si crescit, minor est: major, si contrahit orbem.
Quid? non in species succedere quatuor annum
Aspicis ætatis peragentem imitamina nostræ?
Nam tener, & lactens, puerique simillimus ævo
Vere novo est: Tunc herba nitens, & roboris expers
Turget, & insolida est; & spe delectat agrestem.
Omnia tum florent: florumque coloribus almus
Ridet ager: neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
Transit in Æstatem, pòst Ver, robustior annus:

& prior premitur sequenti atque premit antecedentem, sic etiam tempora dilabuntur, sic etiam sequuntur, & semper sunt nova. Nam quod fuit antea, est omissum; & oritur quod non fuerat: & omnia momenta renovantur. Vides etiam noctes ex tenebris eductas in diem erumpere, & hanc puram solis lucem caliginosâ nocte obscurari. Neque color est idem cœlo, cùm omnia defessa strata sunt nocte mediâ, & cùm Lucifer splendidus prodit equis candidis: rursumque alius, cum Pallantias antecedens diem colore rubicundo tingit mundum committendum Soli. Ipse orbis Dei, cùm tollitur à terrâ infimâ, rubet mane, atque rubet cùm conditur terrâ infimâ. In cœli summitate est albus; quia illic natura ætheris est melior, & procul fugit commertia telluris. Neque figura lunæ nocturna potest unquam esse eadem aut æqualis; & hodierna est semper minor sequenti, si crescit; major, si decrescit. Quid? annon vides annum, præbentem imaginem nostræ vitæ, dividi in quatuor partes? Nam vere novo est mollis & lactens, atque simillimus ætati pueri. Tunc herba florens, & destituta viribus est tumida succorum copiâ *& infirma, & spe recreat colonum: Tunc omnia florent, & dulcis campus ridet coloribus florum; neque adhuc ulla est potentia in foliis. Annus firmior concedit in æstatem à vere;*

NOTÆ.

189. *Lucifer*] Stella est Veneris, quæ etiam *Phosphorus* dicitur, ideo *albis equis* vecta, quòd solis ortum præcedat. Cùm autem ejus occasum subsequitur, *Hesperus* appellatur.

191. *Tradendum*] *Ut radiis suis illum collustret.*

Ib. *Pallantias*] *Aurora* est *Pallantis* Gigantis filia.

192. *Dei clypeus*] *Solis orbis*, qui *clypei* instar nobis *rotundus* videtur. Sed vox hæc non satis competit solis magnitudini.

194. *Quòd*] Veram hujus rei causam pete ex physicis.

196. *Dianæ*] *Lunæ*, quæ nunquam eadem permanet vultu, crescit semper aut decrescit.

198. *Contrahit*] *Minuit*: quod ex oppositâ voce *crescit* intelligitur.

200. *Ætatis*] *Annum ætates hominis referre* scribit; nam ut quatuor sunt anni partes, ita ex Pythagoræ sententiâ, quatuor sunt hominis ætates. *Pueritia* quæ 20 annos implet: *Adolescentia*, 20. *Juventus*, 20. *Senectus*, 20.

206. *Annus*] Pro *anni parte*, *æstate* scilicet: quomodo & loquutus est Horatius.

Fitque valens juvenis. Neque enim robuſtior ætas
Ulla, nec uberior; nec, quæ magis æſtuet, ulla eſt.
Excipit Autumnus, poſito fervore juventæ
Maturus, mitiſque inter juvenemque, ſenemq;
Temperie medius, ſparſis per tempora canis.
Inde ſenilis Hyems tremulo venit horrida paſſu;
Aut ſpoliata ſuos, aut, quos habet, alba capillos.
Noſtra quoque ipſorum ſemper, requieq; ſine ullâ,
Corpora vertuntur: nec quod fuimuſve, ſumuſve,
Cras erimus. Fuit illa dies, quo ſemina tantùm,
Speſq; hominum primæ maternâ habitavimus alvo:
Artifices Natura manus admovit: & angi
Corpora viſceribus diſtentæ condita matris
Noluit; éque domo vacuas emiſit in auras.
Editus in lucem jacuit ſine viribus infans:
Mox quadrupes, rituq; tulit ſua membra ferarum:
Paulatimque tremens, & nondum poplite firmo
Conſtitit, adjutis aliquo conamine nervis.
Inde valens veloxque fuit; ſpatiumque juventæ
Tranſit: & emeritis medii quoque temporis annis,
Labitur occiduæ per iter declive ſenectæ.
Subruit hæc ævi, demoliturque prioris
Robora: fletque Milon ſenior, cùm ſpectat inanes
Illos, qui fuerant ſolidorum mole tororum
Herculeis ſimiles, fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in ſpeculo rugas aſpexit aniles,

atque fit forti & robuſto juveni ſimilis: neque enim ulla ætas firmior, nec fertilior; neque ulla eſt, quæ magis ferveat. Autumnus maturus, omiſſo ardore juventutis, atque inter juvenem & ſenem lenitatem quandam ſervans, medius temperie, canis ſparſis per tempora hunc ſequitur. Tum Hyems ſenilis & aſpera, vel deſtituta ſuis comis, vel albas habens quas gerit, ſuccedit greſſu tremulo. Noſtrûm etiam ipſorum corpora mutantur ſemper ſine ullâ intermiſſione; neque erimus cras, quod fuimus, aut nunc ſumus: fuit illud tempus, quo ſemina duntaxat aut ſpes prima hominum manſimus in utero materno. Natura adhibuit manus doctas; neque paſſa eſt corpora abdita in utero gravidæ matris torqueri: atque eduxit domo in ſpatioſum aërem; infans eductus in lucem jacuit ſine viribus: mox quadrupedis inſtar proceſſit, & promovit ſuos artus more brutorum; atque paulatim tremens & nondum certo poplite conſtitit, nervis ſuſtentatis aliquo adminiculo, poſtea fortis & celer fuit, & pervadit ſpatium juventutis; atque annis etiam medii temporis præteritis, labitur per devexum collem caducæ ſenectutis. Hæc frangit atque evertit vires ætatis præcedentis: atque Milon ſenex lachrymatur, cùm videt illos lacertos, qui fuerunt pares Herculis ſoliditate firmorum tororum, pendere exhauſtos & flaccidos. Lachrymatur etiam Tyndaris, ſimul ac videt rugas aniles in ſpeculo;

NOTÆ.

208. *Æſtuet*] Ex diverſis cupiditatibus, itemque ſanguinis calore & copiâ maximè *fervent* juvenes.

211. *Canis*] Quid ad ſenectutem vergentes occupant: Hinc autem plurimos loquendi modus derivaverunt, qui *nives in caput, glaciem in ſanguinem*, atque alia ejus generis induxerunt.

217. *Alvo*] Pro *utero* poſuit, qui *loci matrix* ab imperitis dicitur, cùm potiùs *fœminam fœtûs* gratiâ comparatam ſignificet, quo ſenſu Columella de gallinis; *Octies anno pullos educat, ſi eſt bona matrix.*

220. *Domo*] *Utero.*

222. *Quadrupes*] *Repens*; videturque alluſum ad Sphyngis ænigma.

Qui quadrupes foret, & bipes, & tripes unus & idem.

224. *Conamine*] *Serperaſtro* puta, aut ejuſmodi adminiculo.

227. *Declive*] Deorſum vergens ſc. ad mortem, perinde ut ſol, cùm ad occaſum tendit; proinde & *ſenectam occiduam* dixit; quòd ea ultima ſit ætatum hominis, perinde ut occidens, ultima meta curſûs ſolaris.

229. *Milon*] Athleta fuit Crotoniata tantis viribus ut nudæ dextræ uno ictu taurum interfeciſſe tradatur, humeriſque per ſtadium ſine fatigatione portâſſe. Dicitur inſuper totum ſolus devorâſſe.

Tyndaris: & ſecum, cur ſit bis rapta, requirit.
Tempus edax rerum, tuque, invidioſa vetuſtas,
Omnia deſtruitis: vitiataque dentibus ævi
Paulatim lentâ conſumitis omnia morte.
Hæc quoque non perſtant, quæ nos èlementa vocamus:
Quaſque vices peragant (animos adhibete) docebo.
Quatuor æternus genitalia corpora mundus
Continet. Ex illis duo ſunt oneroſa, ſuoque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur:
Et totidem gravitate carent; nulloque premente
Alta petunt, aër, atque aëre purior ignis.
Quæ quanquam ſpatio diſtant; tamen omnia fiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt. Reſolutaque tellus
In liquidas rorèſcit aquas: tenuatus in auras
Aëraque humor abit: dempto quoque pondere rurſus
Inſuperos aër tenuiſſimus emicat ignes.
Inde retro redeunt: idemque retexitur ordo.
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aëra tranſit:
Hic in aquas: tellus glomeratâ cogitur undâ:
Nec ſpecies ſua cuique manet. Rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat Natura figuras.
Nec perit in tanto quicquam (mihi credite) mundo,
Sed variat, faciemque novat: naſcique vocatur,
Incipere eſſe aliud, quàm quod fuit antè; morique,
Deſinere illud idem. Cùm ſint huc forſitan illa,
Hæc tranſlata illuc; ſummâ tamen omnia conſtant.
Nil equidem durare diu ſub imagine eâdem
Crediderim. Sic ad ferrum veniſtis ab auro,
Sæcula. Sic toties verſa es, Fortuna locorum.

& ſecum perpendit quamobrem ſit bis rapta. Tempus edax rerum, tuque vetuſtas odioſa cuncta ſubvertitis: atque paulatim abſumitis omnia morte tardè venienti vitiata multitudine annorum. Hæc etiam quæ nos appellamus elementa, non permanent: atque attendite, dicam, quas vices ſubeant. Mundus æternus habet quatuor corpora genitalia. Ex illis duo ſunt gravia; & terra & aqua tendunt deorſum ſuâ gravitate: atque totidem carent pondere, & aër, & ignis purior aëre ſurſum feruntur nullo pondere eos *inhibente. Quæ tametſi diſſita ſunt loco, tamen omnia generantur ex ipſis, atque in ipſa reſolvuntur. Atque terra tenuata diſſolvitur in aquas fluidas, atque reſoluta mutatur in ventos atque aërem; ſublatâ etiam gravitate aër ſubtiliſſimus exſilit in ignes* ætheris *ſupremos. Inde retro feruntur; atque idem ordo reſolvitur. Namque ignis concretus concidit in ſpiſſum aërem, hic in aquas; terra concreſcit ex aquâ condenſatâ, Neque forma ſua perſtat cuique; & Natura novatrix reſtituit formas rerum alias ex aliis. Neque quicquam funditus perit in tanto orbe, mihi fidem habete: ſed diverſè mutatur, & renovat ſpeciem: & incipere eſſe aliud quàm quod fuit priùs, dicitur naſci: atque ceſſare eſſe illud idem, interire. Quanquam fortè illa ſint tranſlata in hoc* corpus, *atque hæc in illud, omnia tamen quoad ſubſtantiam conſtant. Arbitratus equidem fuero nihil perſtare diu ſub eadem formâ. Sic ab aureis veniſtis ad ferrea ſæcula; ſic toties mutata es, ſors locorum.*

NOTÆ.

233 *Tyndaris*] *Helena* Jovis, ſed *Tyndari* credita & Ledæ filia, à Theſeo novennis rapta, quæ à fratribus Dioſcuris Caſtore & Polluce recuperata, tum Menelao in matrimonium data mox à Paride rapta, belli atque excidii Trojani cauſa fuit.

235. *Dentibus*] Anni *dentes ævi* dicuntur, quibus omnia *rodi* dicuntur.

236. *Morte*] Al. legunt *morſu*. Fortaſſe meliùs ut pergat in Metaphorâ a *dentibus* & *edacitate* temporis.

239. *Æternus*] Ex falſâ Ariſtotelis opinione.

Ib. *Genitalia*] *Elementa* dicit, ex quibus omnia *generantur*.

245. *Cadunt*] *In elementa reſolvuntur*.

Ib. *Reſolutaque tellus*] Elementum alterum in aliud tranſire poteſt.

248. *Superos ignes*] Ætherem, qui omnium elementorum ſupremus eſt.

252. *Species*] *Figuras*, quæ mox ſequuntur, quas ſuprà *vagantes* dixit *imagines*, ea *ſpecies* intelligitur.

260. *Ferrum*] *Ad ferream ætatem*, de quâ libro primo.

Vidi

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum. Vidi factas ex æquore terras:
Et procul à pelago conchæ jacuêre marinæ;
Et vetus inventa est in montibus anchora summis.
Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit: & eluvie mons est deductus in æquor:
Eque paludosâ siccis humus aret arenis;
Quæque sitim tulerant, stagnata paludibus hument.
Hîc fontes Natura novos emîsit, at illìc
Clausit: & antiquis concussa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt; aut excœcata residunt.
Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
Exsistit procul hinc, alioque renascitur ore.
Sic modò combibitur: tecto modò gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis.
Et Mysum capitisque sui, ripæque prioris
Pœnituisse ferunt, aliâ nunc ire, Caïcum.
Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas
Nunc fluit; interdum suppressis fontibus aret.
Ante bibebatur; nunc quas contingere nolis
Fundit Anigros aquas: postquam (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illîc lavêre bimembres
Vulnera, clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.

Ego vidi esse mare, quod fuerat olim terra firmissima. Vidi terras natas ex mari: atque conchæ marinæ sparsæ sunt longè à mari; & antiqua anchora reperta est in supremis montibus. Fluxus aquarum effecit vallem, quod fuit planities; & mons est mutatus in planitiem diluvio: atque terra riget siccis glareis ex paludosâ; & quæ loca sicca erant stagna facta sunt, & ab *humidis paludibus* occupata. *Hic natura patefecit novos fontes, & illic repressit; & fluvii excitati antiquis terræ motibus erumpunt, aut obturati residunt. Ita postquam Lycus est absorptus hiatu terreno, erumpit hinc procul, & exundat alio ostio. Ita magnus Erasinus modò absorbetur, modò fluens operto gurgite renascitur in campis Argolicis. Dicunt etiam Mysum piguisse & scaturiginis suæ & prioris ripæ, nunc* mutato nomine *& cursu Caïcum* dici. *Amenanus quoque trahens arenas Sicanias nunc currit, nonnunquam est siccus fontibus retentis. Anigros antea potabatur, nunc emittit aquas quas fugias tangere, ex quo (nisi omnis fides est tollenda poëtis)* Centauri *bimembres illic laverunt plagas, quas arcus Herculis clavigeri inflixerat.*

NOTÆ.

263. *Fretum*] Nam ubi nunc est fretum Siculum, ibi fuit terra solidissima.

Ibid. *Factas*] Plurimas insulas apud historicos, imò & alias terras invenias, quæ suo tempore emerserunt. Quin & conchæ in altissimis montibus reperiuntur, unde ibi etiam aliquando mare fuisse nonnulli colligunt.

273. *Lycus*] Plures eo nomine fuerunt fluvii; hîc verò de eo agitur, qui & *Marsius* à Livio dictus, Laodiceam Lydiæ urbem preterfluit.

274. *Procul*] Pôst quinque stadia circiter.

276. *Erasinus*] Fluvius est Arcadiæ, qui à Stymphalide palude ortus, unde & *Stymphalus* dictus, postquam terras subiit, rursus in Argolico agro erumpit, atque *Erasinus* dicitur.

277. *Mysum*] Mysiæ fluvius terrâ haustus fontem, alveum, & nomen mutavit, nunc *Caicus* dictus.

279. *Amenanus*] Exiguus fluvius Siciliæ, ex Ætnâ monte per agrum Catenensum fluens.

282. *Anigros*] Hic fluvius est Peloponnesi in Elide, de quo aliter fabulantur.

Ibid. *Vatibus*] Optimè hoc interserit poëta. Pythagoras enim suprà v. 155. *materiem vatum & nomina vana* jusserat contemnere.

283. *Bimembres*] *Centauros* dicit ab Hercule vulneratos atque profligatos.

Quid?

Quid? annon Hypanis fluvius ex montibus Scythicis, qui erat dulcis, corrumpitur salibus amaris? Antissa, & Pharus, & Tyrus Phœnissa fuerant circumdatæ fluctibus, ex quibus nulla nunc est insula. Antiqui incolæ habuêrunt Leucadem cohærentem, nunc maria circumfluunt. Zancle etiam dicitur fuisse connexa Italiæ, donec mare abrupit confinia, atque removit terram interjectâ aquâ. Si quæras Helicen & Burin, oppida Achaïca, reperies sub aquis; & nautæ solent adhuc monstrare urbes depressas cum muris submersis. Est collis excelsus sine ullis arboribus prope Trœzenen Pittheam, olim area campi planissima, nunc collis: nam, res admiranda relatu, fera violentia ventorum repressa obscuris speluncis, nitens aliquâ via exspirare atque conata incassum frui cœlo ampliore; cùm nullus esset hiatus in totâ cavernâ, neque esset pervia flaminibus, distendit terram tumefactam, sicut spiritus oris solet inflare vesicam, vel pellem detractam capro bicorni. Ille tumor permansit loco, & habet figuram excelsi tumuli; atque induratus est longo tempore. Cùm plurima in mentem veniant vobis audita & cognita,

Quid? non & Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitæ fuerant Antissa, Pharosque,
Et Phœnissa Tyros; quarum nunc insula nulla est.
Leucada continuam veteres habuere coloni;
Nunc freta circueunt. Zancle quoque juncta fuisse
Dicitur Italiæ; donec confinia pontus
Abstulit, & mediâ tellurem reppulit undâ.
Si quæras Helicen & Burin Achaïdas urbes,
Invenies sub aquis: & adhuc ostendere nautæ
Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.
Est prope Pittheam tumulus Trœzena, sine ullis
Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus: nam (res horrenda relatu)
Vis fera ventorum, cæcis inclusa cavernis,
Exspirare aliquâ cupiens, luctataque frustrà
Liberiore frui cœlo, cùm carcere rima
Nulla foret toto, nec pervia flatibus esset:
Extentam tumefecit humum: ceu spiritus oris
Tendere vesicam solet, aut derepta bicorni
Terga capro. Tumor ille loco permansit, & alti
Collis habet speciem; longoque induruit ævo.
Plurima cùm subeant, audita aut cognita vobis,

NOTÆ.

285. *Hypanis*] Sarmatiæ est Europeæ, qui in Borysthenem deinde in Pontum Euxinum defluit.

287. *Antissa*] Insula fuerat, quæ Lesbo, Ægæi maris insulæ, contra Trœdem fuit adjecta.

Ibid. *Pharos*] Hæc quoque olim insula Ægypto annexa fuit: ubi celeberrima illa turris plurimis tabulatis excelsa, eodem nomine, quam quidem Sostratius Gnydius pro navigantium salute extruxit.

288. *Tyros*] Urbs fuit Phœnicæ opulentissima, quæ Alexandri magni tempore insula fuit, ut ex Curtio aliisque liquet.

289. *Leucada*] Nunc est insula maris Ionii, quam à continenti avullit accolarum opera.

290. *Zancle*] Messana est, urbs Siciliæ quam simul & totam insulam pontus ab Italia divisit. 2 Æn. Virg.

292. *Reppulit*] Uti quidem videtur oculis; cæterùm non *repulsa* insula, sed pars ea terræ ablata, quæ Siciliam Italiæ committebat.

293 *Helicen & Burin*] Urbes Achaïæ in ora sinus Corinthiaci, quas terræ motu absorptas scribunt Oros. lib. 3. cap. 3 Strabo, lib. 1. Diod. lib. 25.

296. *Pittheam*] *Pitthei* Æthræ patris patria fuit *Trœzen*, urbs Peloponnesi in ora meridionali sinûs Saronici.

299. *Ventorum*] Atque ignis subterranei.

305. *Terga*] *Utres* dicit, quibus vinum atque oleum continentur. Vel *folles* ludendi gratiâ inflatos.

 Pauca

a supèr referam. Quid? non & lympha figuras
|ue capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
a die gelida est; ortuque obituque calescit.
otis Athamanis aquis accendere lignum
'atur; minimos cùm Luna recessit in orbes.
ıen habent Cicones, quod potum saxea reddit
:ra; quod tactis inducit marmora rebus.
ıis, & huic Sybaris nostris conterminus arvis,
ro similes faciunt auroque capillos.
lq; magìs mirum, sunt qui non corpora tantum,
m animos etiam valeant mutare, liquores.
non audita est obscœnæ Salmacis undæ?
opesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
'urit, aut mirum patitur gravitate soporem.
rio quicumque sitim de fonte levârit,
fugit; gaudetque meris abstemius undis:
ris est in aquâ calido contraria vino:
quod indigenæ memorant, Amithaone natus,

pauca insuper narrabo. Quid? Annon aqua dat atque accipit novas figuras? Tua aqua, Ammon cornute, gelida est de die; accedente & recedente eo calescit. Athámanis aquis admotis dicitur accendere lignum, cùm Luna abiît in minimos orbes. Cicones habent fluvium, qui potus reddit præcordia lapidea: qui inducit saxeam duritiem *rebus tactis. Crathis & Sybaris huic conterminus in nostris campis, reddunt crines similes electro, atque auro. Et quod magìs stupendum est sunt aquæ quæ possint vertere non tantùm corpora, sed etiam mentes. Cui non cognita est Salmacis, quæ aquas habet turpes? & lacus Æthiopes? quos si quis gustavit, vel furit, vel patitur somnum stupidum & gravem. Quisquis sedaverit sitim ex fonte Clitorio, odit vinum, brius amat puras lymphas; seu virtus est in aquâ contraria vino calido, sive quod indigenæ, filius Amithaonis,*

NOTÆ.

Ammon] De hoc cognomine vid. lib. 4.

Unda] De eo fonte Plin. lib. 2. cap. ırtius lib. 4. Eleganter etiam Lucret.

ıpud Hammonis fanum fons, luce diurnâ dus, &c.

Athamanis] Fuerunt *Athamanes* populi pud quos fons Dodonæus, qui accens extingueret, extinctas accenderet. De us, Plinius, Lucretius, alii.

Minimos] *Cùm decrescit.*

Cicones] Thraciæ esse populos jam sæpe . Fluminis autem de quo hic agitur ıuspiam apparet quòd sciam, nisi fortè est. Sic de eo Plinius, *In Ciconum flu- in Piceno lacu Velino lignum dejectum rtice obducitur.*

Crathis] Hic & Sybaris, fluvii sunt : Crotonem juxta in extremâ Italiâ ersus. *Crathis*] Ὁ δὲ Κρᾶθις τὰς λευ-μαίνει ξανθοτρίχεῖν καὶ λευκοτριχεῖν ποιεῖ, Strabo.

319. *Salmacis*] De eo Cariæ fonte supra lib. 5. v. 285.

320. *Ethiopesque lacus*] Porphyrius, de Styge, memorabile quid memorat de aquâ probationis apud Indos: ubi reus ad examen istius aquæ adductus eo vel absolvitur vel damnatur; λίμνη λεγομένη δοκιμαστηρία.

321. *Mirum gravitate soporem*] Periphrasis est Lethargi.

322. *Clitorio*] Vinum tædio venire his, qui ex Clitorio lacu biberint, scribit, Plin. lib. 3. cap. 2. Est autem lacus ille Arcadiæ in Peloponneso, non longè à sinu Corinthiaco.

325. *Amithaone natus*] *Melampus* medicus, qui Prœti Argivorum regis filias quatuor, sc. Meram, Euryalen, Lysippen, & Iphianassam, putantes se vaccas esse eo furore liberavit, quem ipsis Juno, ut scribit Pherecydes: ut alii Venus, immiserat quòd illâ se pulchriores jactarent, Iphianassam duxit Melampus, restitutis valetudini sororibus.

Prœtidas attonitas postquam per carmen & herbas
Eripuit furiis; purgamina mentis in illas
Misit aquas: odiumque meri permansit in undis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
Quem quicunq; parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quàm si mera vina bibisset.
Est locus Arcadiæ (Pheneon dixêre priores)
Ambiguis suspectus aquis: quas nocte timeto;
Nocte nocent potæ. Sine noxâ luce bibuntur.
Sic alias aliasque lacus & flumina vires
Concipiunt. Tempusque fuit, quo navit in undis,
Nunc sedet Ortygie.. Timuit concursibus Argo
Undarum sparsas Symplegadas elisarum;
Quæ nunc immotæ perstant, ventisque resistunt.
Nec, quæ sulfureis ardet fornacibus, Ætne
Ignea semper erit: neque enim fuit ignea semper.
Nam sive est animal tellus, & vivit, habetque
Spiramenta locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiesque movetur,
Has finire potest, illas aperire cavernas:
Sive leves imis venti cohibentur in antris;
Saxaque cum saxis, & habentem semina flammæ
Materiem jactant, ea concipit ictibus ignem;
Antra relinquentur sedatis frigida ventis:

postquam liberavit furiis per carmen & gramina Prœtidas insanas, abjecit in illas aquas medicamenta mentis: & odium vini permansit in aquis. Fluvius Lyncestius est dissimilis effectu huic, quem quisquis hauserit faucibus avidis, non secùs vacillat, quàm si potâsset vinum purum. Est locus Arcadiæ (veteres appellaverunt Pheneon) non tutus propter aquas ambiguas; quas nocte reformida; haustæ de nocte lædunt. Securè potantur de die. Ita lacus & amnes habent alias atque alias virtutes. Tempus fuit quo Ortygia fluitavit in undis, nunc stat. Argo reformidavit Symplegadas diversis concursibus undarum à duobus scopulis fractarum; quæ nunc consistunt immotæ; & resistunt ventis. Neque Ætna, quæ flagrat fornacibus sulfuræis, semper ardebit; neque verò fuit semper ignea. Nam seu terra est animal, & vivit, & habet æstuaria exspirantia ignem multis locis, potest mutare vias expirandi, &, quoties movetur, obstruere has speluncas, aperire illas: Seu subtiles venti coërcentur infimis cavernis, atque jactant silices cum silicibus, & materiem continentem semina flammæ, ea rapit ignem conflictu; cavernæ destituentur sine igne ventis compositis.

NOTÆ.

326. *Prœtidas*] Filiæ fuerunt Prœti Argivorum regis, quæ, immissâ à Junone aut Venere vesaniâ, sese vaccas esse crediderunt.

329. *Lyncestius*] *Lyncestis aqua in Macedoniâ, vini modo, tremulentos facit.* Plin. Lib. 2. cap. 103.

332. *Pheneon*] In Arcadiâ, quæ Achaiæ regio est maximè à mari remota, oppidum est eo nomine, è cujus paludibus Ladon profluere, scripsit Plinius. Aquam autem, de quâ hic Ovidius videtur intelligere, Pausanias *Stygem* vocari ait ab Arcadibus: quanquam de lucis atque noctis discrimine nihil meminit.

337. *Ortygie*] *Delos* est, maris Ægæi: Cycladum insula clarissima, à *coturnicum* copiâ Græcè sic dicta, quæ olim fluitans aut mari obruta, Latonæ locum ad pariendum, quærenti ut commodaret, repentè constitit.

Ib. *Argo*] Nomen est navis, quâ Argonautæ Colchos ad vellus aureum surripiendum profecti sunt.

338. *Symplegadas*] *Symplegades*, à *συμπλήσσω Collido*) quæ & *Cyaneæ* dicuntur, insulæ sunt contra Bosphorum Thracium, quæ, ut inquit Plinius, à poëtis olim concurrisse finguntur, quoniam parvo discretæ intervallo, ex adverso intrantibus geminæ esse videntur paululùmque deflexâ acie coëuntium speciem præbebunt.

340. *Ætne*] Mons Siciliæ notissimus, de quo jam toties, qui flammas eructat.

348. *Materiem*] *Sulphur* scilicet & *bitumen* ex saxorum collisione, excusso igne incendi possunt.

Sive

ituminеæ rapiunt incendia vires,
ve exiguis arefcunt fulfura fumis;
e ubi terra cibos alimentaque pinguia flammæ
dabit, abfumtis per longum viribus ævum,
æque fuum nutrimen deerit edaci:
eret illa famem; defertaq; deferet ignes.
iros fama eft in Hyperboreâ Pallene:
oleant levibus velari corpora plumis;
Tritoniacam novies fubiêre paludem.
equidem credo: fparfæ quoque membra veneno
ere artes Scythides memorantur eafdem.
fides rebus tamen eft abhibenda probatis;
e vides, quæcunque morâ fluidove calore
ra tabuerint, in parva animalia verti?
que, delectos mactatos obrue tauros;
ta res ufu; de putri vifcere paffim
egæ nafcuntur apes. Quæ more parentum
colunt; operique favent, in fpemq; laborant.
s humo bellator equus crabronis origo eft.
va littoreo fi demas brachia cancro,
a fupponas terræ; de parte fepultâ
ius exibit, caudâque minabitur uncâ.
ue folent canis frondes intexere filis

Sive vires bituminеæ concipiunt flammam, vel flava fulfura exficcantur fumis exiguis; fcilicet poftquam & terra non præbebit efcam & fomenta pinguia igni, viribus exhauftis per longum tempus; atque fuum alimentum deftituet naturam voracem, illa non tolerabit famem, & deftituta deftituet ignes. Dicunt effe homines in Pallene Hyperboreâ, qui foleant habere corpus tectum levibus plumis, poftquam ingreffi fint novies paludem Tritoniacam. Non equidem fidem adhibeo. Cæterùm Scythicæ mulieres habentes artus delibutos medicamine dicuntur exercere eafdem artes. Attamen fi qua fides adhibenda eft rebus exploratis, nonne cernis quæcunque corpora corrupta fuerint tempore, vel calore fluido, mutari in exigua animalia? Ita etiam, defodito tauros delectos jugulatos (res eft comperta experientiâ) apes florem colligentes nafcuntur de corruptâ carne, quæ verfantur in agris more parentum, atque urgent opus, & labo-fpem. Equus bello aptus terrâ obrutus producit crabronem. Si auferas brachia curva toreo, & fubmittas reliquum ejus in terram, fcorpius prodibit ex parte defoffâ, & minabitur curvâ. Tineæ etiam agreftes, quæ folent involvere folia arborum candidis filis,

NOTÆ.

Bituminеæ] *Eft bitumen limus quidam fulphureæ naturæ.*

Exiguis] Meliùs legitur, *irriguis*, aut

Naturæque] *Nempe bituminеæ & ful-*

Pallene] Eft quidam mons Thraciæ, cedoniæ, verùm de hàc Hyperboreâ, de Tritoniacâ palude alibi quicquam uòd fciam. Herodotus in Melpomene nas interpretatur Hyperboreorum *nives*; *nnarum* fimilitudine illîs affiduè cadere Plinius. Namque Hyperborei, quanlibi ab aliis in Scythiâ, Sarmatiâ, A-Mofcoviâ, &c. ad Septentrionem ab s conftituuntur, à quibus & ultra quos tare Boreas.

Scythides] *Scythicæ mulieres*, quæ fe mutare dicebantur: atque etiam hodie e infignes exiftimantur.

Ibid. *Eafdem*] *Ut fefe in aves convertant.*

361. *Si qua fides*] Μέλισσαι βουγενεῖς Ariftæi inventum Varro l. 3. R. R. c. 16 cit. illud Archelai; βοὸς φθιμένης πεποτημένα τέκνα. Vide Plin. lib. 11. cap. 20.

362. *Fluido*] Ab effecto; quòd calor *fluida*, i. e. *mollia* reddat corpora.

363. *Animalia*] *Vermes fcilicet*, & ejus generis *infecta*.

364. *I quoque*] Hunc verfum meliùs fcribendum cenfet Heinfius:

I fcrobe delecto mactatos obrue tauros.

Ib. *Tauros*] Idem teftatur Plinius, fimoque dicit obruenda vifcera. Virg. idem Georg. 4.

367. *Spem*] Tum mellis, tum futuri examinis.

368. *Crabronis*] *Vefpas* atque *crabrones* ex equorum cadavere nafci teftatur etiam Varro.

371. *Caudâ*] In quâ aculeum habet & venenum.

(res est notata ab agricolis) mutant formam cum papilione venenoso. Cœnum habet semina, quæ generant virides ranas, & gignit eas pedibus carentes: mox præbet pedes idoneos natando: atque ut ii sint habiles ad longos saltus capiendos, mensura posterior superat partes priores. Neque est catulus, quem ursa emisit recenti partu, sed caro vix adhuc viva. Mater fingit eam in membra lambendo atque reducit in formam, qualem ipsa habet. Nonne cernis fœtus apium mel reducentium, quos cera sexangula obvolvit, exoriri corpora sine membris, atque serò capere pedes, & alas; Quis, nisi sciret fieri, crederet avem Junonis, quæ ferret stellas in caudâ, & armigerum Jovis, & columbas Cythereïadas, & omne genus avium posse nasci ex mediis partibus ovi? Sunt qui arbitrentur medullas humanas verti in serpentem, cùm spina est putrefacta in clauso sepulchro. Hæc tamen sumunt originem ex aliis rebus; una est avis quæ sola se & regeneret: Assyrii appellant Phœnicem. Non vescitur farre, neque graminibus,

Agrestes tineæ (res observata colonis)
Ferali mutant cum papilione figuram.
Semina limus habet virides generantia ranas;
Et generat truncas pedibus: mox apta natand
Crura dat; utque eadem sint longis saltibus a
Posterior partes superat mensura priores.
Nec catulus, partu quem reddidit ursa recent
Sed malè viva caro est. Lambendo mater i
tus
Fingit; & in formam, quantam capit ipsa, re
Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fœtu
Melliferarum apium sine membris corpora n
Et serosque pedes, serasque assumere pennas?
Junonis volucrem, quæ caudâ sidera portat,
Armigerumque Jovis, Cythereïadasque colum
Et genus omne avium, mediis è partibus ovi
Ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
Sunt qui, cùm clauso putrefacta est spina
chro,
Mutari credant humanas angue medullas.
Hæc tamen ex aliis ducunt primordia rebus;
Una est quæ reparet, seque ipsa reseminet, a
Assyrii Phœnica vocant. Non fruge, neque
bis,

NOTÆ.

373. *Tineæ*] Bene *agrestes* dixit; namque domesticæ vestes præsertim aut etiam alvum infestant, quanquam *lumbrici* magis appellantur posteriores vermiculi. Illas quod attinet, passim conspiciuntur, quæ semen suum filis arenearum haud absimilibus involvunt, atque in foliis arborum ponunt, unde innumeri suo tempore erumpunt vermes.

374. *Ferali*] *Papilio*, inquit Plinius, lucernarum luminibus advolans, inter mala medicamenta numeratur. Cui contrarium jecur caprinum, sicut vel veneficiis ex mustelâ rusticâ factis.

375. *Semina*] Quæ ova esse videntur conglobata, pisorum magnitudine.

376. *Truncas*] Ita quidem videntur cæterùm pedes simul cum iis natos, at contractos & quasi in cæteris partibus delitescentes crediderim.

378. *Posterior*] Istud etiam in leporibus conspicitur.

379. *Nec catulus*] Sic plurimi auctor quanquam spernendi scribunt, quanqu compertum est.

384. *Pennas*] Avium pennæ seu a nescit quales sint, ex quâdam quasi *te*

385. *Junonem*] *Favonem* dicit, cuj ex Argi oculis *stellata*; ut in superio dimus.

386. *Armigerum*] *Aquilam*.

Ib. *Cythereïadasque*] Veneri, quæ à insulâ contra Cretam *Cytherea* dicitur columbæ, propter libidinem.

387. *Mediis*] Ex ovi *vitello* foveri p li germen oculorum testimonio consta

389. *Sunt qui*] *Anguem ex medull spinæ gigni accepimus à multis.* Plin. cap. 66 *circa sepulchra itaque visum*

393. *Phœnica*] A colore *purpure* videtur appellatus. De hâc ave vid lib. 10. cap 2 Tacit. Annal. lib. lib. 5. cap. 58, &c.

5

ris lachrymis, & succo vivit amomi.
bi quinque suæ complevit secula vitæ,
n ramis, tremulæve cacumine palmæ,
ous & pando nidum sibi construit ore.
mul ac casias, & nardi lenis aristas,
que cum fulvâ substravit cinnama myrrhâ;
r imponit, finitque in odoribus ævum.
runt, totidem qui vivere debeat annos,
e de patrio parvum Phœnica renasci.
edit huic ætas vires, onerique ferendo est;
ibus nidi ramos levat arboris altæ:
pius cunásque suas, patriumque sepulchrum:
leves auras Hyperionis urbe potitus,
ores sacras Hyperionis æde reponit.
n est aliquid miræ novitatis in istis;
re vices, & quæ modò fœmina tergo
arem est, nunc esse marem miremur hyænam
que, quod ventis animal nutritur & aurâ,
s assimulat tactu quoscunque colores.
acemifero lyncas dedit India Baccho:
us, ut memorant, quicquid vesica remisit,

sed guttis thuris & succo amomi. Postquam hæc implevit quinque secula suæ vitæ, struit sibi nidum unguibus & curvo rostro in ramis ilicis, vel in vertice palmæ tremulæ. Quo statim atque supposuit casias, & aristas suaveolentis nardi, & cinnamona fracta cum nigrâ myrrhâ, se super immittit, atque absolvit vitam in odoribus. Inde dicunt parvum Phœnicem renasci de corpore patrio, qui debeat vivere totidem annos. Postquam ætas præbuit huic vires, atque sufficit ponderi portando, levat ramos excelsæ arboris onere nidi, atque pius portat eum qui erat *& sua incunabula & sepulchrum paternum & cum devenit in urbem Solis per levem aërem, deponit ante sacras januas in templo Solis. Si tamen est aliquid stupendæ novitatis in istis, miremur hyænam alternis annis vices mutare: & quæ modo* *...lit marem tergo, nunc esse marem. Illud etiam animal quod alitur vento & aëre, statim ...actu omnes colores. India subacta à Baccho racemos uvarum ferente obtulit lynces, ex ...cquid vesica emisit,*

NOTÆ.

...momi] *Frutex* est inter aromata lau..., in Assyria, Armeniâ, Ponto atque ...scens: cujus à diversis diversæ exhi...scriptiones; ut vix hodie, tamet si fortè ...acis prostet, notum esse crediderim.

Quinque] *Sexcentis sexaginta* annis vi...bit Plinius.

...asias] *Casia* frutex est, qui, docente ...xta Cinnami campos nascitur, in Ara... verò specie exteriori est similis, ut sao ...ui pro cinnamomo venderent testatur ... atque ejusdem quidem sed minoris ...tis asserit.

...Vardi] Frutex est etiam qui ex Al... India affertur; cujus cacumen in ...arsum ad unguenta præsertim fuit ...tiosissimum.

...yperionis] Fuit *Hyperion* Cœli filius, ...r, qui sæpius pro ipso *Sole* sumitur. ...bem (*Heliopolin* dict.) quod attinet, ...c agitur, Plinius lib. 5. cap. 9. prope Panchaiam, quæ Arabiæ pars est, ad sinum cognominem esse scribit.

410 *Hyænam*] Aliud figmentum quòd tamen vulgi esse scripsit Plinius, cùm sine mare parere Hyænam dixit, jam diu confutavit Aristoteles. Animal autem illud ex genere est luporum, seu magis hirtum, jubamque habet toto tergo perpetuam. Flecti non potest, nisi circumactu totius corporis.

411. *L.*] *Chamæleontem* dicit, qui colorem subinde mutat, eumque quem proximè attingit reddit semper, rubro tamen atque candido excepto. In India nascitur, figura & magnitudine lacertæ, de quo mira Plinius, quæ Agellius exsibilavit: quem vide.

413. *Lyncas*] *Lynx* animal est maculis distincta terga habens, ut *Pardus*; quod in luporum genere esse scripsit Isidorus; falsum verò esse in Europam advectæ Lynces prodiderunt.

414. *Quicquid vesica remisit*] Omnis urina lyncum.

Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto.
Sic & coralium, quo primùm contigit auras
Tempore, durescit; mollis fuit herba sub undis.
Deseret antè dies, & in alto Phœbus anhelos
Æquore tinget equos; quàm consequar omnia dictis
In species translata novas. Sic tempore verti
Cernimus, atque illas assumere robora gentes;
Concidere has. Sic magna fuit censuque virisque,
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,
Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
[Clara fuit Sparte: magnæ viguêre Mycenæ:
Nec non Cecropiæ, nec non Amphionis arces.
Vile solum Sparte est: altæ cecidêre Mycenæ:
Oedipodioniæ quid sunt nisi fabula Thebæ?
Quid Pandioniæ restant nisi nomen Athenæ?]
Nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam;
Apenninigenæ quæ proxima Tibridis undis
Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
Hæc igitur formam crescendo mutat; & olim

mutatur in saxa, & in duritiem concrescit aëre tacto. Ita etiam corallium riget statim atque venit in aërem: fuit tenerum gramen sub aquis. Dies priùs deficeret, & Sol mergeret equos fessos in profundum mare, quàm explicare possim verbis omnia mutata in species novas. Ita videmus nationes mutari, atque illas confirmari tempore, has interire. Ita Troja fuit magna opibus & incolis, & potuit impendere tantum cruoris per decem annos; nunc protrita ostendit tantùm antiqua rudera, atque sepulchra pro opibus majorum. Sparta fuit inclyta; magnæ Mycenæ floruerunt; itemque arces Cecropiæ, nec non Thebæ *ab Amphione* conditæ. *Sparta est contemnendus ager: excelsæ Mycenæ* humi *jacent. Thebæ Oedipodioniæ quid sunt nisi fabula? Quid sunt Athenæ Pandioniæ nisi nomen? Nunc etiam perhibent Romam Dardaniam in excelsum firgi, quæ proxima aquis Tibridis Apenninigenæ jacit fundamenta rerum sub immenso pondere. Hæc igitur mutat formam crescendo; atque aliquando*

NOTÆ.

415. *Congelat*] In gemmas carbunculis similes & igneo colore fulgentes *glaciari* Lyncum humorem scripsit Plinius, aliique: verùm figmenta esse hæc omnia comprobavit experientia. *Lyncurium* autem dicitur ab illis Lyncis *urina in gemmam coacta.*

416. *Sic*] Ita Plin. lib, 32. cap 2. Corallio forma est fruticis, color viridis; Baccæ ejus sub aquâ molles exemptæ durantur.

418. *Phœbus*] *Sol antè occiderit.*

423. *Decem*] *Decem annos* durâsse bellum Trojanum nemo nescit.

426. *Clara fuit*] Hi versus expungendi. In eo enim artificium poëtæ consistit, ut perpetuo orationis filo mutationem rerum omnium tanquam concatenatam pertexat: & nunc in eo occupatur, ut ex ruinis Trojæ Romam prodiisse demonstret. Inopportuna igitur, ut quæ maximè, Spartes, Mycenarum, Athenarum, & Thebes hic inculcatur mentio.

Ib. *Sparte*] Quæ celeberrima fuit Peloponnesi civitas, Lycurgi legibus optimè olim instituta.

Ibid. *Mycenæ*] Alia urbs Peloponnesi, Agamemnonis regia.

427. *Cecropiæ*] *Athenas* dicit, à *Cecrope* ædificatore sic dictas.

Ib. *Amphionis arces*] *Thebæ* ab Amphione conditæ.

428. *Altæ*] Propter *ædificiorum celsitudinem*; vel *famam & gloriam*, sicut *altæ mœnia Trojæ*, 1 Æneid.

429. *Oedipodioniæ*] Ab *Oedipo* rege Thebæ etiam ita denominatæ.

430. *Pandioniæ*] Ubi etiam *Pandion* regnavit, *Athenæ*.

Ib. *Nomen*] Falsissimum verò est Pythagoræ tempore nihil nisi *nomen* fuisse *Athenas*, quæ tunc ut cùm maximè floruerunt.

431. *Dardaniam*] A *Trojanis* ædificatoribus, qui à *Dardano*, *Trojano* rege, sic dicti, illud nomen consecuta est Roma.

432. *Apenninigenæ*] Ex *Apennino* monte in urbem decurrere *Tibrim* notum est omnibus,

Immensi caput orbis erit. Sic dicere vates,
Faticinasque ferunt sortes: quantumque recordor,
Priamides Helenus flenti, dubioque salutis,
Dixerat Æneæ, cùm res Trojana labaret:
Nate Deâ, si nota satìs præsagia nostræ
Mentis habes; non tota cadet, te sospite, Troja.
Flamma tibi ferrumque dabunt iter. Ibis, & unà
Pergama rapta feres: donec Trojæque tibique.
Externum patrio contingat amicius arvum.
Urbem & jam cerno Phrygios debere nepotes;
Quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis.
Hanc alii proceres per sæcula longa potentem,
Sed dominam rerum de sanguine natus Iüli
Efficiet: quo, cùm tellus erit usa, fruentur
Æthereæ sedes; cœlumque erit exitus illi.
Hæc Helenum cecinisse Penatigero Æneæ,
Mente memor refero: cognataque mœnia lætor
Crescere, & utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
Ne tamen oblitis ad metam tendere longè
Exspatiemur equis; cœlum, & quodcumque sub illo est,
Immutat formas, tellusque, & quicquid in illâ est.

erit domina immensi mundi. Ita aiunt augures & oracula prædixere; & quantum memini Helenus Priamides dixerat Æneæ lacrymanti, atque salutis ancipiti, cùm Trojanum imperium rueret: Fili Deæ, siquidem satìs intelligis auguria nostræ mentis, Troja non tota jacebit, dum tu incolumis es: Ignis & ferrum tibi præbebunt viam: Ibis, & tecum unà feres Ilium dirutum, donec ager externus amicior patrio tibi & Trojæ obveniat. Video & nunc posteros Phrygiorum debere urbem condere, *quanta nec est, nec erit, nec visa ævo antiquo. Alii optimates reddent hanc validam per longa sæcula; sed filius de sanguine Iuli* faciet *dominam orbis terrarum: quo cùm terra usa fuerit, arces cœlestes illo hospite gaudebunt & cœlum erit illi meta. Memor recordor Helenum prædixisse hæc Æneæ, qui penates suos gessit; atque gaudeo muros affines augeri, atque Græcos vicisse in commodum Trojanorum. Ne tamen excurramus equis, qui immemores sunt festinandi ad metam, cœlum & quicquid sub illis est, terra, & quicquid in eâ est, immutat formas.*

NOTÆ.

436. *Recordor*] Facile verò est eo modò vates esse, ut eos inducere ex præteritis. Appositè autem à poëta *Pythagoræ*, qui se *temporibus Trojanis Euphorbum fuisse prædicabat*, hujusce prædictionis fictio attributa.

437. *Helenus*] *Priami fuit filius vates insignis*, ut ex Æn. 1 Virgil. constat.

438. *Rex Trojana*] Sic. Enn. *Res Romana*: imperium & opes. Virg. 3. Æn. *Res Asiæ*.

442. *Pergama*] Arces fuerunt Trojanæ, quas restitutum iri per Ænean prædicit Helenus.

444. *Debere*] Ex fatorum ordine scilicet.

446. *Alii*] Reges, Consules, aliique togâ & sago clari, per quos antè Cæsares Res Romana crevit.

Ib. *Longa*] Septingentos annos.

447. *Natus*] Octavius Augustus Julii Cæsaris adoptione filius, qui, docente Suetonio, maternum genus ad Ascanium seu Iulum Æneæ filium referebat; in cujus gratiam hæc omnia a poëta referuntur.

448. *Usa*] Vide quàm appositè voces deligat Naso, ut peculiari quodam Deorum favore terris ad tempus concessum Augustum innuat, quo ipsi denique *fruantur*.

450. *Penatigero*] Qui *Deos penates* secum cum patre è Troja *ferebat*.

451. *Cognataque*] Euphorbum enim Trojanum fuisse etiam Pythagoram suprà vidimus.

452. *Utiliter Phrygibus*] Jacturâ utique Phrygibus utili, utpote in bonum cedente: quippe ex Trojæ cineribus Roma, urbium princeps & orbis caput, renata est. *Trojæ renascens fortuna*, Horat. lib. 3. Od. 3.

454. *Exspatiemur*] Id est, *A scopo aliena proferamus*. Omnia in fluxu esse concludit, atque adeò carnibus abstinendum.

Nos quoque pars mundi (quoniam non corpora solum,
Verùm etiam volucres animæ sumus, inque ferinas
Possumus ire domos, pecudumque in pectora condi)
Corpora, quæ possint animas habuisse parentum,
Aut fratrum, aut aliquo junctorum fœdere nobis,
Aut hominum certè, tuta esse & honesta sinamus:
Neve Thyesteïs cumulemur viscera mensis.
Quàm malè consuescit, quàm se parat ille cruori
Impius humano; vituli qui guttura cultro
Rumpit, & immotas præbet mugitibus aures!
Aut qui vagitus similes puerilibus hœdum
Edentem jugulare potest; aut alite vesci,
Cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
Ad plenum facinus! quo transitus inde paratur!
Bos aret; aut mortem senioribus imputet annis:
Horriferum contra Borean ovis arma ministret.
Ubera dent saturæ manibus pressanda capellæ.
Retia cum pedicis, laqueosque, artesque dolosas
Tollite; nec volucrem viscatâ fallite virgâ:
Nec formidatis cervos eludite pinnis;
Nec celate cibis uncos fallacibus hamos,
Perdite, siqua nocent: Verùm hæc quoque perdite tantùm.
Ora vacent epulis, alimentaque congrua carpant.
Talibus atque aliis instructo pectore dictis
In patriam remeâsse ferunt: ultroque petitum

Nos etiam pars mundi (quandoquidem non sumus tantùm corpora verùm etiam animæ leves, atque possumus transmitti in sedes ferinas, & abdi in pectora brutorum) patiamur esse secura atque decora corpora, quæ possint habuisse animas parentum, aut fratrum, aut conjunctorum nobis aliquo fœdere, aut certè hominum: nec certè repleamus præcordia epulis Thyesteïs. Quàm pravè ille consuescit, quàm impiè parat se ad effundendum sanguinem humanum, qui aperit fauces vituli cultro, atque habet aures surdas ad mugitus! vel qui potest jugulare hœdum tollentem vagitus pares puerilibus; vel pascere se avibus quibus ipse præbuit escam! in his omnibus quid deest, quò minùs ad summum flagitium perveniant, ad quod ab hisce rebus facilis est transitus! Taurus vertat terram, aut (quando moritur) *adscribat mortem ætati provectæ: Ovis præbeat arma adversus sævos Aquilones: Capræ plenæ exhibeant ubera siccanda manibus. Abjicite plagas cum pedicis, & laqueos, & artes insidiosas: neque decipite avem viminibus visco illitis: neque fallite cervos pennis formidatis: nec tegite curvos hamos escis dolosis. Perimite illa quæ officiunt: verùm hæc perimite tantùm. Ora abstineant dapibus, & sumant cibos idoneos. Vulgo aiunt Numam rediisse in patriam animo exculto talibus atque aliis dictis; atque spontè arcessitum*

NOTÆ.

457. *Volucres*] Id est, *Naturæ subtilissimæ atque velocissimæ.*

458. *Domos*] Ferarum dicit corpora.

462. *Thyesteis*] *Illis similibus quas Atreo fratri Thyestes apposuit*, qui filios decoctis ita illis epulandos obtulit, ut sanguinem quoque poculis immiscuerit.

463. *Quàm malè*] Hic verò fuit scopus Philosophi, gentem impiam à cæde retrahere.

465. *Immotas*] Nullâ misericordiâ motas, i. e. surdas.

469. *Plenum*] Quando à brutis ad homines cædes transfertur.

Ibid. *Inde*] *A brutorum cæde.*

470. *Bos aret*] Hoc est, *Ad laborem cogere bovem equidem liceat: cæterùm nullo alio malo prematur.*

471. *Arma*] Lanam scilicet & vestes.

475. *Pinnis*] Pro sagittis positas scripsit Commentator, verùm falsus est. Pennas ipsas intelligit poëta, quibus plerùmque puniceis aut versicoloribus, pustulatis etiam, funiculo intertextis, feras, visu aut odore territas, in plagas impellere soliti erant. Quod pinnatum instrumentum *formidinem* vocitabant.

478. *Vacent*] Ne ab illis ad alias cædes grassetur.

Ibid. *Congrua*] Quæ sine cæde mitia, ut homines decet, comparara queunt.

Accepisse

Accepisse Numam populi Latialis habenas.
Conjuge qui felix Nymphâ, ducibusque Camœnis,
Sacrificos docuit ritus; gentemque feroci
Assuetam bello pacis traduxit ad artes.
Quem, postquam senior regnumque ævumque peregit
Extinctum Latiæque nurus, populusq; patresque
Deflevêre Numam. Nam conjux urbe relictâ
Vallis Aricinæ densis latet abdita silvis:
Sacraque Oresteæ gemitu questuque Dianæ
Impedit. Ah quoties Nymphæ nemorisque lacûsque
Ne faceret, monuêre; & consolantia verba
Dixêre! ah quoties flenti Theseius heros,
Siste modum, dixit! neque enim fortuna querenda
Sola tua est; similes aliorum respice casus:
Mitius ista feres. Utinamq; exempla dolentem
Non mea te possent relevare: sed & mea possunt.
Fando aliquem Hippolytum vestras (puto) contigit aures,
Credulitate patris, sceleratæ fraude novercæ

suscepisse administrationem reipublicæ Romanæ. Qui beatus Nymphâ uxore & Musis ducibus docuit ritus sacrificandi & addixit artibus pacis nationem assuetam sævo bello. Quem Numam, postquam senior peregit regnum & annos, & fœminæ Romanæ, & populus, & patres luxerunt mortuum. Uxor enim, urbe desertâ, latet abscondita in opacis silvis vallis Aricinæ: atque obstat sacris Dianæ Oresteæ fletibus & querimoniis. quoties Nymphæ silvæ & lacus hortatæ sunt, ne id faceret, & verbis consolatæ sunt! Ah quoties heros Theseius admonuit lacrymantem, ut modum dolori *poneret: neque enim* aiebat, *fors tua sola est dolenda: vide damna aliorum non minora: tolerabis ista leniùs. Atque utinam exempla non mea possent tibi solatio esse, verùm mea etiam possunt. Credo, dum narratur, audivisti quendam Hippolytum leto datum, credulitate patris, dolo nefariæ novercæ.*

NOTÆ.

481. *Habenas*] *Illum Curibus Sabinis degentem ultro petivêre, ob inclytam viri religionem.*

482. *Nymphâ*] *Egeriâ*, scilicet quâcum congressus se habere Numa fingebat, ut omnia quasi monitu illius Deæ barbari libentiùs acciperent.

Ibid. *Camœnis*] *Musis*; quibus, ut Livius narrat, lucum, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aquâ, consecravit; quòd Dearum sibi consilia cùm conjuge suâ Ægeriâ essent.

Ibid. *Ducibusque Camœnis*] *Autoribus Musis.* Nam omnia quæcunque Numa statuebat, ad Egeriæ Nymphæ & Camœnarum autoritatem referebat.

484. *Ad artes*] Ad Deorum religionem, & jura, & leges, & mores colendos.

485. *Senior*] Quadraginta enim annos postquam regnâsset, obiit.

488. *Vallis*] Distabat Româ quinque leucis in ortum: circa eam nemus fuit ingens Dianæ vel Egeriæ.

469. *Sacra*] Ea in Tauricâ Chersoneso sanguine exterorum quotquot illic appellebant absolvebantur; verùm tantâ apud Aricinos non fuerunt immanitate, ut in superioribus vidimus. *Hic nemorensis regis* titulo fugitivus aliquis servus tamdiu sacerdotio fungebatur, donec ab alio provocatus ab eodem occideretur.

Ibid. *Oresteæ*] Eo nomine appellatur Diana, quòd ab Oreste Agamemnonis filio Ariciam, ut placet quibusquam, ejus simulachrum translatum fuerit. Namque ille cùm ex materna cæde esset furiis agitatus, atque expiandi sceleris causâ, jussus esset inter cætera Dianæ simulachrum ex Chersoneso afferre, illùc cum Pylade amico profectus, atque à sorore Iphigeniâ Sacerdote agnitus, tantùm non immolatus clam cum eâ, sublato simulachro, sese recepit. Quidam Mycenas, alii Athenas transportatum illud volunt.

491. *Faceret*] *Effusè in fletus se daret.*

492. *Theseus*] *Hippolytus* Thesei filius, quem supra novercæ insidiis, a Phocis territis equis, discerptum vidimus.

498. *Credulitate patris*] *Thesei:* qui facilè nimis Phædræ uxori de stupro ab Hippolyto oblato querenti auscultavit, siquidem ipsa ad nefas adolescentem frustrà perducere conata esset; ut mox patebit.

Occubuisse

Occubuiſſe neci. Mirabere, vixque probabo:
Sed tamen ille ego ſum. Me Paſiphaeïa quondam
Tentatum fruſtrâ, patrium temerâſſe cubile,
Quod voluit, finxit voluiſſe: & crimine verſo,
(Indiciine metu magìs, offensâne repulſæ)
Arguit. Immeritumque pater projecit ab urbe;
Hoſtilique caput prece deteſtatur euntis.
Pitthean profugo curru Trœzena petebam:
Jamque Corinthiaci carpebam littora ponti;
Cùm mare ſurrexit; cumuluſque immanis aquarum
In montis ſpeciem curvari, & creſcere viſus,
Et dare mugitus, ſummoque cacumine findi.
Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis;
Pectoribuſque tenus moles erectus in auras,
Naribus & patulo partem maris evomit ore.
Corda pavent comitum. Mihi mens interrita manſit,
Exiliis contenta ſuis. Cùm colla feroces
Ad freta convertunt, arrectiſque auribus horrent
Quadrupedes; monſtrique metu turbantur, & altis
Præcipitant currum ſcopulis. Ego ducere vanâ
Fræna manu, ſpumis albentibus oblita, luctor;
Et retro lentas tendo reſupinus habenas.
Nec vires tamen has rabies ſuperaſſet equorum;
Ni rota, perpetuum quà circum vertitur axem,
Stipitis occurſu fracta ac disjecta fuiſſet.
Excutior curru; loriſque tenentibus artus,
Viſcera viva trahi, nervos in ſtirpe teneri,
Membra rapi partim, partim reprehenſa reliqui,
Oſſa gravem dare fracta ſonum, feſſamque videres
Exhalari animam: nùllaſque in corpore partes,
Noſcere quas poſſes: unumque erat omnia vulnus,

Miraberis, & vix tibi hoc perſuadebo: ſed tamen ille ego ſum. Paſiphaëia olim accuſavit me quaſi tentâſſem, ſed fruſtrà violare lectum paternum; & crimine converſo, (an timore criminationis, an dolore repulſæ) ſimulavit me id cupiviſſe quod ipſa *optavit ut* cuperem; *atque genitor expulit urbe me immeritum, & devovit prece infenſâ caput proficiſcentis. Ibam Trœzenen Pittbean curru exule; atque jam tenebam littora maris Corinthiaci, cùm mare intumuit, & horrendus cumulus aquarum viſus ſinuari in modum collis, atque augeri; & boare, nec non dividi ſupremo faſtigio. Hinc vitulus marinus cornutus prorumpit fractis fluctibus, atque ſublatus in tenuem aërem pectore tenus emittit partem æquoris naribus & ore aperto. Corda comitum tremunt, animus mihi permanſit impavidus, in exilii ſui contemplatione totus occupatus, cùm equi frementes torquent colla verſus mare, & expaveſcunt auribus arrectis; turbanturque formidine monſtri, atque trahunt currum per ſublimes ſcopulos. Ego fruſtrà contendo flectere manu fræna obducta ſpumis candidis; & reſupinus retro traho lora flexilia. Neque tamen furor equorum viciſſet has vires, niſi rota objectu trunci fracta atque excuſſa fuiſſet, eâ parte quâ volvitur circum axem continuum. Dejicior curru: atque habenis implicantibus membra, cerneres præcordia viva rapi, nervos retineri ſtipitibus, artus partim rapi, partim impedita omitti, oſſa quaſſata reddere gravem ſonum, atque animam laſſam expirari; neque ullas partes in corpore quas poſſes cognoſcere; atque omnia erat unum vulnus.*

NOTÆ.

500. *Paſiphaëia*] *Phædra*, Paſiphaës & Minöis Cretenſium regis filia, uxor Theſei, Hippolyti noverca.

502. *Quod voluit*] Ut Hippolytus patrium cubile temeraret.

503. *Indicii*] Ne Hippolytus prior novercæ crimen patri proderet.

Ib. *Offensâne*] Dolet Phædra, quòd ſcelus pariter atq; amorem ſuum privignus contempſiſſet.

505 *Hoſtili prece*] Imprecatione hoſti conveniente, non patri: Theſeus enim Neptunum patrem precatus eſt, ut Hippolytus filius diſcerperetur.

506. *Pittbean*] Pittheum Pelöpis filium Æthræ, Theſei matris, patrem, ſuprâ in hac Peloponneſi urbe regnâſſe vidimus: apud quam educatus Hippolytus.

511. *Taurus*] *Phoce.*

518 *Vanâ*] *Infirmâ, inutili.*

526. *Rapi*] Equorum Impetu.

Ib. *Reprehenſa*] Retenta à radicibus & ſtirpibus arborum.

Num

Num potes, aut audes cladi componere nostræ,
Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna,
Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in undâ.
Nec, nisi Apollineæ valido medicamine prolis,
Reddita vita foret. Quam postquam fortibus herbis
Atque ope Pæoniâ, Dite indignante, recepi;
Tum mihi, ne præsens augerem muneris hujus
Invidiam, densas objecit Cynthia nubes;
Utque forem tutus possemque impunè videri;
Addidit ætatem, nec cognoscenda reliquit
Ora mihi. Cretenque diu dubitavit habendam
Traderet, an Delon. Delo Cretâque relictis
Hîc posuit: nomenque simul, quod possit equorum
Admonuisse, jubet deponere: Quique fuisti
Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius esto.
Hoc nemus inde colo. De Dîsque minoribus unus
Numine sub dominæ lateo, atque accenseor illi.
Non tamen Egeriæ luctus aliena levare
Damna valent, montisque jacens radicibus imis
Liquitur in lachrymas; donec pietate dolentis
Mota, soror Phœbi gelidum de corpore fontem
Fecit, & æternas artus tenuavit in undas.

Anne potes vel audes conferre tuos casus cum nostris, ô Nympha? Aspexi etiam regna carentia luce, & lavi corpus mutilum in aquâ Phlegethonteâ. Neque vita esset reddita nisi potenti medicamento filii Apollinis. Cui vitæ postquam restitutus fui efficacibus graminibus, atque auxilio Pæonio, Plutone invito, tum Cynthia velavit me opacis nubibus, ne præsens augerem invidiam hujus doni; & ut essem securus, & possem tutò conspici; adjecit senectutem, neque reliquit mihi vultus, qui possint agnosci. Atque incerta fuit diu præberetne mihi Cretam colendam, an Delon. Delo & Cretâ omissis, hîc sedem dedit, & jussit simul abjicere nomen quod possit in memoriam revocare equos, quibus decerptus eram: *quique fuisti Hippolytus, dic, nunc idem esto Virbius. Inde frequento hanc silvam; & unus ex Dîis minoribus lateo sub numine dominæ, atque illi adscribor* comes. *Attamen clades alienæ non possunt lenire mœrorem Egeriæ; quæ prostrata ad radices ultimas collis abit in fletus, donec soror Apollinis tacta pietate mœrentis fecit fontem frigidum de* ejus *corpore, atque liquefecit membra in aquas æternas.*

NOTÆ.

531. *Regna*] Plutonis scilicet.

532. *Phlegethontide*] Phlegethontis fluvii qui ex infernis est unus, undis igneis & sulphureis ardens.

533. *Apollineæ*] *Æsculapii Apollinis filii.*

535. *Pæonia*] *Medicâ.* Fuit enim Pæon medicus peritissimus, qui Plutonem gravissime ab Hercule vulneratum sanâsse dicitur Iliad. 5. Ab illo medicæ herbæ communiter *Pæoniæ* Virgilio, itemque illa quæ in specie *Pæoniâ* dicitur ab omnibus medicis.

Ibid. *Dite*] *Plutone*, divitiarum Deo, qui ægrè vitæ restituti homines sibi subditos videt. Ex eo autem orta fabula, quod contra spem omnium miserè discerptus Hippolytus convaluerit.

536. *Ne præsens*] Hoc est; *Ne si in Græciâ viverem, Atheniensium in me invidiam concitarem, à Diana fui occultatus.*

537. *Cynthia*] *Diana*, in Cyntho Deli monte nata, cujus favore Hippolytus castus venator fruebatur.

539. *Addidit ætatem*] Me natu majorem effecit, quàm cùm ab equis dilaceratus fui; scilicet, ut natu major cùm viderer, minùs cognoscerer.

542. *Hic*] In Latio juxta Ariciam.

543. *Admonuisse*] Videtur sentire poëta inde appellatum Hippolytum, quòd ab *equis solutus* aut *discerptus* esset.

544. *Virbius*] Quasi *Virbius:* quamquam alii *Virum bonum*, alii Deum, qui *viribus* præsit, interpretantur.

545. *Nemus*] *Aricinum*, de quo suprà: quo allegatum deceptorem quendam voluit à Dianæ sacerdotibus, Hippolyti nomine, ut loco famam, atque adeò sibi lucrum majus aucuparentur.

554. *Accenseo*] Ut Veneri Adonis, Minervæ Ericthonius, Matri Deum Atys.

550. *Soror*] *Diana.*

At Nymphas tetigit nova res: & Amazone natus
Haud aliter ſtupuit, quàm cùm Tyrrhenus arator
Fatalem glebam mediis aſpexit in arvis,
Sponte ſuâ primùm, nulloq; agitante, moveri;
Sumere mox hominis, terræque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatis.
Indigenæ dixêre Tagen, qui primus Etruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros.
Utve Palatinis hærentem collibus olim
Cùm ſubitò vidit frondeſcere Romulus haſtam,
Quæ radice novâ, non ferro ſtabat adacto;
Et jam non telum, ſed lenti viminis arbor,
Non exſpectatas dabat admirantibus umbras.
At ſua flumineâ cùm vidit Cippus in undâ
Cornua (vidit enim) falſamque in imagine credens
Eſſe fidem, digitis ad frontem ſæpe relatis,
Quæ vidit, tetigit. Nec jam ſua lumina damnans
Reſtitit, ut victor domito remeabat ab hoſte.
Ad cœlumque oculos, & eòdem brachia tollens,
Quicquid, ait, Superi, monſtro portenditur iſto,
Seu lætum eſt, patriæ lætum, populoque Quirini;
Sive minax, mihi ſit. Viridique è ceſpite factas
Placat odoratis herboſas ignibus aras,
Vinaque dat pateris; mactatarumq; bidentum,
Quid ſibi ſignificent, trepidantia conſûlit exta.
Quæ ſimul inſpexit Tyrrhenæ gentis haruſpex,

At res nova movit Nymphas; & filius Amazonis non aliter ſtupuit, quàm cùm agricola Tyrrhenus vidit glebam fatalem in mediis agris primò ultro agitari, nullo pulſante; deinde induere formam viri, & exuere formam terræ, atque aperire os recens fatis venturis. Indigenæ vocaverunt Tagen; qui primus inſtituit, nationem Tyrrhenam declarare ſortes venturas. Vel ut Romulus cùm advertit olim jaculum impactum monti Palatino repentè frondere, quod ſtabat novâ radice, non ferro immiſſo impactum; & jam non jaculum, ſed arbor flexilis virgulti præbebat umbras non expectatas ſtupentibus. Vel cùm Cippus aſpexit cornua in aquâ fluvii (namque aſpexit) & putans nullam eſſe fidem in imagine, tetigit quæ aſpexit, digitis ſæpius fronti admotis: atque jam arguens ſuos oculos reſtitit, cùm victor rediret ab hoſte ſubacto: atque erigens oculos & lacertos ad cælum. Quicquid, inquit, ô Dii prædicitur iſto prodigio, ſive fauſtum eſt, ſit fauſtum patriæ & populo Quirini, ſeu ominoſum, ſit mihi: atque placat ignibus odoratis altaria graminea parata ex ceſpite viridi, infunditque vina pateris; & exquirit ex extis trementibus ovium jugulatarum quid ſibi portendant. Quæ ſtatim atque aruſpex generis Etruſci inſpexit,

NOTÆ.

552. *Amazone*] *Hippolytus* eſt, Hippolites Amazonis atque Theſei filius.

553. *Tyrrhenus*] Thuſco cuidam aranti, emerſit ſubitò è terrâ ſub vomere preſsâ puer, cui inde nomen inditum Tages: Is Etruſcos Aruſpicinam docuit. Cic. lib. 2 de Div.

554. *Fatalem glebam*] In quâ Fata & futurorum præſcientia continebantur.

557. *Ora recentia*] Nupèr ex terræ gleba formata.

561. *Haſtam*] Romulum ſcribit Plutarchus in Palatino colle, ſui experiundi gratiâ, corneam lanceam fuiſſe jaculatum, illamque in terrâ defixam annitentibus multis convelli nunquam potuiſſe, ſed amiſſis ramis in eximiæ altitudinis cornum increviſſe. Hinc, ſicut ex prodigio, imperii Romani ſtatum armis florentem fore voluerunt.

574. *Odoratis*] *Incenſo thure.*

Ibid. *Aras*] Pro Diis, quibus aræ conſecratæ.

575. *Vina*] In pateras vina fundit ſacrificiis adhibenda.

577. *Tyrrhenæ*] Nefario idolorum cultui addictiſſima fuit ea gens: ideoque ex Etruriâ acciti ad luſtrationes & prodigia procuranda aruſpices. Quin ex Romanorum principium filiis tradi ſex in diſciplinam ſingulis Etruriæ populis notum ex Cicerone 1. lib. de Divinatione.

Magna

Magna quidem rerum molimina vidit in illis;
Non manifesta tamen. Cùm verò sustulit acre
A pecudis fibris ad Cippi cornua lumen;
Rex, ait, ô salve: tibi enim, tibi, Cippe, tuisque
Hic locus & Latiæ parebunt cornibus arces.
Tu modò rumpe moram, portasq; intrare patentes
Appropera: sic fata jubent. Namque urbe receptus
Rex eris, & sceptro tutus potiere perenni.
Rettulit ille pedem; torvamque à mœnibus Urbis
Advertens faciem, Procul, ah procul omina, dixit,
Talia Dî pellant: multòque ego justiùs ævum
Exul agam, quàm me videant Capitolia regem.
Dixit: & extemplò populumque gravemque Senatum
Convocat. Antè tamen pacali cornua lauro
Velat, & aggeribus factis à milite forti
Insistit: priscoque Deos è more precatus,
En, ait, hìc unus, quem vos ni pellitis urbe,
Rex erit. Is qui sit, signo, non nomine dicam.
Cornua fronte gerit. Quem vobis indicat augur,
Si Romam intrârit, famularia jura daturum.
Ille quidem potuit portas irrumpere apertas,
Sed nos obstitimus; quamvis conjunctior illo
Nemo mihi est. Vos Urbe virum prohibete, Quirites;
Vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis,
Aut finite metum fatalis morte tyranni.
Qualia succinctis, ubi trux insibilat Eurus,
Murmura pinetis fiunt; aut qualia fluctus
Æquorei faciunt, si quis procul audiat illos;
Tale sonat populus. Sed per confusa frementis
Verba tamen vulgi vox eminet una, Quis ille?
Et spectant frontes: prædictaque cornua quærunt.
Rursus ad hos Cippus, Quem poscitis, inquit, habetis:
Et demptâ capiti populo prohibente coronâ

vidit quidem magna molimina in illis, non tamen aperta: cùm verò sustulit perspicaces oculos, à fibris ovis ad cornua Cippi, O rex, inquit, salve, tibi namque & tuis cornibus hic locus & arces Latinæ obsequentur. Tu tantùm pelle moras, atque festina subire portas apertas: ita fata ferunt. Namque Urbe potitus eris rex, & securus tractabis sceptrum æternum. Ille repressit gradum; atque detorquens vultus sævos à muris Urbis, Longè, ab longè, inquit, Dii avertant ejusmodi præsagia: atque profugus exigam ætatem multò æquius, quàm Capitolia aspiciant me regem. Dixit, & confestim cogit populum & gravem Senatum. Priùs tamen tegit cornua lauro paciferâ, & stat super aggere excitato à strenuis militibus; atque precatus Deos è more antiquo, Ecce, inquit, hic est unus, quem nisi vos ejicitis urbe, erit rex. Aperiam indicio, non nomine, quis ille sit. Habet cornua in fronte. Quem aruspex vobis prædicit dicturum jura servilia, si Romam subiêrit. Ille quidem potuit inire portas patentes, sed nos prohibuimus, quanquam nullus est mihi propior illo. Vos Romani arcete virum aditu Urbis; vel si erit meritus, coërcete gravibus vinculis; aut solvite vos timore nece fatalis tyranni. Qualia murmura excitantur in proceris pinetis, cum sævus Eurus insibilat; vel qualia undæ marinæ cient, si quis audiat illas ex remoto loco, talia reddit populus. Verùm tamen unus sonus, viz. Quis ille? extollitur super cæteras voces confusas populi trepidantis. Atque intuentur frontes, & lustrant cornua prædicta. Cippus ad hos denuo, Videtis, ait, quem quæritis; atque sublatâ coronâ ex capite populo obstante

NOTÆ.

586. *Torvam*] Utpote omen atque tyrannidem adversantis.

589. *Capitolia*] In illud Jovis templum curru triumphante deducebantur, qui lauream suam Deo consecrarent.

596. *Augur*] Qui hîc pro *Aruspice* positus, de quo suprà.

597. *Famularia*] *Leges, quibus vos omnes oporteat servorum more obedire.*

603. *Succinctis*] Quia, ut alibi noster *hirsuto vertice pinus*, minùsque ramosa stipite à terrâ surgit.

Exhibuit gemino præsignia tempora cornu.
Demisêre oculos omnes, gemitumque dedere:
Atque illud meritis clarum (quis credere possit?)
Inviti vidêre caput: nec honore carere
Ulterius passi, festam imposuêre coronam.
At proceres, quoniam muros intrare vetaris,
Ruris honorati tantum tibi, Cippe, dedêre,
Quantum depresso subjectis bobus aratro
Complecti posses ad finem Solis ab ortu.
Cornuaque æratis miram referentia formam
Postibus insculpunt, longum mansura per ævum.
Pandite nunc, Musæ, presentia numina vatum,
(Scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas)
Unde Coroniden circumflua Tibridis alveo
Insula Romuleæ sacris adsciverit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque exsangui squallebant corpora tabo.
Funeribus fessi postquam mortalia cernunt
Tentamenta nihil, nihil artes posse medentum,
Auxilium cœleste petunt: mediamque tenentes
Orbis humum, Delphos adeunt oracula Phœbi;
Utque salutiferâ miseris succurrere rebus
Sorte velit, tantæque urbis mala finiat, orant.
Et locus, & laurus, & quas habet illa, pharetræ,

ostendit tempora conspicua duplici cornu. Omnes depresserunt oculos, atque ingemuerunt; & (quis possit fidem habere?) inviti aspexerunt caput viri de ipsis bene meriti; neque passi illud diutius sine honore, imposuerunt festam coronam. At Optimates, quandoquidem prohibearis subire mœnia, Cippe, tribuerunt tibi tantum agri in meritorum tuorum honorem dati, quantum posses comprehendere bobus submissis aratro impacto ab ortu Solis ad occasum. Atque insculpunt postibus æratis cornua mutantia stupendam figuram, duratura per longa sæcula. Nunc Musæ, numina faventia poetis, aperite (namque vobis compertum est, neque remota antiquitas vos latet) unde insula circumdata fluvii Tibridis addixerit Coroniden Diis urbis Romuleæ. Sæva pestis olim corruperat aërem Latialem, & corpora exsanguia diffluebant sanie. Postquam exhausti funeribus vident neque humanos conatus, neque curas medicorum quicquam prodesse, se conferunt ad opem cœlestem, atque petunt Delphis in medio positis, consulunt sortes Apollinis, atque precantur velit subvenire rebus afflictis oraculo salutifero, & finem imponat cladi tantæ urbis. Et locus, & laurus, & pharetræ quas illa decorat,

NOTÆ.

612. *Demisêre*] Tum ne boni civis dedecus aspicerent, tum ut animum à regiâ dignitate aversum patefacerent.

618. *Quantum*] *Jugerum* illud dicitur, quantum par boum uno die exarare possit: sed hic forte intelligit tantum agri, quantum duo boves diei spatio circumire possunt, aratro limitem & quasi fossam describentes.

620. *Æratis*] Non *auratis*: quippe fides historiæ postulat; Valerius Maximus, lib. 5. cap. 6 Cujus testandæ rei gratiâ capitis (Cip.) effigies æreæ portæ, quâ excesserat, inclusa est, dictaque *Raudusculana*, quòd olim *Rauda* æra dicebantur. *Festus* & *Varro*.

624. *Coroniden*] *Æsculapium* dicit Coronei nepotem, Apollinis ex Coronide filium, Medicum, & medicorum Deum.

625. *Insula*] Quia Æsculapius Romanis Deus non *Indiges* vel *Indigena* sed *Adscititius*, in Tibridis insulâ Draconis specie sibi sedes aptas delegit, ut postmodum patebit; ideo ea Romæ illum Deum ejusque sacra *adscivisse* dicitur.

626. *Lues*] Æsculapium Epidauro accitum Romam, amoliendæ pestilentiæ causâ, refert Livius.

630. *Mediam*] Parnassum montem, sub quo Delphi Apollinis oraculo clarum oppidum orbis umbilicum statuunt Strabo, Lucan. & alii. Quam verè aut appositè nullus non videt.

633. *Sorte*] *Responso* seu *Oraculo* salutem afferenti: namque vaticinia quædam sorte etiam & conjectis in mensam talis agebantur.

634. *Quas habet*] Phœbus ipse ad laurum supra Metam. 1.

———— Semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ, laure, pharetræ.

Intremuêre

nuêre simul: Cortinaque reddidit imo
adyto vocem, pavefactaque pectora movit:
petis hinc, propiore loco, Romane, petisses:
te nunc propiore loco, Nec Apolline vobis,
ninuat luctus, opus est: sed Apolline nato.
onis avibus, prolemque arcessite nostram.
Dei prudens postquam accepère Senatus;
ı colat, explorant, juvenis Phœbeïus urbem:
ıe petant ventis Epidauria littora mittunt.
simul incurvâ missi tetigêre carinâ;
ilium Graiosque patres adiêre: darentque
ère Deum, qui præsens funera gentis
t Ausoniæ. Certas ita dicere sortes.
let, & variat sententia: parsque negandum
putat auxilium; multi renuère, suamque
emittere opem, nec numina tradere suadent.
dubitant; seram pepulêre crepuscula lucem,
raque telluris tenebras induxerat orbi:
Deus in somnis opifer consistere visus
tuum, Romane, torum; sed qualis in æde
olet; baculumque tenens agreste sinistrâ,
riem longæ dextrâ deducere barbæ:

simul concussa sunt, atque cortina edidit hunc sonum ex ultimo adyto, & percussit corda trementia; Potuisses petere loco propiore, quod hinc petis; atque nunc pete loco propiore, o Romane; neque habetis opus Apolline, qui minuat luctus; sed filio Apollinis. Ite lætis auspiciis, atque advocate nostrum filium. Postquam gravis Senatus audiit Dei monita, exquirunt in quâ urbe juvenis Phœbeïus habitet, & mittant qui petant littora Epidauria ventis. Quæ statim atque missi tetigerunt cavâ navi, accesserunt ad concilium & patres Græcos atque precati sunt, ut traderent. Deum, qui præsens absolvat nationem Italiam funeribus: sic monare certa oracula. Sententia est dissimilis atque varia; parsque non censet opem abnuendam; multi recusant, atque admonent non dimittere suum præsidque dare suos Deos. Dum incerti hærent, crepuscula fugaverunt serum diem, atque umbra induxerat caliginem mundo: cùm Deus propitiùs visus adesse in somnis ante tuum lectum, Ro- sed qualis solet esse in templo, & tractans baculum nodosum sinistrâ, mulcere crines prolixæ dextrâ;

NOTÆ.

Cortina] Occiso Pythone tripodis cusquit Jul. Scaliger, oraculum suum cujus corio obductus tripus, inde etiam fuit appellatus. Illum vero poëtæ pro usurpant, unde oracula dabantur, sive ea uit, ut quibusdam videtur; sive alia quæ- ıchina, tribus pedibus innixa, quâ con- ıumine afflata Pythias vaticinari solebat.

Propiore] Epidaurus nempe propior quàm Delphi.

Nato] *Æsculapio.*

Bonis] Ex avium volatu atque garritu turorum aucupari scientiam nitebantur, *næ* quæ læta, dicebantur, *malæ*, quæ portendebant

Juvenis] *Æsculapius.*

Epidauria] Plures fuerant Epidauri, Argiâ hic agitur Peloponnesi, ad sinum ıcı, Æsculapii fano olim celebri.

647. *Ausoniæ*] *Italiæ:* fuerunt namque Ausones antiquissimi populi, qui Italiam tenuerunt.

Ib. *Sortes*] *Apollinis oracula*, ut suprà.

648. *Sententia*] Epidauri concilii, seu Græcorum patrum.

650. *Numina*] *Æsculapii.*

653. *Deus*] *Æsculapius.*

654. *Romane*] Plures fuisse legatos Epidaurum missos supra vidimus: sed unus princeps fuit.

655. *Agreste*] Non sine causâ. Æsculapii gestamen baculus agrestis, isque angue involutus: siquidem enim medici sanitatis fulcrum videri volunt, prudentiâ maximè uti debere, utpote in maximis difficultatibus per illud gestamen intelligitur; neque aliter ad novam vitam, qualem, exuviis positis serpentes videntur recipere, ægros possunt perducere.

Et

Et placido tales emittere pectore voces:
Pone metus; veniam, simulachraq; nostra relinquam.
Hunc modò serpentem, baculum qui nexibus ambit,
Perspice: & usque nota visu, ut cognoscere possis
Vertar in hunc: sed major ero; tantusque videbor,
In quantum verti cœlestia corpora debent.
Extemplo cum voce Deus, cum voce Deoque
Somnus abit; somnique fugam lux alma secuta est.
Postera sidereos Aurora fugaverat ignes:
Incerti quid agant proceres ad templa petiti
Conveniunt operosa Dei: quâque ipse morari
Sede velit, signis cœlestibus indicet, orant.
Vix bene desiêrant, cùm cristis aureus altis
In serpente Deus prænuntia sibila misit;
Adventuque suo signumque, arasque, foresque,
Marmoreumque solum, fastigiaque aurea movit:
Pectoribusque tenus mediâ sublimis in æde
Constitit; atque oculos circumtulit igne micantes.
Territa turba pavet. Cognovit numina castos
Evinctus vittâ crines albente sacerdos:
Et, Deus en, Deus en; linguisq; animisq; favete,
Quisquis ades, dixit. Sis, ô pulcherrime, visus
Utiliter; populosque juves tua sacra colentes.
Quisquis adest, jussum venerantur numen; & omnes
Verba sacerdotis referunt geminata: piumque
Æneadæ præstant & mente & voce favorem.
Annuit hic: motisque Deus rata pignora cristis,
Ter repetita dedit vibratâ sibila linguâ.
Tum gradibus nitidis delabitur; oraque retro
Flectit, & antiquas abiturus respicit aras:
Assuetasque domos habitataque templa salutat.

& proferre hujusmodi verba ex amico pectore: Desine expavescere; proficiscar, atque deseram nostras imagines. Intuêre tantùm hunc anguem qui implicat spiris hunc baculum, atque accuratè animadverte oculis, ut possis cognoscere. Mutabor in hunc, sed major ero, & tantus videbor, in quantum corpora cœlestia debent mutari. Continuò Deus recedit unà cum voce, sopor cum voce & Deo; & dies amabilis secutus est discessum soporis: Sequens Aurora dispulerat ignes sidereos; optimates dubii quid faciant, coëunt in templum magnificis operibus exstructum Dei expetiti, atque precantur, ut demonstret indiciis cœlestibus, quo loco ipse cupiat manere. Vix satìs absolverant, cùm Deus splendidus in formâ anguis erectas cristas habentis emisit sibila prænuntia, & concussit adventu suo & statuam, & altaria, & valvas, & stratum marmoreum, & cacumina aurea; atque constitit excelsus in medio templo pectore tenus, & circumspexit oculos igne radiantibus. Turba pavida timet. Sacerdos habens comam castam religatam vittâ alba cognovit Deum; atque inquit, Ecce Deus, ecce Deus, & favete animis atque linguis, quisquis ades. Sis conspectus utiliter, ô formosissime; atque opem feras populis venerantibus tua sacra. Quicunque adest adorant Deum jussum, atque omnes iterant voces repetitas Sacerdotis; & Æneadæ favorem pium animo atque verbis dant: Deus annuit bis; & cristis agitatis emisit sibila ter iterata linguâ vibratâ, quæ essent iis certa pignora. Tum descendit per gradus nitentes, & retorquet caput, atque discessurus respicit altaria antiqua, & salutat domos assuetas & templa possessa.

NOTÆ.

666. *Petiti*] *Æsculapii* à Romanis postulati.

667. *Operosa*] Magnificis operibus extructa & instructa, ut mox vers. 672. *fastigio aureo, solo marmoreo*, &c.

Ibid. *Quâque*] Epidauri an Romæ?

669. *Aureus*] Non tam, quia ejus simulachrum aureum, crediderim, quàm ut splendidum fuisse serpentem, qualemque sese pollicitus erat Æsculapius, intelligamus.

671. *Signum*] *Æsculapii statuam.*

674. *Micantes*] Acutissimi visûs & vividæ naturæ est serpens, ex quo optima parantur remedia. Quibus de causis Æsculapio sacer.

680. *Jussum*] *Quod venerari Sacerdos jusserat.*

Inde

per injectis adopertam floribus ingens
thumum, flectitque sinus: mediamq; per urbem
lit ad incurvo munitos aggere portus.
tit hic: agmenque suum, turbæque sequentis
ium placido visus dimittere vultu;
us in Ausoniâ posuit rate." Numinis illa
t onus: pressâque Dei gravitate carinâ
adæ gaudent: cæsoque in littore tauro
a coronatæ solvunt retinacula navis.
ılerat levis aura ratem. Deus eminet altè:
ɔsitàque premens puppim cervice recurvam,
leas despectat aquas: modicisque per æquor
ım Zephyris sexto Pallantidos ortu
m tenuit; præterque Lacinia templo
litata Deæ, Scylaceaque littora fertur.
uit Iapygiam, lævisque Amphissia remis
fugit: dextrâ prærupta Ceraunia parte,
echiumque legit, Caulonaque, Naricíamque,
:itque fretum, Siculique angusta Pelori,
otadæque domos regis, Themesesque metalla;
osiamque petit, tepidique rosaria Pæsti.

Hinc magnum obrepit per terram tectam floribus sparsis, atque agitat spiras, [illegible]etiit portus vallatos incurvo aggere per mediam urbem. Hic substitit; & visus dimittere turbam suam & officium agminis prosequentis cum leni facie, demisit corpus in navem Italam. Illa sensit pondus Dei, & Æneadæ lætantur navem esse onustam pondere numinis; & bove mactato in littore solvunt vincula torta navis coronatæ. Levis ventus agitárat navim. Deus sublimis extat, & innixus pandæ puppi capite demisso, despicit aquas cæruleas; & Zephyris modicis per mare Ionium sexto exortu Pallantidos pervenit in Italiam, & vehitur præter littora Lacinia inclyta templo Deæ, atque Scylacea. Præterit Iapygiam & vitat petras Amexpolitis remis: præterit à parte dextrâ Ceraunia, & Romechium, & Caulonem, & Narytque superat fretum, & angustias Pelori Siculi, & domus regis Hippotadæ & ærifodinas es; tum tendit ad Leucosiam, & rosaria calidi Pæsti.

NOTÆ.

. *Sinus*] Quippe in Spiras contorto ese angues promovent.

. *Coronatæ*] Ut decuit illam esse, quæ etiosam mercem veheret.

. *Ionium*] Illud namque, quod Siciliam : Græciam patet, Romanis Epidauro n redeuntibus, fuit enavigandum.

Pallantidos] *Auroræ*, quam Pallantis nonnulli scripserunt. Per illam autem hîc intelliguntur.

. *Lacinia*] In Lacinio promontorio Junonis templum ex Virgilio intelligitur: nque fuisse omnibus circà populis tes-ivius.

. *Scylacea*] Scylacei finûs, aut oppidi in â Calabriâ.

. *Iapygiam*] *Calabriam*, ab Iapyge, Dæio, sic dictam.

Amphissia] Frustrà, ut videtur, in his ıdis viri magni desudârunt, atque adeò non hærebimus.

. *Ceraunia*] Neque hæc in Italiâ quisılius scriptor indicavit.

. *Romechium*] Nullum quoque hujus vestigium.

705. *Caulonaque*] Fuit *Caulon* seu *Colonia* urbs magnæ Græciæ in Brutiis, vel, quod idem est, oppidulum Calabriæ ulterioris in monte cognomine.

Ib. *Nariciam*] *Narycia, Naricia, aut Naritium* Calabriæ est etiam, quam in extremo ejus angulo *Locri Narytii* ædificaverunt.

706. *Evincitque fretum*] Cum difficultate transit per Siculum fretum, quod quidem est maximè vorticosum; inter Scylleum Italiæ promontorium, & Pelorum Siciliæ.

707. *Hippotadæ*] *Æolias* dicit insulas, in quibus regnavit *Æolus* Jovis filius ex Acestâ *Hippotæ* Trojani filiâ: de quo jam sæpius.

Ib. *Themeses*] *Themese* seu *Tempsum*, Brutiorum oppidum, ærifodinis nobile, quas suo tempore defecisse narrat Strabo.

708. *Leucosiam*] Lucaniæ est parva insula in sinu Præstano.

Ib. *Rosaria*] Pæstum Lucaniæ oppidum semper vernans, cujus etiam rosaria Virgilius commendat his verbis,

——*Biferique rosaria Pæsti.*

Inde legit Capreas, promontoriumque Minervæ,
Et Surrentino generosos palmite colles,
Herculeamque urbem, Stabiasque & in otia natam
Parthenopen, & ab hâc Cumææ templa Sibyllæ.
Hinc calidi fontes, lentisciferumque tenentur
Linternum, multamque trahens sub gurgite arenam
Vulturnus, niveisq; frequens Sinuessa columbis:
Minturnæque graves, & quam tumulavit alumnus,
Antiphatæque domus, Trachasque obsessa palude,
Et tellus Circæa, & spissi littoris Antium.
Huc ubi veliferam nautæ advertêre carinam;

Hinc proceditur ad Capreas & promontorium Minervæ, & montes nobiles vite Surrentinâ, & urbem Herculeam, & Stabias, & Parthenopen factam ad otia, & post hanc templa Sibyllæ Cumææ. Inde tepidi fontes, & Linternum lentisco abundans superantur, atque Vulturnus ducens sub aquis multam gisream, & Sinuessa abundans albis columbis & Minturnæ insalubres, & urbs ab eâ dicta quam alumnus sepelivit, & sedes Antiphatæ, & Trachas circumdata palude, & terra Circæa, & Antium firmum habens littus. Postquam nautæ huc direxerunt navem velis instructam;

NOTÆ.

709. *Capreas*] Insula est regni Neapolitani contra promontorium Minervæ, Tiberii secessu nota.

Ib. *Promontoriumque*] In illis extremo est *Athenæum*, seu *Minervæ sacellum* quod Ulysses dicitur ædificâsse.

710. *Surrentino*] *Surrentum* urbs est Campaniæ, vino maximè nobilis.

711. *Herculeam*] *Heraclea* etiam, *Heracleopolis Herculaneum* insuper hic vocatur vicus, Cluverio *la Torre del Græco:* estque regni Neapolitani, ad radices montis Vesuvii.

Ib. *Stabias*] Oppidum Campaniæ bello sociali à Syllâ deletum, dein restauratum: hodie *Castella mare di Stabia*.

712. *Parthenopen*] *Neapolim* dicit à *Parthenope* unâ Syrenarum ibi sepultâ cognominatam; quò se Romani otiaturi, propter locorum amœnitatem, conferre solebat. Hor. Epod. 5.

Ib. *Cumææ*] *Cumas* Campaniæ urbem à Sibyllâ nobilitatam suprà vidimus. Funditus fuit excisa, diciturque hodie *Cuma distrutta*.

713. *Calidi*] *Baias* innuit *fontibus calidis* maximè celebres. Hodie ibi exiguum castrum tantùm superest nomine *Baiæ* cum balneis.

Ib. *Lentisciferumque*] *Lentiscus* arbor est in Chio præcipuè nascens, mastichen exudans in modum gummi.

714. *Linternum*] Campaniæ fuit oppidum, Scipionis majoris secessu & sepulchro nobile, quod hodie in ruinis jacet.

715. *Vulturnus*] Fluvius Campaniæ, qui ex Apennino Capuam præterlabitur, atque in mare Tyrrhenum ad *Vulturni* excisæ urbis rudera devolvitur.

Ib. *Sinuessa*] Hæc etiam fuit urbs Campaniæ, quæ hodie prorsus excisa jacet.

Ib. *Columbis*] Legitur quam plurimis *Colubris*. Nugas autem de Sinuessanis hisce colubris opinor. Neminem certè ex antiquis Scriptoribus evolvi, qui harum meminisset. Campanas *Columbas* Plinius commendat, Lib. X. cap. 37.

716. *Minturnæ*] Urbs fuit Latii, quæ hodie nulla est, in Campaniæ confinio, paludibus adjacens, in quibus septies consul Marius delituit. Ex illis autem aër gravis atque noxius.

Ib. *Quam*] *Cajetam* dicit Æneæ nutricem, à quâ *Cajetam* urbem Latii denominatam volunt. Quanquam ex eo quidam dictam putant à Laconibus, quòd in littore *curvo* sit posita: illi namque *curva* omnia *Cajetas* vocabant.

Ib. *Alumnus*] *Æneas*.

717. *Antiphatæ*] *Formias* dicit, quas tenuisse Antiphaten Læstrygonum crudelem tyrannum suprà vidimus.

Ib. *Trachas*] *Terracina* seu *Tarracina*, quæ & *Anxur* prius dicta, itemque *Trachina*, hæc est *aspera*, utpote in colle sita, urbs Volscorum in Latio. Deficit indies propter adjacentium Promptinarum paludum exhalationes, aërisque intemperiem.

718. *Circæa*] Mons est Latii mari ac paludibus ita cinctus, ut insula videatur, à Circe, quæ illum tenuit, cognominatus: In quo olim urbs *Circæa* aut *Circæum*, hodie in ruinis.

Ib. *Antium*] Hæc olim Volscorum caput fuit 25 mill. pass. ab Urbe in hortum hybernum.

(Asper

enim jam pontus erat) Deus explicat orbes:
sinus crebros & magna volumina labens,
a parentis init, flavum tangentia littus.
e pacato patrias Epidaurius aras
t: & hospitio juncti sibi numinis usus
am tractu squamæ crepitantis arenam
&, innixus moderamine navis, in altâ
caput posuit: donec Castrumque, sacrasque
sedes, Tiberinaque ad ostia venit.
nnes populi passim, matrumque patrumque,
urba ruit: quæq; ignes, Troïca, servant,
tuos; lætoque Deum clamore salutant.
per adversas navis cita ducitur undas,
super ripas, aris ex ordine factis,
b utrâque sonant: & odorant aëra fumis:
conjectos incalfacit hostia cultros.
caput rerum Romanam intraverat urbem;
r serpens; summoque acclinia malo
iovet: sedesque sibi circumspicit aptas.
ır in geminas partes circumfluus amnis:
iomen habet: laterumque à parte duorum
æquales mediâ tellure lacertos.
de Latiâ pinu Phœbeïus anguis
t: & finem, specie cœleste resumtâ,
is imposuit; venitque salutifer Urbi.
amen accessit delubris advena nostris:

(namque jam mare erat turbidum) Deus revolvit spiras; atque obrepens per frequentes flexus & ingentes orbes subit templa patris tangentia fulvum littus. Epidaurius deserit altaria paterna mari composito, & usus hospitio Dei sibi conjuncti, scindit arenam littoream tractu squamæ stridentis; & innitens gubernaculo navis demisit caput in excelsâ puppe, donec appulit ad Castrum & sacras domos Lavinii ad ostia Tiberina. Omnes populi passim, & cœtus occurrens fœminarum atque virorum, & quæ custodiunt tuos ignes, Vesta Troïca huc ruunt, & salutant Deum festivâ vociferatione. Et quà velox navis ducitur per undas adversas, thura crepitant ab utrâque parte, altaribus structis ex ordine ad ripas, atque perfundunt aërem fumis odoriferis, & victima percussa calefacit cultros immissos. Jamque subierat urbem Romam caput orbis: anguis tollitur, & movet colla quæ supremo *bantur: & sibi circumspicit domum congruam. Fluvius circumlabens dividitur in duas* *ula habet nomen; & mittit brachia æqualia à parte duorum laterum,* inter quæ *terra* *Serpens Phœbeius huc concessit ex navi Latiâ: & finivit luctus formâ cœlesti recepta;* *r opifer Urbi.* *n peregrinus adscriptus est nostris templis:*

NOTÆ.

xplicat] *Discessurus* scilicet: nam- *tes* solent angues in multos urbes vere.

rentis] *Apollinis.*

idaurius] *Serpens* aut Æsculapius vectus.

trum] *Castrum* dicit Inui seu Panos, oppidulum in Latio; inter Lavi- tiam situm.

vini] Urbs fuit Latii ab Æneâ quâ Veneris templum nomini mune.

] Ubi *Ostia* civitas ab Anco Martio

730. *Quæque*] *Vestales virgines* Æsculapio etiam obviam processisse ait.

Ib. *Troïca*] Vestam namque, atq; Ignem æternum Imperii custodem, Æneas Troja evexerat.

739. *Amnis*] *Tiberis*, qui Romam alluit.

742. *Hic*] In insulam Tiberis, quæ erat extra urbem, quia, scilicet, ibi aër salubrior; ideoque aliud præsentius remedium adversus luem, quàm secessus.

Ib. *Phœbeïus*] Quia Æsculapium *Phœbi*, seu Apollinis filium exhibebat.

743. *Cœleste*] Pro *cœlesti*: quæ tamen species humana est barbati senis lauro redimiti, nodoso in manu baculo.

Cæsar est Deus in urbe sua; quem pace & bello principem, non magis bella absoluta triumphis, & res peractæ tempore pacis, & gloria accelerata rerum mutaverunt in novam stellam & cometam crinitum, quàm sua soboles. Neque verò de factis Cæsaris ullum est majus opus, quàm quòd parens fuit hujus. Nempe illustrius est vicisse Britannos æquoreos, & duxisse naves victrices per septemfluos alveos Nili papyrum ferentis; atque adjecisse populo Quirini Numidas ab officio desciscentes, & Jubam Cinyphium, & Pontum superbum Mithridatis gloriâ;

Cæsar in urbe suâ Deus est: quem Marte togâque
Præcipuum, non bella magìs finita triumphis,
Resque domi gestæ, properataque gloria rerum
In sidus vertêre novum, stellamque comantem;
Quàm sua progenies. Neque enim de Cæsaris actis
Ullum majus opus, quàm quòd pater exstitit hujus.
Scilicet æquoreos plùs est domuisse Britannos,
Perque papyriferi septemflua flumina Nili
Victrices egisse rates: Numidasque rebelles,
Cinyphiumque Jubam, Mithridateïsque tumentem
Nominibus Pontum, populo adjecisse Quirini;

NOTÆ

746. *Cæsar*] *Julius Cæsar* primus Imperator. Lege argumentum.

Ib. *Marte togâque*] *Pace & bello*: tamque certè ille in utrumque fuit ita paratus, ut ex quibus virtutibus majorem laudem consecutus sit, difficile sit dicere.

748. *Properata*] *Properanter & brevi tempore comparata*.

749. *Comantem*] Cometæ *crinitæ* etiam *stellæ* dicuntur.

750. *Progenies*] *Octavium Augustum* dicit, Julii Cæsaris adoptione filium & hæredem, Juliæ, Julii Cæsaris sororis, nepotem, quem C. Octavio peperit Attia Juliæ ex M. Attio Balbo filia.

751. *Majus*] *Gratulandum*, inquit Florus, *in tantâ perturbatione est, quòd potissimùm ad Octav. Cæsarem Augustum summa rerum rediit; qui sapientiâ suâ atque solertiâ, percussum undique, & perturbatum ordinavit Imperii corpus: quod ita haud dubiè nunquam coire & consentire potuisset, nisi unius præsidis nutu, quasi animâ & mente regeretur*.

Ib. *Pater*] Namque ita illum rerum summæ præfecit, & causa fuit eorum omnium, quæ sapienter Augustus administravit.

752. *Scilicet*] Præstantissima quæque Cæsaris gesta cum quâdam Ironiâ enumerat poëta, ut Augusti adoptionem, illis anteferendam esse ostendat: atque ita hujus laudem callidè inculcet.

Ib. *Britannos*] Illos verò victos, quibus ante Cæsarem ne nomen quidem Romanorum cognitum erat, stipendiarios fecit.

753. *Papyriferi*] *Papyrus planta est* nascens in paludibus Ægypti, ex qua fiebant chartæ tunicis papyri acu seu scalpello diductis atque separatis.

Ib. *Nili*] Fluvium esse Ægypti maximum per septem ostia aut alveos in mare Mediterraneum se exonerantem jam sæpe diximus.

754. *Victrices*] Devicto Ptolemæo rege, qui & Cæsari sicuti antea Pompeïo insidias paraverat. Ille namque victus in Nilo periit.

Ib. *Numidas*] Numidæ Africæ populi admodum feroces, qui, cum Jubâ Mauritaniæ rege, Pompejanarum partium duces Catonem, Scipionem, Petreium, aliosque secuti adversus Cæsarem in Africâ dimicaverant, ibidemque victi sunt. De industriâ autem neque Pompeii neque cæterorum mentio ulla, quia execrandum atque lacrymabile bellum Romanis.

755. *Cinyphium*] Juba rex Mauritaniæ. Cinyphius à Cinypho seu Cinype Lybiæ fluvio in Mediterraneum prope *Lebedam* effluente, dicitur.

Ib. *Mithridateïsque*] Namque Mithridates rex Ponti, cùm quatuor Pyrrho, decem & septem anni Annibali suffecerint, ille per quadraginta annos restitit: donec tribus ingentibus bellis subactus, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeii consumeretur. Pharnacem filium ejus bella ferociùs moventem Cæsar ex Alexandriâ advolans unâ acie profligavit. Unde, ut ait Suet, inter pompæ fercula trium verborum titulum prætulit, *VENI, VIDI, VICI*.

756. *Pontum*] Regio est minoris Asiæ ad Septentrionem à Pontico mari cognominata, ubi regnavit Mithridates, & postea ipsius filius Pharnaces à Cæsare victus.

Ib. *Quirini*] Eo nomine appellatum Romulum suprà diximus.

ltos meruisse, aliquos egisse triumphos,
tantum genuisse virum, quo præside rerum
no generi, Superi, cavistis abunde.
ret hic igitur mortali semine crêtus;
'eus faciendus erat. Quod ut aurea vidit
genitrix; vidit quoque triste parari
ici letum; & conjurata arma moveri;
:; & cunctis, ut cuique erat obvia, Divis,
', dicebat, quantâ mihi mole parentur
e: quantâque caput cum fraude petatur,
de Dardanio solum mihi restat Iülo.
semper ero justis exercita curis?
modò Tydidæ Calydonia vulneret hasta,
malè defensæ confundant mœnia Trojæ.
ideam natum longis erroribus actum,
que freto, sedesque intrare silentûm;
ne cum Turno gerere; aut, si vera fatemur,
Junone magis. Quid nunc antiqua recordor
a mei generis? timor hic meminisse priorum
nit. In me acui sceleratos cernitis enses.
prohibete, precor; facinusq; repellite: neve
sacerdotis flammas extinguite Vestæ.

& dignum fuisse multis triumphis, et egisse quosdam quàm genuisse tantum virum, quo arbitro rerum satis consuluistis humano generi ô Dii. Ne ergo hic Augustus videretur genitus semine mortali, ille Julius Cæsar erat faciendus Deus. Quod cùm splendida mater Æneæ cognovit, advertit etiam lugubrem necem parari Pontifici, & arma conjurata concuti: Palluit; atque dicebat omnibus Diis, ut in quemque incidebat. Vide quanto conatu insidiæ mihi struantur; & quantâ cum perfidiâ caput quod solum mihi superest de Iülo Dardanio, appetatur. An ego sola semper ero vexata justis solicitudinibus? Quam nunc hasta Calydonia Tydidæ vulneret, modò muri Trojæ malè protecti turbent. Quæ cernam filium Ænean jactatum longis erroribus, & agitari mari, & subire habitationes mortuorum, et redi cum Turno, vel potiùs cum Junone, si vera agnoscimus. Quamobrem nunc refero clades meæ sobolis? Hic metus non patitur recordari antiquorum. Videtis nefarios gladi in me. Quos oro arcete, atque avertite nefas; neve supprimite ignes Vestæ nece sacer-

NOTÆ.

Aliquos] Quatuor superbo apparatu à ignatis, *quantò*, inquit, *majora erant, non triumphabat?*

Æneæ genitrix] *Venus*.

Pontifici] *Cæsari*, qui Pontifex erat, iore jugulatus est.

njurata] Bruti duo, Cassius, aliique itque equites in Cæsarem; quòd insogere inciperet, conjuraverunt; qui viginti vulneribus in curiâ illum con-

Mihi] Quia Cæsari, qui ultimus futu- x gente Juliâ, à Venere per Iülum nean derivatâ.

Tydidæ] *Diomedis, Tydei filii*, qui Ve- Æneæ suo faventem, ipsumque nube m vulneravit.

Ib. *Calydonia*] Quia Calydon Ætolorum civitas, quibus imperavit Diomedes.

772. *Sedes*] Duce Sibyllâ ad inferos descendisse suprà vidimus.

773. *Turno*] Hunc Rutulorum regem habuimus etiam in precedentibus.

774. *Junone*] Quæ usque Turno favit.

775. *Hic*] *Quo Cæsaris causâ percellebatur.*

776. *Me*] Quia in Julium Cæsarem.

778. *Sacerdotis*] Pontificem maximum fuisse Cæsarem merò diximus.

Ib. *Extinguit*] Id est, *Ne religionem atque Deorum cultum omnem ex terris tollite.* Ad illud verò alludit poëta, quòd *in primis focum Vestæ virginibus Numa colendum dedit, ut ob similitudinem cælestium syderum custos imperii flamma vigilaret*: ut loquitur Florus.

Venus sollicita frustrà profundit sermones toto cælo, & tangit Deos. Qui tametsi nequeunt frangere fata ferrea antiquorum sororum, tamen præbent indicia haud dubia cladis venturæ. Perhibent arma sonantia inter atras nubes, atque tubas horrendas, & cornua audita in cælo portendisse scelus. Solis etiam lugubris species mittebat lumina pallida terris anxiis: Sæpe faces visæ flagrare sub mediis sideribus: Sæpe guttæ sanguineæ ceciderunt inter imbres. Lucifer cæruleus infectam habebat faciem nigro colore: currus Lunares tincti cruore. Bubo feralis fecit præsagia luctuosa mille locis; mille locis ebur flevit; atque cantus & voces minantes dicantur auditæ in sacris lucis. Nulla bestia Deos placidos significat, & fibræ testantur ingentes tumultus imminere; atque caput invenitur recisum in extis. Dicunt canes noctu ululâsse circum domos & templa Deorum, atque animas mortuorum vagatas esse, & Urbem concussam fuisse terræ motibus.

Talia nequicquam toto Venus anxia cœlo
Verba jacit, Superosque movet: Qui rumpere quanquam
Ferrea non possunt veterum decreta sororum;
Signa tamen luctûs dant haud incerta futuri.
Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes,
Terribilesque tubas, auditaque cornua cœlo
Præmonuisse nefas. Phœbi quoq; tristis imago
Lurida sollicitis præbebat lumina terris.
Sæpe faces visæ mediis ardere sub astris:
Sæpe inter nimbos guttæ cecidêre cruentæ.
Cærulus & vultum ferrugine Lucifer atrâ
Sparsus erat: sparsi Lunares sanguine currus.
Tristia mille locis Stygius dedit omina bubo;
Mille locis lachrymavit ebur: cantusque feruntur
Auditi, sanctis & verba minacia lucis.
Victima nulla litat: magnosque instare tumultus
Fibra monet; cæsumq; caput reperitur in extis.
Inque foro, circumque domos, & templa Deorum
Nocturnos ululâsse canes; umbrasque silentûm
Erravisse ferunt; motamque tremoribus urbem.
Non tamen insidias venturaque vincere fata.
Præmonitus potuêre Deûm: strictiq; feruntur
In templum gladii. Neque enim locus ullus in Urbe
Ad facinus, diramque placet, nisi Curia, cædem.
Tum verò Cytherea manu percussit utrâque
Pectus; & Æneaden molitur condere nube;

Attamen præsagia Deorum non potuerunt superare fata futura & insidias; & enses evaginati feruntur in ædem: neque enim ullus locus in Urbe præter Curiam placet ad scelus & crudelem necem. Tum verò Cytherea planxit pectus utrâque manu, atque præparat ut abscondat Æneaden nube;

NOTÆ.

779. *Nequicquam*] Namque truci datus Julius Cæsar.

781. *Veterum*] Parcas dicit Nocte & Erebo satas.

785. *Præmonuisse*] Hæc quoque prodigia Tranquillus atque Plutarchus Cæsaris necem dicunt denunciasse.

790. *Currus*] Pro ipsâ Lunâ.

791. *Stygius*] *Feralis*, atque *pessimi ominis*: Styx namque inferorum palus.

793. *Ebur*] *Simulacbra Deorum eburnea.* Ita Virg. Georg. 4c8. De Julii morte,

Et mæstum illachrymat templis ebur——

794. *Nulla*] Id verò Cæsari evenisse, quo die fuit trucidatus, Scribit Tranquillus. Introiit tamen Curiam spretâ religione.

795. *Fibra*] *Victimarum exta.* Virgilius quem poster imitatus est, hæc prodigia eleganter recenset, Georg. I. 464.

Ib. *Caput*] Pessimi erat ominis, si jecur, quod à corde inspiciebant, *sine capite*, aut eo imminuto esset.

801. *Templum*] Quod fuit curia Pompeii, ubi Senatus habitus. *Curiæ* enim loca erant, ubi res publicæ seu divina, ut sacrificia: seu humanæ, ut Consilia curabantur; quas singulis Curiis, in quas populi Romanii tribus divisit, Romulus primus assignavit.

803. *Cytherea*] *Venus.*

804. *Æneaden*] Hanc vocem ex quibusdam Manusc. excudendam curavi pro *æthereâ*, ut sensus absolveretur. *Cæsarem* autem designavit ab *Ænea* ortum, quem percussoribus adimere cuperet Venus.

. priùs infesto Paris est ereptus Atridæ:
)iomedeos Æneas fugerat enses.
.bus hanc genitor: Sola insuperabile fatum,
a, movere paras? intres licet ipsa sororum
ta trium; cernes illic molimine vasto
ere, & solido rerum tabularia ferro:
: neque concursum cœli, neque fulminis iram,
metuunt ullas tuta atque æterna ruinas.
nies illic incisa adamante perenni
tui generis. Legi ipse; animoque notavi:
:feram: ne sis etiamnum ignara futuri.
sua complevit (pro quo, Cytherea, laboras)
ipora, perfectis, quos terræ debuit, annis.
)eus accedat cœlo, templisque colatur,
'acies; natusque suus, qui nominis hæres,
əsitum feret Urbis onus: cæsique parentis
in bella suos fortissimus ultor habebit.
s auspiciis obsessæ mœnia pacem
ı petent Mutinæ: Pharsalia sentiet illum,

quâ antea Paris est ademptus terribili Atridæ; quâque Æneas vitaverat gladium Diomedis. Pater affatur *eam ejusmodi ver*bis: *Filia cupisne sola mutare fatum invictum? Potes ipsa subire domum trium sororum: ibi videbis tabulas rerum fato* decretarum *ex ære & rigido ferro vastæ magnitudinis; quæ tutæ atque æternæ, neque reformidant collisionem cæli, neque impetum fulminis, neque ullas ruinas. Illic reperies sortes tuæ sobolis insculptas adamante inviolabili. Ipse legi, atque signavi mente* ea omnia quæ generi tuo eventura sunt, *& narrabo, ne sis adhuc nescia futuri. Hic, cujus causâ solicita es, Cytherea, absolvit suam ætatem, exactis annis quæ* *terræ. Tu unà cum ipsius filio; qui hæres nominis feret imperii administrationem* sibi *commiscrabis, ut Deus ascribatur cælo, & honoretur in templis: et* ille *vindex generosissimus patris li habebit nos sibi in bellis* faventes. *Muri superati Mutinæ obsidione pressa ejus auspiciis acem: Pharsalia sentiet illum,*

NOTÆ.

Atridæ] *Menelao, Atrei filio*, cum quo sus Paris occubuisset, nisi auxilio Veuæ nube ipsum operuit, mortem effuut narrat Homerus, Iliad. 3.

Diomedeos] Æneæ etiam suo nisi suc: Venus, Diomedes illum facilè pereireferente eodem Homero Iliad. 5. ille inter Græcos fuit fortissimus, ræsertim amicitiâ conjunctus.

Genitor] *Jupiter.*

Sororum] Parcarum: de quibus supra.

Tabularia] *Tabulas ipsas æneas* intelliquas immutabilia fatorum decreta Paris scribæ, (ut nominat eas Capella) re-

Concursum] *Tonitrua* intelligit, quibus ı *concutitur* modò, sed quasi *concurrere* Sic sæpe Lucretius.

Sua] *Sibi à fatis assignatos* 56 annos

Templis] *Non modò Sen. Consf. ei divina ue humana omnia decreta, aut in Deorum, decernentium ore elatus est, sed & persuasione vulgi: creditumque est stellam crinitam, quæ per septem dies fulsit, ludis, quos primo consecratos ei hæres Augustus edebat, Cæsaris esse animam in cœlum recepti*; ut refert Suet. Atque hâc de causâ simulachro ejus in vertice additur *stella.*

819. *Natus*] *Augustus*, per Adoptionem.

820. *Cæsique*] Belli initium & causa, prætextus saltem, Avunculi necem ulcisci. Suet. 10 Cap. August.

823 *Mutinæ*] In eâ Galliæ Cisalpinæ urbe Antonius, Cæsaris testamento prælatum sibi Octavium furens, Decimum Brutum suis mœnibus resistentem obsidebat: Illum Octavius liberavit, atque Antonium castris exuit.

Ib. *Pharsalia*] Postquam animum in partes omnes versavi, nihil aliud videre me hoc in loco fateor, quàm errorem eòrum auctorum, qui Pharsalum Thessaliæ urbem, ubi Cæsarem inter & Pompeium depugnatum est, cum Philippis Thraciæ ubi victi Brutus & Cassius ab Octavio, & Antonio, confuderunt; nisi, ut poëtarum mos est, vicina, vel ejusdem

Æmathiâque iterum madefacti cæde Philippi:
Et magnum Siculis nomen superabitur undis:
Romanique ducis conjux Ægyptia tædæ
Non bene fisa cadet: frustràque erit illa minata
Servitura suo Capitolia nostra Canopo.
Quid tibi Barbariem, gentes ab utroque jacentes
Oceano numerem? quodcumque habitabile tellus
Sustinet, hujus erit. Pontus quoque serviet illi.
Pace datà terris, animum ad civilia vertet
Jura suum, legesque feret justissimus auctor:
Exemploque suo mores reget: inque futuri
Temporis ætatem venturorumque nepotum
Prospiciens, prolem sanctâ de conjuge natam

itemque Philippi iterum irrigati strage Æmathiâ: et magnum Pompeii nomen vincetur in mari Siculo: et uxor Ægyptia ducis Romani male fisa conjugio cadet: atque illa erit frustra minata nostra Capitolia obtemperatura esse suo Canopo. Quamobrem tibi recensebam Barbaros & nationes sitas ab utroque Oceano? Quicquid terræ habet habitabile, erit sub hujus imperio. Mare etiam illi obsequetur. Pace præbitâ terris, conferet ingenium suum ad jura civilia, & æquissimus auctor statuet leges; et temperet mores suo exemplo, et consulens seculo futuri temporis et venturorum nepotum, curabit progeniem ortam de sanctâ uxore sumere

NOTÆ.

diversis loci pro iisdem usurpare, hic promiscuè Pharsalum atque Philippos, quæ urbes eidem Macedonum regi olim parebant, pro unâ atque eâdem belli arenâ Naso noster cum aliis sumserit. Certè Florus Brutum & Cassium illam, quæ Cneo Pompeio fatalis fuerat, Pharsalum scilicet insedisse testatur, cum tamen ex constanti historiæ fide apud Philippos Thracios illi devicti sunt.

824. *Æmathiâ*] Eo nomine *Macedonia* locaque proxima ab *Æmathione* vel *Æmathione* rege dicta sunt. Macedoniæ autem fuerunt Philippi, in confinio Thraciæ, ubi Brutus & Cassius cum partibus fuit devicti.

825. *Magnum*] *Magnum nomen* de quo hic agitur est *Pompeii*, cujus alter filius Sextus secum piratas navales agitans, ita in Siculo freto oppressus est, ut modo trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve Mitylenam fugere coactus fuerit.

826. *Romani*] *Antonii*, Qui Cleopatræ libidinis pretium Romanum imperium cum stultissimè promisisset, ab Augusto ad Actium, Epiri promontorium, navali prælio devictus est.

Ib. *Conjux*] *Cleopatra*, quæ se triumpho ubi ab Augusto servari sensit, cautionem nacta custodiam, in Mausoleo, juxta suum Antonium, admotis ad venas serpentibus, quasi somno soluta est.

Ib. *Tædæ*] Pro *conjugio*; ut sæpe alibi.

828. *Nostra*] *Jovi* namque dicatum *Capitolium*, qui & inde *Capitolinus* dictus.

Ib. *Canopo*] Urbs est Ægypti, ad ostium Nili occidentale, quod ab eâ *Canopicum* dictum.

829. *Barbariem*] Pro *barbaris*, quos Augustus domuit, inter quos Mysos ipsorum etiam barbarorum *barbaros* vocat Florus; quem vide cap. 12.

Ib. *Utroque*] *Orientali & Occidentali*. Imò, at ait Florus, *Omnibus ad occasum et meridiem pacatis gentibus, ad Septentrionem quoque dumtaxat intra Rhenum atque Danubium, item ad Orientem intra Taurum & Euphraten; illi quoque reliqui, immunes imperii qui erant, sentiebant tamen magnitudinem, et victorem gentium Populum Romanum reverebantur.*

831. *Hujus*] *Ubi cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio, ausus tandem Cæsar Augustus septingentesimo ab Urbe condità anno Janum Geminum claudere.* Florus.

832. *Civilia*] *Conversus ad pacem, pronum in omnia mala, et in luxuriam fluens seculum gravibus severisque legibus multis coërcuit. Ob hæc tot facta ingentia* Dictator perpetuus & Pater patriæ *dictus.*

836. *Prolem*] *Tiberium* dicit ex Liviâ Drusillâ uxore, quam Augustus matrimonio Tiberii Neronis, & quidem prægnantem, abduxit, dilexitque & probavit unicè, ac perseveranter: ut refert Suetonius. Illum autem, *Tiberium*, scil. adoptione filium suum fecit, cui successori beatissimam rempublicam reliquit.

Ferra

Ferre simul nomenque suum curasque jubebit.
Nec, nisi cùm senior similes æquaverit annos,
Æthereas sedes cognataque sidera tanget.
Hanc animam interea cæso de corpore raptam
Fac jubar, ut semper capitolia nostra forumque
Divus ab excelsâ prospectet Julius æde.
Vix ea fatus erat, mediâ cum sede senatûs
Constitit alma Venus nulli cernenda: suique
Cæsaris eripuit membris, nec in aëra solvi
Passa recentem animam, cœlestibus intulit astris.
Dumque tulit; lumen capere, atque ignescere sensit:
Emisitque sinu. Lunâ volat altiùs illa:
Flammiferumque trahens spatioso limite crinem
Stella micat: natique videns benefacta, fatetur
Esse suis majora; & vinci gaudet ab illo.
Hic sua præferri quanquam vetat acta paternis;
Libera fama tamen, nullisque obnoxia jussis,
Invitum præfert; unâque in parte repugnat.
Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus:
Ægea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles.
Denique, ut exemplis ipsos æquantibus utar,
Sic & Saturnus minor est Jove. Jupiter arces
Temperat æthereas, & mundi regna triformis:

simul nomen suum & imperii molem. Neque, nisi cùm senior æquaverit similes annos, veniet in domus cœlestes & ad astra eorum qui sibi affinitate fuerunt conjuncti. Interea converte in stellam animam sublatam ex corpore interfecto, ut divus Julius prospiciat semper nostra capitolia & forum ex sublimi cælo.

Vix ea dixerat, cùm alma Venus nulli videnda, constitit in medio concessu senatûs; atque abstulit artubus animam recentem sui Cæsaris, nec passa evanescere in aëram immisit eam stellis cœlestibus. Et dum tulit, sensit assumere lucem atque ardere, & emisit sinu. Illa volat sublimiùs lunâ; & fulget ducens comam igneam longo tractu; atque cernens præclara facinora filii, agnoscit esse præstantiora suis; lætaturque superari ab illo. Tametsi Augustus prohibet sua acta præponi paternis, nihilominus libera fama, nullisque mandatis subdita præponit eum nolentem; atque obnititur in hâc unâ re. Ita Atreus cedit laudibus clari Agamemnonis: ita Theseus superat Ægeum, ita Achilles Peleum: Denique ut sumam exempla quæ paria ipsis sunt, sic quoque Saturnus inferior est Jove. Jupiter moderatur sedes æthereas, & regna mundi triformis:

NOTÆ.

838. *Similes*] *Rerum gestarum gloria* interpretor; neque aliorum quos vidi placet hujus vocis explicatio. Reponit Heinsius *Pylios:* & sanè *Pylii* anni, & *Dies Pylii* in Ovidio aliisque authoribus sæpe occurrunt. Et licet hæc conjectura nullorum MSS. authoritate nititur, non videtur tamen ableganda.

Ib. *Æquaverit*] Non numero, siquidem anno ætatis 56, extinctus Julius Cæsar, ad 76, Augustus pervenerit; verùm hujus *æquandos annos* voluit vates, quotquot seniori obtingerent præclarè gestarum rerum laude.

Ibid. *Annos*] Pro *vitâ* seu *ejus ratione & instituto*; si *similes* retineas.

839. *Cognata*] Quia divûm soboles Augustus, cujus cognati Cæsar & Romulus inter sydera.

841. *Jubar*] Vide quæ suprà annotavimus ad vocem *templis* 818.

846. *Recentem*] *Recens à corpore liberatam.*

849. *Crinem*] De *crinitâ stellâ*, quæ per ludos Cæsari consecratos fulsit, suprà ex Tranquillo dictum.

852. *Hic*] *Augustus Cæsaris adoptione filius.*

854. *Unâ*] *In cæteris morigeros habet omnes Augustus; hâc in parte tantum repugnant, quòd cùm sua facta patris actis præferri nolit, fama tamen ea magis approbat.*

855. *Atreus*] Agamemnonis pater, cujus tanta laus non fuit quanta hujus, omnium Græcorum ad Trojam, ducis.

856. *Theseus*] Cujus, Egei filii, fortia facta passim in superioribus vidimus.

Ibid. *Pelea*] Qui Achillis pater tanta non gessit facinora quanta hujus fuisse omnibus notum est.

857. *Ipsos*] *Julium Cæsarem & Augustum.*

859. *Triformis*] *Cæli, Ætheris, Aeris,* ut *terræ marisque* Imperium Augusto relinquatur. *Divisum Imperium cum Jove Cæsar habet.*

Terra

Tellus sub Augusto. Uterque est parens & moderator. Dii, oro, Æneæ comites, quibus ferrum & flamma cesserunt, diique indigetes, & pater urbis, Quirine, & Gradive, pater invicti Quirini, & Vesta consecrata inter penates Cæsareos, Tuque Phœbe domestice cum Vestâ Cæsareâ, & Jupiter qui excelsum habes templum in monte Tarpeio, & quos alios fas est atque pium ut poëtæ invocent. Illa dies sit sera, atque tardior nostro seculo, quâ Augustus in cœlum transferatur destituto mundo quem regit, atque absens sit propitius nobis *ad eum vota facientibus.*

Terra sub Augusto. Pater est & rector uterque.
Dî, precor, Æneæ comites, quibus ensis & ignis
Cesserunt, dîque indigetes, genitorque, Quirine,
Urbis & invicti genitor, Gradive, Quirini,
Vestaque Cæsareos inter sacrata penates;
Et cum Cæsareâ tu, Phœbe domestice, Vestâ,
Quique tenes altus Tarpeias Jupiter arces,
Quosque alios vati fas appellare piumque,
Tarda sit illa dies, & nostro serior ævo,
Quâ caput Augustum, quem temperat, orbe relicto
Accedat cœlo: faveatque precantibus absens.

PERORATIO.

Jamque opus exegi: quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

PERORATIO.

Jamque perfeci opus, quod neque ira Jovis, neque flamma, neque ferrum, neque rapax antiquitas poterit delere.

NOTÆ.

861. *Æneæ comites*] *Penates* dicit aut *deos domesticos*, quos in Italiam secum *Æneas* deportavit. Alii alios esse censuerunt: ut frustrà in re tam dubiâ tamque inutili operam suam quisquam perdiderit. Dionysius Halic. sese illos ait vidisse Romæ in templo, duorum juvenum hastatorum sedentium forma. Alii Jovem, Junonem ac Minervam fuisse aiunt: neque de Pallade, Vestâque quisquam dubitare possit, cui lectus Virgilius. Alii Neptunum & Apollinem: namque suam etiam Trojam illi profitebantur. Alii alios.

862. *Indigetes*] Diî sunt *patrii*, qui ex hominibus in deorum numerum sunt relati: ita ab *indu* pro *in*, & *ago*, dicti sunt. Precatione simili librum 1 Georg. concludit Virg.

Dii patrii indigetes,——&c.

862. *Quirine*] *Romulum* eo nomine appellatum urbisque fuisse conditorem, superiore libro vidimus.

863. *Gradive*] Mars est Romuli pater, qui vel à *Gradiendo*, vel à *κραδαίνειν* quod *vibrare* est sic dictus.

864. *Cæsareos,*] Qui ejus templum in palatio, ubi habitabant *imperatores*.

Ibid. *Penates*] *Deos domesticos*, qui ex eo dicti quòd in *penitissimâ* seu maximè secretâ domûs parte colerentur. A *penus* quòd res maximè necessarias ad victum quotidianum in intimâ domûs parte servatas significat, fit *Penas Penates*; sicut à *Magnus*, *Magnas Magnates*, &c. Quanquam neque inepti videntur qui *Penates* cum Macrobio, quasi *Penes nos natos* dici volunt.

865. *Phœbe*] Jam suprà *Apollini* in *Palatinæ* domûs parte ab Augusto excitatum templum diximus, addita porticu, cum *bibliothecâ Græcâ & Latinâ*.

866. *Tarpeias*] Capitolium dicit in Capitolino monte extructum qui antea *Tarpeius* à *Tarpeiâ* virgine Vestali ibidem Sabinorum scutis obruta, itemque *Saturnius* dicebatur.

867. *Quosque*] Cum respectu fortasse ad numinum tutelarium vera nomina, quæ ignota esse voluerunt, ne quando hostium carmine evocarentur. Macrob. Sat. 3. 9.

870. *Absens*] Quasi præsentem deum laudet poëta: quod quidem si adulandi exquisitissimam artem spectes, optimè.

871. *Jamque*] Moris est ferè poëtarum, ut in suorum operum fine aliquid de se dicant. Horatius ait.

Exegi monumentum ære perennius, &c.

Itemque Virgilius 4. Georg. &c. De signaturis, quas operibus suis affigunt poëtæ in Epilogis, lege censuram Julii C. Scaligeri lib. 5. cap. ultimo, Crit.

Cùm

Cùm volet illa dies, quæ nil nisi corporis hujus
Jus habet, incerti spatium mihi finiat ævi:
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferat: nomenque erit indelebile nostrum.
Quâque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi: perque omnia sæcula famâ
(Si quid habent veri vatum presagia) vivam.

Ille dies, quæ nullam habet potestatem nisi in hoc corpus, finem imponat spatio dubiæ vitæ cùm libebit: nihilominus immortalis surgam super excelsa sidera parte potiore meî; & fama nostra erit æterna. Atque legar ab hominibus, quacunquè potestas Romana porrigitur in terris subactis: & vivam famâ per omne ævum, siquidem vaticinia poëtarum habent aliquid certi.

INDEX

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM.

Numerus primus *paginam*; fecundus *verfum indicat*.

ac

ad-

[redacted]

asperit

Aulæaque

B.

INDEX

C.

candida

cava

cœpta

consumpserat

INDEX

INDEX

VOCABULORUM.

INDEX

4

INDEX

VOCABULORUM.

festin-

G.

INDEX

H.

habem

hebetârat

INDEX

Hypaepis

I. J.

jam

juter

L.

M.

I N D E X

mer[illegible]

moventur

nolle

INDEX

INDEX

ora

P.

Philemona

Pindumve

Q 4 ponens

INDEX

poß

posit

INDEX

raucum

S.

INDEX

sinat

ſpatiumque

ſubſcribi

trahentem

V. U.

vagitus

INDEX

ventique

INDEX, &c.

X.

Z.

FINIS.

Printed by Bye and .. [illegible], St. John's-Square, Clerkenwell.